

Publication is financed by
the European Commission and the Council of Europe
Joint Programme

Հրատարակությունն իրականացվում է Եվրոպական
հանձնաժողովի և Եվրոպայի խորհրդի համատեղ ծրագրի
աջակցությամբ:

This book is published with the financial support of the European Commission and the Council of Europe Joint Programme "Fostering a Culture of Human Rights" to enhance a European culture of human rights in the countries of the South Caucasus and Ukraine.

Legal and Human Rights Capacity Building Division
Technical Co-operation Department
Directorate of Co-operation
Directorate General of Human Rights and Legal Affairs
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex

Գիրքը հրատարակվում է Եվրոպական հանձնաժողովի և Եվրոպայի խորհրդի «Մարդու իրավունքների մշակույթի խթանման» համատեղ ծրագրի միջոցներով մարդու իրավունքների եվրոպական մշակույթը հարավային Կովկասի երկրներում և Ուկրաինայում զարգացնելու նպատակով:

Իրավական և մարդու իրավունքների զարգացման ծրագրերի վարչություն
Տեխնիկական համագործակցության բաժին
Համագործակցության տնօրինություն
Մարդու իրավունքների և իրավական հարցերի գլխավոր տնօրինություն
Եվրոպայի խորհուրդ

F-67075 Strasbourg Cedex

Տպագրվում է ՀՀ դատավորների միության
խորհրդի որոշմամբ

ՀՏԴ 347

ԳՄԴ 67.99 (2Հ) 9

Վ 718

Վ 718 Վճիռների ժողովածու: – Եր.: Անտարես, 2008 – 468 էջ:

Պատասխանատու խմբագիր՝

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահի
ավագ օգնական, իրավագիտության թեկնածու,
Ռուբեն Մելիքյան

Վճիռներն անգլերենից թարգմանել են

Լուսինե Արրահամյանը

Հայկ Խենյանը

Լեզվական խմբագիր՝ Աիդա Կարապետյան

Ստորագրված է տպագրության 12.03.08:

Չափսը՝ 60x84 1/16. Թուղթը՝ օֆսեթ:

Տպագրության եղանակը՝ օֆսեթ:

29.25 տպ. մամուլ: Տպաքանակը՝ 1000:

ISBN 978-9939-51-019-4

ԳՄԴ 67.99 (2Հ) 9

**ASSOCIATION OF JUDGES OF THE REPUBLIC OF
ARMENIA**

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

COLLECTION OF JUDGMENTS

Edited by Davit AVETISYAN
President of the Criminal chamber of the Cassation court of the
Republic of Armenia,
Lawyer emeritus, doctor of law, professor

**YEREVAN
ANTARES
2008**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ**

**ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ**

ՎՃԻՌՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

**ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան, իրավագիտության
թեկնածու, դոցենտ, Գավիթ Ավետիսյանի ընդհանուր
խմբագրությամբ**

**ԵՐԵՎԱՆ
ԱՆՏԱՐԵՍ
2008**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախարան.....	9
Բորիսովան ընդդեմ Բուլղարիայի գործով վճիռ	12
<i>(21 հեկտեմբերի 2006թ.)</i>	
<i>Borisova v. Bulgaria</i>	
Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետ և 3-րդ կետի «a», «b», «d» ենթակետեր	
Ռոմանովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով վճիռ	33
<i>(21 հեկտեմբերի 2006թ.)</i>	
<i>Romanov v. Russia</i>	
Կոնվենցիայի 3-րդ հոդված, 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետ, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետ և 3-րդ կետի «c» ենթակետ	
Կեսյանն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով վճիռ.....	76
<i>(19 հոկտեմբերի 2006թ.)</i>	
<i>Kesyan v. Russia</i>	
Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետ, Թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդված	
Սվիպստան ընդդեմ Լատվիայի գործով վճիռ.....	102
<i>(9 մարտի 2006թ.)</i>	
<i>Svipsta v. Latvia</i>	
Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին, 3-րդ և 4-րդ կետեր, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետ	
Սարբանն ընդդեմ Մոլդովայի գործով վճիռ	185
<i>(4 հոկտեմբերի 2005թ.)</i>	
<i>Sarban v. Moldova</i>	
Կոնվենցիայի 3-րդ հոդված, 5-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետեր, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետ, 8-րդ հոդված	
Իվանովը և այլոք ընդդեմ Բուլղարիայի գործով վճիռ.....	232
<i>(24 նոյեմբերի 2006թ.)</i>	
<i>Ivanov and others v. Bulgaria</i>	
Կոնվենցիայի 11-րդ և 13-րդ հոդվածներ	
Մամեդովան ընդդեմ Ռուսաստանի գործով վճիռ.....	265

(1 հունիսի 2006թ.)

Mamedova v. Russia

Կոնվենցիայի 3-րդ հոդված, 5-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետեր

Կորսակովն ընդդեմ Մոլդովայի գործով վճիռ 302

(4 ապրիլի 2006թ.)

Corsacov v. Moldova

Կոնվենցիայի 3-րդ և 13-րդ հոդվածներ

Մենեշևան ընդդեմ Ռուսաստանի գործով վճիռ 334

(9 մարտի 2006թ.)

Menesheva v. Russia

Կոնվենցիայի 3-րդ և 13-րդ հոդվածներ, 5-րդ հոդվածի 1-ին կետ, 6-րդ հոդվածի 1-ին կետ

Ռամսահայը և այլոք ընդդեմ Նիդեռլանդների
գործով վճիռ 372

(15 մայիսի 2007թ.)

Ramsahai and others v. The Netherlands

Կոնվենցիայի 2-րդ հոդված

ՆԱԽԱԲԱՆ

«Հ դատական օրենսգրքի ուժի մեջ մտնելուց հետո ՀՀ իրավական համակարգում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների դերն ու նշանակությունը որակապես մեծացել է: ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասում, որպես օրենքի և դատարանի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքի երաշխիք, ամրագրված է, որ «Որոշակի փաստական հանգամանքներ ունեցող գործով (...) Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի հիմնավորումները (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունները) պարտադիր են դատարանի համար նույնանման փաստական հանգամանքներով գործի քննության ժամանակ (...)»:

Նոր պայմաններում Ստրասբուրգի դատարանի ձևավորած նախադեպային իրավունքի վերլուծությունը և կիրառությունը հետզհետե դառնալու է ՀՀ դատարանների կողմից կայացվող դատական ակտերի բովանդակությունը բնութագրող անքակտելի հատկանիշ, ինչի հետևանքով հայրենական իրավաբանության և մասնավորապես՝ արդարադատության որակն անհրաժեշտաբար կբարձրանա:

Սակայն այդ գործընթացին կարող է խոչընդոտել լեզվական գործոնը. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի պաշտոնական լեզուներն անգլերենն ու ֆրանսերենն են: Մինչդեռ մեր պետությունը, Եվրոպական դատարանի վճիռների և որոշումների հիմնավորումներին հաղորդելով իրավական պարտադիրություն, Ստրասբուրգի դատարանի ձևավորած նախադեպային վճիռների պաշտոնական թարգմանություն դեռևս չի իրականացնում:

Այդ խնդիրը փորձում է մասամբ լուծել Հայաստանի Հանրապետության դատավորների միությունը՝ Եվրոպայի խորհրդի մարդու իրավունքների գլխավոր դիրեկտորատի

աջակցությամբ: Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին ՀՀ իրավաբանական հանրությանը և քաղաքացիներին ծանոթացնելու նախաձեռնության շրջանակներում շարունակվում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի առավել ուշագրավ վճիռների թարգմանությունը և հրատարակությունը:

Սույն հատորը Ստրասբուրգի դատարանի՝ հայերեն թարգմանված վճիռների հինգերորդ ժողովածուն է, որում գետեղված են 2005-2007թթ. կայացված վճիռներ: Դրանք վերաբերում են Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 2-րդ, 3-րդ, 5-րդ, 6-րդ, 11-րդ, 13-րդ հոդվածներով և թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածով ամրագրված հիմնարար իրավունքներին՝ նվաստացուցիչ և անմարդկային վերաբերմունքի արգելմանը, կյանքի իրավունքին, ազատությանը և անձնական անձեռնմխելիությանը, արդար դատաքննությանը, հավաքների ազատությանը, իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներին:

Ժողովածուում տեղ գտած վճիռներում հստակեցվում են նշված հոդվածներով քաղաքացիներին տրամադրվող իրավական պաշտպանության շրջանակները և ըստ այդմ՝ մեր պետության ունեցած պարտավորությունները:

Օրինակ՝ սույն հատորում ընդգրկված *Ռամսահայի* գործով վճռում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի Մեծ պալատը դիրքորոշում է հայտնել, որ ոստիկանության կողմից ուժի կիրառման արդյունքում մահվան դեպքի կապակցությամբ արագ եւ արդյունավետ նախաքննության պարտավորությունը կախված չէ նրանից, թե արդյոք այդ ուժի կիրառումն ինքնին ճանաչվել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի (կյանքի իրավունք) խախտում: Այս համատեքստում Դատարանը մեկնաբանել է «նախաքննության արդյունավետության» հասկացությունը, որը պետք է ներառի «նախաքննության պատշաճ լինելը» և

«նախաքննության անկախությունը»: Մասնավորապես, Ղատարանը նշել է. «Որպեսզի նախաքննությունն այս իմաստով լինի «արդյունավետ», ընդհանուր առմամբ անհրաժեշտ է համարվում, որ դրա և դրա անցկացման համար պատասխանատու անձինք անկախ լինեն պատահարում ներգրավված անձանցից: Սա նշանակում է ոչ միայն ենթակայության կամ ինստիտուցիոնալ կապի բացակայություն, այլ նաև գործնական անկախություն»: Ստրասբուրգի դատարանն ընդգծել է, որ այս «խնդրի առանցքում հասարակության վստահությունն է պետության կողմից ուժի կիրառման մենիշխանության նկատմամբ» (տե՛ս վճռի 325-րդ կետը):

Սույն հատորի հրատարակմանն աջակցելու համար ՀՀ դատավորների միությունն իր երախտագիտությունն է հայտնում Եվրոպայի խորհրդի մարդու իրավունքների գլխավոր դիրեկտորատին: Համոզված ենք, որ մեր արդյունավետ համագործակցությունը կշարունակի նպաստել ՀՀ իրավունքի զարգացմանը:

Դավիթ Ավետիսյան

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ԲՈՐԻՍՈՎԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ԲՈՒՂԱՐԻԱՅԻ գործով ՎՃԻՌ

Ստրասբուրգ, 21 դեկտեմբերի 2006թ.

Բորիսովան ընդդեմ Բուլղարիայի գործով՝

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (Հինգերորդ բաժանմունք), որպես Պալատ նիստ գումարելով հետևյալ կազմով՝
Նախագահ՝

պրն P. LORENZEN,

Դատավորներ՝

տկն S. BOTOCHAROVA,

պրն K. JUNGWIERT,

տկն M. TSATSA-NIKOLOVSKA,

պրն J. BORREGO BORREGO,

տկն R. JAEGER,

պրն M. VILLIGER,

և *բաժանմունքի քարտուղար՝*

տկն C. WESTERDIEK,

գաղտնի խորհրդակցելով 2006թ. նոյեմբերի 27-ին,

կայացրեց հետևյալ վճիռը, որը հաստատվեց նույն օրը:

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

6. 1999թ. սեպտեմբերի 8-ի առավոտյան դիմողը, որն այն ժամանակ գործազուրկ էր, գնացել էր Աշխատանքի տեղավորման գրասենյակ՝ ծանոթանալու աշխատանքային նոր առաջարկների: Մեծ թվով մարդիկ, հիմնականում՝ գնչուական ծագման, Աշխատանքի տեղավորման գրասենյակի առջև արդեն հավաքված սպասում էին: Դիմողը, ով ևս գնչուական ծագում ուներ, տեղ է գրադեցրել շենքի առջև գոյացած հերթի վերջում:

7. Առավոտյան մոտավորապես ժամը 11.15-ին խմբված մարդկանց մի մասը ներխուժել էր Աշխատանքի տեղավորման գործակալություն: Հասարակական կարգը պահպանելու նպատակով այնտեղ գտնվող ոստիկանին հաջողվել էր նրանց հետ վանել դեպի դուրս: Ոստիկանի՝ շենքից դուրս գալուն պես կանանց մի խումբ հրմշտում էր նրան: Դիմողն այդ կանանց թվում չէր եղել: Այդ կանանցից մեկը ոստիկանին հայտնել է, որ իրենց հրել է դիմողը, որն այդ պահին հերթի վերջում էր:

8. Ոստիկանը մոտեցել է դիմողին և նրանից պահանջել անձը հաստատող փաստաթուղթ: Նա հրաժարվել է, և, կարճատև անբարեհաճ վիճաբանությունից հետո, ոստիկանը նրան առաջարկել էր իր հետ գնալ ոստիկանության բաժանմունք՝ նրա ինքնությունը պարզելու նպատակով: Դիմողը չէր համաձայնել, և ոստիկանը փորձել էր ձեռնաշղթաներ հագցնել նրան: Շրջանային դատարանում երկու ոստիկանների կողմից հետագայում տրված ցուցմունքի համաձայն՝ դիմողն այնուհետև սպտակել էր ոստիկանի դեմքին և աղաղակելով վայր ընկել: Այնուհետև մեկ այլ ոստիկան մոտեցել էր առաջինին և աջակցել նրան՝ դիմողին հերթից բռնի դուրս բերելու և ուղեկցել ոստիկանության բաժանմունք: Ժամը 11.30-ն էր:

9. Դիմողին տեղավորել էին ոստիկանության բաժանմունքի խցերից մեկում: Նրան թույլ չէին տվել զանգահարել մերձավոր ազգականի կամ փաստաբանի:

10. Մոտավորապես երկու ժամ անց դիմողը դուրս էր բերվել խցից և տեղափոխվել ոստիկանական մեքենա՝ նրան ձերբակալող երկու ոստիկանների հետ մեկտեղ: Վերջիններս տեղափոխվել էին Պազարջիկի շրջանային դատարան, ուր ժամանել էին ժամը 14.40-ին:

11. Դատական նիստից քիչ առաջ դիմողին առաջարկվել էր ստորագրել մանր խուլիգանություն կատարելու վերաբերյալ արձանագրությունը (акт за констатирание на дребно хулиганство). Դիմողը հայտնել էր, որ ժամանակ չի ունեցել փաստաթղթին ծանոթանալու համար: Այս հանգամանքի դեմ Կառավարությունն առարկել է: Դիմողը փաստաթուղթը ստորագրել էր առանց որևէ վերապահման: Դիմողը նաև պնդել է, որ ստորագրված արձանագրության պատճենն իրեն չի տրամադրվել: Դրա դեմ Կառավարությունը հստակորեն չի առարկել:

12. Դատական նիստը սկսվել էր ժամը 15.00-ին: Դիմողը ինքնուրույն էր պաշտպանում իր շահերը Պազարջիկի շրջանային դատարանում: Նրան վերագրվել էր վարչական զանցանք, որը դրսևորվել էր մանր խուլիգանության ձևով:

13. Դատական նիստը սկսվել էր արձանագրությունը դատարանում ընթերցելով: Նշվել էր, որ դիմողը (1) անկարգություն է առաջացրել Աշխատանքի տեղավորման գործակալության շենքի դիմաց՝ հերթում գտնվող մյուս կանանց հրելու միջոցով, (2) հրաժարվել էր ենթարկվել ոստիկանի կարգադրություններին և դիմադրություն էր ցույց տվել ձերբակալվելիս, (3) ապտակել էր ոստիկաններից մեկին: Երբ դիմողին հարցրել են՝ «Ծանո՞թ եք արդյոք արձանագրությանը», նա պատասխանել էր.

«Ես ծանոթ եմ դրան, բայց չեմ հասկանում, թե (մանր խուլիգանությունը) ինչ է իրենից ներկայացնում: Սակայն այժմ, երբ դուք ընթերցեցիք այն, ես հասկացա, թե ինչի մասին է խոսքը: Բայց այդ ամենը ճիշտ չէ: Ես ականատեսներ ունեմ»:

14. Դատարանն անցել էր դիմողի, վերջինիս ձերբակալող երկու ոստիկանների և Աշխատանքի տեղավորման գործակալության մի աշխատակցի հարցաքննությանը:

15. Դիմողը ժխտել էր իրեն առաջադրված մեղադրանքը: Նա բողոքել էր, որ ոստիկաններն իրեն քարշ են տվել ոստիկանության բաժանմունք և նախքան խցում տեղավորելը՝ անընդհատ ծեծել: Նա նաև նշել էր, որ ինքը ոստիկանին չի հարվածել, այլ ոստիկանը վնասվել էր ձեռքակալության ժամանակ ծառային դիպչելու հետևանքով: Դատական նիստի ընթացքում դիմողը բազմիցս հայտնել էր, որ կարող է վկաներ կանչել, ովքեր կհաստատեն դեպքերի ընթացքի վերաբերյալ իր վարկածը: Նա նաև հայտնել էր, որ ինքը չի կարողացել վկաներ կանչել, քանի որ տեղյակ չի եղել, թե մեքենա մատելուց հետո ոստիկաններն իրեն ուր են տանելու:

16. Երկու ոստիկաններն էլ ցուցմունք էին տվել, որ դիմողն իրեն անպարկեշտ է պահել և հարվածել իրենցից մեկին:

17. Աշխատանքի տեղավորման գործակալության աշխատակիցը ցուցմունք էր տվել այն մասին, որ տեսել է, թե ինչպես էր դիմողը բարձրացնում ձեռքը, սակայն ապտակելու պահը չի տեսել:

18. Դատական նիստն ավարտվել էր ժամը 15.20-ին:

19. Պազարջիկի շրջանային դատարանը, որոշում կայացնելու համար կարճ ժամանակով խորհրդակցական սենյակ անցնելուց հետո, հրապարակել էր որոշումը: Դիմողը մեղավոր էր ճանաչվել մանր խուլիգանություն կատարելու համար, և նրա նկատմամբ նշանակվել էր հնգօրյա կալանք՝ Պազարջիկի ոստիկանության բաժանմունքում: Կալանքի սկիզբ էր համարվել 1999թ. սեպտեմբերի 8-ի առավոտյան ժամը 11.30-ը: Դատարանն ամբողջությամբ հիմք էր ընդունել ոստիկանների և Աշխատանքի տեղավորման գործակալության աշխատողի ցուցմունքները՝ հրաժարվելով դիմողի ցուցմունքներն ընդունելուց՝ այն հիմքով, որ նա այդ ցուցմունքները տվել է «իր պաշտպանության նկատառումներից ելնելով»: Որոշումը բողոքարկման ենթակա չէր և ուժի մեջ էր մտնում անմիջապես:

20. Այնուհետև դիմողին վերադարձրել էին Պազարջիկի ոստիկանության բաժանմունք, որտեղ վերջինս կրել էր տույժը:

21. 1963 թվականին ընդունվել է մանր խուլիզանության դեմ պայքարի մասին դեկրետ: Այն նախատեսում է մանր խուլիզանության վարչական զանցանքների վերաբերյալ գործերը դատարան ներկայացնելու արագացված կարգ: Այդ արարքների համար սահմանված է տույժ՝ ոստիկանության բաժանմունքում մինչև 15 օր ժամկետով կալանքի կամ 10-200 բուլղարական լև տուգանքի (մոտ 5,13-102 եվրո. բաժին 1) ձևով: Պարզ չէ՝ դատավարության ընդհանուր կարգը սահմանող Վարչական իրավախախտումների և տույժերի վերաբերյալ օրենքը կիրառելի՞ է վերոհիշյալ դեկրետով կանոնակարգվող ընթացակարգերի նկատմամբ, թե՛ ոչ (այս խնդրի վերաբերյալ տե՛ս երկու հակասական որոշումներ. Тълкувателно решение № 46 от 16. X. 1979 г. по н. д. № 36/79 г. на ОЧК and Определение № 9959 от 07.11.2003 г. по адм. д. № 9327/2003 г., I отд. на ВАС):

22. Դեկրետով նախատեսված արագացված կարգը սահմանում է, որ «մանր խուլիզանության վերաբերյալ արձանագրությունը» (акт за констатиране на дребно хулиганство) կազմվում է ոստիկանության կամ իրավասու տեղական իշխանության մարմնի կողմից: Այնուհետև այդ փաստաթուղթը ներկայացվում է զանցանքի համար մեղադրվող անձին՝ ստորագրելու համար: Վերջինս իրավունք ունի ներկայացնելու ցանկացած դիտողություն (բաժին 2):

23. Եթե զանցանքի համար մեղադրվող անձի գործը ենթակա է դատական քննության, ապա մեղադրվող անձը՝ համապատասխան արձանագրության և հավաքված նյութերով հանդերձ, պետք է անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան քսանչորս ժամվա ընթացքում ներկայացվի շրջանային դատարան (բաժին 3): Այնուհետև շրջանային դատարանի դատավորը, զանցանքի համար մեղադրվող անձի ներկայությամբ, քսանչորս ժամվա ընթացքում միանձնյա քննում և լուծում է գործը (4-րդ և 5-րդ բաժիններ):

24. Վկաները կանչվում են դատավորի որոշմամբ, իսկ զանցանքի համար մեղադրվող անձն ունի պաշտպան ունենալու իրավունք (բաժին 5):

25. Շրջանային դատարանի որոշումը բողոքարկման ենթակա չէ և կատարվում է անհապաղ (բաժին 7): Նախքան Վարչական իրավախախտումների և տույժերի վերաբերյալ օրենքի 1998թ. փոփոխությունները, դատավորի կողմից վերոհիշյալ դեկրետի հիման վրա կայացված որոշումները ենթակա էին նշված օրենքով սահմանված կարգով վերանայման (Тълкувателно решение № 58 от 30.XII.1980 г., н.д. № 53/80 г., ОСНК): 1998թ. փոփոխություններից հետո դա այլևս հնարավոր չէր: Նմանապես հնարավոր չէր վճարել բողոք բերել վերոհիշյալ օրենքով նախատեսված գործերով (Определение № 9959 от 07.11.2003 г. по адм. д. № 9327/2003 г., I отд. на ВАС):

26. Գեկրետով նախատեսված զանցանքի գործով անձի դեմ կայացված որոշումը քրեական դատապարտում չի համարվում և հանցանք կատարածների անձնական գործում չի ներառվում:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ ԵՆԹԱԳՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

1. Դիմողը, Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերի հիման վրա, մի շարք գանգատներ է ներկայացրել առ այն, որ իր նկատմամբ կիրառված ընթացակարգերն անարդարացի են եղել: Մասնավորապես, նա նշել է, որ. (1) խախտվել է կողմերի հավասարության սկզբունքը, քանի որ մեղադրանքի կողմի համեմատ` ինքն անհավասար պայմաններում է եղել, (2) դատարանը կողմնակալ է եղել, (3) դատարանն առաջին հերթին լսել է այն վկաներին, որոնց ցուցմունքները հաստատում էին դեպքերի մասին ոստիկանության վարկածը, (4) դատարանի որոշման պատշաճ հիմնավորում չի տրվել և չի կատարվել ներկայացված ապացույցների համակողմանի վերլուծություն, (5) դիմողը պատշաճ կերպով և մանրամասնորեն չի տեղեկացվել իրեն ներկայացված մեղադրանքի բնույթի և հիմքի մասին, (6) դիմողը բավարար ժամանակ և հնարավորություն չի ունեցել իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար, քանի որ դատավարությունը շատ արագ է կազմակերպվել, ինչպես նաև, քանի որ ձերբակալվելուց հետո ինքը մեկուսացված է եղել ոստիկանության բաժանմունքում, (7) դիմողին հնարավորություն չի ընձեռվել իր ընտրությամբ ունենալու պաշտպան, (8) դիմողը զրկված է եղել նույն պայմաններով, ինչ իր դեմ ցուցմունք տվող վկաները, իր օգտին վկաներ հրավիրելու և նրանց հարցաքննելու իրավունքից, չնայած որ իրեն մեղադրանք առաջադրելուց հետո` 1999թ. սեպտեմբերի 8-ի դատական նիստի ընթացքում, նա մի քանի անգամ նման հնարավորություն ունեցել է:

Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համապատասխան մասը սահմանում է հետևյալը.

«1. Յուրաքանչյուր ոք, ... նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից ... արդարացի ... դատաքննության իրավունք:

...

3. Քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ մեղադրվող յուրաքանչյուր ոք ունի հետևյալ նվազագույն իրավունքները.

ա. իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ ու հանգամանորեն տեղեկացվելու իրեն ներկայացված մեղադրանքի բնույթի եւ հիմքի մասին,

բ. բավարար ժամանակ ու հնարավորություններ՝ իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար,

գ. պաշտպանելու իրեն անձամբ կամ իր ընտրած դատապաշտպանների միջոցով կամ, եթե նա բավարար միջոցներ չունի դատապաշտպանի ծառայության դիմաց վճարելու համար, ունենալու անվճար նշանակված դատապաշտպան, երբ դա պահանջում են արդարադատության շահերը,

դ. հարցաքննելու իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին կամ իրավունք ունենալու, որ այդ վկաները ենթարկվեն հարցաքննության, եւ իրավունք ունենալու՝ իր վկաներին կանչելու ու հարցաքննելու միեւնույն պայմաններով, ինչ իր դեմ ցուցմունք տված վկաները, ...»:

A. Ընդունելիությունը

28. Կառավարությունը չի վիճարկել գանգատի ընդունելիությունը: Դիմողը պնդել է, որ քանի որ Կառավարությունը չի վիճարկել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի կիրառելիությունը, գանգատը պետք է հայտարարվի ընդունելի:

29. Դատարանը հիշեցնում է, որ իր նախադեպային իրավունքով սահմանված են չափանիշներ, որոնց հիման վրա որոշվում է՝ արդյո՞ք գանգանքը կարող է որակվել «քրեական»՝ Կոնվենցիայի իմաստով: Մասնավորապես, այդ չափանիշներն են. ներպետական օրենսդրությամբ իրավախախտման բնույթը, վարույթի բնույթը, ինչպես նաև պատժի բնույթն ու խստության աստիճանը (տե՛ս, օրինակ, *Benham v. the United Kingdom*, 1996թ. հունիսի 10-ի վճիռը, կետ 56, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-III, էջ 756, *Garyfallou AEBE v. Greece*, 1997թ. սեպտեմբերի 24-ի վճիռը, 32-33 կետեր, *Reports* 1997-V, էջ 1830, և *Lauko v. Slovakia*, 1998թ. սեպտեմբերի 2-ի վճիռը, 56-57 կետեր, *Reports* 1998-VI, էջ 2504):

30. Նկատի առնելով, որ Կառավարությունը չի վիճարկել գանգատի ընդունելիությունը, Դատարանը, սույն գործի նկատմամբ կիրառելով վերոհիշյալ չափանիշները և հաշվի առնելով մանր խուլիգանության համար դիմողի նկատմամբ որպես տույժ կիրառված հնգօրյա կալանքը, գտնում է, որ վերջինիս նկատմամբ կիրառված վարույթը պարունակում է «քրեական մեղադրանքի» տարրեր՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի ինքնուրույն իմաստով: Ուստի սույն գործով Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով նախատեսված «քրեական» բնորոշումը կիրառելի է:

31. Բացի դրանից, Դատարանը նշում է, որ գանգատն ակնհայտ անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի

իմաստով: Այնուհետև Գատարանը նշում է, որ անընդունելիության մնացած հիմքերը ևս առկա չեն: Հետևաբար՝ գանգատը պետք է ճանաչել ընդունելի:

B. Ըստ էության

32. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողի նկատմամբ դատաքննությունը եղել է արդարացի: Կառավարությունը ժխտել է այդ կապակցությամբ դիմողի գանգատները, ինչպես նաև՝ վերջինիս պնդումը, թե ինքը պատշաճ կերպով տեղեկացված չի եղել իր ձերբակալման պատճառների մասին: Կառավարությունը հայտնել է, որ դիմողը արձանագրությունը ստորագրել է առանց վերապահումների, և որ նրա հետագա հայտարարություններն այն մասին, որ ներպետական դատարանում ինքը տեղյակ չի եղել մեղադրանքի բովանդակությանը, միանգամայն անհիմն են:

33. Այնուհետև Կառավարությունը պնդել է, որ դեկրետի նպատակը մանր խուլիգանության դրսևորումների դեմ պայքարն է եղել, որոնք քրեորեն պատժելի արարք չեն համարվում, և որ կիրառված տույժերը դատվածություն առաջ չեն բերում և հանցանք կատարածների անձնական գործում չեն ներառվում: Ավելին, դեկրետով սահմանված արագացված կարգի համաձայն՝ գործը պետք է քննվեր ոչ ուշ, քան քսանչորս ժամվա ընթացքում: Այսպիսով, Կառավարությունը պնդել է, որ վերոգրյալը և գործի հանգամանքները հաշվի առնելով՝ իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար դիմողը բավարար ժամանակ ունեցել է:

34. Կառավարությունը նաև պնդել է, որ դիմողը չի օգտվել պաշտպան ունենալու իր իրավունքից, և փաստարկել է, որ եթե անգամ ոստիկանությունում գտնվելու ընթացքում նա ի վիճակի չի եղել հաղորդակցվել փաստարանի հետ, ապա նա

դա կարող էր անել 1999թ. սեպտեմբերի 8-ի դատական նիստի ժամանակ, սակայն դիմողն այդպես չի վարվել:

35. Եվ վերջապես, Կառավարությունը պնդել է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3 (d) կետը բացարձակ չէ, և որ լրացուցիչ վկաներ ներգրավելու իրավասությունը վերապահված է ներպետական դատարանների հայեցողությանը: Ավելին, այն նշել է, որ դատարանում հարցաքննվել է երեք վկա, մինչդեռ դիմողը չի նշել այն անձանց անունները, ում ցանկացել է հրավիրել որպես վկա, ոչ էլ ներկայացրել է, թե նրանց ցուցմունքները գործի համար ինչ նշանակություն կարող են ունենալ:

36. Դիմողն առարկել է Կառավարության այս պնդումների դեմ և հայտարարել, որ ղեկրետով սահմանված արագացված կարգի պատճառով ինքը զրկված է եղել արդարացի դատաքննության իրավունքից, ինչի արդյունքում երեք ժամվա ընթացքում իրեն դատապարտել են կալանքի, և այդ ընթացքում ինքը բավարար ժամանակ չի ունեցել նախապատրաստելու պաշտպանությունը և հրավիրելու պաշտպան: Ավելին, նա նշել է, որ ղեկրետում պետական միջոցների հաշվին պաշտպան նշանակելու պահանջի բացակայությունը հանգեցրել է դատավարության անարդարացիության:

37. Քանի որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջները դիտարկվում են որպես 1-ին կետով երաշխավորված արդարացի դատաքննության իրավունքի մասնավոր դրսևորումներ՝ Դատարանը գանգատները քննության կառնի միաժամանակ երկու դրույթների լույսի ներքո (ի թիվս բազմաթիվ այլ գործերի՝ տե՛ս *F.C.B. v. Italy*, 1991թ. օգոստոսի 28-ի վճիռը, կետ 29, Series A թիվ 208-B, էջ 20, *Poitrimol v. France*, 1993թ. նոյեմբերի 23-ի վճիռը, կետ 29, Series A թիվ 277-A, էջ 13, *Lala v. the Netherlands*, 1994թ.

սեպտեմբերի 22-ի վճիռը, կետ 26, Series A թիվ 297-A, էջ 12, և *Krombach v. France*, թիվ 29731/96, կետ 82, ECHR 2001-II):

38. Գատարանը վերստին հիշեցնում է, որ դիմողի վկայակոչած կողմերի հավասարության սկզբունքը, լինելով արդարացի դատաքննության ավելի լայն հասկացության տարր, պահանջում է, որ կողմերից յուրաքանչյուրը պետք է ողջամիտ հնարավորություն ունենա իր գործը ներկայացնելու այնպիսի պայմաններում, որոնք հակառակորդ կողմի առջև իրեն չեն դնում էապես անբարենպաստ պայմաններում (ի թիվս բազմաթիվ այլ գործերի՝ տե՛ս, *Nideröst-Huber v. Switzerland*, 1997թ. փետրվարի 18-ի վճիռը, կետ 23, *Reports* 1997-I, 107-8 էջեր, և *Coume and Others v. Belgium*, թիվ 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 և 33210/96, կետ 102, ECHR 2000-VII):

39. Գատարանը նաև ընդգծում է, որ իրավասու չէ փաստերին և ապացույցներին տրված սեփական գնահատականով փոխարինել ներպետական դատարանների գնահատականը: Որպես ընդհանուր կանոն՝ ներպետական դատարաններն են իրավասու գնահատել իրենց տրամադրության տակ եղած ապացույցները: Եվրոպական դատարանի խնդիրն է պարզել, թե արդյոք կիրառված ընթացակարգերը՝ ամբողջությամբ, այդ թվում՝ ապացույցները ձեռք բերելու եղանակները, արդարացի են, թե՛ ոչ (տե՛ս *Edwards v. the United Kingdom*, 1992թ. դեկտեմբերի 12, կետ 34, Series A թիվ 247-B, 34-35-րդ էջեր, *Mantovanelli v. France*, 1997թ. մարտի 18, կետ 34, *Reports* 1997-II, 436-37-րդ էջեր, և *Bernard v. France*, 1998թ. ապրիլի 23, կետ 37, *Reports* 1998-II, 15 879):

40. Ինչ վերաբերում է սույն գործի առանձնահատկություններին և դեկրետով նախատեսված քննության արագացված կարգին, ապա Գատարանն ընդունում է, որ դրա նպատակը խուլիգանության մանր

դրսևորումների վերաբերյալ գործերի արագ և արդյունավետ քննությունն է եղել: Հասարակական կարգի առավել նշանակալի խախտումները ենթակա էին քննության որպես քրեական օրենսգրքով նախատեսված հանցագործություններ (հոդված 325): Դատարանը նաև ընդունում է, որ քրեական գործերի քննության արագացված կարգի առկայությունն ու կիրառումն ինքնին չի հակասում Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածին, եթե այդ կարգը պարունակում է նշված հոդվածով ամրագրված անհրաժեշտ երաշխիքներ: Այսպիսով, պարզելու համար, թե արդյոք դիմողի նկատմամբ կիրառված վարույթը՝ ամբողջությամբ, արդարացի է եղել, Դատարանն առանձին կանդիդատու այդ առնչությամբ ներկայացված գանգատներին:

1. Իրեն ներկայացված մեղադրանքի բնույթի և հիմքի մասին անհապաղ տեղեկացվելու և իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար բավարար ժամանակ ու հնարավորություններ ունենալու իրավունքները

41. Դատարանը վերստին հիշեցնում է, որ քրեական գործերով մեղադրյալին ներկայացվող մեղադրանքի, հետևաբար՝ դատարանի կողմից արարքին տրվելիք հնարավոր իրավական որակման վերաբերյալ լիարժեք, մանրամասն տեղեկատվություն տրամադրելը դատավարական ընթացակարգերի արդարացիությունն ապահովելու կարևոր նախապայման է (տես *Pélissier and Sassi v. France* [Մեծ պալատ], թիվ 25444/94, կետ 52, ECHR 1999-II): Բացի դրանից, Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3 (b) կետով գանգատի կապակցությամբ Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3 (a) և 3 (b) կետերը փոխկապակցված են, և որ առաջադրված մեղադրանքի բնույթի և հիմքի մասին տեղեկացվելու իրավունքը պետք է

դիտարկվի իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու՝ մեղադրյալի իրավունքի լույսի ներքո (տես վերոհիշյալ *Pélissier and Sassi* գործը, կետ 54):

42. Տվյալ գործով Դատարանը նշում է, որ դիմողը պնդել է, որ արձանագրությանը և իրեն առաջադրված մեղադրանքի բնույթին ինքը ծանոթացել է միայն Պազարջիկի շրջանային դատարանում գործի քննությունից անմիջապես առաջ, և որ ինքը ժամանակ չի ունեցել ծանոթանալու այդ փաստաթղթի բովանդակությանը, իսկ Կառավարությունն առարկել է այդ պնդման դեմ (տե՛ս վերը՝ կետ 11):

43. Քանի որ արձանագրությունում նշված չէ, թե 1999թ. սեպտեմբերի 8-ին ո՞ր ժամին է փաստաթուղթը հանձնվել դիմողին, Դատարանը հնարավոր չի համարում պարզել, թե դիմողը որքան ժամանակ է ունեցել փաստաթղթի գոյության, հետևաբար՝ իրեն դատի տալու և ամբաստանելու՝ իշխանությունների մտադրության մասին տեղեկանալուց հետո: Այս կապակցությամբ Դատարանը նկատի է առնում ներպետական դատարանում դիմողի ներկայացրած պնդումն առ այն, որ ոստիկանական մեքենա նստեցվելու պահին վերջինս տեղյակ չի եղել սպասվող դատավարության մասին (տե՛ս վերը՝ 10 և 15 կետեր): Ամեն դեպքում, պաշտպանությանը նախապատրաստվելու համար դիմողին տրամադրված ժամանակը չէր կարող մեկ-երկու ժամից ավելի լինել, որի ընթացքում նա կա՛ն դատարանի ճանապարհին է եղել, կա՛ն ոստիկանության բաժանմունքի խցում:

44. Բացի դրանից, դատավարության արագացված կարգի պատճառով դիմողը ժամանակ և հնարավորություն չի ունեցել մինչև 1999թ. սեպտեմբերի 8-ի՝ քսան ընդամենը դատական նիստի սկիզբը հաղորդակցվելու փաստաբանի կամ մերձավոր ազգականի հետ (տե՛ս վերը՝ 9 և 10 կետեր): Դատարանն այս առնչությամբ կրկին հիշեցնում է, որ քրեական հանցանք կատարելու համար մեղադրվող յուրաքանչյուրի իրավունքը՝

արդյունավետ պաշտպանվել փաստաբանի միջոցով, թեկուզ ի պաշտոնե նշանակված, թեև բացարձակ իրավունք չէ, սակայն արդար դատաքննության իրավունքի հիմնական տարրերից մեկն է (տե՛ս վերը նշված *Krombach*-ի գործը, կետ 89):

45. Որպես եզրահանգում՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի՝ իրեն առաջադրված մեղադրանքի բնույթի ու հիմքի մասին պատշաճ կերպով տեղեկացվելու, ինչպես նաև պաշտպանությանը նախապատրաստվելու համար անհրաժեշտ ժամանակ և հնարավորություններ ունենալու իրավունքները ոտնահարվել են (տե՛ս վերոհիշյալ *Pélissier* և *Sassi* գործը, 60-63 կետեր (վերապահումներով), և *Mattoccia v. Italy*, թիվ 23969/94, 62-72 կետեր, ECHR 2000-IX):

2. Իրավունքը՝ վկաներ հրավիրելու և նրանց հարցաքննելու նույն պայմաններում, ինչ իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին

46. Դատարանն առաջին հերթին գտնում է, որ ապացույցների թույլատրելիությունն ի սկզբանե ենթակա է կարգավորման ներպետական օրենսդրությամբ: Ըստ Կոնվենցիայի՝ Դատարանի խնդիրը ոչ թե որոշելն է, թե արդյոք վկաների ցուցմունքները պատշաճ կարգով են ապացույց ճանաչվել, այլ պարզելը, թե արդյոք վարույթը՝ ընդհանուր առմամբ, այդ թվում՝ ցուցմունքների ձեռքբերման եղանակը, արդարացի է եղել, թե ոչ (ի թիվս բազմաթիվ այլ գործերի՝ տե՛ս *Van Mechelen and Others v. the Netherlands* գործը, 1997թ. ապրիլի 23-ի վճիռը, կետ 50, *Reports* 1997-III, էջ 711): Մասնավորապես, «որպես ընդհանուր կանոն՝ ներպետական դատարաններն են, որ պետք է գնահատեն իրենց ներկայացված ապացույցները, այդ թվում՝ ամբաստանյալների ներկայացնելիք ապացույցների վերաբերելիությունը... 6-րդ հոդվածի 3 (d) կետը, կրկին որպես

ընդհանուր կանոն, վկաներ կանչելու անհրաժեշտությունը գնահատելու իրավասությունը վերապահում է ներպետական դատարաններին» (տե՛ս *Vidal v. Belgium*, 1992թ. ապրիլի 22-ի որոշումը, կետ 33, Series A թիվ 235-B, 32-33-րդ էջեր): Ըստ այդմ, միայն ամբաստանյալի բողոքն առ այն, որ իրեն թույլ չեն տվել հարցաքննելու որոշակի վկաների, ինքնին բավարար չէ: Նա պետք է նաև հիմնավորի, թե ինչու է կարևոր համապատասխան վկաներին լսելը, և ինչով է վերջիններիս տված ցուցմունքը նպաստելու ճշմարտության բացահայտմանը (տե՛ս *Engel and Others v. the Netherlands*, 1976թ. հունիսի 8-ի վճիռը, կետ 91, Series A թիվ 22, 38-39-րդ էջեր, *Bricmont v. Belgium*, 1989թ. հուլիսի 7-ի վճիռը, կետ 89, Series A թիվ 158, էջ 31, և *Perna v. Italy* [Մեծ ստյան], թիվ 48898/99, կետ 29, ECHR 2003-V):

47. Դատարանը նշում է, որ սույն գործով դիմողին թույլ չի տրվել ի պաշտպանություն իրեն վկաներ կանչել, չնայած որ 1999թ. սեպտեմբերի 8-ի նիստի ընթացքում քանիցս և տարբեր առիթներով հայտարարել է, որ կարող է վկաներ կանչել, և որ վերջիններիս ցուցմունքների շնորհիվ կհերքվեին մեղադրանքի կողմի հրավիրած վկաների ցուցմունքները (տես վերը՝ 13 և 15 կետեր): Ճիշտ է, դատարանում նա չի նշել այն վկաների անունները, ում ցանկանում էր կանչել: Սակայն, հաշվի առնելով պաշտպանությանը նախապատրաստվելու համար ժամանակի ու հնարավորության անբավարարությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 45), Դատարանը ողջամիտ է համարում, որ չէր կարելի ակնկալել, որ դիմողը վկաների անունները կնշեր անմիջապես: Ավելին, Դատարանը հաշվի է առնում ներպետական դատարանում դիմողի պնդումն առ այն, որ ինքն ի վիճակի չի եղել վկաներ կանչել, քանի որ ոստիկանության կողմից դատարան ներկայացնելու համար մեքենա նստեցնելիս չէին տեղեկացրել, թե իրեն ուր են տանում (տես վերը՝ 10 և 15 կետեր):

48. Դատարանը գտնում է, որ մեղադրանքի կողմը դիմողի նկատմամբ ունեցել է անարդարացի առավելություն՝ դատական նիստին պատրաստվելու և իր օգտին վկաներ գտնելու հարցում: Արդյունքում՝ ներպետական դատարան ներկայացված վկաների ցուցմունքները կարող են թվալ միակողմանի և Աշխատանքի տեղավորման գործակալության շենքի առջև տեղի ունեցած դեպքերի վերաբերյալ միայն մեղադրանքի կողմի դիրքորոշումը հիմնավորող:

49. Հաշվի առնելով վերոգրյալը, ինչպես նաև այն, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3 (d) կետի հիման դրա դիմողի գանգատը սերտորեն կապակցված է 6-րդ հոդվածի 3 (a) և 3 (b) կետերով գանգատներին և մասամբ բխում է դրանցից (տե՛ս վերը՝ 41-45 կետեր), Դատարանը գտնում է, որ ոտնահարվել է դիմողի իրավունքը՝ հրավիրելու վկաներ և նրանց հարցաքննելու նույն պայմաններում, ինչ իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին:

50. Որպես եզրահանգում՝ Դատարանը գտնում է, որ սույն գործով արդարացի դատաքննությանը ներկայացվող պահանջները խախտվել են, և պաշտպանության կողմի իրավունքները չեն հարգվել: Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին, 3 (a), 3 (b), 3 (d) կետերի համաժամանակյա խախտում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

51. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

52. Դիմողը պահանջել է 3 000 եվրո՝ որպես բարոյական վնասի հատուցում՝ Կոնվենցիայով նախատեսված իր իրավունքների խախտման արդյունքում կրած ցավի, տառապանքի և սթրեսի համար: Նա փաստարկել է, որ պետք է նկատի առնվեն ձերբակալման և դատավարության սթրեսային պայմանները, անորոշության վիճակը, անարդար դատաքննության արդյունքում իր կրած պատիժը՝ հնգօրյա կալանքը, ինչպես նաև այն փաստը, որ ոստիկանության բաժանմունքը, որտեղ իրեն պահել են, նախատեսված չի եղել երկարատև կալանքի համար:

53. Վնասի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի պահանջների առնչությամբ Կառավարությունը մեկնաբանություններ չի ներկայացրել:

54. Դատարանը գտնում է, որ ոստիկանության բաժանմունքում հնգօրյա կալանքի հետևանքով անարդար դատաքննության արդյունքում դիմողը, անկասկած, կրել է բարոյական վնաս (տե՛ս վերը՝ 9-20 և 50 կետեր): Հաշվի առնելով սույն գործի առանձնահատկությունները,

առաջնորդվելով արդարացիությամբ, Դատարանն այս մասով սահմանում է փոխհատուցում 2 000 եվրոյի չափով, հավելած դրանից գանձվող բոլոր տեսակի հարկերի գումարը:

Բ. Ծախքեր և ծախսեր

55. Դիմողը նաև պահանջել է 1 500 եվրո՝ Դատարանում իր ներկայացուցիչների մատուցած իրավաբանական ծառայությունների համար, ներառյալ՝ գործում առկա փաստաթղթերի ուսումնասիրությունը, Սոֆիայից Պազարջիկ ուղևորությունը, իրավական հետազոտությունները, Դատարանին ուղղված մեկ նամակի և երկու բացատրագրի կազմումը:

56. Ծախքերի և ծախսերի վերաբերյալ դիմողի պահանջների առնչությամբ Կառավարությունը մեկնաբանություններ չի ներկայացրել:

57. Դատարանը վերստին հիշեցնում է, որ Դատարանի Կանոնակարգի 60-րդ կանոնի համաձայն՝ արդարացի փոխհատուցման ցանկացած պահանջ պետք է ներկայացված լինի գրավոր՝ կետ առ կետ և համապատասխան հիմնավորող փաստաթղթերի հետ մեկտեղ՝ գործի էության վերաբերյալ դիմողի նկատառումները ներկայացնելու համար սահմանված ժամկետում, «հակառակ դեպքում Պալատը կարող է մասամբ կամ ամբողջությամբ մերժել պահանջը»: Սույն գործով Դատարանը նշում է, որ դիմողը չի ներկայացրել իր ներկայացուցիչների հետ կնքված պայմանագիր կամ վերջիններիս կողմից Դատարանում կատարված իրավաբանական աշխատանքների հաստատված ժամանակացույց: Բացի դրանից, նա չի ներկայացրել որևէ հաշիվ կամ ստացական կատարված այլ ծախսերի վերաբերյալ: Նկատի ունենալով վերոհիշյալ դրույթի պահանջները դիմողի կողմից չբավարարելու հանգամանքը՝

Դատարանը վճռեց չբավարարել ծախսերի ու ծախսքերի փոխհատուցման պահանջը:

C. Տուգանային տոկոսը

58. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ՝

1. *ընդունելի է ճանաչում* գանգատը,

2. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3 (a), (b) և (d) կետերի խախտում՝ դիմողի նկատմամբ կիրառված դատավարական ընթացակարգերի անբավարար արդարացիություն, ինչպես նաև նրա պաշտպանության իրավունքների նկատմամբ անբավարար հարգանքի հետևանքով,

3. *վճռում է*.

(a) որ պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, վճիռն ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում դիմողին պետք է վճարի 2 000 (երկու հազար) եվրոյին համարժեք բուլղարական լեվ՝ վճարման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքով՝ գումարած դրա հետ կապված բոլոր հարկային պարտավորությունների գումարը.

(b) որ վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության

Ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

4. *մերժում է* արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի մնացյալ պահանջները:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել է 2006թ. դեկտեմբերի 21-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ եւ 3-րդ կետերին համապատասխան:

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՌՈՍԱՆՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ գործով ՎՃԻՌ

Ստրասբուրգ, 20 հոկտեմբերի 2005թ.

Ռոմանովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով՝

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (Երրորդ բաժանմունք), որպես Պալատ նիստ գումարելով հետևյալ կազմով՝

Նախագահ՝

սյրն B. M. ZUPANCIC,

Դատավորներ՝

սյրն J. HEDIGAN,

սյրն L. CAFLISCH,

տկն M. TSATA-NIKOLOVSKA,

սյրն A. KOVLER,

սյրն V. ZAGREBELSKI,

սյրն E. MYJER,

և Բաժանմունքի քարտուղար՝

սյրն V. BERGER,

2004 թվականի ապրիլի 1-ի և 2005 թվականի սեպտեմբերի 29-ի որոշման դատական խորհրդակցություններից հետո վերջում նշված օրը կայացրեց հետևյալ վճիռը.

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

8. Դիմողը ծնվել է 1967 թվականին: Ենթադրվում է, որ ներկայումս նա Ուկրաինայում է և գտնվում է կալանքի տակ:

A. Դիմողի ձերբակալումը

9. 1998 թվականի հոկտեմբերի 12-ին՝ երեկոյան ժամը 8-ին, դիմողը, որն իբրև զտնվել է հարբած վիճակում, փողոցում ձերբակալվել է ոստիկանական կարգախմբի կողմից և ուղարկվել ոստիկանության բաժին: Այնուհետև նա ենթարկվել է անձնական խուզարկության, և ձերբակալվածի մոտ իբրև զտնվել է որոշակի քանակությամբ մարիխուանա:

10. 1998 թվականի հոկտեմբերի 13-ին՝ ցերեկվա ժամը 12.15-ին, Մոսկվա քաղաքի Ակադեմիական շրջանի ՆԳՇՎ-ի քննիչի կողմից որոշում է կայացվել դիմողին արգելանքի վերցնելու մասին՝ ապօրինաբար թմրամիջոցներ ձեռք բերելու և պահելու կասկածանքով: Որպես հիմք քննիչը վկայակոչել է դիմողի կողմից հանցավոր գործունեությամբ զբաղվելը շարունակվելու հնարավորությունը և ռիսկի առկայությունը, որ նա կարող էր փախուստի դիմել:

11. Նույն օրը դիմողին առաջադրվել է մեղադրանք՝ անձամբ օգտագործելու և պահելու նպատակով թմրամիջոցների անօրինական ձեռքբերման համար:

12. 1998թ. հոկտեմբերի 15-ին քննիչը որոշում է կայացրել դիմողին կալանավորելու վերաբերյալ միջնորդություն հարուցելու մասին, որը նույն օրը հաստատվել է դատախազի կողմից: Որոշման մեջ որպես հիմք նշվել էին՝ դիմողի ինքնությունը, դիմողին մեղսագրվող հանցագործության հանրային վտանգավորությունը և նախաքննության մարմիններից կամ դատարանից դիմողի թաքնվելու ռիսկը:

13. 1998թ. հոկտեմբերի 16-ին դիմողը կալանքի է վերցվել Մոսկվայում՝ ԻՉ-48/2 «Բուտիրսկի» քրեակատարողական հիմնարկում:

14. Քննչական մարմինները որոշում են կայացրել դիմողի հոգեբուժական հետազոտություն կատարելու մասին:

15. 1998թ. նոյեմբերի 19-ին նա հետազոտության է ենթարկվել Մոսկվա քաղաքի Ալեքսեյան հոգեբուժական հիվանդանոցի փորձագետների կողմից: Քանի որ փորձագետներին չի հաջողվել եզրակացություն տալ, դիմողը տեղավորվել է Մոսկվայի Սերբսկու անվան դատական հոգեբուժության ինստիտուտում, որտեղ նրան հետազոտության են ենթարկել 1998թ. դեկտեմբերի 10-ից մինչև 1999թ. հունվարի 6-ը: Պարզվել է, որ նախկինում նա չի տառապել հոգեկան հիվանդությամբ: Փորձագետների հանձնաժողովը դիմողին տվել է «խոր մտացրումային (դիսոցիացիոն) խանգարում (ներքին պսիխոպատիա)» ախտորոշում և գտել, որ նա չի կարող պատասխանատվություն կրել մեղսագրվող հանցագործության համար: Փորձագետները խորհուրդ էին տվել, որ դիմողն իր բնակության վայրում անցնի ամբուլատոր հոգեբուժական բուժման:

16. Դիմողի գործով նախնական քննության և նրան կալանքի տակ պահելու ժամկետը դատախազի կողմից երկու անգամ երկարացվել է. առաջին անգամ՝ մինչև 1999թ. հունվարի 12-ը, այնուհետև՝ մինչև 1999թ. փետրվարի 12-ը:

17. 1999թ. փետրվարի 10-ին նախնական քննությունն ավարտվել է, և դիմողի նկատմամբ քրեական գործն ուղարկվել է Մոսկվայի Գազարինսկի շրջանային դատարան:

Բ. Դատաքննությունը

18. 1999թ. հունիսի 28-ին Մոսկվա քաղաքի Գազարինսկիի շրջանային դատարանը մերժել է ազատ արձակելու մասին դիմողի միջնորդությունը, և հիմնավորումներ չներկայացնելով ու, պաշտպանության կողմին առարկելու հնարավորություն չտրամադրելով՝ որոշել է կատարել լրացուցիչ հոգեբուժական փորձաքննություն: 1999թ. հուլիսի 23-ին այդ որոշումն ուժի մեջ է թողնվել վերադասատյանի՝ Մոսկվայի քաղաքային դատարանի կողմից:

19. 1999թ. օգոստոսի 25-ին Սերբսկու անվան դատական հոգեբուժության ինստիտուտի փորձագետների հանձնաժողովի կատարած փորձաքննությունը ցույց չի տվել դիմողի հիշողության, ուշադրության և մտավոր ունակությունների որևէ զգալի

վոփոխություն: Քանի որ հանձնաժողովը կասկած ուներ դիմողի մտավոր առողջության վիճակի առնչությամբ, այն խորհուրդ է տվել երկրորդ հոգեբուժական հետազոտությունը կատարել հիվանդանոցային (ստացիոնար) պայմաններում:

20. Շրջանային դատարանի կողմից երկրորդ հետազոտությունը նշանակվել է 1999թ. սեպտեմբերի 20-ին և կատարվել Սերբսկու անվան դատական հոգեբուժության ինստիտուտի կողմից 1999թ. նոյեմբերի 24-ից մինչև 1999թ. դեկտեմբերի 24-ը: Փորձագետների հանձնաժողովը գտել է, որ դիմողը տառապում է հոգեկան խանգարմամբ՝ խոր մտացրումային հոգեհիվանդության (դիսոցիալիոն պսիխոպատիայի) ձևով, որ նա հանցանքը կատարել է անմեղսունակության վիճակում, որ ներկայում նրա մոտ, ի թիվս այլոց, առկա է իր քրեական գործի հանգամանքների աղավաղված ընկալում, և որ դրանց վերաբերյալ նա չի կարող տալ համարժեք ցուցմունքներ: Այս անգամ եզրակացություն է արվել, որ անհրաժեշտ է նրան տեղավորել հոգեբուժական հիվանդանոցում՝ հարկադրական բուժման համար:

21. Դատական նիստը մի քանի անգամ հետաձգվել է՝ դատական նիստի մասին պատշաճ ձևով ծանուցված վկաների չներկայանալու հետևանքով: 2000թ. փետրվարի 22-ի և 2000թ. մարտի 3-ի որոշումներով շրջանային դատարանը ՆԳՇՎ-ին հանձնարարարել է վկաներին բերման ենթարկել դատարան:

22. 2000թ. մարտի 10-ին շրջանային դատարանը կրկին մերժել է պաշտպանության կողմի միջնորդությունը՝ դիմողին ազատ արձակելու մասին՝ նշելով, որ. «քննության առնելով ազատ արձակելու մասին միջնորդությունը, հաշվի առնելով կատարված հանցագործության բնույթը՝ դատարանը որոշում է, որ այն չի կարող բավարարել»:

23. Նույն օրը շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի միջնորդությունը՝ դատական նիստին մասնակցելու մասին՝ այն հիմնավորմամբ, որ ԻԶ-48/2 քննչական մեկուսարանը հոգեկան հիվանդ բանտարկյալներին չի բերում դատարան:

24. 2000թ. ապրիլի 3-ին շրջանային դատարանը կրկին մերժել է դիմողի փաստաբանների կողմից արված միջնորդությունը՝ դատական նիստին անձամբ դիմողի մասնակցության վերաբերյալ,

որպեսզի նա անձամբ ցուցնուներքներ տա և այդ նպատակով տարվի դատարան: Մերժելով միջնորդությունը՝ դատարանը պարզաբանել է, որ իրավաբանորեն հաստատված հոգեկան խանգարում ունեցող անձի հաղորդած տվյալներն անթույլատրելի ապացույց են: Շրջանային դատարանը նաև մերժել է դիմողի փաստաբանների ներկայացրած միջնորդությունը ԻՋ-48/2 քննչական մեկուսարանում քննություն անցկացնելու վերաբերյալ՝ պարզելու համար, թե ինչու է վարչակազմը հրաժարվել դիմողին բերել դատական նիստի:

25. 2000թ. ապրիլի 4-ին շրջանային դատարանը գործը քննության է առել դռնբաց դատական նիստում՝ դատախազի և դիմողի փաստաբանի մասնակցությամբ: Նիստում դատարանը հարցաքննել է փորձագիտական հանձնաժողովի այն անդամին, որը կատարել էր դիմողի երկրորդ հիվանդանոցային հոգեբուժական հետազոտությունը, որի արդյունքում հանձնարարվել էր նրան տեղավորել հոգեբուժական հիվանդանոցում: Դիմողի ներկայացուցչների միջնորդությունը՝ հարցաքննելու այն փորձագետին, որը մնացել էր այն սկզբնական կարծիքին, որ բնակության վայրում դիմողի ամբուլատոր բոժոմը բավարար կլինի, դատարանը մերժել է:

26. Դատարանը գտել է, որ 1998թ. հոկտեմբերի 12-ի երեկոյան ժամը 5-ին դիմողը անձնական օգտագործման համար ձեռք է բերել մարիխուանա, և այն պահել է իր մոտ, մինչև որ երեք ժամ անց ոստիկանությունը նրան ձերբակալել է: Տվյալ գործողությունները պատժելի են Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքի 228 հոդվածի 1-ին մասին համապատասխան: Դատարանը նշել է, որ փորձագետի եզրակացությանը համապատասխան՝ դիմողն իրեն մեղսագրվող հանցագործությունը կատարել է հոգեկան խանգարման վիճակում, և որ նա հոգեբուժական հիվանդանոցում հարկադրական բուժման կարիք ունի: Դատարանը որոշել է, որ դիմողը հանցագործությունը կատարել է սահմանափակ մեղսունակության վիճակում, հետևաբար՝ նա չի կարող պատասխանատվության ենթարկվել, և որ նրան անհրաժեշտ է տեղավորել հոգեբուժական հիվանդանոցում՝ հարկադրական բուժման համար:

27. Դիմողի պաշտպանները բողոքարկել են որոշումը, ի թիվս այլոց, հետևյալ հիմնավորումներով՝ դատական նիստին դիմողի բացակայությունը և այդ կապակցությամբ դատարանի կողմից նրա անձը հետազոտելու անհնարինությունը, գործով երկու փորձագետների տարակարծությունը պարզելու համար առաջին փորձագետին հարցաքննելու միջնորդության մերժումը, և դատարանի փաստարկների բացակայությունը երկրորդ փորձագետի կարծիքն ընդունելու առնչությամբ: Պաշտպանության կողմը վկայակոչել էր ԻԶ-48/2 քննչական մեկուսարանի կողմից տրված փաստաթղթերը, որոնք ցույց էին տալիս դիմողի վարքի դրական գնահատականը և նրա ֆիզիկական ու մտավոր առողջության բավարար վիճակը: Նրանք նաև մատնանշել էին, որ դիմողը եղել է լավ ընտանիքավոր, և որ չի եղել որևէ տեղեկություն նրա կողմից այլոց վնաս պատճառելու մասին:

28. 2000թ. ապրիլի 25-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը մերժել է բողոքը: Դատարանը գշել է, որ չի բացահայտվել երկու փորձագետների միջև որևէ տարակարծություն կամ երկրորդ փորձագետին չվստահելու որևէ հիմք: Քաղաքային դատարանի որոշումը չէր պարունակում մեկնաբանություններ դատարանում դիմողի բացակայության վերաբերյալ:

29. 2000թ. մայիսի 23-ին դիմողը ԻԶ-48/2 քննչական մեկուսարանից փոխադրվել է Մոսկվայի N7 հոգեբուժական հիվանդանոց: Ենթադրվում է, որ այնուհետև նա տեղափոխվել է Նիժնի Նովգորոդի հոգեբուժական հիվանդանոց, որտեղից նա ազատ է արձակվել 2001թ. փետրվարի 22-ին:

30. 2003թ. փետրվարի 11-ին Դատարանը գանգատը փոխանցել է Կառավարությանը:

31. 2003թ. ապրիլի 24-ին Մոսկվայի դատախազությունը հսկողական բողոք է ներկայացրել Մոսկվայի քաղաքային դատարանի նախագահությանը: Դատախազը փաստարկել է, որ դատարանը պետք է հիմնավորեր առաջին փորձագետի եզրակացության անտեսումը և երկրորդ փորձագետի եզրակացության հիման վրա դիմողին հոգեբուժական հիվանդանոցում տեղափոխելու մասին իր որոշումը: Նշվել է, որ երկու հոգեբուժական փորձաքննությունների ժամանակ դիմողի

առողջական վիճակը էականորեն չէր փոխվել, որ դատարանում հարցաքննված փորձագետը չէր կարողացել բացատրել, թե ինչու էր բուժման հանձնարարված տեսակը փոխել, և որ դրա վերաբերյալ հարցը դատարանում չէր լուծվել:

32. 2003թ. հունիսի 5-ի որոշմամբ Մոսկվայի քաղաքային դատարանի նախագահությունը, համաձայնելով դատախազի ներկայացրած փաստարկներին, բեկանել է 2000թ. ապրիլի 4-ի և 25-ի որոշումները և գործն ուղարկել Մոսկվա քաղաքի Գագարինսկի շրջանային դատարան՝ այլ կազմով նոր քննության:

33. 2003թ. հուլիսի 9-ին շրջանային դատարանը դատական նիստ է անցկացրել դատախազի և դիմողի փաստաբանի մասնակցությամբ: Դատարանը որոշել է, որ դիմողն անօրինական կարգով ձեռք էր բերել և պահել թմրադեղեր, բայց նա ենթակա չէր քրեական պատասխանատվության, քանի որ անմեղսունակ էր: Դատարանը նաև որոշել է, որ դիմողի նկատմամբ չպետք է կիրառվեն բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցներ, որովհետև նա արդեն բուժում էր ստացել 2000թ. ապրիլի 4-ի որոշման հիման վրա:

34. Դիմողի փաստաբանը բողոք է բերել, վկայակոչելով, ի թիվս այլոց, առաջին ատյանում դատական նիստին դիմողի բացակայությունը:

35. 2003թ. սեպտեմբերի 4-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը բեկանել է 2003թ. հուլիսի 9-ի որոշումը և կարճել դիմողի վերաբերյալ քրեական գործով վարույթը՝ 2000թ. մայիսի 26-ի համաներման ակտի հիման վրա:

C. ԻՉ-48/2 քննչական մեկուսարանի հոգեբուժական բաժանմունքում պահելու պայմանները

36. Դիմողին պահել են Մոսկվայի «Բուտիրսկի» ԻՉ-48/2 քննչական մեկուսարանում, որը նաև հայտնի է որպես ՄԻՉՈ-2, 1998թ. հոկտեմբերի 16-ից մինչև 2000թ. մայիսի 23-ը:

37. Սկզբում դիմողը պահվել է ընդհանուր ռեժիմի բանտախցում: 1999թ. հունվարին, Մերբսկու անվան դատական հոգեբուժության ինստիտուտում հոգեբուժական հետազոտություն

անցնելուց հետո, նրան տեղավորել են ՄԻՋՈՒ-2 քննչական մեկուսարանի հոգեբուժական բաժանմունքում:

1. Դիմողի գնահատականը

(a) Բանտախուց 404

38. Դիմողը պնդել է, որ ինքը թիվ 404 բանտախցում պահվել էր մոտավորապես հետևյալ ժամանակահատվածների ընթացքում (զումարած-հանած 2 կամ 3 օր)՝ 1999թ. հունվարի 6-ից մինչև 1999թ. ապրիլի 28-ը և 1999թ. դեկտեմբերի 24-ից մինչև 2000թ. մայիսի 25-ը:

39. Բանտախցի տարածքը կազմում էր 32 քառակուսի մետր: Այն ուներ երեք մետր բարձրություն, 1,7*1,7մ չափսի երկու պատուհան, որոնք ունեին 45 աստիճան անկյան տակ գողված՝ 5 կամ 6 սմ լայնությամբ մետաղե թիթեղներից պատրաստված փեղկափակոցներ, այնպես որ, բանտարկյալները չէին կարող նայել դրանց միջով, և շատ աղոտ լույս էր ներս թափանցում:

40. Խուցը լուսավորում էր առաստաղին գտնվող 40-60 վատտ լարմամբ լամպը: Ջերմաստիճանը ձմռանը լինում էր մոտ 15-16 աստիճան:

41. Այնուհանդերձ, եղել է տաք ջուր, բանտարկյալներն ապուր էին ստանում հոգեբուժականներից, որոնք կանոնավոր կերպով այցելում էին բանտախուց:

42. Թույլատրված էր շաբաթը միայն մեկ անգամ ցնցուղ ընդունել՝ 15-20 լրոպե տետողությամբ:

43. Դրսում՝ բանտի շենքի տանիքի վրա գրոսանքները չէին գերազանցում օրական 30-40 լրոպե:

44. Բանտախցում կար երկու հարկով շարված 24 մահճակալ, և լինում էր մինչև 26 բանտարկյալ:

45. Դիմողը և այլ բանտարկյալներ հաճախ չեն ունեցել անհատական մահճակալներ: Ուստի ժամանելուց պես դիմողին չեն տրվել ո՛չ անհատական մահճակալ, ոչ ճաշի պարագաներ: Նա հացադուլ է հայտարարել և գանգատ գրել արդարադատության նախարարին: Ներքնակները, անկողնային սպիտակեղենը և ճաշի սպասքը նրան և նրա խցակիցներին տրվել են միայն 4 օր անց:

(b) Բանտախուց 415

46. 1999թ. ապրիլի 28-ին դիմողը տեղափոխվել է թիվ 415 բանտախուց, որտեղ նա մնացել է մինչև 1999թ. սեպտեմբեր:

47. Բանտախցի տարածքը 11.25 քառ. մետր էր, 3 մ բարձրությամբ, 2,9 քառ.մ չափսի մեկ պատուհանով՝ նույն տեսակի մետաղե փեղկափակոցով, ինչպես որ թիվ 404 բանտախցում: Բանտախցում կար երկու հարկով շարված 6 մահճակալներ, և այնտեղ եղել է 3-ից 5 բանտարկյալ:

48. 1999թ. ամռանը Մոսկվայում առանձնահատուկ շոգ է եղել: Այն ժամանակ, երբ ջերմաստիճանը դրսում եղել է 40 աստիճան, բանտախցում այն հասել է մինչև 50 աստիճանի: Մետաղյա փեղկափակոցները տաքանում էին և շիկանում: Օդափոխության համար մեկուսարանի վարչակազմը երեկոյան մեկ ժամով բաց էր թողնում բանտարկյալներին ճաշ տալու համար նախատեսված դռնակը, բայց դա չէր օգնում:

49. Դիմողին բանտախցում պահելու ժամանակահատվածում խուցը միայն մեկ անգամ է ախտահանվել:

(c) Բանտախուց 408

50. 1999թ. սեպտեմբերի սկզբին դիմողը տեղափոխվել է թիվ 408 բանտախուց, որը եղել է այնպիսին, ինչպիսին թիվ 404 բանտախուցը՝ այն բացառությամբ, որ պատուհանները բացի մետաղե փեղկափակոցներից, կրում էին նաև վանդականման մետաղե կոնստրուկցիա, որը թույլ չէր տալիս բանտարկյալներին մոտենալ պատուհանին:

51. 1999թ. նոյեմբերի 24-ին դիմողը տարվել է Սերբսկու անվան դատական հոգեբուժության ինստիտուտ՝ երկրորդ հոգեբուժական հետազոտության, իսկ դրանից հետո՝ մեկ ամիս անց, նրան կրկին տեղափորել են թիվ 404 խցում:

(d) Ընդհանուր պարզաբանումներ

52. Բանտարկյալներն ստանում էին չափազանց վատ բժշկական օգնություն: Բուտիրսկի քննչական մեկուսարանի

հոգեբուժական բաժանմունքում դիմողի գտնվելու ողջ ընթացքում նրան որևէ անգամ հոգեբույժը չի զննել: 1999թ. մայիս-հունիս ամիսներին հիվանդը մրսած էր: Բժշկական օգնություն ստանալու նրա կրկնվող խնդրանքները մեկ ամբողջ ամիս անտեսվում էին: Բժշկական օգնություն ցույց է տրվել միայն նրանից հետո, երբ նա սկսել է սպառնալ հացադուլով: Երկու անգամ դիմողի մոտ ոջիլներ են հայտնաբերվել: Ըստ Սերբսկու անվան դատական հոգեբուժության ինստիտուտի 1999թ. օգոստոսի 25-ի զեկույցի՝ դիմողի մոտ քոս է հայտնաբերվել: Դիմողը պնդում էր, որ իր առողջության վատացումը կապված է բանտարկության պայմանների հետ:

53. Դիմողը մշտապես տեսնում էր, թե ինչպես են համախցակիցները կամ հսկիչները ծեծում հոգեկան հիվանդ բանտարկյալներին:

54. Բուժաշխատողներ երբեւէ չէին այցելում բանտախցեր: Չկար բնականոն օդափոխություն: Սնունդը վատորակ էր և քիչ:

55. Մոտավորապես ամիսը մեկ անգամ հսկիչները կատարում էին խուզարկություն, արդյունքում բանտարկյալների անձնական շատ իրեր կորչում էին:

56. Գրքերի ընտրությունը չափազանց փոքր էր:

2. Կառավարության գնահատականը

57. ՄԻՁՈ-2 քննչական մեկուսարանի ղեկավարության և Առողջապահության նախարարության ներկայացրած տեղեկատվության հիման վրա Կառավարության 2004թ. հունիսի 21-ի նկատառումներին համապատասխան՝ դիմողը պահվել է երեք տարբեր բանտախցերում. բանտախուց թիվ 415՝ 1999թ. ապրիլի 25-ից մինչև սեպտեմբերի 9-ը (14.8 քառ. մ տարածքով, 3.5 մետր բարձրությամբ, մեկ պատուհան, 4 երկհարկաշարք մահճակալներ, զուգարան, լվացարանակոնք, կենտրոնացված սառը ջրամատակարարում, բնական օդափոխություն պատուհանի միջով). բանտախուց թիվ 408՝ 1999թ. սեպտեմբերի 9-ից մինչև 2000թ. հունվարի 19-ը (34.9 քառ.մ տարածքով, 3.5մ բարձրությամբ, 2 պատուհան, 9 երկհարկաշարք մահճակալներ, զուգարան, լվացարանակոնք, կենտրոնացված սառը ջրամատակարարում, բնական օդափոխություն պատուհանի միջով), բանտախուց թիվ 42

404՝ 2000թ. հունվարի 19-ից մինչև 2000թ. մայիսի 23-ը (35.6 քառ.մ բնակտարածքով, 3.5մ բարձրությամբ, 2 պատուհան, 10 երկհարկաշարք մահճակալներ, զուգարան, վացարանակոնք, կենտրոնացված սառը ջրամատակարարում, բնական օդափոխություն պատուհանի միջով):

58. Կառավարության 2004թ. դեկտեմբերի 24-ի նամակից հետևում է, որ 1999թ. հունվարի 10-ից մինչև 2000թ. մայիսի 23-ը դիմողը պահվել է թիվ 408 բանտախցում և թիվ 415 բանտախցում:

59. Կառավարությունն ընդունել է, որ բանտախցերը լեփ-լեցուն են եղել: Թիվ 408 բանտախցում դիմողի գտնվելու ժամանակահատվածում եղել են 22 երկհարկաշարք մահճակալներ և մինչև 35 բանտարկյալ (ինչպես նշված է 2004թ. դեկտեմբերի 24-ի նամակում):

60. 1.1մ*1.15 չափսի պատուհաններին եղել են մետաղե ճաղավանդակներ և պատուհանի ապակիներ՝ փայտե շրջանակներում: Կառավարությունը պնդել է, որ դրանց ամրացված չեն եղել մետաղե փեղկափակոցներ: Նա վկայակոչել է Առողջապահության նախարարության կողմից բանտախցերի ստուգման 2004թ. մայիսի 11-ի հաշվետվությունը և ՍԻՁՈ-2-ի ղեկավարության 2004թ. մայիսի 11-ի հետևյալ հայտարարությունը.

«... վերոհիշյալ բանտախցերում [թիվ 404, 408 և 415] պատուհաններից և ոչ մեկին չի եղել փեղկափակոց»:

61. Վարչակազմն ամեն օր անցկացրել է բանտախցերի տեխնիկական վիճակի ստուգում՝ ապահովելու համար, մասնավորապես, որպեսզի պատուհաններին ապակիներ լինեն և լամպերը փոխված լինեն: Ցանկացած անսարքություն նորոգվել է հնարավորինս սեղմ ժամկետում: Բանտախցերը կանոնավորապես զննվել են առողջապահության մարմինների ներկայացուցիչների կողմից, որոնք ստուգել են, որպեսզի բանտախցերի ջեռուցումը, օդափոխությունը և լուսավորությունը համապատասխանեն սահմանված պահանջներին: Համապատասխան հաշվետվություններում պահանջների խախտումներ չեն արձանագրվել:

62. Դիմողն օրական առնվազն մեկ ժամ զբոսնել է: Յուրաքանչյուր խցում պահվող բանտարկյալները

հերթականությամբ զբոսնել են: Մեկուսարանի շենքի տանիքին առկա էին մի քանի զբոսահրապարակներ՝ բանտախցում գտնվող բանտարկյալների թվից կախված՝ 10.4 քառ. մետրից մինչև 52.8 քառ. մետր տարածքով:

63. Դատապարտյալներին օրական երեք անգամ տաք սնունդ է տրվել: Դիմողը նաև կարող էր սնունդ գնել բանտի խանութում և ազգականներից ստանալ մթերքներով հանձնուքներ:

64. Ինչ վերաբերում է վարակիչ հիվանդությունների դեմ կանխարգելիչ միջոցառումներին, ապա մեկուսարան ընդունվելիս բանտարկյալները ենթարկվում էին բժշկական հետազոտման և հիգիենիկ մշակման: Շաբաթական նվազագույնը մեկ անգամ նրանք ընդունում էին ցնցուղ՝ 15 րոպե տևողությամբ, իսկ նրանց անկողնային սպիտակեղենը փոխվում էր:

65. Դիմողը և մյուս բանտարկյալներն ստացել են համապատասխան բժշկական սպասարկում, ներառյալ՝ մասնագիտական բուժում: Քոսով վարակվածները մեկուսացվում էին: Բանտարկության ժամանակ դիմողի մոտ չի արձանագրվել ոչ մի վարակիչ հիվանդություն, իսկ Առողջապահության մարմինները չեն իրագեկվել քոսի կամ ոջլոտության որևէ արտակարգ դեպքի մասին: Մեկուսարանի բուժանձնակազմը պարտավոր էր ամեն օր ստուգել բանտախցերը: Բուժօգնություն կարող էր տրամադրվել մեկուսարանի բժշկական բաժանմունքում կամ, եթե անհրաժեշտ էր, բանտային տիպի այլ բժշկական հիմնարկում կամ հիվանդանոցում:

66. Բանտարկյալների առողջական վիճակի մասին բժշկական հաշվետվություններն այն ժամանակահատվածի համար, երբ դիմողը գտնվել է կալանքի տակ, ոչնչացվել են դրանց պահպանման առավելագույն ժամկետը լրանալու կապակցությամբ: Այդ նույն ժամանակահատվածում դիմողի հետ նույն բանտախցերում պահվող բանտարկյալների թվի մասին տեղեկատվություն պարունակող հաշվետվությունները նույնպես ոչնչացվել են, քանի որ դրանց պահպանման օրենքով սահմանված մեկ տարին լրացել էր:

II. ԿԻՐԱՌԵԼԻ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

A. 1960թ. քրեադատավարական օրենսգիրքը (այդ պահին գործող)

1. Կալանավորումը

Հոդված 11 (1). Անձի անձեռնմխելիությունը

«Ոչ ոք չի կարող կալանավորվել այլ կերպ, քան դատարանի որոշմամբ կամ դատախազի սանկցիայով»:

Հոդված 89 (1) Խափանման միջոցի կիրառումը

«Բավարար հիմքերի առկայության դեպքում՝ ենթադրելով, որ մեղադրյալը կթաքնվի հետաքննությունից, նախաքննությունից կամ դատարանից, կամ կխոչընդոտի քրեական գործով ճշմարտության բացահայտմանը, կամ կզբաղվի հանցավոր գործունեությամբ, ինչպես նաև դատավճռի ի կատար ածումն ապահովելու համար հետաքննություն կատարող անձը, քննիչը, դատախազը և դատարանն իրավունք ունեն մեղադրյալի նկատմամբ կիրառել խափանման հետևյալ միջոցներից մեկը՝ ստորագրություն չհեռանալու մասին, անձնական երաշխավորությունը կամ հասարակական կազմակերպությունների երաշխավորությունը, կալանավորումը»:

Հոդված 92. Խափանման միջոցի կիրառման մասին որոշումը

«Խափանման միջոցի կիրառման մասին հետաքննություն կատարող անձը, քննիչը, դատախազը, դատարանը կայացնում են պատճառաբանված որոշում, որը պարունակում է այն հանցագործության մատնանշումը, որում կասկածվում կամ մեղադրվում է տվյալ անձը, և կիրառվող խափանման միջոցն ընտրելու հիմքը: Նշված որոշումը հայտարարվում է այն անձին, ում նկատմամբ այն կայացվել է:

Որոշման պատճենը պետք է անհապաղ տրվի այն անձին, ում նկատմամբ այն կայացվել է»:

Հոդված 96. Կալանավորումը

«Կալանավորումը, որպես խափանման միջոց, կիրառվում է սույն օրենսգրքի 11 հոդվածի պահանջների պահպանմամբ՝ միայն այն հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով, որոնց համար օրենքով նախատեսված է պատիժ՝ մեկ տարուց ավելի ժամկետով ազատազրկման ձևով: Բացառիկ դեպքերում խափանման այդ միջոցը կարող է ընտրվել այնպիսի հանցագործության համար կասկածվողի կամ մեղադրվողի նկատմամբ, որի համար նախատեսված է պատիժ՝ մեկ տարուց պակաս ժամկետով ազատազրկման ձևով՝ օրենքով նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում»:

Հոդված 97. Կալանքի տակ պահելու ժամկետները

«Նախնական քննության ժամանակ կալանքի տակ պահելը չի կարող գերազանցել 2 ամիսը: Նախաքննությունը մինչև երկամսյա ժամկետում ավարտելու անհնարինության դեպքում և խափանման միջոցի փոփոխման կամ վերացման հիմքերի բացակայության դեպքում շրջանային կամ քաղաքային դատախազի կողմից այդ ժամկետը կարող է երկարացվել մինչև 3 ամիս ժամկետով: Ժամկետի հետագա երկարացումը մինչև 6 ամսով կարող է իրականացվել միայն քրեական գործի առանձնահատուկ բարդության դեպքերում՝ Ռուսաստանի Դաշնության սուբյեկտի դատախազի կողմից:

Կալանքի տակ պահելու ժամկետը 6 ամսից ավելի կարող է երկարացվել միայն բացառիկ դեպքերում և միայն այն անձանց նկատմամբ, ովքեր մեղադրվում են ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործությունների համար: Այդպիսի երկարացում կարող է իրականացվել Ռուսաստանի Դաշնության գլխավոր դատախազի տեղակալի կողմից (մինչև մեկ տարի ժամկետով) և Ռուսաստանի Դաշնության գլխավոր դատախազի կողմից (մինչև 18 ամիս ժամկետով):

Ժամկետի հետագա երկարացում չի թույլատրվում: Կալանքի տակ պահվող մեղադրյալը ենթակա է անհապաղ ազատ արձակման:

Նախնական քննությամբ ավարտված քրեական գործի նյութերը պետք է ներկայացվեն կալանքի տակ պահվող մեղադրյալին և նրա պաշտպանին՝ ոչ ուշ, քան մինչև սույն հոդվածի երկրորդ մասով սահմանված՝ կալանքի տակ պահելու առավելագույն ժամկետը լրանալուց 30 օր առաջ: Այն դեպքում, երբ մեղադրյալը չի կարող գործի նյութերին ծանոթանալ մինչև կալանքի տակ պահելու առավելագույն ժամկետը լրանալը, Ռուսաստանի Դաշնության գլխավոր դատախազը, (կամ) Ռուսաստանի Դաշնության սուբյեկտի դատախազը ... կարող է, ոչ ուշ, քան կալանքի տակ պահելու առավելագույն ժամկետը լրանալուց 5 օր առաջ, այդ ժամկետի երկարացման վերաբերյալ միջնորդություն հարուցել մարզային, երկրամասային դատարան կամ համապատասխան մակարդակի դատարան:

Դատավորը ոչ ուշ, քան միջնորդությունն ստանալու օրվանից 5 օր հետո, կայացնում է հետևյալ որոշումներից մեկը.

1) կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման մասին՝ մինչև մեղադրյալի և նրա պաշտպանի՝ քրեական գործի նյութերին ծանոթանալն ավարտելու և դատախազի կողմից քրեական գործը դատարան ուղարկելու պահը, բայց 6 ամսից ոչ ավելի ժամկետով,

2) քննիչի միջնորդությունը մերժելու և մեղադրյալին կալանքից ազատ արձակելու մասին:

Այդպիսի ընթացակարգի պահպանմամբ՝ կալանքի տակ պահելու առավելագույն ժամկետը կարող է երկարացվել մեղադրյալի կամ նրա պաշտպանի՝ գործով նախնական քննությունը շարունակելու վերաբերյալ միջնորդությունը բավարարելու անհրաժեշտության դեպքում:

Եթե դատարանի կողմից գործը նոր քննության վերադարձնելիս մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու ժամկետը լրացել է, իսկ ըստ գործի հանգամանքների՝ կալանավորման ձեռով խափանման միջոցը չի կարող փոխվել, կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացումը կատարվում է նախնական քննության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող դատախազի կողմից մեկ ամսվա սահմաններում՝ նրա մոտ գործի ստացման պահից: Նշված ժամկետի հետագա երկարացումը կատարվում է՝ հաշվի առնելով մեղադրյալի՝ կալանքի տակ գտնվելուց մինչև գործը դատարան

ուղարկելու ժամանակը՝ սույն հոդվածի առաջին և երկրորդ մասերով սահմանված կարգով և սահմաններում:

Սույն հոդվածին համապատասխան կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացումն առիթ է կալանքի տակ պահելը դատարան բողոքարկելու և դրա օրինականության ու հիմնավորվածության դատական ստուգման համար՝ սույն օրենսգրքի համապատասխանաբար 220.1. և 220.2. հոդվածներով նախատեսված կարգով»:

Հոդված 101. Խափանման միջոցի վերացումը կամ փոփոխումը

«Խափանման միջոցը վերացվում է, երբ վերանում է դրա հետագա անհրաժեշտությունը, կամ փոխվում է ավելի խստի կամ ավելի մեղմի՝ պայմանավորված գործի հանգամանքներով: Խափանման միջոցի վերացումը կամ փոփոխումը կատարվում է հետաքննություն կատարող անձի, քննիչի կամ դատախազի պատճառաբանված որոշմամբ, իսկ գործը դատարան հանձնելուց հետո՝ դատարանի պատճառաբանված որոշմամբ:

Հետաքննություն կատարող անձի և քննիչի կողմից դատախազի ցուցումով ընտրված խափանման միջոցի վերացումը կամ փոփոխումը թույլատրվում է միայն դատախազի սանկցիայով»:

Հոդված 223.1. Դատական նիստի նշանակումը

«Դատական նիստի նշանակման հարցը պետք է լուծվի դատարանում գործը ստացվելու պահից ոչ ուշ, քան 14 օրվա ընթացքում, եթե մեղադրյալը պահվում է կալանքի տակ, կամ մեկ ամսվա ընթացքում՝ մնացած դեպքերում»:

Հոդված 239. Գործը դատական նիստում քննության առնելու ժամկետները

«Դատական նիստում գործի քննությունը պետք է սկսվի մեղադրյալին դատի տալու մասին դատավորի կողմից կամ կարգադրիչ նիստում որոշման կայացման պահից ոչ ուշ, քան տասնչորս օր հետո»:

2. Հոգեկան հիվանդ անձանց կողմից հանցագործություններ կատարելու կապակցությամբ վարույթը

Հոդված 407. Դատական նիստին նախապատրաստական գործողությունները

«... դատարանը կարող է դատական նիստին կանչել այն անձին, ում վերաբերյալ քննության է առնվում գործը, եթե դրան չի խոչընդոտում նրա հիվանդության բնույթը...»:

Հոդված 409. Դատարանի կողմից գործի լուծումը

«Դատարանը գործը լուծում է իր որոշմամբ, որը կայացվում է խորհրդակցական սենյակում:

Որոշում կայացնելիս դատարանը պետք է լուծի հետևյալ հարցերը.

1) արդյոք տեղի^օ է ունեցել հանրորեն վտանգավոր արարք՝ նախատեսված քրեական օրենքով,

2) կատարե՞լ է արդյոք այդ արարքն այն անձը, ում վերաբերյալ գործը քննության է առնվում,

3) արդյոք այդ անձը հանրորեն վտանգավոր արարքը կատարել է անմեղսունակ^օ վիճակում,

4) արդյոք տվյալ անձը հանցանք կատարելուց հետո հիվանդացե՞լ է հոգեկան հիվանդությամբ, ինչը նրան զրկել է իր կատարած գործողությունների համար իրեն հաշիվ տալու կամ դրանք կառավարելու հնարավորությունից, և արդյոք այդ հիվանդությունը չի՞ հանդիսանում հոգեկան գործունեության ժամանակավոր խանգարում, ինչը պահանջում է միայն գործով վարույթի կասեցում,

5) անհրաժե՞շտ է արդյոք կիրառել բժշկական բնույթի հարկադրական միջոց և հատկապես ինչպիսի՞ն»:

Հոդված 410. Դատարանի որոշումը

«Ապացուցված համարելով տվյալ անձի կողմից հանրորեն վտանգավոր արարքի կատարումը քրեական օրենքով նախատեսված անմեղսունակության վիճակում՝ ... դատարանը կայացնում է որոշում ... այդ անձին համապատասխանաբար քրեական պատասխանատվությունից կամ պատժից ազատելու

մասին և նրա նկատմամբ բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցի կիրառման մասին, կամ գործը կարճելու մասին, և այն դեպքերում այդպիսի միջոցների չկիրառման մասին, երբ անձն իր կատարած արարքի բնույթով և իր առողջական վիճակով հանրության համար վտանգ չի ներկայացնում և հարկադրական բուժման կարիք չունի... »:

B. 1996թ. Քրեական օրենսգիրք

Հոդված 99. Բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցների տեսակները

«1. Դատարանը կարող է նշանակել բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցների հետևյալ տեսակները.

ա) ամբուլատոր հարկադրական հսկողություն և բուժում հոգեբույժի մոտ,

բ) հարկադրական բուժում ընդհանուր տիպի հոգեբուժական ստացիոնարում,

գ) հարկադրական բուժում մասնագիտացված տիպի հոգեբուժական ստացիոնարում.

դ) հարկադրական բուժում մասնագիտացված տիպի հոգեբուժական ստացիոնարում՝ ինտենսիվ հսկողությամբ»:

III. ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿԻՐԱՌ-ԵԼԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

«Մոշտանգումների և անմարդկային կամ նվաստացուցիչ վերաբերմունքի կամ պատժի կանխարգելման» (CPT) Եվրոպական կոմիտեի ընդհանուր գեկույցներից կիրառելի քաղվածքները հետևյալներն են.

Քաղվածք երկրորդ Ընդհանուր գեկույցից [CPT/Inf(92)3]

«46. Բանտախցերի լեցումությունը Կոմիտեի իրավասությանն ուղղակիորեն վերաբերող հիմնախնդիր է: Եթե բանտարկյալների թիվն ավելին է հաշվարկվածից, ապա դա ոչ բարենպաստ կանդրադառնա տվյալ հաստատության ներսում սպասարկման և գործունեության բոլոր տեսակների վրա. ընդհանուր կենսամակարդակը կիջնի և, հնարավոր է, զգալիորեն: Ավելին, բանտի կամ դրա առանձին մասի լեցումությունը կարող է ինքնին լինել անմարդկային կամ նվաստացուցիչ՝ մարդու ֆիզիկական գոյության տեսանկյունից:

47. Գործունեության բավարար ծրագիրը (աշխատանք, կրթություն, սպորտ և այլն) վճռորոշ նշանակություն ունի ազատությունից զրկված անձի ինքնազգացողության համար ... Չի կարելի թույլ տալ, որ ազատությունից զրկված անձինք շաբաթներով, իսկ երբեմն էլ՝ ամիսներով ուղղակի տառապեն՝ փակված իրենց խցերում՝ չնայած նրանց համար ստեղծված հարաբերականորեն լավ նյութական պայմաններին: Կոմիտեն գտնում է, որ հարկ է ձգտել նրան, որպեսզի նախնական կալանքի տակ պահվող անձինք օրվա մի ողջամիտ մաս (8 ժամ կամ ավելի) կարողանան անցկացնել իրենց բանտախցերի սահմաններից դուրս՝ իրենց ժամանակը նվիրելով գործունեության տարաբնույթ օգտակար տեսակների...»:

48. Հատկապես հարկ է հիշատակել բաց օդում գտնվելը: Այն պահանջը, որ ազատությունից զրկված անձանց թույլատրվում է ամեն օր նվազագույնը մեկ ժամ բաց օդում զբաղվել ֆիզիկական վարժություններով, լայնորեն ընդունվել է որպես հիմնարար երաշխիք... Նաև, ինքնին ենթադրվում է, որ բաց օդում

պարապմունքների համար շինությունները պետք է բավարար չափով ընդարձակ լինեն...

49. Չուգարանային պատշաճ միջոցների մատչելիությունը և հիգիենայի բավարար չափորոշիչների պահպանումը մարդկային միջավայրի էական բաղադրիչներ են...

50. Կոմիտեն կցանկանար հավելել, որ իր համար առանձնապես մտահոգիչ է, երբ միևնույն հաստատությունում առկա է լինում բանտախցերի լեցունություն՝ զուգակցված կանոնակարգի հիման վրա բանտարկյալներին առաջարկվող գործունեության ձևերի անբավարարության, ինչպես նաև զուգարանների և հիգիենայի միջոցների անբավարար մատչելիության հետ: Այդպիսի պայմանների համակցված ներգործությունը կարող է կործանարար լինել կալանքի տակ պահվող անձանց համար:

51. Ազատությունից զրկված անձանց համար խիստ կարևոր է արտաքին աշխարհի հետ ողջամտորեն սերտ կապեր պահպանելը: Նախեսառաջ, կալանքի տակ գտնվող անձին անհրաժեշտ է հնարավորություն ընձեռել պահպանելու հարաբերություններն իր ընտանիքի և մերձավոր ընկերների հետ: Դեկավար սկզբունք պետք է լինի արտաքին աշխարհի հետ կապերին նպաստելը: Այդպիսի կապի ցանկացած սահմանափակում պետք է հիմնավորված լինի բացառապես անվտանգության էական բնույթի շահերով կամ նյութական ռեսուրսների պակասի նկատառումներով . . .»:

Քաղվածք յոթերորդ Ընդհանուր զեկույցից [CPT/Inf (97)10]

«13. Ինչպես նշել է ԽԿԵԿ-ն իր երկրորդ Ընդհանուր զեկույցում (տե՛ս CPT/Inf (92)3, կետ 46), բանտերի լեցունությունը Կոմիտեի իրավասությանն ուղղակիորեն առնչվող հարց է»:
Բանտի գերլեցունության դեպքում բանտարկյալները պահվում են ներվածքի մեջ և հակահիգիենիկ պայմաններում: Այնտեղ գտնվելը բնորոշվում է առանձնանալու հնարավորության մշտական բացակայությամբ (նույնիսկ այնպիսի առօրյա պահանջ բավարարելիս, ինչպիսին զուգարանից օգտվելն է), բանտախցից դուրս գտնվելու հետ կապված միջոցառումների թվի կրճատմամբ (ինչը բացատրվում է անձնակազմի և անհրաժեշտ

սարքավորումների պակասով), բժշկական ծառայությունների աշխատանքի ծանրաբեռնվածությամբ, բանտարկյալների միջև, ինչպես նաև բանտարկյալների և անձնակազմի միջև հարաբերություններում հարաճուն լարվածությամբ և բռնության դրսևորումներով: Տվյալ ցանկը ամենևին էլ սպառնիչ չէ:

ԽԿԵԿ-ը բազմիցս ստիպված է եղել եզրահանգել, որ բանտերի լեցունության կործանիչ ազդեցության հետևանքը հանդիսանում են անմարդկային և արժանապատվությունը նվաստացնող պահման պայմանները...»:

Քաղվածք տասնմեկերորդ Ընդհանուր գեկույցից [CPT/Inf (2001)16]

28. Բանտերի լեցունության երևույթը շարունակում է բացասաբար անդրադառնալ ուղղիչ համակարգի վրա ողջ Եվրոպայում և լրջորեն խարխալում է պահման պայմանների բարելավման փորձերը: Բանտերի լեցունության բացասական ազդեցությունն արդեն լուսաբանվել է նախորդ Ընդհանուր գեկույցներում...»:

29. ԽԿԵԿ-ի այցելած մի շարք երկրներում, հատկապես՝ Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայում, բանտարկյալների համար շինությունները հաճախ կազմված են մեծ տարողունակությամբ կացարաններից, որոնցում գտնվում են բանտարկյալների կողմից ամենօրյա օգտագործման բոլոր հարմարությունները կամ դրանց մեծ մասը՝ այնպիսիք, ինչպիսիք են ննջարանները և բնակության գոտիները, ինչպես նաև սանհանգույցները: ԽԿԵԿ-ն առարկություն ունի փակ բանտերում շենքերի այդպիսի հատակազծման հենց սկզբունքի դեմ, և այդ առարկությունները սրվում են, երբ հաճախ այնպես է լինում, որ բանտարկյալները պահվում են տվյալ շինություններում չափազանց խտացված և անառողջ մթնոլորտում... Մեծ տարողունակությամբ բանտախցերն անխուսափելիորեն ենթադրում են իրենց առօրյա կյանքում բանտարկյալների առանձնանալու համար պայմանների անբավարարություն... Բոլոր այդ հիմնախնդիրները սրվում են, երբ բանտարկյալների թիվն անցնում է ողջամիտ սահմանները: Ավելին,

նման իրավիճակում կոմունալ համակարգերի, ինչպիսիք են լվացարանները և գուգարանները, լրացուցիչ ծանրաբեռնումը, ինչպես նաև այդպիսի թվով մարդկանց համար անբավարար օդափոխությունը նույնպես հանգեցնում են պահման անընդունելի պայմանների:

30. ԽԿԵԿ-ն հաճախ է առնչություն ունենում այնպիսի հարմարանքների հետ, ինչպիսիք են մետաղե փեղկափակոցները, վերադրակները կամ երկաթաթիթեղները, որոնք ամրացված են պատուհաններին և խոչընդոտում են բանտարկյալների կացարանում բնական լույսի և թարմ օդի ներթափանցումը: Դա հատկապես բնորոշ է մինչև դատը կալանքի տակ պահող հաստատություններին: ԽԿԵԿ-ն լիովին ընդունում է, որ գաղտնի դավադրության ել/կամ հանցավոր գործունեության ռիսկի կանխման համար մշակված անվտանգության առանձնահատուկ միջոցները կարող են լիովին անհրաժեշտ լինել առանձին բանտարկյալների առնչությամբ... Եթե նույնիսկ այդպիսի միջոցներ անհրաժեշտ են, դրանք չպետք է բանտարկյալներին գրկեն բնական լույսից և թարմ օդից: Վերջիններս կյանքի հիմնական տարրեր են, որոնցից յուրաքանչյուր բանտարկյալ իրավունք ունի օգտվելու...»:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ ԵՆԹԱԳՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

67. Դիմողը գանգատվում էր «Բուտիրսկի» ԻՋ-48/2 քննչական մեկուսարանի հոգեբուժական բաժանմունքում պահելու պայմաններից: Նա վկայակոչել էր Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը, որը սահմանում է.

«Ոչ որ չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

68. Կառավարությունն ընդունել է, որ քննչական մեկուսարանը եղել է լեփ-լեցուն: Այն պնդել է, որ ձեռնարկվել են մի շարք օրենսդրական, ֆինանսական և այլ միջոցներ, որպեսզի բանտում պահելու պայմանները համապատասխանեցվեն ազգային և միջազգային չափորոշիչներին: Արդյունքում, ներկայումս ԻՋ-48/2 քննչական մեկուսարանում պահվող անձանց թիվը, 1998 թվականի համեմատ, երկու անգամ կրճատվել է: 2004թ. մայիսի 11-ի դրությամբ քննչական մեկուսարանի հոգեբուժական բաժանմունքում պահվում էր 308 անձ, թեև այն հաշվարկված էր առավելագույնը 275 անձի համար:

69. Կառավարությունը նշել է, որ իշխանության մարմինները մտադրություն չեն ունեցել դիմողին ենթարկել անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ վնաս պատճառել նրա առողջությանը:

70. Դիմողը պնդել է իր սկզբնական գանգատը:

A. Դատարանի նախադեպային պրակտիկայով ձեւավորված սկզբունքները

71. Ինչպես արդեն Դատարանը նշել է մի շարք գործերով, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածն ամրագրել է ժողովրդավարական հասարակության հիմնարար արժեքներից մեկը: Այն բացարձակ արտահայտություններով արգելում է խոշտանգումը կամ

անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքը կամ պատիժը՝ անկախ հանգամանքներից և գոհի գործելակերպից (տե՛ս *Labita v. Italy* [Մեծ պալատ], 2000թ. ապրիլի 6-ի վճիռը, no. 26772/95, 119, ECHR 2000-IV): Որպեսզի վատ վերաբերմունքը հնարավոր լինի որակել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով, այն պետք է հասնի դաժանության նվազագույն մակարդակի: Դաժանության այդպիսի մակարդակի գնահատականը հարաբերական է. այն կախված է գործի բոլոր հանգամանքներից՝ այնպիսիք, ինչպես դաժան վերաբերմունքի տեսողությունը, դրա ֆիզիկական և հոգեբանական հետեւանքները, իսկ որոշ դեպքերում՝ գոհի սեռը, տարիքը և առողջական վիճակը (տես՝ *Valasinas v. Lithuania*, 2001թ. հուլիսի 24-ի վճիռը, no. 44558/98, p. 100-101, ECHR 2001-VIII):

72. Դատարանը մշտապես ընդգծել է, որ տառապանքի և նվաստացման աստիճանը, որպես 3-րդ հոդվածով արգելված՝ «արժանապատվությունը նվաստացնող» վերաբերմունքի բաղադրատարրեր, պետք է ցանկացած դեպքում բարձր լինի տառապանքի կամ նվաստացման աստիճանից՝ որպես օրինաչափ վերաբերմունքի կամ օրինական պատժի այս կամ այն կոնկրետ ձեւի անխուսափելի տարր: Կոնվենցիայի քննարկվող դրույթին համապատասխան՝ պետությունը պետք է երաշխավորի, որ անձը կալանքի տակ պահվի իր արժանապատվության հարգման հետ համատեղելի պայմաններում, որ խափանման այդ միջոցի իրագործման ձեւերը և մեթոդները նրան ավելի բարձր աստիճանի զրկանք և տառապանք չպատճառեն, քան այն տառապանքների մակարդակն է, ինչն անխուսափելի է անձին ազատությունից զրկելիս, ինչպես նաև, որ ազատազրկման ռեժիմի գործնական պահանջների հաշվառմամբ՝ անձի առողջությունը և բարօրությունը համարժեք երաշխավորված լինեն (տե՛ս վերը վկայակոչված *Valasinas*-ի գործը, կետ 102, *Kudła v. Poland* [Մեծ պալատ], no. 30210/96, կետ 94, ՄԻԵԴ 2000-XI): Կալանքի տակ պահելու պայմանները գնահատելիս՝ պետք է հաշվի առնել այդ պայմանների համակցված արդյունքը, ինչպես նաև դիմողի կոնկրետ պնդումները (տե՛ս *Dougoz v. Greece*, no. 40907/98, p. 46, ECHR 2001-II):

Բ. Սույն գործում վերոնշյալ սկզբունքների կիրառումը

73. Սույն գործում դիմողը պահվել է Մոսկվա քաղաքում «Բուտիրսկի» ԻՉ-48/2 քննչական մեկուսարանի հոգեբուժական բաժանմունքում, որը նաև անվանվում է որպես ՄԻՉՈ-2: Ելնելով կողմերի պնդումներից, Դատարանը ենթադրում է, որ վերոնշյալ հաստատությունում դիմողը կալանքի տակ է պահվել 1999թ. հունվարի 10-ից մինչև 2000թ. մայիսի 23-ը, բացառությամբ մեկ ամսվա՝ 1999թ. նոյեմբերի 24-ից մինչև 1999թ. դեկտեմբերի 24-ը, երբ նա գտնվել է Սերբսկու անվ. դատական հոգեբուժության ինստիտուտում: Այսինքն՝ ընդհանուր առմամբ այդ հաստատությունում դիմողին պահելու տևողությունը կազմել է 1 տարի, 3 ամիս և 13 օր (տե՛ս վերը՝ 20, 38, 46, 50, 51, 57 և 58 կետեր):

74. Տարբեր բանտախցերում գտնվելու ժամանակի առնչությամբ դիմողը նշել է, որ նա մոտ 11 և կես ամիս անցկացրել է թիվ 404 և թիվ 408 բանտախցերում, որոնցից յուրաքանչյուրի տարածքը կազմել է 30 քառ. մետրից ավելի, և մոտ 4 ամիս՝ թիվ 415 բանտախցում՝ 15 քառ. մետրից պակաս տարածքով: Կառավարությունն սկզբում պնդում էր, որ դիմողը չորս և կես ամիս պահվել է թիվ 415 փոքր բանտախցում, իսկ մնացած ժամանակաընթացքում՝ թիվ 408 և թիվ 404 մեծ բանտախցերում: Սակայն տեղեկատվություն չէր ներկայացվել 1999թ. հունվարից մինչև ապրիլ ժամանակահատվածի վերաբերյալ (տե՛ս վերը՝ կետ 57): Ավելի ուշ Կառավարությունը հայտարարել է, որ կալանքի տակ գտնվելու ողջ ժամանակաշրջանում ԻՉ-2-ում դիմողը պահվել է թիվ 408 և թիվ 415 բանտախցերում: Տեղեկատվություն չի ներկայացվել, թե այդ բանտախցերից յուրաքանչյուրում որքան ժամանակ է նա պահվել (տե՛ս վերը՝ կետ 58):

75. Նկատի առնելով կողմերի ներկայացրած տեղեկատվությունը, Դատարանը գտավ, որ դիմողն ավելի փոքր բանտախցում պահվել է մոտ չորս և կես ամիս, իսկ ավելի մեծ բանտախցում՝ տասնմեկ ամիս:

76. Դատարանը, նախ, քննության է առնում մեծ բանտախցում պահելու պայմանները: Բանտախուցն ունեցել է 3 կամ 3,5 մ բարձրություն, ինչպես նաև 32 քառ. մ տարածք՝ դիմողի պնդմամբ, և

34,9 կամ 35,6 քառ.մ՝ Կառավարության պնդմամբ: Հաշվի առնելով երկհարկաշարք մահճակալների քանակը, բանտախուցը հաշվարկված է եղել 24 մարդու համար՝ դիմողի պնդմամբ, իսկ Կառավարության պնդմամբ՝ 22 մարդու համար: Փաստորեն, ըստ դիմողի պնդման՝ բանտախցում պահվել է մինչև 26 մարդ, ըստ Կառավարության պնդման՝ մինչև 35 մարդ (տե՛ս վերը՝ կետեր 44 և 59): Նշված թվերը ցույց են տալիս, որ բանտախցում, որում գտնվել է դիմողը, մեկ պահվողին ընկել է 1-1,6 քառ. մ տարածք, և որ նա ոչ միշտ է ունեցել առանձին մահճակալ: Դիմողի պնդմամբ՝ բացառությամբ բանտի տանիքի վրա ամեն օր 30-40 լույս, իսկ Կառավարության պնդմամբ՝ մեկ ժամ, զբոսանքի, դիմողն ամբողջ ժամանակն անցկացրել է իր բանտախցում:

77. Դիմողի վիճակը համեմատելի է Կալաշնիկովի գործում առկա վիճակի հետ, որում դիմողին բաժին էր հասել 0,9-1,9 քառ. մ տարածք: Այդ գործում Դատարանն ընդունել էր, որ նման խիստ գերբնակեցման փաստն ինքնին բարձրացնում է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման հարցը (տե՛ս *Kalashnikov v. Russia*, թիվ 47095/99, 96-97 կետեր, ECHR 2002-VI): *Peers-ի* գործում անգամ ավելի ընդարձակ բանտախուցը (7 քառ. մ երկու բանտարկյալի համար) ճանաչվել է որպես 3-րդ հոդվածի խախտման արձանագրման էական գործոն, թեև այդ գործում սահմանափակ տարածության գործոնը համակցված է եղել օդափոխության և լուսավորության սահմանափակման հետ (տե՛ս *Peerv v. Greece*, no. 28524/95, 70-72 կետեր, ECHR 2001-III): Հակառակ դրան, որոշ այլ գործերով 3-րդ հոդվածի խախտում չի արձանագրվել, քանի որ քնելու կացարաններում սահմանափակ տարածությունը փոխհատուցվել է շարժման ազատությամբ, որից բանտարկյալներն օգտվում էին ցերեկային ժամերին (տե՛ս վերը վկայակոչված *Valasinas-ի* գործը, 103, 107 կետեր, *Nurmagomedov v. Russia* գործով որոշումը թիվ 30138/02, 2004թ. սեպտեմբերի 16):

78. Ուստի, ինչպես այդ գործերում, Դատարանը գտնում է, որ տարածության չափազանց սահմանափակվածությունը հանդիսանում է դիմողին կալանքի տակ պահելու պայմանների՝ 3-րդ հոդվածին համապատասխանության խնդիրն իր կողմից վերլուծելու առանցքային հարցը:

79. Այնուհետև, Դատարանը նշում է, որ բժշկական հսկողության և բանտում նրան պահելու այլ պայմանների առնչությամբ, ներառյալ՝ ջեռուցումը, արհեստական լուսավորությունը և օդափոխությունը, կողմնից և ոչ մեկն ընդհանուր առմամբ ապացույցներ չի ներկայացրել, որպեսզի «ողջամիտ կասկածներից վեր» հաստատվի, թե արդյոք դրանք թույլատրելի են եղել 3-րդ հոդվածի տեսանկյունից: Այնուհանդերձ, կարելի է հաշվի առնել այն փաստը, որ դիմողին թույլատրվել է շաբաթը մեկ անգամ ցնցող ընդունել (տե՛ս վերը՝ 42 և 64 կետեր), և որ նա վարակվել է քոսով (տե՛ս վերը՝ կետ 52): Դատարանը հաշվի է առնում նաև դիմողի պնդումն առ այն, որ սովորական երկաթե վանդակացանցերի հետ մեկտեղ, պատուհաններին կային նաև մետաղե փեղկափակոցներ, որոնք այնպես էին ամրացված, որ բանտարկյալները չէին կարող դրանց միջով դուրս գալ, և որ ներս կարող էր թափանցել միայն աղոտ լույս (տե՛ս վերը՝ 39 և 50 կետեր): Սկզբում Կառավարությունը չի վիճարկել այդ պնդումը: Գործի ընդունելիության մասին որոշման կայացումից հետո նա հայտարարել է, որ պատուհաններին մետաղե փեղկափակոցներ ամրացված չեն եղել՝ վկայակոչելով ՄԻՁՈ-2-ի առողջապահական մարմինների կողմից բանտախցերի տեսչության 2004թ. մայիսի 11-ի հաշվետվությունը և դրան հաջորդած՝ ՄԻՁՈ-2-ի վարչակազմի ղեկավարի հաջորդ՝ 2004թ. մայիսի 11-ի հայտարարությունը:

«Վերոնշյալ բանտախցերի [թիվ 404, 408 և 415] պատուհաններից և ոչ մեկին փեղկափակոցներ չեն ամրակցվել»:

Դիմողը պնդել է, որ «Բուտիրսկի» քննչական մեկուսարանում այդ մետաղե փեղկափակոցները հանվել էին 2002թ. վերջին, և որ Կառավարության տեղեկատվությունն արտացոլում է 2004թ. իրավիճակը: Ի պատասխան՝ Կառավարությունը չէր առարկել:

80. Դատարանն ընդունում է, որ սույն գործում չկան դիմողի արժանապատվությունը վիրավորելու կամ նվաստացնելու ուղղակի մտադրության վկայություններ: Այն հարցը, թե արդյոք հետապնդվել է գոհին նվաստացնելու կամ վիրավորելու նպատակ, այն գործոնների թվում է, որոնք պետք է հաշվի առնվեն, այնուամենայնիվ, այդպիսի նպատակի բացակայությունը չի կարող

բացատրել 3-րդ հոդվածի խախտման ճանաչումը (տե՛ս վերը մեջբերված Peers-ի գործը):

81. Դատարանը գտնում է, որ կալանքի պայմանները, որոնց դիմողը ստիպված էր ենթարկվել նվազագույնը 11 ամսվա ընթացքում, պետք է որ ոտնահարած լինեին դիմողի մարդկային արժանապատվությունը և նրա մոտ առաջացրած լինեին ստորացման և նվաստացման զգացում: Երբ Դատարանը բավարարվածությամբ նշում է, որ կալանքի տակ պահելու պայմաններն ազգային և միջազգային չափորոշիչներին համապատասխանեցնելուն ուղղված տարբեր միջոցառումների արդյունքում ներկայումս «Բուտիրսկի» քննչական մեկուսարանում պահվող անձանց թիվը, 1998 թվականի համեմատությամբ, կրկնակի պակասել է, դա չի մեղմացնում ընդհանուր առմամբ անընդունելի պայմանները, որոնք դիմողին ակնհայտորեն վիճակվել է կրել տվյալ ժամանակահատվածում:

82. Դատարանն այլևս անհրաժեշտ չի համարում հետազոտել դիմողին թիվ 415 բանտախցում պահելու պայմանները, քանի որ վերոնշյալ փաստարկները բավարար են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտումը ճանաչելու համար:

83. Վերոնշյալի հիման վրա Դատարանն ընդունում է, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու պայմանները, մասնավորապես՝ գերլեցունությունը և դիմողի առողջության վրա դրա վնասակար ազդեցությունը՝ համակցված այդ պայմաններում դիմողի պահվելու երկար տևողության հետ, հանդիսանում են արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք:

84. Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

85. Դիմողը բողոքել է, որ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամանակահատվածը եղել է չափազանց երկար: Նա պնդել է, որ առկա է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում, որի համապատասխան մասը սահմանում է.

«Սույն հոդվածի 1-ին կետի «c» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք ... ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակույժը կարող է պայմանավորվել դատարան ներկայանալու երաշխիքներով»:

86. Կառավարությունը ժխտել է տվյալ խախտման առկայությունը:

A. Հաշվի առնվող ժամանակահատվածը

87. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի շրջանակներում կալանքի տակ պահելու տևողությունը որոշելիս հաշվի առնվող ժամանակահատվածը սկսվում է այն օրից, երբ մեղադրյալը վերցվել է արգելանքի և ավարտվում են այն օրը, երբ անձի նկատմամբ գործն ըստ էության լուծող որոշում է կայացվել, թեկուզ առաջին ատյանի դատարանի կողմից (տե՛ս *Wemhoff v. Germany* գործով 1968 թվականի հունիսի 27-ի վճիռը, Շարք Ա, N7, էջ 23, կետ 9, և վերոնշյալ *Labita*-ի գործով վճիռը, կետ 147):

88. Համապատասխանաբար՝ Դատարանն ընդունում է, որ այն ժամանակահատվածը, որը պետք է հաշվի առնվի սույն գործում, սկսվել է 1998թ. հոկտեմբերի 13-ից, երբ դիմողը ձերբալակվել է հանցագործության մեջ կասկածանքով, և ավարտվել է 2000թ. ապրիլի 4-ին, երբ Մոսկվա քաղաքի Գ-ազարինսկի շրջանային դատարանը նրա նկատմամբ գործն ըստ էության լուծող որոշում է կայացրել: Հետևաբար՝ ժամանակահատվածը կազմել է մեկ տարի, հինգ ամիս և քսաներեք օր:

B. Կալանքի տակ պահելու տեւողութեան ողջամտությունը

I. Դատարանի պրակտիկայով ձեւավորված սկզբունքները

89. Դատարանը հիշեցնում է, որ այն հարցը, թե արդյոք կալանքի տակ պահվելու տեւողությունը ողջամիտ է, չի կարող լուծվել վերացականորեն: Տվյալ մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու ողջամտությունը յուրաքանչյուր գործում պետք է որոշվի դրա առանձնահատկությունների հիման վրա: Կոնկրետ գործում շարունակական կալանքը կարող է արդարացված լինել, միայն եթե առկա են հանրային շահի իրական պահանջի մասին վկայող որոշակի հանգամանքներ, որոնք, ի հեռուկա անմեղության կանխավարկածի, գերազանցում են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով նախատեսված անձի ազատության իրավունքի սկզբունքը (տե՛ս, ի թիվս այլոց, *Kudla v. Poland* գործով վերոնշյալ վճիռը, կետ 110):

90. Առաջին հերթին ներպետական իշխանությունների վրա է ընկնում պարտականությունն ապահովելու, որ կոնկրետ գործով մեղադրյալի մինչդատական կալանքի ժամկետը չգերազանցի ողջամիտ ժամանակահատվածը: Պատշաճ ուշադրություն դարձնելով անմեղության կանխավարկածի սկզբունքին՝ ներպետական իշխանությունները պետք է քննության առնեն նշված հանրային շահի պահանջի առկայության կամ բացակայության մասին վկայող բոլոր փաստարկները՝ հիմնավորելու 5-րդ հոդվածում սահմանված կանոնից շեղումը, և պետք է այդ փաստարկները շարադրեն կալանքից ազատ արձակելու միջնորդությունների առնչությամբ ընդունվող որոշումներում: Հույժ կարևոր է ընդգծել, որ, հիմնվելով բողոքների առնչությամբ ընդունված որոշումներում իշխանությունների կողմից բերված հիմնավորումների և դիմողի բողոքներում ներկայացված՝ փաստաթղթերով հիմնավորվող պնդումների վրա, Դատարանը կոչված է լուծելու այն հարցը, թե արդյո՞ք եղել է 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում (տե՛ս, օրինակ, վերոնշյալ *Labita*-ի գործը, կետ 152): «Կողմ» և «դեմ» փաստարկները չպետք է լինեն «ընդհանուր և վերացական» (տե՛ս *Clooth v. Belgium*, 1991թ. դեկտեմբերի 12-ի վճիռը, կետ 44, Շարք A, թիվ 225, էջ 16):

91. Կալանավորված անձի կողմից հանցանք կատարելու ողջամիտ կասկածի առկայությունը կալանքի տակ շարունակական պահելու օրինականության անհրաժեշտ պայման է, բայց որոշակի ժամանակահատված անցնելուց հետո այն դադարում է վճռորոշ նշանակություն ունենալ: Դատարանն այդ ժամանակ պետք է պարզի, թե դատական իշխանությունների կողմից ներկայացված այլ հիմքերը շարունակում են արդյոք արդարացնել անձին ազատությունից զրկելը: Այնտեղ, որտեղ այդպիսի հիմքերն էական և բավարար են, Դատարանը նույնպես կարող է բավարարվել նրանով, որ ներպետական իշխանությունները դատավարության ընթացքում ցուցաբերել են «հատուկ ջանասիրություն»: Նախնական քննության բարդությունը և յուրահատկությունը գործոններ են, որոնք պետք է այդ առումով նկատի առնվեն (տե՛ս, օրինակ, *Scott v. Spain* գործով 1996 թվականի դեկտեմբերի 18-ի վճիռը, կետ 74, Ջեկույց 1996-VI, 2399-00 էջեր, և *I.A. v. France* գործով 1998 թվականի սեպտեմբերի 23-ի վճիռը, կետ 102, Ջեկույց 1998-VII, էջ 2978):

2. Սույն գործում վերոնշյալ սկզբունքների կիրառումը

(a) Կալանավորման համար հիմքերը

92. Դատարանը նշում է, որ սույն գործում դիմողին 1998թ. հոկտեմբերի 13-ին կալանավորվելու համար իշխանությունների կողմից ներկայացված հիմքերը եղել են հանցավոր գործունեությամբ զբաղվելը շարունակելու հնարավորությունը և դիմողի թաքնվելու ռիսկը (տե՛ս վերը՝ կետ 10): Վերջին գործոնը, դիմողի անձի և նրան մեղսագրվող հանցագործության հանրային վտանգավորության հետ մեկտեղ, հիմնավորել են դիմողին կալանավորելու մասին 1998թ. հոկտեմբերի 15-ի որոշումը (տե՛ս վերը՝ կետ 12): Հետագայում Մոսկվա քաղաքի Գազարինսկի շրջանային դատարանը դիմողին ազատ արձակելու վերաբերյալ միջնորդությունը մերժելիս վկայակոչել է «նրա կողմից կատարված հանցանքի բնույթը» (տե՛ս վերը՝ կետ 22), որի ներքո շրջանային դատարանը, ենթադրվում է, նկատի է ունեցել դրան ներկայացված մեղադրանքի լրջությունը:

93. Գատարանը հիշեցնում է, որ փախուստի վտանգը չի կարելի գնահատել բացառապես պատժի ծանրության հիման վրա. այն պետք է գնահատվի լրացուցիչ տվյալների համակցության հիման վրա, որոնք կա՛մ կարող են հաստատել դրա առկայությունը, կա՛մ ցույց տալ, որ այն այնքան չնչին է, որ չի կարող արդարացնել մինչդաստական կալանքը (տե՛ս *Tomasi v. France*, 1992թ. օգոստոսի 27-ի վճիռը, կետ 98, Շարք A no. 241-A, էջ 37): Սույն գործում քննչական մարմիններին չի հաջողվել վկայակոչել փաստական հանգամանքներ, որոնք ունակ կլինեին ցույց տալու, թե առկա է դիմողի փախուստի վտանգ: Ոչ էլ որոշման մեջ մատնանշվել են դիմողի անձի այն առանձնահատկությունները, որոնք դատարանի կարծիքով արդարացնում են նրան նախնական կալանքի տակ պահելը:

94. Ինչ վերաբերում է դիմողին մեղսագրվող հանցագործության, այն է՝ անձնական օգտագործման համար թմրամիջոցների ձեռքբերման և պահման հանրային վտանգավորությանը, ապա նույնիսկ հաշվի առնելով, որ ի սկզբանե առկա է եղել հասարակական կարգին վնաս հասցնելու ռիսկ, ինչը տվյալ գործի հանգամանքներով ինքնին համոզիչ փաստարկ չէ, ժամանակի ընթացքում այդպիսի ռիսկը պետք է որ վերանացած լիներ (տե՛ս վերոնշյալ *Tomasi*-ի գործը, էջ 36, կետ 91): Անշուշտ, այդ հիմնավորումը բավարար չէր դիմողին ավելի քան մեկ տարի կալանքի տակ պահելն արդարացնելու համար:

95. Այնուհետև Գատարանը գտնում է, որ շրջանային դատարանի կողմից դիմողին մեղսագրվող հանցագործության ծանրությունը, որպես նրան շարունակական կալանքի տակ պահելու միակ հիմք, վկայակոչելը՝ այն բանից հետո, երբ նա 1 տարի և գրեթե 5 ամիս անցկացրել է անազատության մեջ, չէր կարող արդարացնել նախնական կալանքի տակ պահելու այդքան երկար տևողությունը (տե՛ս, օրինակ, վերոնշյալ *Scott*-ի գործը, կետ 78, էջ 2401):

96. Համապատասխանաբար, Գատարանը հետևություն է անում, որ այն հիմնավորումները, որոնք բերվել են քննչական մարմինների և դատարանի կողմից իրենց որոշումներում, բավարար

չէին դիտարկվող ժամանակահատվածում կալանքի տակ դիմողի գտնվելն արդարացնելու համար:

(b) Գործի քննությունը

97. Ըստ դիմողի պնդման՝ իր գործը, ներառելով միայն մեկ մեղադրանք, ամենևին էլ բարդ չի եղել: Այսպիսով, գործի նախնական քննությունն ավարտվել է 1999թ. փետրվարի 10-ին: Երկու ստացիոնար հոգեբուժական փորձաքննությունները տևել են երկու ամսից ոչ ավելի: Գործով դատական նիստի հետաձգումը պայմանավորված չի եղել դիմողի ներկայացուցիչների վարքագծով, քանի որ նրանց չէին իրագեկել նշանակված դատական նիստերի մասին: Ինչ վերաբերում է վկաների չներկայանալու հիմնավորմամբ հետաձգված դատական նիստին, ապա որևէ պատշաճ միջոց չի ձեռնարկվել վկաներին դատարան բերման ենթարկելու մասին դատական որոշման կատարման համար:

98. Կառավարությունն ընդունել է, որ 1999թ. հունիսի 28-ին երկրորդ հոգեբուժական փորձաքննությունը նշանակելիս դատարանը չի պատճառաբանել այդ որոշումը: Այնուհետև Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու տևողությունը մասամբ կապված է եղել հոգեբուժական փորձաքննությունների կատարման հետ: Կառավարությունը նաև պնդել է, որ գործով դատական նիստերը բազմիցս հետաձգվում էին դիմողի ներկայացուցիչների և վկաների չներկայանալու կապակցությամբ:

99. Դատարանը նշում է, որ ոստիկանությանը հարկավոր է եղել չորս ամիս գործը քննելու համար: Այդ ընթացքում դիմողը ենթարկվել է հոգեբուժական փորձաքննության, որի արդյունքում հետևություն է արվել, որ մեղաազրվող հանցագործությունը դիմողը կատարել է անմեղսունակության վիճակում, և որ նրան հոգեբուժական հիվանդանոցում տեղավորելու անհրաժեշտություն չկա. նրա ախտորոշման պարագայում ամբուլատոր հոգեբուժական բուժումը բավարար կլինի: Դատարանն այնուհետև նշում է, որ 1999թ. հունիսի 28-ին՝ գործը դատարան ուղարկելուց չորս ամիս անց, Մոսկվա քաղաքի Գազարինսկի շրջանային դատարանը,

առանց դիմողին կանչելու և պաշտպանության կողմին առարկելու հնարավորություն տալու, որոշել է նշանակել դիմողի կրկնակի հոգեբուժական փորձաքննություն: Նման որոշում կայացնելու որևէ հիմնավորում չի բերվել: Երկրորդ ստացիոնար հոգեբուժական փորձաքննությունը կատարվել է որոշումն ուժի մեջ մտնելուց չորս ամիս անց և տեղի է մեկ ամիս: Եվս երեք ամիս է անցել, նախքան դատարանը քննության է առել գործը: Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունն ապացույցներ չի ներկայացրել, որոնցով կվիճարկվեին դիմողի այն պնդումները, որ իր ներկայացուցիչները իրազեկված չեն եղել դատական նիստերի մասին, որոնք հետաձգվում էին նրանց չներկայանալու պատճառաբանությամբ, և որ ոչ մի միջոց չի ձեռնարկվել, որպեսզի ապահովվի վկաների դատարան ներկայանալը, որոնք մշտապես չէին ներկայանում դատական նիստերին՝ դրանով իսկ ձգձգելով գործի քննությունը:

100. Դատարանը հանգում է այն հետետությանը, որ գործի քննության երկար տեւողությունը պայմանավորված է եղել ոչ թե գործի բարդությամբ կամ դիմողի վարքագծով, այլ Մոսկվա քաղաքի Գ-ագարինսկի շրջանային դատարանի դրսեւորած անբավար ջանասիրությամբ և արագությամբ:

(c) Եզրակացություն

101. Նկատի ունենալով վերոշարադրյալը, Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ԲԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

102. Դիմողը գանգատվում էր, որ չնայած իր բազմաթիվ միջնորդություններին, նա երբեւէ չի մասնակցել Մոսկվա քաղաքի Գազարինսկի շրջանային դատարանի նիստերին: Նա պնդել է, որ թույլ է տրվել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

103. Դատարանը գտնում է, որ այս պահանջը ենթակա է քննարկման 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3 (c) կետերի հիման վրա, որոնց՝ տվյալ գործով կիրառելի դրույթները սահմանում են.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ... նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի ... դատարանի կողմից ... արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք ...

...

3. Քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ մեղադրվող յուրաքանչյուր ոք ունի հետևյալ նվազագույն իրավունքները՝

...

c) պաշտպանելու իրեն անձամբ կամ իր ընտրած դատապաշտպանների միջոցով, կամ եթե նա բավարար միջոցներ չունի դատապաշտպանի ծառայության դիմաց վճարելու համար, ունենալու անվճար նշանակված դատապաշտպան, երբ դա պահանջում են արդարադատության շահերը...»:

A. Կողմերի փաստարկները

104. Դիմողը պնդել է, որ ԻԶ-48/2 քննչական մեկուսարանի՝ իրեն դատարան տանելու մերժումը դատարանի կողմից վկայակոչելը հիմնված չի եղել ճշմարիտ փաստերի վրա: Իր միջնորդությունները մերժելու՝ դատարանի ներկայացրած մյուս հիմնավորումն այն էր, որ դիմողը ճանաչվել էր անգործունակ, որի արդյունքում իր ցուցմունքները ենթադրաբար չէին կարող ընդունվել որպես ապացույցներ: Դիմողը փաստարկել է, որ այդ հիմնավորումը հակասում է ներպետական օրենսդրությանը, և որ մինչև Գագարինսկի շրջանային դատարանի կողմից իրեն անմեղսունակ ճանաչելու մասին 2000թ. ապրիլի 4-ի որոշումը որևէ կերպ հաստատված չի եղել, որ ինքն ունի հոգեկան խանգարում, և որ հոգեկան հիվանդության հետևանքով ինքը չի կարող քրեական պատասխանատվության ենթարկվել: Դիմողը պնդել է, որ, ի թիվս այլ հարցերի, շրջանային դատարանն իր մտավոր վիճակի վերաբերյալ հարցը պետք է լուծեր գործով բոլոր ապացույցների, այլ ոչ թե միայն փորձագետի եզրակացության հիման վրա: Բացի դրանից, դիմողը նշել է, որ ԻԶ-48/2 քննչական մեկուսարանի կողմից տրված տեղեկանքները պարունակել են իր վարքագծի դրական գնահատական, դրանցում նշվել էր, որ նրա առողջության ֆիզիկական և մտավոր վիճակը բավարար է:

105. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողին նիստերին չկանչելու մասին Մոսկվա քաղաքի Գագարինսկի շրջանային դատարանի որոշումը պայմանավորված է եղել փորձագետի եզրակացությամբ, որին համապատասխան՝ դիմողը ունակ չէր գիտակցելու և կառավարելու իր գործողությունները, ընկալելու գործի հանգամանքները և դրանց վերաբերյալ ցուցմունքներ տալու: Կառավարությունը հայտարարել է, որ շրջանային դատարանի վերոնշյալ որոշումը կայացվել է քրեական դատավարության օրենսգրքի 407-րդ հոդվածին համապատասխան, որը հոգեկան խանգարում ունեցող մեղադրյալի՝ դատարան ներկայանալու հարցի լուծումը թողել է դատարանի հայեցողությանը: Մովորական մեղադրյալի համեմատությամբ այդպիսի անձն ունի դատավարական իրավունքների ավելի նեղ շրջանակ:

Կառավարությունը նաև փաստարկել է, որ դատական ​​​​նիստերում դիմողի բացակայությունն անբարենպաստ ազդեցություն չի ունեցել նրա իրավունքների վրա, քանի որ ներկա է եղել նրա փաստաբանը:

Բ. Դատարանի գնահատականը

106. Դատարանը հիշեցնում է, որ արդար դատաքննության գաղափարից բխում է, որ հանցագործության համար մեղադրվող անձը, որպես ընդհանուր սկզբունք, պետք է իրավասու լինի ներկա գտնվել և արդյունավետ մասնակցություն ունենալ առաջին ատյանի դատարանում դատական ​​​​նիստին (տե՛ս *Colozza v. Italy*, 1985թ. փետրվարի 12-ի վճիռը, 27 և 29 կետեր, Շարք A no. 89, 14-15 էջեր): Սույն գործում այդ պահանջը չի պահպանվել, որովհետև շրջանային դատարանը գործը քննության է առել դիմողի բացակայությամբ: Հարկ է նշել, որ նա բացակա է եղել նաև վճռաբեկ ատյանում: Դատարանը պետք է որոշի, թե գործում առկա՞ են արդյոք հանգամանքներ, որոնք կարող են արդարացնել դատաքննությանը մասնակցելու իրավունքի լրիվ և անշրջելի կորուստը:

107. Դատարանը հիշեցնում է, որ այս դեպքում խոսքը չի վերաբերում այն անձին, ով հստակորեն հրաժարվել է դատարանի առջև ներկայանալու իրավունքից: Ընդհակառակը, դիմողը, որը գտնվել է կալանքի տակ, և նրա ներկայացուցիչները շրջանային դատարան են ներկայացրել միջնորդություններ դատական ​​​​նիստին դիմողի անձնական մասնակցության վերաբերյալ: Միջնորդությունները մերժվել են, որովհետև, նախ՝ քննչական մեկուսարանը, որտեղ գտնվել է դիմողը, իր պնդմամբ, հիվանդ կալանավորներին չի տանում դատարան, իսկ երկրորդը՝ հոգեկան խանգարմամբ անձի ցուցմունքները չեն կարող ընդունվել որպես ապացույցներ (տե՛ս վերը՝ 23 և 24 կետեր):

108. Դատարանը հիշեցնում է, որ պետությունը պարտավոր է ապահովել կալանքի տակ գտնվող մեղադրյալի ներկայությունը (անհրաժեշտ փոփոխություններով՝ տե՛ս *Goddi v. Italy*, 1984թ. ապրիլի 9-ի վճիռը, կետ 29, Շարք A no. 76, էջ 11): Այնուհետև Դատարանը կրկնում է, որ գործն ըստ էության քննող դատարանը

կարող է բացառիկ դեպքերում շարունակել դատաքննությունը, եթե մեղադրյալը բացակայում է հիվանդության պատճառով՝ պայմանով, որ նրա շահերը բավարար չափով պաշտպանված են (տե՛ս *Ninn-Hansen v. Denmark*, թիվ 28972/95, էջ 351, ECHR 1999-V): Այնուհանդերձ, եթե գործով պարզման ենթակա հանգամանքների շրջանակը ներառում է մեղադրյալի անձի և հանցագործության պահին նրա մտավոր վիճակի գնահատումը, և եթե դրա արդյունքը կարող է մեծապես անցանկալի լինել այդ անձի համար, ապա արդար դատաքննության տեսանկյունից կարևոր է, որ մեղադրյալը մասնակցի դատական քննությանը, ինչպես նաև՝ հնարավորություն ունենա դրան մասնակցելու փաստաբանի հետ (տե՛ս *Kremzov v. Austria*, 1993թ. սեպտեմբերի 21-ի վճիռը, կետ 67, Շարք A թիվ 268-B, էջ 45, *Pobornikoff v. Austria*, 2000թ. հոկտեմբերի 3-ի վճիռը, կետ 31, թիվ 28501/95, և *Zana v. Turkey*, 1997թ. նոյեմբերի 25-ի վճիռը, 71-73 կետեր, Reports 1997-VII, էջ 2551):

109. Տվյալ գործում վարչակազմը որևէ միջոց չի ձեռնարկել՝ ապահովելու դատական նիստերին դիմողի ներկայությունը: Վկայություններ չկան, որ դիմողը ցուցաբերել է ոչ համարժեք վարքագիծ, և որ նրա առողջության ֆիզիկական կամ մտավոր վիճակն այս կամ այլ կերպ խոչընդոտել է դատարան նրա ներկայանալուն: Շրջանային դատարանի այն փաստարկը, որ դիմողի՝ դատական նիստին ներկայանալու անհրաժեշտությունը չի եղել, բանի որ նրա, որպես հոգեկան խանգարում ունեցող անձի, ցուցմունքները չէին կարող ընդունվել իբրև ապացույցներ, խիստ զարմացնում է՝ նկատի ունենալով այն փաստը, որ հենց շրջանային դատարանը պետք է որոշեր, թե արդյո՞ք դիմողը հանցագործությունը կատարել է անմեղսունակության վիճակում, և գնահատեր, թե նրա մտավոր վիճակի պայմաններում արդյո՞ք անհրաժեշտ է հարկադրական բուժում:

110. Ինչ վերաբերում է այդ գործում դատարանի լիազորությունների շրջանակին, ապա Դատարանն այնուհետև նշում է, որ շրջանային դատարանը դիմողի նկատմամբ մեղադրանքով ըստ էության որոշում կայացնելիս գտել է, որ նա չի կարող ենթարկվել քրեական պատասխանատվության, որովհետև

տառապում է հոգեկան հիվանդությամբ, և որոշել է նրան տեղավորել հոգեբուժական հիվանդանոցում:

111. Ինչ վերաբերում է վերջինին, ապա Դատարանը նշում է, որ շրջանային դատարանի մոտ եղել են դատական հոգեբուժության միևնույն ինստիտուտի երկու փորձագետների եզրակացություններ: Թեև դիմողի հիվանդության ախտորոշման առումով փորձագետների կարծիքները հիմնականում համընկել են, դրանք տարբերվել են այն միջոցների ընտրության առումով, որոնք անհրաժեշտ են եղել ձեռնարկել: Իր եզրակացությունում առաջին փորձագետը պնդել է, որ դիմողին հոգեբուժական հիվանդանոցում տեղավորելու անհրաժեշտություն չկա և բավարար է ամբուլատոր բուժումը՝ այն պարագայում, երբ երկրորդ փորձագետը հայտարարել է, որ դիմողին հոգեբուժական հիվանդանոցում պահելն անհրաժեշտ է: Դատարանը գտնում է, որ այդպիսի տարածայնությունը, որը կարող էր ազդել դատական քննության արդյունքի և հատկապես տվյալ գործում՝ դիմողի ազատության վրա, դատական նիստին դիմողի մասնակցության հարցը դարձրել է առանձնապես կարևոր:

112. Հաշվի առնելով դիմողի համար կենսական նշանակություն ունեցող հարցերը՝ շրջանային դատարանը, եթե դատաքննությունն արդար լիներ, չէր կարող նրա գործով ըստ էության որոշում կայացնել առանց դիմողի ցուցմունքների անմիջական գնահատման, և նրա փաստաբանի ներկայությունը չէր կարող համազոր լինել իր՝ դիմողի ներկայությանը:

113. Հաշվի առնելով վերոնշյալը, Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1 և 3 (c) կետերի խախտում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՅԻ 41-ԲԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

114. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական օրենսդրությունն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանն անհրաժեշտության դեպքում տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում է տրամադրում»:

A. Բարոյական վնասը

115. Դիմողը պահանջել է 100 000 եվրո՝ որպես բարոյական վնասի փոխհատուցում: Նա ընդգծել է, որ ինքը երկարատև ժամանակ է անցկացրել ՄԻՋՈՒ-2 քննչական մեկուսարանի անմարդկային պայմաններում, իսկ այնուհետև՝ անարդար դատաքննության արդյունքում նրան տեղավորել են հոգեբուժական հիվանդանոցում, թեև ինքն այդպիսի բժշկական բուժման կարիք չի ունեցել: Այդ ժամանակահատվածի ընթացքում նրա առողջական վիճակը վատթարացել է, նա հնարավորություն չի ունեցել աշխատել և պահել իր ընտանիքը, նրա ազգականները կրել են էական ծախսեր, որպեսզի նրան ապահովեն մի քանի տարի գոյությունը պահպանելու համար անհրաժեշտ սննդամթերքով և առաջին անհրաժեշտության պարագաներով: Նա ապրել է նաև զգայական ցնցումներ իր գործով դատական քննության ընթացքում ներպետական և միջազգային իրավունքի խախտման հետեւանքով:

116. Կառավարությունն սկզբում հայտարարել է, որ ինքնին սույն վճռով խախտման ընդունման փաստը ենթադրյալ բարոյական վնասի արդարացի փոխհատուցում է: Այնուհետև նա պնդել է, որ ցանկացած պարագայում նրա պահանջները չափազանցված են, անհիմն և չապացուցված:

117. Դատարանը գտնում է, որ բարոյական վնասի որոշ ձևեր, ներառյալ՝ զգայական ցնցումը, ինքնին իր բնույթով չի կարող մշտապես լինել կոնկրետ ապացուցման օբյեկտ (տես *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, կետ 96, Շարք A թիվ

94, էջ 44): Դա չի խոչընդոտում, որպեսզի Դատարանը փոխհատուցում տրամադրելու մասին որոշում կայացնի, եթե համարում է, որ հիմք կա ենթադրելու, որ դիմողը կրել է ֆինանսական փոխհատուցում պահանջող վնասներ: Սույն գործում Դատարանը գտնում է, որ դիմողի արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի և նրա դեմ հարուցված քրեական գործով դատական նիստին մասնակցելու նրա իրավունքը չհարգելու պայմաններում դիմողի՝ երկարատև կալանքի տակ գտնվելը պետք է որ հանգեցրած լիներ սթրեսի, ֆրոստրացիայի և անորոշության, ուստի սույն վճռով խախտման փաստի ինքնին ճանաչումը բավարար փոխհատուցում չէ:

118. Որոշումն արդարացիության հիման վրա կայացնելով՝ Դատարանը դիմողին տրամադրում է 5000 եվրո՝ որպես բարոյական վնասի փոխհատուցում, գումարած դրանից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկերը:

B. Ծախքերը և ծախսերը

119. Դիմողը պահանջել է պարոն Ա.Ա. Ռեկանտի կողմից իրեն ներկայացնելու դիմաց ծախսերի գումարը՝ 14 775 ամերիկյան դոլարի չափով: Դիմողը պահանջել է «Հանուն քաղաքացիական իրավունքի կոմիտե» իրավապաշտպան կազմակերպության անդամ պարոն Ա.Ա. Ռեկանտի կողմից իրեն ներպետական դատարաններում և Եվրոպական դատարանում ներկայացնելու դիմաց ծախսերի և թարգմանության դիմաց ծախսերի գումարը: Բացի դրանից, դիմողը պահանջել է 644 դոլար, 2694,6 ռուսական ռուբլի 791,34 ուկրաինական գրիվնա՝ իր հետ հանդիպելու համար պրն Ա.Ա.Ռեկանտի՝ Օդեսա, որտեղ ինքը գտնվում էր կալանքի տակ, ուղևորության հետ կապված ծախսերի դիմաց: Ի լրումն, նա պահանջել է 3 561,86 ռուբլի փոստային և հեռախոսային ծախսերի դիմաց:

120. Կառավարությունը փաստարկել է, որ ծախսերը պատշաճ կերպով չեն հիմնավորվել. օրինակ՝ փոստային անդորրագրերում չի եղել վճարողի ազգանունը:

121. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածին համապատասխան՝ ծախքերի և ծախսերի

փոխհատուցման համար պետք է հաստատված լինի, որ դրանք իրականում և անհրաժեշտաբար կատարվել են Կոնվենցիայի խախտում հանդիսացող փաստը կանխելու կամ դրա համար փոխհատուցում ստանալու համար, և իրենց չափով ողջամիտ են (տե՛ս, օրինակ, *Nilsen and Johnsen v. Norway* [Մեծ Պալատ], կետ 43, քիվ 23118/93, ECHR 1999-VIII):

122. Հաշվի առնելով ներկայացված փաստերը և որոշումն արդարացիության հիման վրա կայացնելով, Դատարանը դիմողին տրամադրում է 1500 եվրո՝ որպես փոխհատուցում իրավական օգնության ծախսերի դիմաց, այն նվազեցնելով 872 եվրոյով՝ Եվրոպայի խորհրդի կողմից իրավական օգնություն ստանալու դիմաց, գումարած դրանից զանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկերը: Ինչ վերաբերում է պահանջվող մնացած ծախսերին և ծախսերին, ապա Դատարանը հիմնավորված է համարում, որ 4519,99 ռուբլին և 620, 36 ուկրաինական գրիվնան ծախսվել են իրականում և անհրաժեշտաբար, ուստի դրանք տրամադրվում են դիմողին՝ գումարած դրանցից զանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկերը:

C. Տուգանային տոկոսը

123. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը զանձվի Եվրոպայի կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին դրույքաչափի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՉԱՅՆ

1. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում ,

2. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում,

3. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3 (c) կետերի խախտում,

4. *վճռում է*,

(a) որ վճիռը վերջնականապես ուժի մեջ մտնելու պահից եռամսյա ժամկետում պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան, պետք է դիմողին վճարի հետևյալ գումարները.

(i) 5000 (հինգ հազար) եվրո՝ որպես բարոյական վնասի փոխհատուցում՝ փոխարկված ռուբլու՝ վճարման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքին համապատասխան,

(ii) 628 (վեց հարյուր քսանութ) եվրո՝ որպես դատական ծախսերի փոխհատուցում, փոխարկված ռուբլու՝ վճարման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքին համապատասխան,

(iii) 4519,99 ռուբլի (չորս հազար հինգ հարյուր տասնինը ռուսական ռուբլի, 99 կոպեկ) և 620,36 գրիվնա (վեց հարյուր քսան ուկրաինական գրիվնա և 36 կոպիլկա)՝ որպես այլ ծախսերի փոխհատուցում, վերջին գումարը փոխարկված ռուբլու՝ վճարման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքին համապատասխան,

(iv) տվյալ գումարից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկերի գումարը,

(b) որ եռամսյա ժամկետը լրանալու պահից վճարման է ենթակա տոկոսադրույքի գումարը, որը հավասար է Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին դրույքաչափին՝ հավելած երեք տոկոս:

5. *մերժում է* արդարացի փոխհատուցման պահանջի վերաբերյալ դիմողի մնացյալ պահանջները:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել է 2005թ. հոկտեմբերի 20-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերին համապատասխան:

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ԿԵՍՅԱՆՆ ԸՆԴԴԵՄՈՒՄԱՍՏԱՆԻ գործով

ՎՃԻՌ

Ստրասբուրգ, 19 հոկտեմբերի 2006թ.

Կեսյանն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով՝

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (Առաջին բաժանմունք), որպես Պալատ նիստ գումարելով հետևյալ կազմով՝

Նախագահ՝

պրն C.L. ROZAKIS,

Դատավորներ՝

պրն L. LOUCAIDES,

տկն F. TULKENS,

տկն N. VAJIĆ,

պրն A. KOVLER,

պրն D. SPIELMANN,

պրն S.E. JEBENS,

և *Բաժանմունքի քարտուղար՝*

պրն S. NIELSEN,

դռնփակ խորհրդակցելով 2006թ. սեպտեմբերի 28-ին,

կայացրեց հետևյալ վճիռը, որը հաստատվեց նույն օրը:

ՓԱՍՏԵՐԸ

4. Դիմողը ծնվել է 1952թ. և բնակվում է Սոչիում՝ Կրասնոդարի երկրամաս:

I. Գործի հանգամանքները

A. Քաղաքացիական գործի քննությունը

5. 1998թ. հուլիսի 31-ին դիմողը հայց է ներկայացրել դաշնային ֆինանսների նախարարության Ռոստովի տարածքային ստորաբաժանման և տիկին Օ.-ի դեմ: Նրա հայցադիմումի վրա առկա կնիքը ցույց է տալիս, որ Ռոստովի մարզի Կույբիշևսկի շրջանային դատարանն այն ստացել է նույն օրը: Ըստ Կառավարության՝ շրջանային դատարանը հայցադիմումը ստացել է 1998թ. օգոստոսի 5-ին և առաջին դատական նիստը նշանակել 1998թ. սեպտեմբերի 22-ին:

6. 1998թ. սեպտեմբերի 22-ի դատական նիստը հետաձգվել է դատավորի՝ արձակուրդում գտնվելու պատճառով: Հաջորդ՝ 1998թ. դեկտեմբերի 28-ի նիստը չի կայացել պատասխանողների բացակայության պատճառով:

7. 1999թ. փետրվարի 11-ին շրջանային դատարանը նշանակել է փորձաքննություն և կասեցրել գործի վարույթը: Փորձագետի եզրակացությունը շրջանային դատարանում ստացվել է 1999թ. սեպտեմբերին:

8. 1999թ. հոկտեմբերին դիմողի ներկայացուցիչը փոխել է հայցապահանջը և միջնորդել շրջանային դատարանին վերսկսել դատաքննությունը և հարցաքննել վկաներին: Այնուհետև դիմողը 1999թ. նոյեմբերին կրկին փոխել է հայցապահանջը:

9. 1999թ. նոյեմբերի 25-ին շրջանային դատարանը վերսկսել է դատաքննությունը և վկաներին կանչել հարցաքննության:

10. 1999թ. նոյեմբերի 25-ից մինչև 2000թ. հոկտեմբերի 3-ը նկատ ժամանակահատվածում շրջանային դատարանը նշանակել է ութ նիստ, որից երեքը հետաձգվել է պատասխանողների, իսկ հինգը՝ երկու կողմերի չներկայանալու պատճառով:

11. 2000թ. հոկտեմբերի 3-ին շրջանային դատարանը կասեցրել է վարույթը, քանզի պարզվել է, որ դիմողը կորցրել է գործով շահագրգռությունը: Դիմողի ներկայացուցիչն առարկել է այդ որոշման դեմ՝ նշելով, որ ո՛չ ինքը, ո՛չ էլ դիմողը պատշաճ կերպով ծանուցված չեն եղել նիստի ժամանակի մասին:

12. 2001թ. հուլիսի 12-ին շրջանային դատարանը վերացրել է 2000թ. հոկտեմբերի 3-ի որոշումը և վերսկսել գործի քննությունը՝ չունենալով որևէ ապացույց, որ դիմողը և/կամ նրա ներկայացուցիչը պատշաճ կերպով ծանուցված են եղել նիստի մասին:

13. Դիմողի միջնորդության համաձայն՝ 2001թ. հոկտեմբերի 10-ին շրջանային դատարանը կասեցրել է վարույթը, քանի որ նման վեճ քննվում էր մեկ այլ դատարանում: Գործի քննությունը վերսկսվել է 2002թ. սեպտեմբերի 30-ին:

14. 2002թ. սեպտեմբերի 30-ից մինչև դեկտեմբերի 20-ն ընկած ժամանակահատվածում երեք դատական նիստեր հետաձգվել են կողմերի չներկայանալու պատճառով:

15. 2002թ. դեկտեմբերի 20-ին շրջանային դատարանը կասեցրել է գործով վարույթը, քանի որ դիմողը կրկին չէր ներկայացել նիստին: Այնուհետև նիստը վերսկսվել է 2004թ. հունվարի 23-ին, քանզի պարզվել էր, որ դիմողը և նրա ներկայացուցիչը պատշաճ ձևով ծանուցված չեն եղել նիստի մասին:

16. 2004թ. փետրվարի 20-ից մինչև նոյեմբերի 16-ն ընկած ժամանակահատվածում չորս նիստ հետաձգվել է տիկին Օ.-ի բացակայության պատճառով, երկու նիստ՝ կողմերի բացակայության պատճառով, մեկը՝ դիմողի ներկայացուցչի միջնորդությամբ և երկուսը՝ նախագահող դատավորի արձակուրդ գնալու պատճառով:

17. 2004թ. նոյեմբերի 16-ին Կույբիշևսկի շրջանային դատարանը դիմողի հայցը մերժել է: 2005թ. փետրվարի 16-ին Ռոստովի մարզային դատարանը բեկանել է վճիռը և գործը վերադարձրել շրջանային դատարան՝ նոր քննության:

18. Կույբիշևսկի շրջանային դատարանն առաջին դատական նիստը նշանակել է 2005թ. մայիսի 18-ին: 2005թ. մայիսի 18-ից մինչև հունիսի 28-ն ընկած ժամանակահատվածում նշանակված երեք

նիստերից երկուսը հետաձգվել են պատասխանողների չներկայանալու պատճառով և մեկը՝ դիմողի միջնորդությամբ:

19. 2005թ. հունիսի 28-ին դիմողի միջնորդությամբ շրջանային դատարանը նշանակել է փորձաքննություն և կասեցրել գործի վարույթը:

20. Այնուհետև գործի քննությունը վերսկսվել է, և 2005թ. դեկտեմբերի 15-ին Կույբիշևսկի շրջանային դատարանը մասնակիորեն բավարարել է դիմողի հայցը: 2005թ. դեկտեմբերի 15-ի վճռի դեմ բերված բողոքը Ռոսստովի մարզային դատարանը վարույթ է ընդունել 2006թ. փետրվարի 28-ին:

В. Հարկադիր կատարման վարույթ

21. 1996թ. օգոստոսի 8-ին դիմողն իր մեքենայով Ուկրաինայից ապրանք է տեղափոխել Ռուսաստան և սահման անցել է առանց ռուսական մաքսային վարչությանն ապրանքների մասին հայտարարագիր ներկայացնելու: Նույն օրը Ռոսստովի մարզային ոստիկանության վարչության ոստիկանները կանգնեցրել են դիմողին և մաքսային օրենքները խախտելու համար առգրավել նրա մեքենան: 1996թ. հոկտեմբերի 16-ին Տազանրոզի քաղաքային մաքսատունը կայացրել է մեքենան բռնագրավելու մասին որոշում և 1996թ. նոյեմբերին մասնավոր կազմակերպության միջոցով կազմակերպել դրա վաճառքը:

22. Դիմողը դիմել է դատարան՝ 1996թ. հոկտեմբերի 16-ի բռնագրավման մասին որոշումն անվավեր ճանաչելու պահանջով: 1999թ. հունիսի 29-ին Տազանրոզի քաղաքային դատարանը վերացրել է 1996թ. հոկտեմբերի 16-ի բռնագրավման որոշումը և կայացրել վճիռ, համաձայն որի՝ Տազանրոզի քաղաքային մաքսատունը պետք է մեքենան վերադարձնի դիմողին: Սակայն այդ վճիռն օրինական ուժի մեջ չի մտել, քանի որ Տազանրոզի մաքսատունը բողոք է ներկայացրել դրա դեմ:

23. 1999թ. հուլիսի 2-ին Տազանրոզի քաղաքային դատարանն արգելանք է դրել մեքենայի վրա՝ դրա վաճառքը կանխելու նպատակով, նշելով, որ մեքենան պետք է առգրավվի և վերադարձվի դիմողին: Արգելանքի մասին որոշումը պարտադիր էր

կատարման, ենթակա էր կատարման դատական կարգով և ուղղված էր դիմողի մեքենան տիրապետող ցանկացած անձի:

24. 1999թ. հուլիսի 5-ին դիմողի ներկայացուցիչը 1999թ. հուլիսի 2-ին կայացված արգելանքի մասին որոշումը հանձնել է հարկադիր կատարողներին: 1999թ. հուլիսի 5-ի կից գրության մեջ որպես առդիր նշված է 1999թ. հուլիսի 2-ի որոշման կատարողական թերթը, և գրության վրա առկա է հարկադիր կատարման Տազանրոզի քաղաքային վարչության կնիքը:

25. 1999թ. հուլիսին հարկադիր կատարողները պարզել են, որ 1996թ. մասնավոր կազմակերպությունը մեքենան վաճառել է պարոն Ս.-ին: Չնայած դրան, նրանք մեքենան չեն առգրավել:

26. 2006թ. հունիսի 21-ին Ռոստովի մարզային դատարանը վերացրել է 1999թ. հունիսի 29-ի վճիռը և 1999թ. հոկտեմբերի 16-ի բռնագրավման մասին որոշմանն առնչվող գործն ուղարկել է նոր քննության: 1999թ. հուլիսի 2-ի արգելանքի մասին որոշումն ի կատար չի անվել:

27. 2000թ. սեպտեմբերի 26-ին դիմողը փոխել է իր հայցապահանջը: Նա հրաժարվել է Տազանրոզի քաղաքային մաքսային վարչության դեմ ներկայացված հայցից և իր մեքենայի վերադարձման պահանջ է ներկայացրել պարոն Ս.-ի դեմ:

28. 2000թ. հոկտեմբերին հարկադիր կատարողը հարցրել է պարոն Ս.-ին մեքենայի գտնվելու վայրի մասին: Պարոն Ս.-ի գրավոր հայտարարությունում ասվել էր հետևյալը.

«Ես օգտագործում եմ մեքենան Մոսկվայից Ռոստով ապրանք փոխադրելու նպատակով: Այն պահվում է իմ տանը՝ Ազով քաղաքում, հետևյալ հասցեում. Յուժնայա փողոց 4, ՄՏՓ Իկարի տարածքում: Տվյալ պահին մեքենան Մոսկվայում է, սակայն այն տեղ կհասնի մոտավորապես երկուշաբթի օրը...»

29. 2000թ. հոկտեմբերին, նոյեմբերին և դեկտեմբերին հարկադիր կատարողները կարգադրել են, որպեսզի պարոն Ս.-ն մեքենան ներկայացնի Տազանրոզի հարկադիր կատարման քաղաքային վարչություն: Պարոն Ս.-ն չի պատասխանել:

30. 2000թ. նոյեմբերի 20-ին Տազանրոզի քաղաքային դատարանը պարոն Ս.-ի դիմումի հիման վրա կասեցրել է կատարողական վարույթը: Որոշումը վերացվել է Ռ-ոստովի մարզային դատարանի կողմից 2001թ. փետրվարի 14-ին: Գործը վերադարձվել է քաղաքային դատարան՝ նոր քննության, իսկ կատարողական վարույթը վերսկսվել է:

31. 2001թ. հոկտեմբերին պարոն Ս.-ն խնդրել է տեղական ճանապարհային ոստիկանության բաժնին մերժել մեքենայի գրանցումը՝ հիմնավորելով, որ այն Ուկրաինայում վաճառվելու է մի գնորդի:

32. 2001թ. նոյեմբերին պարոն Ս.-ն տեղեկացրել է հարկադիր կատարողներին, որ մեքենան վաճառվել է: Հարկադիր կատարողները, իրենց հերթին, տեղեկացրել են դիմողին, որ մեքենան վաճառվել է, և որ պարոն Ս.-ն հրաժարվում է ասել իրենց, թե ով է գնել մեքենան: Նրանք հարցրել են, թե արդյո՞ք դիմողը պատրաստ է վճարել մեքենան որոնելու համար: Դիմողը համաձայնել է հոգալ ծախսերը:

33. 2002թ. հունվարի 10-ին Տազանրոզի քաղաքային դատարանը կայացրել է վճիռ, համաձայն որի՝ պարոն Ս.-ն պետք է մեքենան վերադարձնեք դիմողին: 2002թ. փետրվարի 28-ին տրվել է կատարողական թերթ: Դիմողն այն ներկայացրել է հարկադիր կատարողներին և խնդրել նրանց հաշվարկել որոնումների մոտավոր արժեքը: 2002թ. մարտի 15-ին հարուցվել է կատարողական վարույթ, սակայն հաշվարկների վերաբերյալ դիմողի խնդրանքը մնացել է անպատասխան:

34. 2002թ. հուլիսին պարոն Ս.-ն նոր մեքենա է գնել և խնդրել ճանապարհային ոստիկանությանը գրանցել այն: Դիմումի պատճենը պարունակում էր պարոն Ս.-ի տան հասցեն:

35. 2002թ. դեկտեմբերի 27-ին 2002թ. հունվարի 10-ի վճռի հետ կապված կատարողական վարույթը կասեցվել է, քանի որ հարկադիր կատարողներն իբրև չեն կարողացել գտնել պարոն Ս.-ի բնակության վայրը կամ մեքենան:

36. 2003թ. ապրիլի 1-ին Տազանրոզի քաղաքային դատարանը կարգադրել է հարկադիր կատարողներին արգելանքի տակ վերցնել պարոն Ս.-ին պատկանող երեք մեքենաները՝ 2002թ. հունվարի 10-ի

վճիռը կատարելու նպատակով: Ըստ Կառավարության՝ հարկադիր կատարողները մեքենաների որոնումն սկսել են 2003թ. հոկտեմբերի 24-ից, սակայն այն ավարտին չեն հասցրել, քանի որ դիմողը հրաժարվել է կանխավճար տրամադրելուց:

37. 2003թ. մայիսի 29-ին Տազանրոզի քաղաքային դատարանը դիմողի միջնորդությամբ որոշել է, որ պարոն Ս.-ն մեքենայի փոխարեն դիմողին վճարի 462 384 ռուսական ռուբլի: Վճիռն օրինական ուժի մեջ է մտել 2003թ. հունիսի 10-ին, իսկ 2003թ. հուլիսի 2-ին հարուցվել է կատարողական վարույթ:

38. 2003թ. հունիսին պարոն Ս.-ն դիմել է նոր անձնագիր ստանալու համար: Անձնագիր ստանալու մասին նրա դիմումում նշվել էր նրա բնակության անփոփոխ վայրը: 2003թ. օգոստոսի 16-ին պարոն Ս.-ն ստացել է անձնագիրը:

39. 2003թ. մայիսի 29-ի վճռի կատարողական վարույթի շրջանակներում 2003թ. սեպտեմբերին կայացված որոշման մեջ հարկադիր կատարման ծառայությունը նշել էր, որ պարոն Ս.-ն որևէ սեփականություն չունի, և որ նրա բնակության վայրն անհայտ է:

40. 2004թ. հունվարին դիմողը ստացել է պարոն Ս.-ի ունեցվածքի որոնման համար կանխավճարի հաշվարկը: Նա պետք է վճարեր 50 000 ռուսական ռուբլի (մոտավորապես՝ 1 500 եվրո):

41. 2005թ. դիմողը դիմել է դատախազություն՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը չկատարելու համար պարոն Ս.-ի դեմ քրեական գործ հարուցելու խնդրանքով: 20005թ. մարտին, հուլիսին և օգոստոսին պարոն Ս.-ին հարցաքննել է քննիչը: Քրեական գործ չի հարուցվել: Դատախազի փաստաթղթերում նշվել էր պարոն Ս.-ի բնակության միևնույն վայրը, ինչ 2002թ.-ին և 2003թ.-ին:

42. 2005թ. հոկտեմբերի 3-ին հարկադիր կատարողները հայտարարել են պարոն Ս.-ի գույքի հետախուզում՝ առանց դիմողի կողմից վճարումներ կատարելու: Փաստորեն կատարողական վարույթը դեռևս շարունակվում է:

C. Քննություն հարկադիր կատարողների դեմ

43. Դիմողը մի քանի անգամ հայցադիմումներ է ներկայացրել դատարաններ՝ հարկադիր կատարողների կողմից 1999թ. հուլիսի 2-

ի՝ գույքի վրա կալանք դնելու մասին որոշումը և 2002թ. հունվարի 10-ի ու 2003թ. մայիսի 29-ի վճիռները չկատարելու մասին:

44. 2001թ. նոյեմբերի 22-ին Տազանրոզի քաղաքային դատարանը մերժել է մի հայցադիմում՝ գտնելով, որ հարկադիր կատարողները գործել են պատշաճ կարգով, որ նրանք իրագեկ են եղել, որ պարոն Ս.-ն գնել է մեքենան, սակայն պատճառ չեն ունեցել կասկածելու, թե պարոն Ս.-ն չի ցանկանալու այն վերադարձնել: Հարկադիր կատարողները չէին կարող պատասխանատվություն կրել պարոն Ս.-ի կողմից մեքենան վաճառելու համար:

45. 2003թ. փետրվարի 12-ին Ազովի քաղաքային դատարանը մերժել է մեկ այլ հայցադիմում՝ գտնելով, որ 2002թ. դեկտեմբերի 27-ի որոշումը (որով 2002թ. հունվարի 10-ի վճիռի հարկադիր վարույթը կասեցվել էր) օրինական էր, քանի որ անհնարին է եղել հայտնաբերել պարոն Ս.-ին կամ նրա գույքը: Չնայած 2001թ. նոյեմբերի 14-ին դիմողը համաձայնել է վճարել պարոն Ս.-ի գույքի որոնման ծախսերը, սակայն դրանք դեռևս հաշվարկված չեն եղել: 2003թ. փետրվարի 12-ի վճիռը բողոքարկվել է 2003թ. ապրիլի 9-ին:

46. 2003թ. նոյեմբերի 13-ին Ազովի քաղաքային դատարանը մերժել է դիմողի հայցադիմումը՝ հարկադիր կատարողների կողմից վճիռը չկատարելու և պարոն Ս.-ի գույքը փնտրելու համար ծախսերի հաշվարկն իրեն չներկայացնելու մասին: Դատարանը նշել է.

«Հարկադիր կատարողների գործողության (անգործության) դեմ դիմողի բերած բողոքների բովանդակությունից ... չի երևում, թե ինչպիսի իրավունքներ կամ օրինական շահեր են խախտվել, և թե արդյոք պատճառվել է որևէ վնաս, ուստի հայցն անհիմն է և չի կարող բավարարվել»:

II. ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

47. «Կատարողական վարույթների» մասին Ռուսաստանի դաշնային օրենքի (1997թ. հուլիսի 21-ի թիվ 199-Դ-Օ օրենք) 87-րդ հոդվածը նախատեսում է որոշ միջոցներ, որոնք հարկադիր կատարողը կարող է ձեռնարկել, երբ անձինք կամ հանրային ծառայողները հրաժարվում են կատարել օրինական կարգադրությունները, տրամադրում են կեղծ տեղեկություն պարտապանի եկամուտների կամ ֆինանսական դրության մասին, հարկադիր կատարողին տեղյակ չեն պահում պարտապանի՝ աշխատանքից ազատվելու մասին, պարտապանի աշխատանքի կամ բնակության վայրը փոխվելու մասին, կամ երբ նրանք չեն պատասխանում հարկադիր կատարողի դատական ծանուցագրին: Այդ միջոցները ներառում են մինչև նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկի չափով տուգանք, չներկայացած կողմին կատարողական վարույթ իրականացնող մարմին հարկադրաբար բերման ենթարկելը և քրեական գործի հարուցում:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ԲԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ՝ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԵՐԿԱՐ ՏԵՎՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ

48. Դիմողը բողոքել է, որ քաղաքացիական գործի քննության տևողությունը չի համապատասխանում «ոլջամիտ ժամկետի» պահանջին, որը նախատեսված է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետում, համաձայն որի՝

«Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները ... ունի ... դատարանի կողմից ոլջամիտ ժամկետում ... դատաքննության իրավունք»:

A. Ընդունելիությունը

49. Դատարանը գտնում է, որ խնդրո առարկա ժամանակահատվածն սկսվել է 1998թ. հուլիսի 31-ից, երբ Կույբիշևսկի շրջանային դատարանն ընդունել էր դիմողի հայցադիմումը, և ավարտվել 2006թ. փետրվարի 28-ին՝ Ռոստովի մարզային դատարանի վերջնական վճռով: Այդպիսով, այն տևել է մոտավորապես յոթ տարի և յոթ ամիս՝ երկու ատյանների դատարաններում:

50. Դատարանը նշում է, որ գանգատն ակնհայտ անհիմն չէ՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Դատարանը նշում է նաև, որ գանգատն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Ուստի այն պետք է համարել ընդունելի:

B. Ըստ էության

51. Կառավարությունն առարկել է՝ գտնելով, որ գործի քննությունը երկարաձգվել է դիմողի մեղքով: Նա երկու անգամ՝

1999թ. և 2005թ., միջնորդել է նշանակել փորձաքննություն: Նա երեք անգամ փոխել է իր բողոքները, միջնորդել է հետաձգել երեք նիստ և բացակայել է երեք նիստից: Նիստերն առնվազն ութ անգամ հետաձգվել են պատասխանողների չներկայանալու պատճառով: Կողմերից երկուսն էլ չեն ներկայացել առնվազն տասն անգամ:

52. Դիմողը պնդել է, որ իրեն չի կարելի մեղադրել նիստերին չներկայանալու համար, քանի որ ինքը պատշաճ ձևով ծանուցված չի եղել: Գործի քննությունը շատ անգամ հետաձգվել է պատասխանողների չներկայանալու պատճառով: Շրջանային դատարանը որևէ քայլ չի ձեռնարկել նրանց բացակայության պատճառները պարզելու կամ բացակայող մասնակիցների կարգապահությունն ապահովելու ուղղությամբ:

53. Դատարանը կրկին ընդգծում է, որ գործի քննության տևողության ողջամտությունը պետք է գնահատվի գործի հանգամանքների լույսի ներքո՝ հետևյալ չափանիշներով. գործի բարդությունը, դիմողի և համապատասխան մարմնի վարքագիծը և այն, թե վեճի առարկան որքանով է դիմողի համար էական (ի թիվս այլոց տե՛ս *Frydender v. France* [Մեծ պալատ] գործը, 30979/96, կետ 43, ECHR 2000-VII).

54. Կողմերը չեն վիճարկել, որ գործի լուծումը բարդ է եղել: Այնուհանդերձ, Դատարանը հաշվի է առնում այն, որ յոթ տարի և յոթ ամիս տևողությամբ ժամանակահատվածն ինքնին չի կարող արդարացվել գործի բարդության հանգամանքով:

55. Ինչ վերաբերում է դիմողի վարքագծին՝ Դատարանը բավարարված չէ Կառավարության այն փաստարկով, թե դիմողը պետք է պատասխանատվություն կրի իր հայցապահանջը փոխելու և լրացուցիչ ապացույցներ փնտրելու համար: Դատարանի հաստատուն մոտեցումն այն է, որ դիմողը չի կարող պատասխանատվություն կրել ի պաշտպանություն իր շահերի ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված միջոցներից լիարժեք օգտվելու համար (վերապահումներով՝ տե՛ս *Yağcı and Sargin v. Turkey* գործով 1995թ. հունիսի 8-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 319-A, կետ 66):

56. Ինչ վերաբերում է Կառավարության այն փաստարկին, թե դիմողը չի ներկայացել որոշ նիստերի, ապա Դատարանը նշում է,

որ ո՛չ դիմողը և ո՛չ էլ նրա ներկայացուցիչը պատշաճ ձևով չեն ծանուցվել 2000թ. և 2002թ. դատական նիստերի մասին (տե՛ս վերը՝ 10-11-րդ և 14-15-րդ կետեր): Այդ փաստը հաստատվում է շրջանային դատարանի կողմից (տե՛ս վերը՝ 12-րդ և 15-րդ կետեր): Դիմողի բացակայության պատճառով դատական նիստերի հետաձգումը, որոնցից չորսի մասին նա պատշաճ ձևով ծանուցված չի եղել, դիտավորյալ չեն եղել:

57. Այդուհանդերձ, Դատարանը նկատում է, որ մոտավորապես երկու տարի տևած ընդմիջումը տեղի է ունեցել դիմողի միջնորդությամբ երկու փորձաքննություն կատարելու և 2001թ.-ին վարույթի կասեցման հետևանքով (տե՛ս վերը՝ 13-րդ կետ): Այս կապակցությամբ Դատարանը նկատում է, որ եթե վարույթի կասեցման հետևանքով տասներկու ամիս տևած ընդմիջումը լիովեն վերագրվում է դիմողին, ապա փորձաքննությունների պատճառով առաջացած ընդմիջումների համար հիմնական պատասխանատուն, վերջին հաշվով, մնում է պետությունը (տե՛ս *Capuano v. Italy* գործով 1987թ. հունիսի 25-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 119, կետ 32, և *Antonov v. Russia* գործով 2005թ. նոյեմբերի 3-ի որոշումը, 38020/03): Ներպետական իշխանությունները որևէ քայլ չեն ձեռնարկել ընդմիջումներից խուսափելու համար, իսկ Դատարանը չի հետաքրքրվել փորձագետների աշխատանքի ընթացքով: Հետևաբար՝ այդ ժամանակահատվածը վերագրվում է պետությանը:

58. Դատարանը նաև նկատում է, որ մոտավորապես երեսուն ամիս տևած ընդմիջումը տեղի է ունեցել շրջանային դատարանի կողմից դիմողին և նրա ներկայացուցչին պատշաճ ձևով չծանուցելու արդյունքում (տե՛ս վերը՝ 10-12-րդ և 14-15-րդ կետեր): Դատարանը նաև գտնում է, որ ներպետական իշխանությունները պատասխանատու են եղել նիստերին պատասխանողների չներկայանալու պատճառով առաջացած ընդմիջման համար: Դատարանի կարծիքով՝ ներպետական իշխանությունները համապատասխան քայլեր չեն ձեռնարկել պատասխանողների ներկայությունն ապահովելու համար: Նրանք որևէ կերպ չեն արձագանքել պատասխանողների վարքագծին և չեն օգտագործել իրենց հասու միջոցները պատասխանողների կարգապահ

վարքագիծն ապահովելու և գործի քննությունը ողջամիտ ժամկետում իրականացելու համար (տե՛ս *Sokolov v. Russia* գործով 2005թ. սեպտեմբերի 22-ի վճիռը, թիվ 3734/02, կետ 40):

59. Հաշվի առնելով ներկայացված փաստերը և գործի առնչությամբ առկա նախադեպային իրավունքը՝ Դատարանը գտնում է, որ տվյալ գործով քննության տևողությունը եղել է չափազանց երկար և չի համապատասխանել «ողջամիտ ժամկետի» պահանջներին: Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6–ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՎ ԹԻՎ 1 ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ 1–ԻՆ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ 1999 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒԼԻՍԻ 2-Ի ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԵՎ 2003 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 29-Ի ՎՃՈՌՎ ՓՈՓՈԽՎԱԾ 2002Թ. ՀՈՒՆՎԱՐԻ 10-Ի ՎՃԻՌԸ ՉԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ

60. Դիմողը բողոքել է, որ կատարողական վարույթի ընթացքում հարկադիր կատարողների դրսևորած արդյունավետ վարքագծի հետևանքով ինքը չի կարողացել վերադարձնել իր մեքենան: Դատարանը գտնում է, որ գանգատը ենթակա է քննության Կոնվենցիայի 6–րդ հոդվածի 1-ին կետի և թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի հիման վրա: 6-րդ հոդվածը շարադրված է վերը, իսկ թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածում ամրագրված է հետևյալը.

«Յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունք ունի: Ոչ ոքի չի կարելի գրկել սեփական գույքից՝ բացառությամբ հանրային շահերի պաշտպանության համար և օրենքով ու միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներով նախատեսված պայմաններով ...»:

A. Ընդունելիությունը

61. Կառավարությունն առարկել է՝ գտնելով, որ գանգատը հիմնավորված չէ և անընդունելի է Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով, քանի որ կատարողական վարույթը դեռևս շարունակվում է:

62. Համաձայն Դատարանի կայուն նախադեպային իրավունքի՝ դատավարության տևողությանն առնչվող գանգատներ կարող են ներկայացվել նախքան վիճարկվող վարույթի վերջնական ավարտը (տե՛ս *Plaksin v. Russia* գործով 2004թ. ապրիլի 30-ի վճիռը, թիվ 14949/02, կետ 35): Քանի որ կատարողական վարույթը պետք է դիտվի որպես գործի դատական քննության մաս (տե՛ս *Ivanova v. Russia* գործով 2004թ. ապրիլի 1-ի որոշումը, թիվ 74705/01, և *Zappia v. Italy* գործով 1996թ. սեպտեմբերի 25-ի վճիռը, արձանագրություններ 1996-IV, կետ 20), Դատարանը մերժում է Կառավարության առարկությունը:

63. Դատարանը նշում է, որ գանգատն ակնհայտ անհիմն չէ՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով և որևէ այլ հիմքով այն անընդունելի չէ: Ուստի գանգատը պետք է ճանաչել ընդունելի:

B. Ըստ էության

1. Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը

(a) Ընդհանուր սկզբունքներ

64. Դատարանը կրկնում է, որ ցանկացած դատարանի կողմից կայացված վճռի կատարումը պետք է դիտվի որպես «դատաքննության» մաս՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով (տե՛ս *Hornsby v. Greece* գործով 1997թ. մարտի 19-ի վճիռը, *Վճիռների և որոշումների ժողովածու* 1997-II, էջ 510-511, կետ 40, և *Immobilier Saffin v. Italy* [Մեծ ատյան] գործը, թիվ 22774/93, կետ 63, ECHR 1999-V): Այդուհանդերձ, «դատարանի մատչելիության» իրավունքը պետության վրա պարտականություն

չի դնում կատարել քաղաքացիական բնույթի բոլոր վճիռները՝ առանց գործի առանձնահատուկ հանգամանքները հաշվի առնելու (տե՛ս *Sanglier v. France* գործով 2003թ. մայիսի 27-ի վճիռը, թիվ 50342/99, կետ 39): Պետությունը կրում է կոնկրետ պատասխանատվություն՝ կազմակերպելու վճիռների կատարման այնպիսի համակարգ, որն արդյունավետ է թե՛ իրավական և թե՛ գործնական առումներով, և որն ապահովում է դրանց կատարումն առանց անհարկի հետաձգումների (տե՛ս *Fuklev v. Ukraine* գործով 2005թ. հունիսի 7-ի վճիռը, թիվ 71186/01, կետ 84): Երբ իշխանությունները պարտավոր են գործել ի կատարումն վճռի, և նրանք դա չեն անում, նրանց անգործությունը կարող է առաջ բերել պետության պատասխանատվություն Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա (տե՛ս *Scollo v. Italy* գործով 1995թ. սեպտեմբերի 28-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 315-C, կետ 44):

65. Սույն Դատարանը կոչված չէ հետազոտելու, թե արդյոք պետության ներքին իրավակարգը ունակ է ապահովելու դատարանների կողմից ընդունված վճիռների կատարումը: Իսկապես, յուրաքանչյուր պետության պարտականությունն է ունենալ իրավական այնպիսի միջոցներ, որոնք համապատասխան են և բավարար իրականացնելու պետության վրա դրված կոնկրետ պարտականությունը (տե՛ս *Ruianu v. Romania* գործով 2003թ. հունիսի 17-ի վճիռը, թիվ 3464/97, կետ 66): Դատարանի միակ խնդիրն է քննել, թե արդյո՞ք ռուսական իշխանությունների կողմից տվյալ գործի առնչությամբ կիրառված միջոցները եղել են համաչափ և բավարար, թե՛ ոչ: Այնպիսի գործերում, ինչպիսին այս մեկն է, որոնք առնչվում են մասնավոր անձ պարտապանի գործողություններին, պետությունը, որպես հանրային իշխանության կրող, պետք է գործի պատշաճ կերպով՝ պարտատիրոջ նկատմամբ կայացված վճռի կատարմանն օժանդակելու նպատակով (տե՛ս *Fociac v. Romania* գործով 2005թ. փետրվարի 3-ի վճիռը, թիվ 2577/02, կետ 70):

(b) Գործի փաստերը

66. Տվյալ գործի փաստերի հիման վրա Դատարանը նկատում է, որ 1999թ. հուլիսի 2-ին դիմողի օգտին կայացվել էր որոշում, համաձայն որի՝ մեքենան պետք է վերադարձվեր դիմողին: Կողմերը համաձայնության չեն եկել այն հարցի շուրջ՝ արդյո՞ք կատարողական թերթն իրականում տրվել է, թե՛ ոչ: Չնայած Դատարանի տրամադրության տակ է դիմողի գանգատին կցված իրեղեն ապացույց, որը հաստատում է դիմողի պնդումն առ այն, որ կատարողական թերթը տրվել է նույն օրը (տե՛ս նախորդ կետը)՝ Դատարանը կարիք չունի շարունակել հարցի հետազոտումը, քանի որ, այսպես թե այնպես, հարկադիր կատարման վարույթը փաստացի տեղի է ունեցել, և հարկադիր կատարողները խնդրել են պարոն Ս.-ին վերադարձնել մեքենան: 2002թ. հունվարի 10-ին Տազանրոզի քաղաքային դատարանը հաստատել է, որ մեքենան պետք է վերադարձվի դիմողին: 2003թ. մայիսի 29-ին Տազանրոզի քաղաքային դատարանը փոխել է հարկադիր կատարման եղանակը և վճռել, որ պարոն Ս.-ն դիմողին պետք է որոշակի գումար վճարի: 2003թ. հուլիսի 2-ին սկսվել է հարկադիր կատարման գործընթացը, որը շարունակվում է մինչ օրս:

67. Դատարանի խնդիրն է պարզել, թե ինչպիսի միջոցներ են կիրառել հարկադիր կատարողները կատարողական վարույթի ընթացքում, և արդյոք դրանք եղել են համաչափ և բավարար, թե՛ ոչ: Այդ իմաստով վարույթը կարելի է բաժանել երկու փուլի.

(a) 1999թ. հուլիսից մինչև 2003թ. մայիսն ընկած ժամանակահատվածը, որի ընթացքում հարկադիր կատարողները պետք է վերադարձնեին դիմողի մեքենան, և

(b) 2003թ. մայիսի 29-ից հետո ընկած ժամանակահատվածը, որի ընթացքում հարկադիր կատարողները պետք է պարոն Ս.-ից որոշակի գումար բռնագանձեին:

(c) 1999թ. հուլիսից մինչև 2003թ. մայիսի 29-ն ընկած ժամանակահատվածը

68. Կառավարությունն առարկել է՝ նշելով, որ 1999թ. հուլիսի 2-ի որոշումը չէր կարող ի կատար ածվել, քանի որ դիմողը չէր դիմել Տազանրոզի քաղաքային դատարան՝ կատարողական թերթ ստանալու համար: Ինչ վերաբերում է 2002թ. հունվարի 10-ի վճռին, ապա հարկադիր կատարման վարույթը կարճվել է 2002թ. դեկտեմբերին, քանի որ հարկադիր կատարողները չեն կարողացել գտնել պարոն Ս.-ին կամ մեքենան: Հարկադիր կատարողները չեն սկսել մեքենայի որոնումները, որովհետև դիմողը կանխավճար չի վճարել դրանց հետ կապված ծախսերի համար:

69. Դիմողը նշել է, որ 1999թ. հուլիսի 2-ի կատարողական թերթն ինքը ներկայացրել է Տազանրոզի հարկադիր կատարման քաղաքային ծառայություն, և կատարողական վարույթը հարուցվել է: Նա առարկել է, որ իրեն չի կարելի մեղադրել պարոն Ս.-ին կամ նրա գույքը հարկադիր կատարողների կողմից չորոնելու համար:

70. Անվիճելի է, որ 1999թ. հուլիսին հարկադիր կատարողները իրազեկ են եղել, որ դիմողի մեքենան եղել է պարոն Ս.-ի տիրապետության տակ: Այդուհանդերձ, նրանք առաջին անգամ հարցաքննել են պարոն Ս.-ին և խնդրել նրան վերադարձնել մեքենան միայն 2000թ. հոկտեմբերին, այսինքն՝ տասներեք ամիս անց: Ունենալով տեղեկություն այն մասին, թե որտեղ է մեքենան կայանված և որտեղ է հնարավոր այն հայտնաբերել (տե՛ս վերը՝ կետ 28)՝ հարկադիր կատարողներն անգործություն են դրսևորել, նրանք չեն այցելել պարոն Ս.-ին կամ արգելանք դրել մեքենայի վրա: Հետագա երեք ամիսների ընթացքում նրանց գործունեությունը սահմանափակվել է նախազգուշացումներ հղելով, որոնցից վերջինն առաքվել է 2000թ. դեկտեմբերին: Հատկանշական է, որ մեքենան վերադարձնելու՝ հարկադիր կատարողների պահանջները չկատարելն առաջ չի բերել պարոն Ս.-ի նկատմամբ որևէ իրավական հետևանք: Տվյալ իրավիճակների համար ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված որևէ սանկցիա, ինչպիսին է տուգանքը կամ քրեական գործի հարուցումը (տե՛ս վերը՝ կետ 47), չի կիրառվել պարոն Ս.-ին կարգի հրավիրելու կամ դատական

որոշումը կատարելուն նրան հարկադրելու համար: 2000թ. դեկտեմբերից հետո հարկադիր կատարողները չեն կատարել որևէ գործողություն մինչև 2001թ. նոյեմբերը, երբ պարոն Ս.-ն նրանց տեղեկացրել է մեքենան վաճառելու մասին:

71. Ինչ վերաբերում է մեքենայի վաճառքին, ապա Դատարանը նշում է, որ ճանապարհային ոստիկանությունը ոչինչ չի ձեռնարկել դատարանի որոշմամբ արգելանքի տակ եղած գույքը պարտապանի տիրապետությունից վերջնականապես փոխանցելը կանխելու նպատակով: Դրանից հետևում է, որ դատարանները և հարկադիր կատարողները որևէ ջանք չեն գործադրել գույքի վրա արգելանք դնելու որոշման գոյության մասին իրազեկելու ճանապարհային ոստիկանությանը՝ պետական մարմնի, որը պատասխանատու է շարժիչով փոխադրամիջոցների գրանցման համար, ինչպես նաև այդ մարմնին հայտնելու կատարողական վարույթի առկայության ու մեքենան վաճառելու՝ պարոն Ս.-ի իրավունքի սահմանափակման մասին:

72. Դատարանը նկատում է, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ բացատրություն այն մասին, թե հարկադիր կատարողներն ինչու չեն կատարել որևէ գործողություն 1999թ. հուլիսից մինչև 2001թ. նոյեմբերն ընկած ժամանակահատվածում՝ այն ամբողջ ընթացքում, երբ նրանք իրազեկ են եղել, թե որտեղ է գտնվում մեքենան և ի վիճակի են եղել այն արգելանքի տակ վերցնել: Առանձնապես հատկանշական է այն, որ անգործության այդ բավականին երկար ժամանակահատվածն ուղեկցվել է մեքենայի անարգել վաճառքով և ավարտվել է դիմողին ուղղված հարկադիր կատարողների առաջարկով՝ վճարելու մեքենայի որոնումների համար: Դիմողն անմիջապես համաձայնել է ծածկել այդ ծախսերը, ինչը հաստատվել է ներպետական դատարանի կողմից (տես վերը՝ կետ 43): Հարկադիր կատարողները պետք է կազմեին ծախսերի հաշվարկը և պայմանագիրը, սակայն այդ փաստաթղթերը դիմողն այդպես էլ չի ստացել: Դրան ուղղված 2002թ. իր պահանջը մնացել է անպատասխան: Կառավարության հայտարարությունից երևում է, որ այդ փաստաթղթերը չեն պատրաստվել մինչև 2004թ. հունվար՝ ժամանակահատված, երբ

2002թ. հունվարի 10-ի վճռի հարկադիր կատարման վարույթն արդեն կարճվել էր:

73. Հաշվի առնելով վերը նշված դատողությունները՝ Դատարանը գալիս է այն եզրակացության, որ հարկադիր կատարողները չեն գործադրել համաչափ ջանքեր 1999թ. հուլիսի 2-ի որոշման և 2002թ. հունվարի 10-ի վճռի կատարման ուղղությամբ: Նրանց կողմից գրեթե երկու տարի գործողություններ չկատարելը թույլ է տվել պարոն Ս.-ին վաճառել արգելանքի տակ դրված մեքենան և ստիպել է դիմողին ձեռնամուխ լինել նոր դատավարության՝ հարկադիր կատարման եղանակը փոխելու նպատակով:

(c) 2003թ. մայիսի 29-ից հետո ընկած ժամանակահատվածը

74. Կառավարությունը փաստարկել է, որ 2003թ. մայիսի 29-ին հարկադիր կատարողներն ի վիճակի չեն եղել հայտնաբերելու ո՛չ պարոն Ս.-ին, ո՛չ էլ վերջինիս գույքը: Նրանց համար ստեղծված միակ հնարավորությունը եղել է հետախուզում հայտարարելը: Այնուամենայնիվ, դիմողը հրաժարվել է ծախսերի դիմաց կանխավճար տրամադրել: Դիմողը պատասխանել է, որ մի քանի անգամ նա խնդրել է հարկադիր կատարողներին հաշվարկել ծախսերը, սակայն որևէ պատասխան չի ստացել:

75. Դատարանը բավարարված չէ Կառավարության փաստարկներով: Նախ, ընդունված փաստաթղթային տվյալներից երևում է, որ պարոն Ս.-ն տարիներ շարունակ բնակվել է միևնույն վայրում. 2002թ. հուլիսին նա մեքենայի գրանցման դիմումում նշել է նույն հասցեն, 2003թ. հունիսին՝ անձնագիր ստանալու դիմումում, իսկ 2005թ. դատախազությունից ստացված ծանուցագրերը նույնպես ուղարկվել են նույն հասցեով (տե՛ս վերը՝ 34, 38 և 41 կետեր):

76. Ավելին, Կառավարությունը չի մատնանշել հարկադիր կատարողների կողմից ձեռնարկված որևէ միջոց պարոն Ս.-ի գույքը հայտնաբերելու նպատակով: Որևէ նշում չկա այն մասին, որ հարկադիր կատարողները պարզել են պարոն Ս.-ի եկամուտների աղբյուրները կամ բանկային հաշիվը, կամ որ նրանք պարոն Ս.-ի

անշարժ գույքի մասին հարցում են կատարել տեղական կադաստրային և հարկային մարմիններին:

77. Վերը նշված դիտարկումների լույսի ներքո Դատարանը հանգում է այն հետևության, որ հարկադիր կատարողները չեն ձեռնարկել համաչափ քայլեր 2003թ. մայիսի 29-ի վճռի կատարումն ապահովելու ուղղությամբ (ի հեճուկս, տե՛ս *Fociac v. Romania* գործով 2005թ. փետրվարի 3-ի վճիռը, 70-77 կետեր, թիվ 2577/02): Ավելին, Դատարանի ուշադրությունից չի վրիպել այն հանգամանքը, որ 2005թ. հոկտեմբերին հայտարարված հետախուզման արդյունքում դիմողի դրության որևէ փոփոխություն տեղի չի ունեցել:

78. Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ պարտադիր կատարման ենթակա դատական որոշումների կատարման ապահովմանն ուղղված համաչափ և արդյունավետ միջոցներ տարիներ շարունակ չձեռնարկելով՝ ազգային իշխանություններն ի չիք են դարձրել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի դրույթների ողջ օգտակար ներգործությունը: Ուստի տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

2. Թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածը

79. Հիմնվելով իր դատական պրակտիկայի վրա՝ Դատարանը նկատում է, որ իր կողմից արդեն սահմանվել են սկզբունքներ՝ կապված դիմողի սեփականության իրավունքի ենթադրյալ խախտման հետ, որը տեղի է ունեցել պետության կողմից մասնավոր անձի նկատմամբ դատարանի կայացրած վճիռը չկատարելու հետևանքով: Մասնավորապես, *Fuklev v. Ukraine* գործով Դատարանը գտավ հետևյալը.

«89. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածի հիման վրա՝ յուրաքանչյուր Պայմանավորվող կողմ իր իրավասության սահմաններում «յուրաքանչյուրի համար ապահովում [է] այն իրավունքներն ու ազատությունները, որոնք սահմանված են Կոնվենցիա[յով]»: Այդ իրավական ակտով սահմանված իրավունքների արդյունավետ իրականացման ապահովման պարտականությունը կարող է

առաջացնել պետության համար հստակ պարտականություններ: Նման հանգամանքներում պետությունը չի կարող պարզապես անգործություն դրսևորել, և «հնարավոր չէ ... գործողությունները տարբերակել բացթողումներից» ...

91. Ինչ վերաբերում է Թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածով երաշխավորված իրավունքին, ապա պետք է նշել, որ դրանով ամրագրված հստակ պարտականությունները կարող են առաջ բերել որոշակի միջոցառումներ, որոնք անհրաժեշտ են սեփականության իրավունքը պաշտպանելու համար՝ նույնիսկ այն դեպքերում, երբ առկա է դատական վեճ անհատների կամ կազմակերպությունների միջև: Դա մասնավորապես նշանակում է, որ պետությունները պարտավոր են երաշխավորել դատարանի վերջնական վճիռները կատարելու՝ օրենսդրությամբ ամրագրված վարույթների իրականացումը:

92. Դատարանը գտնում է, որ հարկադիր կատարողների անգործությունը և ազգային դատարանների կողմից իրավիճակը պատշաճ կերպով չվերահսկելը առաջացրել են երկարատև անորոշություն ինչպես դիմողի օգտին վճռի կատարման, այնպես էլ պարտքի վճարման առնչությամբ: Դրա հետևանքով դիմողը ստիպված է եղել երկար ժամանակ պայքարել այդ անորոշության դեմ...

93. Վերը նշված դիտարկումները և Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի առնչությամբ իր նոտեցումների հիման վրա՝ Դատարանը այն կարծիքին է, որ հարկադիր կատարման վարույթի իրականացման եղանակը, դրա ընդհանուր տևողությունը և այն անորոշ վիճակը, որում հայտնվել էր դիմողը, խախտել է այն «արդարացի հավասարակշռությունը», որը պետք է առկա լիներ հանրային շահի պահանջների և դիմողի՝ իր իրավունքների անխափան իրականացման իրավունքը պաշտպանելու

անհրաժեշտության միջև: Հետևաբար՝ Պետությունը չի կատարել դիմողի կողմից թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածով երաշխավորված սեփականության իրավունքի արդյունավետ իրականացման հնարավորություն ընձեռելու իր պարտականությունը»: (թիվ 71186/01, 2005թ. հունիսի 7):

80. Ներկայացված դիրքորոշումից տվյալ գործով շեղվելու որևէ հիմք Դատարանը չի տեսնում: Կիրառելով այս սկզբունքները և 73-րդ, 77-րդ և 78-րդ կետերում ամրագրված եզրահանգումների հիման վրա՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի օգտին կայացված դատական ակտերի հարկադիր կատարմանն ուղղված համաչափ և բավարար միջոցներ հարկադիր կատարողների կողմից չգործադրելը պատճառ է դարձել, որ դիմողը տարիներ շարունակ մնա անորոշության մեջ և 1999 թվականից ի վեր հնարավորություն չունենա տիրապետել, օգտագործել, տնօրինել իր սեփականությունը: Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 14-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

81. Դիմողը բողոքել է, որ հարկադիր կատարողների կողմից իր նկատմամբ թույլ է տրվել խտրական վերաբերմունք:

82. Դատարանը գտնում է, որ դիմողի պնդումներն առ այն, որ իր նկատմամբ տեղի է ունեցել խտրականություն, գործի փաստերով չեն հաստատվում: Մասնավորապես, այն փաստը, որ հարկադիր կատարողները չեն ապահովել իր օգտին կայացված դատական որոշման կատարումը, ինքնին չի հանդիսանում Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածով արգելված խտրականություն (վերապահումներով՝ տե՛ս *Des Fours Walderode v. The Czech Republic* գործով 2004 թվականի որոշումը, թիվ 40057/98, ECHR 2004):

83. Հետևաբար՝ այս գանգատն ակնհայտ անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերին համապատասխան ենթակա է մերժման:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԳ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

84. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն.

Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել:

A. Վնասը

85. Դիմողը պահանջել է 8 750 եվրո, որպես փոխհատուցում բարոյական վնասի համար, որն առաջացել է քաղաքացիական դատավարության չափազանց երկար տևողության պատճառով, և 13 220,87 եվրո՝ որպես փոխհատուցում բարոյական վնասի համար, որն առաջացել է ի շահ իրեն կայացված 1999թ. հուլիսի 2-ի դատական որոշումը և 2002թ. հունվարի 10-ի և 2003թ. մայիսի 29-ի վճիռները հարկադիր կատարողների կողմից չկատարելու հետևանքով:

86. Կառավարությունն առարկել է՝ գտնելով, որ պահանջը չափազանցված է և ոչ ողջամիտ:

87. Դատարանը նշում է, որ դիմողը նյութական վնասի փոխհատուցման պահանջ չի ներկայացրել: Այդուհանդերձ, Դատարանը նշում է, որ դիմողի օգտին կայացված վճիռների հարկադիր կատարումն ապահովելու՝ պետության առաջնային պարտականությունը վիճարկման ենթակա չէ: Համապատասխանաբար, դիմողը պահպանում է ներպետական դատավարական ընթացակարգերով իր վրա դրված դատական ծախսերի մայր գումարը հետ ստանալու իրավունքը: Դատարանը հիշեցնում է, որ 6-րդ հոդվածի խախտումը վերացնելու ամենահարմար եղանակը՝ ապահովելն է, որ դիմողը

հնարավորության սահմաններում այնպիսի դրության մեջ լինի, որ չանտեսվեն 6-րդ հոդվածի պահանջները (տե՛ս *Piersack v. Belgium* գործով 1984 թվականի հոկտեմբերի 26-ի վճիռը, կետ 12 (հոդված 50), Շարք A, թիվ 85, էջ 16, և վերապահումներով՝ *Genzel v. Turkey* գործով 2003 թվականի հոկտեմբերի 23-ի վճիռը, թիվ 53431/99, կետ 27): Դատարանը գտնում է, որ հաշվի առնելով հայտնաբերված խախտումը, տվյալ գործով ևս այս սկզբունքը ենթակա է կիրառման: Այդ պատճառով Դատարանը գտնում է, որ Կառավարությունը պետք է պատշաճ կերպով ապահովի դիմողի օգտին 2002թ. հունվարի 10-ի վճռով (2003թ. մայիսի 29-ի վճռով կատարված փոփոխություններով) նախատեսված փոխհատուցումը:

88. Ինչ վերաբերում է բարոյական վնասի փոխհատուցման մասին դիմողի պահանջին, ապա Դատարանն ընդունում է, որ դիմողին պատճառվել է անհանգստություն, հոգեկան ապրումներ և անբավարարվածության զգացում, որոնք առաջացել են քաղաքացիական դատավարության չափազանց երկար տևողության և 1999թ. հուլիսի 2-ի որոշման ու 2002թ. հունվարի 10-ի վճռի կատարումը ներպետական իշխանությունների կողմից չապահովելու հետևանքով: Այդուհանդերձ, պահանջվող գումարը թվում է չափազանցված: Որոշումն արդարացիության հիման վրա կայացնելով՝ Դատարանը դիմողին տրամադրում է 6 000 եվրո՝ որպես բարոյական վնասի փոխհատուցում՝ գումարած դրանից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկերը:

B. Ծախքեր և ծախսեր

89. Դիմողը որևէ պահանջ չի ներկայացրել ներպետական դատարաններում և Դատարանում կրած ծախսերի և ծախքերի կապակցությամբ:

90. Ուստի Դատարանն այդ կապակցությամբ չի տրամադրում որևէ փոխհատուցում:

C. Տուգանային տոկոսները

91. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի փոխհատուցումը չվճարելու դեպքում տոկոսները հաշվարկվեն Եվրոպայի կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին դրույքաչափի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՉԱՅՆ

1. քաղաքացիական դատավարության չափազանց երկար տևողության և ի շահ դիմողի կայացված դատական որոշումները չկատարելու առնչությամբ դիմողի բողոքները *ճանաչում է ընդունելի*, իսկ գանգատի մնացած մասը՝ անընդունելի,

2. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում՝ կապված քաղաքացիական դատավարության չափազանց երկար տևողության հետ,

3. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և Թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում՝ կապված 1999 թվականի հուլիսի 2-ի որոշման և 2002 թվականի հունվարի 10-ի վճռի (2003թ. մայիսի 29-ի վճռով կատարված փոփոխություններով) չկատարման հետ,

4. *վճռում է*,

(a) որ պատասխանող պետությունը պետք է պատշաճ միջոցներով ապահովի՝ ներպետական դատարանի կողմից դիմողի օգտին սահմանված գումարների վճարումը, և Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան՝ սույն վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում դիմողին 6 000 (վեց հազար) եվրո գումարի վճարումը՝ կրած բարոյական վնասի դիմաց, որը պետք է փոխարկվի ռուսական ռուբլու՝ վճարումների կատարման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքով գումարած դրանից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկերը,

(b) որ վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար

պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

5. *մերժում է* արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի մնացյալ պահանջները:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2006թ. հոկտեմբերի 19-ին՝ Ռատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ եւ 3-րդ կետերին համապատասխան:

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՄՎԻՊՍԱՆ ԸՆԴԴԵՄԼԱՏՎԻԱՅԻ գործով ՎՃԻՌ

Ստրասբուրգ, 9 մարտի 2006թ.

Սվիսստան ընդդեմ Լատվիայի գործով,

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (Երրորդ բաժանմունք), որպես Պալատ նիստ գումարելով հետևյալ կազմով՝

Նախագահ՝

սյրն B. M. ZUPANCIC,

Դատավորներ՝

սյրն J. HEDIGAN,

տկն M. TSATA-NIKOLOVSKA,

սյրն V. ZAGREBELSKI,

տկն A. GYULUMYAN,

սյրն DAVID THÉR BJRGINSSON,

տկն I. ZIEMELE,

և Բաժանմունքի քարտուղար՝

սյրն V. BERGER,

դրնփակ խորհրդակցելով 2006թ. փետրվարի 14-ին,
կայացրեց հետևյալ վճիռը, որը հաստատվեց նույն օրը:

ՓԱՍՏԵՐԸ

1. Դեպքի հանգամանքները

Ա. Դիմողի կալանավորումը և նրա դեմ հարուցված վարույթը

8. 2000թ. փետրվարի 17-ին տկն I.S.-ն, որը Մասնավորեցման ազգային գործակալության ստորաբաժանման ղեկավար էր, սպանվել էր Ռ-իզայում՝ իր տան դռան մոտ: Նույն օրը, կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի մասնագիտացված դատախազությունը (*Organizētas noziedzības un citu nozaru specializētā prokuratūra*) հանցագործության դեպքով հարուցել էր նախնական քննություն:

9. 2000թ. մարտի 27-ին ոստիկանությունը ձերբակալել էր երկու անձ՝ պարոնայք V.S.-ին և V.B.-ին՝ սպանության գործով նրանց կասկածյալներ ճանաչելով և արգելանքի տակ վերցնելով: Այնուհետև նրանց մեղադրանք էր առաջադրվել և որպես խափանման միջոց ընտրվեց կալանքը:

2000թ. ապրիլի 18-ին բելառուսական ոստիկանությունը, լատիշական իշխանությունների դիմումի հիման վրա, ձերբակալել էր երկու այլ անձի՝ պարոնայք I.F.-ին և I.C.-ին, որոնք տվյալ ժամանակահատվածում գտնվում էին Բելառուսում: 2000թ. ապրիլի 28-ին վերջիններս հանձնվել էին Լատվիային: Նրանց նույնպես մեղադրանք էր առաջադրվել I.S.-ի սպանության գործով, որոնց նկատմամբ իրավասու դատարանը կալանավորման որոշում էր կայացրել:

10. Գործով նախաքննության ընթացքում չորս մեղադրյալները խոստովանել են դատախազին, որ I.S.-ի սպանությունը կազմակերպվել և ֆինանսավորվել է դիմողի կողմից, որն այդ ժամանակ հանդիսանում էր մասնավոր

կազմակերպության տնօրեն, իսկ հանցագործության շարժառիթ էր հանդիսացել անձնական վրեժը: Տվյալ դեպքում, ըստ I.F.-ի, դիմողը հանցագործության կատարման համար նրան սկզբում վճարել էր 10 000 ԱՄՆ դոլար, իսկ այնուհետև՝ համապատասխան չափերի գումարներ՝ արտասահման փախուստն ապահովելու համար: Բացի դրանից, 2000թ. ապրիլի 20-ին որպես վկա հարցաքննված I.F.-ի ընկերուհին հաստատել էր, որ լսել է իր ընկերոջ և I.C.-ի միջև տեղի ունեցած մի խոսակցություն, որի ընթացքում երկու տղամարդիկ հիշատակել էին V.B.-ին՝ որպես հանցագործությունը կատարող:

11. Արդյունքում, 2000թ. հունիսի 1-ին ոստիկանությունը ձերբակալել է դիմողին՝ որպես սպանության գլխավոր կազմակերպիչ և դրդիչ՝ ճանաչելով կասկածյալ: Արգելաճեքի վերցվելու և հարցաքննվելու ժամանակ դիմողն ընդունել է իր և տուժողի միջև եղած անձնական կապերը, այդուհանդերձ, նա հերքել է իրենց միջև որևէ ֆինանսական հարաբերությունների գոյությունը:

Նույն օրը ոստիկանությունն իրականացրել է երկու խուզարկություն, համապատասխանաբար՝ դիմողի բնակարանում և աշխատավայրում: Առգրավվել են բազմաթիվ փաստաթղթեր, ոստիկանության կողմից վերցվել է փաստաթղթերով լի քառասուն թղթապանակ:

12. Հաջորդ օրը՝ հունիսի 2-ին, դատախազությունը դիմողին հարցաքննել է սպանության կասկածանքով: Միաժամանակ, V.S.-ն, V.B.-ն և I.C.-ն մեղադրվել են հանցագործության կատարման մեջ:

13. Նույն օրը՝ 2000թ. հունիսի 2-ին, դատախազությունը դիմել է Ռիգա քաղաքի Կուրգեն համայնքի առաջին ատյանի դատարան՝ միջնորդելով երկու ամիս սկզբնական ժամկետով կալանք կիրառելու մասին որոշում կայացնել դիմողի և հանցագործության կատարման մեջ մեղադրվող չորս անձանց

նկատմամբ: Դատարանում դատախազությունը հիմնվել է չորս անձանց հայտարարությունների վրա, որոնք նա ճշմարիտ էր համարել, և պնդել էր կալանքի անհրաժեշտության մասին՝ «ամբողջական նախաքննություն անցկացնելու և գործի հանգամանքներն օբյեկտիվորեն բացահայտելու համար»: Ըստ գլխավոր դատախազության՝ «ազատության մեջ մնալով՝ Ա. Սվիպստան կարող է խոչընդոտել ճշմարտության բացահայտմանը (և) խուսափել քննությունից և դատից»:

2000թ. հունիսի 2-ի որոշմամբ, դիմողի և նրա փաստաբանի ներկայությամբ, դատարանը բավարարել է դատախազության միջնորդությունը: Կարգադրությունից բխում էր, որ կալանքի կիրառումն անհրաժեշտ է հանցավոր համաձայնության վտանգը կանխելու և քննությունից դիմողի խուսափելուն խոչընդոտելու համար: Բացի դրանից, խափանման այդ միջոցը պատճառաբանվում էր տվյալ հանցագործության վտանգավորության աստիճանով, մեղադրյալի անձնական հատկանիշներով և «այլ հանգամանքներով»: Դիմողը չի բողոքարկել դատարանի որոշումը:

14. 2000թ. հունիսի 6-ին, 7-ին և 9-ին հարցաքննվելով՝ դիմողը խոստովանել է իր և I.S.-ի միջև գոյություն ունեցող ֆինանսական կապի մասին: Մասնավորապես, նա պարզաբանել է, որ 1998թ. դեկտեմբերից սկսած՝ այն ժամանակ, երբ նա սկսել է եկամտո ստանալ որպես պետական ընկերության լուծարման ընթացակարգի կառավարիչ, տուժողը նրանից դրամ էր շորթում: Ինչպես նաև, հակառակ իր նախկին հայտարարությունների, դիմողը հաստատել է, որ ճանաչում է I.F.-ին, և որ խոսել է վերջինիս հետ իր և տուժողի միջև տեղի ունեցած մի վեճի մասին, որի առիթն են հանդիսացել նրանց միջև եղած ֆինանսական հարաբերությունները:

15. 2000թ. հունիսի 29-ին դատախազությունը դիմողին ներկայացրել է նրա դեմ ձևակերպված մեղադրանքների ամբողջական ծավալը: Ըստ դատախազության կողմից հաստատված փաստերի՝ 1996թ.-ին դիմողը և I.S.-ն գաղտնի համաձայնություն են կնքել, ըստ որի՝ տուժողը պարտավորվում էր դիմողին նշանակել պետական ընկերությունների կառավարիչ, որոնց լուծարային ընթացակարգի վերահսկողությամբ զբաղվում էր հենց ինքը՝ տուժողը: Դրա դիմաց դիմողը խոստացել է նրան փոխանցել 500 000 ԱՄՆ դոլար: I.S.-ի սպանության օրը դիմողն արդեն վճարել էր տուժողին խոստացած գումարի գրեթե կեսը:

16. 2000թ. հուլիսի 12-ին դատախազությունը լատիշական մի բանկից տեղեկանք էր ստացել, որի համաձայն՝ դիմողը և տուժողը միասին Շվեյցարիա ճամփորդություն են իրականացրել, որի ընթացքում դիմողն իր կրեդիտ-քարտի միջոցով կատարել է բոլոր ծախսերը: 2000թ. հուլիսի 19-ին Հեռահաղորդակցության ազգային ընկերությունը դատախազությանն է տրամադրել բջջային հեռախոսով կայացած խոսակցության ձայնագրառում՝ առաջին՝ դիմողի և տուժողի միջև, երկրորդ՝ դիմողի և I.F.-ի միջև, և վերջապես՝ հանցագործության մեջ մեղադրվող մյուս չորս անձանց միջև:

Բ. Դիմողի նկատմամբ կիրառված նախնական կալանքի ժամկետի երկարացում

17. 2000թ. հուլիսի 24-ին գործով վարույթն իրականացնող դատախազը Կուրգեն համայնքի դատարանին է դիմել դիմողի կալանքի ժամկետը մինչև 2000թ. սեպտեմբերի 29-ը երկարեցնելու միջնորդությամբ՝ այն պատճառաբանությամբ, որ դատախազությանն դեռ անհրաժեշտ է կատարել մի շարք քննչական գործողություններ: Խոսքը վերաբերում էր դիմողի մոտ հայտնաբերված իրեղեն ապացույցներին և նրա առողջական

վիճակին վերաբերող փորձաքննությունների իրականացմանը, մեղադրյալների միջև առնվազն վեց առերեսման կազմակերպմանը, առնվազն տասը լրացուցիչ վկաների հարցաքննություններին և Ինտերպոլի ազգային գրասենյակից գործին վերաբերող տեղեկատվության ստացմանը: Բացի այդ, դատախազության համար դիմողի մեղավորությունն «ապացուցված էր մեղադրյալների և վկաների ցուցմունքների, հաստատված արձանագրությունների (հրեղեն ապացույցներ և դեպքի վայրի զննություն), փորձագետների եզրակացությունների և գործի այլ նյութերի հիման վրա»:

18. 2000թ. հուլիսի 26-ի որոշմամբ Կուրգեն համայնքի դատարանի իրավասու դատավորը, դիմողի փաստաբանի ներկայությամբ, բավարարում է դատախազության միջնորդությունը: Այդ որոշումը ձևակերպվել է հետևյալ բովանդակությամբ՝

«Կալանքի ժամկետի երկարեցման վերաբերյալ որոշում Ռ-իգա, 26 հուլիսի 2000թ.

(Լ.Բ-ն)՝ Ռ-իգա քաղաքի Կուրգեն համայնքի դատարանի դատավորը, քննեց 2000թ. փետրվարի 17-ին Ռ-իգայում՝ Վալգունա փողոց 20 հասցեում գտնվող իր բնակարանի մոտ Լ.Տ.-ի՝ ծանրացուցիչ հանցամասններում կատարված դիտավորյալ սպանության վերաբերյալ քրեական գործով նյութերը (...), որոնք դատարանին է ներկայացրել կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի մասնագիտացված դատախազության դատախազ (Տ.Ն.-ն), որը պահանջում է քրեական օրենքի 20-րդ հոդվածի 2-րդ կետով և 117-րդ հոդվածով որպես մեղադրյալ ներգրավված Աստրիդա Սվիպատայի կալանքի ժամկետի երկարացում:

Ա. Սվիպատան մեղադրվում է առանձնապես ծանր հանցագործության համար. քանի որ հնարավոր է՝ գտնվելով ազատության մեջ, նա կարող է խուսափել քննությունից և դատից, շարունակել քրեական հանցագործություններ կատարել, խոչընդոտել քրեական գործով ճշմարտության

բացահայտմանը, (արդյունքում), առանց մեղադրյալին մեղսագրվող հանցագործության մեջ վերջինիս մեղավորության կամ անմեղության հարցը քննելու, գտնում են, որ տեղին է քննվող կալանքի ժամկետի երկարացումը:

Հաշվի առնելով վերը նշվածը և ղեկավարվելով քր.դատ.օր. 77-րդ հոդվածով՝

որոշում են.

Երկարացնել Աստրիդա Սվիպստայի կալանքի ժամկետը (...) մինչև 2000թ. սեպտեմբերի 29-ը:

Սույն որոշումը կարող է բողոքարկվել Ռ-իզա քաղաքի շրջանային դատարան՝ բողոքն ուղղելով Կուրգեն համայնքի դատարան:

Բողոքարկումը չի կասեցնում որոշման կատարումը:

Դատավոր (ստորագրություն)»:

19. Վերոհիշյալ որոշումն իրենից ներկայացնում էր համակարգչով կազմված և տպված մեկ էջանոց փաստաթուղթ: Այդուհանդերձ, ամսաթվի, դատավորի և փաստաբանի անունների համար նախատեսված հատվածները թողնվել էին դատարկ. այդ նշումները (հետագայում ամրագրված թեբությամբ) լրացվել էին ձեռքով:

20. Նշված որոշման դեմ դիմողը բողոք է ներկայացրել Ռ-իզայի շրջանային դատարան: Բողոքում նա պնդել է, որ առաջին ատյանի դատարանի դատավորը, նախքան որոշումն ընդունելը, լիովին չի ուսումնասիրել գործի նյութերը: Միևնույն ժամանակ, դիմողը պնդել է, որ միայն հանցագործության ծանրությունը բավարար չէ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման համար, և որ գործի նյութերից չի երևում, որ ինքը քննությունից խուսափելու և նոր հանցանք կատարելու նպատակ է ունեցել: Այդ

կապակցությամբ, նա նշել է, որ սպանությունից հետո ինքը բազմիցս եղել է արտասահմանում և մշտապես վերադարձել է Լատվիա. այդ փաստը վկայում է իր մոտ քննությանը խոչընդոտելու կամ դրանից խուսափելու ցանկության բացակայության մասին:

21. 2000թ. օգոստոսի 15-ի որոշմամբ, որը կայացվել էր դիմողի և նրա փաստաբանի ներկայությամբ անցկացված դատական նիստի ժամանակ, դատարանը մերժել է բողոքը՝ հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«(...) Գործի նյութերին ծանոթանալուց և կողմերի բացատրությունները լսելուց հետո, դատարանը հաստատեց՝ բավարար հիմքեր կան կարծելու, որ ազատության մեջ մնալով՝ Ա.Սվիլյատան կարող էր խուսափել նախաքննությունից ու դատից, ինչպես նաև խոչընդոտել գործով ճշմարտության բացահայտմանը, բացի այդ, դատարանը հաշվի է առնում Ա.Սվիլյատային մեղսագրվող հանցագործության ծանրությունը, (նա) հաստատում է այն հանգամանքը, որ Կուրզեմ համայնքի առաջին ատյանի դատարանի 2000թ. հուլիսի 26-ի որոշումը համապատասխանում է օրենքին և հիմնավորված է (...)»

22. Միաժամանակ, 2000թ. օգոստոսի 6-ին դիմողը հստակ տեղեկություններ է ներկայացրել դատախազությանը 1998թ. հունվարից սկսած իր կողմից I.S.-ին փոխանցած գումարների վերաբերյալ: 2000թ. օգոստոսի 17-ին նա Հանրապետության գլխավոր դատախազին ներկայացրել է լրացուցիչ տեղեկություններ, որոնց համաձայն՝ I.S.-ն նրան հետապնդել էր և իրենից խոշոր չափերի գումարներ է շորթել. այսպիսով, նա պահանջել է առանձին վարույթ հարուցել շորթման հողվածով և իրեն ազատ արձակել:

23. 2000թ. սեպտեմբերի 18-ին դատախազությունը Կուրզեմ համայնքի դատարանին միջնորդել է դիմողի կալանքի ժամկետը մինչև 2000թ. նոյեմբերի 28-ը կրկին երկարացնելու պահանջով: Որպես միջնորդության հիմնավորում՝ դատախազությունը նշել է, որ անհրաժեշտ է կատարել առնվազն երկու լրացուցիչ առերեսում,

հարցաքննել հինգ լրացուցիչ վկաների, տուժողի կողմից շորթում կատարելու մասին դիմողի ներկայացած նոր բացատրությունների վերաբերյալ իրականացնել ուսումնասիրություններ, ուսումնասիրել և քննարկել միջազգային համագործակցության շրջանակներում արտերկրից ստացված նյութերը, ուսումնասիրել որոշ իրեղեն ապացույցներ և մեղադրյալներ I.F.-ի ու I.C.-ի առողջական վիճակի առնչությամբ փորձաքննություն կատարել:

24. 2000թ. սեպտեմբերի 20-ի որոշմամբ դատավորը բավարարել է դատախազության միջնորդությունը: Այդ որոշումը կազմվել էր 2000թ. հուլիսի 26-ի որոշման ձևին և բովանդակությամբ միանգամայն համապատասխան՝ նույնիսկ գրելաձևի, տեքստի դասավորության և տողերի բաժանման տեսանկյունից: Միայն ամսաթիվը, դատավորի անունը, ստորագրությունը և կալանքի երկարացման ժամկետներն են տարբերվել: Ինչ վերաբերում է փաստաբանի անունը լրացնելու համար թողնված հատվածին, այն բաց էր թողնվել:

25. Նշված որոշումը դիմողը բողոքարկել է Ռ-ի գալի շրջանային դատարան, որը 2000թ. հոկտեմբերի 17-ի որոշմամբ մերժել է բողոքն այն պատճառաբանությամբ, որ դիմողը «մեղադրվում է առանձնապես ծանր հանցագործության համար (և) իրեն մեղավոր չի ճանաչում այն բանում, որ նշված հանցագործությունը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից, որ գոյություն ունեին բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ նա կարող էր խոչընդոտել գործով ճշմարտության բացահայտմանը»:

26. 2000թ. հոկտեմբերի 30-ին դիմողը գլխավոր դատախազություն է ներկայացրել բողոք, համաձայն որի՝ «առանց որևէ հիմնավորման հաշվի չեն առնվել պաշտպանության կողմի՝ գործի դատավարական հանգուցալուծման համար կատարած բանավոր նկատառումներն ու առաջարկությունները»: Ըստ դիմողի՝ այդ «բանավոր առաջարկությունները» կազմում էին իր փաստաբանի կողմից կատարված բանավոր միջնորդությունները՝ նախաքննության նյութերին ծանոթանալու համար իրավունք տրամադրելու մասին: Դատախազության կողմից որևէ արձագանք չի հետևել:

27. 2000թ. նոյեմբերի 17-ին դատախազությունը դիմողի կալանքի ժամկետի նոր երկարացում է պահանջել, այս անգամ՝ մինչև 2001թ. հունվարի 30-ը: Դատախազության կողմից մատնանշված հիմնավորումները հիմնականում նույնն էին, ինչ 2000թ. սեպտեմբերի 18-ի միջնորդության մեջ ներկայացվածները: Միակ տարբերությունը հարցաքննության ենթակա վկաների թիվը (այս անգամ՝ քսանյոթ) և դատակենսաբանական փորձաքննություններ, հատկապես՝ ԴՆԹ-ի հետազոտություն, անցկացնելու անհրաժեշտությունն էին:

28. 2000թ. նոյեմբերի 22-ի որոշմամբ դատարանը վճռել է դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացնել մինչև 2001թ. հունվարի 28-ը: Նշված որոշումը կազմված էր նույն ձևով, ինչ հուլիսի 26-ի և սեպտեմբերի 20-ի որոշումները՝ ձեռքով ավելացնելով ամսաթիվը և փաստաբանի անունը: Դատավորի անունը, որն ի սկզբանե տպված է եղել համակարգչով, զրիչով ջնջված է և դրվել է մեկ այլ դատավորի անձնական կնիքը. դա այն երկրորդ դատավորն էր, ով ստորագրել էր որոշումը:

29. Դիմողը Ռիգայի շրջանային դատարան նոր բողոք է ներկայացրել: Դրանում նա պնդել է, որ նշված որոշման ընդունման ընթացակարգը տեղի է ունեցել նախկին, սակայն դեռևս ուժի մեջ գտնվող Քրեական դատավարության օրենսգրքի (*Latvijas Kriminālprocesa kodekss*, KPK) բազմաթիվ էական խախտումներով: Այդ կապակցությամբ դիմողը նկատել է, որ առաջին ատյանի դատարանի բոլոր որոշումները, որոնք ընդունվել են երեք տարբեր դատավորների կողմից, բացարձակ համանման են, նույնիսկ՝ խմբագրական առումով: Նա բողոքը եզրափակել է՝ նշելով, որ դատավորներն ընդամենը ստորագրել են նախապես դատախազության կողմից պատրաստված որոշումները: Ըստ նրա՝ նշվածը հաստատվում է այն փաստով, որ վերջին որոշումը կայացվել է դռնփակ՝ դատավորի աշխատասենյակում, վերջինս չի թույլատրել մեղադրյալի փաստաբանին ներս մտնել՝ մոտ քսան բուպե առանձնանարով

դատախազի հետ: Արդյունքում՝ փաստաբանը նույնիսկ հնարավորություն չի ունեցել լսելու դատախազության նկատառումները, դատավորը սոսկ ստորագրել է որոշման պատրաստի նախագիծը՝ պաշտպանության կողմի ներկայությամբ: Բացի այդ, դիմողը կրկնել է իրեն կալանքի տակ պահելու դեմ վկայող մշտական փաստարկները:

30. 2000թ. դեկտեմբերի 5-ի որոշմամբ, որը նույնական էր 2000թ. հոկտեմբերի 17-ի որոշման հետ, Ռ-իգայի շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի բողոքը և հաստատել ընդունված որոշումը՝ նկատելով, որ մեղսագրվող հանցագործությունը կատարվել է մի խումբ անձանց կողմից, և որ դիմողն իրեն մեղավոր չի ճանաչել: Դիմողի փաստաբանը դատարանին ներկայացրել է առաջինը ելույթ ունենալու միջնորդություն: Սակայն, հակառակ բազմաթիվ միջնորդությունների՝ դատավորը նրան չի թույլատրել դատախազի ուսումնասիրությունների վերաբերյալ ճառ արտասանել: Դիմողի փաստարկները, որոնք հիմնված էին Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի վրա՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ որոշակի վճիռներով կատարված մեկնաբանություններով, մնացել են անպատասխան. շրջանային դատարանը մերժել է այդ վճիռներին ծանոթանալու և դրանք գործին կցելու միջնորդությունը:

31. 2000թ. դեկտեմբերի 10-ին դիմողը երկրորդ բողոքն է ներկայացրել գլխավոր դատախազություն՝ մատնանշելով մի շարք դատավարական խախտումներ: Դրա հետ մեկտեղ, խոսքը վերաբերել է նրան, որ իրավասու դատախազը մերժել է պաշտպանության կողմի փաստաբանի՝ գործի նյութերին ծանոթանալու թույլտվություն տալու վերաբերյալ միջնորդությունը: 2001թ. հունվարի 8-ի նամակով դատախազությունը մերժել է բողոքը՝ այն պատճառաբանությամբ, որ պաշտպանության կողմի ենթադրաբար ձևակերպված դիմումները չեն ներառվել

պարբերաբար կազմվող և ոչ մի արձանագրության մեջ: Ավելացվել է նաև, որ գործով նախաքննության ամբողջական նյութերը կներկայացվեն դիմողին անմիջապես նախաքննության ավարտից հետո:

32. 2001թ. հունվարի 2-ին դատախազությունը փորձել է տեղեկություններ ստանալ դիմողի և տուժողի միջև գումարների փոխանցման վերաբերյալ: Այդ նպատակով այն դիմումներ է ուղարկել տասնհինգ լատիշական բանկերի, սակայն դրանցից ոչ մեկը նշված անուններով բացված որևէ հաշիվ չի ունեցել:

33. 2001թ. հունվարի 16-ին դատախազությունը պահանջել է դիմողի կալանքի ժամկետի նոր երկարացում: Ըստ նրա՝ վերջինս այդ ընթացքում նոր հայտարարություններ է արել, որոնց համաձայն՝ I.F.-ը՝ հանցագործության համար մեղադրվողներից մեկը, նրան բռնաբարել է, այնուհետև ճնշում է գործադրել վերջինիս վրա: Ինչ վերաբերում է մնացածին, ապա դատախազությունը նշել է իր նախկին միջնորդություններում նշված նույն քննչական գործողությունների կատարման անհրաժեշտությունը. տարբեր է եղել միայն հարցաքննության ենթակա վկաների թիվը (այժմ նրանք վեցն էին):

34. 2001թ. հունվարի 25-ի որոշմամբ Կուրգեն համայնքի դատարանը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է մինչև 2001թ. մարտի 30-ը: Կրկին այդ որոշումը և նույն դատարանի նախորդ որոշումները փաստորեն նույնական էին, բացառությամբ որոշ տարբերությունների, որոնք վերաբերել են դատավորի, փաստաբանի և դատախազների անուններին: Այս անգամ որոշումն ամբողջությամբ տպագրված էր. ոչինչ ձեռքով ավելացված կամ ուղղված չէր:

35. 2001թ. հունվարի 31-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել Ռիգա քաղաքի շրջանային դատարան, որում հատկապես նշված էին դատախազության և դատարանի մերժումներն իր

փաստաբանին նախաքննության այն նյութերին ծանոթանալու իրավունք տալու վերաբերյալ, որոնք հիմք են հանդիսացել իրեն կալանքի տակ պահելու մասին որոշման կայացման համար: 2001թ. փետրվարի 9-ին դատարանը մերժել է նրա բողոքը՝ 2000թ. օգոստոսի 15-ի և հոկտեմբերի 17-ի որոշումների հետ փաստորեն նույնական մի որոշմամբ, ի լրումն հանցագործության ծանրությանը՝ այդ որոշումը հիմնված էր նաև դիմողի՝ փախուստի կամ քննությունից խուսափելու ռիսկի վրա:

36. Միաժամանակ, 2001թ. հունվարի 26-ին մեղադրյալներից մեկը՝ V.S.-ը, ազատ է արձակվել՝ մնալով ոստիկանության հսկողության ներքո (*nodošana policijas uzraudzībā*): Բացի այդ, 2001թ. ապրիլի 30-ին դատախազությունը նոր հողվածով մեղադրանք է առաջադրել դիմողին՝ նրան մեղադրելով Քրեական օրենսգրքի 199-րդ հոդվածով նախատեսված առևտրային կաշառքի հանցագործության համար:

37. 2001թ. մարտի 29-ի և ապրիլի 30-ի որոշումներով Կուրգեն համայնքի դատարանը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է, համապատասխանաբար, մինչև 2001թ. ապրիլի 30-ը և մայիսի 18-ը: Երկու դեպքում էլ դատարանի որոշման համար առիթ էին հանդիսացել գլխավոր դատախազության համապատասխան դիմումները, որոնք հիմնված էին որոշ լրացուցիչ քննչական գործողություններ իրականացնելու անհրաժեշտության վրա: Ինչպես և նախորդ դիմումներում, դատախազությունը նշել էր, որ անհրաժեշտ է հարցաքննել որոշ լրացուցիչ վկաների (այս անգամ՝ չորս), այդուհանդերձ, նա հատկապես պնդել էր գործի նյութերը դիմողին, մյուս մեղադրյալներին և նրանց փաստաբաններին ներկայացնելու անհրաժեշտությունը, որպեսզի կազմվի վերջնական մեղադրական եզրակացություն և ամբողջական գործն ուղարկվի դատարան:

Չևական առումով երկու նոր որոշումները և տվյալ դատարանի կողմից ընդունված բոլոր նախտրդ որոշումները նույնական էին: Չնայած 2001թ. մարտի 29-ի որոշումն ամբողջությամբ կազմվել էր համակարգչի միջոցով և ակնհայտորեն տարբերվում էր մնացածից, այդուհանդերձ, դրա բովանդակությունը նույնանում էր մնացածի հետ:

38. 2001թ. մարտի 30-ին և մայիսի 2-ին դիմողը Ռ-իզա քաղաքի շրջանային դատարան բողոքներ է ներկայացրել, որոնք վերաբերում էին կալանքի ժամկետը երկարացնելու համար հիմք հանդիսացած նախաքննության նյութերին դիմողի փաստաբանին ծանոթանալու հնարավորություն ընձեռելը դատախազության և դատարանի կողմից մերժելուն:

2001թ. համապատասխանաբար ապրիլի 17-ին և մայիսի 11-ին Ռ-իզա քաղաքի շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի բողոքները և հաստատել ընդունված որոշումները: Ռ-իզա քաղաքի շրջանային դատարանի բոլոր որոշումները և 2000թ. օգոստոսի 15-ի ու հոկտեմբերի 17-ի որոշումները փաստորեն նույնական էին: Միայն ապրիլի 17-ինն էր պարզաբանում, որ դիմողի կալանավորումը պատճառաբանված է դիմողի անձով, և որ առաջին ատյանի դատարանի մտավախությունները՝ հանցավոր համաձայնության գալու առումով, հիմնավոր և օրինական են՝ հաշվի առնելով այն, որ դիմողը կազմակերպել էր իր հանցակիցների փախուստն արտերկիր:

Գ. Գործը դատարան ուղարկելը և հետագա վարույթը

39. 2001թ. մայիսի 11-ին դատախազությունը հայտարարել է նախաքննության ավարտի մասին և դիմողին է ներկայացրել գործի նյութերի պատճենները: 2001թ. մայիսի 14-ին վերջինս սկսել է տասնվեց հատորից բաղկացած գործի նյութերին ծանոթացումը:

2001թ. հուլիսի 5-ին և օգոստոսի 1-ին դիմողը գլխավոր դատախազություն բողոքներ է ներկայացրել իրավասու դատավորի վարքագծի վերաբերյալ, որն իրեն էր ներկայացնում գործի նյութերի միայն մի մասը, այն էլ՝ ժամանակահատվածի էական տարբերությամբ: 2001թ. համապատասխանաբար հուլիսի 30-ի և օգոստոսի 7-ի նամակներով դատախազությունը, առանց պատճառաբանության, մերժել է այս բողոքները:

40. Բացի այդ, 2001թ. մայիսի 18-ին դիմողի կալանքի ժամկետի երկարացման վերջին որոշման ժամկետը մոտեցել էր ավարտին: Սակայն քանի որ վերջինս ծանոթանում էր նախաքննության նյութերին, նրա ազատ արձակումը, Քր.դատ.օր. 77-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կիրառմամբ, «հետաձգվել է» (տե՛ս ստորև՝ կետ 60): Այդպիսով՝ նա պահվեց բանտում:

41. 2001թ. հուլիսի 18-ին դիմողն ավարտել էր գործի նյութերին ծանոթանալը: Նույն օրը նա դիմել է դատախազությանը մի շարք անձանց հարցաքննելու միջնորդությամբ, որոնք իրեն տեսել էին Ռիզայի հյուրանոցներից մեկում I.S.-ի սպանության հաջորդ օրը: Այդ դիմումը մերժվել է չպատճառաբանված լինելու հիմքով, դատախազությունը մատնանշել է, որ պաշտպանության կողմը բավարար չափով չի պարզաբանել, թե նշված անձանց ցուցմունքներն ինչպես կարող էին արդարացնել դիմողին կամ վեր հանել գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքներ:

42. Մնացած մեղադրյալները՝ V.S.-ն, I.F.-ն, V.B.-ն և I.C.-ն, գործի նյութերին ծանոթանալն ավարտել էին 2001թ. համապատասխանաբար օգոստոսի 2-ին, 3-ին, հոկտեմբերի 2-ին և 5-ին: Գործով վարույթն իրականացնող դատախազը 2001թ. հոկտեմբերի 5-ին տեղեկացրել է դիմողին, որ բոլոր

կողմերն արդեն ավարտել են նախաքննության նյութերին ծանոթանալը:

43. 2001թ. հոկտեմբերի 8-ին դատախազությունը ստորագրել է դիմողի և մյուս չորս մեղադրյալների դեմ կազմված վերջնական մեղադրական եզրակացությունը: Այնուհետև, գործը փոխանցվել է Ռիգայի շրջանային դատարան: 2001թ. հոկտեմբերի 11-ին շրջանային դատարանի իրավասու դատավորը նախաքննության արդյունքում հավաքված ապացույցները բավարար է համարել և որոշում կայացրել մեղադրյալին դատի տալու մասին: Ինչ վերաբերում է դիմողի նկատմամբ կիրառվող խափանման միջոցին՝ դատավորը որոշել է նրան պահել կալանքի տակ՝ առանց որևէ պատճառաբանության:

44. 2001թ. հոկտեմբերի 12-ին դիմողը նույն դատավորին ներկայացրել է միջնորդություն՝ իրեն ազատ արձակելու խնդրանքով: Նա կոչ է արել հրավիրել նախապատրաստական դատական նիստ (*īcības sēde*)՝ իր նկատմամբ կիրառված կալանքի հիմնավորվածությունը քննելու համար: 2001թ. հոկտեմբերի 19-ի նամակով դատարանը մերժել է միջնորդությունը՝ հիշեցնելով դիմողին, որ վերջինս մեղադրվել է այնպիսի հանցագործության համար, որի համար նախատեսված է ցմահ ազատազրկման ձևով պատիժ, և որ ընտրված խափանման միջոցը համապատասխանում է մեղաագրվող արարքի ծանրությանը և մեղադրյալի անձին: Նաև դատավորը նշել է, որ «որևէ հիմք» չկա նախապատրաստական նիստ հրավիրելու համար: Վերջապես նա նկատել է, որ դիմողը հնարավորություն կունենա գործն ըստ էության քննող դատական նիստում կրկնել կալանքից ազատելու մասին միջնորդությունը և տեղեկացրել, որ այդ նիստը նշանակվել է 2003թ.-ին:

45. 2001թ. հոկտեմբերի 31-ին դիմողը Ռիգայի շրջանային դատարանի նախագահին միջնորդել է կրկին

քննել իր կալանավորման հիմնավոր լինելու հանգամանքը և արագացնել իր գործի քննությունը, հատկապես գնահատելով այն փաստը, որ երկարացված կալանքը խախտում է Կոնվենցիայի 5-րդ կողմի 1-ին և 3-րդ կետերը: 2001թ. նոյեմբերի 9-ի նամակով նախագահը նրան պատասխանել է, որ ինքը իրավասու չէ վերանայել գործը քննող դատավորների կողմից ընդունված դատավարական որոշումների հիմնավորվածությունը: Ինչ վերաբերում է գործի քննության ժամկետներին, ապա նախագահը հաստատել է, որ անհնարին է այն արագացնել: Ըստ նրա՝ «միջնորդությունները և դիմումները, որոնք դատարան են ներկայացվել գործի քննությունը *«ողջամիտ ժամկետում»* իրականացնելու վերաբերյալ, չեն եղել ըստ էության, քանի որ դատարանն աշխատել է այն ռեսուրսների սահմաններում, որոնք տրամադրվել են պետության կողմից»:

46. Ի հակառակն առաջին նիստի նշանակման սկզբնական ամսաթվի, գործի ըստ էության քննությունը սկսվել է 2002թ. հունիսի 26-ին: Դատարանի առջև դիմողն իրեն մեղավոր չի ճանաչել:

2002թ. օգոստոսի 14-ին դատախազությունը ներկայացրել է մեղադրանքը: Հաջորդ օրը՝ 2002թ. օգոստոսի 15-ին, խոսք է տրվել պաշտպանության կողմի փաստարաններին:

47. 2002թ. սեպտեմբերի 13-ին կայացված դատավճռով Ռիգա քաղաքի շրջանային դատարանը դիմողին քննարկվող հանցագործության կազմակերպիչ է ճանաչել: Այդուհանդերձ, դատարանը հաստատել է, որ դիմողի և մյուս երկու մեղադրյալների մոտ սպանության դիտավորությունն ապացուցված չէ. արդյունքում, նրանք մեղավոր են ճանաչվել դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու մեջ, որն անզուրկությամբ առաջացրել է մահ:

Մյուս կողմից, V.B.-ն մեղավոր է ճանաչվել սպանության և ապօրինաբար սառը զենք կրելու մեջ: Միաժամանակ, հաստատվել է, որ V.B.-ի և V.S.-ի ձերբակալումից հետո դիմողը մյուս երկու մեղադրյալներին փոխանցել է խոշոր չափերի գումարներ՝ արտերկիր նրանց փախուստն ապահովելու համար: Ի վերջո, դատարանը գտել է, որ առևտրային կաշառք տալու մեջ դիմողի մեղավորությունը բավարար չափով ապացուցված է:

Արդյունքում, շրջանային դատարանը դիմողին դատապարտել է տասներկու տարվա ազատազրկման: Մյուս մեղադրյալները ևս դատապարտվել են ծանր պատիժներ կրելու. V.B.-ն՝ տասնյոթ տարի, I.F.-ն՝ տասներկու տարի, I.C.-ն՝ տասը տարի ազատազրկման: Ինչ վերաբերում է V.S.-ին, ապա նա դատապարտվել է չորս տարվա ազատազրկման՝ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու պայմանով:

48. Այս դատավճռի դեմ դիմողը և մյուս մեղադրյալները վերաքննիչ բողոք են ներկայացրել Գերագույն դատարանի քրեական գործերով պալատ: 2003թ. սեպտեմբերի 11-ի դատավճռով պալատը դիմողի՝ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու մասով մեղադրանքը թողել է անփոփոխ, իսկ առևտրային կաշառք տալու մեղադրանքով պալատը նրան արդարացրել է և ազատազրկման ձևով նրա պատիժը դարձրել տասը տարի:

49. Դիմողը վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Գերագույն դատարանի սենատ: 2004թ. փետրվարի 6-ի վերջնական որոշմամբ սենատը մերժել է նրա, ինչպես նաև մյուս դատապարտյալների բողոքները:

2. Գործին վերաբերող ներպետական իրավունքը և պրակտիկան

Ա. Նյութական իրավունքի դրույթները

50. Այն ժամանակ, երբ տեղի էին ունենում գործին վերաբերող իրադարձությունները, նոր Քրեական օրենսգրքի 117-րդ հոդվածը (1998թ. հունիսի 17-ին ընդունված և 1999թ. ապրիլի 1-ին ուժի մեջ մտած), այլ հանգամանքների հետ մեկտեղ, որպես ծանրացուցիչ հանգամանքներում կատարված սպանություն էր որակում այն սպանությունը, որը կատարվել է «առանձնակի դաժանությամբ» (4-րդ կետ), «մեկ այլ հանցագործությունը թաքցնելու կամ դրա կատարումը հեշտացնելու նպատակով» (8-րդ կետ), ինչպես նաև այն սպանությունը, որը կատարվել է մի խումբ անձանց կողմից (10-րդ կետ):

Այս հանցագործության համար նախատեսվել է ցմահ կամ տասից քսան տարի ազատազրկման ձևով պատիժ, բացի այդ, վերոհիշյալ դրույթը նախատեսում էր լրացուցիչ պատիժներ՝ զույքի բռնագրավման և երեք տարին չգերազանցող ժամկետով ոստիկանական հսկողության ձևով:

51. Նույն օրենսգրքի 199-րդ հոդվածը պատիժ է սահմանում առևտրային կաշառքի համար: Նշված իրադարձությունների տեղի ունենալու ժամանակ հանցագործությունը պատժվում էր մինչև երկու տարի ժամկետով ազատազրկմամբ, կարճատև կալանքով կամ տուգանքով (կետ 1): Ռեցիդիվի կամ «զգալի չափերով գումարի» հափշտակության դեպքում սահմանված էր պատիժ՝ հինգ տարի ժամկետով ազատազրկման կամ վերը նշված տուգանքի կրկնապատիկի չափով (կետ 2):

Բ. Դատավարական իրավունքի դրույթները

52. Քրեական դատավարության նախկին օրենսգիրքը (KPK)՝ ժառանգված խորհրդային ժամանակաշրջանից և բազմաթիվ

անգամ փոփոխությունների ենթարկված, կիրառելի էր քննարկվող գանգատի նկատմամբ: Այն ուժի մեջ է մնացել մինչև 2005թ. հոկտեմբերի 1-ը՝ այն օրը, երբ ուժի մեջ է մտել քրեական դատավարության նոր օրենսգրիքը:

1. Խափանման միջոցներ

ա) Կալանքը հիմնական խափանման միջոցների համակարգում

53. Համաձայն քր.դատ.օր. 68-րդ հոդվածի՝ խափանման միջոց կարող է կիրառվել, երբ բավարար հիմքեր կան կարծելու, որ մեղադրյալը մտադիր է խուսափել քննությունից կամ կարող է խոչընդոտել գործով ճշմարտության բացահայտմանը: Գոյություն ունեն խափանման ութ միջոցներ՝ բնակության վայրը չփոխելու պարտավորություն, անձնական երաշխավորություն, գրավ, ոստիկանության հսկողություն, տնային կալանք, կալանք, ինչպես նաև երկու հատուկ միջոց, որոնք կիրառվում են համապատասխանաբար՝ անչափահասների և զինձառայողների նկատմամբ:

54. Քր.դատ.օր. 72-րդ հոդվածի համաձայն՝ խափանման միջոցն ընտրվում ու կիրառվում է հետևյալ չափանիշների հիման վրա՝ մեղսագրվող հանցագործության ծանրությունը, մեղադրյալի անձը, մեղադրյալի՝ քննությունից խուսափելու և գործով ճշմարտության բացահայտմանը խոչընդոտելու հնարավորությունը, նրա զբաղմունքը, տարիքը, ընտանեկան դրությունը, առողջական վիճակը, ինչպես նաև այլ համապատասխան չափանիշներ: Բոլոր խափանման միջոցները պետք է կիրառվեն պատշաճ ձևով պատճառաբանված որոշման հիման վրա:

55. Համաձայն 76-րդ հոդվածի՝ կալանքը կարող է կիրառվել միայն դատավորի որոշմամբ և միայն այնպիսի

հանցագործության համար մեղադրվող անձի նկատմամբ, որի համար որպես պատիժ նախատեսված է ազատազրկումը: Կալանավորման որոշումը պետք է ընդունվի ոստիկանության և դատախազության կողմից ներկայացված ապացույցների քննության ավարտից հետո. շահագրգիռ անձի ներկայությունը սկզբունքորեն պարտադիր էր:

բ) Կալանքի ժամկետները և խափանման այդ միջոցի դեմ բողոքարկման ձևերը

56. Այն ժամանակ, երբ տեղի էին ունենում գործին վերաբերող իրադարձությունները, կալանքի ժամկետները նախատեսող և բողոքարկման համակարգը սահմանող սկզբունքները նախնական քննության և դատական քննության փուլերի համար բացարձակապես տարբեր էին:

ի. Նախնական քննություն

57. Նախնական քննության փուլում (որը ներառում է հետաքննությունը և նախաքննությունը) կալանքի սկզբնական ժամկետը չի կարող գերազանցել երկու ամիսը (քր.դատ.օր. 77-րդ հոդված): Սակայն, եթե անհնարին է եղել նշված ժամկետում ավարտել նախնական քննությունը և գործն ուղարկել դատարան, նշված ժամկետում, և «եթե խափանման միջոցը փոխելու հիմքեր չկան», դատախազը կարող է դատարանին միջնորդել երկարացնել կալանքի ժամկետը: Այս պարագայում դատական նիստին մեղադրյալի և նրա պաշտպանի մասնակցությունը տեղի է ունենում «ըստ անհրաժեշտության»:

58. 2001թ. հունիսի 20-ի օրենքը (որն ուժի մեջ էր մտել 2001թ. հուլիսի 12-ին) փոփոխել էր 77-րդ հոդվածի երկրորդ մասը՝ այն առումով, որ կալանքի ժամկետի յուրաքանչյուր

երկարացում չէր կարող գերազանցել երկու ամիսը: Կալանավորված անձը կարող էր վերադաս դատարան բողոքարկել կալանքի ժամկետի երկարեցման մասին որոշումը, որը պետք է նշված բողոքը քննարկել այն ստանալու պահից յոթնօրյա ժամկետում: Կալանավորված անձին և դատախազին լսելուց հետո, վերադաս դատարանը վերջնական որոշմամբ լուծում էր հարցը (քր.դատ.օր. 222-1 հոդված):

59. Գատավարության այս փուլում կալանքի ընդհանուր ժամկետը ոչ մի դեպքում չէր կարող գերազանցել վեց ամսը: Եթե այդ ժամկետը լրանալուց հետո գործը դեռևս ուղարկված չէր դատարան, ապա կալանավորված անձը պետք է անմիջապես ազատ արձակվեր:

60. Քր.դատ.օր. 77-րդ հոդվածի հինգերորդ մասը ձևակերպված էր հետևյալ բովանդակությամբ՝

«Նախաքննության ավարտից հետո և դրա համար օրենքով սահմանված առավելագույն ժամկետից առաջ գործի նյութերը պետք է անմիջապես փոխանցվեն մեղադրյալին և նրա պաշտպանին, որպեսզի վերջիններս կարողանան դրանց ծանաթանալ: Այս պարագայում, այն ժամանակահատվածը, որի ընթացքում բոլոր մեղադրյալները ծանոթանում են նախաքննության նյութերին չի հաշվարկվում կալանքի ժամկետի մեջ (...):»:

Գործնականում դատախազությունը և դատարանները սույն դրույթի երկրորդ նախադասությունը մեկնաբանում էին որպես մեղադրյալին այն ամբողջ ժամանակամիջոցի ընթացքում կալանքի տակ պահելը թույլատրող, երբ անձամբ նա, և մյուս բոլոր մեղադրյալները ծանոթանում են գործի նյութերին, մույնիսկ դատավորի կողմից կայացված վերջին որոշման ժամկետի ավարտից հետո:

ii. Գատական փուլ

61. Մեղադրական եզրակացությունը կազմելուց և ստորագրելուց հետո, դատախազությունը պետք է գործը փոխանցի դատարան (քր.դատ.օր. 209-րդ և 211-րդ հոդվածներ): Դրա ստացման պահից տասնչորսօրյա ժամկետում դատարանը պետք է, առանց մեղավորության մասին հարցը կանխորոշելու, որոշի՝ արդյո՞ք գործի նյութերը բավարար են մեղադրյալին դատարանի առջև կանգնեցնելու համար, կամ՝ արդյո՞ք գործը պետք է ուղարկվի լրացուցիչ նախաքննության կամ կարճվի:

Հիմնականում, մեղադրյալին դատի տալու մասին որոշումը (*lēmums par apsūdzētā nodošanu tiesai*) ընդունվում էր միանձնյա դատավորի կողմից (223-րդ և 226-րդ հոդվածներ), որը միաժամանակ պետք է որոշեր մինչ այդ կիրառված խափանման միջոցի պահպանելու, վերացնելու կամ փոխելու մասին: Եթե դատավորը գտնում է, որ կիրառված խափանման միջոցը ճիշտ է ընտրվել, ապա այն վերահաստատվում է դատարանի որոշմամբ: Հակառակ դեպքում, եթե դատավորը կասկածներ ունի միջոցի օրինականության և հիմնավորվածության վերաբերյալ, ապա նա հարցի լուծման համար նախապատրաստական նիստ է հրավիրում (*īcibas sēde*): Նախապատրաստական նիստում խափանման միջոցի վերաբերյալ կայացված որոշումը կարող է բողոքարկվել վերադաս դատարան:

62. Քր.դատ.օր. 241-րդ հոդվածի համաձայն՝ «գործի քննությունը սկսվում է դատարանում գործը ստանալու օրվանից առավելագույնը քսան օր հետո, իսկ բացառիկ դեպքերում՝ առավելագույնը մեկ ամիս հետո»: Այդուհանդերձ, խորհրդային ժամանակաշրջանից ժառանգված և երբեք չկիրառված այս դրույթը, երբևէ չէր կատարվել լատիշական դատարանների կողմից:

63. Սկզբունքորեն, երբ մեղադրյալը որոշմամբ կալանքի տակ է վերցվում, այդ որոշումն ուժի մեջ է մնում առաջին ատյանի դատարանում վարույթի ամբողջ ժամանակաընթացքում: Այլ կերպ ասած՝ 2002թ. նոյեմբերի 1-ից առաջ կալանավորման ժամկետն այդ փուլում սահմանափակված չէր: 2002թ. հունիսի 20-ի օրենքով, որն ուժի մեջ էր մտել նույն տարվա նոյեմբերի 1-ին, և որը

փոփոխության էր ենթարկել քր.դատ.օր. 77-րդ հոդվածը, այդ ժամկետը սահմանափակեց մինչև վեց ամիս. ժամկետը պետք է հաշվարկվեր սկսած մինչդատական վարույթի նյութերը ստանալու օրից և տևեր մինչև առաջին ատյանի դատարանի կողմից դատավճիռ կայացնելու օրը: Այդ ժամանակահատվածի ավարտից հետո կալանավորված անձը պետք է անմիջապես ազատ արձակվեր:

Սակայն եթե գործը վերաբերում էր «առանձնապես ծանր հանցագործություններին, որոնք կապված էին բռնաբարության կամ բռնաբարության փորձի հետ», ապա Գերագույն դատարանի սենատը կարող էր կալանավորման ժամկետը երկարացնել՝ գերազանցելով դրա առավելագույն ժամկետը: Սահմանադրական դատարանի 2003թ. հունիսի 27-ի որոշմամբ սահմանել էր, որ նշված դրույթի մի մասը չի համապատասխանում Սահմանադրությանը, և խորհրդարանն այն փոփոխել էր 2003թ. սեպտեմբերի 25-ի օրենքով՝ շահագրգիռ կողմին իրավունք վերապահելով նման բացառիկ երկարացման առնչությամբ ներկայացնել իր նկատառումները և ստանալ իր դատավարական իրավունքների պարզաբանում:

64. Գործնականում, չնայած որ տվյալ փուլում օրենսդրական ակտերով կալանավորման դեմ բողոքարկման միջոց որոշակիորեն նախատեսված չէր, դատավորները քննում էին կալանավորված անձանց ազատ արձակելու վերաբերյալ բոլոր դիմումները: Պատասխանը հաճախ ձևակերպված էր լինում սովորական նամակի ձևով, որը բողոքարկման ենթակա չէր, սակայն առավել բարդ գործերի առնչությամբ դատարանը կայացնում էր որոշում (տես՝ *Lavents c. Lettonie*, թիվ 58442/00, կետ 45, 2002թ. նոյեմբերի 28):

65. Բացի դրանից, քր.դատ.օր. 237, 248 և 465-րդ հոդվածներում փոփոխություններ մտցնող օրենքը, որն ուժի մեջ էր մտել 1999թ. ապրիլի 1-ին, նախատեսել էր դատական քննության փուլում խափանման միջոց կիրառելու մասին որոշումների բողոքարկման իրավունք: Սակայն այդ օրենքը վերաբերում էր միայն գործով դատական քննությունը սկսելուց հետո կիրառված խափանման միջոցներին: Ի հավելումն դրա, այդ իրավունքի իրականացումն ղեկավարում գործի քննությունը պետք է հետաձգվեր

առնվազն մեկ ամսով: Բողոքը կարող էր ներկայացվել համապատասխան որոշման մասին ծանուցման պահից յոթնօրյա ժամկետում: Բողոքարկման արդյունքում դատարանը պարտավորվում էր բողոքի ստացման պահից յոթնօրյա ժամկետում քննել այն:

66. Ի վերջո, 226-րդ հոդվածի 3-րդ մասը հստակեցնում էր, որ մեղադրյալը կարող էր գործի ըստ էության քննության ժամանակ կրկնել իրեն ազատ արձակելու մասին միջնորդությունը:

2. Նախնական քննության ընթացքում պաշտպանի՝ գործի նյութերին ծանոթանալու իրավունքը

67. Քր.դատ.օր. 97-րդ հոդվածի երրորդ մասը ձևակերպված է հետևյալ բովանդակությամբ՝

«Պաշտպանն իրավունք ունի ծանոթանալու գործի բոլոր նյութերին, դրանցից գրավոր քաղվածքներ անելու կամ տեխնիկական միջոցներով դրանցից պատճեններ վերցնելու՝

1) այն գործերով, որոնցում որպես մեղադրյալ են ներգրավված սույն օրենսգրքի հոդված 98-ի 1-ին և 2-րդ կետերում նախատեսված անձինք (անչափահաս կամ ֆիզիկական կամ մտավոր արատ ունեցող անձինք)՝ նրանց հարցաքննելու պահից,

2) բոլոր մյուս գործերով՝ շահագրգիռ անձին հարցաքննելու պահից, նախաքննություն կատարող անձի կամ դատախազի համաձայնությամբ,

3) սույն օրենսգրքի 204-րդ հոդվածով սահմանված դեպքերում՝ բոլոր գործերով (նախնական քննության ավարտից հետո և գործն ըստ էության քննելու համար դատարան ուղարկելուց առաջ)»:

68. Նույն հոդվածի 7-րդ մասն արգելում է փաստաբանին քննության ընթացքում իրեն հայտնի դարձած տեղեկությունները հրապարակել: Քր.դատ.օր. 130-րդ հոդվածը գաղտնիության այս

պարտավորությունն ավելի է խստացնում՝ հետաքննության և նախաքննության ընթացքում տեղեկությունների հրապարակումը թույլատրելով միայն վարույթն իրականացող մարմնի կամ դատախազի համաձայնությամբ: Ըստ անհրաժեշտության՝ դատախազը պետք է նախազգուշացնի վկաներին, տուժողներին, պաշտպաններին և վարույթին մասնակցող այլ անձանց նման պարտավորության խախտման համար նախատեսված քրեական պատասխանատվության մասին:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

I. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի ենթադրյալ խախտում

69. Դիմողը պնդել է, որ իր նկատմամբ կիրառված կալանքը անհիմն է եղել, հատկապես՝ իր գործը դատարան ուղարկելուց հետո: Այս կապակցությամբ նա մատնանշել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետը, որի համապատասխան մասերը ձևակերպված են հետևյալ բովանդակությամբ՝

«Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի գրկել ազատությունից այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

(...)

գ) անձի օրինական կալանավորումը և ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար.

(...)»:

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Կառավարությունը

70. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողի կալանավորումը լիովին համապատասխանել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետին՝ վարույթի ամբողջ ընթացքում: Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թե արդյո՞ք դիմողի կալանավորումը հիմնավորված է եղել ամբողջ ժամանակահատվածի ընթացքում, Կառավարությունը գտել է, որ այդ հարցն ավելի շատ վերաբերում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետին, քան 1 գ) կետին:

71. Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ Կառավարությունը դիմողի կալանքը բաժանում է ինը մասերի, որոնցից յուրաքանչյուրը հիմնավորված է վերոհիշյալ դրույթի իմաստով.

ա) ինչ վերաբերում է սկզբնական ժամանակահատվածին, որը սկսվել էր 2000թ. հունիսի 2-ից (դիմողին հարցաքննելու և կալանավորելու ամսաթիվ) մինչև 2000թ. հուլիսի 26-ը (կալանքի ժամկետի առաջին երկարացման ամսաթիվ), Կառավարությունը գտել է, որ դիմողի զանգատի համապատասխան մասը ենթակա չէ քննության, քանի որ չեն սպառվել իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցները: Իրականում, դիմողը Ռիգա քաղաքի շրջանային դատարանի որոշումը չի բողոքարկել վերադասատյաններում (Գերագույն դատարանի քրեական գործերով պալատ), ինչը նախատեսված է քր.դատ.օր. 222-1 հոդվածով: Նույնիսկ հակառակը ենթադրելու դեպքում, Կառավարությունը գտել է, որ V.S.-ի, V.B.-ի, I.C.-ի և I.F.-ի, ինչպես նաև վերջինիս ընկերուհու ցուցմունքները բավարար տրամաբանական էին և թույլ էին տալիս հիմնավոր կասկածներ ունենալ դիմողի մեղավորության մասին: Այսպիսով, նրա ձերբակալումն ու կալանավորումը հիմնավորված էին:

բ) Ինչ վերաբերում է դիմողի կալանքի երկրորդ ժամանակահատվածին, որը տևել էր 2000թ. հուլիսի 27-ից մինչև սեպտեմբերի 29-ը, ապա Կառավարությունը գտել է, որ այն ևս հիմնավորված է: Այն նշել է, որ այդ ժամանակահատվածում կարևոր նոր փաստական հանգամանքներ են ի հայտ եկել (դիմողի նոր ցուցմունքները, դիմողի և տուժողի միջև եղած ֆինանսական կապն ապացուցող տվյալները և դիմողի ու տուժողի միջև տեղի ունեցած հեռախոսային խոսակցության ձայնագրառումը):

գ) Ինչ վերաբերում է դիմողի՝ 2000թ. սեպտեմբերի 30-ից նոյեմբերի 28-ը կրած կալանքին, ապա դրա ժամկետի երկարացումը հիմնավորված է օգոստոսի 6-ին և 17-ին տեղի ունեցած՝ դեպքի նոր հանգամանքները պարզաբանելու անհրաժեշտությամբ, որոնք վերաբերում էին տուժողի գործողություններին: Կառավարությունը նշել էր, որ այս կապակցությամբ դիմողի 2000թ. օգոստոսի 17-ի բողոքի արդյունքում դատախազությունը հարուցել էր նոր քրեական գործ, և

անհրաժեշտ էր մանրագին ուսումնասիրել 2000թ. հունիսի 1-ին տեղի ունեցած խուզարկության արդյունքում առգրավված փաստաթղթերը: Իրականում, այդ քննությունը տևել է մինչև 2001թ. մարտի 31-ը: Բացի այդ, դիմողի մեղավորությանը վերաբերող կասկածները մնացել էին անփոփոխ, ավելին՝ դրանք ամրապնդվել էին 2000թ. օգոստոսի 17-ին արված հայտարարությամբ:

դ) Ինչ վերաբերում է 2000թ. նոյեմբերի 29-ից մինչև 2001թ. հունվարի 28-ը դիմողի կալանքին, ապա այն հիմնավորված էր դիմողի՝ 2000թ. օգոստոսի 6-ի և 17-ի հայտարարությունների խսկությունը ստուգելու անհրաժեշտությամբ: Այսպես, տուժողի վարքագծի իրավաչափ կամ հանցավոր բնույթը հաստատելու համար դատախազությունը պետք է իրականացներ հատուկ քննություն: Այդ քննության արդյունքը դատախազությանը հայտնի էր դարձել 2001թ. մարտի 14-ին, և այն ավելի էր մեծացրել դիմողի մեղավորությանը վերաբերող կասկածները:

ե) Դիմողի կալանքի ժամկետը մինչև 2001թ. մարտի 31-ը, այնուհետև՝ մինչև 2001թ. ապրիլի 30-ը երկարացնելու մասին որոշումը նույնպես հիմնված էր դիմողի նկատմամբ էական և բավարար կասկածների վրա, և այդ կասկածները շարունակում էին ծանրակշիռ մնալ նախաքննության ընթացքում հայտնաբերված նոր ապացույցների հիման վրա: Խոսքը վերաբերում էր հատկապես դիմողի և տուժողի կողմից իրականացված բանկային գործարքների մասին տեղեկություններին, ինչպես նաև քսանյոթ անձանց վկայություններին, որոնց հետ I.S.-ն մահվանից առաջ հեռախոսային խոսակցություններ էր ունեցել:

զ) Նույնը վերաբերել է նաև 2001թ. մայիսի 1-ից մինչև մայիսի 18-ն ընկած ժամանակահատվածում դիմողի կալանքին: Արդյունքում, 2001թ. ապրիլի 30-ից առաջ ձեռք բերված ապացուցողական նյութերը (վկայություններ, Մասնավորեցման ազգային գործակալության և երկու ճամփորդական գործակալությունների կողմից տրամադրված տեղեկությունները) հաստատում էին ոչ միայն այն կասկածները, համաձայն որոնց դիմողը մասնակցություն է ունեցել I.S.-ի սպանությանը, այլ նաև նրա՝ առևտրային կաշառք տալու փաստը:

է) Ինչ վերաբերում է 2001թ. մայիսի 1-ից մինչև մայիսի 18-ն ընկած ժամանակահատվածին, ապա դիմողի կալանքը նույն հիմքերն ուներ, ինչ նախորդ ժամանակահատվածներում: Այդ կապակցությամբ Կառավարությունը կրկին վկայակոչել է դիմողի նատմանք գոյություն ունեցած կասկածների բավարարությունը: Նա հիշեցրել է, որ դատախազությունը մերժել էր լրացուցիչ վկաներ հարցաքննելու՝ դիմողի միջնորդությունը. դիմողի մեղավորությունը հաստատող տվյալները բավականաչափ հիմնավոր էին, որպեսզի կարիք չլիներ հարցաքննելու լրացուցիչ վկաների:

ը) Վերջապես, ինչ վերաբերում է 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից՝ «դիմողին դատարանի առջև կանգնեցնելու» և կալանքի տակ պահելու մասին Ռ-իզա քաղաքի շրջանային դատարանի իրավասու դատավորի որոշման օրից մինչև 2002թ. սեպտեմբերի 12-ը՝ առաջին ատյանի դատարանի կողմից դիմողին դատապարտելու օրն ընկած ժամանակահատվածին, ապա Կառավարությունն այն կարծիքին է, որ այն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1 գ) կետի կիրառման ոլորտում չէ: Ըստ Կառավարության՝ այդ դրույթը թույլ է տալիս անձի կալանավորումը՝ «նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու» և կալանքի տակ պահելու նպատակով, սակայն «մեղադրյալին դատարանի առջև կանգնեցնելու մասին որոշումը» (*lēmums par apsūdzētā nodošanu tiesai*), որը ազդարարում է նախնական քննության ավարտը և դատական քննության սկիզբը, համապատասխանում է նշված ձևակերպմանը: Արդյունքում, ըստ Կառավարության, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1 գ) կետը դադարում է կիրառելի լինելուց:

2. Դիմողը

72. Դիմողը առարկել է Կառավարության փաստարկների դեմ: Նա սկզբում նշել է, որ իրեն առևտրային կաշառքի համար մեղադրանք առաջադրելը երբեք իր կալանավորման համար հիմք չի հանդիսացել. այն միշտ պատճառաբանվել է սպանության մեղադրանքով: Արդյունքում, դատախազությունը երբեք առևտրային կաշառքը չի մատնանշել որպես կալանքի ժամկետի երկարացման միջնորդությունների հիմք. այդ միջնորդությունները

քննող դատավորներն իրենց որոշումներում նույնպես չեն անդրադարձել դրան, արդյունքում, Կառավարությունը հիմք չունի Դատարանի առջև մեջբերել այդ մեղադրանքը:

73. Ըստ դիմողի՝ իր գործով նախաքննության ընթացքում իր կալանավորումը ոչ մի անգամ բավարար կասկածներով հիմնավորված չի եղել: Նա համաձայն է իր կալանքը բաժանել մի շարք հաջորդական ժամանակահատվածների, որպեսզի ցուցադրվի դրանցից յուրաքանչյուրի մասով Կառավարության կողմից բերված վիստարկների անհիմն լինելը:

74. 2000թ. հունիսի 2-ից մինչև հուլիսի 26-ը տևած կալանքի վերաբերյալ դիմողը նշել է, որ այդ ժամանակահատվածի համար չի կարող մատնացույց արվել նրա կողմից դատական պաշտպանության ներպետական միջոցները չսպառելու հանգամանքը. քննարկվող սկզբնական ժամանակահատվածը չի կարող առանձնացվել իր՝ կալանքի տակ գտնվելու ամբողջ ընթացքից: Նա նշել է, որ հետագայում ինքը բազմիցս դատական կարգով վիճարկել է իր կալանավորման հիմնավորվածությունը. այդ բոլոր բողոքները վերաբերել են իրեն արգելանքի տակ պահելու ամբողջ ընթացքին՝ ներառյալ սկզբնական ժամանակահատվածը: Ըստ էության, դիմողը պնդել է, որ իրեն կալանավորելու պահին միայն I.F.-ի՝ գլխավոր մեղադրյալի ցուցմունքներն էին վկայում այն մասին, որ սպանության կազմակերպիչն ինքն է: Մյուս կողմից, տուժողի դուստրը և բազմաթիվ այլ անձինք հաստատել են իր և I.S.-ի միջև եղած ընկերական կապերը: Այս հանգամանքներում նման երկարատև կալանքը (տվյալ դեպքում՝ երկու ամիս) որևէ կերպ հիմնավորված չէր:

75. Ինչ վերաբերում է երկրորդ ժամանակահատվածին՝ 2000թ. հուլիսի 27-ից մինչև սեպտեմբերի 29-ը, ապա դիմողը պնդել է, որ որևէ նոր հանգամանք չի հաստատում դատախազության սկզբնական կասկածները: Միակ փաստը, որն իրականում հաստատվել է այդ ժամանակահատվածում, նրա և I.F.-ի անձնական հարաբերություններն էին:

Ինչ վերաբերում է 2000թ. հուլիսի 27-ից մինչև սեպտեմբերի 29-ը տևած կալանքին, ապա դատախազության կողմից ձեռք բերված բոլոր հավանական տվյալները, որոնք վերաբերում էին

դիմողի և I.S.-ի կողմից կատարված ֆինանսական մեքենայություններին և վերջինիս սպանությանը, նույնպես հիմնավորված չէին:

76. 2000թ. նոյեմբերի 29-ից մինչև 2001թ. ապրիլի 30-ը տևած կալանքի վերաբերյալ դիմողը չի վիճարկել, որ դատախազությունն իրականացրել է մի շարք քննչական գործողություններ: Մակայն, նրա կարծիքով, Կառավարությունը չի նշել որևէ կոնկրետ ապացույց, որն այդ ընթացքում ձեռք է բերվել դատախազության կողմից, և որը կարող էր հաստատել սպանության վերաբերյալ հնարավոր կասկածները: Նույնը վերաբերել է 2001թ. մայիսի 1-ից մինչև հոկտեմբերի 11-ը տևած կալանքին:

77. Բացի այդ, դիմողն իրեն համարել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի էական խախտման գոհ՝ Կուրգեմ համայնքի դատարանի կողմից կալանավորման մասին որոշման ժամկետի ավարտի օրից՝ 2001թ. մայիսի 18-ից, մինչև դատարանի կողմից դիմողի նկատմամբ դատական քննություն նշանակելու մասին որոշման օրը՝ 2001թ. հոկտեմբերի 11-ը, իրեն կալանքի տակ պահելու պատճառով: Իրականում, նա պետք է ազատ արձակվեր 2001թ. մայիսի 18-ին, սակայն նրա ազատ արձակումը «կասեցվել էր» քր.դատ.օր. 77-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կիրառմամբ (տե՛ս վերը՝ կետ 60): Եթե տվյալ դրույթը մեկնաբանվեր Կոնվենցիայի դրույթները հաշվի առնելով՝ պետք է հասկացվեր այն իմաստով, որ գործի նյութերին ծանոթանալու ժամանակահատվածը չի մտնում կալանքի առավելագույն ժամկետի մեջ, որը կազմում է մեկ տարի և վեց ամիս: Դրան հակառակ, 77-րդ հոդվածը դատական կարգով կալանավորումը օրինականացնելու անհրաժեշտությունը չէր հետաձգում: Եթե իրավասու մարմիններն անհրաժեշտ համարեին անձին կալանքի տակ պահելը, պետք է նրա կալանքի ժամկետը երկարացվեր հետագա որոշումներով, ինչպես որ վարույթի նախորդ փուլերում: Իրավասու մարմինների կողմից իրենց այդ պարտականությունը չկատարելու պատճառով դիմողը ստիպված էր սպասել մինչև 2001թ. հոկտեմբերի 11-ը՝ կրկին իր կալանավորման օրինականությունը, ճշտությունն ու հիմնավորվածությունը ստուգելու համար:

78. Ի վերջո, ինչ վերաբերում է 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից մինչև առաջին ատյանի դատարանի կողմից նրան առաջին անգամ ազատազրկման դատապարտելու օրը՝ 2002թ. սեպտեմբերի 13-ը, դիմողի կալանքին, ապա դիմողը վճռականորեն առարկել է Կառավարության այն փաստարկի դեմ, որ այդ ժամանակահատվածը չէր բխում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1 գ) կետից: Հիմք ընդունելով Դատարանի պրակտիկան՝ նա պնդել է, որ այդ դրույթը կիրառելի է նշված ժամանակահատվածի նկատմամբ՝ մինչև առաջին ատյանի դատարանի կողմից իրեն ազատազրկման դատապարտելը:

Բ. Դատարանի գնահատականը

1. Դատարանի պրակտիկայի հիման վրա հաստատված հիմնական սկզբունքները

79. Դատարանը հիշեցնում է իր կայուն պրակտիկայի արդյունքում հաստատված սկզբունքները՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1 գ) կետի վերաբերյալ.

ա) «Հիմնավոր կասկածները», որոնց վրա պետք է հիմնվել անձին ազատությունից զրկելու, կազմում է ազատությունից կամայականորեն զրկելու դեմ պաշտպանության կարևորագույն տարրը, որը սահմանված է 5-րդ հոդվածի 1 գ) կետով: Հիմնավոր կասկածների գոյությունը ենթադրում է հստակ փաստեր և տեղեկություններ, որոնք կհամոզեն անշահախնդիր և օբյեկտիվ դիտորդին, որ տվյալ անձը կարող էր կատարած լինել տվյալ հանցագործությունը: Այդուհանդերձ, պարտադիր չէ, որ կասկածների տեղիք տված փաստերը նույն մակարդակի վրա լինեն այն փաստերի հետ, որոնք անիրաժեշտ են մեղադրանք առաջադրելու համար, որպիսի հարցերն առաջ են գալիս քրեական դատավարության հաջորդ փուլում (տե՛ս *Murray c. Royaume-Uni*, 1994թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռը, A n° 300, Շարք A, էջ 27, կետ 55, *Erdagöz c. Turquie*, 1997թ. հոկտեմբերի 22-ի վճիռը, 1997- VII ժողովածու, էջ 2314, կետ 51 և *K.-F. c. Allemagne*, 1997թ. նոյեմբերի 27-ի վճիռը, 1997- VII ժողովածու, էջ 2673, կետ 57):

բ) «Օրենքի հիման վրա» և «օրինական ճանապարհով» հասկացությունները, որոնք սահմանված են 5-րդ հոդվածի 1-ին կետով, հիմնականում վերաբերում են ներպետական օրենսդրությանը և պարտավորություն են սահմանում ուսումնասիրել ինչպես նյութական, այնպես էլ դատավարական իրավունքի նորմերը: Եթե ներպետական օրենսդրության մեկնաբանման ու կիրառման պարտավորությունն առաջին հերթին ընկած է ներպետական իշխանությունների, հատկապես՝ դատարանների վրա, ապա այլ է խնդիրն այն դեպքում, երբ խոսքը վերաբերում է այն գործերին, որոնցում ներքին օրենսդրության ոչ պատշաճ մեկնաբանումը 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի առումով հանգեցնում է Կոնվենցիայի խախտման: Նման դեպքերում Դատարանը կարող է և պետք է իրականացնի որոշակի վերահսկողություն ներպետական օրենսդրության պատշաճ կիրառման առումով (ի թիվս այլ գործերի՝ տե՛ս *Douiyeb c. Pays-Bas* [Մեծ պալատ], թիվ 31464/96, 44-45 կետեր, 4 օգոստոսի 1999, և *Baranowski c. Pologne*, թիվ 28358/95, կետ 50, ՄԻԵԴ (CEDH) 2000-III):

գ) ներպետական օրենսդրության հիման վրա կալանավորման «օրինականությունը» կարևոր հատկանիշ է, բայց ոչ վճռորոշ: Բացի այդ, Դատարանը պետք է համոզված լինի, որ տվյալ ժամանակահատվածում կալանավորումը համապատասխանում է 5-րդ հոդվածի 1-ին կետին, այսինքն՝ պաշտպանում է անձին ազատության ցանկացած կամայական զրկումից: Այդպիսով, Դատարանը պետք է համոզված լինի, որ ներպետական իրավունքն ինքնին համապատասխանում է Կոնվենցիային, ներառյալ՝ Դատարանի կողմից ձևակերպված կամ առաջադրված սկզբունքներին (տե՛ս, օրինակ, *Erkalo c. Pays-Bas*, 1998թ. սեպտեմբերի 2-ի վճիռը, Վճիռների և որոշումների ժողովածու 1998-VI, էջ 2477, կետ 52):

դ) Երկարաձգված կալանքը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի իմաստով կարող է «օրինական» ճանաչվել միայն այն դեպքում, եթե կալանքի ժամկետի երկարացումը կատարվել է դատարանի կամ այն «պաշտոնատար անձի» որոշմամբ, որը «լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն»: Եթե նույնիսկ այդ

պահանջը գրավոր ձևով ամրագրված չէ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետում, այն բխում է 5-րդ հոդվածի ընդհանուր համատեքստից, հատկապես՝ 1-գ) կետի և 3-րդ կետի ձևակերպումից՝ զուգակցված մեկնաբանման դեպքում: Բացի այդ, *habeas corpus*-ի երաշխիքը, որը պարունակվում է 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետում, հանգում է այն մտքին, որ 3-րդ կետով նախատեսված սկզբնական ժամկետից երկարաձգված կալանքը պահանջում է «դատարանի» միջամտություն, որպես կամայականություններից զերծ մնալու երաշխիք (տե՛ս վերը հիշատակված *Baranowsk-ի գործը*, կետ 57): Սակայն կալանքի մասին որոշման մեջ բացթողումները ոչ միշտ է, որ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով ազդում են կալանքի օրինականության վրա (տե՛ս *Jėčius c. Lituanie*, թիվ 34578/97, կետ 68, ՄԻԵԴ (CEDH) 2000-IX):

ե) Երբ խոսքը վերաբերում է ազատությունից զրկելուն, հատկապես կարևորվում է իրավական անվտանգության հիմնական սկզբունքին համապատասխանելը: Արդյունքում, առանցքային է, որ ազատությունից զրկելու պայմանները՝ ներպետական օրենսդրության իմաստով, հստակորեն որոշված լինեն, և որ օրենքն ինքնին իր կիրառմամբ կանխատեսելի լինի այն առումով, որպեսզի համապատասխանի Կոնվենցիայով ամրագրված «օրինականության» չափանիշին: Նշված չափանիշը պահանջում է, որ օրենքն ամբողջությամբ բավականաչափ հստակ լինի, որպեսզի թույլ տա քաղաքացուն ողջամտորեն կանխատեսել քննարկվող հանգամանքները, դրանց հետևանքները, որոնք կարող են հանդես գալ որոշակի ակտի տեսքով (տե՛ս *Steel et autres c. Royaume-Uni*, 1998թ. սեպտեմբերի 23-ի վճիռը, Ժողովածու 1998-VII, էջ 2735, կետ 54):

զ) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված ժամանակահատվածը հիմնականում ավարտվում է այն ամսաթվին, երբ լուծվում է համապատասխան անձին առաջադրված մեղադրանքի հիմնավորվածության հարցը, ինչն իրականացվում է միայն առաջին ատյանի դատարանում (տե՛ս՝ *Kudła c. Pologne* [Մեծ պալատ], թիվ 30210/96, կետ 104, ՄԻԵԴ (CEDH) 2000-XI , և վերը հիշատակված *Lavents*-ի գործը, կետ 66):

2. Տվյալ գործում նշված սկզբունքների կիրառումը

80. Դատարանը քննարկվող գործում ի սկզբանե ելնում է այն հանգամանքից, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-գ) կետով սահմանված ժամանակահատվածն սկսվել է 2000թ. հունիսի 1-ից՝ դիմողի ձերբակալման ամսաթվից: Ինչ վերաբերում է այդ ժամանակահատվածի ավարտին, ապա հակառակ Կառավարության պնդմանը, դա առաջին ատյանի դատարանի կողմից անձի դատապարտման ամսաթիվն է, այսինքն՝ 2002թ. սեպտեմբերի 13-ը:

81. Դատարանը նպատակահարմար է համարում վերոհիշյալ ժամանակահատվածը երեք առանձին մասերի բաժանելը՝ համապատասխանաբար դրանք սահմանափակելով 2001թ. մայիսի 18-ով և հոկտեմբերի 11-ով: Դատարանը հաջորդաբար կքննի այդ ժամանակահատվածներից յուրաքանչյուրում դիմողի կալանքը համապատասխանությունը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-գ) կետին:

ա) 2000թ. հունիսի 1-ից 2001թ. մայիսի 18-ն ընկած ժամանակահատվածը

82. Նախ՝ ինչ վերաբերում է 2000թ. հունիսի 1-ից՝ դիմողի ձերբակալման ամսաթվից, մինչև 2001թ. մայիսի 18-ը նրան ազատությունից զրկելուն, ապա Դատարանը գտնում է, որ նրա նկատմամբ գոյություն ունեցող կասկածները հասնում էին ճշմարտացիության պահանջվող աստիճանին: Իրականում, այդ կասկածները հիմնված էին մի շարք կոնկրետ փաստերի և մնացած չորս մեղադրյալների՝ իրար համապատասխանող ցուցմունքների վրա (տե՛ս վերը՝ կետ 10), որոնք թույլ էին տալիս կարծել, որ դիմողը կարող էր I.S.-ի սպանության կազմակերպիչը լինել: Հաշվի առնելով քննարկվող ողջ ժամանակահատվածը, Դատարանը նաև չի հաստատում, որ վերոհիշյալ կասկածները վերացել էին այդ ընթացքում. ընդհակառակը, դիմողի որոշ խոստովանություններ և հայտարարություններ (տե՛ս վերը՝ 14, 22 և 33 կետեր), ինչպես նաև երկու կանանց միջև ֆինանսական կապերը կարող էին ավելի ուժեղացնել կասկածները: Մյուս կողմից, հաշվի առնելով, որ դիմողը

հնարավորություն ունենալ կազմակերպել և ֆինանսավորել իր հանցակիցների փախուստն արտասահման, Դատարանը ոչ մի զարմանալի կամ ոչ ողջամիտ հանգամանք չի տեսնում այն ենթադրության մեջ, որ դիմողն անձամբ կարող էր փախուստի դիմել կամ առնվազն խուսափել վարույթից:

Հաշվի առնելով գործով առկա բոլոր հանգամանքները՝ Դատարանը որևէ պատճառ չի տեսնում դատախազության և Կուրգեն համայնքի դատարանի դիրքորոշումը կասկածի տակ դնելու համար՝ դիմողի նկատմամբ առկա կասկածների ճշմարտացիության առումով:

83. Ի վերջո, Դատարանը գտնում է, որ դիմողը չի վիճարկել իր կալանքի տվյալ մասի ձևական «օրինակահանությունը»՝ այն իմաստով, որ որոշում կայացնելով նրա կալանավորման մասին, հետագայում կալանքի ժամկետը հաջորդաբար երկարացնելով մինչև 2001թ. մայիսի 18-ը, Կուրգեն համայնքի դատարանը գործել է քր.դատ.օր. 68-րդ, 76-րդ և 77-րդ հոդվածներով հստակ սահմանված իր իրավասությունների շրջանակում (տե՛ս վերը՝ 53, 55, 57 և 58 կետեր):

84. Ամփոփելով՝ Դատարանը գտնում է, որ Կուրգեն համայնքի դատարանը սկզբունքորեն գործել է առկա ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան. Դատարանն ընդունում է, որ վիճարկվող ժամանակահատվածի ընթացքում դիմողին ազատությունից զրկելը հիմնավորված է՝ 5-րդ հոդվածի 1-գ) կետի իմաստով:

բ) 2001թ. մայիսի 18-ից հոկտեմբերի 11-ի նախնական կալանքը

85. Դատարանը նշում է, որ 2001թ. ապրիլի 30-ի որոշմամբ, որը հաստատվել է վերադաս դատարանի կողմից, Կուրգեն համայնքի դատարանը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է մինչև 2001թ. մայիսի 18-ը: Այդ ամսաթվին կալանքի մասին որոշման ժամկետն ավարտվել է: Այդուհանդերձ, դիմողն ազատ չի արձակվել: Իրականում, չի վիճարկվում, որ 2001թ. մայիսի 18-ից հոկտեմբերի 11-ը, այսինքն՝ չորս ամիս քսաներեք օրվա ընթացքում

դիմողը մնացել է արգելանքի տակ՝ առանց որևէ դատական որոշման: Այդ փաստն ինքնին բավարար է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-գ) կետի խախտումն արձանագրելու համար (տե՛ս վերը՝ կետ 79-դ):

86. Տվյալ դեպքում թվում է, թե դիմողը կալանքի տակ պահվել է քր.դատ.օր. 77-րդ հոդվածի 5-րդ մասի հիման վրա, որը սահմանում է՝ «այն ժամանակահատվածը, որի ընթացքում բոլոր մեղադրյալները ծանոթանում են նախնական քննության նյութերին, չի հաշվարկվում նախնական կալանքի ժամանակահատվածի մեջ»: Սակայն, Դատարանի գտնում է, որ այդ ձևակերպումը բավականաչափ որոշակի չէ, այն գործի առնչությամբ կասկածներ է առաջացնում ու թույլ է տալիս մի քանի մեկնաբանություն (վերապահումներով տե՛ս վերը հիշատակված *Jėčius-ի գործը*, 57-59 կետեր): Բոլոր դեպքերում, հստակորեն դրանից չէր բխում ո՛չ մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու պարտականությունը, ո՛չ էլ այն, որ դա կատարվում է առանց որևէ դատական որոշման: Այդ դրույթը, այդպիսով, անհամատեղելի է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի՝ «օրինականության» պահանջի հետ (տե՛ս վերը՝ կետ 79-ե):

Իրականում թվում է, թե նախնական կալանքի ժամկետի ինքնաբերաբար երկարացումը լատիշական իշխանությունների համար ընդունված համընդհանուր պրակտիկայի արդյունք է, որը որևէ օրենսդրական հստակ հիմք չունի և ակնհայտորեն ուղղված է քր.դատ.օր. բացթողումները լրացնելուն: Սակայն Դատարանն արդեն հաստատել է, որ նման պրակտիկան հակասում է իրավական պաշտպանության սկզբունքներին և կամայականությունների դեմ պաշտպանությանը, որոնք կազմում են Կոնվենցիայի և իրավական պետության հիմնաքարերը (տե՛ս վերը հիշատակված *Baranowski-ի գործը*, 54-57 կետեր):

87. Մյուս կողմից, Դատարանը հիշեցնում է, որ Լիտվային առնչվող մի շարք գործերում ինքը հաստատել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտումը լիտվական իրավունքի նմանատիպ դրույթ կիրառելու փաստով (տե՛ս՝ բացի վերը նշված *Jėčius-ի* գործով վճռից, *Grauslys c. Lituanie*, թիվ 36743/97, 39-41 կետեր, 2000թ. հոկտեմբերի 10, *Butkevičius c. Lituanie*, թիվ 48297/99, 36-39

կետեր, ՄԻԵԴ (CEDH) 2002-Ու, և *Stašaitis c. Lituanie*, թիվ 47679/99, 58-61 կետեր, 2002թ. մարտի 21): Ներկա գործով այլ եզրահանգման գալու որևէ պատճառ Դատարանը չի տեսնում:

Հետևաբար, դիմողի նկատմամբ 2001թ. մայիսի 18-ից մինչև հոկտեմբերի 11-ը կիրառված նախնական կալանքը հակասում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետին:

զ) 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից 2002թ. սեպտեմբերի 13-ի նախնական կալանքը

88. Ինչ վերաբերում է 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից հետո ընկած ժամանակահատվածին, ապա Դատարանը հաստատում է, որ Ռիգա քաղաքի շրջանային դատարանի իրավասու դատավորը որոշում է կայացրել դիմողին կալաքի տակ պահելու մասին: Այդ որոշման իրավական հիմք են ծառայել քր.դատ.օր. 223 և 226 հոդվածները (տե՛ս վերը՝ կետ 61), որոնք սահմանում են դատարան ուղարկված գործը վարույթ ընդունած դատավորի լիազորությունը մեղադրյալի նկատմամբ կայացնելու նման որոշում: Այդպիսով, քննարկվող ժամանակահատվածի ընթացքում դիմողի կալանքը «օրինական» էր ներպետական իրավունքի իմաստով, կատարված էր «օրենքով սահմանված կարգով» և հիմնված էր իրավասու դատավորի կողմից կայացված կալանավորման մասին որոշման վրա:

Ինչ վերաբերում է դիմողի նկատմամբ կասկածների ճշմարտացիությանը, ապա Դատարանը կարող է միայն հղում կատարել նախորդ ժամանակահատվածի վերաբերյալ իր կատարած եզրահանգումներին (տե՛ս վերը՝ 82-84 կետեր):

89. Հետևաբար, կարելի է մշել, որ դիմողի նկատմամբ 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից մինչև 2002թ. սեպտեմբերի 13-ը կիրառված նախնական կալանքը համապատասխանում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-զ) կետին:

3. Եզրահանգումը

90. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Գատարանը գտնում է, որ 2000թ. հունիսի 1-ից մինչև 2001թ. մայիսի 18-ը և 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից մինչև 2002թ. սեպտեմբերի 13-ը կիրառված նախնական կալանքի առումով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում չի արձանագրվել: Սակայն նշված դրույթը խախտվել է 2001թ. մայիսի 18-ից մինչև հոկտեմբերի 11-ն ընկած ժամանակահատվածում կիրառված կալանքի փաստով:

II. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ենթադրյալ խախտումը

91. Դիմողը պնդել է, որ իր կալանքի տևողությունը գերազանցել է ողջամիտ սահմանները՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով, որը սահմանում է.

«Մույն հոդվածի 1-ին կետի գ ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձեռքակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք (...) ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ներկայանալու երաշխիքներով»:

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Կառավարությունը

92. Ի սկզբանե Կառավարությունը պնդել՝ չնայած այն բանին, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու հիմքը նրան մեղսագրվող հանցագործությունների ծանրությունն է, այդուհանդերձ, կան նաև այլ հանգամանքներ: Մասնավորապես, հիշեցվում են Ռ-իգայի շրջանային դատարանի կողմից բերված հետևյալ հիմքերը՝ դիմողի փախուստի վտանգը, նրա կողմից քննությանը խոչընդոտելու վտանգը, նրա անձը, այն հանգամանքը, որ հանցագործությունը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից, և նոր հանցանք կատարելու վտանգը: Ընդունելով, որ դատարանների պատճառաբանությունները շատ հակիրճ էին, և որ դրանք սահմանափակվում էին օրենքով սահմանված հիմքերը նշելով՝ առանց որևէ հստակ բացատրության, թե ինչին են դրանք վերաբերում, Կառավարությունը պնդել է, որ այդ պատճառաբանությունը բավարար է 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Իրականում դատավորները պատշաճ կերպով ծանոթացել են երկու կողմերի բացատրություններին՝ ներառյալ դատախազության կողմից ներկայացված բազմաթիվ ապացուցողական նշանակություն ունեցող նյութերին:

93. Հանցագործության ծանրության առումով Կառավարությունը հիշեցրել է, որ դիմողը մեղադրվում էր այնպիսի հանցանք կատարելու մեջ, որի համար նախատեսված է պատիժ՝ ցմահ ազատազրկման ձևով: Մեղսագրված երկու հանցագործությունների ծանրությունը, միասին վերցրած, բավարար է ցույց տալու այն վտանգը, որին կենթարկվեր հասարակությունը, եթե դիմողն ազատ արձակվեր: Նույն մտահոգությունները հիմնավորել են դատական քննության ընթացքում դիմողին կալանքի տակ պահելը: Իրականում, այդ ժամանակաշրջանում, մեղադրյալներից մեկը՝ V.S.-ն, ազատ է արձակվել կալանքից և վերցվել ոստիկանության հսկողության ներքո. այստեղ ևս գործում եղած նյութերը տասնվեց վկաների անուններ են պարունակում, որոնք դեռ պետք է հարցաքննվեին

շրջանային դատարանի կողմից: Այդ բոլոր վկաների անվտանգությունը, աշխատող, կարող էր վտանգվել, եթե դիմողը նախքան դատաքննությունն ազատ արձակվեր:

94. Ինչ վերաբերում է դիմողի՝ փախուստի կամ քննությունից խուսափելու ռիսկին, Կառավարությունը գտել է, որ այդ կապակցությամբ դատախազության և դատավորների մտավախությունները հիմնավոր էին հետևյալ պատճառներով: Նախևառաջ, դիմողը գիտակցում էր, որ կարող է կրել ցմահ ազատագրկում, հատկապես, եթե նա մեղավոր ճանաչվեր մեղսագրվող երկու հանցագործությունների համար: Բացի այդ, նման պատիժը կրելու վախը կարող էր դիմողին ստիպել դիմել փախուստի: Դրա հետ մեկտեղ, նախնական քննության սկզբից և եթե դատախազությունը տիրապետում էր ճշմարիտ և համապատասխան ապացույցների, որոնց համաձայն՝ դիմողը I.F.-ին էր փոխանցել զգալի չափով գումար, որպեսզի վերջինս և նրա մյուս հանցակիցները կարողանան լքել Լատվիան: Այս պարագայում իշխանությունները դիմողին ազատ արձակելու մտավախություն ունենալու հիմնավոր պատճառներ ունեին:

Կառավարությունը ճանաչել է այն հանգամանքը, որ 2000թ. փետրվարի 17-ից՝ I.S.-ի սպանության օրվանից հետո, դիմողը բազմաթիվ ուղևորություններ է կատարել արտասահման (առաջին ուղևորությունը տեղի է ունեցել սպանության հաջորդ օրը), և որ նա միշտ վերադարձել է Լատվիա: Այդուհանդերձ, նա չի գտել, որ այդ փաստը բավարար է փախուստի մտադրության բացակայությունն արձանագրելու համար: Իրականում, բոլոր այդ մեկնումներն ու ժամանումները տեղի են ունեցել այն ժամանակ, երբ ո՛չ դիմողը, ո՛չ նրա հանցակիցները դեռևս գործով որպես կասկածյալ ներգրավված չէին:

95. Բացի այդ, առկա էին ստույգ պատճառներ դիմողին կասկածելու ոչ միայն փախուստի մտադրության, այլ նաև վկաներին՝ իրենց ցուցմունքները փոխելու նպատակով կաշառելու մեջ: Այդ տեսանկյունից, Կառավարությունը նշել է չորս վկաների օրինակը, որոնք քննության ընթացքում անսպասելի փոխել են իրենց ցուցմունքները հոգուտ դիմողի և նրա հանցակիցների, դրա հետ մեկտեղ, 2003թ. մարտի 13-ին Ռ-իզա քաղաքի Կենտրոն

համայնքի առաջին ատյանի դատարանն այդ չորս վկաներից մեկին դատապարտեց սուտ ցուցմունք հողվածով:

96. Դիմողի անձի վերաբերյալ պատճառաբանությունները, որոնք նշված էին Ռիգա քաղաքի շրջանային դատարանի 2001թ. ապրիլի 17-ի և հոկտեմբերի 11-ի որոշումներում, Կառավարությունը հավասարապես տեղին է համարել կալանքի ժամկետի երկարացումը պատճառաբանելու համար: Այդ կապակցությամբ Կառավարությունը նշել է, որ նախաքննության տարբեր փուլերում դիմողը տվել է իրարից էապես տարբերվող, մինչև անգամ՝ իրար հակասող ցուցմունքներ: Նշված փաստը կասկածի տակ է դրել նրա տված բոլոր ցուցմունքների ճշմարտացիությունը, և դատախազությունն ստիպված մանրամասնորեն ստուգել է նրա հայտնած բոլոր տվյալների իսկությունը կամ առնվազն ճշմարտանմանությունը: Այդ պատճառով Կառավարությունը դիմողի մոտ չի նկատել որևէ դրական բնութագիր, որը հնարավոր կդարձներ նրա ազատ արձակումը:

97. Կառավարությունը Դատարանի ուշադրությունը հրավիրել է այն փաստի վրա, որ դիմողի կալանքի ժամկետը երկարեցնելով՝ դատավորները կտրորեն չեն բավարարել դատախազության միջնորդությունները: Իրականում Կուրգեն համայնքի առաջին ատյանի դատարանի 2001թ. մարտի 29-ի որոշումը դիմողին կալանքի տակ է պահվել մեկ ամիս ժամկետով՝ դատախազության պահանջած երկուսի փոխարեն: Նույն դատարանի 2001թ. ապրիլի 30-ի որոշումը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է միայն 18 օրով: Այդպիսի ժամկետ գրավոր ձևով պահանջվել էր դատախազության կողմից դատավարական որոշ գործողություններ ավարտելու նպատակով:

98. Ի վերջո, Կառավարությունը ճանաչել է, որ դիմողը կալանավայրում է մնացել 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից՝ այն օրվանից հետո, երբ վերջինիս գործն ուղարկվել էր դատարան, մինչև 2002թ. հունիսի 26-ը, երբ Ռիգայի շրջանային դատարանը նրա գործով սկսել էր դատական քննությունը: Այդ կապակցությամբ Կառավարությունը հղում է կատարել *Wemhoff c. Allemagne* գործով 1968թ. հունիսի 27-ի վճռին (Շարք A, ք.7), որի համաձայն՝ «եթե կալանավորված մեղադրյալն իրավունք ունի, որ իր գործը քննվի

առանձնակի արագությամբ, ապա նա պետք է չխանգարի դատավորների կողմից՝ ի հայտ եկած հանգամանքների վրա ամբողջությամբ լույս սփռելուն ուղղված ջանքերին, որոնք գործադրվել են հնարավորություն ստեղծելու ինչպես պաշտպանության, այնպես էլ մեղադրանքի կողմի համար ներկայացնելու իրենց ապացույցները և բացատրությունները և խոր ուսումնասիրությունից հետո արտահայտվելու հանցագործության գոյության և պատժի վերաբերյալ» (տե՛ս նշված տեղում, էջ 26, Իրավունքի հարցեր, կետ 17): Կառավարությունն այն կարծիքին է, որ նշված դրույթը համանմանության (անալոգիայի) կարգով կիրառելի է այն մեղադրյալի կալանքի առնչությամբ, ով կալանքի տակ է գտնվում գործը դատարան ուղարկելու և դատական քննությունը սկսելու պահերի միջև: Իրականում, դատավորները պետք է օգտվեն որոշակի ժամանակահատվածից, որպեսզի ծանոթանան գործի նյութերին և պատրաստվեն դատական քննությանը:

2. Դիմողը

99. Ըստ դիմողի՝ իր կալանավորման ժամանակահատվածը չի համապատասխանել 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով «ողջամիտ ժամկետի» պահանջին: Այս կապակցությամբ նա պնդել է, որ դատախազության և դատարանների կողմից բերված հիմնավորումները չափազանց հակիրճ են իր երկարաձգված կալանքը հիմնավորելու համար: Այսպես, նրա պաշտպանները բազմիցս միջնորդել են դատախազությանը՝ նրան ազատ արձակելու կամ ազատ արձակումը նախապատրաստելու խնդրանքով. այդ բոլոր միջնորդությունները պարունակել են վիաստարկ՝ հիմնված Կոնվենցիայի վրա: Ավելին, նրա կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին կամ նման երկարացումների դեմ նրա բողոքները մերժելու մասին դատարանների որոշումները կազմվել էին միանման ձևակերպումների օգտագործմամբ. այդ որոշումները չեն պարունակել դիմողի կողմից բերված վիաստարկները և թույլ չեն տվել հասկանալ, թե տվյալ դեպքում

ինչպես և ինչ միջոցներով էին գործում օրենքով սահմանված չափանիշները:

100. Ինչ վերաբերում է Կառավարության կողմից Դատարանին ներկայացված առավել մշակված բացատրություններին, ապա դիմողը դրանք համարել է հիմնագուրկ: Նա խստորեն առարկել է դատարանների և Կառավարության կողմից իր «անձին», որպես իրեն կալանքի տակ պահելու փաստը հիմնավորող գործոնի, անդրադառնալու դեմ: Ըստ նրա՝ մեղադրյալի «անձը», որպես բարոյական չափանիշներով որոշվող հասկացություն, չի կարող առանցքային նշանակություն ունենալ նրան կալանքի տակ պահելու համար՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ խոսքը վերաբերում է օրենքով հստակ սահմանված չափորոշիչներին: Այդպիսով, նման չափորոշիչներն բացակայում են սույն գործում:

101. Նույնը վերաբերում է նաև այն պնդմանը, համաձայն որի՝ ազատ արձակվելով, դիմողը կարող էր նոր հանցանքներ գործել կամ հասարակության համար վտանգ ներկայացնել: Իրականում, մեղադրյալին վերագրվող հանցագործության վտանգավորությունն ինքնըստիներքյան նոր հանցանք կատարելու կամ հասարակությանը վտանգելու վտանգ չի պարունակում և չի բխում Կառավարության այն դատողություններից, համաձայն որոնց՝ նման ռիսկը գոյություն կունենար որոշակի մասնավոր հանգամանքներում: Ինչ վերաբերում է նրան, որ Կառավարությունն անդրադարձել է դիմողին մեղսագրվող առևտրային կաշառքի հանցագործությանը, ապա նա ևս մեկ անգամ հիշեցնում է, որ այդ մեղադրանքը երբեք չի վկայակոչվել իր կալանավորումը հիմնավորելու համար: Բոլոր դեպքերում, Կառավարությունը երբևէ չի հստակեցրել, թե դիմողը կոնկրետ ու՛մ է կաշառել I.S.-ի մահից հետո:

102. Դիմողն առարկել է Կառավարության այն փաստարկի դեմ, համաձայն որի՝ ենթադրաբար առկա էր նրա փախուստի ռիսկը, քանի որ ոչ մի կոնկրետ փաստ այդ կապակցությամբ չի մատնանշվել: Իրականում, օրենքով նախատեսված պատժատեսակի ծանրությունը բավարար չէ ենթադրելու, որ անձը կդիմի փախուստի: Դրա հետ մեկտեղ, դիմողի կարծիքով, Կառավարությունը չի նշել ոչ մի կոնկրետ չափանիշ, որը կվկայեր

այն մասին, որ վերջինս կարող էր խուսափել դատախազության կողմից իր գործով իրականացվող նախաքննությունից: Առաջին, դիմողը նշել է, որ իր մեղավորության վերաբերյալ հիմնական ցուցմունքները ստացվել են վարույթի սկզբնական փուլում, և որ մնացած մեղադրյալները, որոնցից ստացվել են ցուցմունքները, պահվում էին անազատության մեջ: Երկրորդ, բոլոր իրեղեն ապացույցները ձեռք են բերվել մինչև դիմողի խոստովանությունը՝ 2000թ. օգոստոսի 17-ը: Դա վկայում է այն մասին, որ քիչ հավանական է, որ ազատ արձակվելով՝ նա կկարողանար ապացույցները խեղաթյուրել կամ մյուս մեղադրյալների նկատմամբ ճնշում գործադրել:

103. Վերջապես, դիմողը կատարել է երկու լրացուցիչ նկատառում իր կալանավորման վերաբերյալ: Առաջին, երբ Կառավարությունն անդրադարձ է կատարել դիմողի կողմից իր մեղքը չընդունելուն և վարույթի տարբեր փուլերում նրա տված հակասական ցուցմունքներին, վերջինս առարկել է, որ իր դեմ ցուցմունքներ չտալն իր հիմնարար իրավունքն է, և որ ինքն իրավունք ունի փաստերի վերաբերյալ պաշտպանելու իր սեփական վարկածը, և որ այդ իրավունքի իրականացումը ոչ մի դեպքում չի կարող խոչընդոտող հանգամանք լինել: Երկրորդ, դիմողը քննադատել է Կառավարության կողմից ցուցաբերվող վերաբերմունքն իր կալանավորման նկատմամբ: Նա ընդգծել է, որ դեպքերի մեծամասնության առումով Կառավարությունը նշել է կոնկրետ փաստական հանգամանքների բացակայության մասին, որոնք ի գործու էին հերքել հնարավոր փախուստի ռիսկը, գործի արգելակումը և այլն, չնայած որ, որպես կանոն, այն պետք է փնտրել և ցույց տար նման ռիսկի գոյությունը հաստատող հանգամանքներ:

104. Դիմողը պնդել է, որ իշխանությունները «պատշաճ ջանասիրությամբ» չեն վերաբերվել քրեական հետապնդմանն ու վարույթին: Առաջին, նա պնդել է, որ իր նկատմամբ հարուցված քրեական գործն առանձնապես բարդ չէր, դրա հետ մեկտեղ, ապացույցների մեծ մասն արդեն իսկ ձեռք էր բերվել նախաքննության սկզբում: Ինչ վերաբերում է գործով

նախաքննության նյութերի մեծ ծավալին, ապա այն չափազանց մեծ չէր սպանության այլ գործերի համեմատությամբ:

Երկրորդ, Կառավարության պնդումներին հակառակ, ինքը՝ դիմողը և իր պաշտպանները ոչինչ չեն արել նախաքննությունը խոչընդոտելու համար: Ավելին, դիմողը և իր պաշտպանները գործի նյութերին ծանոթանալն ավարտել են 2001թ. հուլիսի 18-ին: Գործի նյութերը փոխանցվել են մյուս մեղադրյալներին, որոնք սկսել են ծանոթանալ դրանց: Այդպիսով, դիմողը չի պատկերացնում, թե ինչպես կարելի է հիմնավորել վերը նշված ամսաթվից հետո իրեն կալանքի տակ պահելու փաստը: Իրականում, իշխանություններն իրենք պետք է գտնեն համապատասխան լուծումներ, որպեսզի երրորդ անձանց կողմից իրենց դատավարական իրավունքների իրականացումը չվերագրվի դիմողին և վնաս չպատճառի նրան:

105. Ինչ վերաբերում է 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից մինչև 2002թ. հունիսի 26-ն ընկած ժամանակահատվածին, ապա դիմողն ընդգծել է, որ խոսքը վերաբերում է իշխանությունների կողմից մոտ ինն ամսի անգործություն ցուցաբերելուն: Նա պնդել է, որ Կառավարությունը վերոհիշյալ *Wemhoff-ի* գործով վճռին հղում կատարելով՝ իր անգործությունը հիմնավորելու համար բավարար պատճառներ չունի: Կառավարության նշածը վերաբերում է միայն դատավորի կողմից գործի քննության ժամկետների խախտմանը և ոչ թե որոշակի ժամանակահատված սպասելու ընթացքին:

Բ. Դատարանի գնահատականը

106. Դատարանն անդրադառնում է իր պրակտիկայից բխող և կալանավորման ողջամիտ բնույթը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով որոշակիացնող հիմնարար սկզբունքներին (տե՛ս վերը հիշատակված *Lavents-ի* գործը, 70-71 կետեր):

107. Ինչ վերաբերում է այն ժամանակահատվածին, երբ պետք է հաշվի առնվեր Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը, ապա Դատարանը հիշեցնում է, որ այն նույնն է, ինչ 5-րդ հոդվածի 1-գ) կետի պարագայում, այսինքն՝ 2000թ. հունիսի 1-ից մինչև 2002թ. սեպտեմբերի 13-ն ընկած ժամանակահատվածը (տե՛ս վերը՝ կետ 80): Այդ ընթացքը, այդպիսով, տևել է երկու տարի երեք ամիս և

տասներեք օր: Դատարանը նախ նշում է, որ այդ ժամանակահատվածը՝ որպես այդպիսին, բավականին երկարատև է՝ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով խնդիրներ առաջացնելու տեսանկյունից (տե՛ս վերջին տեղում, ինչպես նաև, ի թիվս այլոց, *Sulaoja c. Estonie*, թիվ 55939/00, կետ 52, 2005թ. փետրվարի 15, և *Rokhlina c. Russie*, թիվ 54071/00, կետ 60, 2005թ. ապրիլի 7):

108. Դատարանն այնուհետև նկատում է, որ Կուրզեմ համայնքի դատարանը դիմողի նկատմամբ նախնական կալանքի ժամկետը երկարացրել է վեց որոշումներով՝ համապատասխանաբար կայացված 2000թ. հուլիսի 26-ին, սեպտեմբերի 20-ին և նոյեմբերի 22-ին և 2001թ. հունվարի 25-ին, մարտի 29-ին և ապրիլի 30-ին: Այդ որոշումները վերադատության կարգով հաստատվել են Ռ-իգայի շրջանային դատարանի կողմից, որը որոշումներ է ընդունել համապատասխանաբար 2000թ. օգոստոսի 15-ին, հոկտեմբերի 17-ին և դեկտեմբերի 5-ին և 2001թ. փետրվարի 9-ին, ապրիլի 17-ին և մայիսի 11-ին: Որպես իրենց որոշումների հիմնավորում՝ նշված երկու ատյանները վկայակոչել են դիմողին մեղսագրվող հանցագործության ծանրությունը, այն փաստը, որ հանցանքը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից, ինչպես նաև որոշ դեպքերում՝ նոր հանցանք կատարելու վտանգը և այն փաստը, որ դիմողը չի ընդունում իր մեղքը: Ինչպես նաև դրանք նշել են, որ ազատության մեջ մնալով դիմողը կարող էր «խուսափել քննությունից ու դատից, շարունակել կատարել հանցագործություններ (և) խանգարել գործով ճշմարտության բացահայտմանը»: Նույն փաստարկները երկու ատյանների կողմից ըստ էության կրկնվել են դիմողի նախնական կալանքի ողջ ընթացքում: Ռ-իգայի շրջանային դատարանի նախավերջին՝ 2001թ. ապրիլի 17-ի որոշումը, նշված փաստարկների շրջանակին հավելել է նաև դիմողի անձը և հաստատել նրա կողմից հանցավոր համաձայնության վտանգի իրական լինելը (տե՛ս վերը՝ կետ 38):

109. Այդ կապակցությամբ Դատարանը կարող է միայն վկայակոչել իր արդեն իսկ արտահայտած եզրահանգումները վերոհիշյալ *Lavents-ի* գործով (73-75 կետեր): Եվրոպական դատարանն ընդգծում է բոլոր որոշումների հիմնավորումների խիստ հակիրճ բնույթը, որոնք սահմանափակվում էին օրենքով

սահմանված որոշ չափանիշներ նշելով, սակայն չէին մասնավորեցնում, թե տվյալ չափանիշներն ինչպես էին կոնկրետ դեպքում վերաբերել դիմողին: Դրա հետ մեկտեղ, թվում է, թե Կուրզեմ համայնքի դատարանի վեց որոշումները, որոնք կազմված են միևնույն նմուշօրինակի հիման վրա, կրկնում են նույն չափանիշները՝ նույն ձևակերպումներով: Միակ բացառությունը Ռիգայի շրջանային դատարանի 2001թ. ապրիլի 17-ի որոշումն էր, որն անդրադառնում էր դիմողի կոնկրետ գործողություններին: Ամեն դեպքում, ակնհայտ է, որ դա բավարար չէ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջը կատարելու համար:

110. Եվրոպական դատարանին ներկայացրած իր գրավոր բացատրություններում Կառավարությունը տվել է մանրամասն հստակեցում այն մասին, թե օրենքով սահմանված յուրաքանչյուր չափանիշ ինչպես կարող էր կիրառվել տվյալ դեպքում: Այդուհանդերձ, Դատարանը հիշեցնում է, որ սկզբունքորեն 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջները գնահատվում են՝ ելնելով դատական որոշումների հիմնավորումներից, որոնց հիման վրա կիրառվում է կալանավորումը կամ երկարացվում է կալանքի ժամկետը (տե՛ս *Muller c. France*, 1997թ. մարտի 17-ի վճիռ, *ժողովածու* 1997-II, էջ 388, կետ 35, և, վերապահումներով, վերը հիշատակված *Rokhlina-ի* գործը, կետ 65):

111. Դատարանն ընդունում է, որ ի սկզբանե դիմողին մեղսագրվող հանցագործության ծանրությունը կարող էր բավարար լինել նրան ազատությունից զրկելը հիմնավորելու համար: Սակայն, ամեն դեպքում, կալանքի այդ հիմնավորումները ժամանակի ընթացքում դարձան անբավարար: Մասնավորապես, նախաքննության ընթացքի համար խոչընդոտներ ստեղծելու կամ գործով ճշմարտությունը բացահայտելու, ապացույցները ոչնչացնելու վտանգը, որպես դիմողի կալանքի հիմնավորում, գործով նախաքննության ավարտից հետո կորցրեց իր արդիականությունը: Սակայն խնդրո առարկա որոշումների պատճառաբանությունները փաստորեն կրկնում էին նշված փաստարկները, ինչը հստակորեն բավարար չէր Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջները կատարելու համար (տե՛ս վերը հիշատակված *Lavents-ի* գործը, կետ 74)

112. Դատարանը հաստատում է նաև, որ 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից (դիմողի՝ դատարանի առաջ կանգնելու ամսաթիվը) մինչև 2002թ. հունիսի 26-ը (Ռ-իզայի շրջանային դատարանում գործի ըստ էության քննության առաջին նիստի ամսաթիվը) կազմում էր «մեռած ժամանակահատված», որի ընթացքում որևէ քննչական գործողություն չի կատարվել. այդ ժամանակահատվածը, այդպիսով տևել է գրեթե ինն ամիս: Այս ընթացքում միայն ծանրակշիռ պատճառաբանությունները կարող էին հիմնավորել դիմողին կալանքի տակ պահելը, իսկ Դատարանը տվյալ դեպքում նման հիմնավորումներ չի հայտնաբերել:

113. Ամփոփելով, անհրաժեշտ է նշել, որ ի հիմնավորումն իրենց որոշումների՝ լատիշական դատարանների և նույնիսկ Կառավարության կողմից Դատարանին ներկայացված գրավոր բացատրություններում բերված հիմնավորումները բավարար չեն դիմողի կալանքի երկարացման հիմնավորման համար: Դրա հետ մեկտեղ, Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում երկարացումը հիմնավորված համարել այն հիմքով, որ իրավասու մարմինները ցուցաբերել են «պատշաճ ջանասիրություն» վարույթի նկատմամբ:

Այդպիսով, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

III. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ենթադրյալ խախտումը

Ա. Կառավարության նախնական առարկությունը

114. 2005թ. հոկտեմբերի 19-ին տրված իր լրացուցիչ բացատրություններում Կառավարությունը ներկայացրել է նախնական առարկություն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետին վերաբերող դիմողի գանգատի դեմ: Ըստ Կառավարության՝ գանգատի ընդունելիության հարցը լուծելուց հետո տրված իր բացատրություններում դիմողն ընդլայնել է բողոքի սահմանները՝ այն տարածելով նաև 2001թ. մայիսի 18-ից հոկտեմբերի 11-ն ընկած ժամանակահատվածի վրա: Սակայն, եթե նա ցանկանում էր բողոքել նաև նշված ժամանակահատվածում իր կալանավորման նկատմամբ պատշաճ դատավարական վերահսկողության բացակայության դեմ, ապա նա պետք է դա կատարեր դրա վերջնական ժամկետից սկսած վեց ամսվա ընթացքում, այսինքն՝ 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից հետո: Այդ ժամանակահատվածը ավարտվել է 2002թ. ապրիլին, նշված գանգատն ուշացված է և պետք է մերժվի Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ կետերի կիրառմամբ:

115. Դիմողը որևէ բացատրություն չի ներկայացրել այս կետի կապակցությամբ:

116. Դատարանը նախևառաջ հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով կալանքի ժամանակահատվածը սկզբունքորեն ոչ թե միանվագ գործողություն է, այլ տևական իրավիճակ: Արդյունքում, նշված դրույթում հիշատակված վեցամսյա ժամկետը սկսվում է այն ժամանակ, երբ ավարտվում է վիճարկվող իրավիճակը: Դեպքերի մեծ մասի առումով դա համապատասխան անձին ազատ արձակելու պահն է: Բացի այդ, երբ Դատարանը կիրառում է Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետը, նա ջանում է շրջանցել պարզունակ

ենթադրությունները և խուսափել ծայրահեղ ձևականությունից (տե՛ս հատկապես *Jéčius*-ի գործը, կետ 44):

Դրա հետ մեկտեղ, Դատարանն ընդգծում է, որ, երբ խոսքը վերաբերում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածին, ապա վեցամսյա ժամկետի դրույթի կիրառության համար հաշվի առնելու ենթակա ժամկետը կալանավորման ամբողջ ժամանակահատվածն է:

117. Անկասկած, *Assanidzé c. Géorgie* [Մեծ պալատ] գործով (թիվ 71503/01, CEDH 2004-...) Դատարանն ընդունել է հակառակ դիրքորոշում՝ անձի կալանավորումը բաժանելով երկու առանձին ժամանակահատվածի, որոնք նույնիսկ միմյանցից չէին տարանջատվում ազատ արձակման առումով, և քննելով դրանցից յուրաքանչյուրի նկատմամբ վեցամսյա ժամկետի մասին դրույթի ճիշտ կիրառությունը: Այդուհանդերձ, քննարկվող կալանքը պրն Ասանիձեի նկատմամբ նախատեսվել էր երկու առանձին վարույթների շրջանակներում, որոնք ունեին բացարձակապես տարբեր օրենսդրական հիմքեր (նույն տեղում, կետ 159): Ընդհակառակը, սույն գործում խոսքը վերաբերում է միակ և միևնույն քրեական գործին: Դատարանը նշում է, որ դիմողի կալանքի մասին վերջին որոշման ժամկետի ավարտից՝ 2001թ. մայիսի 18-ից հետո նա կալանավայրում պահվել է քր.դատ.օր. 77-րդ հոդվածի 5-րդ մասի հիման վրա (տե՛ս վերը՝ կետ 60): Սակայն օրենսդրական հիմքի այս փոփոխությունը որևէ ազդեցություն չի ունեցել դիմողի վիճակին վերաբերող ո՛չ փաստերի, ո՛չ էլ իրավունքի հարցերի վրա, և վերը նշված ամսաթվից հետո դիմողը մնացել էր կալանքի տակ:

Այս պայմաններում Դատարանը գտնում է, որ վեցամսյա ժամկետի մասին դրույթը կիրառելիս պետք է հաշվի առնել դիմողի՝ կալանքի տակ գտնվելու ողջ ժամկետը: Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-գ) կետով սահմանված կալանքի ժամկետն ավարտվել էր 2002թ. սեպտեմբերի 13-ին՝ դիմողին առաջին աստիճանի դատարանի կողմից դատապարտելու ամսաթվին (տե՛ս *Kudla c. Pologne* [Մեծ պալատ], թիվ 30210/96, կետ 104, CEDH 2000-XI, և վերը հիշատակված *Lavents*-ի գործը, կետ 66): Ուստի Դատարանը չի կարող որոշում կայացնել նշված գանգատի ուշացման վերաբերյալ:

118. Ըստ էության և այն իմաստով, որ Կառավարությունը դիմողին վերագրել է կամայականորեն գանգատի սահմաններն ընդլայնելու փաստը, Դատարանը հիշեցնում է, որ Կանոնակարգի 55-րդ կանոնի համաձայն, եթե պաշտպանվող կողմը ցանկանում է ներկայացնել անընդունելիության վերաբերյալ առարկության հարց, ապա պետք է դա անի գանգատի ընդունելիության վերաբերյալ իր գրավոր կամ բանավոր բացատրություններում: Տվյալ դեպքում, 2002թ. փետրվարի 28-ին Դատարանի նախկին Առաջին բաժանմունքը պաշտպանվող կողմի Կառավարությանն է փոխանցել սույն գործը, նրան առաջադրելով երկու հարց՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի տեսանկյունից, որոնք վերաբերում էին համապատասխանաբար 2001թ. հոկտեմբերի 11-ին նախորդող և հաջորդող ժամանակահատվածներին: 2001թ. մայիսի 18-ից հոկտեմբերի 11-ն ընկած ժամանակահատվածը հստակորեն և ամբողջովին կլանվում էր վեճի առարկայի մեջ՝ այնպես, ինչպես այն նկարագրվել է Դատարանի կողմից: Այդուհանդերձ, Կառավարությունը կարող էր ձևակերպել այդ առարկությունը գանգատի ընդունելիության փուլում, ինչը նա չի արել: Հաշվի առնելով նման անգործության համար հիմնավոր պատճառների բացակայության փաստը՝ Դատարանը գտնում է, որ Կառավարությունը բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու իրավունքը կորցրել է (վերապահումներով տես *Hartman c. Rpublique tchlo-que*, թիվ 53341/99, 53-54 կետեր, CEDH 2003-VIII, և *Prodan c. Moldova*, թիվ 49806/99, կետ 36, CEDH 2004-III):

119. Հաշվի առնելով վերը նշվածը, Դատարանը մերժում է Կառավարության նախնական առարկությունը:

Բ. Գանգատի հիմքերը

120. Դիմողը բողոքել է իր նկատմամբ կիրառված նախնական կալանքի առնչությամբ արդյունավետ դատական վերահսկողության բացակայությունից: Այդ կապակցությամբ նա մատնանշել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտման չորս հիմնական փաստեր՝ նախ, կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին որոշումների չափազանց հակիրճ պատճառաբանությունները,

այնուհետև՝ կալանքի ժամկետը երկարացումները հիմնավորող նախաքննության նյութերը ստանալու մասին դիմողի պաշտպանի միջնորդությունը իրավասու դատավորի կողմից մերժելը, հաջորդը՝ Ռիզայի շրջանային դատարանում վարույթի անարդար բնույթը, և վերջապես՝ դատական քննության ընթացքում կալանավորման ժամկետի երկարացումը բողոքարկելու համապատասխան միջոցի բացակայությունը:

Կոմվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

1. Կողմերի դիրքորոշումները

ա) Կառավարությունը

121. Դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացնելու որոշումների վերաբերյալ Կառավարությունը պնդել է, որ եթե մույնիսկ այդ որոշումները չէին պարունակում կոնկրետ պատասխաններ պաշտպանության կողմի առաջադրած փաստարկների վերաբերյալ, դրանք, այնուամենայնիվ, համապատասխանում էին Կոմվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետին: Իրականում, նախքան այդ որոշումները կայացնելը, դատավորները մանրամասնորեն քննել են գործի նյութերը և լսել երկու կողմերի բացատրությունները, ինչպես որ պահանջում է քր.դատ.օր. 76-րդ հոդվածը: Ինչպես նաև Կառավարությունը սխալ է համարել դիմողի այն պնդումը, համաձայն որի՝ որոշումները կազմվել են միևնույն ձևանմուշի հիման վրա: Այդ կապակցությամբ այն մատնանշել է որոշ տեքստային տարբերություններ՝ ցույց տալու համար, որ դրանք նախօրոք պատրաստված չեն եղել: Բոլոր դեպքերում, ըստ Կառավարության, միայն վերադատության կարգով Ռիզայի

չրջանային դատարանի կայացրած վերջնական որոշումներն են կարևոր դեր կատարում տվյալ հանգամանքներում: Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողի գանգատը «ձևական բնույթ ունի» և Դատարանի հորդորել է ավելի շատ հաշվի առնել «բովանդակությունը, քան ձևը»:

122. Երկրորդ, ինչ վերաբերում է նրան, որ դիմողը մատնանշել է իր պաշտպանի կողմից նախաքննության նյութերին ծանոթանալու համար թույլտվություն ստանալու անհնարինությունը, ապա Կառավարությունը պնդել է. տվյալ հանգամանքներում նա չի սպառել իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցները: Այդ կապակցությամբ Կառավարությունը հիշեցրել է, որ քր.դատ.օր. 97-րդ հոդվածը թույլատրում է պաշտպանին ծանոթանալ նախաքննության նյութերին «պաշտպանյալին հարցաքննելու պահից՝ դատախազի կամ գործով վարույթն իրականացնող մարմնի համաձայնությամբ»:

123. Ինչ վերաբերում է վերը նշված պայմանին, Կառավարությունը պարզաբանել է, որ այն պայմանավորված էր նախաքննության ավարտից առաջ գործի նյութերի գաղտնիությունը պահպանելու անհրաժեշտությամբ: Սակայն տվյալ դեպքում դիմողի պաշտպանը չի դիմել իրավասու դատախազին՝ գործի նյութերը ստանալու խնդրանքով, դրա փոխարեն նա սահմանափակվել է դատավորին դիմելով՝ նյութերին ծանոթանալու անհնարինության առնչությամբ: Իրականում չի հաստատվում անգամ այն ենթադրությունը, որ պաշտպանը գործի նյութերին ծանոթանալու բանավոր միջնորդություններ է ներկայացրել, քանի դատախազության կողմից ուղարկված որևէ նամակ դա չի հաստատում:

Ճիշտ է, այդ նամակներից մեկը պաշտպանին պարզաբանում էր, որ «գործի բոլոր նյութերին ծանոթանալը հնարավոր կլինի նախաքննության ավարտից հետո», բայց այստեղ խոսքը վերաբերում է դատավարական կարգի մի պարզ հիշատակմանը, ինչը բավարար չէ ցույց տալու համար, որ պաշտպանն իրականում թույլտվություն է պահանջել: Նաև Կառավարությունը նշել է, որ այդ փաստաբանը Ռիգայի շրջանային դատարան է ներկայացրել ընդամենը երկու գրավոր բողոք խնդրո առարկա հարցով՝ 2001թ.

հունվարի 31-ին և մայիսի 2-ին, չնայած որ իր պաշտպանյալին հարցաքննելու պահից նա կարող էր դա անել առնվազն վեց անգամ: Այն պահից, երբ դիմողը բաց է թողել լատիշական օրենսդրությամբ սահմանված դատավարական միջոցներից օգտվելու իր հնարավորությունը, Կառավարությունը չէր կարող ողջամիտ համարել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտումը:

124. Երրորդ, ինչ վերաբերում է դիմողին կալանքի տակ պահելու հետ կապված վարույթի ենթադրյալ անարդար բնույթին, ապա Կառավարությունը պնդել է, որ այդ վարույթը համապատասխանել է դատավարական արդարության հիմնական պահանջներին: Մասնավորապես, պաշտպանության կողմի պաշտպանին՝ դատախազության բացատրությունների վերաբերյալ խոսք ասելու հնարավորություն չտալը չի կարող համարվել կողմերի հավասարության սկզբունքի խախտում:

125. Չորրորդ, ինչ վերաբերում է 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից հետո օրինական դատական վերահսկողության բացակայությանը, ապա Կառավարությունն այն նույնպես վերոհիշյալ դրույթին հակասող չի համարել: Իրականում, երբ մեղադրյալը կանգնում է դատարանի առջև, նրա կալանավորման անհրաժեշտությունը գնահատում է գործով ըստ էության քննություն իրականացնող դատավորը: Այդպիսով, եթե դատավորը համարում է, որ գործի հանգամանքները և մեղադրյալի անձը հիմնավորում են նրան անազատության մեջ պահելը, քիչ հավանական է, որ պաշտպանությունը կկարողանա նոր փաստարկներ ներկայացնել, որոնք կհերքեն գործում եղած տեղեկությունները և կփոփոխեն դատավորի դիրքորոշումը: Կառավարությունը եզրակացրել է, որ նման վերահսկողությունը ձևական կլիներ:

բ) Դիմողը

126. Դիմողը գտել է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով հստակ պարտավորություն է նախատեսված ներպետական ատյանների համար՝ պատշաճ կերպով ձևակերպել մեղադրյալին կալանավորելու պատճառները: Նման պատճառաբանությունն անհրաժեշտ է դատարանների որոշումների ողջամտությունը,

կալանավորման դատավարական վերահսկողությունը և մեղադրյալի պաշտպանության ռազմավարություն մշակելու հնարավորությունն ապահովելու համար. արդյունքում, այդ պահանջը հեռու է «ձևական լինելուց»: Այդպես, տվյալ դեպքում, լատիշ դատավորների կողմից արված պատճառաբանություններն ակնհայտորեն անբավարար էին, համապատասխան որոշումների մեծ մասն ըստ ձևի և բովանդակության նույնական էին:

127. Ինչ վերաբերում է պաշտպանի՝ գործի նյութերին ծանոթանալուն, ապա դիմողը պնդել է, որ ինքը սպառել է պաշտպանության ներպետական բոլոր միջոցները: Իրականում, նույնիսկ մինչև նախաքննության ավարտը նա բազմաթիվ միջնորդություններ է ներկայացրել խնդրո առարկայի վերաբերյալ: Ավելին, դատախազության իրականացված բազմաթիվ դատավարական գործողությունների ընթացքում իր պաշտպանները բազմիցս բանավոր միջնորդություններ են հարուցել գործի նյութերը ստանալու կապակցությամբ: Այդուհանդերձ, այդ բոլոր միջնորդությունները մնացել են անպատասխան: Դիմողը նշել է, որ մասնավորապես 2001թ. հունվարի 8-ի մի նամակով դատախազությունը մերժել է իր բողոքները՝ պատճառաբանելով, որ դրանք սովորաբար կազմվող ոչ մի արձանագրության մեջ չեն ներառվել: Սակայն դիմողը չի կարող պատասխանատվություն կրել դատախազության կողմից անփութություն կամ անգործություն դրսևորելու համար, որ վերջինս պատշաճ կերպով արձանագրությունը չի կազմել: Նա հայտնել է, որ գործի նյութերը ստանալու իր միջնորդություններն ապացուցված փաստ են, և որ ըստ նրա գործում մնան միջնորդությունների բացակայությունն ինքնին բավարար հիմք չէ պնդելու համար, որ նա չի ներկայացրել դրանք:

128. Վերջապես, դիմողը վիճարկել է Կառավարության այն պնդումը, համաձայն որի՝ օրինական դատական վերահսկողությունը գործը դատարան ուղարկելուց հետո «բացարձակապես ձևական» կլիներ: Իրականում նախնական կալանքի օրինականության հարցն ամբողջությամբ տարբերվում է գործն ըստ էության քննելու փուլում: Բոլոր դեպքերում, նոր հանգամանքները միակը չեն մեղադրյալի ազատ արձակումը

հիմնավորելու համար. ժամանակի բնականոն ընթացքը նույնպես պարբերաբար վերագնահատում է պահանջում անազատության մեջ նրան պահելուն կողմ և դեմ փաստերի վերհանման համար: Սակայն լատիշական իրավունքը դատական քննության փուլում չի նախատեսում որևէ համապատասխան վերահսկողություն նախնական կալանքի օրինականության նկատմամբ: Եթե նույնիսկ Ռ-իգայի շրջանային դատարանի իրավասու դատավորը արդյունավետորեն քննել է 2001թ. հոկտեմբերի 12-ի՝ դիմողին ազատ արձակելու վերաբերյալ միջնորդությունը, այն մերժվել է մի պարզ նամակով՝ առանց նիստ հրավիրելու և դիմողին իր բացատրությունները ներկայացնելու հնարավորություն տալու:

2. Դատարանի գնահատականը

ա) Դատական պրակտիկայով ձևավորված հիմնական սկզբունքները

129. Դատարանը հիշեցնում է իր պրակտիկայով ձևավորված՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի մեկնաբանմանն առնչվող սկզբունքները.

ա) համաձայն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի՝ ձերբակալված կամ կալանավորված անձինք 5-րդ հոդված 1-ին կետի իմաստով իրենց ազատությունից զրկելու հետ կապված դատավարական պահանջների պահպանման և «օրինականության» ու «օրենքին համապատասխանության» անհրաժեշտ հիմքերի առկայության ստուգման իրավունք ունեն (տե՛ս ի թիվս այլ գործերի, *Brogan et autres c. Royaume-Uni*, 1988թ. նոյեմբերի 29-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 145-B, էջեր 34-35, կետ 65): Այդ ստուգումը պետք է կարճ ժամանակահատվածում հանգեցնի դատական որոշման կայացման, որը վերացնի կալանքը, եթե այն անօրինական է (տե՛ս վերը հիշատակված *Baranowski*-ի գործը, կետ 68):

բ) Ինչպես Կոնվենցիայի և արձանագրությունների մյուս բոլոր դրույթները, 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը պետք է մեկնաբանվի այնպես, որ դրանով սահմանված իրավունքները լինեն ոչ թե

տեսական և պատրանքային, այլ կոնկրետ և արդյունավետ (տե՛ս *Artico c. Italie*, 1980թ. մայիսի 13-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 37, էջեր 15-16, կետ 33, և *Schöps c. Allemagne*, թիվ 25116/94, կետ 47, CEDH 2001-I):

զ) բողոքարկման միջոցը՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի իմաստով, պետք է մշտապես լինի բավարար մակարդակի վրա, առանց որի այն կորցնում է տվյալ դրույթով պահանջված մատչելիությունը և արդյունավետությունը (տե՛ս *E. c. Norvège*, 1990թ. օգոստոսի 29-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 181-A, էջեր 25-26, կետ 60, և *Sakik et autres c. Turquie*, 1997թ. նոյեմբերի 26-ի վճիռը, *Տողովածու* 1997-VII, էջ 2625, կետ 53):

դ) 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը չի պարտադրում անդամ պետությանը հիմնել երկու մակարդակի ատյաններ ազատ արձակման մասին միջնորդությունները քննելու համար: Այդուհանդերձ, նման համակարգ ունեցող պետությունը պետք է կալանավորներին տրամադրի միևնույն երաշխիքներն ինչպես առաջին, այնպես էլ վերադաս ատյանում (տե՛ս *Toth c. Autriche*, 1991թ. դեկտեմբերի 12-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 224, էջ 23, կետ 84, ինչպես նաև *Rutten c. Pays-Bas*, թիվ 32605/96, կետ 53, 2001թ. հուլիսի 24, և *Lanz c. Autriche*, թիվ 24430/94, կետ 42, 2002թ. հունվարի 31):

ե) 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի հիման վրա իրականացվող վարույթը չպետք է միշտ ուղեկցվի միևնույն երաշխիքներով, ինչպես 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանվածները քրեական կամ քաղաքացիական գործերով, քանի որ այդ երկու դրույթները հետապնդում են տարբեր նպատակներ (տե՛ս *Reinprecht c. Autriche*, թիվ 67175/01, կետ 39, CEDH 2005-...): Այդուհանդերձ, այն պետք է միշտ օժտված լինի դատավարական բնույթով և տվյալ անձին երաշխիքներ տրամադրի, որոնք կհամապատասխանեն ազատությունից զրկելու բնույթին (տե՛ս *D.N. c. Suisse*, [Մեծ պալատ], թիվ 27154/95, կետ 41, CEDH 2001-III): Պարզելու համար, թե արդյոք վարույթը տրամադրու՞մ է նման երաշխիքներ, անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն մասնավոր հանգամանքները, որոնցում ընթանում է այն (տե՛ս, օրինակ, *Megyeri c. Allemagne*, 1992թ. մայիսի 12-ի վճիռ, Շարք A, թիվ 237-A, 11-12 էջեր, կետ 22):

Բոլոր դեպքերում այդ վարույթը պետք է հնարավորինս պահպանի արդար դատավարության հիմնական պահանջները (տե՛ս *Lietzow c. Allemagne*, թիվ 24479/94, կետ 44, CEDH 2001-I, և վերը հիշատակված *Schöps*-ի գործը, կետ 44):

զ) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետից բխող առաջին հիմնարար երաշխիքը կալանավորման դեմ բողոքը քննող դատավորի առջև արդյունավետորեն ներկայանալու իրավունքն է: Անկասկած, այդ դրույթը չի պարտադրում դատավորին խորապես ուսումնասիրել բողոքարկողի փաստարկներից յուրաքանչյուրը: Սակայն նրա տրամադրած երաշխիքները կգրկվեն իրենց իմաստից, եթե դատավորը, հիմնվելով ներպետական իրավունքի և պրակտիկայի վրա, կարողանար անհամապատասխան համարել կամ հաշվի չառնել կալանավորված անձի կողմից նշված կոնկրետ փաստերը, որոնք կարող են կասկածներ առաջացնել ազատությունից զրկելու «օրինականության» վերաբերյալ՝ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով (տե՛ս *Nikolova c. Bulgarie* [Մեծ պալատ], թիվ 31195/96, կետ 61, CEDH 1999-II):

է) Այնուհետև, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-զ) կետի պայմաններում կալանավորված անձանց համար 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը պահանջում է նիստ հրավիրել (տե՛ս *Kampanis c. Grèce*, 1995թ. հուլիսի 13-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 318-B, էջ 45, կետ 47, և *Wloch c. Pologne*, թիվ 27785/95, կետ 126, CEDH 2000-XI): Այդ նիստը պետք է լինի մրցակցային, ինչը սովորաբար ենթադրում է պաշտպանի միջոցով ներկայացուցչություն և անհրաժեշտության դեպքում վկաներ կանչելու և հարցաքննելու հնարավորություն (տե՛ս *Hussain c. Royaume-Uni* և *Singh c. Royaume-Uni*, 1996թ. փետրվարի 21-ի վճիռները, *Ժողովածու* 1996-I, էջ 271, կետ 60, և էջ 300, կետ 68 համապատասխանաբար):

ը) Կալանավորման դեմ բերված բողոքի հիման վրա հարուցված վարույթը պետք է երաշխավորի կողմերի՝ դատախազության և կալանավորված անձի միջև հավասարությունը (տե՛ս վերը հիշատակված *Nikolova*-ի գործը, կետ 58, և *Wloch*-ի գործը, նույն տեղում): Այդ հավասարության ամենակարևոր պահանջներից մեկը նախաքննության նյութերի մատչելիությունն է. իրականում, դատախազության կողմից գործի կոնկրետ նյութերի

հիման վրա արված հայտարարությունները և ենթադրությունները հերքելու հնարավորությունը ենթադրում է, որ պաշտպանության կողմը պետք է հնարավորություն ունենա ստանալու այդ նյութերը: Կալանավորման անհրաժեշտության գնահատման և հետագայում մեղավորության գնահատման միջև առկա է ճկուն կապ. եթե առաջին դեպքում հնարավոր է մերժել նյութերի տրամադրումը, ապա երկրորդում օրենքը պարտադիր է համարում դրանց տրամադրումը (տե՛ս *Lamy c. Belgique*, 1989թ. մարտի 30-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 151, 16-17 էջեր, կետ 29): Անկասկած, ներպետական իշխանությունները կարող են այդ պահանջն իրականացնել տարբեր միջոցներով, բայց այն ընդունելու մեթոդը պետք է միշտ երաշխավորի, որ պաշտպանության կողմը տեղյակ կլինի դատախազության փաստարկներին և հնարավորություն կունենա դրանք մեկնաբանել (տե՛ս վերը հիշատակված *Lietzow*-ի գործը, կետ 44, և *SchOps*-ի գործը, կետ 44)

բ) Նշված սկզբունքների կիրառումը տվյալ դեպքում

1. Դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ որոշումների պատճառաբանությունների վերաբերյալ

130. Դատարանը գտնում է, որ նախնական քննության ընթացքում դիմողի նկատմամբ նախնական կալանքի ժամկետը երկարացվել է վեց անգամ՝ 2000թ. հուլիսի 26-ին, սեպտեմբերի 20-ին, նոյեմբերի 22-ին, 2001թ. հունվարի 25-ին, մարտի 19-ին և ապրիլի 30-ին: Գործի նյութերից երևում է, որ ամեն անգամ Կուրգեն համայնքի դատարանը որոշում է կայացրել դատախազության գրավոր դիմումի հիման վրա և նիստ հրավիրելուց հետո, որին մասնակցել են դատախազը և պաշտպանության կողմի ներկայացուցիչը: Դատարանը չգիտի, թե որոնք են վերջինիս կողմից նիստի ժամանակ բանավոր կերպով ներկայացված փաստարկները: Հակառակ դրան, Դատարանը փաստում է, որ բոլոր այդ գրավոր դիմումներում, դատախազությունը նշել է իր կողմից բացահայտված կոնկրետ փաստերը, ինչպես նաև քննչական գործողությունները, որոնք, ըստ նրա, վերաբերում էին

դեպքին և հիմնավորում դիմողին անազատության մեջ պահելու անհրաժեշտությունը: Սակայն, ինչպես երևում է, իրավասու դատավորը միշտ հակիրճ և միանման ձևակերպմամբ է պատասխանել՝ պարզապես թվարկելով օրենքով սահմանված հիմքերը և ամբողջովին անտեսելով կողմերի ներկայացրած բոլոր փաստարկները:

Դատարանը չի հերքում Կառավարության այն պնդումը, որ նախքան վիճարկվող որոշումներից յուրաքանչյուրը կայացնելը դատավորը ընթերցել էր գործի նյութերը և լսել կողմերի բացատրությունները: Սակայն, դատարանի որոշումն առաջին հերթին պետք է հստակ պատճառաբանված լինի. տվյալ դեպքում վերը նշված վեց որոշումներն էլ ցույց չեն տալիս, որ դրանք ընդունելիս դատավորը հաշվի է առել իրեն ներկայացված կոնկրետ փաստերը:

131. Դրա հետ մեկտեղ, Դատարանը հաստատում է բոլոր վեց որոշումների միանման բնույթը՝ խմբագրական առումով: Իրականում, թվում է, թե 2000թ. հուլիսի 26-ի, սեպտեմբերի 20-ի և նոյեմբերի 22-ի որոշումները և 2001թ. հունվարի 25-ի և ապրիլի 30-ի որոշումները միանման էին ոչ միայն բովանդակային առումով, բացառությամբ ամսաթվերի, դատավորների և դատական նիստի մասնակիցների անունների և կալանավորման ժամկետների գրառումների, այլ նաև խմբագրական առումով, ներառյալ՝ գրելաձևը, տեքստի դասավորվածությունը և տողերի հեռավորությունը (տե՛ս վերը՝ 24, 28, 34 և 37 կետեր): Ինչ վերաբերում է 2001թ. մարտի 29-ի որոշմանը, ապա այն ձևակերպված էր ակներևաբար այլ ձևով, բայց դրա բովանդակությունը միանգամայն նույնն էր: Մյուս կողմից, մի շարք որոշումներ, որոնք կազմվել և տպագրվել էին համակարգչով, պարունակում էին դատարկ հատվածներ, որոնք պետք է լրացվեին ձեռքով. 2000թ. նոյեմբերի 22-ի որոշման մեջ դատավորի անունը նույնիսկ ուղղված էր գրիչով (տե՛ս վերը՝ կետ 28):

Այս պայմաններում միակ եզրակացությունը, որին կարող է հանգել Դատարանը, այն է, որ դիմողի կալանավորումը երկարացման մասին որոշումների տեքստերը կազմվել են նախօրոք, որոնք ամեն անգամ ենթարկվում են անմշան

փոփոխությունների և յուրաքանչյուր նիստից հետո արագորեն տպագրվել ու ստորագրվել էին: Դատարանը ընդունում է, որ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի դատավարական պահանջները հիմնականում ավելի ճկուն են, քան 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանվածները, որոնք առավել խիստ են վարույթի արագության առումով (տե՛ս վերը նշված *Reinprecht*-ի գործը, կետ 40): Այդպիսով, Դատարանն ընդունում է, որ վարույթի իրականացման նման եղանակը ոչ միշտ է հակասում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետին: Սակայն, այդպիսի հակասություն պարտադիր առկա է այն դեպքում, երբ բացակայում է կողմերի բացատրությունների արդյունավետ քննությունը: Ըստ Դատարանի՝ առաջին ատյանի դատարանի վիճարկվող պրակտիկան մեկնաբանվում է որպես Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված հիմնարար երաշխիքների մերժում:

132. Դատարանը հիշեցնում է, որ դիմողի նախնական կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին բոլոր որոշումները բողոքարկման առարկա են դարձել Ռիգայի շրջանային դատարանում, որը դրանք հաստատել է 2000թ. օգոստոսի 15-ի, հոկտեմբերի 17-ի և դեկտեմբերի 5-ի և 2001թ. փետրվարի 9-ի, ապրիլի 17-ի և մայիսի 11-ի վերջնական որոշումներով: Նաև Դատարանը ընդունում է, որ այդ որոշումները ավելի լավ էին մշակված, քան առաջին ատյանի դատարանինը: Սակայն, այս պարագայում ևս վերադաս ատյանը վարվել է երկիմաստորեն՝ նշելով կատարված հանցանքի ծանրությունը, այն փաստը, որ դա կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից, դիմողի անձը և հանցավոր համաձայնության վտանգը՝ առանց հիմնավորելու նշված հղումները: Միայն շրջանային դատարանի 2001թ. ապրիլի 17-ի որոշումն էր պարունակում դիմողի կոնկրետ գործողությունները, այդուհանդերձ, այստեղ խոսքը վերաբերել է բացառության, ինչը բավարար չէ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետին քննարկվող վարույթի համապատասխանությունը փաստելու համար:

133. Ի վերջո, ինչ վերաբերում է գործը դատարան ուղարկելուց հետո իրականացված վարույթին, Դատարանը նշում է, որ շրջանային դատարանի իրավասու դատավորի 2001թ. հոկտեմբերի

11-ի որոշումը, որը սահմանում էր անորոշ ժամկետով դիմողին կալանքի տակ պահել, գուրկ էր որևէ պատճառաբանությունից: Այդ որոշումը, այդպիսով, չի կարող ճանաչվել որպես քննարկվող կալանքի նկատմամբ օրինական «արդյունավետ դատական վերահսկողության» պահանջներին համապատասխանող:

134. Այսպիսով, համապատասխան պատճառաբանությունից գուրկ դատական որոշումներով դիմողի նախնական կալանքի ժամկետը երկարացնելով, լատիշական ատյանները խախտել են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը:

2. Պաշտպանության կողմի ներկայացուցչի համար նախաքննության նյութերի մատչելիության վերաբերյալ

135. Ինչ վերաբերում է նրան, որ դիմողը նշել է դատախազության մերժումը թույլատրել իր պաշտպանին ծանոթանալ նախաքննության նյութերին, ապա Դատարանն ի սկզբանե հաստատում է փաստերի վերաբերյալ կողմերի կարծիքների հակասականությունը: Դիմողը պնդել է, որ իր պաշտպանը մինչև 2000թ. հոկտեմբերի 30-ը՝ գլխավոր դատախազության՝ իր գործով վարույթն իրականացնող դատախազի կողմից նրա դիմումի մերժման ամսաթիվը, բանավոր կերպով դիմել է իրեն տրամադրել գործի նյութերը (տե՛ս վերը՝ կետ 26): Բոլոր դեպքերում, 2000թ. դեկտեմբերի 10-ին նա դիմել է գլխավոր դատախազություն՝ նույն պահանջով բողոք ներկայացնելով, որը մերժվել է (տե՛ս վերը՝ կետ 31): Կառավարությունը վիճարկել է այս պնդումը. ըստ նրա՝ հնարավոր չէ հաստատել նման բողոքի իրական լինելը՝ գործում որևէ գրավոր արձանագրման բացակայության պատճառով: Կառավարությունը, այդուհանդերձ, ընդունել է, որ Ռիգայի շրջանային դատարանին ուղղված՝ 2001թ. հունվարի 31-ի և մայիսի 2-ի իր բողոքներում պաշտպանության կողմը բարձրացրել է գործի նյութերին ծանոթանալու հարցը:

136. Դատարանը հիշեցնում է, որ մեղադրյալը, որը բողոքարկում է նախաքննության նյութերին ծանոթանալու անհնարինությունը, պետք է սկզբունքորեն պատշաճ կերպով

անձամբ հայցի նման թույլտվություն՝ ներպետական օրենսդրության պահանջներին համապատասխան: Մյուս կողմից, գործում նման բողոքին վերաբերող որևէ հիշատակման բացակայությունը ինքնին բավարար չէ հիմնավորելու համար, որ այն չի ներկայացվել (տե՛ս վերը նշված *Schöps*-ի գործը, կետ 46): Տվյալ դեպքում Կառավարությունն ընդունել է, որ դիմողի պաշտպանը դատարանում բողոք է ներկայացրել նախաքննության նյութերին ծանոթանալու անհնարիության վերաբերյալ, սակայն այն մերժվել է՝ դատախազին միջնորդությամբ չդիմելու պատճառաբանությամբ: Այդ կապակցությամբ Դատարանը հիշեցնում է, որ նման դեպքերում ինչպես ազգային իշխանությունները, այնպես էլ Դատարանը պետք է սկզբունքորեն խուսափեն ձևականություններից (տե՛ս նույն տեղում, կետ 52): Այսպես, քր.դատ.օր. 97-րդ հոդվածի երրորդ մասը սահմանում է պաշտպանի իրավունքը «դատախազի համաձայնությամբ (...) ծանոթանալու գործի բոլոր նյութերին (...)»: Դրա հետ մեկտեղ, այն չի նախատեսում նախքան դատարան դիմելը դատախազությանը միջնորդություն ներկայացնելու որևէ ձևական պարտականություն: Այդ պայմաններում չի կարելի դիմողի պաշտպանին մեղադրել անմիջականորեն դատարան դիմելու համար, քանի որ դատարանն իրավունք ուներ պաշտպանին ուղարկելու դատախազի մոտ՝ պահանջված համաձայնությունը ստանալու համար:

137. Դատարանն ընդունում է նախաքննության արդյունավետ իրականացման անհրաժեշտությունը, ինչը կարող է պարտադրել, որ ստացված տեղեկությունների մի մասը պահվի գաղտնի՝ մեղադրյալների կողմից ապացույցների խեղաթյուրումը կանխելու և արդարադատության իրականացումն ապահովելու համար: Սակայն այս օրինական նպատակին չի կարելի հասնել պաշտպանության կողմի իրավունքները սահմանափակելու միջոցով: Այլ կերպ՝ անձի կալանավորման օրինականությունը գնահատող հիմնական տեղեկությունները պետք է անպայմանորեն տրամադրվեն նրա պաշտպանին՝ տվյալ դեպքին համապատասխան եղանակով (տե՛ս վերը նշված *Lietzow*-ի գործը, կետ 47, ինչպես նաև *Garcia Alva c. Allemagne*, թիվ 23541/94, կետ 42, 2001թ. փետրվարի 13):

138. Բոլոր դեպքերում, ոչ ոք չի վիճարկում, որ չնայած 2001թ. դիմողը երկու անգամ բարձրացրել է իր պաշտպանի կողմից նախաքննության նյութերին ծանոթանալու անհնարինության հարցը, նման թույլտվությունը նրան չի տրվել: Ինչպես երևում է, նշված ժամանակաշրջանում արդեն իսկ մեծածավալ քրեական գործը պարունակել է մի շարք նյութեր, որոնք կարևոր դեր էին կատարում դիմողին անագատության մեջ պահելու հարցում: Խոսքը վերաբերում է ոչ միայն մյուս չորս մեղադրյալների՝ V.S., V.B., I.F. և I.C. ցուցմունքներին, որոնք դիմողին ներկայացնում էին որպես սպանության կազմակերպիչ (տե՛ս վերը՝ կետ 10), այլ նաև տարբեր ցուցմունքների, իրեղեն ապացույցների, միջազգային իրավական համագործակցության շրջանակներում կատարված փորձաքննությունների և տեղեկությունների, որոնք դատախազության՝ դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդություններում ամբողջապես ներկայացվել են: Այսպիսով, դիմողի նախնական կալանքի օրինականությունը վիճարկելու հնարավորություն ունենալու համար գործի նյութերին ծանոթանալու պաշտպանության կողմի հնարավորությունը հիմնաքարային էր՝ այն պարագայում, որ դիմողի նախնական կալանքը 2001թ. հունվարին արդեն իսկ տևել էր ավելի, քան վեց ամիս: Նման հնարավորության բացակայության պայմաններում վիճարկվող կալանավորման վերաբերյալ վարույթը չի բավարարում արդարացի դատաքննության պահանջներին համապատասխանող կողմերի իրավահավասարության կարգադրագրին:

139. Այսպիսով, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:

3. Ռիգայի շրջանային դատարանում վարույթի ենթադրալա անարդարացի բնույթի վերաբերյալ

140. Ինչ վերաբերում է Ռիգայի շրջանային դատարանում վարույթի ենթադրալա անարդարացի բնույթին, ապա Դատարանը հաստատում է, որ դատավարական արդարությունը և, հատկապես, դրա կարևոր բաղադրիչ

հանդիսացող կողմերի հավասարությունը, խախտվել է այն փաստով, որ պաշտպանության կողմի փաստաբանը նախաքննության նյութերին ծանոթանալու հնարավորություն չի ունեցել: Դրա հիման վրա Դատարանը գտնում է, որ նշվածն ազատում է իրեն առանձին քննարկել տվյալ վարույթում արդարության հարցն ընդհանրապես:

4. Դատաքննության փուլում համապատասխան բողոքի ենթադրյալ բացակայությունը

141. Դատաքննության փուլի առումով Դատարանը գտնում է, որ 2001թ. հոկտեմբերի 11-ի որոշմամբ Ռ-իգայի շրջանային դատարանի իրավասու դատավորը մեղադրյալին կանչել է դատաքննության՝ նրան պահելով կալանքի տակ: Դատարանը հաստատում է, որ այդ որոշումը չի համապատասխանում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի պահանջներին (տե՛ս վերը՝ կետ 133): Սակայն, եթե նույնիսկ դա այդպես չլիներ, ապա պետք է հաշվի առնել, որ քր.դատ.օր. դրույթների համաձայն՝ կալանքի ժամկետի նման երկարացումը ժամանակի մեջ սահմանափակված չէր, և որ սկզբունքորեն այն մնում էր ուժի մեջ, քանի դեռ դատարանը գործն ըստ էության չէր լուծել: Այսպիսով, ինչպես երևում է, լատիշական իրավունքով դատական քննության ժամանակ կալանավորման նկատմամբ պարբերական վերահսկողություն ապահովող որևէ մեխանիզմ նախատեսված չէ: Այդ կապակցությամբ Դատարանը հիշեցնում է, որ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը չի կարող մեկնաբանվել որպես կալանքն ամեն տեսակի նախնական վերահսկողությունից ազատող միայն այն պատճառով, որ դատարանը այն նշանակել է սկզբնական որոշմամբ: Ընդհակառակը, իր բնույթից ելնելով՝ նշված դրույթը պահանջում է, որ համապատասխան հսկողություն

իրականացվի ողջամիտ ժամկետով ընդմիջումներով (վերապահումներով տե՛ս *Iribarne Pérez c. France*, 1995թ. հոկտեմբերի 24-ի վճիռը, Շարք A, քիվ 325-C, էջ 63, կետ 30): Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ այդ սկզբունքը հավասարապես կիրառվում է դատական քննության փուլում՝ այնպես, ինչպես այն սահմանված է լատիշական իրավունքում:

142. Ճիշտ է, որ գործով վարույթն իրականացնող դատավորն արդյունավետորեն քննարկել է 2001թ. հոկտեմբերի 12-ին դիմողի կողմից ներկայացված ազատ արձակման մասին դիմումը: Սակայն, Դատարանը գտնում է, որ խոսքը պարզապես վերաբերել է լատիշական դատական պրակտիկային, որը զուրկ է հստակ նորմատիվ հիմքից և կարող է փոփոխվել ցանկացած պահի (տե՛ս վերը՝ կետ 64): Այդ եղանակն այդպիսով չէր համապատասխանում 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով պահանջվող մատչելիության և արդյունավետության պայմաններին: Եվրոպական դատարանը նաև նշում է, որ նշված դիմումը մերժվել է սովորական նամակով, որը, ըստ էության, չունի դատական որոշման բնույթ:

Անկասկած, 1999թ. ապրիլի 1-ից սկսած լատիշական օրենսդիրը քր.դատ.օր. է ներառել դատական քննության փուլում նախնական կալանքի մասին որոշման բողոքարկման կարգ: Սակայն այդ կարգը հնարավոր է կիրառել միայն գործն ըստ էության քննելու փուլը սկսելուց հետո և պայմանով, որ այդ քննությունը հետաձգվել է առնվազն մեկ ամսով (տե՛ս վերը՝ կետ 65)՝ պայման, որն ակնհայտորեն չէր համապատասխանում դիմողի իրավիճակին:

143. Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից հետո դիմողը զրկված է եղել իր նախնական կալանքը համապատասխան կարգով բողոքարկելու հնարավորությունից, որը կթույլատրեր

վերահսկել դրա օրինականությունը, ինչը հանդիսանում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:

զ) Եզրակացություն

144. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Դատարանը եզրահանգում է, որ վարույթի տարբեր փուլերում դիմողը չի օգտվել դատավարական այն միջոցներից, որոնք նախատեսված են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով: Այդպիսով, տեղի է ունեցել նշված դրույթի խախտում:

V. Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի ենթադրյալ խախտումը

145. Դիմողը պնդել է, որ իր նկատմամբ իրականացված քրեական դատավարության տևողությունն անցել է «ողջամտության» սահմանները՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ից կետի իմաստով: Նշված դրույթի համապատասխան մասերը սահմանում են.

«Յուրաքանչյուր ոք (...) նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի (...) դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի (...) դատաքննության իրավունք»:

Ա. Դատավարության արդարացիությունը

146. Նախ, Դատարանը նշում է, որ 2004թ. հուլիսի 12-ին ներկայացված իր լրացուցիչ բացատրություններում դիմողը մատնանշել է մի շարք փաստեր, որոնք ենթադրաբար խախտել են քրեական դատավարության արդարության սկզբունքը: Չնայած այդ փաստերի մեծ մասն առկա է եղել 2004թ. մայիսի 6-ից առաջ, դրանք չեն ներառվել դիմողի բացատրություններում, որոնք վերաբերում

էին գանգատի ընդունելիության հարցին: Նշված փաստերի հիման վրա դիմողը խնդրել է Դատարանին ոչ միայն ընթացք տալ իր բողոքներին, որոնք ընդունելի են համարվել, այլ նաև դրա հետ մեկտեղ ճանաչել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված արդար դատաքննության իրավունքի, ինչպես նաև Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-դ) կետի խախտում:

147. Կառավարությունն առարկել է և գտել, որ այստեղ խոսքը վերաբերում է դիմողի կողմից իր սկզբնական բողոքների առարկայի անընդունելի ընդլայնման մասին: Ըստ էության, դիմողի կողմից նոր ներկայացված բողոքները կա՛մ ակնհայտորեն անհիմն են, կա՛մ ուշացված:

148. Դատարանը հիշեցնում է, որ վեճի առարկան, որը նա պետք է լուծի ըստ էության, սահմանափակված է գանգատի ընդունելիության մասին իր որոշմամբ՝ ինչպես փաստական, այնպես էլ իրավական առումով (տե՛ս, օրինակ, վերը նշված *Assanidze*-ի գործը, կետ 162, և *Gennadi Naoumenko c. Ukraine*, թիվ 42023/98, կետ 95, 2004թ. փետրվարի 10): Իսկ բողոքը, որը դիմողն ի սկզբանե ներկայացրել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի մասով և որը ընդունելի է համարվել 2004թ. մայիսի 6-ի որոշմամբ, վերաբերել է միայն նրա նկատմամբ իրականացված դատավարության տևողությանը և ոչ թե դատավարության արդարացիությանը: Ինչ վերաբերում է 6-րդ հոդվածի 3-դ) կետին, որը ներկայացված չէ ո՛չ գանգատում, ո՛չ էլ հետագա հաղորդումներում, ապա այն առաջին անգամ մատնանշվել է միայն գանգատի ընդունելիության մասին որոշումից հետո:

Ճիշտ է, որ որոշ դեպքերում և վարույթի շահերից ելնելով, Դատարանը կարող է ճանաչել նախկինում կատարված փաստերը, եթե դրանք կազմում են այն փաստերի շարունակությունը, որոնք հիմք են հանդիսացել գանգատի ընդունելիության համար (տե՛ս *Olsson c. Suède (թիվ 1)*, 1988թ. մարտի 24-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 130, էջեր 28-29, կետ 56, և *Nuutinen c. Finlande*, թիվ 32842/96, կետ 101, CEDH 2000-VIII): Սակայն տվյալ դեպքում խոսքը վերաբերում է գանգատի ընդունելիության մասին որոշման մեջ ընդգրկված փաստերից էապես տարբերվող փաստերի: Այն կարող էր նոր

զանգատի առարկա դառնալ, ինչը տվյալ դեպքում ակնհայտորեն այդպես չէ:

149. Հետևաբար՝ սույն գործի շրջանակներում Դատարանը կսահմանափակվի բողոքների քննությամբ, որոնք ընդունելի են համարվել նրա՝ 2004թ. մայիսի 6-ի որոշմամբ: Այն չի կարող քննել ո՛չ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-դ) կետով, ո՛չ էլ 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով բերված զանգատները, որոնք վերաբերում են վիճարկվող վարույթի արդարացիությանը:

Բ. Վարույթի տևողությունը

1. Հաշվի առնվող ժամանակահատվածը

150. Դատարանը հիշեցնում է, որ քրեական գործերով «ողջամիտ ժամկետը» սկսվում է այն պահից, երբ անձը մեղադրվում է: Խոսքը կարող է վերաբերել դատական քննությանը նախորդող մի ամսաթվի, հատկապես՝ ձերբակալմանը, մեղադրանք առաջադրելուն կամ նախաքննություն հարուցելուն: «Մեղադրելը»՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով, կարող է սահմանվել որպես «իրավասու մարմնի կողմից արված պաշտոնական ծանուցում քրեական հանցագործություն կատարելու մասին»: Որոշ դեպքերում այն կարող է ունենալ նաև այլ դրսևորում, որը վերաբերում է հանցագործության կատարմանը և առաջացնում է «կարևոր հետևանքներ կասկածյալի իրավավիճակի համար» (տե՛ս վերը նշված *Lavents*-ի գործը, կետ 85):

Դատարանը գտնում է, որ դիմողի համար հաշվի առնվող 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված ժամանակահատվածը սկսվել է 2000թ. հունիսի 1-ից՝ որպես կասկածյալ հարցաքննվելու պահից: Ինչ վերաբերում է այդ ժամանակահատվածի ավարտին, ապա ոչ ոք չի վիճարկում, որ դա 2004թ. փետրվարի 6-ն է՝ դիմողի վճռաբեկ բողոքի վերջնական մերժման ամսաթիվը: Վարույթը տևել է 3 տարի 8 ամիս և 6 օր:

2. Վարույթի տևողության ողջամիտ բնույթը

151. Դատարանը սկզբում հիշեցնում է, որ քրեական դատավարության տևողության «ողջամիտ» բնույթը գնահատվում է դեպքի հանգամանքներից ելնելով, և ուշադրություն դարձնելով իր պրակտիկայի արդյունքում առաջացած չափանիշներին, հատկապես գործի բարդությունը, մեղադրյալի և իրավասու մարմինների վարքագծին (տե՛ս վերը նշված *Lavents*-ի գործը, կետ 87, և դրանում նշված դատական պրակտիկան):

ա) Կողմերի դիրքորոշումները

1. Կառավարությունը

152. Ինչ վերաբերում է գործի բարդությանը, ապա Կառավարությունը հիշեցրել է, որ դիմողը մեղադրվում էր առանձնապես ծանր հանցագործության ֆինանսավորման և կազմակերպման մեջ, և որ այդ հանցագործությունը կատարվել է նախնական համաձայնությամբ՝ չորս անձանց կողմից: Այդպիսով իշխանությունները պետք է քննեին յուրաքանչյուր մեղադրյալի դերն ու շարժառիթները՝ սպանության պատկերը վերականգնելու համար: Անհրաժեշտ էր հարցաքննել յուրաքանչյուր մեղադրյալի, կատարել առերեսումներ, յուրաքանչյուր ապացույցի վերաբերյալ հարցաքննել բազմաթիվ վկաների (որոշ վկաներ հարցաքննվել են մի քանի անգամ), հետազոտել դիմողի բնակարանում և աշխատավայրում հայտնաբերված և առգրավված փաստաթղթերը և առարկաները:

153. Կառավարությունը ներկայացրել է ոստիկանության և դատախազության կողմից սույն գործով կատարված քննչական և դատավարական գործողությունների հաշվետվությունը.

ա) 2000թ. հունիսի 2-ից մինչև հուլիսի 26-ն ընկած ժամանակահատվածում դատախազությունը հարցաքննել է բոլոր մեղադրյալներին և 12 վկաների: Վարույթն իրականացնող մարմնին ևս 15 օր էր հարկավոր ուսումնասիրելու համար բազմաթիվ նյութերի տեղեկատվական սկավառակների բովանդակությունը, որոնք

առգրավվել էին դիմողի բնակարանից՝ 2000թ. հունիսի 1-ին, ինչպես նաև վերջինիս հեռախոսային խոսակցությունների ցուցակը: Դատախազությունն Ինտեպոլի միջոցով վարույթ է հարուցել՝ պարզելու համար, թե որն էր դիմողի և տուժողի՝ Գերմանիա, Շվեյցարիա, Լիխտենշտեյն մեկնելու նպատակը: Այն դիմել է երկու լատիշական բանկերի՝ դիմողի կողմից կառավարվող առևտրային ընկերության բանկային հաշիվներից քաղվածքներ տրամադրելու նպատակով,

բ) 2000թ. հուլիսի 27-ից մինչև սեպտեմբերի 29-ը ընկած ժամանակահատվածում դատախազությունը հարցաքննել է երկու վկաների և կատարել վեց առերեսում: Ավելին, սեպտեմբերին դատախազությունը տրամադրել է լրացուցիչ 15 օր՝ հունիսի 1-ին դիմողի բնակարանից առգրավված նյութերի հետազոտման համար,

գ) 2000թ. սեպտեմբերի 30-ից մինչև նոյեմբերի 28-ն ընկած ժամանակահատվածում դատախազությունը հարցաքննել է երեք մեղադրյալների ու չորս վկաների և կատարել առերեսում: Ինչպես և նախորդ ժամանակահատվածի պարագայում, դատախազությանը 15 լրացուցիչ օր է անհրաժեշտ եղել 2000թ. հունիսի 1-ին դիմողի բնակարանից առգրավված իրերը ուսումնասիրելու համար,

դ) 2000թ. նոյեմբերի 29-ից մինչև 2001թ. հունվարի 28-ը ընկած ժամանակահատվածում դատախազությունը հարցաքննել է 13 վկաների: Երրորդ անգամ նրան հարկ է եղել կրկին զբաղվել վերը նշված խուզարկության նյութերն ուսումնասիրելով: Բացի այդ, դատախազությունը հեռահաղորդակցության երեք ընկերություններից ստացել էր դիմողի հեռախոսային խոսակցությունների ձայնագրառումները և ուսումնասիրել դրանք,

ե) 2001թ. հունվարի 29-ից մինչև մարտի 30-ն ընկած ժամանակահատվածում դատախազությունը շարունակել է գործի նյութերի ուսումնասիրությունը : Բացի այդ, հարցաքննել է 11 վկայի և մեղադրյալ V.B.-ին և երկու ճամփորդական գործակալություններից ստացել է փաստաթղթեր դիմողի՝ ղեպի Շվեյցարիա և Դանիա ուղևորությունների մասին,

զ) 2001թ. մարտի 31-ից մինչև ապրիլի 30-ն ընկած ժամանակահատվածում դատախազությունը ծանուցել է մեղադրյալներին վերջնական մեղադրական եզրակացությունների

մասին, նրանց ներկայացրել լրացուցիչ ապացույցները և հարցաքննել նրանց:

Ընդհանուր առմամբ, այդ ժամանակահատվածում ընթացքում դատավարական կարգի 16 որոշումներ են ընդունվել մեղադրյալների նկատմամբ,

է) վերջապես, 2001թ. մայիսի 1-ից մինչև հոկտեմբերի 11-ն ընկած ժամանակահատվածում դիմողը և մյուս մեղադրյալներն ծանոթացել են գործի նյութերին՝ նախքան գործը դատարան ուղարկելը:

154. Դրա հետ մեկտեղ, Կառավարությունը հիշեցրել է, որ դիմողը մեղադրվել է առևտրային կաշառքի մեջ: Դատախազությունը պետք է վարույթն իրականացնէր հատուկ ջանասիրությամբ, քանի որ սկզբից ևեթ քննարկվող ֆինանսական գործարքները համարվում էին I.S.-ի սպանության հիմնական դրոշապատճառը: Այլ կերպ՝ պետք էր հաստատել դիմողի մեղավորությունը տնտեսական հանցագործության մեջ, որպեսզի պարզվեր նրա դերը սպանության մեջ:

Այսպիսով, դիմողի գործը բարդ էր: Այն նաև շատ ծավալուն էր. գործը կազմված էր 15 հատորից: Նման քանակության փաստաթղթերի ուսումնասիրությունը շատ ժամանակ էր պահանջել:

155. Ինչ վերաբերում է դիմողի վարքագծին, ապա Կառավարությունը հիշեցրել է, որ նախաքննության սկզբից ևեթ նա բազմիցս փոխել է իր ցուցմունքները: Այսպես, 2000թ. հունիսի 1-ին ձերբակալվելով՝ նա հերքել է I.S.-ի հետ ֆինանսական հարաբերություններ ունենալու փաստը և հայտարարել, որ չի ճանաչում մեղադրյալ I.F.-ին: Մինչդեռ, 5 օր հետո՝ հունիսի 6-ին, նա խոստովանել է, որ ճանաչում է նրան: Դիմողի նման վարքագիծը կասկածներ է հարուցել նրա բոլոր ցուցմունքների ճշմարտացիության կապակցությամբ, և դատախազությունը պետք է մանրամասնորեն ստուգեր դրանք:

156. Բացի այդ, Կառավարությունը հիշեցրել է՝ քանի որ դիմողի պաշտպանները մեղադրական եզրակացության ներկայացման ընթացքում չեն կարողացել ներկա գտնվել, դատախազությունը ստիպված հետաձգել էր այդ գործողությունը:

Արդյունքում, նա պահանջել է դիմողի կալանքի ժամկետի երկարացում մինչև 2001թ. մայիսի 18-ը: Ի վերջո, գործը դատարան ուղարկելուն նախորդող հինգ ամիսների ընթացքում, դիմողը և մյուս մեղադրյալները ծանոթանում էին քրեական գործի նյութերին, չնայած ինքը՝ դիմողը, ծանոթացումն ավարտել էր 2001թ. հուլիսի 18-ին, մյուս մեղադրյալներն այն ավարտել էին 2001թ. հոկտեմբերի 5-ին: Ի ամփոփումն՝ վարույթի ընթացքում բոլոր հնարավոր ձգձգումները տեղի են ունեցել դիմողի վարքագծիի պատճառով:

157. Եվ հակառակը, ոչ մի էական ուշացում իշխանությունների պատճառով չի եղել: Իրականում, դատախազության կողմից քննչական գործողություններն իրականացվել են լավագույն ժամկետներում՝ օրինակելի արագությամբ, ինչն ամբողջությամբ արտացոլված է դատախազության կողմից դատարան ներկայացված՝ դիմողի կալանքի ժամկետի երկարացման միջնորդություններում: Ինչ վերաբերում է վարույթի դատական քննության փուլին, ապա Կառավարությունը նշել է, որ առաջին նիստը նշանակվել էր 2003թ.-ին, այդուհանդերձ, Ռիգայի շրջանային դատարանը որոշել էր գործին տալ որոշակի առաջնություն և այն քննել նախատեսվածից ավելի վաղ:

2. Դիմողը

158. Դիմողը պնդել է, որ իր գործով խախտվել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը: Նա նշել է, մասնավորապես, որ քր.դատ.օր. 241 հոդվածը գործն ըստ էության քննող դատավորին պարտավորեցնում է գործի քննությունը սկսել նախաքննության նյութերը ստանալու պահից 20-օրյա կամ մեկամսյա ժամկետում: Սակայն իր գործով տվյալ դրույթը չի պահպանվել:

բ) Դատարանի գնահատականը

159. Նախևառաջ Դատարանը հիշեցնում է, որ ներքին օրենսդրությամբ սահմանված ժամկետների խախտումն ինքնին չի հանգեցնում Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտման (տե՛ս օրինակ՝ *G. c. Italie*, 1992թ. փետրվարի 27-ի վճիռը, Շարք A,

թիվ 228-F, էջ 68, կետ 17, և *Wiesinger c. Autriche*, 1991թ. հոկտեմբերի 30-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 213, էջ 22, կետ 60): Դատարանը միայն իր դատական պրակտիկայի ընթացքում առաջացած չափանիշներով է որոշում, թե արդյո՞ք յուրաքանչյուր դեպքում «ողջամիտ ժամկետի» սահմանազանցումն առկա է, թե՛ ոչ:

160. Ըստ Դատարանի՝ տվյալ քրեական գործի բարդությունն անհերքելի է: Առաջին՝ մեղադրանքն առաջադրված էր հինգ անձի նկատմամբ, իշխանությունները պետք է կարողանային որոշել յուրաքանչյուրի կողմից կատարված արարքի բնույթը: Երկրորդ՝ Դատարանը հաշվի է առնում նախաքննության ընթացքում ձեռք բերված ապացույցների մեծ քանակը: Պարզվում է, որ դիմողի ձերբակալման օրն առգրավված փաստաթղթերը և թղթապանակները քառասուն արկղ են կազմել: Այնուհետև դատախազությունը ձեռք է բերել էական քանակություն կազմող այլ նյութեր՝ մեծ թվով վկաների ցուցմունքներ, դիմողի ծախսերի մասին վկայող փաստաթղթեր, հեռախոսային խոսակցությունների ձայնագրառումներ, փորձաքննությունների եզրակացություններ, իրեղեն ապացույցներ, ինչպես նաև օտարերկրյա իշխանություններից ստացված տեղեկություններ, որոնք տրամադրվել էին միջազգային իրավական համագործակցության շրջանակներում: Բոլոր այդ նյութերը միավորվել են մեկ գործի մեջ, որը, ի վերջո, կազմել էր 16 հատոր: Այդ ապացույցները ստանալու անհրաժեշտությունը հիմնավորված էր դատախազության կողմից Կորդեն համայնքի դատարան ներկայացված՝ դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին հաջորդական միջնորդություններում: Այդ դատավարական գործողությունների իրական լինելը դիմողի կողմից երբեք կասկածի տակ չդնելը հաշվի առնելով՝ անհրաժեշտ է նշել, որ բոլոր այդ նյութերն իրականում ձեռք են բերվել, որ դրանք կարևոր էին գործով ճշմարտությունը բացահայտելու համար, և որ դրանց հետազոտումը դատախազության, այնուհետև դատարանի կողմից պահանջել է երկար ժամանակ:

161. Ինչ վերաբերում է լատիշական իշխանություններին, Դատարանը չի գտնում, որ նրանց վարքագիծը ձգձգումներ է առաջացրել՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով:

Իրականում, Կառավարության բացատրություններից, որոնք չեն հերքվել դիմողի կողմից, բխում է, որ դատախազությունը քննչական գործողություններն իրականացրել է բավարար արագությամբ (տե՛ս վերը՝ կետ 153): Ինչ վերաբերում է առաջին ատյանի դատարանում գործի ըստ էության քննությանը, որը սկսել է 2002թ. սեպտեմբերի 13-ին, ապա Դատարանն այստեղ ևս որևէ ձգձգում չի տեսնում (տե՛ս վերը՝ 46-47 կետեր): Մասնավորապես, Դատարանը նշում է, որ չնայած առաջին դատական նիստի ժամկետը նախապես նշանակվել է 2003թ.-ին, Ռիգայի շրջանային դատարանը համաձայնել է ավելի վաղ սկսել գործի քննությունը. այդպիսով, առաջին ատյանում վարույթը հնարավոր եղավ ավարտել 2002թ.-ին:

162. Այդ պայմաններում, Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում զբաղվել մնացած հարցերով, որոնք վերաբերում են նրան, թե արդյո՞ք վարույթի հնարավոր ուշացումները կարող էին ազդեցություն ունենալ դիմողի վարքագծի վրա: Հաշվի առնելով գործի բարդությունը և դեպքի հանգամանքները՝ նա գտնում է, որ վարույթի ամբողջական ժամկետը՝ մոտ երեք տարի և ութ ամիս՝ ներառյալ նախնական քննությունը և դատական քննությունը լատիշական երեք ատյաններում, «ողջամտության» սահմանները չի գերազանցել՝ Կոմվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով:

Ուստի տվյալ դեպքում տեղի չի ունեցել նշված դրույթի խախտում:

VI. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի կիրառումը

163. Համաձայն Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

Ա. Վնասը

1. Նյութական վնաս

164. Դիմողը պահանջել է դրամական փոխհատուցում՝ իր գործով Կոնվենցիայի բազմաթիվ խախտումների հետևանքով իր կրած նյութական վնասի համար: Ըստ նրա՝ խոսքը վերաբերում է հատկապես կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում իր տնտեսական գործունեության ընդհատմանը. նա նշում է իր կալանավորման անօրինականությունը, իր վարկաբեկումը, հուզական սթրեսային վիճակը, որոնցում նա գտնվել է և «կյանքի որակի վատթարացումը, որին նա ենթարկվել է և շարունակում է ենթարկվել»: Դիմողը հայտարարել է, որ ի վիճակի չէ Դատարանին ներկայացնել իր կրած վնասների ճշգրիտ չափը, այդուհանդերձ, ըստ նրա՝ այն պետք է գնահատվի առնվազն 30 000 եվրո:

165. Այս կապակցությամբ Կառավարությունը հատուկ բացատրություն չի ներկայացրել:

166. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածով սահմանված նյութական վնասի փոխհատուցման անհրաժեշտ պայմանը պատճառված վնասի և հաստատված խախտման միջև եղած պատճառական կապն է (տե՛ս վերը նշված *Nikolova*-ի գործը, կետ 73, ինչպես նաև *Podkolzina c. Lettonie*, քիվ 46726/99, կետ 49, CEDH 2002-II): Սակայն սույն գործով որևէ

անմիջական կապ չի հաստատվել: Ինչ վերաբերում է կալանավորման հետևանքով դիմողի տնտեսական գործունեության դադարեցմանը, ապա Դատարանը հիշեցնում է, որ ինքը հաստատել է Կոնվենցիայի 5-րդ կետի 1-ին կետի խախտման բացակայությունը կալանքի տևողության մեծ մասի նկատմամբ (տե՛ս վերը կետ 90): Ինչ վերաբերում է «սթրեսային վիճակին», «վարկաբեկմանը» և այլին, ապա այստեղ խոսքն առավելապես վերաբերում է բարոյական վնասին (տե՛ս, օրինակ, վերը նշված *Lavents*-ի գործը, կետ 149), սակայն դիմողը բանավոր հայտարարել է, որ խախտումների փաստի հաստատումը կհամարի իր կողմից կրած ամեն տեսակի բարոյական վնասի փոխհատուցում:

Հետևաբար՝ Դատարանը մերժում է դիմողի բոլոր նման պահանջները:

2. Բարոյական վնասը

167. Դիմողը հայտարարել է, որ Կոնվենցիայով սահմանված՝ իր բազմաթիվ իրավունքների խախտումների ընդունումը և հաստատումն իր համար իր կրած բարոյական վնասի համապատասխան փոխհատուցում է: Դատարանը ոչ մի պատճառ չունի այլ կերպ վարվելու (տե՛ս վերը նշված *Lavents*-ի գործը, կետ 151):

Բ. Ծախքեր և ծախսեր

168. Դիմողը պահանջել է ծախսերի փոխհատուցում, որոնք կատարվել են Դատարան դիմելու նպատակով իր գործը պատրաստելու և ներկայացնելու համար: Նա հիշեցրել է, որ ի սկզբանե Դատարանում վարույթին իրեն ներկայացրել է ոչ միայն տկն Պաստիյը, այլ նաև Բեռլինի Հումբոլտի համալսարանի դասախոս պրն Գ. Կռաուսը: Այս երկու անձինք ի սկզբանե աշխատել են ժամավճարով (ժամը 125 եվրո՝ տկն Պաստիյը, 180 եվրո՝ պրն Կռաուսը): Այդուհանդերձ, հաշվի առնելով դիմողի ֆինանսական վիճակը, նրանք, ի վերջո, համաձայնել են եկել ֆիքսված վարձավճարի շուրջ: Իրավաբանական օգնության մասին

պայմանագրի համաձայն, որը կնքվել է 2004թ. դեկտեմբերի 1-ին և հանձնվել Դատարանին 2005թ. հունվարի 3-ին, դիմողը պարտավորվել է տկն Պաստիյին վճարել նախնական՝ 8 000 եվրո, որը պետք է փոխանցվեր Դատարանի կողմից գործով որոշում ընդունելու պահից երեք ամսվա ընթացքում: Այնուհետև դիմողը պարտավորվել է նրան վճարել լրացուցիչ 4 000 եվրո՝ «զանգատի ընդունելիության մասին որոշումից հետո փաստաբանի ամբողջ լրացուցիչ աշխատանքի համար»: Ըստ դիմողի՝ այս գումարները ներառում են գործով տկն Պաստիյի և պրն Կռաուսի աշխատանքի բոլոր ժամերը, ինչպես նաև վարչական ծախսերը: Այդպիսով, ծախսերի ամբողջական գումարը կազմել է 12 000 եվրո:

169. Ըստ Կառավարության՝ դիմողի ներկայացրած ծախսերի փոխհատուցման պահանջը չի համապատասխանում Դատարանի պրակտիկայով սահմանված հիմնական չափանիշներին: Իրականում, միակ հիմնավորումը 2004թ. դեկտեմբերի 1-ի պայմանագիրն է, որը, սակայն, հստակորեն չնշելով դիմողի կողմից ենթադրաբար կատարված բոլոր ծախսերը, ակնհայտորեն բավարար չէ նշված ծախսերի իսկությունն ապացուցելու համար: Բոլոր դեպքերում, Կառավարությունն այն կարծիքին է, որ գործը շատ բարդ չէ և, հետևաբար, դիմողի կողմից ներկայացված գումարը չափազանց է: Ընդհանուր առմամբ, եթե Դատարանը որոշի դիմողի համար նշանակել փոխհատուցման գումար, այն չպետք է գերազանցի 1 000 եվրոն:

170. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի իմաստով ծախսերի փոխհատուցման իրավունք ունենալու համար, կողմը պետք «անհրաժեշտաբար» և «իրականում» կատարած լինի ներկայացված ծախսերը (տե՛ս *Eckle c. Allemagne (հողված 50)*, 1983թ. հունիսի 21-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 65, էջ 11, կետ 25): Սակայն այդ սկզբունքը պետք է մեկնաբանվի 41-րդ հոդվածի նպատակներից լույսի ներքո : Ուստի, Դատարանը միշտ ծախսերի փոխհատուցում է նշանակել այն դեպքերում, երբ հոնորարների առնվազն մի մասի վճարումը կատարել է դիմողը (տե՛ս, օրինակ, *Kamasinski c. Autriche*, 1989թ. դեկտեմբերի 19-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 168, էջ 47, կետ 115 ; *Koendjibiharie c. Pays-Bas*, 1990թ. հոկտեմբերի 25-ի վճիռը, Շարք A, 185-B, էջ 42, կետ 35, և

Iatridis c. Grèce [Մեծ պալատ] (*արդարացի բավարարում*), թիվ 31107/96, կետ 55, CEDH 2000-XI): Բացի այդ, փոխհատուցում ստանալու համար ծախսերը պետք է կապված լինեն խախտման կամ խախտումների հետ և լինեն ողջամտության սահմաններում: Մասնավորապես, Դատարանի Կանոնակարգի 60-րդ կանոնի 2-րդ կետը նախատեսում է, որ բոլոր այն պահանջները, որոնք ներկայացվել են Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի հիման վրա, պետք է կետ առ կետ թվարկվեն, առանձնացվեն ըստ բաժինների և ուղեկցվեն անհրաժեշտ հիմնավորումներով, ինչի բացակայության դեպքում Դատարանը կարող է գանգատն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն մերժել (տե՛ս վերը նշված *Lavents*-ի գործը, կետ 154)

171. Սույն գործում Դատարանը հաստատում է, որ դիմողի կողմից իր պահանջների վերաբերյալ ներկայացված միակ փաստաթուղթն իրավաբանական օգնության մասին պայմանագիրն է, որը չի հստակեցնում ո՛չ տկն Պաստիյի կողմից մատուցված ծառայությունների բնույթը, ո՛չ դրանցից յուրաքանչյուրի արժեքը: Ինչ վերաբերում է պրն Կռաուսին, ապա Դատարանը նրա մասնակցությունը չի տեսնում վարույթում, նշված պայմանագիրը կնքվել է միայն տկն Պաստիյի հետ և Դատարանում դիմողին միշտ ներկայացրել է վերջինս: Բոլոր դեպքերում, դիմողի ներկայացրած ծախսերի ամբողջական գումարը փոքր-ինչ չափազանցված է: Մյուս կողմից, Դատարանը չի վիճարկում, որ գործը որոշ առումով բարդ էր, ինչը կազդեր դիմողի կողմից գործը Դատարան ներկայացնելու հետ կապված գործողությունների վրա: Այս պայմաններում, Դատարանը, 41-րդ հոդվածի հիման վրա որոշումն արդարության սկզբունքով կայացնելով, որոշում է, որ դիմողին բոլոր ծախսերի համար տրամադրել 3 000 եվրո՝ հավելած դրանից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկերը (տե՛ս վերը նշված *Lavents*-ի գործը, նույն տեղում):

Գ. Տուգանային տոկոսները

172. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի

սահմանաձև փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելված երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՁԱՅՆ

1. *մերժում է* Կառավարության նախնական առարկությունը
2. *վճռում է*, որ 2000թ. հունիսի 1-ից մինչև 2001թ. մայիսի 18-ը և 2001թ. հոկտեմբերի 11-ից մինչև 2002թ. սեպտեմբերի 13-ը դիմողի կալանքի կապակցությամբ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում տեղի չի ունեցել,
3. *վճռում է*, որ 2001թ. մայիսի 18-ից մինչև հոկտեմբերի 11-ը դիմողի կալանքի կապակցությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում,
4. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում,
5. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում,
6. *վճռում է*, որ տեղի չի ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում,
7. *վճռում է*, որ խախտման հաստատումը ինքնին դիմողին պատճառված բարոյական վնասի փոխհատուցում է,
8. *վճռում է*,
 - ա) Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան՝ վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող Պետությունը պետք է դիմողին վճարի 3 000 եվրո ծախսերի և ծախքերի համար, ինչպես նաև այդ գումարից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկային պարտավորությունների գումարը,
 - բ) վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանաձև փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելված երեք տոկոս

9. *մերժում է* դիմողի մնացյալ պահանջները:

Կատարվել է ֆրանսերենով և գրավոր հրապարակվել է 2006թ. մարտի 9-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերին համապատասխան:

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՄԱՐԲԱՆՆ ԸՆԴԴԵՄՄՈՒ ԴՈՎԱՅԻ գործով

ՎՃԻՌ

Ստրասբուրգ, 4 հոկտեմբերի 2005թ.

Սարբանն ընդդեմ Մոլդովայի գործով՝

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (Չորրորդ բաժանմունք), որպես Պալատ նիստ գումարելով հետևյալ կազմով՝

Նախագահ՝

սրբ Nicolas BRATZA,

Դատավորներ՝

սրբ J. CASADEVALL,

սրբ M. PELLONPժժ,

սրբ R. MARUSTE,

սրբ S. PAVLOVSKI,

սրբ J. BORREGO BORREGO,

սրբ J. ŠIKUTA,

և *Բաժանմունքի քարտուղար՝*

սրբ M. O'BOYLE,

գաղտնի խորհրդակցելով 2006թ. սեպտեմբերի 13-ին,

կայացրեց հետևյալ վճիռը, որը հաստատվեց նույն օրը:

ՓԱՍՏԵՐԸ

I. Գործի հանգամանքները

6. Դիմողը ծնվել է 1975թ. և բնակվում է Քիշնևում: Նա աշխատել է որպես Քիշնևի Մունիցիպալ խորհրդի քարտուղար:

A. Դիմողին կալանքի տակ պահելը

7. 2004թ. հոկտեմբերի 8-ին գլխավոր դատախազը քրեական գործ է հարուցել դիմողի նկատմամբ՝ Քրեական օրենսգրքի 327-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված պաշտոնեական դիրքի չարաշահման համար՝ կապված Քիշնևի քաղաքապետարանի կողմից շտապ օգնության 40 ավտոմեքենա գնելու հետ:

8. 2004թ. նոյեմբերի 12-ին դիմողը ձերբակալվել է Տնտեսական հանցավորության և կոռուպցիայի դեմ պայքարի կենտրոնի (CFECC) աշխատակից Գ.Գ.-ի կողմից: 2004թ. նոյեմբերի 15-ին Բույուկանի շրջանային դատարանը որոշում է կայացրել նրան տասնօրյա կալանքի վերցնելու մասին: Նման որոշումը դատարանը պատճառաբանել է հետևյալ կերպ.

«Քրեական գործը հարուցվել է գործող օրենքին համապատասխան: [Դիմողը] կասկածվում է ծանր հանցագործության մեջ, որի համար օրենքով նախատեսված է ազատազրկում երկու տարուց ավելի ժամկետով, դատարանին ներկայացված ապացույցները ձեռք են բերվել օրենքով սահմանված կարգով, կասկածյալին հասարակությունից մեկուսացնելն անհրաժեշտ է, նա կարող է խուսափել քրեական հետապնդման մարմիններից կամ դատարանից, նա կարող է խոչընդոտել քրեական դատավարությունում ճշմարտության բացահայտմանը կամ կատարել նոր իրավախախտում»:

9. 2004թ. նոյեմբերի 18-ին Քիչնկի վերաքննիչ դատարանը մասնակի վերացրել է այդ որոշումը և ընդունել նորը, որով դիմողի նկատմամբ նշանակվել է տնային կալանք: Դատարանը գտել է, որ.

«[Ստորադաս] դատարանը թույլ չի տվել որևէ դատավարական սխալ, սակայն, հաշվի առնելով այն, որ [դիմողը] ունի բնակության մշտական վայր, չունի քրեական անցյալ, հիվանդ է և ունի հասարակությունից չմեկուսանալու պայմաններում բուժում ստանալու կարիք, և որ չկա որևէ տեղեկություն առ այն, որ նա կարող է խուսափել քրեական հետապնդման մարմիններից, [դատարանը] գտնում է, որ տվյալ գործում քրեական վարույթի բնականոն ընթացքը կապահովվի, եթե կասկածյալի նկատմամբ կիրառվի տնային կալանքի հարկադրանքի միջոց: [Դատարանը] նաև նշում է, որ քրեական գործը հարուցվել է 2004թ. հոկտեմբերի 8-ին, և որ 2004թ. նոյեմբերի 13-ին և 16-ին [քրեական հետապնդման մարմինների կողմից] դիմողին որպես վկա հարցաքննվելու ծանուցագիր է ուղարկվել, սակայն 2004թ. նոյեմբերի 12-ին նրան կալանավորել են, և նրա կալանքը պայմանավորող որևէ նոր բացահայտված հանգամանք ի հայտ չի եկել: Բացի դրանից, անհրաժեշտ է հաշվի առնել Քրեական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածով նախատեսված ամենդրության կանխավարկածը և այն, որ դիմողին մեղսագրվող հանցագործությունը պատժվում է նաև տուգանքով»:

10. 2004թ. նոյեմբերի 19-ին դիմողին կրկին ձերբակալել են հանրային գործունեություն իրականացնելիս՝ իր պաշտոնեական լիազորությունները սահմանազանցելու կասկածանքով, որը նախատեսված է Քրեական օրենսգրքի 328-րդ հոդվածի 1-ին կետով՝ 7-րդ կետում նշված շտապ օգնության նույն ավտոմեքենաների առուվաճառքի կապակցությամբ: Ձերբակալումը պատճառաբանվում էր նրանով, որ «ականատեսները կարող են հաստատել, որ այդ անձը կատարել է հանցագործություն»:

11. 2004թ. նոյեմբերի 22-ին Բույուկանիի շրջանային դատարանի նախագահը որոշում է կայացրել դիմողին տասն օրով

կալանավորելու մասին: Այդ որոշումը դատարանը պատճառաբանել է հետևյալ կերպ.

«[Դիմողը] կասկածվում է ծանր հանցագործություն կատարելու մեջ, որի համար օրենքը նախատեսում է ազատազրկում երկու տարուց ավելի ժամկետով, դատարանին ներկայացված ապացույցները ձեռք են բերվել օրենքով սահմանված կարգով, կասկածյալին հասարակությունից մեկուսացնելն անհրաժեշտ է, նա կարող է խուսափել քրեական հետապնդման մարմիններից կամ դատարանից; նա կարող է խոչընդոտել քրեական դատավարությունում ճշմարտության բացահայտմանը, կատարել նոր իրավախախտում»:

12. Դիմողը փաստարկներ է ներկայացրել կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու դեմ և ուշադրություն է հրավիրել իր վատ առողջական վիճակի վրա: Նա վկայակոչել է կոնկրետ փաստեր. օրինակ՝ իր առաջին ձերբակալումից ի վեր նա երբևէ ոչ մի կերպ չի խոչընդոտել քննությանը և ներկայացել է վարույթն իրականացնող մարմնի ցանկացած կանչով, քննության առնչությամբ իր վարքագիծը միշտ եղել է անթերի, ինքն ընտանիք և սեփականություն ունի Մոլդովայում և ոչինչ չունի արտասահմանում, մի շարք թերթեր պատրաստ են, Քրեական դատավարության օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան, երաշխավորել իր ազատությունը, ինքը պատրաստ է հանձնել իր անձնագիրը՝ որպես երկիրը չլքելու երաշխիք:

13. 2004թ. նոյեմբերի 25-ին Քիշնևի վերաքննիչ դատարանն անփոփոխ է թողել Բույուկանիի շրջանային դատարանի 2004թ. նոյեմբերի 22-ի որոշումը: Դատարանը որևէ հատուկ կերպով չի պատճառաբանել իր որոշումը՝ լոկ հաստատելով ստորին ատյանի դատարանի որոշման օրինականությունը:

14. 2004թ. նոյեմբերի 26-ին Բույուկանիի շրջանային դատարանի նախագահը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է ևս 30 օրով՝

մինչև 2004թ. դեկտեմբերի 29-ը: Դատարանը պատճառաբանել է, որ կալանքն անհրաժեշտ է եղել, որովհետև՝

«[դիմողը] կասկածվում է ծանր հանցագործության համար; կա կասկած, որ նա կարող է ճնշում գործադրել վկաների վրա կամ անհասանելի դառնալ վարույթն իրականացնող մարմինների համար, և առկա է նրան հասարակությունից մեկուսացնելու շարունակվող անհրաժեշտություն»:

15. 2004թ. դեկտեմբերի 2-ին Քիշնևի վերաքննիչ դատարանը մերժել է դիմողի բողոքը՝ չբերելով որևէ նոր հիմնավորում:

16. 2004թ. դեկտեմբերի 14-ին Բույուկանի շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի կողմից ներկայացված *habeas corpus*-ի միջնորդությունը, նշելով, որ՝

«քրեական գործի նյութերի հիման վրա՝ [դիմողը] մեղադրվում է միջին ծանրության հանցագործության մեջ, որի համար օրենքը նախատեսում է ազատազրկում՝ ավելի, քան երկու տարի ժամկետով»:

17. 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին Քիշնևի վերաքննիչ դատարանը մերժել է դիմողի՝ 2004թ. դեկտեմբերի 14-ի որոշման դեմ բողոքը:

18. Նույն օրը՝ 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին, քննիչ Գ.Գ.-ն՝ նա, ով ձերբակալել էր դիմողին, և ով վարում էր գործը սկսած՝ 2004թ. սեպտեմբերի 10-ից, մամլո ասուլիսում հանդես է եկել հայտարարությամբ: Նա վճռականությամբ հայտարարել է, որ պարոն Ուրեչեանուի և «շտապ օգնության ավտոմեքենաների գործով» մյուս մեղադրյալների դեմ հարուցված գործը կրել է քաղաքական պատվերի բնույթ և հետապնդել է քաղաքական հակառակորդներին մեկուսացնելու նպատակ: Համաձայն Գ.Գ.-ի՝ գործում չեն եղել քրեական գործի հարուցումը կամ դիմողի ձերբակալումն արդարացնող հիմքեր:

19. 2004թ. դեկտեմբերի 21-ին գործի քննությունն ավարտվել է, և քրեական գործը փոխանցվել է Յենտրոուի շրջանային դատարան: Ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան՝ դրանից հետո չի եղել կալանքի ժամկետը երկարացնելու անհրաժեշտություն, և դիմողը մնացել է կալանքի տակ՝ սպասելով իր նկատմամբ դատարանի կողմից վերջնական որոշման կայացմանը կամ իր կալանքը վերացնող դատական ակտի ընդունմանը:

20. 2005թ. հունվարի 13-ին տվյալ քրեական գործով առաջին դատական նիստի ընթացքում դիմողը ներկայացրել է մեկ այլ *habeas corpus* միջնորդություն և պատրաստակամություն է հայտնել դատաքննությունից չխուսափելու այլ երաշխիքներ: Ի թիվս այլոց՝ նա իր միջնորդությունը հիմնավորել է իր վատ առողջական վիճակով և 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին քննիչ Գ.Գ.-ի կողմից արված հայտարարության վրա: Դատախազի միջնորդությամբ դատարանը նիստը հետաձգել է մինչև 2005թ. հունվարի 20-ը՝ դիմողի գործը մյուս մեղադրյալների գործին միացնելու հարցը լուծելու նպատակով:

21. 2005թ. հունվարի 20-ին դատարանը բավարարել է դիմողի գործը Քիչնևի քաղաքապետարանում աշխատող անձանց վերաբերյալ երեք այլ քրեական գործերին միացնելու դատախազի միջնորդությունը: Ի պատասխան դիմողի *habeas corpus* միջնորդության՝ դատարանը նշել է, որ միացված քրեական գործը քննող դատարանն ինքը կորոշի, թե արդյոք կալանքի ժամկետը երկարացնելն անհրաժեշտ է, թե՛ ոչ: Դիմողը բողոքել է իր միջնորդությանը դատարանի կողմից պատշաճ կերպով չպատասխանելու դեմ:

22. 2005թ. հունվարի 27-ին դատական նիստը հետաձգվել է:

23. 2005թ. փետրվարի 2-ին դատարանը վերջնական որոշմամբ մերժել է դիմողի *habeas corpus* միջնորդությունը՝ գտնելով, որ.

«...[Դիմողին արգելանքի տակ են պահել], որովհետև նա կասկածվում է ծանր հանցագործության համար; նա կարող է խուսափել վարույթն իրականացնող մարմիններից, և կարող է խոչընդոտել քրեական դատավարությունում ճշմարտության բացահայտմանը:

Կալանավորման հիմքերը շարունակում են մնալ բավարար»:

24. 2005թ. փետրվարի 16-ին Ցենտրոլի շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի ներկայացրած մեկ այլ *habeas corpus* միջնորդությունը՝ գտնելով, որ «դիմողին կալանքի տակ պահելու հիմքերը դեռևս առկա են»:

B. Կալանքի տակ գտնվելու ժամանակ դիմողին չցուցաբերված բժշկական օգնությունը

25. Դիմողը տառապել է «զարգացող ծոծրակային ոսկրահողաբորբով (*միելոպատիա*)՝ ողնաշարի C5-C6-C7 տեղաշարժմամբ և անկանոն ցավերով» և ստիպված է եղել կրել վզի դիրքն անշարժացնող հատուկ սարք՝ ողնուղեղի անդառնալի վնասվածքների ռիսկը նվազագույնի հասցնելու նպատակով: Նա նաև տառապել է հոդատապով (պողպատալի) և երկրորդ աստիճանի զարկերակային (արտերիալ) ճնշումով՝ սրտանոթային բարդացումների աճող վտանգով՝ բոլորը հաստատված բժշկական եզրակացություններով:

26. Բավարար բժշկական օգնություն չցուցաբերելու վերաբերյալ նրա բողոքն առնչվել է CFEEC կալանավայրում կալանքի տակ գտնվելիս 2004թ. նոյեմբերի 12-ից մինչև 2005թ. հունվարի 18-ն ընկած ժամանակաշրջանին:

27. 2004թ. նոյեմբերի 12-29-ն ընկած ժամանակահատվածում (ըստ Կառավարության՝ նոյեմբերի 19-29-ն ընկած ժամանակահատվածում) դիմողը հացադուլ է արել: 2004թ. նոյեմբերի 19-ին (դիմողի երկրորդ ձերբակալման օրը) նրան զննել է բժիշկ Ա.Ե.-ն, ով նշում է կատարել մեջքի շրջանում ցավերից տառապելու վերաբերյալ դիմողի գանգատի մասին, և ախտորոշել է, որ վերջինս տառապում է լուրջ զարկերակային (արտերիալ) ճնշումով (*hipertensiune arteriala esentiala*)՝ նշանակելով դեղամիջոցներ՝ արյան բարձր ճնշումն իջեցնելու համար:

28. Ըստ դիմողի՝ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամանակ, մինչև Կառավարությանն իր բողոքը հանձնելը, ո՛չ իր ընտանեկան բժիշկ

Գ.-ին, ո՛չ էլ մեկ այլ բժշկի չի թույլատրվել իրեն հետազոտել: Նա ներկայացրել է իր ընտանեկան բժշկի կողմից 2004թ. նոյեմբերի 22-ին և 29-ին հարուցված երկու միջնորդությունների պատճենները, համաձայն որոնց՝ վերջինս խնդրել է իրեն թույլ տալ հետազոտել դիմողին կամ թույլ տալ, որպեսզի մեկ այլ մասնագիտացված բժիշկ հետազոտի նրան: Միջնորդություններից ոչ մեկը չի բավարարվել, նույնիսկ չի ընդունվել:

29. Ըստ Կառավարության՝ կալանքի տակ գտնվելիս դիմողն անձամբ ոչ մի անգամ չի ներկայացրել որևէ միջնորդություն բժիշկ Գ.-ին տեսակցելու մասին:

30. 2004թ. նոյեմբերի 29-ին դատական ​​​​միստի ժամանակ դիմողն ուշագնաց է եղել և տարվել է կալանավայրի հիվանդանոց, որտեղ բուժում է ստացել մինչև 2004թ. դեկտեմբերի 20-ը:

31. Ըստ դիմողի՝ հիվանդանոցում գտնվելու ընթացքում որևէ նյարդաբան իրեն չի հետազոտել: Իր անձնական բժշկական գործը ցույց է տալիս, որ շատ անգամ նա զանգատվել է ողնուղեղի վզակոթային մասում ցավերից և մատների ու ձեռքերի շրջանում՝ փայտացումից (2004թ. դեկտեմբերի 2-ին, 7-ին, 13-ին և 15-ին): Միայն 2004թ. դեկտեմբերի 15-ին նրան նյարդաբան է այցելել, որը եզրակացրել է. «նյարդավիրաբույժի կողմից հետազոտություն անցնելը ցանկալի է՝ պատշաճ բուժում նշանակելու նպատակով»: Նման հետազոտություն չի կատարվել:

32. 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին նրան դուրս են գրել հիվանդանոցից և վերադարձրել կալանավայր: Դիմողի դուրսգրման ձևաթղթի համաձայն՝ նրա վիճակը եղել է «բավարար. առաջարկվում է իրականացնել հսկողություն ընդհանուր բժշկի և նյարդաբանի կողմից, ստուգել արյան զարկերակային (արտերիալ) ճնշումը և հաբերի ընդունումը...»:

33. 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին բավարարվել է դիմողի կնոջ միջնորդությունը՝ կալանավայրում նյարդաբանի կողմից նրան հետազոտելու մասին: Այդուհանդերձ, CFECC-ի վարչակազմի մերժման պատճառով բժշկին չեն թույլատրել այցելել դիմողին:

34. Ըստ դիմողի՝ կալանավայրում բժշկական անձնակազմ չի եղել:

35. Ըստ Կառավարության՝ այնտեղ բժիշկ կար՝ Ռ.Վ.-ն, ով եղել է ընդհանուր բժիշկ, և կալանքի ընթացքում դիմողին ցույց է տվել

կանոնավոր բժշկական օգնություն: Շտապ բուժօգնության անհրաժեշտություն առաջանալու դեպքում կալանավորները կարող էին տեղափոխվել կալանավայրի հարևանությամբ գտնվող հիվանդանոց:

36. Ըստ դիմողի՝ բուժօգնության բացակայության պատճառով նա ստիպված է եղել իր արյան ճնշումը չափելու միջոցներն օգտագործել վանդակաճաղերի արանքներից, որում նա գտնվել է դատական նիստի ժամանակ:

37. Կառավարությունը չի առարկել դրա դեմ, բայց հայտարարել է, որ կալանավայրի ընդհանուր բժիշկը դիմողին բուժօգնություն է ցույց տվել ցանկացած ժամանակ, երբ դիմողը խնդրել է:

38. Համաձայն կալանավայրի բժշկական մատյանի, որը ներկայացրել էր Կառավարությունը, ամբողջ այն ժամանակահատվածի ընթացքում, որին առնչվում է բողոքը, դիմողը հետազոտվել է միայն 2004թ. նոյեմբերի 19-ին: Դիմողին վերաբերող մյուս գրառումը կատարվել է 2005թ. հունվարի 19-ին: Կառավարության ներկայացրած փաստաթղթերում բժիշկ Ռ.Վ.-ի անունն առաջին անգամ ի հայտ է եկել 2005թ. փետրվարի 11-ին:

39. Դիմողի կիմը մի քանի անգամ (2004թ. նոյեմբերի 16-ին, 17-ին, 20-ին, 22-ին, 26-ին, 27-ին, ինչպես նաև 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին և 21-ին) անհաջող փորձեր է արել նրա առողջական վիճակը ստուգելու թույլտվություն ստանալու և նրան տարբեր իրեր բերելու համար: Ե՛վ դիմողը, և՛ նրա կիմը խնդրել են, որպեսզի բերվի զարկերակային (արտերիալ) արյան մոնիտոր, և որպեսզի բժիշկ Գ.-ն պարզաբանի դրա պատշաճ օգտագործման հրահանգները: Ի վերջո, նրան թույլ են տվել դիմողին հանձնել գործիքները:

C. 2005 թ. հունվարի 18-ից հետո կազմված բժշկական եզրակացությունները

40. 2005թ. հունվարի 19-ին Ցենտրոլի շրջանային դատարանը բավարարել է բժշկի կողմից հետազոտվելու մասին դիմողի միջնորդությունը: Նույն օրը նա հետազոտվել է Պրունկուլի հիվանդանոցի բուժական (թերապևտիկ) բաժանմունքի գլխավոր

բժշկի կողմից, ով բժշկական մատյանում նշել էր (տե՛ս վերը՝ կետ 38), որ դիմողը չի գանգատվել իր առողջական վիճակից:

41. Բժիշկ Գ.-ն, ով 2005թ. հունվարի 26-ին հետազոտել էր դիմողին, եզրակացրել է, որ նրա վիճակն էականորեն վատթարացել է երեք հիվանդությունների համակցության պատճառով (տե՛ս վերը՝ կետ 25): Բժշկական օգնության բացակայության պատճառով դիմողը կանգնել է իր առողջությանը և կյանքին սպառնացող լուրջ վտանգի առջև: Նրա զարկերակային (արտերիալ) ճնշման տատանումները մշտապես և ճշտորեն ստուգելու և դրանց արձագանքելու անհնարինությունը, միզային թթուների մակարդակը և այլ նշաններ կարող էին հանգեցնել լուրջ հետևանքների՝ ներառյալ սրտամկանի ինֆարկտի և սերերթրալ-վասկուլյար պատահարների, նույնիսկ հանկարծակի մահվան:

42. «Նիկոլայ Թիատիմիտեանովի» հիվանդանոցի նյարդաբանական բաժանմունքի վարիչ Ջ.-ին 2005թ. հունվարի 25-ին թույլատրել են բանտում այցելել դիմողին: Դիմողը գանգատվել է ձեռքերի շրջանում ցավից և փայտացումից, գլխացավերից և մասնագիտացված բժշկի կողմից մշտական հսկողության բացակայությունից: Իր եզրակացությունում պրոֆեսոր Ջ.-ն վկայակոչել է միայն դիմողի ծոծրակային հոդաբորբը, և հոսպիտալացում չի առաջարկել: Նա նշանակել է բուժում ախտանշանական (սիմպտոմատիկ) հաբերով, ֆիզիկական շարժման սահմանափակում և պարանոցն անշարժացնող սարքի մշտական կրում: Չնայած բժիշկը չի արձանագրել դիմողի կյանքին սպառնացող մեծ վտանգ ոսկրահոդաբորբի պատճառով, նա ընդունել է, որ առկա է մշտական վտանգ, որ դիմողի նյարդային համակարգի վիճակը կարող է վատթարանալ: Նա հանգել է այն եզրակացությանը, դիմողի առողջական վիճակի վատթարացման դեպքում վերջինս կունենա հատուկ կլինիկայում նյարդավիրաբուժական բուժման կարիք:

43. Երկու այլ բժիշկներ՝ բժիշկ Ս.Գ.-ն և բժիշկ Մ.Գ.-ն, որոնք դիմողի բժշկական քարտերը հետազոտել են 2005թ. հունվարին, անդրադառնալով դիմողի ծոծրակային ոսկրահոդաբորբին, նշել են, որ այդ հիվանդությունը չի կարող անխուսափելիորեն հանգեցնել շարժման մշտական կորստի և սրտանոթային համակարգի համար

բացասական հետևանքների: Բժիշկ Մ.Գ.-ն նշանակել է բուժում, հատուկ մարզումներ և նյարդավիրաբույժի կողմից խորհրդատվություն՝ միկրոնյարդավիրաբուժության ենթարկելու անհրաժեշտությունը պարզելու համար: Նա նաև խորհուրդ է տվել վզի անշարժ վիճակն ապահովող սարքի կրում: Բժիշկ Մ.Գ.-ն հայտարարել է, որ առկա է դիմողի առողջությանը սպառնացող լուրջ վտանգ՝ կապված նրա ոսկրահողաբորբի հետ, ներառյալ տետրապարեզիսը: Նա խորհուրդ է տվել դիմողին ենթարկել հոսպիտալացման:

44. Իրավիճակը Կառավարությանը ներկայացնելուց հետո ձևավորված պետական բժշկական հանձնաժողովը գտել է, որ ծոծրակային օստեոարտրիտը վտանգ է ստեղծել դիմողի առողջության համար, և որ առկա է ցավի ուժեղացման հավանականություն: Հիվանդն ունեցել է «համապատասխան բժշկական հսկողության և արտահիվանդանոցային բուժման կարիք (տանը, աշխատավայրում, բանտում)»: 2005թ. փետրվարի 9-ին առողջապահության նախարարության ներկայացուցիչը հայտարարել է, որ զարկերակային արյան բարձր ճնշումը և հողատապը (պողագրան) պահանջել են «համապատասխան հոգեկան-հուզական ռեժիմ և բժշկի կողմից նշանակված բուժման ընդունում»:

D. Դիմողի կալանքին առնչվող այլ հարցեր

45. Ըստ դիմողի, բացառությամբ մի դեպքի, նրան մշտապես դատարան են տարել ձեռնաշղթաներով և նիստի ամբողջ ընթացքում նստեցրել են երկաթե վանդակի մեջ: Կառավարությունը չի առարկել դրա դեմ:

46. Ըստ դիմողի՝ բանտախուցը, որտեղ նրան պահել են կալանավայրում, եղել է գերլեցուն, քանի որ այն զբաղեցրել է ընդամենը տասնմեկ քառակուսի մետր տարածք՝ չորս հոգու համար, և ջերմաստիճանն անչափ բարձր է եղել:

47. Ըստ Կառավարության՝ կալանքի տակ եղած ժամանակ դիմողի բանտախցում պահվել է ևս մեկ կալանավոր, իսկ ջերմաստիճանը և մյուս պայմանները եղել են թույլատրելի սահմաններում: Ի

պաշտպանություն իր հայտարարությունների՝ Կառավարությունը Դատարանին է ուղարկել 2005թ. փետրվարի 11-ի հաշվետվության պատճենը, որը ներկայացված է եղել սանիտարահակահամաճարակային ծառայության կողմից, ինչպես նաև նկարներ և տեսաժապավեն, որոնցում պատկերված է եղել դիմողի բանտախուցը:

E. Իր փաստաբանի հետ դիմողի խորհրդատվությանը ենթադրյալ միջամտությունը

48. Կալանավայրում փաստաբանների և կալանավորների հանդիպումների համար նախատեսված սենյակն ունեցել է երկշերտ ապակյա պատնեշ՝ անցքերով, որոնք միայն մասնակի են համընկել, և ծածկված են եղել հաստ ցանցով՝ դրանք անջատ պահելու նպատակով: Ըստ դիմողի՝ իրենք ստիպված են եղել բղավել միմյանց լսելու համար, և չեն կարողացել ստորագրելու համար փաստաթղթեր փոխանցել:

49. Կառավարությունը չի առարկել ապակյա պատնեշի առկայության դեմ և Դատարանին է ուղարկել այն պատկերող տեսաժապավեն:

50. 2005թ. փետրվարի 15-ին դիմողը Յենտրուի շրջանային դատարանին միջնորդել է CFECC-ի վարչակազմին պարտավորեցնել տրամադրելու սենյակ իր պաշտպանի հետ խորհրդապահական (կոնֆիդենցիալ) հանդիպումների համար: 2005թ. փետրվարի 16-ին դատարանը մերժել է միջնորդությունը՝ այն հիմնավորմամբ, որ ըստ CFECC-ի վարչակազմի՝ հանդիպումների սենյակում ձայնագրող սարքեր չկան, և որ ապակյա պատնեշն անհրաժեշտ է կալանավորված անձանց և փաստաբանների անվտանգության նկատառումներով:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

51. Սահմանադրության համապատասխան դրույթները նախատեսում են.

«Հոդված 53. Անձի իրավունքը, ում իրավունքները խախտվել են պետական մարմնի կողմից:

(1) Անձը, ում իրավունքները խախտվել են պետական մարմնի կողմից վարչական ակտի կամ օրենքով նախատեսված ժամանակաշրջանում միջնորդությունը չքննելու հետևանքով, ունի վիճարկվող իրավունքի ճանաչման, ակտի անվավեր ճանաչման և վնասի փոխհատուցման իրավունք:

(2) Օրենքով սահմանված կարգով պետությունը կրում է նյութական պատասխանատվություն քրեական դատավարությունում նախնական քննության մարմինների և դատարանների թույլ տված սխալների հետևանքով առաջացած վնասի համար»:

52. Քրեական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան դրույթների համաձայն՝

«Հոդված 29. Քրեական արդարադատություն իրականացնող դատարանը

(3) Քրեական հետապնդման փուլում դատարաններում գործող քննիչ-դատավորները քրեական դատավարության ընթացքում հանդես են գալիս իբրև սեփական իրավասությամբ դատական մարմիններ:

Հոդված 41. Քննիչ-դատավորի իրավասությունը

Քրեական հետապնդման ընթացքում քննիչ-դատավորը իրականացնում է դատական վերահսկողություն՝

- 1) նշանակելով, փոխելով, վերացնելով կամ վերականգնելով կալանքը կամ տնային կալանքը՝ որպես խափանման միջոցներ,
- 2) որոշում կայացնելով կալանավորված կամ ձերբակալված անձին ազատ արձակելու մասին, ...»:

Հոդված 176.

(1) Քրեական հետապնդման մարմինների կողմից կարող են խափանման միջոցներ կիրառվել միայն այն դեպքերում, երբ առկա են լուրջ հիմքեր ենթադրելու, որ մեղադրյալը ... կոլիմի փախուստի, կխոչընդոտի քրեական դատավարությունում ճշմարտության բացահայտմանը կամ կկատարի նոր իրավախախտում, կամ դրանք կարող են կիրառվել դատարանի կողմից՝ դատավճռի կատարումն ապահովելու նպատակով:

(2) Կալանավորումը և խափանման այլընտրանքային միջոցները կարող են կիրառվել միայն այնպիսի հանցագործությունների դեպքում, որոնց առնչությամբ օրենքով նախատեսվում է ազատագրվում երկու տարուց ավելի ժամկետով: Այնպիսի հանցագործությունների դեպքում, որոնց համար օրենքով նախատեսվում է ազատագրվում երկու տարուց պակաս ժամկետով, դրանք կարող են կիրառվել, եթե...կասկածյալն արդեն կատարել է սույն հոդվածի առաջին մասում նշված գործողությունները:

(3) Խափանման միջոց կիրառելու անհրաժեշտության հարցը լուծելիս քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինը և դատարանը հաշվի են առնում հետևյալ լրացուցիչ չափանիշները.

- 1) հանցագործությամբ պատճառված վնասի բնույթը և աստիճանը,
- 2) ... մեղադրյալի անձը,
- 3) նրա տարիքը և առողջական վիճակը,

- 4) նրա զբաղմունքը,
 - 5) նրա ընտանեկան դրությունը և խնամքի տակ անձանց առկայությունը,
 - 6) նրա տնտեսական վիճակը,
 - 7) բնակության մշտական վայրի առկայությունը,
 - 8) այլ կարևոր հանգամանքներ,
- ...»

Հոդված 190.

185-րդ հոդվածին համապատասխան կալանավորված անձը քրեական գործի քննության ցանկացած պահի կարող է միջնորդություն ներկայացնել դատական վերահսկողության ներքո կամ գրավով ազատվելու մասին:

Հոդված 195.

Մաս 1

Կիրառված խափանման միջոցը կարող է փոխարինվել ավելի խիստով, եթե դրա անհրաժեշտությունն ապացույցներով հիմնավորված է, կամ ավելի մեղմով, եթե այն կիրառելու դեպքում... մեղադրյալի կողմից կապահովվի պատշաճ վարքագիծ՝ քրեական գործի քննության նորմալ ընթացքը և դատավճռի կատարումն ապահովելու նպատակով:

Հոդված 308. Կալանքի կամ տնային կալանքի մասին միջնորդությունների քննությունը

...(2) Կալանքի կամ տնային կալանքի խափանման միջոցի կիրառման միջնորդությունը քննիչ-դատավորի կողմից անհապաղ քննվում է դրմփակ *դատական նիստում*՝ քրեական հետապնդման մարմնի ներկայացուցչի, պաշտպանի և մեղադրյալի մասնակցությամբ:

...

(4) Միջնորդությունը քննության առնելուց հետո քննիչ-դատավորը պետք է կայացնի պատճառաբանված որոշում

կալանք կամ տնային կալանք նշանակելու կամ միջնորդությունը մերժելու մասին: Այդ որոշման հիման վրա քննիչ-դատավորը պետք է տա կալանավորման քույրավորություն, որը հանձնվում է քրեական հետապնդման մարմնի ներկայացուցչին և մեղադրյալին, և որը կատարվում է անհապաղ:

...

(6) Քննիչ-դատավորն իրավունք ունի որոշում կայացնելու ավելի մեղմ խափանման միջոցի կիրառման մասին ...

Հոդված 310. Պայմանով ազատ արձակելու մասին միջնորդության ընդունելիությունը և դատարանի որոշումը

(1) Քննիչ-դատավորը ստուգում է պայմանով ազատ արձակելու մասին միջնորդության համապատասխանությունը 191-րդ և 192-րդ հոդվածների դրույթներին: Եթե միջնորդությունը չի համապատասխանում այդ պահանջներին, ապա քննիչ-դատավորը, առանց կողմերին հրավիրելու, իր որոշմամբ մերժում է միջնորդությունը՝ որպես անընդունելի:

(2) Եթե միջնորդությունը համապատասխանում է 1-ին կետով նախատեսված պահանջներին, և ներկայացվել է մեղադրյալի կողմից, ապա քննիչ-դատավորը որոշում է կայացնում միջնորդությունն ընդունելի համարելու մասին, և կողմերին ծանուցելով՝ որոշի միջնորդությունը քննության առնելու օրը:

...

(5) Նշանակված օրը քննիչ-դատավորը քննության է առնում միջնորդությունը՝ դատախազի, մեղադրյալի, նրա պաշտպանի կամ օրինական ներկայացուցչի, ինչպես նաև միջնորդություն ներկայացրած անձի մասնակցությամբ: Որոշումը կայացվում է ներկաների բացատրություններն ունկնդրելուց հետո:

(6) Եթե միջնորդությունը հիմնավորված է և համապատասխանում է օրենքի պահանջներին, քննիչ-դատավորը պատճառաբանված որոշում է կայացնում մեղադրյալին ազատ արձակելու մասին՝ անհրաժեշտության դեպքում սահմանելով պայմաններ»:

53. Քաղաքացիական օրենսգրքի համապատասխան դրույթների համաձայն.

«Հոդված 1405. Պետության պատասխանատվությունը քրեական գործով նախնական քննության, քրեական հետապնդման մարմինների և դատարանների գործողությունների հետևանքով պատճառված վնասի համար

(1) Ապօրինի դատապարտման, անօրինական հետապնդման, կալանավորման կամ չհեռանալու մասին ստորագրության խափանման միջոցների ապօրինի կիրառման, կալանքի կամ հանրային աշխատանքների ձևով վարչական տույժի ապօրինի ենթարկելու միջոցով ֆիզիկական անձին պատճառված վնասն ամբողջությամբ հատուցվում է պետության կողմից՝ անկախ այն հանգամանքից, թե արդյո՞ք դա տեղի է ունեցել քրեական գործով նախնական քննության, քրեական հետապնդման մարմինների կամ դատավորների մեղքով, թե՛ ոչ:...

54. Քրեական գործով նախնական քննության, քրեական հետապնդման մարմինների և դատարանների ապօրինի գործողությունների հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցման մասին թիվ 1545 օրենքի համապատասխան դրույթները նախատեսում են.

«Հողված 1.

(1) Տվյալ օրենքին համապատասխան՝ ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք ունեն այն բարոյական և նյութական վնասի հատուցման իրավունք, որն առաջացել է.

a) ապօրինի կալանավորման, ապօրինի ձերբակալման, ապօրինի մեղադրանքի, ապօրինի դատապարտման հետևանքով,

b) նախնական քննության կամ դատական քննության փուլում կատարված ապօրինի խուզարկության, առգրավման, գույքի վրա կալանք դնելու, պաշտոնավարման ապօրինի դադարեցման, ինչպես նաև այլ դատավարական գործողությունների հետևանքով, որոնցով սահմանափակվել են անձի իրավունքները,

c) ապօրինի վարչական կալանքի կամ հանրային աշխատանքների, գույքի ապօրինի բռնագրավման, ապօրինի տուգանքի հետևանքով,

d) ապօրինի քննչական գործողությունների կատարման հետևանքով,

e) հաշվապահական փաստաթղթերի, այլ փաստաթղթերի, դրամի կամ արժույթի ապօրինի առգրավման, ինչպես նաև բանկային հաշվի վրա արգելանք դնելու հետևանքով:

(2) Պատճառված վնասն ամբողջությամբ փոխհատուցվում է՝ անկախ նախնական քննության մարմինների, քրեական հետապնդման մարմնի և դատարանների մեղքի աստիճանից:

Հողված 4 .

Տվյալ օրենքին համապատասխան՝ փոխհատուցման իրավունքն առաջանում է, երբ ի հայտ է գալիս հետևյալ հիմքերից մեկը.

a) արդարացման դատավճռի հրապարակում,

b) արդարացման հիմքով մեղադրանքից հրաժարում կամ վարույթի կարճում,

с) որոշման ընդունում, համաձայն որի՝ վարչական կալանքը դադարեցվում է արդարացման հիմքով,

d) Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կամ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի կողմից վնասների հատուցման մասին որոշման ընդունում, կամ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում տուժողի և Մոլդովայի Հանրապետության կառավարության ներկայացուցչի միջև հաշտության համաձայնության կնքում: Հաշտության համաձայնությունը հաստատվում է Մոլդովայի Հանրապետության կառավարության կողմից»:

55. Կալանքի մասին թիվ 1225-XIII օրենքի համապատասխան դրույթներում նշված է.

«Հոդված 32. Սնվելուց հրաժարվող կալանավորների նկատմամբ կիրառվող միջոցները

... Սնվելուց հրաժարված կալանավորը հնարավորության դեպքում կալանքի տակ է պահվում մյուս կալանավորներից անջատ, ինչպես նաև ստուգման է ենթարկվում բժշկի կողմից: Ամբուլատոր և շտապ բուժօգնությունը տվյալ անձին ցույց է տրվում այն բանտախցում, որտեղ նա պահվում է... »:

56. Դատարանակազմության մասին թիվ 514-XIII օրենքի համապատասխան դրույթները նախատեսում են.

«Հոդված 27. Դատարանի նախագահը

Դատարանի նախագահը

...h) հարգելի պատճառով քննիչ-դատավորի բացակայության դեպքում կարող է նշանակել փորձառու դատավորի՝ քննիչ-դատավորի գործառույթներն իրականացնելու համար»:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

I. Կառավարության նախնական առարկությունները

A. Ներպետական միջոցները չսպառելը

57. Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողը չի սպառել իրեն հասանելի բոլոր ներպետական միջոցները: Մասնավորապես, նա կարող էր օգտվել Սահմանադրության 53-րդ հոդվածի, Քաղաքացիական օրենսգրքի 1405-րդ հոդվածի և թիվ 1545 օրենքի դրույթներից (տե՛ս վերը՝ 51, 53, 54 կետեր) և, որպես օրինակ նշել է *Duca*-ի գործը (թիվ 1579/02), ով ներպետական մակարդակով փոխհատուցում էր ստացել թիվ 1545 օրենքի հիման վրա:

58. Դիմողը հիշեցրել է, որ ինքը բազմիցս դիմել է տարբեր ենթադրյալ խախտումների դատական ստուգման համար, և իր բողոքներն ամեն անգամ մերժվել են:

59. Ինչ վերաբերում է Կառավարության կողմից վկայակոչված թիվ 1545 օրենքին, ապա Դատարանը նշում է, որ տիկին Դուկան իրոք ստացել է փոխհատուցում այդ օրենքի հիման վրա: Դատարանը նաև նշում է, որ 4-րդ հոդվածին համապատասխան՝ օրենքը կիրառվում է միայն այնպիսի անձանց նկատմամբ, ովքեր արդարացվել են կամ ում նկատմամբ քրեական գործը կարճվել է (տե՛ս վերը՝ կետ 54), ինչը դիմողի գործում առկա չէ: Հետևաբար, Դատարանը չի ընդունում, որ թիվ 1545 օրենքի ներքո տրամադրված միջոցը դիմողի բողոքների կապակցությամբ արդյունավետ կլիներ (տե՛ս *Ostrovar v. Moldova*, 2005թ. մարտի 22-ի որոշումը, 35207/03):

60. Դատարանը նշում է, որ Սահմանադրության 53-րդ հոդվածը և Քաղաքացիական օրենսգրքի 1405-րդ հոդվածն արտացոլում են մի սկզբունք, համաձայն որի՝ արդարադատության բացերի, քննիչների, դատախազների կամ դատարանների ապօրինի գործողությունների զոհ դարձած յուրաքանչյուր ոք կարող է փոխհատուցում պահանջել:

61. Նշվել է, որ դիմողը բազմիցս դիմել է ներպետական դատարաններին՝ գանգատվելով սույն Դատարանին ներկայացրած

խախտումների մասին և հայտարարելով, որ իր իրավունքները խախտվել են քննությունն իրականացնող մարմինների կողմից (տե՛ս վերը՝ 12, 16, 20, 21 և 50 կետեր): Այդուհանդերձ, ներպետական դատարանները մերժել են բոլոր դիմումները՝ գտնելով, որ առկա չէ խախտման որևէ դրսևորում: Նման հանգամանքներում Դատարանը համոզված չէ, որ Կառավարության կողմից առաջարկված միջոցները կարող էին հաջողությամբ պսակվել: Հետևաբար, Դատարանը չի գտնում, որ Սահմանադրության 53-րդ հոդվածի և Քաղաքացիական օրենսգրքի 1405-րդ հոդվածով ամրագրված միջոցներն արդյունավետ են եղել դիմողի գործում:

62. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ գանգատը չի կարող չընդունվել՝ ներպետական միջոցները սպառած չլինելու պատճառով: Համապատասխանաբար՝ Կառավարության առարկությունը պետք է մերժել:

B. Դիմողի կողմից գանգատ ներկայացնելու իրավունքի ենթադրյալ չարաշահումը

63. Գործի հանգամանքների առնչությամբ իր դիտարկումներում դիմողը պնդել է, որ իր նկատմամբ քրեական գործն ունեցել է քաղաքական աստառ, և որ Կառավարության կողմից ի պաշտպանություն սեփական դիքորոշման օգտագործված որոշ փաստարկներ հիշեցնում են Ստալինյան ռեժիմը:

64. Դիմողի հայտարարությունները Կառավարությունը համարել է վիրավորական, և միջնորդել է գանգատը հանել գործերի ցանկից:

65. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ներքո գանգատը սովորաբար չի կարող մերժվել այն հիմքով, որ այն «վիրավորական է» կամ «գրպարտող», եթե այն ակնհայտորեն հիմնված չէ կեղծ փաստերի վրա (տե՛ս *Popov v. Moldova*, 2005թ. հունվարի 18-ի վճիռը, թիվ 74153/01, կետ 49):

66. Հաշվի առնելով այս գործով դիմողի արած հայտարարությունները և նրա կողմից օգտագործված ոճը՝ Դատարանը չի գտնում, որ նրա հայտարարությունները

հանդիսանում են գանգատ ներկայացնելու իրավունքի չարաշահում: Համապատասխանաբար, այս առարկությունը ևս մերժվում է:

C. Ընդունելիության առնչությամբ եզրահանգումը

67. Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի, 5-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի և 8-րդ հոդվածի ներքո դիմողի արած հայտարարություններն առաջացնում են իրավունքի հարցեր, որոնք բավականին լուրջ են, և դրանց լուծումը պահանջում է ըստ էության գործի քննություն, և դրանք անընդունելի ճանաչելու որևէ հիմք հաստատված չէ: Այդ իսկ պատճառով այս գանգատները Դատարանը ընդունելի է ճանաչում: Կոնվենցիայի 29-րդ հոդվածի 3-րդ կետը կիրառելու իր որոշմանը համապատասխան (տե՛ս վերը՝ 4-րդ կետ)՝ Դատարանն այս գանգատներով անմիջապես ըստ էության որոշում է կայացնելու:

II. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ենթադրյալ խախտումը

68. Դիմողը պնդել է, որ 2004թ. նոյեմբերի 12-ից մինչև 2005թ. հունվարի 19-նն ընկած ժամանակահատվածում CFECC կալանավայրում իրեն բավարար բժշկական օգնություն չտրամադրելը եղել է անմարդկային և արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք՝ արգելված Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով: Այն սահմանում է.

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային և արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»

A. Կողմերի փաստարկները

1. Դիմողը

69. Դիմողը հայտարարել է, որ իր առողջական վիճակն այնքան վատ է եղել, որ այն անհամատեղելի էր կալանավայրում երկարացված ժամկետով պահվելու հետ, որտեղ չի եղել որևէ բուժանձնակազմ: Չնայած իշխանությունները լիովին տեղյակ են եղել իր առողջական վիճակի մասին, նրանք չեն թույլատրել, որպեսզի ինքը հետազոտություն անցնի իր ընտանեկան բժշկի կամ մեկ այլ մասնագիտացված բժշկի կողմից՝ մինչև Դատարան գանգատ ներկայացնելը: Մասնավորապես, նա բողոքել է, որ չնայած իր պարանոցի անշարժ վիճակին՝ նա չի հետազոտվել նյարդաբանի կողմից երկու ամսից ավելի՝ 2004թ. նոյեմբերի 12-ից մինչև 2005թ. հունվարի 25-ը: Նա բողոքել է, որ բժշկական հսկողության բացակայությունը հակասում է նաև Կալանքի մասին օրենքի 32-րդ հոդվածի 4-րդ կետին, որը պահանջում է, որպեսզի հացադուլ հայտարարած անձինք լինեն բուժանձնակազմի հսկողության ներքո:

70. Նա բողոքել է, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ ապացույց առ այն, որ մինչև 2005թ. փետրվարի 11-ը կալանավայրում որևէ բժիշկ է աշխատել (օրինակ՝ աշխատավարձի վճարման ցուցակ կամ կալանավայրում աշխատող անձնակազմի ցուցակ):

71. Ըստ նրա՝ իր բանտախուցը գերլեցուն էր, և իրեն հրապարակայնորեն նվաստացրել են՝ դատական նիստերի ընթացքում ձեռնաշղթաներով և վանդակում պահելով: Ի պաշտպանություն դատավարության հրապարակային բնույթի վերաբերյալ իր հայտարարությունների՝ դիմողը ներկայացրել է թերթերի հոդվածներ:

2. Կառավարությունը

72. Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողի նկատմամբ վերաբերմունքը չի համապատասխանում Կոմվենցիայի 3-րդ

հողվածի և ոչ մի կետի: Նրա կողմից կրած գրկանքները բնորոշ են եղել կալանքին: Կալանավայրի պայմանները եղել են պատշաճ, ինչը երևում է Դատարանին ներկայացված փաստաթղթերից (տե՛ս վերը՝ կետ 47): Շտապ օգնության կարիք առաջանալու դեպքում նա կարող էր տեղափոխվել անմիջական հարևանությամբ գտնվող հիվանդանոց:

73. Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողի կալանքի ընթացքում վերջինս բուժում է անցել հիվանդանոցում՝ իր հայտարարած հացադուլից անմիջապես հետո (2004թ. նոյեմբերի 29-ից դեկտեմբերի 20-ը), և նրան բժշկվել են այցելել 2005թ. հունվարի 19-ին, 25-ին (նյարդավիրաբույժն այցելել է վերջինը նշված օրը և դրանից հետո), 2005թ. փետրվարի 4-ին և 9-ին և դրանից հետո՝ պարբերաբար: Բավարար առողջական վիճակով 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին դիմողին հիվանդանոցից դուրս գրելու հաջորդ օրը բժշկի կողմից նրա առողջական վիճակի հետազոտություն չիրականացնելն անհիմն չի եղել:

74. Պետական բժշկական հանձնաժողովը հաստատել է, որ դիմողը կարող էր բուժվել բանտում: Բժիշկ Գ.-ի կողմից դիմողին հետազոտելը չէր կարող թույլատրվել, քանի որ նրանք ընկերներ էին, և բժիշկը կարող էր դիմողին օգնել վնաս հասցնելու իր առողջությանը՝ հետագայում 3-րդ հողվածի խախտում վկայակոչելու նպատակով:

Ե. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդհանուր դրույթներ

75. Դատարանը հիշեցնում է, որ համաձայն իր նախադեպային իրավունքի՝ 3-րդ հողվածի գործողության ներքո ընկնելու համար վատ վերաբերմունքը պետք է պարունակի դաժանության նվազագույն աստիճան: Նվազագույն աստիճանի գնահատումը, առարկայի բնույթից կախված, հարաբերական է: Դա պայմանավորված է գործի հանգամանքներից՝ վերաբերմունքի տևողությունից, դրա ֆիզիկական և հոգեկան ազդեցությունից, իսկ որոշ դեպքերում՝ տուժողի սեռից, տարիքից և առողջական վիճակից

(տե՛ս *Kudła v. Poland* գործով վճիռը [Մեծ պալատ], թիվ 30210/96, կետ 91, ECHR 2000-XI, և *Peers v. Greece* գործով վճիռը, թիվ 28524/95, կետ 67, ECHR 2001-III): Թեև նման վերաբերմունքի նպատակը պետք է հաշվի առնվի, մասնավորապես՝ թե արդյո՞ք այն նպատակ է ունեցել տուժողին նվաստացնել կամ նրա վիճակը վատթարացնել, թե՛ ոչ, այնուհանդերձ, նման նպատակի բացակայությունն անխուսափելիորեն չի հանգեցնում այն եզրակացության, որ 3-րդ հոդվածի խախտում թույլ չի տրվել (տե՛ս վերը նշված *Peers-ի* վճիռը, կետ 74):

76. Ավելին, չի կարելի եզրակացնել, որ հիվանդ անձի կալանքը պետք է անհրաժեշտաբար դիտարկել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ներքո (տե՛ս *Mouisel v. France* վճիռը, 67263/01, կետ 37, ECHR 2002-IX):

77. Չնայած Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը չի կարող մեկնաբանվել որպես կալանավորածին առողջական վիճակի հիման վրա ազատ արձակելու պարտականություն ստեղծող, այնուամենայնիվ, այն Պետության վրա պարտականություն է դնում պահպանելու ազատությունից զրկված անձանց առողջությունը՝ օրինակ, նրանց տրամադրելով համապատասխան բժշկական օգնություն (տե՛ս *Hurtado v. Switzerland* 1994թ. հունվարի 28-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 280-A, Հանձնաժողովի կարծիքը, 15-14 էջեր, կետ 79): Դատարանը նաև ընդգծում է, որ բոլոր կալանավորված անձինք ունեն կալանքի այնպիսի պայմանների իրավունք, որոնք համապատասխանում են մարդու արժանապատվությանը. այսպես, ընտրված միջոցների կիրառման ձևը և մեթոդը չպետք է նրանց այնպիսի տառապանք կամ զրկանքներ պատճառեն, որոնք անցնում են կալանքին անխուսափելիորեն բնորոշ տառապանքի սահմանները: Ի հավելումն, կալանավորված անձանց առողջության հետ մեկտեղ, նրանց բարօրությունը ևս պետք է համաչափորեն երաշխավորված լինի՝ կալանավորման գործնական պահանջների հաշվառմամբ (տե՛ս վերը հիշատակված *Kudła-ի* վճիռը, կետ 94):

2. Այս սկզբունքների կիրառումը տվյալ գործում

78. Հաշվի առնելով դիմողի կալանքի նյութական պայմանների առնչությամբ կողմերի դիրքորոշումները (տե՛ս վերը՝ 46 և 47 կետեր)՝ Դատարանը համոզված չէ, որ դրանք սահմանազանցել են ծանրության աստիճանը, որը բավարար է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ներքո հարց ծագելու համար:

Անհրաժեշտ է պարզել, թե արդյո՞ք դիմողն ունեցել է մշտական բժշկական օգնության կարիք, արդյո՞ք իր հայտարարածի պես նրան մերժել են տրամադրել այդ օգնությունը, և եթե՝ այո, ապա արդյո՞ք դա հանգեցրել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի, թե՛ ոչ (տե՛ս *Farbtuhs v. Latvia*, 2004թ. դեկտեմբերի 2-ի վճիռը, թիվ 4672/02, կետ 53):

79. Երկու կողմերի ներկայացրած տարբեր բժշկական աղբյուրներից բխող ապացույցները հաստատում են, որ դիմողն ունեցել է երեք լուրջ հիվանդություն, որոնք պահանջել են մշտական բժշկական հսկողություն (տե՛ս վերը՝ 27 և 41-44 կետեր):

80. Դատարանը նկատում է, որ Կառավարության ներկայացրած բժշկական մատյանը, որը վերաբերում է կալանավայրում դիմողի կալանքի տակ գտնվելու այն ընթացքին, որին վերաբերում է բողոքը, այն է՝ 2004թ. դեկտեմբերի 20-ից մինչև 2005թ. հունվարի 19-ն ընկած ժամանակահատվածին, դիմողը կալանավայրի բժշկի կողմից հետազոտվել է միայն մեկ անգամ՝ իր երկրորդ ձերբակալման օրը՝ 2004թ. նոյեմբերի 19-ին (տե՛ս վերը՝ կետ 38):

81. Կառավարության այն փաստարկը, որ դիմողի՝ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում բժիշկ Ռ.Վ.-ն նրան ամենօրյա բժշկական օգնություն է տրամադրել, չի կարող ընդունվել, որովհետև այդ կապակցությամբ որևէ գրառում բժշկական մատյանը չի պարունակում: Ավելին, Կառավարության կողմից ներկայացված փաստաթղթերում բժիշկ Ռ.Վ.-ի անունն առաջին անգամ հայտնվում է միայն 2005թ. փետրվարի 11-ին, ինչը համապատասխանում է դիմողի այն պնդմանը, որ բժիշկը սկսել է աշխատել միայն Կառավարությանն իր գործը ներկայացնելուց հետո:

82. Այնուհետև, Դատարանը նշում է, որ կալանավայրի իշխանությունները ոչ միայն մերժել են դիմողին տրամադրել բժշկական օգնություն, այլև նա չի ունեցել այլ աղբյուրներից նման

օգնություն ստանալու հնարավորություն, ինչպես, օրինակ, իր ընտանեկան բժշկի կամ այլ մասնագիտացված բժիշկների կողմից (տե՛ս վերը՝ 28 և 33 կետեր):

Կառավարությունն առարկել է, որ բժիշկ Գ.-ի կողմից այցելությունները սահմանափակելն արդարացվել է անվտանգության նկատառումներով: Դատարանը նկատում է, որ այս հիմնավորումն առաջին անգամ բերվել է իր կողմից սույն գանգատի քննության ընթացքում, ուստի այդ հիմնավորմանը պետք է վերապահունով մոտենալ՝ հատկապես որևէ նյութական հիմնավորման բացակայության պայմաններում (տե՛ս *Nikolov v. Bulgaria*, 2003թ. հունվարի 30-ի վճիռը, թիվ 38884/97, կետ 74):

Ամեն դեպքում, որևէ բացատրություն չի տրվել բժիշկ Գ.-ից բացի այլ բժիշկների այցելությունը մերժելու կապակցությամբ (տե՛ս վերը՝ 28, 29 կետեր):

83. Համապատասխանաբար, Դատարանը գտնում է, որ դիմողին պատշաճ բժշկական օգնություն ցույց չի տրվել, և Կառավարությունը համոզիչ բացատրություն չի ներկայացրել կալանավայրում առաջնային բուժօգնության բացակայության և արտակալանավայրային միջոցներից բուժօգնությունը մերժելու կապակցությամբ: Դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ կալանավայրում գտնվելու ընթացքում դիմողին բավարար բժշկական օգնություն չի տրամադրվել:

84. Ինչպես նշվել է, 2004թ. նոյեմբերի 29-ից դեկտեմբերի 20-ն ընկած ժամանակահատվածում դիմողը երեք շաբաթ անցկացրել է կալանավայրի հիվանդանոցում: Այնտեղ գտնվելու ընթացքում նա բազմիցս բողոքել է, որ ունի ցավեր ողնաշարի գանգային մասում և տեղի է ունենում մատների ու ձեռքերի փայտացում (տե՛ս վերը՝ կետ 31): Այդուհանդերձ, նրան նյարդաբան այցելել է միայն մեկ անգամ (2004թ. դեկտեմբերի 15-ին), և նյարդավիրաբույժի կողմից հետազոտվելու առնչությամբ նյարդաբանի խորհուրդը չի կատարվել:

85. Դրանից հետևում է, որ դիմողին հիվանդանոցում ևս պատշաճ բժշկական օգնություն չի տրամադրվել:

86. Գանգատ չի ներկայացվել առ այն, որ համապատասխան ժամանակահատվածում դիմողն ունեցել է շտապ օգնության կարիք

կամ ունեցել է դաժան կամ երկարատև ցավեր պատշաճ բժշկական օգնության բացակայության պատճառով: Համապատասխանաբար, Դատարանը գտնում է, որ նրա կրած հնարավոր տառապանքը կապված չի եղել անմարդկային վերաբերմունքի հետ: Դատարանը, այդուհանդերձ, պարզելու է՝ արդյո՞ք դա հանգեցրել է նվաստացնող վերաբերմունքի՝ Կովենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով, թե՛ ոչ:

87. Դիմողն ակնհայտորեն տառապել է իր առողջական վիճակի պատճառով նույնիսկ հիվանդանոցում գտնվելու ընթացքում (տե՛ս վերը՝ կետ 31): Ի սկզբանե նա տեղեկացված է եղել իր առողջական վիճակի և դրան ուղեկցող վտանգների, ինչպես նաև՝ հոգեբանական կայուն վիճակ ունենալու անհրաժեշտության մասին, որը ծանր հանցագործության համար մեղադրվելու կապակցությամբ արդեն իսկ պետք է որ որոշակիորեն խարխլված լիներ: Նա պետք է իմացած լիներ, որ ինքը կարող էր ցանկացած պահի շտապ օգնության կարիք ունենալ՝ բավականին լուրջ հետևանքներով, և որ շուտափույտ բժշկական օգնությունն իրեն անհասանելի է: Դա պետք է որ նրա համար մեծ անհանգստություն առաջացրած լիներ: Այն փաստը, որ նա կարող էր տեղափոխվել հիվանդանոց, իրերի վիճակը չի փոխում, քանի որ շտապ օգնություն զանգելու համար անհրաժեշտ է CFEC-ի թույլտվությունը՝ բարդ որոշում, որն ընդունվում է առանց պրոֆեսիոնալ բժշկական խորհրդի:

88. Դատարանը նշում է մի շարք լրացուցիչ գործոններ. դիմողին դատարան են բերել ձեռնաշղթաներով և նիստի ընթացքում պահել վանդակի մեջ, չնայած որ նա եղել է հսկողության տակ և վզին կրել է վիրաբուժական օղակ, նրա բժիշկն արյան ճնշումը ստիպված է եղել չափել վանդակի անցքերի արանքից՝ բոլորի ներկայությամբ (տե՛ս վերը՝ 36, 37 և 45 կետեր):

89. Դատարանը նաև նկատում է, որ նյութեր կամ ապացույցներ չեն եղել, որոնք լուրջ հիմքեր կտային վախենալու, որ նիստերի ընթացքում նա կարող էր բռնություն կիրառել (տե՛ս վերը՝ կետ 9): Դատարանը գտնում է, որ վերը նշված անվտանգության միջոցները չեն արդարացվել գործի հանգամանքներով, և դրանք հանգեցրել են դիմողի նկատմամբ նվաստացուցիչ վերաբերմունքի: Համապատասխան գնահատական է տրվել նաև այն փաստին, որ

գործը մեծ ուշադրություն է գրավել (տե՛ս վերը՝ կետ 71), և վերը նշված գործողությունները, ինչպես և սպասվում էր, եղել են հանրության և լրատվության միջոցների ուշադրության կենտրոնում (տե՛ս *Mouisel v. France*-ի գործով վճիռը, թիվ 67263/01, կետ 47, ECHR, 2002-IX):

90. Դատարանի կարծիքով՝ դիմողին առաջնային բժշկական օգնություն ցույց չտալը, երբ նա իրոք ուներ դրա կարիքը և միջնորդել էր դրա համար, ինչպես նաև մասնագիտացված անկախ բժշկի կողմից հետազոտվելն արգելելը՝ զուգորդված 88-րդ կետում ներկայացված նվաստացման այլ ձևերի հետ, հանգեցրել են նվաստացուցիչ վերաբերմունքի՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով (տե՛ս *Kudla-ի* վերը նշված վճիռը, կետ 94, *Farbtuhs-ի* վերը նշված վճիռը, կետ 51, *Nevmerzhitsky v. Ukraine*-ի գործով 2005թ. ապրիլի 5-ի վճիռը, թիվ 54825/00, կետ 106):

91. Հետևաբար՝ այս կապակցությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

III. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ենթադրյալ խախտումներ

92. Դիմողը պնդել է, որ թույլ են տրվել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի մի շարք խախտումներ: Այդ հոդվածի համապատասխան մասը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալվել կամ կալանավորվել է սույն հոդվածի 1-Ց կետին համապատասխան, անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն, և ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք»:

A. Որոշումների անբավարար հիմնավորվածությունը

1. Կողմերի փաստարկները

93. Դիմողը պնդել է, որ իրեն կալանավորելու մասին 2004թ. նոյեմբերի 22-ի և կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին 2004թ. նոյեմբերի 26-ի որոշումները, ինչպես նաև 2004թ. դեկտեմբերի 14-ին և 20-ին իր *habeas corpus* միջնորդությունների կապակցությամբ կայացված որոշումները չեն եղել պատշաճ և բավարար հիմնավորված: Դատարանները իրենց որոշումները մեծ մասամբ հիմնավորել են՝ պարզապես օրենքի դրույթները վկայակոչելով: Ինչպես ներպետական դատարաններին, այնպես էլ այս Դատարանին ներկայացրած իր դիրքորոշման մեջ դիմողը փաստարկներ է ներկայացնում կալանքի յուրաքանչյուր հիմքի դեմ: Նա ընդգծել է, որ դատարանները չեն ներկայացրել որևէ մանրամասն հիմնավորում առ այն, թե ինչու են սույն գործով վկայակոչված կալանքի հիմքերը համարել առկա:

94. Կառավարությունն առարկել է, որ ներպետական դատարանները կայացրել են բավականաչափ պատճառաբանված

որոշումներ: Մասնավորապես, Կառավարությունը հայտարարել է, որ դատարանների որոշումները հիմնված են եղել քրեական գործի նյութերի վրա, օրինակ՝ վկաների ցուցմունքների, Քիչնևի մունիցիպալ խորհրդի որոշումների, պայմանագրի, կազմակերպության հաշվեքննության (աուդիտի) արդյունքների և այլ ապացույցների վրա:

2. Դատարանի գնահատականը

95. Դատարանը հիշեցնում է, որ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի երկրորդ պարբերության ներքո՝ քրեական հանցագործության համար մեղադրվող անձը պետք է ազատ արձակվի մինչև դատաքննությունը, եթե Պետությունը չի ապացուցում, որ կան «հիմնավոր և բավարար» պատճառներ արդարացնելու նրա կալանքը երկարացնելը (տե՛ս *Yağcı and Sargin v. Turkey*, 1995թ. հունիսի 8-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 319-A, կետ 52):

96. Ավելին, ներպետական դատարանները «պետք է քննեն բոլոր փաստերը, որոնք հստատում կամ հերքում են հանրային շահի կենսական պահանջների առկայությունը, որոնք, հաշվի առնելով անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը, արդարացնում են անձի ազատությունը հարգելու կանոնից շեղումը, և պետք է անդրադառնան դրանց՝ դիմողին ազատ արձակելու միջնորդություններով կայացվող իրենց որոշումներում» (տե՛ս *Letellier v. France*, 1991թ. հունիսի 26-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 207, կետ 35):

97. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը չի կարող մեկնաբանվել որպես առանց հիմնավորման պահանջի մինչդատական կալանք թույլատրող, եթե այն տևում է որոշակի ժամանակահատվածից ոչ ավելի: Անկախ նրանից, թե որքան կարճ է կալանքի տևողությունը, իշխանությունները պետք է համոզիչ կերպով ներկայացնեն այն արդարացնող հանգամանքները (տե՛ս *Belchev v. Bulgaria*, 2004թ. ապրիլի 8-ի վճիռը, թիվ 39270/98, կետ 82):

98. Հիմնավորված որոշման հաջորդ գործառույթն այն է, որ այն պետք է կողմերին ցույց տա, որ նրանք լավել են: Ավելին, որոշման հիմնավորվածությունը կողմին տալիս է դրա բողոքարկման և

վերադաս ատյանում վերանայման հնարավորություն: Միայն որոշման հիմնավորվածության շնորհիվ կարող է արդարադատության նկատմամբ իրականացվել հանրային հսկողություն (տե՛ս *Suominen v. Finland*, 2003թ. հուլիսի 1-ի վճիռը, քիվ 37801/97, կետ 37):

99. Չնայած Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածը «կալանքի դեմ բերված բողոքը քննող դատավորին չի պարտավորեցնում անդրադառնալ բողոք բերած անձի յուրաքանչյուր փաստարկի, դրա երաշխիքները կլինեին անհիմն, եթե դատավորը, հիմնվելով ներպետական օրենքի և պրակտիկայի վրա, կարողանար գործել անհամապատասխանորեն կամ անտեսել կալանավորվածի կողմից վեր հանված կոնկրետ փաստերը, որոնք կարող են կասկածի տակ դնել Կոնվենցիայի իմաստով ազատությունից զրկելու օրինականության համար անհրաժեշտ հիմքերը»: (տե՛ս *Nikolova v. Bulgaria*, [Մեծ պալատ], քիվ 31195/96, կետ 61, ECHR 1999-II): Այս համատեքստում «ազատ արձակելուն կողմ կամ դեմ փաստարկները չեն կարող ընդհանուր և վերացական՝ լինել» (տե՛ս *Smirnova v. Russia*, քիվ 46133/99 և 48183/99, կետ 63, ECHR 2003-IX (հատվածներ)):

100. Դատարանը նշում է, որ դիմողը ներպետական դատարաններին ներկայացրել է հիմնավորված փաստարկներ՝ վիճարկելով իր կալանավորման յուրաքանչյուր հիմքը: Նա հղում է կատարել, օրինակ, այն փաստին, որ առաջին ձերբակալման մասին որոշումն ընդունվելուց առաջ ինքը որևէ կերպ չի խոչընդոտել քննությանը և ամեն անգամ ծանուցվելիս ներկայացել է համապատասխան մարմիններին: Քննության նկատմամբ իր վարքագիծը միշտ եղել է անթերի: Մոլորվայում նա ունեցել է ընտանիք, սեփականություն, իսկ արտասահմանում ոչինչ չի ունեցել, մամուլի մի շարք միջոցներ պատրաստ են եղել, Քրեական դատավարության օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան, երաշխիքներ տրամադրել նրան կալանքից ազատելու դիմաց: Դիմողը նաև պատրաստ է եղել հանձնելու իր անձնագիրը՝ որպես երկիրը չլքելու երաշխիք (տե՛ս վերը՝ կետ 12):

101. Այնուհետև, Դատարանը նշում է, որ ներպետական դատարաններն իրենց համապատասխան որոշումներում որևէ

ուշադրություն չեն դարձրել այս փաստարկներից որևէ մեկին՝ ընդամենը համարելով, որ դրանք կապ չունեն դիմողի կալանքի օրինականության հարցի հետ, մինչդեռ Քրեական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ նրանք պարտավոր էին հաշվի առնել դրանք (տե՛ս վերը՝ կետ 52): Չարմանք է հարուցում այն փաստը, որ 2004թ. նոյեմբերի 18-ին Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ այդ գործունեներից մի քանիսը վկայում են դիմողի կալանքին դեմ: Իսկ մյուս դատարանները կա՛մ չեն արձագանքել դիմողի ներկայացրած փաստարկներին, կա՛մ հակիրճ նշել են դրանք՝ որևէ կերպ վերլուծության չենթարկելով: Իրենց որոշումներում նրանք միայն սահմանափակվել են օրենքով նախատեսված կալանքի ձևական հիմքերը վերացական և ընդունված ձևով կրկնելով: Այդ հիմքերը ներկայացվել են՝ առանց փորձելու ցույց տալ, թե ինչպես են դրանք առնչվել դիմողի գործին:

102. 2005թ. մարտի իր դիրքորոշման մեջ Կառավարությունը փորձել է արդարացնել դիմողի կալանքի անհրաժեշտությունը՝ վեր հանելով նոր պատճառներ, որոնց հղում չէին կատարել ներպետական դատարանները (տե՛ս վերը՝ կետ 94): Եվրոպական դատարանը վերահաստատում է, որ ինքն իրավասու չէ գործել դիմողի կալանքի վերաբերյալ որոշումներ կայացրած ներպետական մարմինների փոխարեն: Կալանքին կողմ կամ դեմ առկա փաստերը քննելու և իրենց որոշումներում դրանք ներկայացնելու իրավասությունը վերապահված է ներպետական դատարաններին: Համապատասխանաբար, Կառավարության նոր հիմնավորումները, որոնք առաջին անգամ ներկայացվել են Դատարանում նիստի ժամանակ, վերաբերելի չեն (տե՛ս *Nikolov v. Bulgaria*, 2003թ. հունվարի 30-ի վճիռը, թիվ 38884/97, 74 և հետագա կետեր):

103. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Դատարանը գտնում է, որ Բուլուկանիի շրջանային դատարանի և Քիշնևի վերաքննիչ դատարանի կողմից իրենց որոշումներում ներկայացված պատճառաբանությունները դիմողի կալանքի և այն երկարացնելու առնչությամբ, չեն եղել «վերաբերելի և բավարար»:

104. Հետևաբար՝ այս առումով թույլ է տրվել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

Բ. Դիմողին ազատելու վերաբերյալ որոշում կայացնելու համապատասխան դատավորների իրավասության ենթադրյալ բացակայությունը

1. Կողմերի փաստարկները

105. Դիմողը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ներքո նաև բողոքել է, որ դատավորները, որոնք կայացրել են իրեն կալանավորելու (2004թ. նոյեմբերի 15-ին և 22-ին) և ապա կալանքի ժամկետը երկարացնելու (2004թ. նոյեմբերի 26-ին և 2004թ. դեկտեմբերի 14-ին) որոշումները և մերժել են *habeas corpus*-ի կարգով իրեն ազատ արձակելու մասին իր միջնորդությունները (2004թ. դեկտեմբերի 14-ին), քննիչ-դատավորներ (*judcător de instrucție*) չեն եղել և իրավասու չեն եղել որոշում կայացնելու իրեն ազատ արձակելու մասին:

106. Դիմողը մատնանշել է այն փաստը, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ ապացույց առ այն, որ քննիչ-դատավորը բացակայել է համապատասխան օրերին, և որ Բույուկանիի շրջանային դատարանի նախագահը չի կայացրել որևէ ձևական որոշում քննիչ-դատավորին փոխարինելու համար:

107. Կառավարությունը նշել է, որ բոլոր համապատասխան որոշումներն ընդունվել են այն դատավորների կողմից, որոնք օժտված են եղել լիակատար իրավասությամբ և բավարարել են անկախության և անկողմնակալության պահանջները: Իրենց որոշումներն ընդունելիս այդ դատավորներն անձամբ լսել են դիմողին: Վերջապես, այդ դատավորներն իրավասու են եղել ազատել դիմողին մինչև դատաքննությունը: Այս առնչությամբ Կառավարությունը հետազայում հայտարարել է, որ Դատարանակազմության մասին օրենքի 27-րդ հոդվածի 1-«հ» կետին համապատասխան՝ այնպիսի գործով, որում հարգելի պատճառով քննիչ-դատավորը բացակայում է, դատարանի նախագահը կարող էր որպես բացառություն, նշանակել մեկ այլ փորձառու դատավորի՝ նույն գործառույթներն իրականացնելու համար (տե՛ս վերը՝ կետ 56):

Քանի որ պարոն Թ.-ն՝ Բույուկանիի շրջանային դատարանի քննիչ-դատավորը, բացակայել է 2004թ. նոյեմբերի 22-ին և 25-ին, դատարանի նախագահը վարվել է օրենքի պահանջներին համապատասխան և ինքն է քննել գործը: Կառավարությունը ներկայացրել է ապացույց առ այն, որ 2004թ. դեկտեմբերի 3-ին Բույուկանիի շրջանային դատարանի քննիչ-դատավորը տեղափոխվել է մեկ այլ դատարան, ուստի նախագահը ստիպված է եղել անձամբ քննել գործը:

2. Դատարանի գնահատականը

108. Դատարանը հիշեցնում է, որ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված պաշտոնատար անձի առաքելությունն է քննել կալանքին կողմ և դեմ վկայող հանգամանքները, և հղում կատարելով իրավական չափանիշներին՝ որոշել անձին կալանավորել, եթե կան համապատասխան հիմքեր, իսկ դրանց բացակայության դեպքում՝ որոշել անձին ազատ արձակել: Նախքան «պաշտոնատար անձը» կարողանա այս դրույթներին համապատասխան «դատական իշխանություն» գործադրել, նա պետք է բավարարի որոշակի պահանջների, որոնք երաշխիք են անձին ազատությունից կամայականորեն կամ չարդարացված գրկելու դեմ (տե՛ս *Schiesser v. Switzerland*, 1979թ. դեկտեմբերի 4-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 34, էջ 13-14, կետ 31):

109. Այսպիսով, «պաշտոնատար անձը» պետք է անկախ լինի գործադիր մարմնից և կողմերից: «Պաշտոնատար անձը» պետք է անձամբ լսի իր մոտ բերված անձին և ստուգի, թե արդյո՞ք կալանքն արդարացված է, թե՛ ոչ: Եթե այն արդարացված չէ, «պաշտոնատար անձը» պետք է լիազորված լինի ընդունելու պարտադիր կատարման ենթակա որոշում կալանավորվածին ազատ արձակելու մասին (տե՛ս վերը նշված *Schiesser-ի* վճիռը, 13-14 էջեր, կետ 31 և *Ireland v. the United Kingdom*, 1978թ. հունվարի 18-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 25, էջ 75-76, կետ 199, *Niedbala v. Poland*, 2000թ. հուլիսի 4-ի վճիռը, թիվ 27915/95, 49-50 կետեր):

110. Նախևառաջ, Դատարանը նկատում է, որ որևէ ապացույց չի ներկայացվել ի պաշտպանություն այն տեսակետի, որ

համապատասխան որոշումներ կայացրած դատավորներից որևէ մեկը չի եղել անկախ կամ անկողմնակալ: Դատավորներն անձամբ լսել են դիմողին և որոշումներ են կայացրել երկու կողմերի փաստարկները լսելուց հետո:

111. Չնայած ներպետական օրենսդրությունը պահանջում է, որպեսզի կալանավորման որոշումները կայացվեն քննիչ-դատավորի կողմից, այն նաև թույլ է տալիս, որ տվյալ դատավորի բացակայության դեպքում նրան փոխարինի մեկ այլ դատավոր: Թեպետ դատավարությունը չի եղել այնքան թափանցիկ, որքան որ այն կարող էր լինել (օրինակ, կարող էին ներկայացվել քննիչ-դատավորի տեղափոխման վերաբերյալ և նրա բացակայությունը հիմնավորող՝ Բույուկանիի շրջանային դատարանի նախագահի որոշումների պատճենները), այդուհանդերձ, ներպետական դատարանների գործունեության նմանաբնույթ հարցերի պարագայում ներպետական իշխանություններն ունեն գնահատման որոշակի հայեցողություն, և Դատարանի դերը միայն սահմանափակվում է այն հարցին պատասխանելով՝ արդյունքում տրամադրվե՞լ են արդյոք բավարար երաշխիքներ կամայական կալանքի դեմ, թե՛ ոչ:

112. Ուստի Դատարանը գտնում է, որ տվյալ գործում այն դատավորները, որոնք որոշում են կայացրել դիմողի կալանավորման մասին, կարող են համարվել վերջինիս մինչև դատաքննությունը կալանքից ազատելու մասին որոշում ընդունելու համար իրավասու:

113. Հետևաբար՝ այս կապակցությամբ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում թույլ չի տրվել:

C. Վկայի հարցաքննության ենթադրյալ մերժումը

114. Իր նախնական գանգատում դիմողը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի ներքո բողոք է ներկայացրել կալանավորման հարցը լուծելիս վկայի հարցաքննությունը ներպետական դատարանների կողմից մերժելու մասին: Այդուհանդերձ, 2005թ. ապրիլի 15-ի դիտարկումներում նա ցանկություն է հայտնել այս կապակցությամբ

իր բողոքը հետ վերցնել: Համապատասխանաբար, Դատարանը չի քննի այն:

IV. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ենթադրյալ խախտումը

115. Դիմողը նաև պնդել է, որ իր *habeas corpus* միջնորդությունը քննելու տևողության պատճառով պատասխանող Պետությունը խախտել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը, համաձայն որի՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով գրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

A. Կողմերի փաստարկները

116. Դիմողը բողոքել է, որ 2005թ. հունվարի 13-ին ներկայացրած իր երկրորդ *habeas corpus* միջնորդությունը 2005թ. հունվարի 13-ի, 20-ի և 27-ի նիստերի ընթացքում Ցենտրոյի շրջանային դատարանի կողմից քննության չի առնվել, քանի որ դատարանն ամեն անգամ հետաձգել է նիստը՝ առանց իր միջնորդությունը քննելու: Դա գերազանցել է երկարացված կալանքի օրինականության ստուգման տևողությունը, ինչը չի կարող դիտվել պատշաճ ստուգում՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ներքո:

117. Կառավարությունն առարկել է, որ դատարանը չէր կարող *habeas corpus* միջնորդությունը քննել ավելի վաղ, քան քննել է: Նախ, դատավորը պետք է որոշեր, թե արդյո՞ք պետք է դիմողի գործն այլ գործերի միացնել, և պետք է ուսումնասիրեր գործերի բոլոր նյութերը: Այնուհետև միացված գործերը քննող մեկ այլ դատավոր քննելու էր միջնորդությունը: 2005թ. հունվարի 24-ին այդ դատավորն ընտրվել է: Դիմողի՝ դատավորին ուղղված միջնորդությունը մերժվել

է 2005թ. հունվարի 27-ին, սակայն դատարանը չի կարողացել հետազոտել *habeas corpus* միջնորդությունը՝ անձնական հանգամանքների պատճառով (մահացել էր դատավորի մայրը), և միջնորդությունը քննվել է հնարավոր ամենավաղ ժամկետում՝ 2005թ. փետրվարի 2-ին: Այսպիսով, ստուգման տևողությունը մասամբ պայմանավորված է եղել արտակարգ հանգամանքներով, մասամբ էլ՝ դիմողի վարքագծով:

Կառավարությունը մաս առարկել է, որ դիմողի կալանքի հարցը ներառվել է նախորդ դատական որոշման մեջ, և միջնորդությունը կրկին քննելու կարիք չի եղել (վկայակոչվել է *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, 1971թ. հունիսի 18-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 12):

B. Դատարանի գնահատականը

118. Դատարանը հիշեցնում է, որ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը, կալանավորված անձի համար երաշխավորելով ազատությունից զրկելու օրինականության վիճարկման իրավունքը, մաս ամրագրում է նման վիճարկումից հետո կալանքի օրինականության վերաբերյալ դատական որոշման անհապաղ ընդունման, իսկ կալանքն անօրինական լինելու դեպքում՝ դրա վերացման իրավունք (տե՛ս *Musiał v. Poland* [Մեծ պալատ], թիվ 24557/94, կետ 43, ECHR 1991-II): Այն հարցը, թե պահպանվե՞լ է արդյոք 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով ամրագրված իրավունքը, պետք է պարզել յուրաքանչյուր գործի հանգամանքների հաշվառմամբ (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *R.M.D. v. Switzerland*, 1997թ. սեպտեմբերի 26-ի վճիռը, Հաշվետվություններ 1997-VI, էջ 2013, կետ 42):

119. Տվյալ գործում *habeas corpus* միջնորդությունը ներկայացվել է 2005թ. հունվարի 13-ին և մերժվել 2005թ. փետրվարի 2-ին: Այդ ընթացքում դատարանում գումարվել է երեք նիստ՝ 2005թ. հունվարի 13-ին, 20-ին և 27-ին:

120. Դատարանը գտնում է, որ 21 օրը, որն անցել է մինչև դիմողի 2005թ. հունվարի 13-ի *habeas corpus* միջնորդությունը դատարանի կողմից քննելը, չի համապատասխանում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի իմաստով դատական որոշման արագ

ընդունման պահանջին (*Kadem v. Malta*, 2003թ. հունվարի 9-ի վճիռը, թիվ 55263/00, կետ 45 և *Rehbock v. Slovenia*, թիվ 29462/95, 82 և հետագա կետեր, ECHR 2000-XIII):

121. Ուշագրավ է այն փաստը, որ դատարանները ստիպված են եղել լուծել այնպիսի վարչական հարցեր, ինչպիսիք են միանման գործերը միացնելը և նոր դատական կազմ ձևավորելը՝ միացված գործերը, ինչպես նաև դատարանին ուղղված միջնորդությունը քննելու համար: Նման որոշումները չպետք է առավելություն ունենան դիմողի կալանքի օրինականության ստուգման նկատմամբ, հաշվի առնելով այն, թե ինչ է առաջնային դիմողի համար:

122. Դատարանը հատուկ ուշադրություն է դարձնում այն փաստին, որ դիմողը ներկայացրել է իր *habeas corpus* միջնորդությունն այնպիսի հանգամանքների առնչությամբ, ինչպիսիք են իր վատ առողջական վիճակը և կալանավայրում բժշկական խնամքի բացակայությունը՝ հանգամանքներ, որոնք Դատարանը ճշմարիտ է համարել (տե՛ս վերը՝ 78-91 կետեր): Նա նաև հղում է կատարել մի նոր և վերաբերելի փաստի՝ նախկինում իր գործով քննիչ Գ.Գ.-ի հայտարարությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 18): Այս երկու տարրերը մեծացրել են միջնորդության հրատապությանը, ինչը ներպետական դատարանի կողմից պետք է հաշվի առնվեր: Սա նաև դատարանի համար եղել է առաջին հնարավորությունը քննելու դիմողի *habeas corpus* միջնորդությունն այն բանից հետո, երբ այն ստացել է ողջ քրեական գործը և ունակ է եղել ձևավորելու նախկինից ավելի փաստարկված դիրքորոշում՝ ինչպես կալանքի օրինականության, այնպես էլ դիմողին մինչև դատաքննությունն ազատ արձակելու դեպքում ենթադրյալ վտանգի կապակցությամբ: Այդուհանդերձ, մինչ այդ հնարավորությունն օգտագործելը դատարանը սպասել է երեք շաբաթ:

123. Ինչ վերաբերում է Կառավարության առարկությանն առ այն, որ դիմողի կալանքը ներառվել է նախորդ դատական որոշման մեջ, ապա Դատարանը նշում է, որ դիմողի կալանքի ժամկետը վերջին անգամ երկարացվել է մինչև 2004թ. դեկտեմբերի 19-ը. դրանից հետո այն չի երկարացվել (տե՛ս վերը՝ 14 և 19 կետեր): Այստեղից

հետևում է, որ 2005թ. հունվարի 13-ին կալանքի օրինականության ստուգումը որևէ դատական որոշման մեջ չի արտացոլվել:

2005թ. հունվարի 27-ին դիմողի ներկայացրած *habeas corpus* միջնորդության վերաբերյալ որոշման կայացմանը խոչընդոտող՝ Կառավարության ներկայացրած անձնական հանգամանքների կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ դրանք առաջին անգամ վկայակոչվել են գործը Դատարանում քննելու ընթացքում, և դրանք չեն կարող արդարացնել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի պահանջները չպահպանելը (տե՛ս վերը՝ 102 և 117 կետեր):

124. Համապատասխանաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:

V. Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին կետի ենթադրյալ խախտումը

125. Դիմողը նաև բողոքել է, որ իր և իր փաստաբանի միջև խոսակցությունները լսվել են կամ ձայնագրվել, և որ իշխանությունները չեն տրամադրել պատշաճ պայմաններ իր փաստաբանի հետ առանձին գրույցների համար՝ խախտելով Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին կետը, համաձայն որի՝

«Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական և ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իրավունք»:

A. Կողմերի փաստարկները

126. Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի ներքո դիմողը բողոքել է առ այն, որ իշխանությունները խոչընդոտել են փաստաբանի հետ առանձին հաղորդակցվելու իր իրավունքի իրականացմանը: Իր փաստաբանի հետ նա կարողացել է խոսել միայն ապակե պատմեշի անցքերի միջով, ինչը խոչընդոտել է բնականոն հաղորդակցմանը: Նրա կարծիքով՝ որևէ երաշխիքներ չեն եղել, որ կալանավարի աշխատակիցներն իրենց խոսակցությունները չեն լսել կամ

ձայնագրել, ինչը, նրա կարծիքով, տեղի է ունեցել: Ավելին, ինքը և իր փաստաբանը չեն կարողացել միասին աշխատել որևէ փաստաթղթի վրա կամ փոխանակել դրանք: Նա նշել է, որ Դատարանին ուղղված իր գանգատը ստորագրել է իր փաստաբանը, և միայն հետո է նա դատական նիստի ընթացքում ստորագրել փաստաբանի լիազորագիրը:

Դիմողը ներկայացրել է Մոլդովայի փաստաբանների միության որոշումը 2004թ. դեկտեմբերի 1-3-ը գործադուլ հայտարարելու մասին՝ հրաժարվելով մասնակցել CFECC-ի կալանավայրում պահվող անձանց վերաբերյալ որևէ դատավարության, մինչև վարչակազմը չհամաձայնի փաստաբաններին տրամադրել սենյակներ պաշտպանյալների հետ առանձին հանդիպումների համար:

127. Կառավարությունն առարկել է, որ ներպետական իրավունքը ապահովում է ինչպես իր փաստաբանի հետ առանձին հանդիպումների իրավունքը՝ առանց սահմանափակելու դրանց քանակը և տևողությունը, այնպես էլ դիմողի և նրա փաստաբանի անվտանգությունը: CFECC-ի հետ կապված հանցագործությունների վտանգավոր բնույթի պատճառով դրա կալանավայրը հարկադրաբար ունեցել է հանդիպումների սենյակ, որտեղ փաստաբանները և նրանց պաշտպանյալները միմյանցից բաժանված են եղել անցքեր ունեցող ապակյա պատնեշով, որոնք թույլ են տվել բնականոն կերպով հաղորդակցվել: Կառավարությունն ընդգծել է, որ սենյակը երբևէ չի ունեցել ձայնագրման կամ լսման տեխնիկական միջոցներ, ինչպես ցույց է տրվել Դատարանին ներկայացված տեսաֆիլմում և լուսանկարներում: Ավելին, Քիչնևի տարածքային դատարանը 2004թ. դեկտեմբերի 3-ի որոշմամբ հաստատել է դա:

Բ. Դատարանի գնահատականը

128. Դատարանը հիշեցնում է, որ փաստաբանի հետ առանձին հաղորդակցվելը երաշխավորված է Կոմվենցիայով՝ որպես մեղադրյալի պաշտպանության իրավունքի կարևոր երաշխիք, և դրա խախտումն ապարդյուն է դարձնում փաստաբանի օգնությունը

(տե՛ս *Öcalan v. Turkey* [Մեծ պալատ], թիվ 46221/99, 132 և 133 կետեր, ECHR 2005-...): Չնայած այս բողոքը կարող էր բնականոն քննվել Կոնվենցիայի 5-րդ կամ 6-րդ հոդվածների ներքո, ինչը դիմողն այս համատեքստում չի պահանջել, չի կարելի բացատրել, որ կարող է հարց առաջանալ 8-րդ հոդվածի ներքո՝ հատկապես, երբ ենթադրվում է իշխանությունների կողմից խոսակցությունը լսելու փաստը:

129. Այդուհանդերձ, տվյալ գործում դիմողը չի ներկայացրել որևէ ապացույց ի պաշտպանություն իր հայտարարությունների: Ուստի բողոքի այս մասն անհիմն է:

130. Դիմողը նաև բողոքել է, որ ապակյա պատնեշը խոչընդոտ է ստեղծել իր փաստաբանի հետ պաշտպանությունը նախապատրաստելիս: Չնայած պատը կարող էր ստեղծել որոշակի խոչընդոտներ իր փաստաբանի հետ արդյունավետ հաղորդակցվելու համար (այդ մասին նշվում է Մոլդովայի փաստաբանների միության գործադուլի մասին որոշման մեջ), սույն գործում նշված բարդությունները, ինչպես երևում է, չեն խոչընդոտել ներպետական մարմինների առջև դիմողի արդյունավետ պաշտպանությունը կազմակերպելուն:

131 Վերը նշվածի հիման վրա Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել:

VI. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի կիրառումը

132. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Ոչ նյութական վնաս

133. Դիմողը պահանջել է 55 000 եվրո ոչ նյութական վնասի համար, որը նա կրել է Կոնվենցիայով նախատեսված իր իրավունքների խախտման հետևանքով. 20 000 եվրո՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի, 30 000 եվրո՝ 5-րդ հոդվածի և 5 000 եվրո՝ 8-րդ հոդվածի խախտման համար: Նա վկայակոչել է Դատարանի պրակտիկան ի հիմնավորումն նրա, որ համեմատելի հետևանքներ են առաջացել այս հոդվածների խախտումներն արձանագրելու արդյունքում:

134. Կառավարությունը չի համաձայնել դիմողի պահանջին՝ առարկելով, որ Դատարանի նախադեպային իրավունքի հիման վրա այն չափազանց մեծ է: Այն հայտարարել է, որ 3-րդ հոդվածի առնչությամբ դիմողի վկայակոչած պրակտիկան կապ ունի այնպիսի իրավիճակների հետ, որոնք որևէ ընդհանրություն չունեն դիմողի գործի հետ՝ ենթադրյալ խախտումների բնույթի և լրջության, դիմողի վրա դրանց ներազդեցության և պետական մարմինների դրսևորած վարքագծի առումով:

Իշխանությունները ձեռնարկել են բոլոր միջոցները դիմողի առողջական վիճակը պահպանելու համար, և նրա նկատմամբ դրսևորված վարքագիծը չի հասել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի նվազագույն սահմանագծին: Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի որևէ

խախտման հաստատում ինքնին պետք է համարվի արդարացի փոխհատուցում, քանի որ չկա որևէ ապացույց, որ դիմողն ազատ կարծակվեր, եթե որևէ խախտում տեղի ունեցած չլիներ: Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի ցանկացած խախտում պետք է ունենա միևնույն հետևանքը՝ հաշվի առնելով դիմողի կողմից այդ հոդվածի ներքո իր զանգատը մասամբ հետ վերցնելը, ինչպես նաև նրա կողմից այս կապակցությամբ որևէ մանրամասն չներկայացնելը կամ նախադեպ չվկայակոչելը:

135. Դատարանը գտնում է, որ դիմողը պետք է որ կրած լինի որոշակի ընկճախտ (սթրես) և անհանգստություն՝ մասնավորապես այն պատճառով, որ իշխանություններն անտեսել են նրա բժշկական օգնության կարիքը, և չեն եղել բավարար հիմքեր նրան կալանավորելու համար: Ընդհանուր առմամբ, Դատարանը դիմողին տրամադրում է 4 000 եվրո՝ ոչ նյութական վնասի համար:

B. Ծախսեր և ծախքեր

136. Դիմողը պահանջել է 7 808 եվրո՝ դատական ծախսերի և ծախքերի համար: Նա ներկայացրել է իր փաստաբանի հետ կնքած իրավաբանական օգնության պայմանագիրը, համաձայն որի՝ վերջինս պետք է ստանար «60-100 եվրո յուրաքանչյուր ժամի համար՝ արդյունավետ աշխատանքի օրացույցի հիման վրա»: Նա նաև ավելացրել է գործի պատրաստման համար ծախսված ժամերի ցուցակը (մոտավորապես՝ 69 ժամ) և յուրաքանչյուր տեսակի գործունեության համար ժամավճարները: Նա վկայակոչել է այն փաստը, որ մարդու իրավունքների բնագավառում իր փաստաբանը մեծ փորձ է ունեցել, հաղթանակ է տարել Դատարանում այնպիսի բարդ գործերով, ինչպիսին է *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* գործը ([Մեծ պալատ], թիվ 48787/99, ECHR 2004-...): Նա ներառել է նաև փոստային ծախսերը՝ իր համար կատարված փոստային շտապ ծառայությունների համար:

137. Կառավարությունը գտել է, որ այս պահանջներն արդարացված չեն: Այն փաստարկել է, որ դիմողի ներկայացուցիչը չի ներկայացրել որևէ պատճառաբանված բացատրություն իր պաշտպանյալին մատուցված ծառայությունների բնույթի կամ

յուրաքանչյուր ծառայության արժեքի մասին: Չնայած նրանք ընդունել են, որ գործը «ունեցել է բարդ փաստական և իրավական հանգամանքներ», այնուհանդերձ, հարցականի տակ են դրել Դատարանի պրակտիկայի ուսումնասիրության համար ծախսված 15 ժամը և դիմողի դիրքորոշումները մշակելու համար ծախսված ժամերը: Կառավարությունը նաև ցույց է տվել, որ փաստաթղթերն արագ փոստով ուղարկելու արժեքն ավելի ցածր է եղել, քան դիմողի պահանջած գումարը, և որ դիմողը հետ է վերցրել ժամանակավոր միջոցների կիրառման պահանջը, ինչը կատարված աշխատանքի համար ծախսված ժամանակի մասին պահանջը դարձրել է անհամապատասխան: Կառավարությունը խնդրել է Դատարանին մերժել ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի պահանջը, ինչպես տեղի է ունեցել ավելի վաղ քննված մի շարք գործերով:

138. Դատարանը հիշեցնում է, որ 41-րդ հոդվածի ներքո ծախսերն ու ծախքերը փոխհատուցելու համար պետք է հաստատել, որ դրանք փաստացի և անհրաժեշտաբար կատարվել են և եղել են ողջամիտ (տե՛ս *Croitoru v. Moldova*, 2004թ. հուլիսի 20-ի վճիռը, թիվ 18882/02, կետ 35): Համաձայն Դատարանի կանոնակարգի 60-րդ կանոնի 2-րդ կետի՝ կետառկետ պետք է ներկայացվեն բոլոր պահանջները, ինչը չկատարելը հանգեցնում է պահանջի լրիվ կամ մասնակի մերժման:

139. Տվյալ գործով հաշվի առնելով դիմողի կողմից կետառկետ ներկայացված պահանջները և դրանց հետ կապված հանգամանքների քանակն ու բարդությունը, ինչպես նաև երկու հայտարարությունների առնչությամբ որևէ խախտում չհայտնաբերելու փաստը՝ Դատարանը դիմողին տրամադրում է 3 000 եվրո՝ դատական ծախսերի և ծախքերի համար:

C. Տուգանային տոկոսները

140. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը զանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելված երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. *մերժում է* Կառավարության նախնական առարկությունները,
2. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում,
3. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում՝ կալանավորման համար բավարար հիմքեր չլինելու կապակցությամբ,
4. *վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում տեղի չի ունեցել՝ դիմողին մինչև դատական վարույթն ազատ արձակելու իրավասություն ունեցող դատավորների ընդունած որոշումների կապակցությամբ,
5. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում դիմողի *habeas corpus* միջնորդությունը քննելու տևողության կապակցությամբ,
6. *վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել՝ պաշտպանի և պաշտպանյալի հաղորդակցության խորհրդասահության (կոնֆիդենցիալության) բացակայության կապակցությամբ,
7. *վճռում է*.
 - (a) որ պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, վճիռն ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում դիմողին պետք է վճարի 4000 (չորս հազար) եվրո՝ ոչ նյութական վնասի համար, և 3000 (երեք հազար) եվրո՝ ծախսերի ու ծախքերի համար՝ փոխարկված Պատասխանող պետության ազգային արժույթի՝ վճարման օրվա փոխարժեքով, հավելած դրա հետ կապված բոլոր հարկային պարտավորությունների գումարը.
 - (b) որ վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում

Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանաձև փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

8. *մերժում է* արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի մնացյալ պահանջները:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել է 2005թ. հոկտեմբերի 4-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ եւ 3-րդ կետերին համապատասխան:

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ԻՎԱՆՈՎԸ ԵՎ ԱՅԼՈՔ ԸՆԴԴԵՄՔՈՒՂԱՐԻԱՅԻ գործով
ՎՃԻՌ

Ստրասբուրգ, 24 նոյեմբերի 2006թ.

Իվանովը և այլոք ընդդեմ Բուլղարիայի գործով,

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (Առաջին բաժանմունք), որպես Պալատ նիստ գումարելով հետևյալ կազմով.

Նախագահ՝

պրն C.L. ROZAKIS,

Դատավորներ՝

պրն P. LORENZEN,

տկն N. VAJIĆ,

տկն S. BOTOCHAROVA,

պրն A. KOVLER,

տկն E. STEINER,

պրն K. HAJIYEV,

և *Բաժանմունքի քարտուղար՝*

պրն S. NIELSEN,

գաղտնի խորհրդակցելով 2005թ. նոյեմբերի 3-ին,

կայացրեց հետևյալ վճիռը, որը հաստատվեց նույն օրը:

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

9. Դիմողները ներկայանում են որպես ծագումով մակեդոնացիներ և Միացյալ մակեդոնական իլինդեն - ՊԻՐԻՆ կազմակերպության անդամներ (այսուհետ՝ ՄՄԿ Իլինդեն - ՊԻՐԻՆ):

A. Տեղեկանք

10. Ըստ երևույթին, ՄՄԿ Իլինդեն - ՊԻՐԻՆ-ը սերտ առնչություն ունի Բուլղարիայի հարավ-արևմուտքում գործող Միացյալ մակեդոնական իլինդեն կազմակերպության հետ (այդ տարածքը հայտնի է որպես Պիրին Մակեդոնիայի աշխարհագրական տարածաշրջանի Պիրին տարածք), որն ամեն տարի Պիրին Մակեդոնիայի տարբեր վայրերում հիշատակի միջոցառումներ կազմակերպելու փորձ է անում: 1994-2003 թվականներին այդ հանրահավաքները, որոշ բացառություններով, պարբերաբար արգելվել էին իշխանությունների կողմից (տե՛ս *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*, թիվ 29221/95 և 29225/95, ECHR 2001-IX, և *The United Macedonian Organisation Ilinden and Ivanov v. Bulgaria*, թիվ 44079/98, 20 հոկտեմբերի 2005թ.): Բացի դրանից, 1990-91 և 1998-99 թվականներին մերժվել էր այդ միության գրանցումը (տե՛ս *The United Macedonian Organisation Ilinden and Others v. Bulgaria* (dec.), թիվ 59491/00, 9 սեպտեմբերի 2004թ.):

11. 2000թ. փետրվարի 29-ին ՄՄԿ Իլինդեն – ՊԻՐԻՆ-ը, որն այդ ժամանակ արդեն գրանցված էր որպես քաղաքական կուսակցություն, Սահմանադրական դատարանի կողմից հակասահմանադրական էր ճանաչվել և արդյունքում լուծարվել (տե՛ս *The United Macedonian Organisation Ilinden – PIRIN and Others v. Bulgaria*, թիվ 59489/00, 20 հոկտեմբերի 2005թ.):

B. 1998թ. օգոստոսի 10-ին ծրագրված հանրահավաքը

12. 1998թ. օգոստոսի 3-ին երկրորդ դիմողը, հանդես գալով ՄՄԿ Իլինդեն – ՊԻՐԻՆ-ի անդամների ու հետևորդների անունից, Սոֆիայի քաղաքապետին տեղեկացրել էր, որ

1998թ. օգոստոսի 10-ին՝ Բուխարեստյան համաձայնագրի¹ տարելիցի օրը, Ազգային թատրոնի դիմացի հանրային պուրակում ծրագրվում է հանրահավաք: Նախատեսվել էր, որ մասնակցելու է մոտ հարյուր մարդ: Դիմողը քաղաքապետին հավաստել էր, որ միջոցառման ընթացքում անկարգություններ չեն լինի:

13. Նույն օրը՝ 1998թ. օգոստոսի 3-ին, Սոֆիայի քաղաքապետը հանրահավաքն արգելելու մասին հրաման էր արձակել՝ Ցույցերի և երթերի մասին օրենքի 12(2)(2) հոդվածի համաձայն: Նա, առանց լրացուցիչ հիմնավորման, եզրակացրել էր, որ միջոցառումը նախադրյալներ կստեղծի «հասարակական կարգը խախտելու համար»: Որոշման պատճենն ուղարկվել էր Սոֆիայի ոստիկանություն՝ կատարման համար:

14. Որոշման դեմ, ըստ էության, բողոք չէր ներկայացվել:

C. 1998թ. սեպտեմբերի 12-ին ծրագրված հանրահավաքը

15. 1998թ. սեպտեմբերի 1-ին առաջին դիմողը, հանդես գալով ՄՄԿ Իլինդեն - ՊԻՐԻՆ-ի անդամների ու հետևորդների անունից, Սոֆիայի քաղաքապետին տեղեկացրել էր, որ 1998թ. օգոստոսի 12-ին, ցերեկվա ժամը 12-ից մինչև 2-ը Ազգային թատրոնի դիմաց իրենք հանրահավաք են ծրագրել: Նա հայտնել էր, որ միջոցառումը նվիրված է լինելու «Մակեդոնացիների դեմ իրականացված ցեղասպանության հիշատակի» օրվան: Ակնկալվում էր մոտ հարյուր քսան անձի մասնակցություն: Դիմողը քաղաքապետին հավաստել էր, որ

¹ Բուլղարիայի, Հունաստանի, Մոնտենեգրոյի, Ռումինիայի և Սերբիայի միջև 1913թ. կնքված համաձայնագիր, որով վերջ դրվեց Բալկանյան երկրորդ պատերազմին (1913):

միջոցառումը միանգամայն խաղաղ է ընթանալու և անկարգություններ տեղի չեն ունենա:

16. Հաջորդ օրը՝ 1998թ. սեպտեմբերի 2-ին, Սոֆիայի քաղաքապետը հանրահավաքն արգելելու որոշում էր կայացրել՝ Յուլյցերի և երթերի մասին օրենքի 12(2)(2) հոդվածի համաձայն: Նա եզրակացրել էր, որ միջոցառումը նախադրյալներ կստեղծի «հասարակական կարգը խախտելու համար»՝ առանց լրացուցիչ հիմնավորումներ ներկայացնելու: Որոշման պատճենը կատարման համար ուղարկվել էր Սոֆիայի ոստիկանություն:

17. Նույն օրն առաջին դիմողն այդ որոշումը բողոքարկել է Սոֆիայի շրջանային դատարան: Նա պնդել է, որ հրամանը հիմնավորված չէ, և որ հիմքեր չեն եղել ենթադրելու, որ ծրագրված հանրահավաքը կվտանգի հասարակական կարգը: Եթե տեղական իշխանություններին թույլատրվեր առանց հիմնավորման արգելել հանրային միջոցառումները, ապա հավաքների ազատության իրավունքի իրավական երաշխիքներն ի չիք կդառնային:

18. 1998թ. սեպտեմբերի 8-ին Սոֆիայի շրջանային դատարանը փակ նիստում որոշում է կայացրել, որ իրավասու չէ քննության առնելու բողոքը: Նշվել էր, որ քաղաքապետի հրամանն առաջին հերթին պետք է բողոքարկվեր Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտե՝ Յուլյցերի և երթերի մասին օրենքի 12(4) հոդվածի համաձայն: Համապատասխան անձը դատարան կարող է դիմել միայն այդ բողոքը չբավարարվելու դեպքում: Հետևաբար՝ դատարանը կասեցրել է գործի վարույթը և բողոքն ուղարկել Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտե: Իր որոշման մասին դատարանը, ըստ երևույթին, չէր տեղեկացրել դիմողին:

19. Քանի որ 1998թ. սեպտեմբերի 12-ին քաղաքապետի արգելքն այդպես էլ չեղյալ չէր հայտարարվել, դիմողները

ՄՄԿ Իվինդեն - ՊԻԲԻՆ-ի անդամներին ու հետևորդներին տեղեկացրել էին, որ հանրահավաքը տեղի չի ունենա:

20. 1998թ. սեպտեմբերի 17-ին առաջին դիմողը, որն այդ ժամանակ արդեն տեղյակ էր Սոֆիայի շրջանային դատարանի 1998թ. սեպտեմբերի 8-ի որոշման մասին (տե՛ս վերը՝ կետ 18), այդ որոշումը բողոքարկել է Սոֆիայի քաղաքային դատարան: Նա պնդել է, որ բողոքը ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեին ուղարկելու մասին որոշում կայացնելով՝ դատարանը սխալ է թույլ տվել: Այդ մարմնի մասին հիշատակվում է Յուլյեթի և երթերի մասին օրենքում, որն ընդունվել էր 1991թ. Սահմանադրությունից առաջ, երբ տեղական ինքնակառավարման մարմիններն այլ կառուցվածք ունեին: 1991թ. Սահմանադրությամբ Գործադիր կոմիտեն, որը տեղական իշխանությունների գործադիր մարմին էր, դադարել էր գոյություն ունենալ: Միայն էր պնդելը, որ Մունիցիպալ խորհուրդը՝ տեղի օրենսդիր մարմինը, Գործադիր կոմիտեի իրավահաջորդն է, և որ այն իրավասու է քննության առնել քաղաքապետի հրամանների դեմ բերված բողոքները: Ավելին, Մունիցիպալ խորհուրդն իր նիստերը գումարում էր երկարատև ընդմիջումներով, ինչի արդյունքում խորհուրդը ժամանակին չէր քննել ծրագրված հանրահավաքի վերաբերյալ բողոքը:

21. Սոֆիայի քաղաքային դատարանն իր 2002թ. մարտի 19-ի որոշմամբ բողոքը մերժել է: Որոշման մեջ նշված էր, որ ըստ Յուլյեթի և երթերի մասին օրենքի 12(4) հոդվածի՝ հանրահավաքի կազմակերպիչը քաղաքապետի որոշումը կարող է բողոքարկել Մունիցիպալ խորհուրդ, որը բողոքի վերաբերյալ որոշում պետք է կայացնել քսանչորս ժամվա ընթացքում: Մունիցիպալ խորհրդի կողմից բողոքը մերժելու դեպքում միայն հայցը կարող էր ներկայացվել դատարան: Վարչական վարույթի մասին օրենքի 35(2) հոդվածի համաձայն՝ վարչական գործողությունների դատական

ստուգումը հնարավոր է միայն, եթե վարչական պաշտպանության միջոցները սպառվել են, կամ եթե սպառվել է այդ միջոցներին դիմելու համար սահմանված ժամկետը: Տվյալ գործով որևէ վարչական բողոք չէր ներկայացվել, մինչդեռ Սոֆիայի շրջանային դատարան բողոքը ներկայացվել էր 1998թ. սեպտեմբերի 2-ին, այսինքն՝ նախքան Յուլյեթի և երթերի մասին օրենքի 12(4) հոդվածով սահմանված քսանչորսժամյա ժամկետը լրանալը: Դատարանը նաև նշել էր, որ անհիմն է փաստարկն առ այն, որ Մունիցիպալ խորհուրդը գումարվում է երկարատև ընդմիջումներով և, հետևաբար, չէր կարող ժամանակին քննության առնել բողոքը, քանի որ, մի կողմից՝ անգամ ոչ այնքան հաջող իրավանդումը ենթակա է կատարման և, մյուս կողմից՝ վարչական մարմնի կողմից քսանչորս ժամվա ընթացքում բողոքին ընթացք չտալու դեպքում ծրագրված միջոցառումը, Յուլյեթի և երթերի մասին օրենքի 12(5) հոդվածի հիման վրա, կարող էր տեղի ունենալ: Բացի դրանից, չէր կարելի պնդել, որ Մունիցիպալ խորհուրդն իրավագոր չէր քննության առնելու քաղաքապետի արգելող որոշման դեմ բերված բողոքը, քանի որ Տեղական ինքնակառավարման և տեղական վարչակազմի մասին օրենքի 21(2) հոդվածով սահմանված է, որ Մունիցիպալ խորհուրդն իրավասու է որոշումներ կայացնելու տեղական համայնքի համար նշանակություն ունեցող բոլոր հարցերով:

22. Առաջին դիմողը դիմել է Գերագույն վճռաբեկ դատարան՝ պնդելով իր փաստարկները:

23. Գերագույն վճռաբեկ դատարանն իր 2003թ. մարտի 11-ի վերջնական որոշմամբ բողոքը մերժել էր: Դատարանը նշել էր, որ գործի նկատմամբ Սոֆիայի քաղաքային դատարանի դիրքորոշումը ճիշտ է, սակայն համաձայն չէր քաղաքային դատարանի ներկայացրած հիմնավորմանը: Սոֆիայի քաղաքային դատարանի կողմից գործով որոշում

կայացնելու պահին՝ ծրագրված միջոցառման օրվանից ավելի քան երեքուկես տարի անց, առաջին դիմողն այլևս հետաքրքրված չէր արգելող որոշման դեմ բողոք ներկայացնելու հարցում: Ավելին, այդ հետաքրքրությունն արդեն նվազել էր Սոֆիայի շրջանային դատարանի որոշման դեմ բողոք ներկայացնելու պահին:

II. ԳՈՐԾԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

24. 1991թ. Սահմանադրության համապատասխան դրույթները սահմանում են.

«Հոդված 43.

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի խաղաղ և առանց գենքի հանրահավաքների և երթերի իրավունք:

2. Ցույցեր ու երթեր կազմակերպելու և անցկացնելու կարգը սահմանվում է օրենքով:

3. Շինությունների ներսում անցկացվող հավաքների համար թույլտվություն չի պահանջվում:»:

«Հոդված 44. մաս 2.

Արգելվում է այն կազմակերպությունների գործունեությունը, որոնց գործողություններն ուղղված են երկրի ինքնիշխանության և տարածքային ամբողջականության դեմ կամ նպատակ ունեն ռասայական, ազգային կամ կրոնական թշնամանք հրահրել, կամ ոտնահարում են այլոց իրավունքներն ու ազատությունները, ինչպես նաև գաղտնի կամ ռազմականացված կառույցներ են ստեղծում, կամ փորձում են իրենց նպատակներին հասնել բռնության միջոցով:»:

25. Յույցեր կազմակերպելու համար նախատեսված իրավական պահանջները սահմանված են 1990թ. Յույցերի և երթերի մասին օրենքով („Закон за събранията, митингите и манифестациите“): Դրա համապատասխան դրույթներն են.

«Հոդված 2.

Յույցեր, հանրահավաքներ և երթեր կարող են կազմակերպել անհատները, միավորումները, քաղաքական կամ այլ հասարակական կազմակերպությունները»:

«Հոդված 8(1).

Այն դեպքերում, երբ ցույցը կամ հանրահավաքը նախատեսվում է անցկացնել բացօթյա, կազմակերպիչները պարտավոր են միջոցառումը սկսելուց առնվազն քառասունչորս ժամ առաջ գրավոր տեղեկացնել [համապատասխան] Ժողովրդական խորհրդին կամ քաղաքապետարանին և նշել կազմակերպիչի անվանումը, [ցույցի կամ հանրահավաքի] նպատակը, անցկացման վայրը և ժամանակը»:

26. Հանրահավաքների անցկացման դեմ ուղղված արգելքները ևս սահմանված են Յույցերի և երթերի մասին օրենքով.

«Հոդված 12.

1. Եթե ցույցի կամ հանրահավաքի ժամանակը կամ վայրը, կամ երթի անցկացման երթուղին կարող է հանգեցնել հասարակական կարգին կամ երթևեկությանը սպառնացող վտանգի, ապա համապատասխան Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեի նախագահը կամ քաղաքապետը պետք է ներկայացնեն իրենց առաջարկությունները:

2. Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեի նախագահը կամ քաղաքապետն իրավունք ունեն արգելել ցույցի,

հանրահավաքի կամ երթի անցկացումը, եթե հավաստի տեղեկատվություն կա այն մասին, որ այն.

1. նպատակ ունի բռնությամբ տապալել սահմանադրական կարգը կամ ուղղված է երկրի տարածքային ամբողջականության դեմ.

2. կվտանգի հասարակական կարգը տեղական համայնքում.

...

4. կոտնահարի այլոց իրավունքներն ու ազատությունները:

3. Արգելքը կատարվում է պատճառաբանված գրավոր որոշմամբ, որը կայացվում է արգելման մասին հայտնելուց հետո ոչ ուշ, քան քսանչորս ժամվա ընթացքում:

4. Արգելման դեպքում ցույցի, հանրահավաքի կամ երթի կազմակերպիչը կարող է բողոք ներկայացնել ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտե: Գործադիր կոմիտեն քսանչորս ժամվա ընթացքում որոշում է կայացնում:

5. Եթե ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեն [վերոհիշյալ] ժամկետում որոշում չի կայացնում՝ երթը, հանրահավաքը կամ ցույցը կարող է տեղի ունենալ:

6. Եթե բողոքը չի բավարարվում, վեճը հանձնվում է համապատասխան շրջանային դատարանի քննությանը, որը պետք է որոշում կայացնի հնգօրյա ժամկետում: Դատարանի որոշումը վերջնական է:»:

27. Յուլյերի ու երթերի մասին օրենքն ուժի մեջ է մտել 1990 թվականին, երբ դեռևս գործում էր 1971թ.

Սահմանադրությունը: Այդ Սահմանադրությամբ տեղական գործադիր պետական մարմինները Շրջանային ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեներն էին: Քաղաքապետերը, որոնք բազմիցս հիշատակվում էին Ցույցերի և երթերի մասին օրենքում, ներկայացնում էին գյուղերում և քաղաքներում գործող գործադիր կոմիտեները, որոնք գտնվում էին համապատասխան ժողովրդական խորհուրդների իրավասության ներքո:

28. 1991թ. Սահմանադրությունը լուծարել էր Գործադիր կոմիտեները և ձևավորել համընդհանուր և ուղղակի քվեարկությամբ ընտրվող քաղաքապետի պաշտոն՝ որպես «համայնքներում գործադիր իշխանությամբ օժտված մարմին» (հոդված 139, մաս 1):

29. Վարչական գործերով վարույթի և վարչական ակտերի դատական ստուգման ընդհանուր կանոնները սահմանվել են 1979թ. Վարչական վարույթի մասին օրենքով („Закон за административното производство“): Այդ օրենքի 19(1) հոդվածը սահմանում է, որ վարչական ակտերը կարող են բողոքարկվել վերադաս վարչական մարմնին կամ պաշտոնատար անձին: Բողոքը պետք է քննության առնվի վարչական գործողությունը կատարած անձի անմիջական վերադաս մարմնի կամ պաշտոնատար անձի կողմից (հոդված 27(1)): Քաղաքապետերի գործողությունները կարող են բողոքարկվել նահանգապետերին (հոդված 27(3)): Վարչական ակտերը կարող են բողոքարկվել նաև իրավասու դատարաններ (հոդված 33(1)): Բողոքը պետք է ներկայացվի վարչական միջոցները սպառելուց կամ դրանցից օգտվելու համար սահմանված ժամկետը լրանալուց հետո (հոդված 35(2)):

30. Տեղական ինքնակառավարման և տեղական վարչակազմի մասին 1991թ. օրենքի („Закон за местното самоуправление и местната администрация“) 21(1) հոդվածը

սահմանում է Մունիցիպալ խորհրդի լիազորությունների ցանկը: Դրանում բացակայում է քաղաքապետի որոշումների դեմ բերված բողոքները քննելու լիազորությունը: 21(2) հոդվածը սահմանում է, որ Մունիցիպալ խորհուրդն ընդհանուր առմամբ իրավասու է լուծելու տեղական համայնքի համար կարևորություն ներկայացնող այն հարցերը, որոնք այլ մարմինների իրավասությունից դուրս են:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՅԵՐ

I. ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

31. Դիմողների ներկայացուցիչը 2004թ. նոյեմբերի 16-ին Դատարանին նամակով հայտնել է, որ զանգատը ներկայացնելուց հետո մահացել է երրորդ դիմողը՝ պրն Դիմչո Դիմիտրով Խրիստովը (մահվան ամսաթիվը չի նշվել): Պրն Խրիստովի ժառանգներից կամ մերձավոր ազգականներից որևէ մեկը վերջինիս անունից հանդես գալու մտադրություն Դատարանին չի հայտնել (տե՛ս վերը՝ կետ 8):

32. Վերոգրյալը հաշվի առնելով՝ Դատարանը, Կոնվենցիայի 37 հոդվածի 1-՞ կետի համաձայն, գտնում է, որ զանգատի հետագա քննությունը նպատակահարմար չէ, քանի որ այն վերաբերում է պրն Խրիստովին (տե՛ս *Özgür Gündem v. Turkey*, թիվ 23144/93, 34 և 36 կետեր, ECHR 2000-III): Հետևաբար, գործն այդ մասով պետք է հանվի քննության ենթակա գործերի ցանկից:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 11-ԲԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԳԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

33. Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի հիման վրա դիմողները բողոքել են, որ իրենց ծրագրած երկու խաղաղ հանրահավաքների արգելումները կատարվել են ներպետական օրենսդրության խախտումներով և անհրաժեշտ չեն եղել ժողովրդավարական հասարակությունում:

34. 11-րդ հոդվածի համապատասխան հատվածը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի խաղաղ հավաքների ազատության և այլոց հետ միավորվելու ազատության իրավունք՝ ներառյալ իր շահերի պաշտպանության համար արհմիություններ ստեղծելու և դրանց անդամակցելու իրավունքը:

2. Այս իրավունքների իրականացումը ենթակա չէ որևէ սահմանափակման, բացի նրանցից, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը կամ այլ անձանց իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելու նպատակով:...»:

A. Կառավարության առարկությունները ներպետական պաշտպանության միջոցները չսպառելու կապակցությամբ

1. Կողմերի դիրքորոշումները

35. Գանգատի ընդունելիության և էության վերաբերյալ իր առարկությունները ներկայացնելիս Կառավարությունը նշել է,

որ դիմողները չեն սպառել ներպետական պաշտպանության միջոցները:

36. Կառավարությունն առաջին հերթին հայտնել է, որ քաղաքապետի երկու արգելքների վերաբերյալ դիմողները պետք է վարչական բողոքներ ներկայացնեին Մունիցիպալ խորհուրդ: Ցույցերի և երթերի մասին օրենքի 12(5) հոդվածին համապատասխան՝ միջոցառումները կշարունակեին արգելված համարվել միայն այն դեպքում, եթե Խորհուրդն ուժի մեջ թողներ արգելքները՝ դրանց դեմ բողոքներ ներկայացնելուց հետո քսանչորս ժամվա ընթացքում:

37. Կառավարությունն այնուհետև փաստարկել է, որ որևէ կերպ չի հավաստվել, որ դիմողները Սոֆիայի շրջանային դատարանին բողոք են ներկայացրել առաջին արգելքի վերաբերյալ:

38. Դիմողները նշել են, որ ո՛չ ենթադրյալ բողոքը Մունիցիպալ խորհրդին, ո՛չ էլ Սոֆիայի շրջանային դատարան ներկայացված բողոքը չէին կարող դիտվել որպես պաշտպանության մատչելի և արդյունավետ միջոցներ: Նրանք փաստարկել են, որ ծրագրված հանրային միջոցառման արգելումից պաշտպանվելու միջոցը, Կոնվենցիայի 35 հոդվածի 1-ին կետի այլ պահանջներին համապատասխանելու հետ մեկտեղ, պետք է նաև արագ ընթացք ունենա, և դրա արդյունքում մինչև ծրագրված միջոցառման օրը պետք է որոշումը կայացված լինի: Կառավարության առաջարկած միջոցներից ոչ մեկ այս չափանիշին չի համապատասխանում:

39. Ինչ վերաբերում է Մունիցիպալ խորհրդին վարչական բողոք ներկայացնելու հնարավորությանը, ապա դիմողներն առաջին հերթին նշել են, որ ներպետական օրենսդրությունը նման ընթացակարգ հստակ չի սահմանում: Ցույցերի և երթերի մասին օրենքի 12-րդ հոդվածը վկայակոչում է գոյություն չունեցող մարմին՝ Ժողովրդական խորհրդի գործադիր

կոմիտեին: Իրավական հիմքեր չկային եզրակացնելու, որ այդ մարմինը փոխարինվել է Մունիցիպալ խորհրդով: Երկրորդ, Յուլյեթի և երթերի մասին օրենքի 12-րդ հոդվածի նման կառուցվածքն անտրամաբանական էր, որովհետև այն սահմանում էր, որ բողոքը պետք է քննվեր քսանչորս ժամվա ընթացքում, մինչդեռ Մունիցիպալ խորհրդի նիստերը գումարվում էին ամսվա ընթացքում ընդամենը երկու անգամ: Երրորդ, Կառավարությունը՝ ի դեմս Մունիցիպալ խորհրդի, գեթ մեկ անգամ որոշում չէր կայացրել հանրային միջոցառումն արգելելու վերաբերյալ քաղաքապետի կարգադրության դեմ ներկայացված բողոքի հիման վրա: Չորրորդ, գործի հանգամանքները ցույց են տալիս, որ Մունիցիպալ խորհրդին բողոք ներկայացնելն արդյունք չէր տալու, քանի որ խորհուրդը երբևէ որոշում չէր կայացրել Սոֆիայի շրջանային դատարանի կողմից Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեին ուղարկված բողոքի հիման վրա: Եվ վերջապես, դիմողները հայտարարել են, որ Սոֆիայի Մունիցիպալ խորհուրդը չէր կարող ժամանակին քննության առնել բողոքը, քանի որ 1998թ. օգոստոսին նիստեր չէին գումարվել, և դրանից հետո առաջին նիստը գումարվել էր 1998թ. սեպտեմբերի 17-ին, միչնդեռ ծրագրված միջոցառումները նախատեսված էին 1998թ. օգոստոսի 10-ին և սեպտեմբերի 12-ին, իսկ արգելքները դրվել էին համապատասխանաբար՝ օգոստոսի 3-ին և սեպտեմբերի 1-ին:

40. Այնուհետև, դիմողներն ընդունել էին, որ Սոֆիայի շրջանային դատարանին որևէ բողոք չէր ներկայացվել առաջին արգելքի վերաբերյալ՝ նշելով, սակայն, որ երկրորդ արգելքի դեմ բողոք ներկայացնելուց հետո Սոֆիայի շրջանային դատարանը չէր քննել այն, այլ ուղարկել էր Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտե: Սոֆիայի շրջանային դատարանի կողմից Յուլյեթի և երթերի մասին

օրենքի 12-րդ հոդվածի մեկնաբանությունը մեկնաբանման միակ հնարավոր տարբերակը չէր, ինչի մասին վկայում են նաև *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria* գործի փաստերը (թիվ 29221/95 և 29225/95, 24 և 25 կետեր, ECHR 2001-IX): Այդ գործով մեկ այլ շրջանային դատարան ձեռնամուխ էր եղել համանման բողոքի քննությանը՝ առանց բողոքը Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեին ուղարկելու: Տվյալ գործով Սոֆիայի շրջանային դատարանը բողոքն ուղարկել էր ոչ թե Մունիցիպալ խորհրդին, այլ Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեին՝ մի մարմնի, որը դադարել էր գոյություն ունենալ 1991 թվականից: Միայն Սոֆիայի քաղաքային դատարանն էր պարզաբանել, որ այդ մարմինն այլևս գոյություն չունի և այդ մարմնի իրավասությունները՝ կապված հանրային միջոցառումներն արգելելու վերաբերյալ քաղաքապետի կարգադրությունների դեմ ուղղված բողոքները քննելու հետ, ստանձնել է Մունիցիպալ խորհուրդը: Դիմողների կարծիքով՝ դատարանների մասն դիրքորոշումն է պատճառ հանդիսացել բողոքն ըստ էության չքննելու և իրենց պաշտպանության արդյունավետ միջոցներից զրկելու համար: Դիմողները եզրակացրել են, որ Սոֆիայի դատարանների կողմից Յուլյեթի և երթերի մասին օրենքի 12-րդ հոդվածի այսպիսի մեկնաբանության պարագայում առաջին արգելքի դեմ բողոք ներկայացնելն անարդյունք կլիներ:

2. Դատարանի գնահատականը

41. Սույն գործով կայացված ընդունելիության մասին որոշման մեջ Դատարանը նշել էր, որ արգելող գործողությունների արդյունքում Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտման կապակցությամբ ներպետական պաշտպանության միջոցների սպառման հարցը սերտորեն

կապված է արդյունավետ պաշտպանության միջոցների բացակայության արդյունքում Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտման կապակցությամբ ներկայացված գանգատի հետ: Հետևաբար, Դատարանը որոշել էր Կառավարության առարկությունները քննության առնել գործի ըստ էության քննության հետ մեկտեղ (տե՛ս վերը՝ կետ 5), ուստի այժմ դրանք քննության կառնի:

42. Նախ, Դատարանը ուշադրություն է հրավիրում գործի փաստերի շուրջ առկա կոնկրետ համատեքստի վրա (տե՛ս վերը՝ 10 և 11 կետեր): Սույն գործը մեկն է այն մի շարք գործերից, երբ իշխանությունները միջամտում են իրենց մակեդոնացիների համարող անձանց կողմից կազմակերպված միջոցառումներին:

43. Նշված գործերից առաջինում՝ *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria* գործում, Դատարանը, քննության առնելով քաղաքապետերի կողմից Միացյալ մակեդոնական Իլինդեն կազմակերպության կողմից ծրագրված հանրային միջոցառումների պարբերաբար արգելումը (տե՛ս վերը՝ կետ 10), եզրակացրել էր, որ «իշխանությունները որդեգրել են Իլինդենի կազմակերպած անխտիր բոլոր ցույցերն արգելելու պրակտիկա» (տե՛ս վերոհիշյալ *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden* գործը, կետ 109): Դատարանն այնուհետև եզրակացրել էր, որ դեպքերից յուրաքանչյուրի պարագայում իրավասու դատարանները մերժել են Իլինդենի բողոքներն ընդդեմ անհիմն արգելքների (նույն գործի 19, 21, 23 և 25 կետեր):

44. Երկրորդ՝ *the United Macedonian Organisation Ilinden and Ivanov v. Bulgaria* գործում ևս Դատարանը նկատել էր Իլինդենի կազմակերպած ցույցերը քաղաքապետի կողմից արգելելու դեմ ներկայացված բողոքները տարբեր պատճառներով մերժելու հաստատում միտում (տե՛ս *The United Macedonian Organisation Ilinden and Ivanov v. Bulgaria*,

քիվ 44079/98, 2004թ. սեպտեմբերի 9-ի որոշումը): Այս հետևության հիման վրա Դատարանը եզրակացրել էր, որ Պիրին Մակեդոնիայի տարբեր քաղաքների շրջանային դատարաններ ներկայացված բողոքները տվյալ կոնկրետ հանգամանքներում չէին կարող համարվել «հաջողության հասնելու ողջամիտ հավանականություն ենթադրող պաշտպանության միջոցներ» (նույն տեղում):

45. Անդրադառնալով սույն գործի առանձնահատուկ հանգամանքներին՝ Դատարանը ներկայացնում է հետևյալ նկատառումները:

46. Կառավարության առարկությունների առաջին մասի կապակցությամբ (տե՛ս վերը՝ կետ 36) Դատարանը նշում է, որ նման փաստարկները միանգամայն անհիմն են ճանաչվել վերը հիշատակված *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria* գործով որոշմամբ (Հանձնաժողովի 1998թ. հունիսի 29-ի չիրապարակված որոշում): Այդ գործով նախկին Հանձնաժողովը գտել էր.

«Քանի որ Կառավարությունը վկայակոչել է [Յուլյեթի և երբերի մասին օրենքի] 12(4) հոդվածը, որը սահմանում է Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեին բողոք ներկայացնելու հնարավորություն, Հանձնաժողովը նշում է, որ նման պետական մարմին 1991 թվականից ի վեր Բուլղարիայում գոյություն չունի: Կառավարությունը սկզբում մատնանշել էր, որ գործադիր կոմիտեների վերացումից հետո բողոքներ քննելու իրավասությունը ստանձնել են մունիցիպալ խորհուրդները: Այդուհանդերձ, Հանձնաժողովը գտնում է, որ ըստ համապատասխան օրենքների՝ մունիցիպալ խորհուրդները չեն գործում որպես դատական մարմիններ և իրավասու չեն բողոքներ քննության առնելու: Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ օրինակ, որը կհանգեցներ այլ եզրակացության»:

47. Սույն գործի փաստերը վերը շարադրվածից էականորեն չեն տարբերվում: Հակառակ Կառավարության պնդումների՝ ներպետական օրենսդրությունում չկա որևէ դրույթ, որը կվկայեր, որ 1991 թվականից ի վեր Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեի լիազորությունները փոխանցվել են Մունիցիպալ խորհրդին, կամ որ Մունիցիպալ խորհուրդն իրավասու է քննել քաղաքապետի կարգադրությունների դեմ բերված բողոքները (տե՛ս վերը՝ 27-30 կետեր):

48. Մասնավորապես, Տեղական ինքնակառավարման և տեղական վարչակազմի մասին 1991թ. օրենքի (տե՛ս վերը՝ կետ 30) 21(2) հոդվածում սահմանված՝ տեղական համայնքի համար նշանակություն ունեցող հարցեր լուծելու լիազորությունը խիստ անորոշ է՝ այն որպես քաղաքապետի կարգադրությունների դեմ բերված բողոքների քննությունը Մունիցիպալ խորհրդին վերապահող դրույթ մեկնաբանելու համար: Ավելին, համաձայն 1979թ. Վարչական վարույթի մասին օրենքի 27(1) հոդվածի՝ վարչական բողոքը քննվում է գործողությունը կատարած մարմնի կամ անձի անմիջական վերադաս մարմնի կամ պաշտոնատար անձի կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 29), մինչդեռ Բուլղարիայի օրենսդրությունից չի բխում, որ Մունիցիպալ խորհուրդը քաղաքապետի անմիջական վերադասն է:

49. Ընդհակառակը, 1991թ. Սահմանադրության համաձայն՝ Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեին փոխարինում է քաղաքապետը (տե՛ս վերը՝ կետ 28): Հետևաբար, դիմողները չեն կարող մեղադրվել այն հարցում, որ չեն փորձել բողոք ներկայացնել գոյություն չունեցող մարմնին: Դիմողների կողմից Սոֆիայի շրջանային դատարան ներկայացված բողոքը վերահասցեագրելիս դատարանը չէր նշել, որ այն ուղարկվում է Մունիցիպալ խորհրդին (տե՛ս վերը՝ կետ 18): Միայն Սոֆիայի քաղաքային դատարանն էր երեքուկես տարի անց նշել, որ Ժողովրդական

խորհրդի գործադիր կոմիտեն փոխարինվել է Մունիցիպալ խորհրդով (տե՛ս վերը՝ կետ 20): Գերագույն վճռաբեկ դատարանը նշել էր, որ չի կիսում այդ կարծիքը (տե՛ս վերը՝ կետ 23): Ամեն դեպքում, ակնհայտ է, որ Սոֆիայի Մունիցիպալ խորհուրդը չի քննել բողոքը, չնայած որ այն հասցեագրվել էր իրեն: Ոչ մի հիմք չկա ենթադրելու, որ Մունիցիպալ խորհուրդն այլ կերպ կգործեր և կքններ անմիջականորեն իրեն ներկայացված բողոքը:

50. Կառավարության առարկությունների երկրորդ մասի առնչությամբ (տե՛ս վերը՝ կետ 37) Դատարանը նշում է, որ դիմողները, անկասկած, Սոֆիայի շրջանային դատարանին բողոք ներկայացրել են միայն երկրորդ արգելքի կապակցությամբ (տե՛ս վերը՝ կետ 14): Այդուհանդերձ, Դատարանը նաև նկատի է առնում, որ այս բողոքը, որը ներկայացվել էր առաջին արգելքից մեկ ամիս անց, Սոֆիայի շրջանային դատարանի կողմից չէր քննվել, այլ փոխարենը վերահասցեագրվել էր գոյություն չունեցող մարմնի՝ Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեին և, հետևաբար, մնացել առանց քննության (տե՛ս վերը՝ կետ 18): Բողոքի վերահասցեագրման դեմ ուղղված հետագա բողոքները ևս հաջողությամբ չէին պսակվել: Ավելին, դրանք չափից ավելի շատ ժամանակ էին խլել (տե՛ս վերը՝ 20-23 կետեր): Ճիշտ է, նման իրադրություններում այլ շրջանային դատարաններ քննության առել էին քաղաքապետի արգելող որոշումների դեմ ուղղված բողոքները (տե՛ս *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden*, 23 և 30 կետեր): Չնայած դրան, հաշվի առնելով, որ Սոֆիայի շրջանային դատարանը մերժել էր քննել ընդամենը մեկ ամիս հետո՝ 1998թ. սեպտեմբերին ներկայացված նույնանման բողոքը՝ ոչինչ չի վկայում այն մասին, որ այդ ընթացակարգն արդյունավետ կլիներ մեկ ամիս առաջ:

51. Հետևաբար՝ արգելող երկու որոշումների դեմ ուղղված բողոքը չի կարող անընդունելի հայտարարվել ներպետական միջոցները չսպառելու հիմքով:

B. Ըստ էության

1. Կողմերի դիրքորոշումները

52. Կառավարության կարծիքով դիմողների՝ հանրահավաքների ազատության իրավունքի սահմանափակումներն արդարացված էին:

53. Նախևառաջ, քանի որ Մունիցիպալ խորհուրդը, որին Սոֆիայի շրջանային դատարանը վերահասցեագրել էր երկրորդ արգելքի վերաբերյալ բողոքը, ժամանակին չէր քննել այն, դիմողները կարող էին իրականացնել 1998թ. սեպտեմբերի 12-ի համար ծրագրված միջոցառումը՝ Յուլյերի և երթերի մասին օրենքի 12(5) հոդվածով սահմանված կարգով: Նույնը հաստատել էր նաև Սոֆիայի քաղաքային դատարանը՝ իր 2002թ. մարտի 19-ի վճռով:

54. Կառավարությունն այնուհետև փաստարկել է, որ արգելքները հիմնված են եղել օրենքի, մասնավորապես՝ Յուլյերի և երթերի մասին օրենքի 12(2)(2) հոդվածի վրա: Բացի դրանից, կիրառված միջոցները, որոնց դեմ ուղղված է գանգատը, հետապնդել է մի շարք օրինաչափ նպատակներ՝ ազգային և հասարակական անվտանգության պաշտպանություն, տեղական համայնքներում հասարակական կարգի պահպանում, այլոց իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանություն և անկարգությունների ու հանցագործությունների կանխում: Դրանք նաև անհրաժեշտ են եղել ժողովրդավարական հասարակությունում, քանի որ իշխանությունները գործել են երկրում ընդունված օրենքների շրջանակներում, իրենց

գործողությունները կամայական չեն եղել և իրականացվել են ի կատարումն Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով սահմանված քաղաքացիների իրավունքները պահպանելու իրենց պարտականության: Հղում կատարելով *Gustafsson v. Sweden* գործին (1996թ. ապրիլի 25-ի վճիռը, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-II, 652-53 էջեր, կետ 45)՝ Կառավարությունը նշել է, որ Պայմանավորվող պետություններն ազատ են իրավաչափ նպատակին հասնելու համար կիրառվելիք միջոցի ընտրության հարցում:

55. Դիմողները նշել են, որ իրենց ծրագրած երկու միջոցառումների պարագայում էլ ակնհայտորեն տեղի է ունեցել միջամտություն իրենց հավաքների ազատության իրավունքի իրականացմանը: Մունիցիպալ խորհուրդ դիմել էին ոչ թե իրենք, այլ Մոֆիայի շրջանային դատարանը, որը բողոքը վերահասցեագրել էր գոյություն չունեցող մարմնի՝ Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեին: Հետևաբար, զարմանալի չէ, որ այդ մարմինը բողոքին ընթացք չէր տվել: Նման պայմաններում անիրատեսական կլիներ ենթադրելը, որ երկրորդ արգելքը դադարել էր գործելուց: Ո՛չ դիմողները և ո՛չ էլ ոստիկանները, ում խստիվ կարգադրված էր կանխել դիմողների կողմից միջոցառման անցկացումը, ժամանակին չեն տեղեկացվել, որ բողոքը վերահասցեագրվել է:

56. Դիմողներն այնուհետև հայտնել են, որ ծրագրված հանրահավաքների արգելումը պատճառաբանված չէր, ուստի՝ կամայական էր և օրենքով չնախատեսված: Իսկ հիմնավորման բացակայությունն անհնարին էր դարձնում կիրառված միջոցների համարժեքության գնահատումը: Դիմողների կարծիքով՝ ամեն դեպքում արգելքները պատշաճ և բավարար հիմնավորված չէին:

2. Դատարանի գնահատականը

(a) 11-րդ հոդվածի կիրառելիությունը

57. Կառավարությունը չի փաստարկել, որ ՄՄԿ Իլինդեն - ՊԻՐԻՆ-ի ծրագրած միջոցառումների կազմակերպիչները և մասնակիցները բռնություն գործադրելու մտադրություն են ունեցել: Ուստի Դատարանը հակառակ հետևության հանգելու հիմքեր չունի: Հետևաբար՝ 11-րդ հոդվածը կիրառելի է (տե՛ս վերոհիշյալ *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden*-ի գործը, 76-78 կետեր):

(b) Արդյո՞ք սահմանափակումներ տեղի են ունեցել

58. Կառավարությունը չի հակադարձել այն պնդումներին, որ ՄՄԿ Իլինդեն - ՊԻՐԻՆ-ի ծրագրած առաջին հանրահավաքն իշխանությունների կողմից արգելվել է, և որ այդ արգելքը հանդիսացել է դիմողների՝ հավաքների ազատության իրավունքի սահմանափակում: Այլ եզրակացության հանգելու համար Դատարանը հիմքեր չունի:

59. Ինչ վերաբերում է երկրորդ հանրահավաքին՝ Դատարանը նշում է, որ 1971 թվականի Մահմանադրության համաձայն՝ Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեն տեղական համայնքի գործադիր իշխանության մարմինն էր (տե՛ս վերը՝ կետ 27): Ինչպես նշվել է վերը՝ 1991 թվականին այդ մարմնին փոխարինել էր քաղաքապետը, այլ ոչ թե Մունիցիպալ խորհուրդը (տե՛ս վերը՝ 28 և 49 կետեր): Գոյություն չունեցող մարմնի կողմից դիմողների բողոքին ընթացք չտալը միանգամայն բնական էր, մինչդեռ, հակառակ Կառավարության պնդումներին, Մունիցիպալ խորհուրդը բողոքը քննելու իրավասությամբ ակնհայտորեն օժտված չէր: Նման պայմաններում դժվար կլինե՞ր ենթադրել, որ արգելքն

իրականում ուժը կորցրած է եղել միայն այն պատճառով, որ Մուհիցիպալ խորհուրդը չէր քննել այն:

60. Հետևաբար, կարելի է եզրակացնել, որ երկու միջոցառումների դեպքում էլ իշխանությունները սահմանափակել են դիմողների՝ հանրահավաքների ազատության իրավունքի իրականացումը:

61. Այդ նպատակով Դատարանը պետք է պարզի, թե արդյո՞ք սահմանափակումներն օրենքով են նախատեսված եղել և անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում՝ իրավաչափ նպատակի հասնելու համար, ինչպես սահմանված է 11-րդ հոդվածի 2-րդ մասով:

(c) Սահմանափակումների արդարացվածությունը

62. Սահմանափակումների իրավաչափության առնչությամբ Դատարանը նշում է, որ չնայած քաղաքապետը մանրամասն չի պատճառաբանել արգելքների կիրառումը, նա, այդուհանդերձ, հիմնվել է հասարակական կարգի ենթադրյալ խախտման վրա, ինչը, համաձայն ներպետական օրենսդրության, կարող է արդարացնել խաղաղ հանրահավաքների իրավունքի սահմանափակումը (տես վերը՝ 13, 16 և 26 կետեր): Ավելին, արգելքները կիրառվել էին Ցույցերի և երթերի մասին օրենքում սահմանված դրույթներին համապատասխան: Հետևաբար՝ կարելի է համարել, որ դրանք նախատեսված են եղել օրենքով (տես վերոհիշյալ *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden* գործը, 81 և 82 կետեր): Քանի որ դիմողները կասկածի տակ էին դնում իշխանությունների եզրակացությունն առ այն, որ հասարակական կարգին վտանգ է սպառնացել, այդ հարցը պետք է քննության առնվի հետևյալ հարցի համատեքստում. արդյո՞ք դիմողների հավաքների իրավունքի սահմանափակումները հետապնդել են իրավաչափ նպատակ

և անհրաժեշտ են եղել ժողովրդավարական հասարակությունում (տե՛ս վերոհիշյալ *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden* գործը, կետ 82՝ վերջում):

63. Սահմանափակումների նպատակի օրինաչափության և անհրաժեշտության կապակցությամբ Դատարանը պետք է մանրամասն ուսումնասիրի իշխանությունների հիմնավորումները: Այդ առնչությամբ Դատարանը նշում է, որ քաղաքապետի երկու արգելքների դեպքում էլ հպանցիկ հղում է կատարվել հասարակական կարգին սպառնացող վտանգին՝ առանց նշելու մասն ենթադրության հիմքերը և առանց մանրամասներ ներկայացնելու (տե՛ս վերը՝ 13 և 16 կետեր): Ուստի, եթե անգամ ենթադրվի, որ հետապնդած իրավաչափ նպատակները հասարակական անվտանգությունն է և անկարգությունների կանխումը, ապա դժվար է եզրակացնել, որ իշխանությունները պատշաճորեն և բավարար չափով պատճառաբանել են հանրահավաքների արգելումը և հիմնավորել իրենց ենթադրությունն առ այն, որ հասարակական կարգին վտանգ է սպառնում, և որ արգելքներն անհրաժեշտ են եղել ժողովրդավարական հասարակությունում: Հարկ է նշել նաև, որ արգելքների կիրառումն արդարացնելու համար Կառավարությունն իր առարկություններում կոնկրետ պատճառաբանություն չի ներկայացրել, այլ պարզապես հայտարարել է, որ իշխանությունները գործել են ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան, և որ իրենց գործողությունները կամայական չեն եղել (տե՛ս վերը՝ կետ 54):

64. Եթե անգամ ողջամիտ էին իշխանությունների կասկածներն այն մասին, որ ՄՄԿ Իլինդեն - ՊԻՐԻՆ-ի (որը հետագայում հակասահմանադրական է ճանաչվել. տե՛ս վերը՝ կետ 11) առաջնորդներից ոմանք կամ անդամների որոշակի խմբեր անջատողական կողմնորոշումներ ունեին և հետապնդում էին այնպիսի քաղաքական նպատակներ,

ինչպիսիք են Պիրին Մակեդոնիա մարզի ինքնավարությունը կամ անգամ Բուլղարիայից անկախացումը, հետևաբար կարելի էր ակնկալել, որ ծրագրված հանրահավաքների ընթացքում մասնակիցներից ոմանք կարող էին անջատողական կոչեր տարածել, սպա դեպքերի նման ընթացքի հավանականությունն ինքնին չէր կարող արդարացնել միջոցատուներն արգելումը (տե՛ս վերը նշված *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden* գործը, կետ 96):

65. Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

66. Դիմողները Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի հիման վրա բողոքել են, որ դատարանները մերժել են ըստ էության քննել երկրորդ արգելքի դեմ ներկայացված բողոքը:

67. 13-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք, եթե նույնիսկ խախտումը կատարվել է ի պաշտոնե գործող անձանց կողմից:»:

A. Կողմերի դիրքորոշումները

68. Կառավարությունը հայտնել է, որ Յուլյցերի և երթերի մասին օրենքի 12-րդ հոդվածը սահմանում է հանրային միջոցառումները քաղաքապետի կողմից արգելելու

արդյունքում խախտված իրավունքները վերականգնելու բավարար կառուցակարգ: Այն հնարավորություն է տալիս վարչական բողոք ներկայացնել, այնուհետև ակնկալել բողոքի դատական վերանայում համապատասխան շրջանային դատարանի կողմից: Կառավարությունն ընդունել է, որ այդ օրենքն ամբողջությամբ չի համապատասխանել 1991թ. Սահմանադրության ընդունմամբ տեղական իշխանությունների կառուցվածքում տեղի ունեցած փոփոխություններին, սակայն, ընդհանուր առմամբ, այն ժողովրդավարական իրավական ակտ էր, որն արդյունավետ երաշխիքներ էր տրամադրում խաղաղ հավաքների իրավունքի սահմանափակումներից պաշտպանվելու համար, և որ այդ օրենքը կիրառելիս իշխանությունները հաշվի են առել օրենքում տեղ գտած բոլոր անցումային դրույթները:

69. Դիմողները պնդել են, որ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի վրա հիմնված իրենց բողոքի կապակցությամբ իրենք արդյունավետ պաշտպանության միջոցներ չեն ունեցել:

B. Դատարանի գնահատականը

70. Դատարանը վերստին հաստատում է, որ 13-րդ հոդվածը երաշխավորում է ներպետական պաշտպանության միջոցների առկայությունն այնպիսի բողոքների վերաբերյալ գործերով, որոնք կարող են Կոնվենցիայի իմաստով վիճարկելի համարվել: Պաշտպանության նման միջոցը պետք է իրավասու ներպետական իշխանություններին հնարավորություն ընձեռի թե՛ քննություն իրականացնել Կոնվենցիայի խախտման վերաբերյալ բողոքներով և թե՛ համապատասխան օգնություն տրամադրել, թեև Պայմանավորվող պետություններն օժտված են գործողությունների որոշակի ազատությամբ նման դեպքերում իրենց պարտականությունները կատարելու ձևի ընտրության

հարցում: 13-րդ հոդվածով սահմանված պաշտպանության միջոցները պետք է արդյունավետ լինեն թե՛ գործնական և թե՛ իրավական առումներով, մասնավորապես՝ այն առումով, որ պաշտպանության միջոցներից օգտվելը չպետք է անհիմն խոչընդոտվի Պատասխանող պետության իշխանության մարմինների գործողություններով կամ թողտվությամբ (տե՛ս *Hasan and Chaush v. Bulgaria* [Մեծ պալատ], թիվ 30985/96, կետ 96, ECHR 2000-XI):

71. Սույն գործով Դատարանը եզրակացնում է, որ դիմողների՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքները խախտվել են (տե՛ս վերը՝ կետ 65): Ուստի Դատարանի նախադեպային իրավունքի իմաստով՝ նրանք վիճարկելի պահանջ են ունեցել և այդ պատճառով իրավունք ունեին ունենալու 13-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխանող պաշտպանության միջոցներ:

72. Ինչպես նշվել է վերը՝ ներպետական օրենսդրության մեջ չկա դրույթ, որը սահմաներ, որ քաղաքապետի արգելքները ենթակա էին բողոքարկման Մոնիցիյալ խորհրդին (տե՛ս վերը՝ 47-49 կետեր): Գոյություն չունեցող մարմնի՝ Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտե բողոքարկելու հնարավորությունը՝ սահմանված Ցույցերի և երթերի մասին օրենքի 12(4) հոդվածով (տե՛ս վերը՝ կետ 26), ևս չի հանդիսանում պաշտպանության արդյունավետ միջոց:

73. Ցույցերի և երթերի մասին օրենքի 12(6) հոդվածով նախատեսված պաշտպանության միջոցը՝ իրավասու շրջանային դատարանի կողմից քաղաքապետի արգելող որոշման դատական վերանայման հնարավորությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 26) սկզբունքորեն կարող էր արդյունավետ գործել: Այնուհանդերձ, սույն գործի պարագայում այդ միջոցն արդյունավետ չի եղել այն պատճառով, որ Սոֆիայի շրջանային և քաղաքային դատարանները որոշել էին, որ դատական իշխանությունները քաղաքապետի արգելող

որոշումների դեմ բերված բողոքների քննության իրավասություն կունենային միայն Ժողովրդական խորհրդի գործադիր կոմիտեի կողմից բողոքը մերժելու դեպքում (տե՛ս վերը՝ 18 և 21 կետեր): Ճիշտ է, Գերագույն վճռաբեկ դատարանն ի վերջո հայտարարել է, որ չի կիսում այդ կարծիքը, բայցևայնպես, այն մերժել է Սոֆիայի քաղաքային դատարանի որոշման դեմ բերված բողոքը՝ այն հիմքով, որ հարցը վիճելի էր եղել (տե՛ս վերը՝ կետ 23):

74. Ավելին, Գերագույն վճռաբեկ դատարանի որոշումը կայացվել էր ծրագրված միջոցառման անցկացման նախատեսված օրվանից մոտավորապես չորսուկես տարի անց (տե՛ս վերը՝ 19-23 կետեր): Նման իրավիճակի հանդիպելով *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden* (վերը հիշատակված՝ Հանձնաժողովի 1998թ. հունիսի 29-ի չիրապարակված որոշում) գործով՝ նախկին Հանձնաժողովը վճռել էր, որ «անկասկած, եթե դիմողները փորձեին [բողոք ներկայացնել շրջանային դատարանի կողմից քաղաքապետի արգելքի դեմ ներկայացված բողոքի քննությունը մերժելու վերաբերյալ], դատավարությունը կտևեր առնվազն մի քանի ամիս, իսկ հնարավոր նպաստավոր որոշումը կկայացվեր ծրագրված ցույցի կամ հանրահավաքի նախատեսված օրվանից շատ ավելի ուշ»: Նմանապես, նկատի ունենալով, որ հանրահավաքների անցկացման ժամանակն էական էր կազմակերպիչների և մասնակիցների համար (տե՛ս վերը՝ 12 և 15 կետեր, ինչպես նաև վերոհիշյալ *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden* գործը, կետ 109), ինչպես նաև այն, որ կազմակերպիչները ժամանակին տեղեկացրել էին իրավասու իշխանություններին, Դատարանը գտնում է, որ տվյալ հանգամանքներում պաշտպանության արդյունավետ միջոցի գաղափարը պետք է հնարավորություն ընձեռի որոշման կայացմանը հասնել մինչև ծրագրված միջոցառումների օրը (տե՛ս, վերապահումներով,

Cisse v. France, կետ 32, թիվ 51346/99, 9 ապրիլի 2002թ.): Նման մտահոգությունների վկայություն է նաև Յուլյեթի և երթերի մասին օրենքի 12(3), (4) և (6) հոդվածների շարադրանքը, որոնք շատ սեղմ ժամկետներ են սահմանում համապատասխան միջոցառումն արգելելու հարցով կամ նման արգելքների դեմ ներկայացված բողոքներով որոշումներ կայացնելու համար (տե՛ս վերը՝ կետ 26): Այնուամենայնիվ, սույն գործով դա տեղի չէր ունեցել:

75. Ինչպես երևում է՝ պաշտպանության այլ միջոցներ առկա չէին: Մասնավորապես, թեև Վարչական վարույթի մասին 1979թ. օրենքի 27(3) հոդվածը թույլ է տալիս քաղաքապետի որոշումները բողոքարկել նահանգապետերին (տե՛ս վերը՝ կետ 29), Կառավարությունն իր առարկություններում այդ դրույթը չի վկայակոչել և չի ներկայացրել օրինակներ, որ այդ միջոցը կարող է արդյունավետորեն օգտագործվել հանրային միջոցառումներն արգելելու առնչությամբ (վերապահումներով, տե՛ս վերը հիշատակված *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden*-ի գործը, Հանձնաժողովի 1998թ. հունիսի 29-ի չիրապարակված որոշումը):

76. Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 14-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

77. Դիմողները պնդել են, որ տվյալ գործով իշխանությունների դրսևորած վարքագիծը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ իրենք մակեդոնացի են: Նրանք հիմնվել են Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի վրա, որը սահմանում է.

Հոդված 14.

«Սույն Կոնվենցիայում շարադրված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելն ապահովվում է առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից»:

78. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատը վերաբերում է նույն փաստերին, ինչ 11-րդ և 13-րդ հոդվածների պարագայում: Հաշվի առնելով 65-րդ և 76-րդ կետերում շարադրված եզրահանգումները՝ Դատարանը չի գտնում, որ պետք է քննության առնի այն (տե՛ս *Sidiropoulos and Others v. Greece*, 1998թ. հուլիսի 10-ի վճիռը, կետ 52, *Reports* 1998-IV, էջ 1619):

V. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

79. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

80. Գործում մնացած երեք դիմողները (տե՛ս վերը՝ 8, 31 և 32 կետեր) պահանջել են յուրաքանչյուրի համար 4000 եվրո՝ որպես սույն գործով հաստատված խախտումների արդյունքում կրած ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում: Նրանք նշել են, որ թեև սույն գործով հաստատված խախտումներն անմիջական ազդեցություն չեն ունեցել իրենց առօրյա կյանքի վրա, այդուհանդերձ, դրանք հիմնավորում են իրենց զգալի չափով ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում տրամադրելու անհրաժեշտությունը, քանի որ այդ խախտումներն ի ցույց են դնում Բուլղարիայի՝ մակեդոնական ծագում ունեցող քաղաքացիների նկատմամբ Բուլղարիայի իշխանությունների համընդհանուր վերաբերմունքը, ինչի մասին վկայում են Դատարանի կողմից քննված մի շարք այլ գործեր:

81. Կառավարությունն այս առնչությամբ մեկնաբանություններ չի ներկայացրել:

82. Դատարանն ընդունում է, որ հավաքների ազատության իրավունքի խախտման և այդ կապակցությամբ արդյունավետ պաշտպանության միջոցների բացակայության հետևանքով դիմողներին պատճառվել է ոչ նյութական վնաս: Դատարանը համարում է, որ այդ վնասը, այնուամենայնիվ, բավարար չափով փոխհատուցվել է Կոնվենցիայի 11-րդ և 13-րդ հոդվածների խախտումները ճանաչելով:

B. Ծախքեր և ծախսեր

83. Դիմողները պահանջել են 3 000 եվրո որպես կատարված ծախքերի ու ծախսերի փոխհատուցում, որից 600 եվրոն՝ ներպետական վարույթի ընթացքում կատարված

աշխատանքի, իսկ 2 400 եվրոն՝ Դատարանում իրենց ներկայացուցչությունն ապահովելու համար:

84. Կառավարությունն այս առնչությամբ մեկնաբանություններ չի ներկայացրել:

85. Հաշվի առնելով վերը նշված բոլոր գործոնները՝ Դատարանը բոլոր դիմողների համար՝ միասին, սահմանում է 2 000 եվրո փոխհատուցում՝ հավելած այդ գումարից զանձանան ենթակա հարկային պարտավորությունների գումարը:

C. Տուգանային տոկոսներ

86. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը զանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ

1. միաձայն *որոշում է* գործը, պրն Դիմչո Դիմիտրով Խրիստովի մասով, հանել քննության ենթակա գործերի ցանկից,

2. միաձայն *մերժում է* պաշտպանության ներպետական միջոցները չսպառելու առնչությամբ Կառավարության առարկությունները,

3. ձայների՝ հինգը մեկի հարաբերակցությամբ *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտում,

4. միաձայն *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում,

5. միաձայն *վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի ենթադրյալ խախտման վերաբերյալ քննությունն անհրաժեշտ չէ,

6. միաձայն *վճռում է*, որ խախտումների ճանաչումն ինքնին հանդիսանում է դիմողների կրած ոչ նյութական վնասների բավարար փոխհատուցում,

7. միաձայն *վճռում է*.

(a) որ Պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, վճիռն ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում դիմողներին պետք է վճարի 2 000 (երկու հազար) եվրոյին համարժեք բուլղարական լև՝ որպես ծախսերի և ծախսերի փոխհատուցում, վճարման օրվա փոխարժեքով՝ հավելած դրա հետ կապված բոլոր հարկային պարտավորությունների գումարը.

(b) որ վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

8. *միաձայն մերժում է* արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի մնացյալ պահանջները:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2005թ. նոյեմբերի 24-ին՝ Գատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՄԱՍԵԴՈՎԱՆ ԸՆԴԴԵՄՈՒՄԱՍՏԱՆԻ գործով ՎՃԻՌ

Ստրասբուրգ, 1 հունիսի 2006թ.

Մամեղովյան ընդդեմ Ռուսաստանի գործով՝

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (Առաջին բաժանմունք), որպես Պալատ նիստ գումարելով հետևյալ կազմով՝

Նախագահ՝

պրն C.L. ROZAKIS,

Դատավորներ՝

տկն N. VAJIC,

պրն A. KOVLER,

տկն E. STEINER,

պրն K. HAJIYEV,

պրն D. SPIELMANN,

պրն S.E. JEBENS,

և *Բաժանմունքի քարտուղար՝*

պրն S. NIELSEN,

դռնփակ խորհրդակցելով 2006թ. մայիսի 11-ին,

կայացրեց հետևյալ վճիռը, որը հաստատվեց նույն օրը:

ՓԱՍՏԵՐԸ

1. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

6. Դիմողը ծնվել է 1974 թվականին և բնակվում է Ռուսաստանի Վլադիմիր քաղաքում:

A. Դիմողի դեմ հարուցված քրեական գործը

1. Դիմողի ձերբակալումը և կալանավորումը

7. 2004թ. հուլիսի 20-ին քրեական գործ է հարուցվել մեկ այլ անձի հետ հանցավոր համագործակցությամբ դիմողի կողմից ենթադրյալ ֆինանսական խարդախության փաստի առթիվ:

8. 2004թ. հուլիսի 22-ին դիմողի բնակարանը խուզարկվել է, և նա տեղեկացվել է իր նկատմամբ առկա կասկածանքի մասին:

9. 2004թ. հուլիսի 23-ին դիմողը ձերբակալվել է և նրան մեղադրանք է առաջադրվել խոշոր չափերի խարդախության՝ Ռուսաստանի քրեական օրենսգրքի 159-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված հանցագործության համար:

10. 2004թ. հուլիսի 24-ին Վլադիմիր քաղաքի Ֆրունզենսկի շրջանային դատարանն իր որոշմամբ թույլատրել է դիմողի կալանավորումը՝ այն հիմքով, որ նա մեղադրվում էր լուրջ հանցագործության համար, և որ նա կարող էր փախուստի դիմել, քանի որ նրա հանցակիցն արդեն փախչել էր, ինչպես նաև որ նա կարող էր ոչնչացնել ապացույցները, քանի որ որոշ փաստաթղթեր դեռևս չէին առգրավվել:

11. 2004թ. հուլիսի 26-ին դիմողը բողոքարկել է դատարանի որոշումը: Նա խնդրել է իր նկատմամբ կիրառել խափանման ավելի մեղմ միջոց և միջնորդել դատարանին՝ հաշվի առնել այն, որ իրեն մեղադրանք է առաջադրվել ֆինանսական հանցագործության համար, որ ինքը նախկինում դատված չի եղել, Վլադիմիրում ունի մշտական բնակության վայր և աշխատանք, ազգակցական կապեր, կայուն ապրելակերպ և երկու՝ չորս ու երեք տարեկան անչափահաս

երեխաներ: Եթե կամենար, կարող էր փախչել իր բնակարանի խուզարկությունից հետո: Փաստը, որ ինքը չի խուսափել արդարադատությունից, ապացուցում է, որ մնան մտադրություն չի ունեցել: Նա նաև զանգատվել է իրեն կալանքի տակ պահելու անմարդկային պայմաններից և խնդրել իրեն ազատ արձակել վերադաս դատարանի առջև ներկայանալու համար:

12. 2004թ. օգոստոսի 10-ին Վլադիմիրի մարզային դատարանն անփոփոխ է թողել 2004թ. հուլիսի 24-ի կալանավորման մասին որոշումը՝ գտնելով, որ այն եղել է օրինական, բավարար հիմնավորված և արդարացված: Մարզային դատարանի կարծիքով՝ շրջանային դատարանը ճիշտ է գնահատել դիմողի »անձը« բնութագրող հանգամանքները և դատախազի կողմից ներկայացված մյուս նյութերը: Վերադաս դատարանում բողոքի քննությունը տեղի է ունեցել դատախազի ներկայությամբ, ով կրկնել է շրջանային դատարանի և դիմողի երկու պաշտպանների առջև ներկայացված փաստարկները: Դիմողի՝ անձամբ ներկայանալու միջնորդությունը մերժվել է, քանի որ նրա փաստարկները պարզորոշ ներկայացված են եղել իր բողոքում և լրացուցիչ պարզաբանում չեն պահանջել:

2. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2004թ. նոյեմբերի 23-ը

13. 2004թ. սեպտեմբերի 22-ին Ֆրունզենսկի շրջանային դատարանը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է մինչև 2004թ. նոյեմբերի 23-ը: Իր որոշումը դատարանը հիմնավորել է դիմողին առաջադրված մեղադրանքի ծավալով և դիմողի՝ արդարադատությունից խուսափելու հնարավորությամբ:

14. 2004թ. սեպտեմբերի 27-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել: Նա պնդել է, որ 2004թ. սեպտեմբերի 22-ի որոշումը բավականաչափ պատճառաբանված չի եղել, որ դատարանը հաշվի չի առել իր անձնական վիճակը, և որ իրեն կալանքի տակ պահելու պայմաններն անմարդկային են եղել: Նա միջնորդել է իրեն ազատ արձակել գրավով:

15. Բողոքի քննությունը նշանակվել է 2004թ. հոկտեմբերի 19-ին: Այդ օրը նիստը հետաձգվել է, որովհետև դիմողը չէր բերվել դատարան:

16. 2004թ. նոյեմբերի 3-ին Վլադիմիրի մարզային դատարանը գտել է, որ խափանման միջոցը փոխելու հիմք չկա և անփոփոխ է թողել 2004թ. սեպտեմբերի 22-ի որոշումը:

3. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2004 թվականի դեկտեմբերի 23-ը

17. 2004թ. նոյեմբերի 22-ին Ֆրունզենսկի շրջանային դատարանը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է մինչև 2004թ. դեկտեմբերի 23-ը, գտնելով, որ`

«... անհրաժեշտ է կատարել բազմաթիվ քննչական գործողություններ [դիմողի] մասնակցությամբ:

[Դիմողը] մեղադրվում է լուրջ քրեական հանցագործության համար: Բացի դրանից, մեղադրանքի կողմը ներկայացրել է փաստաթղթեր, համաձայն որոնց` ազատ արձակվելով` [դիմողը] կարող է խուսափել արդարադատությունից և խոչընդոտել ճշմարտության բացահայտմանը:

Դատարանը պատճառ չի տեսնում [դիմողի] նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը փոխելու կամ վերացնելու համար«:

18. 2004թ. դեկտեմբերի 1-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել: 2004թ. դեկտեմբերի 27-ին Վլադիմիրի մարզային դատարանն անփոփոխ է թողել այդ որոշումը: Այն գտել է, որ որոշումը եղել է օրինական և բավականաչափ պատճառաբանված:

4. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2005 թվականի հունվարի 23-ը

19. 2004թ. դեկտեմբերի 22-ին Ֆրունզենսկի շրջանային դատարանը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է մինչև 2005թ. հունվարի

23-ը՝ հիմք ընդունելով մեղադրանքի ծավալը և նախաքննությունը շարունակելու անհրաժեշտությանը: Դատարանը նաև նշել է, որ դիմողը կարող է փախչել, խոչընդոտել արդարադատության իրականացմանը կամ կատարել նոր հանցանք:

20. 2004թ. դեկտեմբերի 27-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել: Մասնավորապես նա վկայակոչել է իրեն արգելանքի տակ պահելու անմարդկային պայմանները և միջնորդել իրեն գրավով ազատ արձակել:

21. 2005թ. փետրվարի 1-ին Վլադիմիրի մարզային դատարանն անփոփոխ է թողել 2004թ. դեկտեմբերի 22-ի որոշումը: Մասնավորապես, վերադաս դատարանը նշել է, որ «կալանավորման պայմանները չէին կարող հաշվի առնվել կալանքի ժամկետը երկարացնելիս»:

5. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2005 թվականի մարտի 20-ը

22. 2005թ. հունվարի 21-ին Ֆրունզենսկի շրջանային դատարանը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է մինչև 2005թ. մարտի 20-ը: Հիմնավորումը նույնն էր, ինչ 2004թ. դեկտեմբերի 22-ի որոշմանը:

23. 2005թ. հունվարի 24-ին դիմողը բողոքարկել է նշված որոշումը: Նա հայտարարել է, որ արդեն վեց ամիս անցկացրել է կալանքի տակ, և որ ներպետական օրենսդրությամբ կալանքի ժամկետի երկարացումը թույլատրելի է միայն այն դեպքում, երբ գործն առանձնապես բարդ է: Մեղադրանքի կողմը չի հիմնավորել, որ գործն առանձնապես բարդ է: Այն նաև չի ապացուցել, որ ինքն ունեցել է թաքնվելու կամ ճշմարտության բացահայտմանը խոչընդոտելու մտադրություն: Դատախազությունը խուզարկել է դիմողի բնակարանն ու գրասենյակը և առգրավել բոլոր փաստաթղթերը: Այդ իսկ պատճառով ինքը չէր կարող ոչնչացնել որևէ ապացույց: Դիմողը խնդրել է դատարանին հաշվի առնել իր անձնական վիճակը՝ այն, որ ինքը երկու անչափահաս երեխաների մայր է, ունի մշտական բնակության վայր և աշխատանք՝ Վլադիմիրում, ինչպես նաև իրեն կալանքի տակ պահելու անմարդկային պայմանները: Նա բողոքել է, որ հնարավորություն չի

ունեցել ուսումնասիրելու մեղադրանքի կողմի ներկայացրած՝ կալանքի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունը հիմնավորող նյութերը:

24. 2005թ. փետրվարի 22-ին Վլադիմիրի մարզային դատարանն անփոփոխ է թողել 2005թ. հունվարի 21-ի որոշումը: Վերադաս դատարանը հաստատել է առաջին ատյանի դատարանի պատճառաբանությունը: Նաև այն նշել է.

«[Դիմողի] փաստաբանի կարծիքն առ այն, որ կալանքի ժամկետը երկարացնելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել կալանավայրի պայմանները, որևէ հիմք չունի ներպետական օրենսդրությունում...

Քրեադատավարական օրենսդրության նորմերը (Ռուսաստանի քրեական դատավարության օրենսգրքի 108-րդ և 109-րդ հոդվածներ) մեղադրանքի կողմի ներկայացրած՝ կալանքի ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունը հիմնավորող նյութերի բացահայտում չեն նախատեսում»:

6. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2005 թվականի մայիսի 20-ը

25. 2005թ. մարտի 18-ին Ֆրունզենսկի շրջանային դատարանը որոշում է կայացրել դիմողի կալանքի ժամկետը մինչև 2005թ. մայիսի 20-ը երկարացնելու մասին: Այն նշել է, որ դիմողը մեղադրվել է լուրջ քրեական հանցագործության մեջ, որ դա անհրաժեշտ է լրացուցիչ նախաքննության համար, և որ որևէ պատճառ չի եղել խափանման միջոցը փոխելու համար:

26. 2005թ. մարտի 24-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել: 2005թ. ապրիլի 19-ին Վլադիմիրի մարզային դատարանն անփոփոխ է թողել որոշումը:

7. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2005 թվականի հունիսի 20-ը

27. 2005թ. մայիսի 19-ին Ֆրունզենսկի շրջանային դատարանը դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացրել է մինչև 2005թ. հունիսի 20-ը: Այն նշել է, որ երկարացումը «օբյեկտիվորեն արդարացված է եղել» գործի բարդության, մեղադրանքի ծավալի և դիմողի փախչելու կամ նրա կողմից ճշմարտության բացահայտմանը խոչընդոտելու վտանգի պատճառով:

28. 2005թ. մայիսի 27-ին դիմողը բողոքարկել է այդ որոշումը: Նա կրկնել է 2005թ. հունվարի 24-ի բողոքի փաստարկները՝ ավելացնելով, որ իր հայրը ծանր հիվանդ է: 2005թ. հունիսի 21-ին Վլադիմիրի մարզային դատարանը մերժել է բողոքը:

8. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2005 թվականի հուլիսի 20-ը

29. 2005թ. հունիսի 17-ին Ֆրունզենսկի շրջանային դատարանի որոշմամբ դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացվել է մինչև 2005թ. հուլիսի 20-ը: Որոշումը հիմնավորվել է գործի բարդությամբ (13 հատորից բաղկացած քրեական գործ), լրացուցիչ քննության անհրաժեշտությամբ, մեղադրանքի ծավալի, ինչպես նաև դիմողի փախչելու կամ ճշմարտության բացահայտմանը նրա կողմից խոչընդոտելու վտանգի առկայությամբ:

30. Դիմողի ներկայացրած բողոքի քննության արդյունքում Վլադիմիրի մարզային դատարանը 2005թ. հուլիսի 28-ին անփոփոխ է թողել շրջանային դատարանի որոշումը:

9. Դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետի հետագա երկարացումը և նրա ազատ արձակումը

31. 2005թ. հուլիսի 14-ին գործի նախնական քննությունն ավարտվել է և դիմողի գործը փոխանցվել դատարան: Դիմողի պաշտպանները դատարան են ներկայացրել նրան ազատ արձակելու միջնորդություն:

32. 2005թ. հուլիսի 19-ին Վլադիմիրի Լենինսկի շրջանային դատարանն առաջին ցիստը նշանակել է 2005թ. օգոստոսի 2-ին և որոշել, որ դիմողը պետք է մնա կալանքի տակ:

33. 2005թ. օգոստոսի 2-ին Լենինսկի շրջանային դատարանը գտել է, որ գործը չի կարող ըստ էության քննության առնվել, քանի որ դիմողը բավարար ժամանակ չի ունեցել գործի նյութերին ծանոթանալու համար, և գործը վերադարձրել է լրացուցիչ նախաքննության: Դատարանը որոշել է, որ այդ ընթացքում դիմողը պետք է մնա կալանքի տակ:

34. 2005թ. օգոստոսի 4-ին Վլադիմիրի դատախազության՝ գործին մասնակցող դատախազը փոխել է խափանման միջոցը: Չհեռանալու մասին ստորագրությամբ դիմողն ազատ է արձակվել:

B. Դիմողի կալանավորման պայմանները

35. Դիմողը կալանքի տակ է պահվել Վլադիմիրի մարզի թիվ ԻՁ-33/1 կալանավայրում:

1. Յուրաքանչյուր բանտախցում պահվող բանտարկյալների թիվը

36. Համաձայն Կառավարության ներկայացրած՝ կալանավայրի վարչակազմի 2005թ. օգոստոսի 11-ի տեղեկանքի՝ դիմողը պահվել է չորս բանտախցերում, որոնք ունեցել են հետևյալ նկարագրությունը. թիվ 73 և 74 բանտախցերը (22 քառակուսի մետր, 18 մահճակալ, միջինը՝ 14 բանտարկյալ) և թիվ 70 բանտախցը (25 քառակուսի մետր, 15 մահճակալ, միջինը՝ 10 բանտարկյալ): Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողը մշտապես ունեցել է առանձին մահճակալ:

37. Դիմողը չի վիճարկել բանտախցի չափսերը և մահճակալների թիվը: Այդուհանդերձ, նա չի համաձայնել Կառավարության ներկայացրած բանտարկյալների թվին: Ըստ նրա՝ 2004թ. հուլիսից մինչև 2005թ. մարտ իրեն պահել են թիվ 73 բանտախցում՝ 15-22 բանտարկյալների հետ միասին, 2005թ. մարտի 2-4-ն իրեն պահել են թիվ 69 բանտախցում, որտեղ եղել են 14 կալանավորներ, դրանից

հետո և մինչև 2005թ. մայիսի 18-ն իրեն պահել են թիվ 70 բանտախցում՝ 10 այլ բանտարկյալների հետ մեկտեղ, 2005թ. մայիսի 19-ին իրեն վերադարձրել են թիվ 74 բանտախուց, որտեղ եղել է մինչև 20 կալանավոր: Թիվ 73 և 74 բանտախցերում նա միշտ չէ, որ ունեցել է առանձին մահճակալ:

2. Սանիտարական վիճակը և սարքավորումները, ջերմաստիճանը և ջրամատակարարումը

38. Կառավարությունը, հիմնվելով կալանավայրի վարչակազմի կողմից 2005թ. օգոստոսի 11-ին ներկայացված տեղեկանքի վրա, հայտարարել է, որ բոլոր բանտախցերում եղել են զուգարաններ: Ջուգարանը չի ունեցել ծածկ, սակայն այն բնակելի հատվածից առանձնացված է եղել մեկ մետր բարձրությամբ աղյուսե պատով և լրացուցիչ 1,2 մետր բարձրությամբ վարագույրով: Շաբաթը մեկ անգամ բանտարկյալներին տրվել են մաքրող միջոցներ (սոդա և քլոր): Ճաշասեղանը տեղադրված է եղել զուգարանից երեք մետր հեռավորության վրա: Բանտարկյալներին թույլատրվել է ցնցող ընդունել շաբաթը մեկ անգամ: Բանտախցերը պատուհանից և դռան անցքից բնական օդափոխություն են ունեցել: Խնդրանքի դեպքում տրամադրվել են օդափոխիչներ: Հոսող տաք ջուր չի եղել, սակայն կալանավորներին թույլ է տրվել օգտագործել տաքացուցիչներ: Բացի դրանից, բաժանվել է տաք ջուր՝ լվացքի համար, և եռացրած ջուր՝ խմելու համար: Շաբաթը մեկ անգամ բանտարկյալներին տրամադրվել են մաքուր անկողնային սպիտակեղեն, սրբիչներ և խոհանոցային սպասք: Բանտախցերում եղել են ֆլուորեսցենտային լապտերներ, որոնք լուսավորել են և՛ գիշերը, և՛ ցերեկը:

39. Դիմողը չի համաձայնել Կառավարության նկարագրությանը և հայտարարել է, որ սանիտարական պայմանները եղել են անբավարար: Բանտախցերը լեփլեցուն են եղել միջատներով, առնետներով և մկներով: Բանտարկյալները ստիպված են եղել լվացքն անել ներսում՝ բանտախցերում, առաջացնելով չափազանց բարձր խոնավություն: Արհեստական օդափոխման համակարգ չի եղել: Օդափոխիչ տրամադրվել է միայն 2005թ. հունիսին: Պատուհանները ծածկված են եղել հաստ մետաղե ճաղերով, որոնք

փակել են բնական լույսի մուտքը: Արհեստական լույսը երբևէ չի անջատվել՝ դիմողին խանգարելով քնել:

40. Դիմողը վիճարկել է Կառավարության կողմից ներկայացված՝ զուգարանային հարմարանքների նկարագրությունը: Չուզարանը լվացվել է ոչ հաճախ, և այն եղել է շատ կեղտոտ ու զարշահոտ: Ավելին, այն չի ունեցել որևէ ծածկ: Բանտարկյալներն անցքին ամրացրել են պլաստիկ շիշ՝ հոտի տարածումը կանխելու համար: Չի եղել որևէ վարագույր, և բանտարկյալները ստիպված են եղել կախել անկողնու երես, որով չի ապահովվել բավարար մեկուսացում: Չուզարանային պիտույքներ չեն տրամադրվել, բացառությամբ ամեն շաբաթ տրամադրվող 100 գրամ սոդայի և քլորի ու 33 գրամ լվացքի օճառի:

41. Դիմողին թույլատրվել է ցնցուղ ընդունել շաբաթը մեկ անգամ: Ցնցուղ ընդունելու համար ամբողջ բանտախցին տրամադրվել է տասնհինգ բոպե՝ չնայած եղել է ընդամենը չորս ցնցուղ: Օճառը տրամադրվել է ցնցուղից հետո: Չմռանը լողասենյակում չափազանց ցուրտ է եղել: Դատական նիստերի կամ ընտանիքի անդամների հետ տեսակցությունների օրերին դիմողը բաց էր թողնում ցնցուղ ընդունելու իր հնարավորությունը:

3. Բացօթյա զբոսանքները

42. Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողն ամեն օր ունեցել է մեկժամյա զբոսանքի հնարավորություն:

43. Դիմողն ընդունել է, որ մեկժամյա զբոսանքի հնարավորություն ունեցել է ամեն օր: Այդուհանդերձ, ցնցուղ ընդունելու օրերին բանտարկյալներին թույլ չեն տվել դուրս գալ զբոսանքի: Բանտախցում պահվող բոլոր բանտարկյալները դուրս չէին բերվում զբոսանքի՝ որպես կոլեկտիվ պատիժ միայն մեկ բանտարկյալի կատարած կարգապահական զանցանքի համար: Չբոսանքի համար նախատեսված տարածքները պարսպապատված էին 2,5 մետր բարձրությամբ աղյուսե պատերով, որոնց վրա եղել են վանդակաձողեր: Դրանք ծածկված էին մետաղե տանիքով՝ տանիքի և պատերի ծայրերի միջև եղած մեկ մետր անցքով: Ամռանը ներսում չափազանց շոգ ու տոթ էր, քանի որ արևը թեժացրել է տանիքը:

Ջրոսանքի համար նախատեսված տարածքներից մեծ մասի մակերեսն ինը քառակուսի մետր էր, միանգամից գրոսանքի է բերվել մինչև տասը անձ:

II. ԳՈՐԾԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

44. 2002թ. հուլիսի 1-ից ի վեր քրեադատավարական հարաբերությունները կարգավորվում են Ռուսաստանի Դաշնության քրեական դատավարության օրենսգրքով (2001թ. դեկտեմբերի 18-ի Օրենք թիվ 174-FZ, "CCrP"):

45. «Խափանման միջոցները» (*меры пресечения*) ներառում են չհեռանալու մասին ստորագրությունը (պարտավորությունը), անձնական երաշխավորությունը, գրավը և կալանքը (98-րդ հոդված): Անհրաժեշտության դեպքում կասկածյալի կամ մեղադրյալի վրա կարող է դրվել ներկայանալու պարտավորություն (*обязательство о явке*) (112-րդ հոդված):

46. Խափանման միջոց ընտրելիս իրավասու մարմինը պետք է որոշի՝ արդյոք «բավարար հիմքեր» կան ենթադրելու, որ կասկածյալը փախուստի կղիմի նախնական քննության կամ դատական քննության ընթացքում, կկատարի նոր հանցագործություն կամ կխոչընդոտի ճշմարտության բացահայտմանը (97-րդ հոդված): Պետք է հաշվի առնվեն նաև մեղադրանքի ծավալը, կասկածյալի անձի մասին տեղեկությունները, նրա մասնագիտությունը, տարիքը, առողջական վիճակը, ընտանեկան դրությունը և այլ հանգամանքներ (99-րդ հոդված):

47. Դատարանը կարող է կալանավորման մասին որոշում կայացնել, եթե հանցագործության համար նախատեսված է «առնվազն երկու տարի» ժամկետով ազատազրկում, և եթե չի կարող կիրառվել խափանման ավելի մեղմ միջոց (108-րդ հոդվածի 1-ին կետ):

48. Կալանավորումից հետո մեղադրյալը «նախնական քննության ընթացքում» վերցվում է արգելանքի: «Նախնական քննության

ընթացքում» կալանքի առավելագույն տևողությունը երկու ամիս է, սակայն այն կարող է երկարացվել մինչև տասնութ ամիս՝ «բացառիկ հանգամանքների» առկայության դեպքում (109-րդ հոդվածի 1-3-րդ կետեր): «Նախնական քննության ընթացքում» կալանքի տևողությունը հաշվարկվում է մինչև այն օրը, երբ դատախազը գործն ուղարկում է դատարան (109-րդ հոդվածի 9-րդ կետ):

49. Սկսած այն օրից, երբ դատախազը գործն ուղարկում է դատարան, ամբաստանյալը գտնվում է «դատական քննության ընթացքում» կալանքի տակ: «Դատական քննության ընթացքում» կալանքի տևողությունը հաշվարկվում է մինչև դատավճռի կայացումը: Սովորաբար այն չի կարող գերազանցել վեց ամիսը, սակայն եթե գործը վերաբերում է ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործություններին, դատարանը կարող է կալանքի ժամկետը մեկ կամ մի քանի անգամ երկարացնել՝ յուրաքանչյուր անգամ ոչ ավելի, քան երեք ամսով (225-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ կետեր):

50. Կալանքի կամ դրա ժամկետը երկարացնելու մասին դատական որոշման դեմ երեք օրվա ընթացքում կարող է բողոք բերվել վերադաս դատարան: Վերադաս դատարանը պետք է որոշում կայացնի բողոքն ընդունելուց հետո երեք օրվա ընթացքում (108-րդ հոդվածի 10-րդ կետ):

III. ԳՈՐԾԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿՏԵՐԸ

51. Հանցագործությունների կանխման և հանցագործների նկատմամբ վերաբերմունքի հարցերով Միավորված ազգերի կազմակերպության առաջին համաժողովի կողմից 1955թ. Ժնևում ընդունված և 1957թ. հուլիսի 31-ին Տնտեսական և սոցիալական խորհրդի 663 Շ (XXIV) բանաձևով հաստատված՝ Բանտարկյալների նկատմամբ վերաբերմունքի նվազագույն ստանդարտային կանոնները, մասնավորապես, նախատեսում են հետևյալը.

«10. Բանտարկյալների համար նախատեսված ողջ տարածքը, մասնավորապես՝ քնելու համար նախատեսված տարածքը պետք է բավարարեն առողջության պահպանման բոլոր պահանջները, պետք է պատշաճ ուշադրություն դարձվի ... հատակի նվազագույն չափին, լուսավորությանը և օդափոխությանը...

11. Բոլոր վայրերում, որտեղ բանտարկյալները բնակվում կամ աշխատում են՝

(a) պատուհանները պետք է բավականաչափ մեծ լինեն, որպեսզի բանտարկյալները կարողանան ընթերցել բնական լույսի պայմաններում, և պետք է այնպիսի կառուցվածք ունենան, որպեսզի ապահովվի մաքուր օդի մուտքը՝ անկախ այն հանգամանքից, թե՛ արհեստական օդափոխություն կա՞, թե ոչ,

(b) արհեստական լուսավորումը պետք է բավարար լինի բանտարկյալների ընթերցանության կամ աշխատանքի համար՝ առանց տեսողությունը վնասելու:

12. Սանիտարական միջոցները պետք է բավարար լինեն յուրաքանչյուր բանտարկյալի համար, որպեսզի անհրաժեշտության դեպքում հնարավոր լինի բավարարել բնական կարիքները մաքուր և պատշաճ պայմաններում:

13. Համապատասխան լոգանքի և ցնցուղ ընդունելու հարմարանքները պետք է լինեն այնպիսին, որպեսզի յուրաքանչյուր բանտարկյալ կարողանա ընդունել լոգանք կամ ցնցուղ ... շաքաթը առնվազն մեկ անգամ՝ համապատասխան ջերմաստիճանի պայմաններում:

14. Բանտարկյալների կողմից օգտագործվող գուգարանները պետք է պահպանվեն պատշաճ ձևով և միշտ անթերի մաքուր լինեն:
15. Բանտարկյալները պետք է կարողանան պահպանել իրենց անձնական մաքրությունը, և այդ նպատակով նրանք պետք է սպահովվեն ջրով և այնպիսի լոգարանային պիտույքներով, որոնք անհրաժեշտ են առողջության և մաքրության համար...
19. Յուրաքանչյուր բանտարկյալ ... պետք է առանձին մահճակալ և առանձին պատշաճ սպիտակեղեն ունենա, որը նրանց տրամադրելու պահին պետք է մաքուր լինի, պահվի լավ վիճակում և փոխվի բավականին հաճախ՝ մաքրությունը պահպանելու նպատակով:
21. (1) Յուրաքանչյուր բանտարկյալ ... պետք է ամեն օր, եթե եղանակը թույլ է տալիս, առնվազն մեկ ժամ մաքուր օդում զբոսնելու հնարավորություն ունենա»:

52. Խոշտանգումների և ամարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ Պատժի արգելման (CPT) եվրոպական կոմիտեի 2-րդ ընդհանուր զեկույցի համապատասխան հատվածների համաձայն.

«46. Գերլեցունությունը CPT-ի մանրատին անմիջականորեն վերաբերող հարցերից է: Ներբանտային բոլոր ծառայությունները և գործընթացները կխախտվեն, եթե բավարարվեն ավելի շատ բանտարկյալների կարիքներ, քան բանտը նախատեսված է ունենալու... Ավելին, բանտում կամ դրա առանձին մասում լեցունության աստիճանը պետք է լինի այնպիսին, որպեսզի ֆիզիկապես ինքնին անմարդկային կամ նվաստացուցիչ չլինի:

48. Պետք է առանձնահատուկ ուշադրություն դարձվի զբոսանքներին: Պահանջը, որ բանտարկյալներն օրական առնվազն մեկ ժամ գտնվեն մաքուր օդում,

որպես կարևորագույն երաշխիք, լայնորեն ընդունված է ... Նաև ակնհայտ է, որ զրոսանքների համար նախատեսված վայրերը պետք է բավարար չափսեր ունենան...

49. Պատրաստի պատշաճ գուգարանային պիտույքներից օգտվելը և հիգիենայի պահանջների պահպանումը մարդկային միջավայրի կարևորագույն տարրեր են...

50. CPT ավելացնում է, որ այն հատկապես անհանգստացած է այնպիսի դեպքերի առնչությամբ, երբ միևնույն հաստատությունում հայտնաբերվում է գերլեցումության, ծառայությունների թույլ մակարդակի և գուգարանային/լվացման պիտույքներից օգտվելու հնարավորության անբավարարության համակցություն: Նման պայմանների համատեղ արդյունքը բանտարկյալների համար կարող է ծայրահեղ վտանգավոր լինել»:

53. Կանանց կալանքի տակ պահելու պայմանները սահմանող CPT-ի 10-րդ ընդհանուր գեկույցի համապատասխան հատվածները [CPT/ Inf (2000) 13] նախատեսում են.

«21. ... Եվրոպայի խորհրդի բոլոր անդամ պետություններում կին բանտարկյալներն ազատությունից զրկված անձանց թվում փոքրամասնություն են կազմում: Կալանքի տակ գտնվող կանանց համար առանձին պայմանների նախատեսումը պետության համար կարող է թանկ արժենալ, ինչի հետևանքով նրանք հաճախ պահվում են փոքրաթիվ վայրերում (երբեմն՝ իրենց տներից շատ հեռու, իրենց հետ երեխաներ ունենալով), որոնք ի սկզբանե նախատեսված են եղել (և, հնարավոր է, բնակեցված են եղել) տղամարդ կալանավորների համար: Նման հանգամանքներում պետք է երաշխավորված լինի, որ

ազատությունից զրկված կանայք պահվեն անվտանգ և արժանավայել պայմաններում...

30. Հանձնաժողովը ցանկանում է ուշադրություն հրավիրել նաև հիզիենայի և առողջության հետ կապված հարցերի վրա, որոնց վերաբերմամբ ազատությունից զրկված կանանց կարիքները տարբերվում են տղամարդկանց կարիքներից:

31. Կանանց՝ հիզիենայի առանձնահատուկ կարիքները պետք է համարժեքորեն բավարարվեն: Սանիտարական և լվացման վայրեր ազատ մուտք գործելը, արյունը կանգնեցնելու համար նախատեսված պիտույքներից, ինչպես նաև հիզիենայի այնպիսի միջոցներից օգտվելը, ինչպիսիք են սանիտարական սրբիչները և միջադիրները, մեծ կարևորություն ունեն:

Այսպիսի կարևորագույն պիտույքներ չտրամադրելը կարող է ինքնին հանդիսանալ նվաստացուցիչ վերաբերմունք:»

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

54. Դիմողը բողոքել է, որ թիվ ԻՁ-33/1 կալանավայրում իրեն կալանքի տակ պահելու պայմանները խախտել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի:»

A. Ընդունելիությունը

55. Կառավարությունն առարկել է՝ նշելով, որ դիմողը չի սպառել իրեն հասանելի ներպետական միջոցները: Մասնավորապես, իրեն կալանքի տակ պահելու պայմանների կապակցությամբ նա բողոք չի ներկայացրել Վլադիմիրի մարզային դատախազություն կամ ՌԴ գլխավոր դատախազության՝ քրեական պատիժների կիրառման օրինականության նկատմամբ հսկողության վարչություն (*Управление по надзору за законностью исполнения уголовных наказаний Генеральной Прокуратуры РФ*) կամ դատարան:

56. Դիմողը հայտարարել է, որ իր կալանավորման պայմանների կապակցությամբ ինքը բողոք է ներկայացրել յուրաքանչյուր դատական նիստի ընթացքում: Անմարդկային պայմանների մասին նա բազմիցս նշել է իր յուրաքանչյուր վերաքննիչ բողոքում: Այդուհանդերձ, դատարանները կա՛մ անտեսել են իր բողոքները, կա՛մ պատասխանել, որ «պայմանները նույնն են բոլորի համար»: Նա չի դիմել դատախազությանը, որովհետև նման դիմումն արդյունավետ միջոց չի եղել: Դատախազները ներկա են եղել դատական նիստերին, նրանք լսել են իր բողոքները և հնարավորություն են ունեցել ընթերցելու իր վերաքննիչ բողոքները: Այնուամենայնիվ, նրանք անգործություն են դրսևորել և ոչինչ չեն նախաձեռնել իրավիճակը բարելավելու համար:

57. Դատարանը նշում է, որ դիմողն իր կալանքի վատ պայմանների դեմ բազմիցս բողոքել է դատարան և վերադաս դատարաններ: Այդ բողոքները ներկայացվել են նաև դատախազին: Այդ պատճառով Դատարանը գտնում է, որ իշխանությունները բավականաչափ տեղեկացված են եղել դիմողի վիճակի մասին: Դիշտ է, նա առանձին բողոքներ չի ներկայացրել դատարաններին, դատախազությանը կամ Կառավարության կողմից առաջարկված այլ պետական հաստատությունների: Այդուհանդերձ, Կառավարությունը չի պարզաբանել, թե այդ հաստատությունների կողմից դիմողին ինչպիսի փոխհատուցում կարող էր տրամադրվել՝ հաշվի առնելով, որ կալանքի պայմաններից ծագած խնդիրները մասամբ եղել են համակարգային բնույթի և առնչվել են ոչ միայն իր անձնական վիճակին (տե՛ս *Moiseyev v. Russia*, 2004թ. դեկտեմբերի 9-ի որոշումը, թիվ 62936/00; *Kalashnikov v. Russia*, 2001թ. սեպտեմբերի 18-ի որոշումը, թիվ 47095/99): Այդ պատճառով Դատարանը գտնում է, որ պաշտպանության ներպետական միջոցները սպառված չլինելու հիմքով սույն գանգատը չի կարող մերժվել:

58. Դատարանը նշում է, որ սույն գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այն նաև նշում է, որ գանգատն անընդունելի չէ այլ հիմքերով ևս: Այդ պատճառով այն պետք է ճանաչվի ընդունելի:

B. Ըստ էության

1. Կողմերի փաստարկները

59. Կառավարությունը նշել է, որ բանտախցերի գերլեցում լինելու պատճառը եղել է այն, որ տվյալ հաստատությունում կատարվել են նորոգման աշխատանքներ: Գերլեցումությունը կարող էր դիմողին որոշակի անհարմարություն պատճառել: Այդուհանդերձ, իշխանությունները նրան նվաստացնելու որևէ մտադրություն չեն ունեցել: Այլ հարցերում կալանքի պայմանները եղել են բավարար: Նա ունեցել է առանձին մահճակալ և անկողնային բոլոր պիտույքները, պահպանվել են սանիտարական և հիգիենիկ

նորմերը: Նա ունեցել է ամենօրյա զբոսանքների հնարավորություն: Ընդհանուր առմամբ, դիմողի կալանավորման պայմանները եղել են 3-րդ հոդվածի հետ համատեղելի:

60. Դիմողը կասկածի տակ է դրել թիվ ԻԶ-33/1 կալանավայրի պայմանների՝ Կառավարության կողմից ներկայացված նկարագրությունը՝ համարելով այն սխալ: Նա Դատարանի ուշադրությունը հրավիրել է այն փաստի վրա, որ Կառավարությունը ներկայացրել է ոչ թե բանտարկյալների կոնկրետ թիվը, այլ սոսկ մոտավոր թիվ: Իրականում յուրաքանչյուր բանտախցում գտնվող բանտարկյալների թիվը եղել է ավելին, քանի Կառավարության կողմից ներկայացվածը, և ինքը ոչ միշտ է ունեցել առանձին մահճակալ: Հաստատությունում կատարվող նորոգման աշխատանքները եղել են իրեն գերլեցուն տեղերում պահելու ոչ համոզիչ արդարացում: Եվ, վերջապես, բանտախցերը եղել են մութ, սառը, հեղձուցիչ, լի միջատներով: Ջուգարանները կեղտոտ և գարշահոտ են եղել ու առանձնացված չեն եղել: Անկողինը կեղտոտ և պատառոտված է եղել: Հոսող տաք ջուր չի եղել, խմելու ջուր չի տրամադրվել: Սնունդը խիստ վատորակ է եղել: Բացօթյա զբոսանքի իրական հնարավորություն չի եղել, քանի որ զբոսանքի համար նախատեսված տարածքները չափազանց մարդաշատ են եղել, ինչպես նաև ծածկված մետաղե տանիքով, ինչն էապես սահմանափակել է մաքուր օդի մուտքը:

2. Դատարանի գնահատականը

61. Վլադիմիրի մարզի թիվ ԻԶ-33/1 կալանավայրում կալանքի իրական պայմանների հարցում կողմերը տարակարծիք են: Այդուհանդերձ, Դատարանը կարիք չունի պարզելու յուրաքանչյուր և բոլոր պնդումների ճշմարտացիությունը, որովհետև այն փաստերի հիման վրա, որոնք ներկայացվել են կամ կասկածի տակ չեն դրվել պատասխանող Կառավարության կողմից, Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել 3-րդ հոդվածի խախտում՝ ստորև ներկայացվող պատճառներով:

62. Կողմերն ըստ էության համաձայնել են, որ թիվ ԻԶ-33/1 կալանավայրում բանտախցերը եղել են գերլեցուն: Թիվ 69, 73 և 74

բանտախցերում յուրաքանչյուր բանտարկյալի տրամադրվել է 2 քառակուսի մետրից պակաս տարածք: Ավելի քան մեկ տարի դիմողն օրուգիշեր բանտարկված է եղել իր բանտախցում՝ բացառությամբ ամենօրյա մեկ ժամ տևած զբոսանքի:

63. Դատարանի վերլուծության համար էական չէ, թե գերլեցունությունը եղել է նորոգման աշխատանքների, թե այլ պատճառներով. Կառավարության պարտականությունն է իր քրեակատարողական համակարգն այնպես կազմակերպել, որպեսզի հարգվի բանտարկյալների արժանապատվությունը՝ անկախ ֆինանսական կամ նյութատեխնիկական բարդություններից:

64. Դատարանը բազմիցս 3-րդ հոդվածի խախտում է ճանաչել բանտարկյալներին բնակության պատշաճ տարածք չտրամադրելու կապակցությամբ (տե՛ս *Khudoyorov v. Russia*-ի վճիռը, թիվ 6847/02, 104 և հետագա կետեր, ECHR 2005-... (հատվածներ), *Labzov v. Russia*, 2005թ. հունիսի 16-ի վճիռը, թիվ 62208/00, 44 և հետագա կետեր, *Novoselov v. Russia*, 2005թ. հունիսի 2-ի վճիռը, թիվ 66460/01, 41 և հետագա կետեր, *Mayzit v. Russia*, 2005թ. հունվարի 20-ի վճիռը, թիվ 63378/00, 39 և հետագա կետեր, *Kalashnikov v. Russia*, թիվ 47095/99, 97 և հետագա կետեր, ECHR 2002-VI, *Peers v. Greece*, թիվ 28524/95, 67 և հետագա կետեր, ECHR 2001-III):

65. Հաշվի առնելով հարցի կապակցությամբ իր նախադեպային իրավունքը և կողմերի ներկայացրած նյութերը՝ Դատարանը գտնում է, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ փաստ կամ փաստարկ, որը Դատարանին կհամոզեր սույն գործով հանգելու այլ եզրակացության: Այն փաստը, որ դիմողը ստիպված է եղել բնակվել, քնել և զուգարանից օգտվել միևնույն բանտախցում, այդքան մեծ թվով այլ բանտարկյալների հետ մեկտեղ, ինքնին բավարար էր կալանքի ընթացքում պատճառվող անխուսափելի գրկանքի մակարդակը գերազանցող անհարմարություններ և բարդություններ ունենալու համար, և դիմողի մոտ առաջացրել է վախ, զայրույթ և անվարժեքության զգացում, որով նրան վիրավորանք և նվաստացում է պատճառվել:

66. Ինչ վերաբերում է Կառավարության այն փաստարկին, որ իշխանությունները մտադրություն չեն ունեցել տառապանք

պատճառել դիմողին, ապա Դատարանը հիշեցնում է, որ թեև այն, թե արդյոք տուժածի նկատմամբ դրսևորված վերաբերմունքի նպատակը եղել է նրան վիրավորելը կամ նվաստացնելը, հաշվի առնելու ենթակա հանգամանք է, նման մտադրության բացակայությունը չի կարող բացառել 3-րդ հոդվածի խախտումը (տե՛ս վերը հիշատակված *Kalashnikov-ի* վճիռը, կետ 101 և *Peers-ի* վճիռը, կետ 74):

67. Այդ իսկ պատճառով տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ թիվ ԻԶ-33/1 կալանավայրում դիմողին կալանքի տակ պահելու պայմանների կապակցությամբ:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

68. Դիմողը բողոքել է, որ տեղի է ունեցել ողջամիտ ժամկետում դատաքնության իր իրավունքի խախտում, և հայտարարել է, որ կալանքի մասին որոշումները բավարար չափով հիմնավորված չեն եղել: Նա հղում է կատարել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետին, համաձայն որի.

«Մույն հոդվածի 1-ին կետ «գ» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք... ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքնության իրավունք կամ մինչև դատաքնությունն ազատ արձակվելու իրավունք:»

A. Ընդունելիությունը

69. Դատարանը նկատում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն չի կարող համարվել անընդունելի Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այնուհետև Դատարանը նշում է, որ այն անընդունելի չէ նաև այլ հիմքերով: Այդ իսկ պատճառով այն պետք է ճանաչել ընդունելի:

B. Ըստ էության

1. Կողմերի փաստարկները

70. Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողի կալանքն ունեցել է բավարար հիմքեր: Նրան կալանքի տակ են պահել, որովհետև նա մեղադրվել է խոշոր չափերի խարդախության մեջ, որը ծանր հանցագործություն է: Հիմքեր են եղել կարծելու, որ նա կդիմի փախուստի, քանի որ նրա հանցակիցը և երկու անչափահաս երեխաների հայրն անհայտացել էին: Նա կարող էր ոչնչացնել ապացույցները և խոչընդոտել ճշմարտության բացահայտմանը, որպիսի մտադրությունը հաստատվել էր անհայտ անձի հետ նրա հեռախոսային խոսակցության ձայնագրությամբ: Դիմողն այդ անձին զգուշացրել է ոստիկանության սպասվող այցելության մասին և խորհուրդ տվել ոչնչացնել փաստաթղթերը և ջնջել համակարգչային ֆայլերը: Այդ ձայնագրությունները հետագոտվել են դատարանների կողմից: Դիմողի կալանքը երկարացվել էր, որովհետև նրա գործը բարդ էր եղել և առաջացել էր նախաքննությունը շարունակելու անհրաժեշտություն: Ավելին, դիմողը խոչընդոտել էր նախնական քննությանը. նա հրաժարվել էր ցուցմունք տալուց, ձեռագրի, ստորագրության, ձայնի նմուշներ տրամադրելուց: Նաև առկա է եղել նրա կողմից նոր հանցագործության կատարման, վկաների վրա ազդելու, նրանց հետ պայմանավորվելու, ապացույցները կեղծելու կամ քննությանն այլ կերպ խոչընդոտելու վտանգ:

71. Դիմողը չի առարկել, որ իր նախնական կալանավորումն արդարացված էր: Նրա բողոքը վերաբերել է կալանքի չափազանց երկար տևողությանը: «Համապատասխան և բավարար» հիմքեր չեն եղել նրան կալանքի տակ այդքան երկար պահելու համար: Գործը շատ բարդ չի եղել: Նա օգտագործել է իրեն մեղավոր չճանաչելու իրավունքը, և ապացույց կամ ձեռագրի, ստորագրության և ձայնի նմուշներ տրամադրելուց հրաժարվելը չէր կարող արդարացնել իր կալանքը: Նա չի կարող պատասխանատվություն կրել այն բանի համար, որ իր հանցակիցը դիմել է փախուստի: Կառավարության հայտարարությունն առ այն, որ նա կարող էր փախուստի դիմել,

եղել է ընդամենը ենթադրություն և որևէ ապացույցով չի հիմնավորվել:

Հակառակը, եթե ինքը փախուստի դիմեր, ապա ստիպված կբաժանվեր իր երեխաներից և կկորցներ աշխատանքը: Քանի որ իրեն կալանավորել են իր բնակարանի խուզարկության հաջորդ օրը, ապա, ցանկության դեպքում, ինքը փախուստի դիմելու համար բավականաչափ ժամանակ է ունեցել: Նա չէր կարող ոչնչացնել ապացույցները, քանի որ իր բնակարանը և աշխատասենյակը խուզարկվել էին և բոլոր փաստաթղթերն առգրավվել և կցվել էին գործին: Ինչ վերաբերում է հեռախոսային խոսակցությունների ձայնագրություններին, ապա դատարանների կողմից դրանք չեն հետազոտվել, և կալանավորումը թույլատրելու մասին որոշումներում դատարանները դրանք չեն վկայակոչել: Ապացույցներով չի հիմնավորվել նաև այն, որ ինքը կարող էր կատարել նոր հանցագործություն:

2. Դատարանի գնահատականը

72. Դիմողը կալանքի է վերցվել 2004թ. հուլիսի 23-ին: 2005թ. օգոստոսի 4-ին նրան ազատ են արձակել: Այդպիսով, հաշվի առնելու ենթակա ժամանակահատվածը տևել է ավելի քան մեկ տարի:

73. Կողմերը չեն վիճարկել, որ դիմողին կալանավորելու մասին սկզբնական որոշումն ընդունվել է նրա կողմից խոշոր չափերի խարդախություն կատարելու հիմնավոր կասկածի հիման վրա: Դատարանը հիշեցնում է, որ հիմնավոր կասկածի շարունակական առկայությունն առ այն, որ կալանավորված անձը կատարել է հանցագործություն, հանդիսանում է անհրաժեշտ պայման կալանքի ժամկետի երկարացման օրինականության համար: Այդուհանդերձ, որոշակի ժամանակ անց դա դառնում է ոչ բավարար: Նման դեպքերում Դատարանը պետք է պարզի, թե դատական իշխանությունների կողմից ներկայացված մյուս հիմքերը շարունակե՞լ են արդյոք արդարացնել ազատությունից զրկելը: Եթե նման հիմքերը եղել են «համապատասխան» և «բավարար», ապա Դատարանը պետք է պարզի նաև, թե քննությունն իրականացնելիս

իրավասու պետական մարմինները դրսևորե՞լ են արդյոք «հատուկ ջանասիրություն» (տե՛ս *Labita v. Italy* [Մեծ պալատ], թիվ 26772/95, կետ 152 և 153, ECHR 2000-IV):

74. Հետագոտելով դիմողի կալանքի երկարացման օրինականությունը և հիմնավորվածությունը՝ շրջանային և մարզային դատարանները համառորեն վկայակոչել են մեղադրանքի ծավալը՝ որպես դիմողի կողմից փախուստի դիմելու, ճշմարտության բացահայտմանը խոչընդոտելու կամ նոր հանցանք կատարելու հավանական հնարավորության գնահատման հիմնական չափանիշ: Այդուհանդերձ, Դատարանը բազմիցս նշել է, որ թեև անձին սպառնացող պատժի խստությունը հանդիսանում է փախուստի դիմելու կամ նոր հանցանք կատարելու հավանականությունը գնահատելու կարևոր տարր, ազատությունից զրկելը երկարաձգելու անհրաժեշտությունը չի կարող գնահատվել բացառապես վերացական տեսանկյունից՝ հաշվի առնելով միայն հանցագործության ծանրությունը: Կալանքի ժամկետը չի կարող երկարացվել մասն ազատությունից զրկելու հետ կապված պատժի նշանակում կանխատեսելու պատճառով (տե՛ս *Letellier v. France*, 1991թ. հունիսի 26-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 207, կետ 51, մասն տե՛ս *Panchenko v. Russia*, 2005թ. փետրվարի 8-ի վճիռը, թիվ 45100/98, կետ 102, *Goral v. Poland*, 2003թ. հոկտեմբերի 30-ի վճիռը, թիվ 38654/97, կետ 68, *Ilijkov v. Bulgaria*, 2001թ. հուլիսի 26-ի վճիռը, թիվ 33977/96, կետ 81): Դա հատկապես ճշմարիտ է այնպիսի գործերում, ինչպիսին տվյալ գործն է, երբ փաստերի իրավական որակումը և, այդպիսով՝ սպասվող պատիժը, որոշել է մեղադրանքի կողմը՝ առանց այն հարցի նկատմամբ դատական վերահսկողության, թե հավաքված ապացույցներն առաջացրե՞լ են արդյոք հիմնավոր կասկած առ այն, որ դիմողը կատարել է մեղսագրվող հանցագործությունը, թե՛ ոչ (տե՛ս *Rokhlina v. Russia*, 2005թ. ապրիլի 7-ի վճիռը, թիվ 54071/00, կետ 66):

75. Ուստի անհրաժեշտ է պարզել, թե արդյո՞ք ներպետական դատարանները հաստատել և համոզիչ կերպով ներկայացրել են այնպիսի կոնկրետ փաստեր, որոնք հիմնավորել են իրենց կողմից արված հետևություններն առ այն, որ դիմողը կարող էր փախուստի դիմել, խոչընդոտել ճշմարտության բացահայտմանը կամ կատարել

նոր հանցագործություն: Դատարանն այս կապակցությամբ հիշեցնում է, որ ներպետական իշխանությունների պարտականությունն է կալանքի ժամկետի երկարացման հիմքերին համապատասխանող կոնկրետ փաստերի առկայությունն ապացուցելը: Նման գործերով ապացուցման պարտականությունը կալանքի տակ գտնվող անձի վրա դնելը հավասարազոր է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի պահանջից շեղման՝ դրույթ, որը կալանքը, իբրև բացառություն, համարում է ազատության իրավունքի սահմանափակում, որը թույլատրելի է սպառնիչ թվարկված և խիստ որոշակի դեպքերում (տե՛ս վերը մեջբերված *Rokhlina*-ի վճիռը, կետ 67, *Ilijkov*-ի վճիռը, 84-85 կետեր):

76. Դիմողի կողմից փախուստի դիմելու հավանականությունը ներպետական դատարանները գնահատել են՝ վկայակոչելով այն փաստը, որ նրա հանցակիցը փախուստի էր դիմել: Եվրոպական դատարանի կարծիքով՝ հանցակցի վարքագիծը չի կարող որոշիչ փաստարկ լինել անազատության մեջ գտնվող անձի կողմից փախուստի դիմելու վտանգը գնահատելու համար: Նման գնահատականը պետք է հիմնված լինի կալանավորին վերաբերող հանգամանքների վրա: Տվյալ գործով ներպետական դատարանները չեն մատնանշել դիմողի բնավորության կամ պահվածքի որևէ դրսևորում, որը կարող էր արդարացնել նրանց եզրահանգումն առ այն, որ դիմողը ներկայացրել է փախուստի դիմելու շարունակական վտանգ: Մյուս կողմից, դիմողը բազմիցս վկայակոչել է այնպիսի փաստեր, որոնք նվազեցրել են փախուստի դիմելու վտանգը: Այդուհանդերձ, ներպետական դատարանները որևէ ուշադրություն չեն դարձրել դիմողի այն փաստարկներին, որ նա հանցավոր անցյալ չի ունեցել, Վլադիմիրում ունեցել է մշտական բնակության վայր և աշխատանք, կայուն կյանք, երկու անչափահաս երեխաներ, և որ նրա հայրը ծանր հիվանդ է եղել: Նրանք հաշվի չեն առել այն փաստը, որ դիմողը փախուստի դիմելու հնարավորություն է ունեցել իր բնակարանը խուզարկելուց հետո, սակայն նա շարունակել է մնալ քննիչի տրամադրության տակ: Նման հանգամանքներում Դատարանը գտնում է, որ փախուստի դիմելու վտանգն այս գործով հիմնավորված չէ:

77. Այնուհետև Դատարանն ընդգծում է, որ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ներքո՝ իշխանությունները, անձին ազատ արձակելու կամ անազատության մեջ պահելու հարցը լուծելիս, պարտավոր են քննարկել մեղադրյալի՝ դատարան ներկայանալն ապահովող այլընտրանքային միջոցների կիրառման հարցը: Իսկապես, տվյալ դրույթը հռչակում է ոչ միայն «ողջամիտ ժամկետում դատաքննության կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու» իրավունքը, այլ նաև սահմանում է, որ «ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ներկայանալու երաշխիքներով» (տե՛ս *Sulaoja v. Estonia*, 2005թ. փետրվարի 15-ի վճիռը, թիվ 55939/00, կետ 64՝ վերջում, *Jabłoński v. Poland*, 2000թ. դեկտեմբերի 21-ի վճիռը, թիվ 33492/96, կետ 83):

78. Տվյալ գործում դիմողի կալանքի ողջ ընթացքում իշխանությունները չեն քննարկել ավելի մեղմ խափանման միջոցներով նրա ներկայանալն ապահովելու հնարավորությունը, չնայած որ դիմողի փաստաբանները բազմիցս միջնորդել են նրան ազատ արձակել գրավով կամ քաղաքից չբացակայելու մասին ստորագրությամբ՝ «խափանման միջոցներով», որոնք հստակորեն նախատեսված են Ռուսաստանի օրենսդրությամբ՝ ապահովելու քրեական գործի պատշաճ քննությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 45): Ներպետական դատարաններն իրենց որոշումներում չեն բացատրել նաև, թե ազատությունից զրկելուց բացի այլ միջոցներն ինչու չէին կարող ապահովել դատական քննության պատշաճ ընթացքը: Այս բացթողումն առավել ևս անբացատրելի է դառնում այն փաստի հաշվառմամբ, որ քրեական դատավարության նոր օրենսգիրքը դատարաններին հստակորեն առաջարկում է կիրառել ավելի մեղմ ներպետական միջոցներ՝ որպես կալանավորման այլընտրանքներ (տե՛ս վերը՝ 47-րդ կետը):

79. Դիմողի կալանքի ժամկետի երկարացման միակ այլ հիմքն այն էր, որ ներպետական դատարանները գտել էին, որ դիմողը կարող էր ոչնչացնել ապացույցները, խոչընդոտել արդարադատության իրականացմանը կամ կատարել նոր հանցագործություն: Դատարանն ընդունում է, որ նախնական քննության սկզբնական փուլերում դիմողի կողմից արդարադատության իրականացմանը խոչընդոտելը կարող էր արդարացնել կալանքի տակ պահելը:

Այրուհանդերձ, ապացույցները հավաքելուց հետո այդ հիմքը դարձել է անհամապատասխան: Ավելին, ներպետական իշխանությունները չեն ներկայացրել որևէ հիմք, թե ինչու են իրենք համոզված եղել, որ առկա է նման վտանգ: Կառավարությունը հղում է կատարել դիմողի հեռախոսային խոսակցությունների ձայնագրություններին և հայտարարել, որ նա կարող էր ազդել վկաների վրա կամ կեղծել ապացույցները: Եվրոպական դատարանը հիշեցնում է, որ իր խնդիրը չէ դիմողի կալանքի մասին որոշում կայացրած ներպետական իշխանություններին իրենով փոխարինելը և փաստերի սեփական վերլուծություն իրականացնելը՝ կալանքին դեմ կամ կողմ փաստարկելով (տե՛ս *Nikolov v. Bulgaria*, 2003թ. հունվարի 30-ի վճիռը, թիվ 38884/97, կետ 74, վերը հիշատակված *Labita*-ի վճիռը, կետ 152): Այս հանգամանքներն առաջին անգամ վկայակոչվել են Դատարանում, իսկ ներպետական դատարաններն իրենց որոշումներում ոչ մի անգամ դրանք չեն մատնանշել:

80. Այնուհետև, Դատարանը նկատում է, որ դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին որոշումներում հաշվի չի առնվել նրա անձնական վիճակը: Որոշումների մեծ մասում ներպետական դատարաններն օգտագործել են միևնույն համառոտ բանաձևը և ստանդարտ ձևակերպումը: Իսկ մարզային դատարանի՝ 2005թ. հուլիսի 19-ի և օգոստոսի 2-ի որոշումներում դիմողի կալանքի ժամկետի երկարացման ոչ մի հիմք չի մատնանշվել: Դրանցում միայն նշվել է, որ «դիմողը պետք է մնա կալանքի տակ»: Ավելի զարմանալի է այն, որ մինչև այդ ժամանակը դիմողն արդեն կալանքի տակ էր պահվել մեկ տարի, նախնական քննությունն ավարտվել էր և գործն ուղարկվել դատարան:

81. Տարօրինակ է նաև այն, որ 2005թ. փետրվարի 22-ի որոշման մեջ շրջանային դատարանը նշել է, որ չի պահանջվում, որ կալանքի ժամկետի երկարացնելու անհրաժեշտությունը հիմնավորող՝ դատախազի ներկայացրած նյութերի վերաբերյալ դատարանը լսի կողմերի կարծիքը: Այս կապակցությամբ Դատարանը հիշեցնում է, որ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը պարտավորեցնում է «պաշտոնատար անձին» լսել կասկածյալին, հետագոտել նախնական կալանքին կողմ կամ դեմ վկայող բոլոր փաստերը և կալանքի մասին որոշման

մեջ շարադրել այդ որոշման համար հիմք ծառայած փաստերը (տե՛ս *Hood v. the United Kingdom* [Մեծ պալատ], թիվ 27267/95, կետ 60, ECHR 1999-I, *Schiesser v. Switzerland*, 1979թ. դեկտեմբերի 4-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 34, կետ 31): Ուստի՝ առանց դիմողի դիրքորոշումը լսելու, առանց դատախազի կողմից ներկայացված նյութերը մեկնաբանելու հնարավորություն տալու և ազատ արձակելը հիմնավորող՝ դիմողի բերած փաստարկները հաշվի առնելու՝ նրա կալանքի ժամկետի երկարացումն անհամատեղելի է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված երաշխիքների հետ:

82. Ի վերջո, Դատարանը նկատում է, որ քննության ընթացքում իշխանությունները ոչ մի անգամ չեն քննարկել այն հարցը, թե դիմողի կալանքի տևողությունը գերազանցու՞մ է արդյոք »ողջամիտ ժամկետը»: Ներպետական որոշումներում նման վերլուծություններ պետք է կատարվեին հատկապես այն բանից հետո, երբ դիմողն ամիսներ էր անցկացրել կալանքի տակ. այդուհանդերձ, ողջամիտ ժամկետի հարցը երբևէ չի քննարկվել:

83. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Դատարանը գտնում է, որ առանց կոնկրետ փաստեր ներկայացնելու կամ այլընտրանքային «խափանման միջոցների» կիրառման հարցը քննարկելու, և մեծապես հիմնվելով մեղադրանքի ծանրության վրա՝ իշխանությունները երկարացրել են դիմողի կալանքի ժամկետն այնպիսի հիմքերով, որոնք չեն կարող դիտվել որպես «համապատասխան և բավարար»: Նման հանգամանքներում անհրաժեշտ չէ որոշել, թե արդյոք գործը բարդ է եղել, և արդյոք քննությունը կատարվել է «հատուկ ջանասիրությամբ», թե՛ ոչ: Այդուհանդերձ, տվյալ գործում Դատարանը չի կարող համաձայնել Կառավարության այն գնահատականին, որ ցուցմունք տալուց դիմողի հրաժարվելը դանդաղեցրել է քննության ընթացքը և առաջացրել ձգձգումներ, որոնք վերագրելի են դիմողին: Դիմողը պարտավոր չէր համագործակցել իշխանությունների հետ, և նրան չի կարելի մեղադրել լուռ մնալու իր իրավունքն օգտագործելու համար (վերապահումներով՝ տե՛ս *Yağcı and Sargin v. Turkey*, 1995թ. հունիսի 8-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 319-A, կետ 66, *W. v. Switzerland*, 1993թ. հունվարի 26-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 254-A, կետ 42):

Ապացույցներ հավաքելու և դիմողի նկատմամբ նախաքննության կատարումը ողջամիտ ժամկետում ապահովելու պարտականությունը դրված է եղել դատախազների վրա: Եվրոպական դատարանը բավարարված չէ Կառավարության փաստարկով առ այն, որ նախաքննության ձգձգումը վերագրելի է դիմողին:

84. Ուստի տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 4-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

85. Դիմողը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ներքո բողոքել է, որ իրեն թույլ չի տրվել մասնակցելու 2004թ. օգոստոսի 10-ին վերադաս դատարանում իր բողոքի քննությանը: Նա նաև բողոքել է, որ 2004թ. սեպտեմբերի 22-ին, նոյեմբերի 22-ին և դեկտեմբերի 22-ին և 2005թ. հունվարի 21-ին կայացված՝ կալանքի որոշումների դեմ իր բողոքները դատարանների կողմից արագ չեն քննվել: 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է:»

A. Ընդունելիությունը

86. Եվրոպական Դատարանը նշում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով առերևույթ անհիմն չէ: Դատարանը նշում է նաև, որ գանգատը չի կարող

անընդունելի ճանաչվել որևէ այլ հիմքով ևս: Ուստի այն պետք է ճանաչել ընդունելի:

B. Ըստ էության

1. 2004 թվականի օգոստոսի 10-ի նիստից բացակայելը

87. Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողի բողոքի քննությանը նրա ներկայանալու միջնորդության մերժումը համապատասխանել է ներպետական օրենսդրությանը, որը սահմանափակել է դատապարտված կամ արդարացված անձանց՝ վերադաս դատարանում բողոքի քննությանը ներկա գտնվելու իրավունքը: Ամեն դեպքում, դիմողի փաստարկները հստակորեն շարադրված են եղել նրա բողոքում և լրացուցիչ պարզաբանումների կարիք չեն ունեցել: Դիմողի փաստաբանները ներկա են գտնվել բողոքի քննությանը, որով պաշտպանության կողմի իրավունքներն ապահովվել են: Կառավարությունը հավելել է, որ 2004թ. նոյեմբերի 3-ին դիմողը ներկա է գտնվել բողոքի քննությանը և չի պահանջել հետագա նիստերին ներկա գտնվելու թույլտվություն:

88. Դիմողն ընդունել է, որ իր փաստաբանները մասնակցել են 2004թ. օգոստոսի նիստին: Այդուհանդերձ, նա նշել է, որ պահանջվել է նաև իր մասնակցությունը, քանի որ նա նպատակ է ունեցել դատարանին նկարագրելու իրեն կալանքի տակ պահելու սարսափելի պայմանները: Նա փաստարկել է, որ ներպետական դատարանների կողմից ընդունված պրակտիկան ստիպել է իրեն ընտրություն կատարել անձնական մասնակցության և իրավաբանական ներկայացուցչության միջև: Չնայած դիմողին իսկապես թույլ է տրվել ներկա գտնվել 2004թ. նոյեմբերի 3-ի նիստին, այդ փաստը միայն ապացուցել է, որ դատարաններն իր միջնորդություններին կամայականորեն են վերաբերվել: Հետագա նիստերին ներկա գտնվելու միջնորդություն ինքը չի հարուցել՝ դատարան տանող տրանսպորտի անմարդկային պայմանների պատճառով:

89. Դատարանը հիշեցնում է, որ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ուժով ձերբակալված կամ կալանավորված անձն իրավունք ունի

դատական վերանայման ներկայացնելու, 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով, իրեն ազատությունից զրկելու «օրինականության» համար էական նշանակություն ունեցող դատավարական և նյութական պայմանները (տե՛ս *Brogan and Others v. the United Kingdom*, 1988թ. նոյեմբերի 29-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 154-B, կետ 65): Չնայած ոչ միշտ է անհրաժեշտ, որ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ներքո դատավարությունն ընթանա այն նույն երաշխիքներով, ինչ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով քրեական կամ քաղաքացիական դատավարության համար նախատեսվածները, այն պետք է ունենա դատավարական բնույթ և նախատեսի երաշխիքներ, որոնք համապատասխանում են քննարկվող ազատությունից զրկելու բնույթին (տե՛ս *Reinprecht v. Austria*, թիվ 67175/01, կետ 31, ECHR 2005-..., հետագա հղումներով հանդերձ): Դատավարությունը պետք է մրցակցային լինի, և կողմերի համար մշտապես պետք է ապահովվի «զենքերի» հավասարություն: 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի (c) ենթակետի շրջանակներում կալանավորված անձի գործով պահանջվում է դատական նիստի անցկացում (տե՛ս *Trzaska v. Poland*, 2000թ. հուլիսի 11-ի վճիռը, թիվ 25792/94, կետ 74): Կալանավորված անձի կողմից անձամբ կամ ներկայացուցչության որևէ եղանակով դատական նիստի ժամանակ լսելի լինելու հնարավորությունը դասվում է ազատությունից զրկելու հետ կապված գործերում կիրառվող դատավարական հիմնարար երաշխիքների շարքին (տե՛ս *Kampanis v. Greece* 1995թ. հուլիսի 13-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 318-B, կետ 47):

90. Դատարանը նկատում է, որ 2004թ. օգոստոսի 10-ին դիմողի՝ սկզբնական կալանավորման դեմ բերված բողոքը քննության է առնվել: Բողոքի քննությունն իրականացվել է դատախազի և դիմողի պաշտպանի մասնակցությամբ, սակայն դիմողն անձամբ ներկա չի գտնվել՝ չնայած այդ կապակցությամբ իր միջնորդությանը:

91. Դատարանը նախևառաջ նշում է, որ դիմողը միջնորդել է իրեն թույլ տալ ներկա գտնվել վերադաս դատարանում՝ իր անձնական վիճակի հետ սերտորեն կապված հիմքերով իրեն ազատ արձակելու համար միջնորդելու նպատակով: Առաջին հերթին, նա նպատակ է ունեցել նկարագրել իրեն կալանքի տակ պահելու պայմանները, որոնց մասին իր պաշտպանն անմիջական պատկերացում չի

ունեցել: Միայն դիմողն անձամբ կարող էր նկարագրել կալանքի պայմանները և անհրաժեշտության դեպքում պատասխանել դատավորի հարցերին: Ավելին, դա եղել է նրա առաջին հնարավորությունը ներպետական դատարանների ուշադրությունն այս հարցի վրա հրավիրելու համար, քանի որ 2004թ. հուլիսի 24-ի նիստի ժամանակ՝ իր կալանավորման օրը, նա չէր կարող իրեն կալանքի տակ պահելու պայմանների մասին նախնական պատկերացում ունենալ: Երկրորդ, պարզվում է, որ վերադաս դատարանն իր պատճառաբանությունները հիմնել է դիմողի «անձի» գնահատման վրա: Դա նա կատարել է այդ գրավոր փաստաթղթերի հիման վրա՝ առանց դիմողին անձամբ հարցաքննելու և նրան իր անձնական վիճակը նկարագրելու հնարավորություն տալու: Վերջապես, Դատարանը նշում է, որ վերադաս դատարանն առաջին անգամ էր քննում նրա կալանքին կողմ կամ դեմ բերված փաստարկները: Կարևորություն տալով բողոքի քննության առաջինը լինելու, վերադաս դատարանի կողմից դիմողի անձը գնահատելու հանգամանքներին և նրա՝ իր կալանքի որոշակի պայմանների հիման վրա ազատ արձակվելու մասին միջնորդելու մտադրությանը՝ դիմողի մասնակցությունն անհրաժեշտ է եղել բավարար տեղեկություններ տրամադրելու և իր պաշտպանին համապատասխան ցուցումներ տալու համար (տե՛ս *Graužinis v. Lithuania*, 2000թ. հոկտեմբերի 10-ի վճիռը, թիվ 37975/97, կետ 34):

92. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Դատարանը գտնում է, որ 2004թ. օգոստոսի 10-ի դատական նիստին ներկա գտնվելու մասին միջնորդությունը մերժելը դիմողին գրկել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված իր կալանքի օրինականության նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողությունից:

93. Ուստի տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:

2. Վերանայման արագությունը

94. Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողի բողոքները վերադաս դատարանում քննվել են ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված ժամկետների սահմաններում:

95. Դիմողն առարկել է, որ խնդրո առարկան եղել է իր ազատության իրավունքը, իսկ ինքն անմարդկային պայմաններում պահվել է կալանքի տակ: Ուստի վերադաս դատարանին հասցեագրված իր բողոքների արագ քննությունը խիստ կարևոր էր:

96. Դատարանը նկատում է, որ ներպետական դատարաններին պահանջվել է երեսունվեց, քսանվեց, երեսունվեց և քսանինը օր կալանքի մասին որոշման դեմ դիմողի բերած բողոքները քննելու համար (տե՛ս վերը՝ 14, 18, 20 և 23-րդ կետեր): Ոչինչ չի հաստատում, որ դիմողը, ներկայացնելով բողոքները, հանդիսացել է դրանց քննության հետաձգման պատճառ: Դատարանը գտնում է, որ այս չորս ժամանակահատվածները չեն կարող համարվել 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի «արագության» պահանջը բավարարող՝ հատկապես հաշվի առնելով այն, որ դրանց ընդհանուր տևողության պատճառ են հանդիսացել իշխանությունները (տե՛ս, օրինակ, *Rehbock v. Slovenia* վճիռը, թիվ 29462/95, կետ 85-86, ECHR 2000-XI, որտեղ քսաներկու օր տևած վերանայման վարույթը «արագ» չի համարվել):

97. Ուստի տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

98. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրության խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել:»

A. Պատճառված վնասը

99. Դիմողը պահանջել է 100 000 եվրո ոչ նյութական վնասի համար:

100. Կառավարությունը փաստարկել է, որ պահանջը չափազանց մեծ է և անհիմն: Խախտման ճանաչումն ինքնին կհանգեցնի բավարար փոխհատուցման:

101. Եվրոպական դատարանը նշում է, որ տվյալ գործում հաստատվել է ծանր խախտումների համակցություն: Դիմողը մեկ տարի գտնվել է կալանքի տակ՝ անմարդկային և նվաստացուցիչ պայմաններում: Նրա կալանքը զուրկ է եղել բավարար հիմքերից: Կալանավորման սկզբնական որոշման դեմ նրա բողոքը քննվել է իր բացակայությամբ: Վերջապես, տարբեր առիթներով նրան զրկել են կալանքի օրինակաւնությունն արագ ստուգելու իրավունքից: Այս հանգամանքներում Դատարանը գտնում է, որ դիմողի տառապանքները և անհանգստության զգացումը չեն կարող փոխհատուցվել միայն խախտման փաստի հաստատմամբ: Որոշումն արդարացիության հիման վրա կայացնելով՝ Դատարանը դիմողին տրամադրում է 16 000 եվրո ոչ նյութական վնասի համար՝ հավելած դրանից զանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկերը:

B. Ծախքեր և ծախսեր

102. Հիմնվելով գրավոր ապացույցների և փաստաբանի աշխատաժամերի ցուցակի վրա՝ դիմողը պահանջել է 6 150 եվրո՝ պարոն Օվչիննիկովի կողմից իրեն ներկայացնելու համար, և 1 750 եվրո՝ պարոն Բագրյանսկու կողմից իրեն ներկայացնելու համար, որոնք համապատասխանաբար 123 և 35 ժամ են ծախսել գանգատը, դիրքորոշումները և արդարացի փոխհատուցման պահանջները պատրաստելու համար: Դիմողը և իր ներկայացուցիչները համաձայնության են եկել, որ վերջիններիս աշխատանքը պետք է վարձատրվի 50 եվրո յուրաքանչյուր ժամի համար:

103. Կառավարությունը փաստարկել է, որ դիմողի կողմից պահանջվող գումարները չափազանց մեծ են: Այն հայտարարել է, որ դիմողը ցույց չի տվել, որ իր ներկայացուցիչներն իրոք այդքան ժամանակ են ծախսել գանգատը պատրաստելու համար:

104. Դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ դիմողն իրավունք ունի ստանալու ծախսերի և ծախսերի փոխհատուցում, եթե կարողանա հիմնավորել, որ դրանք փաստացի և անհրաժեշտաբար կատարվել են և դրանց չափը ողջամիտ է: Տվյալ գործով, հիմնվելով առկա փաստաթղթերի և վերը նշված չափանիշի վրա, Դատարանը գտնում է, որ արդարացի է դիմողին 4 500 եվրո տրամադրելը՝ հավելած դրանից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկերը:

C. Տուգանային տոկոսները

105. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՍԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. *ընդունելի է ճանաչում* գանգատը,
2. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ դիմողին Վլադիմիրի մարզի թիվ ԻԶ-33/1 կալանավայրում պահելու պայմանների կապակցությամբ,
3. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում,
4. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում՝ 2004թ. օգոստոսի 10-ին վերաքննիչ բողոքի քննությանը ներկա գտնվելու միջնորդությունը մերժելու կապակցությամբ,
5. *վճռում է, որ* տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում՝ 2004թ. սեպտեմբերի 22-ի, նոյեմբերի 22-ի և դեկտեմբերի 22-ի՝ կալանքի մասին որոշումների դեմ դիմողի բողոքների քննության տևողության կապակցությամբ,
6. *վճռում է, որ*
 - (a) պատասխանող Պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան՝ դիմողին ներքոնշյալ գումարները պետք է վճարի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում, որոնք պետք է հաշվվեն ռուսական ռուբլիով՝ փոխհատուցման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքին համապատասխան,
 - (i) 16 000 (տասնվեց հազար) եվրո ոչ նյութական վնասի համար,
 - (ii) 4 500 (չորս հազար հինգ հարյուր) եվրո ծախսերի և ծախսերի համար,
 - (iii) այդ գումարներից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկային պարտավորությունների գումարը,
 - (b) վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած

փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

7. *մերժում է* դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2006 թվականի հունիսի 1-ին՝ Գատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ԿՈՐՄԱԿՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄՄՈՒ ԴՈՎԱՅԻ գործով
ՎՃԻՌ

Ստրասբուրգ, 4 ապրիլի 2006թ.

Կորսակովն ընդդեմ Մոլդովայի գործով՝

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (Չորրորդ բաժանմունք), հետևյալ դատավորներից կազմված Պալատի կազմով.

Նախագահ՝

սըր Nicolas BRATZA,

Դատավորներ՝

սըրն G. BONELLO,

սըրն K. TRAJA,S

սըրն S. PAVLOVSCHI,

սըրն L. GARLICKI,

տկն L. MIJOVIĆ,

սըրն J. ŠIKUTA,

և *Բաժանմունքի քարտուղար՝*

սըրն M. O'BOYLE,

դռնփակ խորհրդակցելով 2006թ. մարտի 14-ին,

կայացրել է հետևյալ վճիռը, որը հաստատվել է նույն օրը:

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

8. Դիմողը ծնվել է 1981 թվականին և բնակվում է Մոլլրովայի Կարալինենի բնակավայրում:

9. 1998թ. հուլիսի 9-ին դիմողը, որն այդ ժամանակ տասնյոթ տարեկան էր, ձերբակալվել է գողության մեղադրանքով: Դեպի ոստիկանական մեքենա տանելիս՝ նա փորձել է դեն նետել գրպանի դանակը: Այդ մասին անցորդի զգուշացումից հետո ոստիկաններ Ա. Տուլբուն և Վ. Դուբչակը դիմողին գետնին են գցել: Ըստ դիմողի՝ նրանք նաև բռնցքով հարվածել են իր դեմքին և ձեռնաշղթաներ հագրել, իսկ ոստիկանություն տանելու ամբողջ ճանապարհին վիրավորել են իրեն:

10. Ըստ դիմողի՝ ոստիկանության բաժանմունքում հարցաքննության ընթացքում ոստիկանները շարունակել են ծեծել իրեն: Նրանք ոտքերով ու բռունցքներով հարվածել են իրեն, մահակներով հարվածել ոտքերի ներքանցքին՝ խոստովանություն կորզելու նպատակով: Ծեծի ընթացքում նրա ձեռքերին ձեռնաշղթաներ են եղել: Դիմողի ասելով՝ իրեն նաև երկար ժամանակ պահել են մետաղյա ձողից կախված վիճակում: Կառավարությունը ժխտել է այդ մեղադրանքները:

11. Դիմողը պնդել է, որ իրեն ձերբակալած ոստիկանները 1998թ. հուլիսի 10-ին իրեն տարել են անտառ՝ միջադեպի պատկերը վերարտադրելու համար: Անտառ տանող ճանապարհին իրեն ծեծի են ենթարկել: Անտառում ոստիկաններից մեկն ատրճանակը ենթադրաբար պահել է իր գլխին՝ սպառնալով չխոստովանելու դեպքում սպանել նրան: Երեկոյան նրան ազատ են արձակել: Կողմերի ներկայացրած փաստաթղթերից ակնհայտ է, որ դիմողը խոստովանել է, որ գողությունը կատարել է: Այդուհանդերձ, հետագայում նրա նկատմամբ քրեական գործը կարճվել է հանցակազմի բացակայության հիմքով:

12. Ըստ Կառավարության՝ ոստիկանները չէին կարող ատրճանակով սպառնալ նրան, քանի որ նրանք դիմողին չեն ուղեկցել անտառ: Նրան անտառ էին տարել քննչական

նկատառումներից ելնելով, այլ ոչ թե հանցանքի պատկերը վերարտադրելու նպատակով:

13. 1998թ. հուլիսի 13-ին դիմողի առողջական վիճակը վատացել է, և նրա մայրը նրան տարել է բժշկի մոտ: Վերջինս պարզել է, որ նրա մոտ առկա են գլխի վնասվածք և ուղեղի ցնցում:

14. 1998թ. հուլիսի 13-ին դատական բժիշկը զննել է դիմողին և պարզել, որ նրա աջ աչքի, աջ ականջի, շրթունքի և ձախ ոտքի ներքանի վրա առկա են 3x2 և 6x5 չափերի կապտուկներ: Գլխի փափուկ հյուսվածքը և աջ կողմի ատամները հպվելիս՝ ցավում էին: Բժիշկը եզրակացրել է, որ վնասվածքները կարող էին առաջացած լինել բութ գործիքով հարվածելու հետևանքով, հնարավոր է՝ դիմողի նկարագրած հանգամանքներում, և հանդիսանում են թեթև մարմնական վնասվածք:

15. 1998թ. հուլիսի 13-ին դիմողի մայրը դիմում է ներկայացրել Հանչեշտի շրջանային դատախազություն՝ խնդրելով քրեական գործ հարուցել ոստիկանների դեմ, որոնք ենթադրաբար վատ վերաբերմունք են դրսևորել իր որդու նկատմամբ և սպառնացել սպանել նրան:

16. 1998թ. հուլիսի 14-ին քիթ-կոկորդ-ականջի մասնագետը զննել է դիմողին և եզրակացրել, որ նրա մոտ առկա է գերարյունություն (հիպերեմիա), իսկ աջ թմբկաթաղանթը ծակված է:

17. 1998թ. հուլիսի 28-ին մեկ այլ մասնագետ եզրակացրել է, որ դիմողի մոտ աջից առկա է հետվնասվածքային սուր ականջաբորբ, իսկ ձախից՝ չպարզված ծագման ականջաբորբ՝ խլացման վտանգով:

18. 1998թ. հուլիսի 14-25-ը, հուլիսի 30-ին և օգոստոսի 22-ին, սեպտեմբերի 2-ին և 17-ին, հոկտեմբերի 14-ին և նոյեմբերի 3-ին դիմողը փոխադրվել է հիվանդանոց՝ գլխի վնասվածքի և հանկարծակի խլության ախտանշաններով (surditate de perceptie brusca instalată):

19. 1998թ. օգոստոսի 3-ին դիմողի մորը Հանչեշտի շրջանի դատախազությունից տեղեկացրել են, որ նրա դիմումը մերժվել է հանցակազմի բացակայության հիմքով: Նա այդ որոշումը բողոքարկել է վերադաս դատախազին:

20. 1998թ. օգոստոսի 21-ին դիմողի մայրը Հանչեշտի շրջանի դատախազության վերադաս դատախազից նամակ է ստացել այն մասին, որ իր բողոքը մերժվել է: Այդ որոշումը նա բողոքարկել է Հանչեշտի շրջանային դատարան:

21. 1998թ. նոյեմբերի 16-ին Հանչեշտի շրջանային դատարանը վերացրել է վատ վերաբերմունքի մասին դիմումը մերժելու վերաբերյալ դատախազության որոշումը և կարգադրել գործն ուղարկել լրացուցիչ քննության: Ի թիվս այլոց, դատարանը եզրակացրել է, որ անառարկելի է, որ դիմողը վնասվածքներն ստացել է 1998թ. հուլիսի 9-ին՝ կա՛մ ոստիկանության բաժանմունքում, կա՛մ դեպի այն տանող ճանապարհին, այդուհանդերձ, հանգամանքներն այնքան էլ հստակ չեն: Դատարանը նաև եզրակացրել է, որ Հանչեշտի շրջանային դատախազությունը պատշաճ ուշադրություն չի դարձրել այն փաստին, որ 1998թ. հուլիսի 9-ից սկսած դիմողը բուժման նպատակով պարբերաբար այցելել է հիվանդանոց՝ գրկվելով դալոց հաճախելու հնարավորությունից:

22. 1999թ. հունվարի 15-ին Հանչեշտի շրջանային դատախազությունը նոր որոշում է կայացրել, որով կրկին մերժել է քրեական գործ հարուցել դիմողի հանդեպ ենթադրյալ վատ վերաբերմունք դրսևորած ոստիկանների նկատմամբ: Որոշման մեջ, ի թիվս այլոց, նշվել էր, որ դիմողի ստացած վնասվածքներն առաջացել են 1998թ. հուլիսի 9-ին նրա ընկնելու հետևանքով՝ այն պահին, երբ ոստիկանները նրան գետնին էին գցել՝ իրենցից մեկի վրա դանակով հարձակումը հետ մղելու նպատակով: Որոշման մեջ հղում էր կատարվում 1999թ. հունվարի 14-ի բժշկական եզրակացությանը, որում նշված էր, որ վնասվածքները կարող են պատճառված լինել կա՛մ բութ գործիքով հարվածելու, կա՛մ ընկնելու հետևանքով: Դիմողի մայրը որոշումը բողոքարկել է գլխավոր դատախազություն:

23. 1999թ. փետրվարի 25-ին գլխավոր դատախազությունը վերացրել է 1999թ. հունվարի 15-ի որոշումը՝ թերի լինելու հիմքով, և գործն ուղարկել Հանչեշտիի օկրուգային դատախազություն՝ լրացուցիչ քննության: Ի թիվս այլոց, դատախազությունը եզրակացրել է, որ քննության արդյունքում չեն պարզվել դիմողի

կողմից դանակով ոստիկաններից մեկի վրա ենթադրյալ հարձակման հանգամանքները:

24. 1999թ. մարտի 15-ին Հանչեշտի շրջանային դատախազությունը նոր որոշում է կայացրել՝ մերժելով քրեական գործ հարուցել ոստիկանների դեմ՝ վերջիններիս գործողություններում հանցանշաններ չհայտնաբերելու հիմնավորմամբ:

25. 1999թ. մարտի 25-ին վերադաս դատախազությունը վերացրել է 1999թ. մարտի 15-ի որոշումը՝ այն հիմքով, որ ոստիկաններից մեկի վրա դիմողի կողմից դանակով ենթադրյալ հարձակման հանգամանքները պատշաճ ձևով քննության չեն առնվել:

26. 1999թ. ապրիլի 9-ին Հանչեշտի շրջանային դատախազությունը կայացրել է նոր որոշում, որով կրկին մերժել է ոստիկանների նկատմամբ քրեական գործի հարուցումը, քանի որ վերջիններիս գործողություններն արդարացված են եղել: Միևնույն ժամանակ դատախազությունը եզրակացրել է, որ դիմողը դանակով չի հարձակվել ոստիկանների վրա, սակայն ոստիկանները ենթադրել են, որ առկա է իրենց վրա հարձակման վտանգ: Դիմողի մայրը որոշումը բողոքարկել է վերադաս դատախազին:

27. 1999թ. մայիսի 1-ին վերադաս դատախազը վերացրել է 1999թ. ապրիլի 9-ի որոշումը և ցուցում տվել քրեական գործ հարուցել ոստիկանության երկու աշխատակցի դեմ:

28. Դիմողը բողոք է ներկայացրել Ներքին գործերի նախարարություն (բողոքը ներկայացնելու օրը չի պարզվել):

29. 1999թ. հունիսի 14-ին Ներքին գործերի նախարարությունը դիմողին տեղեկացրել է, որ ոստիկաններ Ա. Տուլբուի և Վ. Դուբչեկի նկատմամբ կարգապահական տույժ կկիրառվի միայն այն դեպքում, եթե նրանք մեղավոր ճանաչվեն քրեադատավարական ընթացակարգի արդյունքում:

30. 1999թ. սեպտեմբերի 20-ին Հանչեշտի շրջանային դատախազությունը որոշում է կայացրել գործով վարույթը կարճելու

մասին: Որոշման մեջ, ի թիվս այլոց, նշվել էր, որ դիմողի ձեռքում դանակ է եղել, սակայն նա չի փորձել դրանով հարձակվել ոստիկանների վրա: Դիմողի մայրը կրկին բողոքարկել է որոշումը:

31. 1999թ. նոյեմբերի 18-ին Լյապուշնայի դատախազության վերադաս դատախազը բողոքը մերժել է: Որոշման մեջ, ի թիվս այլոց, նշվել էր, որ դիմողի ստացած վնասվածքները պատճառվել են 1998թ. հուլիսի 9-ին ընկնելու արդյունքում, երբ դիմողը փորձել է դանակը դեն նետել, իսկ ոստիկանները՝ կարծելով, որ նա պատրաստվում է դանակով հարձակվել իրենց վրա, գետնին էին գցել նրան: Դիմողի առողջական վիճակը «բնականոն» էր, և վկաներից որևէ մեկը չէր տեսել, որ ոստիկանները հարվածում են նրան: Դիմողի մայրը բողոքարկել է այդ որոշումը:

32. 2000թ. փետրվարի 10-ին գլխավոր դատախազությունը բավարարել է դիմողի բողոքը և որոշում կայացրել քրեական գործի քննությունը վերսկսելու մասին: Այդ որոշման մեջ, ի թիվս այլոց, նշվել էր, որ քննությունը եղել է «չափազանց մակերեսային»: Գլխավոր դատախազությունը քննիչներին նաև ցուցում էր տվել կրկին հարցաքննել վկաներին և կողմերին՝ պարզելու համար՝ ոստիկաններ Ա. Տուլբուն և Վ. Դուրչենկո անտառում ատրճանակից կրակել՞ են, թե՛ ոչ: Դատախազությունը նաև ցուցում էր տվել բժշկական զննության ենթարկել դիմողին, և մատնանշել էր վկաների ցուցմունքներում առկա մի շարք հակասություններն ու դատավարական անճշտությունները:

33. 2000թ. փետրվարի 28-ին Հանչեշտի շրջանային դատախազության քննիչ Վ.Բ.-ի խնդրանքով չորս փորձառու դատական բժիշկներից կազմված բժշկական հանձնաժողովն իրականացրել է համալիր բժշկական հետազոտություն: Նախկինում տրված բժշկական տեղեկանքների ուսումնասիրության և սեփական հետազոտությունների արդյունքում հանձնաժողովը կազմել է եզրակացություն, որում, ի թիվս այլոց, նշվել էր հետևյալը.

«Դատաբժշկական հետազոտությամբ պարզվեց, որ [դիմողի] աջ աչքի, աջ ականջի, շրթունքների և ձախ ոտքի ներբանի վրա առկա են եղել կապտուկներ: Գլխի փափուկ հյուսվածքը և աջ կողմի ատամները հավելիս՝ ցավում էին:

[Դիմողի] բժշկական հաշվառման փաստաթղթերի ուսումնասիրությունից պարզվել է, որ ութ ամսական հասակում... նա աջ ականջի թարախային ականջաբորբ է տարել:

1998թ. հուլիսի 11-ին նյարդաբանը պարզել է, որ [դիմողի] մոտ առկա է գլխի սուր վնասվածք՝ ուղեղի ցնցման ախտանշանով:

1998թ. հուլիսի 14-ին քիթ-կոկորդ-ականջի մասնագետը եզրակացրել է, որ [դիմողի] մոտ առկա է թմբկաթաղանթի գերարյունություն (հիպերեմիա), իսկ աջ թմբկաթաղանթը ծակված է՝ 1998թ. հուլիսի 9-ին պատճառված բարոտրավմայի (ճնշման կայծակնային և չափազանց մեծ փոփոխությունների արդյունքում առաջացող վնասվածք) արդյունքում:

1998թ. հուլիսի 14-ին [դիմողը] ատամների վնասվածք չի ունեցել:

1998թ. հուլիսի 28-ին քիթ-կոկորդ-ականջի մասնագետը եզրակացրել է, որ [դիմողի] մոտ աջից առկա է հետվնասվածքային սուր ականջաբորբ, իսկ ձախից՝ չպարզված ծագման ականջաբորբ: Նա գանգատվում է հանկարծակի խլացումներից (*surditate de perceptie brusca instalata*):

1998թ. հոկտեմբերի 9-ին նյարդաբանը պարզել է, որ գլխի վնասվածքի պատճառով [դիմողի] մոտ առաջացել է բարձր ներգանգային ճնշում՝ ընկնավորության (էպիլեպսիայի) նախանշաններով:

2000թ. ապրիլի 20-ին [դիմողը] հետազոտվել է ականջակոկորդաբանի (օտոլարինգոլոգի) կողմից. վերջինս պարզել է, որ նրա մոտ առկա է հետվնասվածքային երկկողմ հիպոակուսիա [լսողական զգայության թույլ արտահայտված նվազում. լսողական սահմանազիծը՝ նորմայից բարձր]: Խորհուրդ է տրվում հիվանդանոցային բուժում:

...

1. Վերոգրյալի հիման վրա՝ հանձնաժողովը եզրակացնում է, որ Մ. Կորսակովի մոտ առկա են կապտուկների տեսքով վնասվածքներ՝ դեմքի շրջանում (աջ աչքի, աջ ականջի և շրթունքների) և ձախ ոտքի ներբանի հատվածում, գլխի վնասվածք և ուղեղի ցնցում, հետվնասվածքային սուր ականջաբորբ աջ կողմում, իսկ ձախ կողմում՝ չպարզված ծագման ականջաբորբ՝ երկկողմ հիպոակուսիսով:

... Գիմողի վնասվածքներն առաջացել են երկարատև բժշկական խնամքի անհրաժեշտություն և կարող են որակվել որպես միջին ծանրության (*mai put in grave*) վնասվածք:

...

3. Հանձնաժողովն օբյեկտիվ հիմքեր չունի կարծելու, որ վնասվածքները դիմողը կարող էր ստացած լինել մինչև 1998թ. հուլիսի 9-ը:

4. Վնասվածքներն առաջացել են բութ առարկայով հարվածելուց (*aceste leziuni au fost cauzate prin actiunea corporilor contondente (lovire)*), հնարավոր է՝ դիմողի կողմից նկարագրված հանգամանքներում, և դրանք չէին կարող ընկնելու հետևանք լինել (*n-au putut fi produse prin cadere*):

5. ... Ներկայումս պրն Կորսակովի առողջական վիճակը համեմատաբար բարվոք է. նրա մոտ առկա է հետվնասվածքային երկկողմ հիպոակուսիս...»:

34. 2000թ. հունիսի 10-ին Լյապուշնայի դատախազությունը որոշում է կայացրել գործով վարույթը կարճելու մասին: Որոշման մեջ, ի թիվս այլոց, նշվել էր, որ դիմողի ձեռքում դանակ էր եղել, սակայն նա չէր փորձել դրանով հարձակվել ոստիկանների վրա: Գիմողի մայրը կրկին բողոքարկել է որոշումը:

35. 2000թ. հուլիսի 12-ին գլխավոր դատախազությունը վերացրել է 2000թ. հունիսի 10-ի որոշումը և գործն ուղարկել լրացուցիչ նախաքննության: Գլխավոր դատախազությունը, ի թիվս

այլոց, գտել էր, որ վերացված որոշումն անօրինական է և կողմնակալ: Մասնավորապես, նշվել էր.

«Հակառակ բժշկական հանձնաժողովի եզրակացության, որը միանշանակորեն եզրակացրել է, որ Կորսակովի վնասվածքներն առաջացել են բութ առարկայով հարվածելուց, հնարավոր է՝ դիմողի կողմից նկարագրված հանգամանքներում, և դրանք չէին կարող ընկնելու հետևանք լինել, քննիչ Վ. Բ.-ն իր որոշման մեջ նշել է, որ վնասվածքները պատճառվել են դիմողի ընկնելու արդյունքում ...»

36. 2000թ. օգոստոսի 30-ին Լյապունզայի դատախազությունը որոշում է կայացրել 1998թ. հուլիսի 9-ին դանակով հարձակում գործելու կապակցությամբ դիմողի նկատմամբ հարուցված գործը կարճելու մասին: Դատախազությունը գտել է, որ հիմքեր չկան եզրակացնելու, որ դիմողը մտադիր էր դանակը գործադրել ոստիկանության աշխատողների դեմ:

37. 2000թ. օգոստոսի 31-ին Լյապունզայի դատախազությունը որոշում է կայացրել՝ ոստիկանների նկատմամբ հարուցված քրեական գործը ևս կարճելու մասին: Որոշման մեջ մասնավորապես նշվել էր, որ դիմողի ձեռքում դանակ է եղել, և ոստիկանները դա գնահատել են որպես վտանգ և դիմողին գետնին զցել: Համապատասխանաբար, դիմողը վնասվածքներն ստացել է գլուխը գետնին հարվածելու արդյունքում, և ոստիկանները գործել են անհրաժեշտ պաշտպանության սահմաններում: Դիմողը բողոքարկել է այս որոշումը:

38. 2001թ. հունվարի 21-ին գլխավոր դատախազությունը 2000թ. օգոստոսի 26-ի որոշումը վերացրել է, և գործով վարույթը վերսկսվել է:

39. 2001թ. փետրվարի 28-ին Լյապունզայի դատախազությունը ոստիկանների դեմ հարուցված քրեական գործը կրկին կարճել է: Դիմողը բողոքարկել է:

40. 2001թ. մարտի 20-ին Լյապունզայի դատախազությունը ներկայացնող վերադաս դատախազը վերացրել է 2001թ. փետրվարի 28-ի որոշումը և ցուցում տվել վերսկսել գործի քննությունը:

41. 2001թ. հունիսի 20-ին Լյապուշնայի դատախազությունը որոշում է կայացրել դիմողի բողոքը մերժելու մասին: Դրանում, ի թիվս այլոց, նշվել էր.

«... Համաձայն 1998թ. հունվարի 15-ին տրված բժշկական տեղեկանքի՝ Կորսակովի աջ աչքի և աջ ականջի վրա առկա են կապտուկներ, բարոտրավմայի նշաններ, գլխի վնասվածք, որոնք կարող էին առաջացած լինել ընկնելու արդյունքում, և որոնք դասվում են թեթև մարմնական վնասվածքների շարքին:

Ըստ Հանձնաժողովի եզրակացության [2000թ. փետրվարի 28-ի բժշկական եզրակացություն]՝ Կորսակովի ատամները վնասված չէին: Պարզվել էր նաև, որ նրա մոտ առկա էին հետվնասվածքային սուր ականջաբորբ՝ աջ կողմում, և չպարզված ծագման ականջաբորբ՝ ձախ կողմում՝ երկկողմ հիպոակուսիսով, որոնք ևս կարող էին բռնցքով հարվածների հետևանք լինել:

Կասկածից վեր է, որ դիմողին վնասվածքներ հասցվել են, սակայն այդ վնասվածքները հասցվել են օրենքի շրջանակներում: Ինչ վերաբերում է ձախ կողմում առկա չպարզված ծագման ականջաբորբին, ապա դիմողի մոտ դրանք ենթադրաբար առաջացել են դեռևս մանուկ հասակում... Ըստ բժիշկ Ա.Մ.-ի՝ ձախ կողմում առկա անհայտ ծագման ականջաբորբը կապ չունի աջ կողմում առկա ականջաբորբի հետ, և կարող է առաջացած լինել մրսելու կամ վարակիչ հիվանդության, բայց ոչ հարվածելու արդյունքում:

Խլությունը կարող է առաջանալ տարբեր պատճառներով, և դրա ծագումը պարզելու համար կարևոր է որոշել, թե որ պահին է այն առաջացել: Մույն գործով հնարավոր չէ պարզել դիմողի իլացման ճշգրիտ ժամանակը: Թեև իր առաջին հայտարարության մեջ Կորսակովը նշել է, որ միայն հարվածները ստանալուց հետո է սկսել աջ ականջում զնգոց լսել, սակայն նա ոչինչ չի ասել ձախ ականջի ցավի կամ խլության մասին:

Ոստիկանության աշխատողները [Ա. Տուլբուն և Վ. Դուրչեկը] և վկա Կ.-ն ցուցնումք են տվել այն մասին, որ 1998թ. հուլիսի 9-ին ոստիկանություն գնալու ճանապարհին դիմողի դեմ ֆիզիկական ուժ չի գործադրվել՝ բացառությամբ դանակը նրա ձեռքից խլելու միջադեպի: Այդ ժամանակ հատուկ հնարքի միջոցով դիմողին զցել են գետնին. հենց այդ ժամանակ էլ նա զլուխը հարվածել է գետնին...

Կորսակովն ընդունել է, որ իր ձեռքին դանակ եղել է, և բացատրել է, որ փորձում էր դեն նետել այն՝ ոստիկանությունում խնդիրներ չունենալու համար:

Ոստիկաններ Մ.Ի.-ն և Դ.Ի.-ն, որոնք 1998թ. հուլիսի 9-ին ոստիկանության բաժանմունքում էին, ցուցնումք են տվել այն մասին, որ իրենց ներկայությամբ դիմողի նկատմամբ որևէ մեկը ֆիզիկական ուժ չի գործադրել, ձեռնաշղթաներ չեն գործադրվել և որ նրան մահակով չեն ծեծել...

Դիմողի մայրը հայտնել է, որ 1998թ. հուլիսի 9-ի երեկոյան ինքն իր որդուն տեսել է ոստիկանության բաժանմունքում, և որ նրա վրա վնասվածքներ չկային... Դիմողի մորեղբայր Բ.Վ.-ն ևս հաստատել է, որ 1998թ. հուլիսի 10-ին, ցերեկվա ժամը 1-ին և 2-ին դիմողին տեսել է ոստիկանության բաժանմունքում, նրա վրա վնասվածքի հետքեր չեն եղել, ... և դիմողը չի բողոքել իր նկատմամբ բռնություն գործադրելու մասին:

...

Կորսակովի վնասվածքներն առաջացել են զլուխը գետնին հարվածելու արդյունքում՝ այն պահին, երբ ոստիկաններ Ա. Տուլբուն և Վ. Դուրչեկը զգացել են իրենց սպառնացող իրական վտանգը: Դանակը նրա ձեռքից խլելիս ոստիկանության աշխատողները գործել են «Ոստիկանության մասին» օրենքի 14-րդ և 15-րդ հոդվածների շրջանակներում»:

42. Որոշման մեջ անդրադարձ չի եղել դիմողի այն պնդմանը, որ 1998թ. հուլիսի 10-ին իրեն տարել են անտառ և այնտեղ իրեն սպառնացել՝ սպանել: Դիմողը բողոքարկել է որոշումը:

43. 2001թ. հունիսի 20-ից հետո գործով վարույթը տարբեր հիմքերով վերսկսվել և կարճվել է: Գործը կարճելու վերաբերյալ վերջնական որոշումը կայացվել է 2002թ. հունվարի 10-ին՝ Լյապուշնայի դատախազության կողմից:

44. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից գործն ընդունելի հայտարարվելուց հետո գլխավոր դատախազությունը 2005թ. նոյեմբերի 7-ին ցուցում է տվել վերսկսել գործով վարույթը: Ներկայում վերսկսված վարույթն ընթացքի մեջ է: Ըստ Կառավարության՝ վարույթը վերսկսելու որոշում կայացնելուն գլխավոր դատախազին դրդել է այն, որ 1998թ. հուլիսին դիմողի ստացած վնասվածքները հանգեցրել են երկրորդ կարգի հաշմանդամության, որը, համաձայն Մոլդովայի օրենսդրության, համարժեք է աշխատունակության 50-75%-ի կորստի, ինչպես նաև այն, որ դիմողի տևական բուժման կարիք է առաջացել:

II. ԳՈՐԾԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

45. 1961թ. մարտի 24-ից մինչև 2003թ. հունիսի 12-ն ընկած ժամանակահատվածում գործող քրեական դատավարության օրենսգիրքը սահմանում էր.

«Հոդված 193. Հետաքննության մարմնի կամ քննիչի գործողությունները կարող են բողոքարկվել դատախազին:

Հոդված 194. Դատախազը քննության է առնում բողոքը և իր որոշման մասին երեք օրվա ընթացքում ծանուցում շահագրգիռ անձին: Բողոքը մերժելու դեպքում դատախազը պետք է կայացնի պատճառաբանված որոշում:

Հոդված 195/1. Նախնական քննության մարմինների և դատախազի որոշումները կարող են բողոքարկվել դատարան ամբաստանյալի, պաշտպանի, տուժողի կողմից...

Առաջին մասում նշված անձինք իրավունք ունեն դատարան բողոքարկել ... քրեական գործով վարույթը կասեցնելու և կարճելու մասին որոշումները...

Բողոքը ներկայացվում է համապատասխան շրջանային դատարան՝ այդ որոշման մասին շահագրգիռ անձի տեղեկանալու պահից տասն օրվա ընթացքում:

Հոդված 195/3. Անձը, ում իրավունքները խախտվել են քրեական գործի հարուցումը մերժելու արդյունքում, իրավունք ունի գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշումը դատարանում բողոքարկել որոշման մասին տեղեկացվելու պահից տասն օրվա ընթացքում:

Հոդված 195/4. ... Համապատասխան դատարանը քննության է առնում մերժման պատճառները և դրա համապատասխանությունը դատավարական օրենսդրությանը: Քննության արդյունքում կայացվում է հետևյալ որոշումներից որևէ մեկը.

- 1) քրեական գործի հարուցումը մերժելու որոշումը վերացնելու մասին,
- 2) մերժումն ուժի մեջ թողնելու դեպքում՝ մերժման հիմքերը փոփոխելու մասին,
- 3) բողոքը մերժելու մասին...»:

46. 1961թ. մարտի 24-ից մինչև 2003թ. հունիսի 12-ն ընկած ժամանակահատվածում գործող քրեական օրենսգիրքը սահմանում էր.

«Հոդված 185. ... Իշխանության չարաշահումը՝ զուգորդված բռնությամբ, զենքի գործադրմամբ, խոշտանգումների և նվաստացման կիրառմամբ՝ պատժվում է ազատազրկմամբ երեք տարի ժամկետով՝ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով մինչև հինգ տարի ժամկետով...»:

47. Մինչև 2003թ. հունիսի 12-ը գործող քաղաքացիական օրենսգիրքը սահմանում էր.

«Հողված 475. Անձին կամ նրա գույքին պատճառված ցանկացած վնաս... պետք է ամբողջությամբ փոխհատուցվի վնասը պատճառած անձի կողմից...

Փոխհատուցման պարտավորություն չի առաջանում, եթե վնասը պատճառվել է օրինաչափ գործողությունների արդյունքում, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի»:

48. 1990թ. դեկտեմբերի 18-ին ընդունված «Ոստիկանության մասին» օրենքը սահմանում էր.

«Հողված 14. Ուժի, հատուկ միջոցների և հրազենի գործադրման պայմանները

Ոստիկանության աշխատակիցներն իրավունք ունեն ուժ, հատուկ միջոցներ և հրազեն գործադրել սույն օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով: Ուժի, հատուկ միջոցների և հրազենի գործադրմանը պետք է նախորդի դրանց գործադրման մասին նախազգուշացումը, ինչպես նաև պետք է բավարար ժամանակ տրամադրվի ոստիկանության պահանջները կատարելու համար, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ուժի գործադրման հապաղումը ... կարող է անմիջական վտանգ ստեղծել քաղաքացիների կամ ոստիկանության աշխատակիցների կյանքին և առողջությանը կամ կարող է առաջ բերել ծանր հետևանքներ:

...

Ուժի գործադրումից խուսափելու անհնարինության դեպքում ոստիկանության աշխատակիցները պարտավոր են անել ամեն ինչ՝ քաղաքացիների առողջությանը,, պատվին և արժանապատվությանը նվազագույն վնաս պատճառելու համար, ինչպես նաև՝ ապահովել, որպեսզի տուժածներին ցուցաբերվի բժշկական օգնություն:

Ուժի գործադրման արդյունքում մարմնական վնասվածք կամ մահ պատճառելու դեպքում ... ոստիկանության աշխատակիցը

պարտավոր է զեկուցել վերադասին, որպեսզի վերջինս իր հերթին տեղեկացնի դատախազին:

Ուժ գործադրելու իրավունքի չարաշահումը ... պատժվում է օրենքով սահմանված կարգով:

Հոդված 15. Ֆիզիկական ուժի գործադրումը

Ոստիկանության աշխատակիցները հանցավոր գործողությունները դադարեցնելու և օրինական պահանջներին ցուցաբերվող դիմադրությունը չեզոքացնելու նպատակով կարող են ֆիզիկական ուժ և հատուկ միջոցներ գործադրել միայն այն դեպքերում, երբ բռնություն չենթադրող միջոցները բավարար չեն իրենց պարտականությունները կատարելու համար:»:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ ԵՆԹԱԳՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

49. Դիմողը պնդել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում, որի համաձայն՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի:»:

50. Դատարանն ընդգծում է, որ այս գանգատը վերաբերում է թե՛ դիմողի հանդեպ ցուցաբերված վատ վերաբերմունքին և թե՛ դրա կապակցությամբ իշխանությունների իրականացրած քննությանը:

A. Կողմերի դիրքորոշումները

51. Ըստ դիմողի՝ Մոլդովայում ոստիկանների աշխատավարձը և առաջխաղացումը կախված է նրանց կողմից բացահայտված հանցագործությունների թվից: Դա նպաստում է ցուցմունք կորզելու նպատակով կասկածյալների նկատմամբ վատ վերաբերմունք դրսևորելու պրակտիկային:

52. Նա նշել է, որ ոստիկաններ Ա. Տուլբուն և Վ. Դուբչեկը սպառնացել էին սպանել իրեն և դաժանորեն ծեծել: Նա, մասնավորապես, հիմնվել էր դատախազության կողմից նշանակված անկախ բժշկական հանձնաժողովի 2000թ. փետրվարի 28-ի բժշկական եզրակացության վրա (տե՛ս վերը՝ 33-րդ կետ), որը, ըստ նրա, հավաստում էր իրեն պատճառված վնասվածքների ծանրությունը: Ծեծի արդյունքում ինքը խլացել է և անչափահաս տարիքում դարձել անաշխատունակ:

Դիմողի պնդմամբ՝ իր հանդեպ դրսևորված վերաբերմունքը համարժեք է խոշտանգման:

53. Գործի ընդունելիության և էության վերաբերյալ 2004թ. սեպտեմբերին ներկայացրած իր առարկություններում Կառավարությունը վերահաստատել էր Լյապուշնայի դատախազության 2001թ. հունիսի 20-ի որոշման մեջ ներկայացված փաստարկները (տե՛ս վերը՝ 41-րդ կետ): Գործի էության վերաբերյալ 2005թ. նոյեմբերին ներկայացված լրացուցիչ առարկություններում Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողի փաստարկներն անհիմն են և որ, ամեն պարագայում, նրա նկատմամբ դրսևորված վերաբերմունքը չի ընդգրկվում Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի կարգավորման ոլորտում: Կառավարությունը վկայակոչել է Լյապուշնայի դատախազության 2001թ. հունիսի 20-ի որոշումը և պնդել, որ դիմողի մոտ առկա վնասվածքներն առաջացել են ընկնելու արդյունքում: Ըստ Կառավարության՝ ոստիկանները գործել են օրենքի սահմաններում, և դիմողը չի կարող ապացուցել ոստիկանների գործողությունների և իր հաշմանդամության միջև պատճառահետևանքային կապը: Կառավարության կարծիքով՝ դիմողի առողջության վատթարացումը կարող է լինել նրա՝ առանց այդ էլ թույլ առողջական վիճակի կամ սխալ բուժման, մասնավորապես՝ ոչ համարժեք բժշկական միջամտության հետևանք: Դիմողին գետնին զցելը նրան պատճառել է թեթև վնասվածքներ, այլ ոչ թե երկրորդ աստիճանի հաշմանդամություն:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ենթադրյալ վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ

54. Ինչպես Դատարանը բազմիցս նշել է, 3-րդ հոդվածը վերաբերում է ժողովրդավարական հասարակությունում

ընդունված հիմնարար արժեքներից մեկին: Անգամ ամենաբարդ հանգամանքներում, ինչպիսին ահաբեկչության կամ կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարն է, Կոնվենցիան կտրականապես արգելում է խոշտանգումները և անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքն ու պատիժը: Ի տարբերություն Կոնվենցիայում և դրան կից 1-ին և 4-րդ արձանագրություններում ամրագրված նյութական դրույթների մեծամասնության՝ 3-րդ հոդվածը բացառություններ սահմանող որևէ դրույթ չի պարունակում և այն ենթակա չէ 15-րդ հոդվածի 2-րդ կետով ամրագրված որևէ սահմանափակման անգամ պետության գոյությանը սպառնացող հանրային վտանգի դեպքում (տե՛ս *Selmouni v. France* [Մեծ պալատ], թիվ 25803/94, կետ 95, ECHR 1999-V և *Assenov and Others v. Bulgaria*, 1998թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռը, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII, էջ 3288, կետ 93):

55. Դատարանը հիշեցնում է, որ կալանքի ընթացքում կամ ոստիկանության հսկողության տակ գտնվելու այլ ժամանակահատվածներում անձին պատճառված վնասը ծանրակշիռ հիմք է տալիս ենթադրելու, որ այդ անձը ենթարկվել է վատ վերաբերմունքի (տե՛ս *Bursuc v. Romania*, թիվ 42066/98, կետ 80, 2004թ. հոկտեմբերի 12): Պետությունը պարտավոր է հիմնավորապես պարզաբանել, թե ինչպես են պատճառվել վնասվածքները. հակառակ դեպքում ի հայտ է գալիս Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման խնդիր (*Selmouni v. France*, կետ 87): Քրեական վարույթի արդյունքում ոստիկանության աշխատակիցներին արդարացնելու փաստի պարզ վկայակոչումը բավարար չէ պետության համար ու, հետևաբար՝ անձին վնասվածք պատճառելու մեղադրանքով ոստիկաններին արդարացնելու փաստը պետությանը չի ազատում Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված պարտականությունից, այն է՝ ապացուցել, որ ոստիկանության

հսկողության ներքո գտնվելու ընթացքում անձի ստացած վնասվածքները չեն պատճառվել ոստիկանների կողմից (Ribitsch v. Austria, 1995թ. դեկտեմբերի 4-ի վճիռը, Series A no. 336, 34 և 38 կետեր):

(a) Դատարանի եզրակացությունը փաստերի վերաբերյալ

56. Անվիճելի փաստ է, որ 1998թ. հուլիսի 9-ին կատարված իր ձերբակալությունից մինչև 1998թ. հուլիսի 10-ի երեկոն դիմողը գտնվել է ոստիկանության հսկողության ներքո: Կասկածից վեր է նաև այն, որ դիմողը վնասվածքները ստացել է այդ ժամանակահատվածում:

57. Կառավարության առարկությունների առանցքն այն է, որ վնասվածքներն առաջացել են 1998թ. հուլիսի 9-ին դիմողին ոստիկանություն տանելու ճանապարհին՝ նրան գետնին գցելու արդյունքում (տե՛ս վերը՝ 53-րդ կետ):

58. Կառավարության հիմնավորումները Դատարանը համոզիչ չի համարում և գտնում է, որ Կառավարությունը հիմնավորապես չի պարզաբանել, թե ինչպես են պատճառվել վնասվածքները: Դատարանը նշում է, որ դատախազության ձևավորած՝ չորս փորձառու դատական բժիշկներից բաղկացած հանձնաժողովի 2000թ. փետրվարի 28-ի եզրակացությունը հստակ ամրագրել է, որ վնասվածքները չէին կարող առաջանալ ընկնելու արդյունքում, այլ պատճառվել էին բութ առարկայով հարվածելուց (տես վերը՝ 33-րդ կետ): Դատարանը նաև նշում է, որ գործի ներպետական քննության ընթացքում կողմերը չեն վիճարկել բժշկական հանձնաժողովի եզրակացությունը, և որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ ապացույց՝ ի հերքումն բժշկական հանձնաժողովի հստակ եզրակացության: Հետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ այդ եզրակացությունը

նշանակալի ապացուցողական արժեք ունի դիմողի վնասվածքների առաջացման աղբյուրը պարզելու համար:

59. Բացի այն եզրակացությունից, որ դիմողի գլխի վնասվածքները պատճառվել են բութ առարկայով հարվածելուց և չէին կարող առաջանալ ընկնելու արդյունքում, հարկ է ընդգծել նաև, որ բժշկական հանձնաժողովի 2000թ. փետրվարի 28-ի եզրակացության մեջ նշվել է, որ կապտուկներ կան նաև նրա ձախ ոտքի ներբանին, որը ևս կարող էր առաջացած լինել միայն բութ առարկայով հարվածելու արդյունքում: Այդ եզրակացությունը համապատասխանում է դիմողի պնդումներին առ այն, որ խոստովանություն կորզելու նպատակով մահակներով հարվածել են իր ներբաններին: Այդուհանդերձ, ներպետական իշխանություններն անտեսել են հանձնաժողովի եզրակացությունը և հանգել ընդհանուր եզրակացության, որ դիմողի բոլոր վնասվածքները գլուխը գետնին հարվածելու արդյունք են՝ եզրահանգում, որը Դատարանն անհավանական է համարում:

60. Իրեն ներկայացված բոլոր նյութերի հետազոտության հիման վրա Դատարանը եզրակացնում է, որ Կառավարությունը չի կատարել իր պարտականությունը՝ ապացուցելու, որ վնասվածքներն անձին չեն պատճառվել ոստիկանության հսկողության ներքո գտնվելու ընթացքում ցուցաբերված վատ վերաբերմունքի արդյունքում:

61. Բժշկական ապացույցները ցույց են տալիս, որ դիմողին՝ գլխի և ձախ ոտքի ներբանի հատվածներում, հարվածել են բութ առարկայով: Ակնհայտ է, որ ծեծի արդյունքում պատճառվել է գլխի սուր վնասվածք և ուղեղի ցնցում. եղել են բազմաթիվ կապտուկներ դեմքի հատվածում՝ աջ աչքի, աջ ականջի, ինչպես նաև ձախ ոտքի ներբանի շրջանում. վնասված է եղել նաև թմբկաթաղանթը (տե՛ս վերը՝ 33-րդ կետ), դիմողը տառապել է հանկարծակի խլացմամբ,

որը հետագայում հանգեցրել է թույլ լսողության (տե՛ս նույն տեղում): Պարզվել է, որ դիմողի կրած վնասվածքները վերջերս հանգեցրել են երկրորդ կարգի հաշմանդամության, որը, համաձայն Մոլրովայի օրենսդրության, համարժեք է աշխատունակության 50-75%-ի կորստի:

62. Հաշվի առնելով այն փաստը, որ Կառավարությունը վիճարկել է դիմողի պնդումներն այն մասին, որ իրեն սպառնացել են ատրճանակով, և դիմողն ի պաշտպանություն իր պնդումների՝ որևէ ապացույց չի ներկայացրել, Դատարանն այդ կապակցությամբ որևէ եզրակացության հանգելը հնարավոր չի համարում:

(b) Վատ վերաբերմունքի բնորոշումը՝ ըստ 3-րդ հոդվածի

63. Դատարանն այսուհետ պետք է որոշի, թե դիմողի նկատմամբ կիրառված վատ վերաբերմունքը դրսևորման ինչ ձև է ունեցել: Վատ վերաբերմունքի այս կամ այն ձևը որպես խոշտանգում որակելու կամ չորակելու հարցը քննարկելիս պետք է ուշադրություն դարձնել խոշտանգման և անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի միջև 3-րդ հոդվածով սահմանված տարբերակմանը: Ինչպես արդեն նշվել է նախկինում քննված գործերով՝ ակներև է, որ այդ տարբերակումը դնելով՝ Կոնվենցիան փորձել է հատուկ եզրույթով ընդգծել շատ լուրջ ու դաժան տառապանք պատճառող անմարդկային վերաբերմունքը (տե՛ս *Ireland v. the United Kingdom*, 1998թ. հունվարի 18-ի վճիռը, Series A թիվ 25, 66-67 էջեր, կետ 167): Խոստովանություն կորզելու նպատակով դիտավորյալ ցավ կամ տառապանք պատճառելու փաստը հաջորդ գործոնն է, որը պետք է հետազոտվի՝ վատ վերաբերմունքը խոշտանգում համարելու կամ չհամարելու հարցը որոշելիս (*Aksoy v. Turkey*, 1996թ.

դեկտեմբերի 18-ի վճիռը, *Reports* 1996-VI, կետ 64, *Salman v. Turkey*, [Մեծ պալատ], թիվ 21986/93, կետ 114, ECHR 2000-VII):

64. Սույն գործով Դատարանը մասնավորապես ընդգծում է դիմողին հասցված հարվածների ուժգնությունը, որի արդյունքում նա շատ լուրջ վնասվածքներ է ստացել (տե՛ս վերը՝ 61-րդ կետ): Այդ վնասվածքների պատճառով դիմողը 1998թ. հուլիսից մինչև նոյեմբերն ընկած ժամանակահատվածում շուրջ 70 օր անցկացրել է հիվանդանոցում (տե՛ս վերը՝ 18-րդ կետ): Հաշվի առնելու ենթակա կարևոր գործոն է այն, թե վատ վերաբերմունքն ինչպես է անդրադարձել դիմողի առողջական վիճակի վրա (տե՛ս վերը՝ 61-րդ կետ): Դատարանը նաև մեծ նշանակություն է տալիս դիմողի երիտասարդ տարիքի փաստին (միջադեպի ժամանակ նա տասնյոթ տարեկան էր), ինչը նրան առավել խոցելի է դարձրել բռնություն գործադրողների առջև:

65. Այնուհանդերձ, վատ վերաբերմունքի ձևը բնութագրելու որոշիչ գործոնը *falaka*-ի (ներբանների հարվածելու) պրակտիկան է, որին դիմողը ենթարկվել է: Սա տեղեկություն կորզելու, պատժելու կամ ահաբեկելու նպատակով գործադրվող վատ վերաբերմունքի առանձնակի դատապարտելի ձև է: Դատարանը հիշեցնում է, որ վերոհիշյալ *Salman v. Turkey* գործով (կետ 115) *falaka*-ի կիրառումը՝ գուգորդված կրծքավանդակին ուղղված հարվածների հետ, համարվել է խոշտանգում:

66. Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի դեմ գործադրված բռնությունն աչքի է ընկել առանձնակի լրջությամբ և պետք է որ նրան այնպիսի ուժգին ցավ ու տառապանք պատճառած լիներ, որը, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով, պետք է որակվի որպես խոշտանգում:

67. Վերը նշվածի հիման վրա՝ Դատարանը եզրակացնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

2. Ենթադրյալ ոչ պատշաճ քննության վերաբերյալ

68. Դատարանը հիշեցնում է, որ եթե անհատը հիմնավոր կերպով պնդում է, որ ոստիկանությունը կամ պետությունը ներկայացնող այլ պաշտոնատար անձանց կողմից ենթարկվել է վատ վերաբերմունքի, ապա 3-րդ հոդվածը, Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածով պետության համար սահմանված «իրենց իրավագործության ներքո գտնվող յուրաքանչյուրի համար Կոնվենցիայի I բաժնում նշված իրավունքներն ու ազատություններն» ապահովելու պարտականության հետ համակցության մեջ դիտարկելով, պահանջում է, որ իրականացվի արդյունավետ քննություն: Այնպես, ինչպես 2-րդ հոդվածի ներքո քննությունը, այդ քննությունը պետք է հանգեցնի հանցանք կատարած անձանց պատժելուն: Հակառակ դեպքում խոշտանգումների և անմարդկային ու արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի և պատժի ընդհանուր արգելքը, չնայած իր հիմնարար նշանակությանը, գործնականում անարդյունավետ կլինի, և որոշ դեպքերում պետական պաշտոնատար անձինք հնարավորություն կունենան անպատիժ ոտնահարել իրենց հսկողության ներքո գտնվողների իրավունքները (ի թիվս այլ գործերի, տե՛ս *Labita v. Italy* [Մեծ պալատ], թիվ 26772/95, կետ 131, ECHR 2000-IV):

69. Քննությունը պետք է արդյունավետ լինի նաև այն իմաստով, որ դրա արդյունքում հնարավոր լինի պարզել՝ ոստիկանության կողմից գործադրված ուժը տվյալ հանգամանքներում արդարացվա՞ծ էր, թե՛ ոչ (տե՛ս *Kaya v. Turkey* գործով վճիռը՝ կայացված 1998թ. փետրվարի 19-ին, *Reports* 1998-I, կետ 87):

Վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ բողոքների գործերով քննությունը պետք է լինի համակողմանի: Դա նշանակում է,

որ իշխանությունները պետք է լուրջ քայլեր ձեռնարկեն՝ պարզելու, թե ինչ է տեղի ունեցել, և քննության ընթացքում կամ իրենց որոշումները կայացնելիս պետք է չհիմնվեն հապճեպ կայացված և անհիմն եզրակացությունների վրա (տե՛ս վերոհիշյալ *Assenov and Others v. Bulgaria* գործով վճիռը, 103 և հաջորդ կետեր): Նրանք պետք է ողջամտորեն ձեռնարկեն բոլոր հնարավոր միջոցները՝ միջադեպի վերաբերյալ ապացույցներ, ներառյալ՝ վկաների ցուցմունքներ ու դատաբժշկական փորձաքննության եզրակացություններ հավաքելու համար (տե՛ս *Tanrikulu v. Turkey* [Մեծ պալատ], թիվ 23763/94, ECHR 1999-IV, 104 և հաջորդ կետեր, և *Gül v. Turkey*, թիվ 22676/93, կետ 89, 14 դեկտեմբերի 2000թ.): Քննության ընթացքում թույլ տրված ցանկացած բացթողում, որը նվազեցնում է պատճառված վնասի պատճառները կամ մեղավոր անձանց ինքնությունը պարզելու հնարավորությունը, պարունակում է այս չափանիշից շեղվելու վտանգ:

70. Եվ վերջապես, քննությունը պետք է հնարավորինս արագ ընթանա: Կոնվենցիայի 2-րդ և 3-րդ հոդվածներով նախատեսված միջադեպերի քննության ժամանակ, երբ քննության արդյունավետությունը հարցականի տակ էր դրվում, Գատարանը հաճախ գնահատում էր, թե իշխանությունները որքան արագ են արձագանքել բողոքներին (տե՛ս վերը՝ *Labita v. Italy* գործը, կետ 133):

71. Գատարանն ուշադրություն է հրավիրում այն փաստին, որ քննությունը տևել է ավելի քան երեք տարի, որի ընթացքում վարույթն առնվազն տասներկու անգամ կարճվել և վերսկսվել է: Բողոքներին ընթացք չտալու վերաբերյալ բոլոր որոշումները պարունակել են միևնույն եզրակացությունը՝ դիմողին պատճառված բոլոր վնասներն առաջացել են գլուխը գետնին հարվածելու արդյունքում՝ այն պահին, երբ ոստիկանները նրան գետնին են գցել՝ դանակը ձեռքից խլելու նպատակով: Նշվել էր նաև, որ ոստիկանները ուժ գործադրելու

իրավունք ունեցել են, քանի որ դիմողի դանակը վտանգ է ներկայացրել նրանց կյանքի ու առողջության համար, և որ նրանք գործել են օրենքի սահմաններում:

72. Դատարանն այնուհետև նշում է, որ ներպետական իշխանությունները չեն փարատել բժշկական հանձնաժողովի 2000թ. փետրվարի 28-ի եզրակացության, որում հստակ նշվել էր, որ վնասվածքները կարող էին առաջացած լինել միայն ծեծի արդյունքում, և դեպքերի ընթացքի՝ ոստիկանության աշխատողներ Ա.Տուլբուի և Վ.Դուրչեկի ներկայացրած վարկածի միջև առկա հակասությունները:

73. Հարկ է նաև նշել, որ քննության ընթացքում փորձ չի արվել տրամաբանական բացատրություն գտնել դիմողի ոտքի ներքանի վրա առկա կապտուկների ծագման վերաբերյալ. այդ հանգամանքն անտեսվել է:

74. Դատարանը նաև նշում է, որ ներպետական իշխանությունները որևէ կերպ չեն արձագանքել դիմողի բողոքին առ այն, որ 1998թ. հուլիսի 10-ին իրեն սպառնացել են գլխից գնդակահարել, թեև դիմողը պարզորոշ հաղորդում էր ներկայացրել այդ մասին:

75. Վերոգրյալի հիման վրա Դատարանը գտնում է, որ քննությունն ընթացել է մի շարք լուրջ և անբացատրելի բացթողումներով: Քննության արդյունքում կայացվել են որոշումներ, որոնցում առկա են եղել անհամապատասխանություններ, իսկ փաստերը պատշաճ կերպով չեն վերլուծվել: Իշխանություններն անտեսել են որոշ փաստեր և իրենց որոշումներում չեն անդրադարձել որոշ անհանգստացնող փաստերի:

76. Վերոգրյալի հիման վրա՝ Դատարանը եզրակացնում է, որ այս առնչությամբ ևս տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԳԻՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

77. Դիմողը պնդել է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքների խախտման ընթացքում պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ ինքը չի ունեցել, և որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում, որը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք...»:

A. Կողմերի դիրքորոշումները

78. Դիմողը, ի թիվս այլոց, հայտնել է, որ իր նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի գործի քննության արդյունքում ինքը գրկվել է վնասների հատուցման վերաբերյալ ոստիկանության աշխատողների դեմ քաղաքացիական հայց ներկայացնելու հնարավորությունից:

79. Կառավարությունն այս առնչությամբ նշել է, որ արդյունավետ պաշտպանության միջոցներ տրամադրելու նպատակով Գլխավոր դատախազությունը 2005թ. նոյեմբերի 7-ին որոշում է կայացրել դիմողի հանդեպ ոստիկանության աշխատողներ Ա. Տուլբուի և Վ. Դուբչեկի կողմից ենթադրաբար դրսևորված վատ վերաբերմունքի գործով վարույթը վերսկսելու մասին: Կառավարությունը գտել է, որ 13-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել:

B. Դատարանի գնահատականը

80. Ըստ վերոնշյալ եզրահանգման՝ խոշտանգումների չենթարկվելու և դրանց ենթարկվելու վերաբերյալ բողոքների կապակցությամբ դիմողի՝ արդյունավետ քննության իրավունքները պետության կողմից խախտվել են: Հետևաբար՝ այդ առնչությամբ դիմողի բողոքները ենթակա էին քննության՝ 13-րդ հոդվածի լույսի ներքո (տե՛ս *Boyle and Rice v. the United Kingdom* գործով 1988թ. ապրիլի 27-ի վճիռը, Series A թիվ 131, էջ 23, կետ 52):

81. Խնդրո առարկա ժամանակահատվածում գործող Մոլդովայի քաղաքացիական օրենսգրքին համապատասխան (տե՛ս վերը՝ կետ 47)՝ դիմողը կարող էր նյութական և ոչ նյութական վնասների համար փոխհատուցում պահանջել միայն այն դեպքում, երբ վնասները պատճառվել են անօրինական գործողությունների արդյունքում: Քանի որ ներպետական իշխանությունները, իրականացված քննության արդյունքում, եզրակացրել էին, որ ոստիկաններ Ա. Տուլբուի և Վ. Դուբչեկի գործողություններն իրավաչափ են եղել, ապա նրանց դեմ քաղաքացիական հայց ներկայացնելը չէր կարող արդյունավետ լինել:

82. Վերոգրյալը հաշվի առնելով՝ Դատարանը եզրակացնում է, որ ներպետական օրենսդրությամբ դիմողն արդյունավետ պաշտպանության միջոցներ չի ունեցել իր հանդեպ դրսևորված վատ վերաբերմունքի դիմաց փոխհատուցում պահանջելու համար, ուստի տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում՝ 3-րդ հոդվածի շրջանակում ներկայացված բողոքի առնչությամբ:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

83. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի բավարարում տրամադրել»:

A. Ոչ-նյութական վնաս

84. Դիմողը պահանջել է 20 000 եվրո որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում՝ խոշտանգումների և իշխանությունների կողմից իր բողոքի պատշաճ քննություն չիրականացնելու դիմաց: Ըստ դիմողի՝ ինքը ցավ և տառապանք է կրել, վախ է ապրել իր կյանքի համար: Խոշտանգումների արդյունքում ինքը դարձել է հաշմանդամ և անաշխատունակ: Մեկ տարուց ավելի բուժում է անցել հիվանդանոցներում և դեռ բժշկական խնամքի կարիք ունի:

85. Կառավարությունն առարկել է՝ ի թիվս այլ փաստարկների, նշելով՝ քանի որ դիմողը չի ենթարկվել 3-րդ հոդվածին հակասող որևէ վերաբերմունքի, չի կարող որևէ փոխհատուցում ստանալ: Դիմողի վնասվածքները, որոնք սկզբում որակվում էին որպես թեթև, հանգեցրել են երկրորդ աստիճանի հաշմանդամության, որի հետևանքով դիմողի առողջական վիճակը վատթարացել է: Տվյալ պահին այդ հարցը գտնվում է Գլխավոր դատախազության վարույթում, որը վերսկսել է դիմողի գործով վարույթը: Այդուհանդերձ, վարույթի վերսկսումն ինքնին չէր նշանակում, թե ոստիկաններ Ա. Տուլբուն և Վ. Դուբչեկը մեղավոր են: Դրանք ընդամենը

կարող են նպաստել վնասվածքների իրական պատճառները ճշտելուն, ինչպես նաև օգնել պարզելու՝ այն Կորսակովի ներկայիս անընդհատ բժշկական խնամքի անհրաժեշտությունն առաջացել է ոստիկանության աշխատակիցների կողմից ծեծի ենթարկվելու արդյունքում, թե՞ այլ հանգամանքներում: Կառավարությունը եզրակացրել է, որ դիմողին չի հաջողվել ցույց տալ իր ստացած վնասվածքների և Կոնվենցիայի ենթադրյալ խախտման միջև պատճառահետևանքային կապը: Ամեն դեպքում, եթե Դատարանը խախտում հայտնաբերի, ապա այդ փաստն ինքնին կլինի բավարար չափով արդարացի փոխհատուցում:

86. Դատարանն առաջին հերթին ընդգծում է դիմողի իրավունքների ոտնահարումների ծայրահեղ ծանրությունը: Դատարանը նաև հաշվի է առնում, որ ոստիկանությունում բռնությունների ենթարկվելիս դիմողը եղել է անչափահաս՝ առանց որոշակի առողջական խնդիրների: Ծեծից հետո նա երկար ժամանակ բժշկական օգնություն է ստացել հիվանդանոցում, ինչպես նաև կորցրել է լսողությունը: Հետագայում նրա առողջությունը լրջորեն վատթարացել է: Անհրաժեշտ է որոշակի ուշադրություն դարձնել նրան, թե ներպետական իշխանության մարմիններն ինչ եղանակով են իրականացրել դիմողի խոշտանգումների վերաբերյալ բողոքի քննությունը, ինչպես նաև այն փաստին, որ քննության արդյունքում դիմողը զրկվել է քաղաքացիական գործով դատարանում փոխհատուցում պահանջելու հնարավորությունից:

87. Վերոգրյալը հաշվի առնելով՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի տառապանքները չեն կարող փոխհատուցվել սոսկ խախտումը ճանաչելով, ինչպես առաջարկում է Կառավարությունը: Հիմնվելով 3-րդ հոդվածի վերաբերյալ իր նախադեպային իրավունքի վրա (մասնավորապես, տե՛ս վերոհիշյալ *Selmouni v. France* գործը, *Dikme v. Turkey*, թիվ

20869/92 գործը, ECHR 2000-VIII, *Khudoyorov v. Russia*, թիվ 6847/02 գործը, ECHR 2005-... (հատվածներ), առաջնորդվելով անկողմնակալությամբ՝ Դատարանը բավարարում է դիմողի նշած ամբողջ գումարի փոխհատուցման պահանջը՝ հավելած այն հարկերը, որոնցով այդ գումարը ենթակա է հարկման:

B. Ծախքեր և ծախսեր

88. Դիմողի փաստաբանը պահանջել է 5 042.67 եվրո՝ որպես ծախսերի և ծախքերի հատուցում: Նա նշել է, որ այդ գումարը ներառում է գրասենյակային և թարգմանության ծախսերը, ներկայացուցչության համար վճարը: Նա ներկայացրել է բոլոր ծախսերի մանրամասն ցանկ, համաձայն որի՝ նա 39 ժամ է հատկացրել գործին՝ վճարման երկու տարբեր գումարներով՝ 50 և 150 եվրո:

89. Կառավարությունը չի համաձայնել պահանջվող գումարի չափին՝ ի թիվս այլոց, մատնանշելով, որ դիմողը չի ապացուցել ներկայացուցչության ծախսերի փաստացի կատարումը: Ըստ Կառավարության՝ Մոլդովայում միջին աշխատավարձի համեմատությամբ պահանջվող գումարը չափազանց մեծ է:

90. Դատարանը հիշեցնում է, որ ծախսերի ու ծախքերի գումարը փոխհատուցման ենթակա ընդհանուր գումարի մեջ ներառելու համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ դրանք անհրաժեշտ են եղել և փաստացի կատարվել են, ինչպես նաև հիմնավորված են գումարի չափի առումով (տե՛ս, օրինակ, *Nilsen and Johnsen v. Norway* [Մեծ պալատ], թիվ 23118/93, կետ 62, ECHR 1999-VIII):

91. Սույն գործի կապակցությամբ, հաշվի առնելով դիմողի կողմից ներկայացված մանրամասն ցանկը, վերոհիշյալ չափանիշները և փաստաբանի կատարած աշխատանքը՝

Դատարանը որպես ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում սահմանում է 1000 եվրոյի չափով գումարը:

C. Տուգանային տոկոսներ

92. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՉԱՅՆ՝

1. *վճում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ դիմողի նկատմամբ գործադրված վատ վերաբերմունքի հիմքով,

2. *վճում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ ոստիկանության կողմից վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու կապակցությամբ դիմողի բողոքին պատշաճ ընթացք չտալու հիմքով,

3. *վճում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում՝ հաշվի առնելով բողոքի առարկա վատ վերաբերմունքի գործադրման կապակցությամբ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներից օգտվելու հնարավորության բացակայությունը,

4. *վճում է*.

(a) որ պատասխանող պետությունը Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան վճիռն ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում դիմողին պետք է վճարի 20000 (քսան հազար) եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում, և 1000 (հազար) եվրո՝ որպես կատարված ծախսերի ու ծախքերի փոխհատուցում՝ նշված գումարները պատասխանող պետության դրամական միավորով հաշվարկելով վճարման օրվա փոխարժեքով՝ հավելած դրա հետ կապված բոլոր հարկային պարտավորությունների գումարը.

(b) որ վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

5. *մերժում է* արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի մնացյալ պահանջները:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2006թ. ապրիլի 4-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ պարբերությունների համաձայն:

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՄԵՆԵՇԵՎԱՆ ԸՆԴԴԵՄՈՒՄԱՍՏԱՆԻ գործով
ՎՃԻՌ

Ստրասբուրգ, 9 մարտի 2006թ.

Մենեշևան ընդդեմ Ռուսաստանի գործով՝

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (Առաջին բաժանմունք), որպես Պալատ նիստ գումարելով հետևյալ կազմով՝
Նախագահ՝

պրն C.L. ROZAKIS,

Դատավորներ՝

տկն S. BOTOCHAROVA,

պրն A. KOVLER,

տկն E. STEINER,

պրն K. HAJIYEV,

պրն D. SPIELMANN,

պրն S.E. JEBENS,

և *Բաժանմունքի քարտուղար՝*

պրն S. NIELSEN,

դռնփակ խորհրդակցելով 2006թ. փետրվարի 14-ին,

կայացրեց հետևյալ վճիռը, որը հաստատվեց նույն օրը:

ՓԱՍՏԵՐԸ

1. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

8. Դիմողը ծնվել է 1979թ. և բնակվում է Բատայսկում՝ Ռոստովի մարզ:

9. 1999թ. փետրվարի 11-ին ոստիկանությունը քրեական գործ է հարուցել մահվան փաստով, և սպանության մեջ կասկածվում էր Լ.-ն: Ենթադրվել է, որ Լ.-ն դիմողի ընկերն էր:

10. Նույն օրը ոստիկանությունը որոշել է հետախուզել դիմողի բնակարանը՝ Լ.-ին հայտնաբերելու համար:

11. 1999թ. փետրվարի 12-ին՝ մոտավորապես կեսգիշերին, ոստիկանությունը ժամանել է դիմողի բնակարան խուզարկություն կատարելու ակնհայտ մտադրությամբ, սակայն քանի որ վերջիններս խուզարկության թույլտվություն չեն ներկայացրել, դիմողը հրաժարվել է նրանց ներս թողնել:

12. Հաջորդ օրը՝ 1999թ. փետրվարի 13-ին, մոտավորապես ժամը 16.30-ին քաղաքացիական հագուստով երեք ոստիկան սպասել են դիմողին նրա դռան մոտ: Նրանցից մեկը ներկայացրել է ոստիկանության մայոր Ս.-ի վկայականը և պահանջել թույլ տալ մտնել դիմողի բնակարան: Քանի որ նրանք այս անգամ ևս չեն ունեցել թույլտվություն, դիմողը թույլ չի տվել մտնել բնակարան: Ոստիկանները պնդել են իրենց պահանջը, և դիմողը նրանց հետ թեժ վեճի է բռնվել, որի արդյունքում երկու կողմերն էլ թույլ են տվել սպառնալիքներ և վիրավորանքներ: Ի վերջո, ոստիկանության մայորը որոշել է ձերբակալել դիմողին: Նրա ենթականեր Պ.-ն և Բ.-ն բռնել են դիմողին, շրջել նրան գլխիվայր և, շարունակելով վախեցնել՝ մտցրել առանց ոստիկանական տարբերանշանների մի մեքենայի մեջ: Դիմակայության ընթացքում դիմողին հարվածել են դռանը, որի արդյունքում նա վնասել է ոտքն ու գլուխը: Դիմողը գլուխը հարվածել է մեքենային նաև այն պահին, երբ նրան մտցնում էին մեքենայի մեջ: Ճանապարհին մայոր Ս.-ն սպառնացել է դիմողին՝ ասելով, որ ինքը ծեծի է ենթարկելու վերջինիս ընտանիքի անդամներին, իսկ խուզարկության ժամանակ կողոպտելու է նրա բնակարանը:

13. Դիմողին տարել են Դոնի Ռոստովի ոստիկանության Ժելեզնոդորոժնիի շրջանային բաժանմունք: Դիմողին չեն տեղեկացրել, թե իրեն ինչու են բերել ոստիկանության բաժանմունք: Համաձայն Կառավարության կողմից ավելի ուշ տրված հաղորդման՝ անհրաժեշտ է եղել կազմել դիմողին ոստիկանություն բերման ենթարկելու արձանագրությունը: Այդուհանդերձ, ոստիկանության արձանագրության մեջ նշվել է, որ նրան ոստիկանություն են բերել հարցաքննելու նպատակով:

14. Ոստիկանության բաժանմունքում դիմողին տարել են քրեական հետախուզության վարչության պետի տեղակալի մոտ, ով նրան հարցեր է ուղղել «ամուսնու» գտնվելու վայրի մասին: Դիմողը հայտնել է նրան, որ երբևէ ամուսնացած չի եղել, որից հետո նա ձեռքբերով հարվածել է դիմողին, իսկ մի քանի այլ ոստիկաններ սկսել են նրան ծեծել: Մոտ երկու ժամ նրանք հարվածներ են հասցրել դիմողի ոտքերին, շպրտել են նրան սենյակով մեկ, հարվածներ են հասցրել ռետինե մահակով և նրա գլուխը խփել պատերին: Խփելու ընթացքում նրանք դիմողին մեղադրել են ստախոսության մեջ, վիրավորել նրան և սպառնացել բռնաբարել, ինչպես նաև բռնություն գործադրել նրա ընտանիքի անդամների նկատմամբ:

15. Դիմողը խնդրել է, որպեսզի իր ազգականներին տեղյակ պահեն իրեն արգելանքի վերցնելու մասին: Նա նաև խնդրել է, որպեսզի իրեն տրամադրեն բուժօգնություն և թույլ տան հաղորդակցվել փաստաբանի հետ, սակայն նրա բոլոր խնդրանքները մերժվել են:

16. Դիմողի հարցաքննությունից հետո Ժելեզնոդորոժնիի շրջանի դատախազի տեղակալ Դ.-ն այցելել է ոստիկանության բաժանմունք և մտել այն սենյակ, որտեղ պահվում էր դիմողը: Դիմողն օգտագործել է ընձեռված հնարավորությունը և պատմել իրեն արգելանքի վերցնելու և ծեծելու մասին: Տեղակալը լսել է դիմողին և խորհուրդ տվել իրեն բողոք գրել վատ վերաբերմունքի մասին: Դիմողը հայտարարել է, որ գրել է իր բողոքը մի կտոր թղթի վրա և այն հանձնել Դ.-ին:

17. Դրանից հետո, մոտավորապես ժամը 7.00-ին, դիմողին տարել են տուն, որովհետև ոստիկանությունը ցանկացել է

խուզարկել նրա բնակարանը: Որպես վկա ներգրավված Ջ.-ին՝ դիմողի հարևանին, ասել են, որ փնտրում են Լ.-ին, և նա հաստատել է, որ Լ.-ն այդտեղ չի ապրում: Ոստիկանությունը պնդել է բնակարանը խուզարկելու պահանջը, սակայն դարձյալ պարզվել է, որ նրանք չունեն խուզարկության թույլտվություն, և դիմողը դարձյալ նրանց ներս չի բողել: Կարճատև դիմադրությունից հետո դիմողին դարձյալ բռնել են և գլխիվայր տարել դեպի մեքենան՝ հարվածելով նրա գլուխը պատերին և աստիճանավանդակին: Նրան կրկին տարել են Ժելեզնոդորոժնի շրջանային ոստիկանության բաժանմունք, որտեղ նրան դարձյալ ծեծել են, վախեցրել և մեղադրել Լ.-ին թաքցնելու մեջ: Հետո նրան փակել են բանտախցում:

18. Բանտախցում դիմողին պահել են մինչև 1999թ. փետրվարի 14-ի ժամը 14.30-ը: Չնայած այս փաստը երբևէ չի վիճարկվել, այնուհանդերձ, դիմողի ձերբակալման տևողության վերաբերյալ որևէ գրառում չի հայտնաբերվել:

19. 1999թ. փետրվարի 14-ին՝ մոտավորապես ժամը 14.00-ին, դիմողին ենթարկել են անձնական խուզարկության և առգրավել նրա բնակարանի բանալիները: Նույն օրն ավելի ուշ Ժելեզնոդորոժնի շրջանի դատախազը տվել է դիմողի բնակարանը խուզարկելու թույլտվություն, որից հետո խուզարկությունը կատարվել է:

20. Նույն օրը դիմողին բերել են մի պաշտոնատար անձի մոտ, որն առանց ներկայանալու ասել է նրան «հինգ օր»: Հետագայում դիմողն իմացել է, որ այդ անձը եղել է Ժելեզնոդորոժնի շրջանի դատարանի դատավոր Պ.-ն, և որ «հինգ օրը» նշանակել է հնգօրյա կալանք՝ ոստիկանությանը դիմադրություն ցույց տալու վարչական իրավախախտման համար: Նույն օրը դիմողին տարել են վարչական կալանքի համար նախատեսված հատուկ կենտրոն:

21. 1999թ. փետրվարի 18-ին, երբ հնգօրյա կալանքից հետո դիմողն ազատ է արձակվել, ոստիկանության մայոր Ս.-ն, ով նրան ձերբակալել էր, նրան դուրս է գրել կալանավայրից, տարել Ժելեզնոդորոժնի շրջանի ոստիկանության բաժանմունք և հրամայել լվանալ ոստիկանության բաժանմունքի միջանցքի հատակը: Երբ նա ավարտել է, մայորը նրան ազատ է արձակել:

22. 1999թ. փետրվարի 19-ին դիմողը բժիշկ փորձագետի կողմից ենթարկվել է դատական փորձաքննության, որը հաստատել է, որ նա ունեցել է բազմաթիվ կապտուկներ դեմքի և ոտքերի վրա, վերքեր՝ դեմքի, ծնոտի, պարանոցի և ոտքերի վրա, ինչպես նաև վնասվածքային աչտուց՝ գլխի փափուկ հյուսվածքի վրա:

1. Վատ վերաբերմունքին և ապօրինի ձերբակալմանն առնչվող վարույթը

23. 1999թ. մարտի 11-ին Ռոստովի մարզի Մարդու իրավունքների լիազորմ ի շահի դիմողի բողոք է ներկայացրել Ռոստովի մարզի ներքին գործերի վարչության պետին և մեկ այլ բողոք՝ Ռոստովի մարզի դատախազին: Նա միջնորդել էր քննություն անցկացնել ոստիկանության կողմից դիմողի նկատմամբ ենթադրյալ վատ վերաբերմունքի և նրա ենթադրյալ ապօրինի ձերբակալման կապակցությամբ: Բողոքներում մանրամասն ներկայացված էին փաստերի առնչությամբ դիմողի պնդումները և 1999թ. փետրվարի 19-ի փորձագիտական եզրակացությունը:

24. 1999թ. մարտի 15-ին դիմողը կրած վնասների հատուցման հայցադիմում է ներկայացրել Ռոստովի մարզի Բատայսկի քաղաքային դատարան՝ վիճարկելով ոստիկանության կողմից իր նկատմամբ ցուցաբերված վատ վերաբերմունքը, իր ձերբակալումը և բնակարանի խուզարկությունը:

25. 1999թ. մարտի 30-ին Ռոստովի մարզի ներքին գործերի վարչության պետի տեղակալը տեղեկացրել է դիմողին, որ նրա միջնորդության առնչությամբ անցկացվել է ծառայողական քննություն, և որ նրա հայտարարությունները ճանաչվել են անհիմն: Ծառայողական քննության արդյունքներն ուղարկվել են դատախազություն: Այդուհանդերձ, նրան տեղեկացրել են նաև, որ ոստիկանության որոշ աշխատակիցներ ենթարկվել են կարգապահական պատասխանատվության: Մարդու իրավունքների լիազորը ստացել է նույն պատասխանը:

26. 1999թ. ապրիլի 12-ին դիմողը նամակ է ստացել Ժելեզնոդորոժնի շրջանի դատախազի տեղակալ Դ.-ից, ում նա հանդիպել էր ոստիկանության բաժանմունքում (տե՛ս՝ կետ 16): Նա

տեղեկացրել է դիմողին, որ ոստիկանության դեմ վերջինիս բողոքն իրեն ուղարկվել է Ռ-ոստովի քաղաքային դատախազության կողմից, և որ ինքը որոշում է կայացրել ոստիկանության աշխատակիցների նկատմամբ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին:

27. 1999թ. մայիսի 7-ին Ժելեզնոդորոժնի շրջանի դատախազ Խ.-ն տեղեկացրել է Բատայսկի քաղաքային դատարանին, հավանաբար՝ պաշտոնական հարցմանն ի պատասխան, որ դիմողի ձերբակալման կամ կալանավորման առնչությամբ որևէ փաստաթուղթ չի հայտնաբերվել:

28. 1999թ. հունիսի 9-ին Ռ-ոստով քաղաքի դատախազի տեղակալը հաստատել է այդ որոշումը:

29. 1999թ. դեկտեմբերի 22-ին Ռ-ոստովի մարզի Բատայսկի քաղաքային դատարանը քննության է առել դիմողի բողոքը և որոշել, որ դիմողի բնակարանի խուզարկությունը, նախնական կալանքը և հնգօրյա կալանքն օրինական են եղել: Դատարանը գտել է, որ ոստիկանությունը գործել է օրենքի սահմաններում, ինչպես որ լիազորված է եղել դատախազության կողմից, և որ դա անհրաժեշտ է եղել սպանության գործով քննություն իրականացնելու համար: Ինչ վերաբերում է վատ վերաբերմունքի առնչությամբ արված պնդումներին, ապա դատարանը հիմնվել է ոստիկանության աշխատակիցների նկատմամբ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին դատախազության որոշման և ոստիկանության ծառայողական քննության արդյունքում արված եզրակացության վրա, համաձայն որի՝ վատ վերաբերմունքի փաստ չի արձանագրվել: Դատարանը չի ընդունել փորձագետի եզրակացությունը՝ համարելով այն ոչ վերաբերելի, և որոշել, որ վատ վերաբերմունքի առնչությամբ արված պնդումներն անհիմն են:

30. 2000թ. փետրվարի 23-ին Ռ-ոստովի մարզային դատարանը քննել է դիմողի բողոքը և Բատայսկի քաղաքային դատարանի որոշումը թողել անփոփոխ:

2. Վարչական կալանքի դեմ բողոքը

31. 1999թ. մարտի 15-ին դիմողը Ռ-ոստովի մարզային դատարանում փորձել է վիճարկել իր հնգօրյա կալանքը: Նա պնդել է, որ չի իմացել այն պաշտոնատար անձի անունը, ով որոշում է կայացրել իր նկատմամբ վարչական կալանք կիրառելու մասին, և որ նա իրեն հարցեր չի տվել, չի տեղեկացրել իր դեմ եղած մեղադրանքի մասին, չի բացատրել իր մոտ բերելու պատճառը և չի տվել կալանքի մասին որոշման պատճենը:

32. 1999թ. մարտի 17-ին այն նույն դատավորը, ով որոշում էր կայացրել հնգօրյա կալանքի մասին, տեղեկացրել է դիմողին, որ որևէ սովորական բողոք չէր կարող բերվել այդ որոշման դեմ, և որ այն կարող էր վիճարկվել միայն դատախազի հատուկ բողոքի հիման վրա:

33. 1999թ. մարտի 25-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել Ժելեզնոդորոժնի շրջանային դատարան և Ռ-ոստովի մարզային դատարան: Նա բողոքարկել է քաղաքացիական դատավարության կարգով բերված իր բողոքն առանց քննության թողնելը:

34. 1999թ. մայիսի 26-ին Ռ-ոստովի մարզային դատարանի նախագահը պատասխանել է դիմողին, որ գործով ձեռք բերված ապացույցների հիման վրա՝ նրա կալանքը եղել է օրինական, քանի որ այն կատարվել է վարչական իրավախախտման համար՝ նյութական և դատավարական իրավունքին համապատասխան:

35. 1999թ. հուլիսի 17-ին դիմողն իրեն վարչական կալանքի ենթարկելու մասին որոշման դեմ մեկ այլ բողոք է ներկայացրել Ռ-ոստովի մարզային դատարան:

36. 1999թ. օգոստոսի 23-ին Ռ-ոստովի մարզային դատարանի գործող նախագահը պատասխանել է, որ վարչական կալանքի դեմ ներկայացված բողոքներից ոչ մեկը չի բխում օրենքից:

37. Այնուհետև դիմողը, համապատասխանաբար, փորձել է բողոքարկել վերը նշված որոշումները, սակայն նրա բողոքներից ոչ մեկը վարույթ չի ընդունվել՝ այն հիմնավորմամբ, որ խնդրո առարկայի վրա դատարանների իրավասությունը չի տարածվում: Այս կապակցությամբ վերջին որոշումն ընդունվել է 1999թ. դեկտեմբերի 1-ին՝ Ռ-ոստովի մարզային դատարանի կողմից:

3. Հետագա քննությունը

38. 2003թ. հունվարի 15-ին Ժելեզնոդորոժնի շրջանային դատախազությունը քրեական գործ է հարուցել դիմողի ձերբակալման, նրա կալանքի և նրա նկատմամբ վատ վերաբերմունքի փաստերի առթիվ:

39. 2003թ. փետրվարի 28-ին Ռոստովի մարզի դատախազը սեփական նախաձեռնությամբ միջնորդություն է ներկայացրել Ռոստովի մարզային դատարանի նախագահին՝ 1999թ. փետրվարի 14-ի որոշումը, որով դիմողը դատապարտվել էր վարչական իրավախախտման համար, բեկանելու պահանջով: Նա նշել է, որ ոստիկանությանը դիմադրություն ցույց տալը վարչական իրավախախտման կազմ չի պարունակել, քանի որ ոստիկանությունը գործել է ապօրինաբար, և որ ամեն դեպքում կալանքը եղել է անհամաչափ պատիժ:

40. 2003թ. մարտի 5-ին Ռոստովի մարզային դատարանի նախագահը բողոքը բավարարել է և բեկանել որոշումը՝ այն հիմքով, որ դիմողին դատապարտած դատավորը չի հետազոտել գործով առկա հանգամանքները և չի պարզել, թե արդյո՞ք դիմողը մեղավոր է եղել որևէ վարչական իրավախախտման համար, թե՛ ոչ: Հաստատվել է, որ որևէ ուժային դիմադրություն տեղի չի ունեցել, քանի որ, երբ դիմողը դիմադրություն է ցույց տվել, ոստիկանությունը կատարում էր քննություն, այլ ոչ թե հասարակական կարգի պահպանություն: Նաև հաստատվել է, որ ոստիկանությունը գործել է դատավարական օրենսդրության խախտմամբ:

41. 2003թ. օգոստոսի 25-ին Ժելեզնոդորոժնիի շրջանային դատախազությունը կարճել է ենթադրյալ վատ վերաբերմունքի և ապօրինի ձերբակալման ու կալանքի փաստի առթիվ հարուցված վարույթը՝ այն հիմքով, որ ոստիկանության աշխատակիցները որևէ ապօրինի գործողություն չեն կատարել:

42. 2004թ. մարտի 3-ին Գլխավոր դատախազությունը վերացրել է 2003թ. օգոստոսի 25-ի կարճման որոշումը և վերսկսել վատ վերաբերմունքի և ապօրինի ձերբակալման վերաբերյալ քրեական գործով վարույթը: Ժելեզնոդորոժնի շրջանի դատախազությանը տրվել է 30 օր՝ ավարտելու համար գործի

քննությունը՝ Գլխավոր դատախազի հսկողության ներքո: Տվյալ որոշման բովանդակությունը հետևյալն է.

«[Դիմողը] հետևողականորեն պնդել է, որ ինքն առարկել է առանց դատախազի սանկցիայի ոստիկանության կողմից իր բնակարան ապօրինի մուտք գործելու և ապօրինի խուզարկություն կատարելու դեմ, և այդ պատճառով [դիմողը] ենթարկվել է ապօրինի ձերբակալման, կալանքի և ծեծի...

Բժշկական փորձաքննությունը հայտնաբերել է մի շարք վնասվածքներ, որոնք առաջացել էին ծեծի արդյունքում, որի սկսվելու պահը և հասցված լինելու հանգամանքը հաստատում են [դիմողի] հայտարարությունները...Քննությամբ չեն պարզվել այն հանգամանքները, որոնցում հասցվել են այդ վնասվածքները:

Վարչական իրավախախտման, ինչպես նաև 1999թ. փետրվարի 13-ին դիմողին ձերբակալելու արձանագրությունները...պարունակում են ընթերակաների վերաբերյալ կեղծ տեղեկություններ ... Այս հանգամանքները բազմակողմանի և լրիվ չեն հետազոտվել, թեպետ դրանք եղել են դիմողի վարչական կալանքի հիմքը: 2003թ. ապրիլի 29-ի որոշումը, որով մերժվել է [արձանագրությունները կազմած ոստիկանության աշխատակցի] դեմ քրեական գործի հարուցումը...եղել է անհիմն»:

43. 2004թ. ապրիլի 19-ի իր նամակում Կառավարությունը հայտարարել է, որ քննությունը դեռ շարունակվում է: Կողմերը չեն ներկայացրել որևէ նոր տեղեկություն քրեական գործի քննության հետագա ընթացքի վերաբերյալ:

B. Համապատասխան ներպետական օրենսդրությունը

1. Դիմադրություն ցույց տալը

Վարչական օրենսգրքի համապատասխան դրույթները (ՌԽՖՍՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգիրք), որոնք գործել են մինչև 2002թ. հուլիսի 1-ը, ունեն հետևյալ բովանդակությունը.

Հոդված 165.

«Ոստիկանի կամ ժողովրդական դրուժինիկի օրինական կարգադրությանը կամ պահանջին հակազդելը ...առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ նվազագույն աշխատավարձի տասնապատիկից մինչև տասնհինգապատիկի չափով ... կամ ուղղիչ աշխատանքների նշանակում՝ մեկից երկու ամիս ժամանակով...կամ, եթե այս միջոցները կհամարվեն անբավարար, վարչական կալանք՝ մինչև տասնհինգ օր ժամանակով»:

2. Վկաների հարցաքննությունը

Տվյալ ժամանակահատվածում գործող քրեական դատավարության օրենսգիրքը սահմանում էր.

Հոդված 155.

«Վկան հարցաքննության է կանչվում գրավոր ծանուցագրով, որը պետք է հանձնվի անձամբ իրեն, իսկ նրա բացակայության դեպքում՝ վերջինիս ընտանիքի չափահաս անդամին...

Ծանուցագրում նշվում է որպես վկա կանչվող անձի անունը, կանչվողը որտեղ, ում մոտ, որ օրը և որ ժամին

պետք է ներկայանա, ինչպես նաև չներկայանալու հետեւանքները: Վկան կարող է կանչվել նաև հեռախոսով կամ հեռագրով»:

Հոդված 157.

«Վկայի հարցաքննությունը տեղի է ունենում քննության կատարման վայրում: Քննիչը կարող է որոշել հարցաքննել վկային վերջինիս գտնվելու վայրում»:

3. Վարչական ձերբակալումն ու կալանքը

1993թ. դեկտեմբերի 12-ի հանրաքվեով ընդունված Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրությունը սահմանում է.

Հոդված 22.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք:

2. Ձերբակալելը, կալանավորելը և կալանավայր տեղավորելը թույլատրվում է միայն դատարանի որոշմամբ: Մինչև դատարանի որոշումն անձը չի կարող ձերբակալված մնալ ավելի, քան 48 ժամ»:

Վարչական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածը (տե՛ս՝ վերը) սահմանում էր, որ ոստիկանությունը կարող է անձին ենթարկել վարչական ձերբակալման՝ վարչական իրավախախտումը կանխելու, անձի ինքնությունը պարզելու, վարչական իրավախախտման վերաբերյալ արձանագրություն կազմելու նպատակով, եթե դա անհրաժեշտ է և չի կարող կատարվել տեղում, ինչպես նաև արդյունավետ քննություն իրականացնելու կամ վարչական տույժեր կիրառելու նպատակով: 242-րդ հոդվածը մասնավորապես սահմանում էր, որ անձի վարչական ձերբակալման ժամկետը չի կարող գերազանցել երեք ժամը՝ բացառությամբ որոշակի կատեգորիայի իրավախախտների,

ներառյալ նրանց, ովքեր չեն ենթարկվել ոստիկանության օրինական կարգադրությանը: Այդպիսի անձինք կարող էին ձերբակալված մնալ այնքան, որքան անհրաժեշտ էր իրենց գործը շրջանային (քաղաքային) դատարանի դատավորի կամ ոստիկանության պետի կողմից լուծելու համար: 240-րդ հոդվածը սահմանում էր ձերբակալման արձանագրությանը ներկայացվող պահանջները:

Դատավորի նշանակած վարչական ձերբակալման բողոքարկում վարչական օրենսգրքով նախատեսված չէր: Համապատասխան դրույթներն ունին հետևյալ բովանդակությունը.

Հոդված 266.

«...Վարչական սանկցիա կիրառելու շրջանային (քաղաքային) դատարանի կամ դատավորի որոշումը վերջնական է և վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ գործերի վարույթի կարգով ենթակա չէ բողոքարկման ...»:

Հոդված 274.

« ..., 165, ...հոդվածներով վարչական տույժ կիրառելու շրջանային (քաղաքային) դատավորի որոշումը կարող է բեկանվել կամ փոփոխվել նույն դատավորի կողմից՝ դատախազի հատուկ բողոքի հիման վրա կամ վերադաս դատարանի նախագահի կողմից՝ սեփական նախաձեռնությամբ»:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

1. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

44. Դիմողը պնդել է, որ թույլ է տրվել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ նշելով, որ ոստիկանությունն իր նկատմամբ դրսևորել է վատ վերաբերմունք իր ձերբակալման և ոստիկանության բաժանմունքում կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում: Նա նաև պնդել է, որ վատ վերաբերմունքի առնչությամբ իր հայտարարություններն արդյունավետորեն չեն ուսումնասիրվել, ինչպես որ պահանջվում է նույն հոդվածով նախատեսված դատավարական պարտականությամբ: Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Ոստիկանության կողմից ենթադրյալ վատ վերաբերմունքը

1. Կողմերի դիրքորոշումները

45. Դիմողը հայտարարել է, որ 1999թ. փետրվարի 13-ին իրեն ձերբակալել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածին հակասող եղանակով: Ավելին, նա պնդել է, որ մինչև ոստիկանության բաժանմունք հասնելը ինքը ծեծի է ենթարկվել ոստիկանության այն աշխատակիցների կողմից, ովքեր իրեն հարցաքննել են: Հետագայում իրեն ոստիկանության աշխատակիցները կրկին ծեծի են ենթարկել նույն օրը, երբ ինքն արգելել է նրանց խուզարկելու իր բնակարանը: Դիմողը նշել է, որ ինքը ստացել է վնասվածքներ՝ կապտուկներ և վերքեր, և որ ինքը սարսափած է եղել այդպիսի վերաբերմունքի պատճառով: Դիմողը նաև պնդել է, որ դրանից հետո իրեն բժշկական օգնություն չի ցուցաբերվել:

46. Դիմողը ներկայացրել է անմիջապես իր ազատվելուց հետո կազմված դատաբժշկական փորձաքննության եզրակացություն, որով հաստատվում է դեպքերի ընթացքի՝ իր ներկայացրած վարկածին համապատասխանող վնասվածքներ ստանալը:

47. Կառավարությունը 2004թ. մարտի 15-ի հաշվետվությունում և 2004թ. ապրիլի 19-ի գրությունում նշել է, որ վատ վերաբերմունքի առնչությամբ դիմողի հայտարարությունների հիման վրա կատարվող քննությունն ընթացքի մեջ է: Այն հայտնել է Դատարանին, որ Գլխավոր դատախազությունը վերանայել է ոստիկանության կողմից լիազորությունները չարաշահելու կապակցությամբ հարուցված թիվ 3467098 քրեական գործը և 2004թ. մարտի 3-ին վերսկսել է գործով վարույթը: Կառավարությունը հայտարարել է, որ մինչև այդ գործով վարույթի ավարտը չի կարող մեկնաբանություններ անել այս զանգատի էության վերաբերյալ:

48. Դրանից հետո Կառավարությունը որևէ հայտարարություն չի արել քննության ընթացքի կամ վերը հաստատված փաստերի առնչությամբ:

2. Դատարանի գնահատականը

49. Դատարանը հիշեցնում է, որ «երբ անձը կալանավորվելիս առողջ է եղել, սակայն ազատ արձակվելիս նա ունենում է վնասվածքներ, Պետությունը պարտավոր է հանդիչ բացատրություն տալ, թե ինչպես են առաջացել այդ վնասվածքները, իսկ դրա բացակայությունն առաջացնում է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում» (տե՛ս *Tomasi v. France*, 1992թ. օգոստոսի 27-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 241-A, էջ 40-41, 108-111 կետեր, և *Selmouni v. France* [Մեծ պալատ], թիվ 25803/94, կետ 87, ECHR 1999-V):

50. Ապացույցները գնահատելիս Դատարանը սովորաբար կիրառում է «ողջամիտ կասկածից վեր» ապացուցման չափորոշիչը (տե՛ս *Ireland v. the United Kingdom*, 1978թ. հունվարի 18-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 25, էջ 64-65, կետ 161): Այդուհանդերձ, ապացուցողական այդպիսի զանգված կարող է ձևավորվել միայն ամբողջապես անհերքելի, ակնհայտ և համահունչ հետևությունների

կամ փաստերի վերաբերյալ նմանատիպ չհերքված կանխավարկածների զուգակցության արդյունքում: Երբ դեպքը ամբողջությամբ կամ մեծ մասով տեղի է ունենում բացառապես իշխանությունների ինացությամբ, ինչպես կալանավորված անձանց նկատմամբ հսկողության պարագայում, ապա կալանքի ժամանակաընթացքում ստացված վնասվածքների կապակցությամբ առաջ են գալիս փաստի վերաբերյալ հաստատուն կանխավարկածներ: Անկասկած է, որ բավարար և համոզիչ բացատրության պարտականությունը կարող է դրվել իշխանությունների վրա (տե՛ս *Ribitsch v. Austria*, 1995թ. դեկտեմբերի 4-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 336, կետ 34, *Salman v. Turkey* վճիռը [Մեծ պալատ], թիվ 21986/93, կետ 100, ECHR 2000-VII):

51. Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը չի ստուգել իրադարձությունների վերաբերյալ դիմողի հայտարարությունները կամ դատաբժշկական փորձաքննության եզրակացությունը: 2003-2004թթ. կատարված քննությունը չի վերհանել դիմողի ներկայացրածներից տարբերվող որևէ նոր փաստ կամ ապացույց: Կառավարությունն էլ չի ներկայացրել որևէ բացատրություն առ այն, թե ինչպես կարող էին առաջանալ դիմողի վնասվածքները: Մասնավորապես, որպես ընդհանուր հիմնավորում կարող է գնահատվել այն, որ այդ վնասվածքները գոյություն չեն ունեցել մինչև դիմողի կալանավորումը:

52. Ավելին, իշխանությունները խոստովանել են, որ դիմողի հայտարարությունները ճշմարտացի են: Գլխավոր դատախազությունն ընդունել է, որ դիմողը հետևողականորեն և լիովին հաստատել է վատ վերաբերմունքի առնչությամբ իր պնդումները և ընդգծել, որ բժիշկ փորձագետի կողմից արձանագրված՝ դիմողի վնասվածքները համապատասխանում են դեպքերի առնչությամբ դիմողի տված գնահատականներին (տե՛ս վերը՝ կետ 42):

53. Դատարանը նշում է, որ ոստիկանությունն ակնկալել է, որ դիմողը կարող է տեղեկություններ տրամադրել սպանության կապակցությամբ, որի համար կասկածվում էր Լ.-ն՝ ենթադրաբար դիմողի ընկերը: Դատարանն ուշադրություն է դարձնում այն փաստին, որ պաշտոնական հայտարարությունների միջև առկա է

հակասություն այն հարցում, թե որն է դիմողին ոստիկանության բաժանմունք տանելու պատճառը, և հանգում է հետևության, որ նրան այնտեղ են տարել որպես վկա հարցաքննելու նպատակով, այլ ոչ թե աննշան վարչական իրավախախտման կապակցությամբ: Այս հարցաքննությունը չի կատարվել ռուսաստանյան օրենսդրության սովորական դատավարական երաշխիքների պահպանմամբ, ինչպիսին է հարցաքննության արձանագրման պարտադիրությունը, փաստաբանի մասնակցությունը և այլն, ուստի Դատարանը չի բացառում, որ ոստիկանության կողմից կարող է կիրառված լինի հարկադրանք՝ դիմողից տեղեկություններ ստանալու նպատակով:

54. Հաշվի առնելով բժշկական եզրակացությանը համապատասխանող դիմողի հետևողական և մանրամասն հայտարարությունները և նկատի ունենալով կալանքից ազատվելիս դիմողի ունեցած վնասվածքների առաջացման առնչությամբ այլ համոզիչ բացատրության բացակայությունը՝ Դատարանն ընդունում է, որ դիմողի նկատմամբ եղել է վատ վերաբերմունք:

55. Ինչ վերաբերում է վատ վերաբերմունքի հետ կապված գործողությունների լրջությանը, ապա Դատարանը հիշեցնում է, որ վատ վերաբերմունքը որպես խոշտանգում որակելու համար պետք է հաշվի առնել 3-րդ հոդվածով սահմանված տարբերությունն այդ երևույթի և անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի միջև: Ակնհայտ է, որ Կոնվենցիան նպատակ է հետապնդում այս տարբերության միջոցով հատուկ ընդգծելու անմարդկային այն վերաբերմունքը, որի արդյունքում պատճառվում է խիստ լուրջ և դաժան տառապանք: Նախքան այս գործը, Դատարանը քննել է գործեր, որոնցով գտել է, որ տեղի է ունեցել վերաբերմունք, որը կարող է որակվել միայն որպես խոշտանգում (տե՛ս *Aksoy v. Turkey*, 1996թ. դեկտեմբերի 18-ի վճիռը, *Վճիռների և որոշումների 1996-VI ժողովածու*, էջ 2279, կետ 64, *Aydin v. Turkey*, 1997թ. սեպտեմբերի 25-ի վճիռը, 1997-VI *Ժողովածու*, էջ 1891-92, 83-84 և 86 կետեր, վերը նշված՝ *Selmouni-ի* գործով վճիռը, կետ 105, *Dikme v. Turkey* գործով վճիռը, թիվ 20869/92, 94-96 կետեր, ECHR 2000-VIII, իսկ վերջին գործերի

շարքում՝ *Bati and Others v. Turkey* վճիռը, թիվ 33097/96 և 57834/00, կետ 116, ECHR 2004-(հատվածներ)):

56. Վիճարկվող գործողությունները հետապնդել են դիմողի մոտ վախի զգացում, տառապանք և նվաստացում առաջացնելու նպատակ, որոնց արդյունքում նա իրեն ստորացված է զգացել, և որը, հավանաբար, խարխլել է նրա ֆիզիկական և հոգեկան վիճակը: Ամեն դեպքում, Դատարանը հիշեցնում է, որ ազատությունից զրկված անձանց նկատմամբ ֆիզիկական ներգործությունը, որի անհրաժեշտությունն անմիջականորեն չի առաջացել հենց իրենց՝ անազատության մեջ պահվող անձանց վարքագծի պատճառով, նվաստացնում է մարդու արժանապատվությունը և սկզբունքորեն հակասում է 3-րդ հոդվածին (տե՛ս վերը նշված *Selmouni*-ի վճիռը, կետ 99):

57. Դատարանը գտնում է, որ տվյալ գործում ֆիզիկական ցավի կամ տանջանքի առկայությունը հաստատվում են բժիշկ փորձագետի կողմից և կալանքի տակ գտնվելիս վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու վերաբերյալ դիմողի հայտարարություններով: Դեպքերի ընթացքը նույնպես ցույց է տալիս, որ ցավ և տանջանք նրան պատճառվել է դիտավորյալ, մասնավորապես՝ Լ.-ին առնչվող տեղեկություն ստանալու նպատակով (տե՛ս վերը՝ 53-54 կետեր):

58. "Ցավի կամ տանջանքի" լրջության աստիճանը գնահատելու համար Դատարանը հաշվի է առնում գործի բոլոր հանգամանքները՝ այդ վերաբերմունքի տևողությունը, դրա ֆիզիկական կամ հոգեբանական ազդեցությունը և, ինչպես որոշ գործերում է, տուժողի սեռը, տարիքը և առողջական վիճակը (տե՛ս վերը նշված *Bati-ի* վճիռը, կետ 120): Դատարանը նկատում է, որ քննարկվող ժամանակահատվածում դիմողն ընդամենը տասնինը տարեկան իգական սեռի ներկայացուցիչ է եղել, ով հակադրվել է մի քանի արական սեռի ոստիկանների, դիմողը, փաստորեն, անպաշտպան է եղել: Ավելին, վատ վերաբերմունքը տևել է մի քանի ժամ, որի ընթացքում նրան երկու անգամ ենթարկել են ծեծի և դաժան ֆիզիկական ու հոգեբանական ազդեցության այլ ձևերի:

59. Այս հանգամանքներում Դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ ամբողջության մեջ դիտարկելով և հաշվի

առնելով նպատակն ու դաժանությունը՝ քննարկվող վատ վերաբերմունքը դրսևորվել է խոշտանգման ձևով՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով:

60. Դատարանը եզրակացնում է, որ այս առումով տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

B. Արդյունավետ քննության ենթադրյալ չիրականացումը

1. Կողմերի դիրքորոշումները

61. Դիմողը հայտարարել է, որ դեպքերից անմիջապես հետո ինքը մի շարք հայտարարություններ է ներկայացրել՝ խնդրելով ոստիկանության համապատասխան աշխատակիցների նկատմամբ հարուցել քրեական գործ, նա նշել է նրանց անուններն ու պաշտոնները և հայտարարել, որ կարող է ճանաչել նրանց, ներկայացրել է իր վնասվածքների առնչությամբ բժշկական եզրակացությունը: Այդուհանդերձ, իր հայտարարություններից ոչ մեկը նպատակին չի հասել, և որևէ քննություն չի ձեռնարկվել՝ մինչև Դատարանին ներկայացված իր գանգատը չի տրամադրվել պատասխանող Կառավարությանը: Ինչ վերաբերում է 2003թ. մեկնարկած վարույթին, ապա դիմողն այն ժամանակին կամ արդյունավետ չի համարել: Ավելին, նա մտավախություն է ունեցել, որ իշխանությունները բացասական վերաբերմունք կցուցաբերեն այն փաստի նկատմամբ, որ ինքը գանգատ է ներկայացրել Եվրոպական դատարանին, և գտել է, որ իր հանդեպ նրանց վերաբերմունքը եղել է սարսափեցնող: Այդ պատճառով նա այս քննությանը չի ցուցաբերել ակտիվ մասնակցություն: Նա հայտարարել է, որ չնայած ապացույցներ է ներկայացրել քննիչին, իրեն երբևէ չեն տեղեկացրել քննության արդյունքի մասին:

62. Կառավարությունը որևէ կերպ չի մեկնաբանել այս բողոքը (տե՛ս վերը՝ 47-48 կետեր):

2. Դատարանի գնահատականը

63. Դատարանը նախևառաջ գտնում է, որ բժշկական եզրակացությունը և դիմողի բողոքներն ու ցուցմունքները միասին առաջացրել են լուրջ կասկած, որ նրա վնասվածքները կարող էին հասցված լինել ոստիկանության կողմից:

64. Երբ անձը ներկայացնում է հիմնավորված բողոք առ այն, որ ինքը ոստիկանության կողմից ենթարկվել է 3-րդ հոդվածով արգելված լուրջ վատ վերաբերմունքի, ապա այդ դրույթը, Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածով Պետության վրա դրված այն ընդհանուր պարտավորության հետ զուգորդված, որի ուժով Պետությունը պարտավոր է «իր իրավասության ներքո գնվող յուրաքանչյուրի համար ապահովել այն իրավունքներն ու ազատությունները, որոնք սահմանված են Կոնվենցիայում...», անուղղակիորեն պահանջում է, որպեսզի տեղի ունենա արդյունավետ պաշտոնական քննություն: Այդ քննությունը պետք է կարողանա հանգեցնել պատասխանատու անձանց բացահայտմանն ու պատասխանատվությանը (տե՛ս *Assenov and Others*, 1998թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռը, 1998-VIII ժողովածու, էջ 3290, կետ 102, և *Labita v. Italy* [Մեծ պալատ], թիվ 26772/95, կետ 131, ECHR 2000-IV): Դատարանի նախադեպային իրավունքում բնորոշված արդյունավետության նվազագույն չափանիշները նույնպես ներառում են պահանջներ, համաձայն որոնց՝ քննությունը պետք է լինի անկախ, անկողմնակալ և հրապարակային, և որ իրավասու մարմինները պետք է գործեն օրինակելի ջանասիրությամբ և բարեխղճությամբ (տե՛ս, օրինակ, *Isayeva and Others v. Russia* վճիռը, թիվ 57947/00, 57948/00 և 57949/00, 208-213 կետեր, 2005թ. փետրվարի 24):

65. Դատարանը գտնում է, որ վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ դիմողի հայտարարությունը քննելու դատավարական պարտականությունն առաջացել է այն ժամանակ, երբ նա գործը ներկայացրել է իրավասու մարմիններին, այսինքն՝ դատախազությանը և ոստիկանության պետին: Քննություն իրականացնելու մասին նրա միջնորդությունները ներկայացվել են դեպքից հետո մեկ ամսվա ընթացքում և պարունակել են դեպքերի

մանրամասն նկարագրություն, բացահայտորեն մատնացույց են արել կոնկրետ անձանց և ուղեկցվել են բժշկական եզրակացությամբ, ինչը հաստատել է նրա պատմածը: Այդուհանդերձ, որևէ քննություն չի իրականացվել: Ներքին գործերի նախարարությունում իրականացված քննությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 25) թեև հանգեցրել է կարգապահական պատասխանատվությունների, այնուհանդերձ, չի բացահայտել պատասխանատվության ենթարկված անձանց անունները կամ նրանց պատժելու հիմքերը: Միայն այս հիմնավորմամբ այն չի կարող համարվել արդյունավետ քննություն, և Կառավարությունն իրոք չի նպաստել դրա պատշաճ կատարմանը:

66. Քննությունը սկսվել է վիճարկվող իրադարձություններից միայն չորս տարի անց, երբ գործի վրա է հրավիրվել ազգային իշխանությունների ուշադրությունը՝ կապված Դատարանում դիմողի գործի քննության հետ: Կատարվել է քրեական գործով քննություն, որը, չնայած ուշացմանը, անխուսափելիորեն դատապարտված չէր տապալման, քանի որ գործի նյութերն արդեն իսկ պարունակում էին դիմողի կողմից ներկայացված բավարար գրավոր ապացույցներ: Այդուհանդերձ, այդ քննությունը բավարար չէր, քանի որ այն ձախողվել էր գործի հանգամանքները պարզելու հարցում և չէր տվել իր առջև դրված այնպիսի հարցի պատասխանը, ինչպիսին է դիմողի վնասվածքների առաջացումը (տե՛ս վերը՝ կետ 42):

67. 2004թ. մարտի 3-ին Գլխավոր դատախազը ցուցում է տվել գործով վարույթը վերսկսելու մասին, բայց դրա հետ կապված որևէ հաղորդում չի ստացվել: Ուստի Դատարանին մնում է եզրահանգել, որ վերջին երեք տարիների ընթացքում իշխանությունները ոչինչ չեն ձեռնարկել այն բացթողումները շտկելու համար, որոնց նրանք լավատեղյակ են:

68. Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ վատ վերաբերմունքի առնչությամբ դիմողի հայտարարությունների առթիվ արդյունավետ քննության բացակայության պատճառով:

II. ՎԱՏ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԻ ԱՌՆՉՈՒԹՅԱՄԲ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

69. Դիմողը նաև բողոքել է, որ իրեն չեն տրամադրել պաշտպանության արդյունավետ միջոց՝ կապված վատ վերաբերմունքի առնչությամբ իր բողոքի հետ: Նա հայտարարել է, որ քրեական գործի քննության հասնելու իր նախաձեռնած բոլոր փորձերը ձախողվել են, և նույն ճակատագրին են արժանացել դատարաններում քաղաքացիական դատավարության կարգով հատուցում ստանալու իր փորձերը: Նա վկայակոչել է 13-րդ հոդվածը, համաձայն որի.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

70. Կառավարությունը չի ներկայացրել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի առնչությամբ ներկայացված դիրքորոշումից տարբերվող այլ դիրքորոշում:

71. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը պահանջում է, որպեսզի այն դեպքում, երբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայով պահպանվող մեկ կամ մի քանի իրավունքների ենթադրյալ խախտում, տուժողին հասու լինի պետական ծառայողներին կամ պետական մարմիններին այդ խախտման համար պատասխանատվության ենթարկելու մեխանիզմ: Պայմանավորվող պետությունները որոշակիորեն ազատ են որոշելու այն եղանակը, որով նրանք կկատարեն այս դրույթի ներքո Կոնվենցիայով իրենց վրա դրված պարտականությունները: Որպես ընդհանուր կանոն, եթե առանձին միջոցն ինքնին լիովին չի բավարարում 13-րդ հոդվածի պահանջները, ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված միջոցների ամբողջությունը կարող

354

է այդպեսին լինել (այլոց շարքում տե՛ս *Kudla v. Poland* վճիռը [Մեծ պալատ], թիվ 30210/96, կետ 157, ECHR 2000-XI; տե՛ս նաև՝ *Čonka v. Belgium* վճիռը, թիվ 51564/99, կետ 75, ECHR 2002-I):

72. Այդուհանդերձ, 13-րդ հոդվածի ներքո Պետության ունեցած պարտավորության ծավալը տարբեր է՝ կախված բողոքի բնույթից, և կոնկրետ դեպքերում Կոնվենցիան պահանջում է նախատեսել առանձնահատուկ միջոցներ: Այսպես, կասկածելի մահվան կամ վատ վերաբերմունքի դեպքերում, ճանաչելով 2-րդ և 3-րդ հոդվածներով պաշտպանվող իրավունքների հիմնարար կարևորությունը, 13-րդ հոդվածը, փոխհատուցում վճարելու հետ մեկտեղ, պահանջում է անհրաժեշտության դեպքում կատարել սպառիչ և արդյունավետ քննություն, որը կարող է հանգեցնել մեղավոր անձանց բացահայտմանն ու պատասխանատվությանը (տե՛ս *Anguelova v. Bulgaria* վճիռը, թիվ 38361/97, 161-162 կետեր, ECHR 2002-IV, *Assenov and Others v. Bulgaria*՝ վերը նշված վճիռը, կետ 114, *Süheyla Aydın v. Turkey* վճիռը, թիվ 25660/94, կետ 208, 2005թ. մայիսի 24):

73. Տվյալ գործով ներկայացված ապացույցների հիման վրա Դատարանը գտավ, որ պետական իշխանությունները պատասխանատվություն են կրում 1999թ. փետրվարի 13-ին դիմողի ստացած վնասվածքների համար: Այս կապակցությամբ ազգային իշխանություններին դիմողի ներկայացրած բողոքները հիմնված են եղել միևնույն ապացույցների վրա և այդ պատճառով կարող են «փաստարկված» ճանաչվել՝ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի իմաստով (տե՛ս *Boyle and Rice v. the United Kingdom*, 1988թ. ապրիլի 27-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 131, էջ 23, կետ 52): Այսպիսով, իշխանությունները պարտավոր էին ոստիկանության աշխատակիցների դեմ դիմողի հայտարարությունների հիման վրա կատարել արդյունավետ քննություն: Վերը նշված պատճառների ուժով չի կարելի ընդունել, որ կատարվել է քրեական գործի արդյունավետ քննություն: Համապատասխանաբար, դիմողին հասու ցանկացած այլ միջոց, ներառյալ՝ վնասների փոխհատուցման հայցը, ունեցել է հաջող ավարտի սահմանափակ ներուժ: Չնայած քաղաքացիական դատարանները հնարավորություն ունեն փաստերին տալ ինքնուրույն և անկախ

գնահատական, գործնականում քրեական գործով նախնական քննությունն այնքան ծանրակշիռ դեր ունի, որ քաղաքացիական գործով հայցվորի կողմից ներկայացված նույնիսկ ամենահամոզիչ ապացույցը հաճախ կարող է ճանաչվել «անհամապատասխան»։ Դիմողի գործով ընթացած քաղաքացիական դատավարությունը վերը նշվածի ապացույցն է։ Դատարանը պարզապես հաստատել է դատախազի կարծիքն այն մասին, որ դիմողի բողոքն անհիմն է՝ առանց գործի փաստական հանգամանքներին գնահատական տալու (տե՛ս վերը՝ 29-30 կետեր)։ Այդ պատճառով վնասների հատուցման հայցային պահանջը, ըստ գործի հանգամանքների, եղել է ընդամենը տեսական և պատրանքային միջոց, ինչը չէր կարող ապահովել դիմողին հատուցման տրամադրում։

74. Ուստի Դատարանը գտնում է, որ ոստիկանության վատ վերաբերմունքի առնչությամբ դիմողին չի տրամադրվել պաշտպանության արդյունավետ ներպետական միջոց։ Հետևաբար՝ այս առումով տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում։

III. ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱԼԱՆՔԻ ԱՌՆՉՈՒԹՅԱՄԲ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ և 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

75. Դիմողը գանգատվել է, որ 1999թ. փետրվարի 13-ի իր ձերբակալումը, ոստիկանության բաժանմունքում ամբողջ գիշեր տևած արգելանքը և հետագա հնգօրյա կալանքը եղել են անօրինական։ Այս գանգատներն ընդունելի են հայտարարվել Կոնվենցիայի 5-րդ և 6-րդ հոդվածների ներքո։

Հոդված 5.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք։ Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

(a) անձին օրինական կերպով կալանքի տակ պահելն իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտվելուց հետո,

(b) անձի օրինական ձերբակալումը կամ կալանավորումը դատարանի օրինական կարգադրությանը չենթարկվելու համար կամ օրենքով նախատեսված ցանկացած պարտավորության կատարումն ապահովելու նպատակով,

(c) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար,

(d) անչափահասին կալանքի վերցնելն օրինական կարգադրության հիման վրա՝ դաստիարակչական հսկողության համար, կամ նրա օրինական կալանավորումը՝ նրան իրավասու իրավական մարմնին ներկայացնելու նպատակով,

(e) անձանց օրինական կալանքի վերցնելը՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխելու նպատակով, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդանոցներին, գինեմոլներին կամ թմրամոլներին կամ թափառաշրջիկներին օրինական կալանքի վերցնելը,

(f) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը նրա անօրինական մուտքը երկիր կանխելու նպատակով, կամ այն անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը, որի դեմ միջոցներ

են ձեռնարվում՝ նրան արտաքսելու կամ հանձնելու նպատակով:

...

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

Հոդված 6.

«Յուրաքանչյուր ոք...իրեն ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ ունի... դատարանի կողմից...արդար դատաքննության իրավունք»:

76. Կառավարությունն ընդունել է, որ դիմողի ձերբակալումը և կալանավորումը եղել են անօրինական: Այդուհանդերձ, այն հայտարարել է, որ դիմողը դադարել է այս կետում քննարկվող խախտումների գոհ լինելուց: Կառավարությունը հղում է կատարել Ռուստովի մարզային դատարանի նախագահի 2003թ. մարտի 5-ի որոշմանը, որը հաստատել է, որ դիմողի ձերբակալումը կատարվել է ներպետական օրենսդրության խախտմամբ, և որով 1999թ. փետրվարի 14-ի որոշումը վերացվել է:

77. Կառավարության կարծիքով՝ նշված որոշմամբ դիմողին հնարավորություն է ընձեռվել առանձին քաղաքացիական վարույթի կարգով պահանջելու հատուցում ազատությունից ապօրինի զրկվելու հետևանքով պատճառված ոչ նյութական վնասի համար, ինչպես որ նախատեսված է Քաղաքացիական օրենսգրքի 1070-րդ և 1100-րդ հոդվածներում: Կառավարությունը գտնում է, որ քանի որ դիմողը վնասների հատուցման համար մասն գործողությունների չի դիմել, նա չի սպառել ներպետական միջոցները և,

համապատասխանաբար, Դատարանը պետք է մերժի դիմողին ազատությունից զրկելու հետ կապված գանգատները:

78. Դիմողն առարկել է Կառավարության դիրքորոշման դեմ և պնդել իր գանգատները:

79. Առարկելով՝ Կառավարությունը միջնորդել է Դատարանին հաստատել, որ 2003թ. մարտի 5-ի որոշումն անդրադարձել է դիմողի՝ որպես տուժողի կարգավիճակի վրա, և որ դիմողը պետք է դիմի հատուցում ստանալու համար: Այդուհանդերձ, Դատարանը գտնում է, որ պատասխանող Կառավարության կողմից ներկայացվել է ըստ էության նույն առարկությունը, որը Դատարանը մերժել է գանգատն ընդունելու իր որոշման մեջ: Համապատասխանաբար, Դատարանը չի քննի Կառավարության առարկությունը:

A. Կալանքի օրինականությունը

80. Դատարանը վերը նշվածից եզրակացնում է, իսկ կողմերն էլ չեն վիճարկում, որ դիմողի ձերբակալումը, ոստիկանության բաժանմունքում ամբողջ գիշեր տևած նրա արգելանքը և դրան հաջորդած հնգօրյա վարչական կալանքը հավասարազոր են ազատությունից զրկելուն՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով:

81. Նախ, պետք է պարզել, թե արդյոք արգելանքը համապատասխանում է 5-րդ հոդվածի 1-ին կետում սպառնչ թվարկված ազատությունից զրկելու թույլատրելի հիմքերից որևէ մեկին, թե՛ ոչ: Դատարանը նկատում է, որ դիմողին անազատության մեջ պահելը կատարվել է երկու տարբեր ժամանակահատվածներում, այսինքն՝ դատավորի առջև 1999թ. փետրվարի 14-ին ներկայացվելուց առաջ և հետո: Այդ օրը որոշում է կայացվել դիմողին հնգօրյա կալանքի վերցնելու մասին՝ կապված նրա կողմից ենթադրաբար տեղի է ունեցել վարչական իրավախախտման հետ: Համապատասխանաբար, այդ տեսանկյունից նրա կալանավորումը լիովին համապատասխանում է նշված հիմքերից մեկին: Ինչ վերաբերում է ողջ գիշեր տևած արգելանքին, ապա այն ընդհանուր առմամբ անբացատրելի է

մնում: Դատարանը այդ ժամանակահատվածը կհետազոտի առանձին:

1. Ձերբակալումը և գիշերային արգելանքը

82. Դատարանը նշում է, որ դիմողին ազատությունից զրկելու մի փուլում նա մեղադրվել է վարչական իրավախախտում կատարելու մեջ և տեսականորեն կարող էր համարվել կալանավորված՝ Վարչական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի համաձայն, մինչև որ վարչական գործը կքննվեր դատարանի կողմից: Այնուամենայնիվ, պարզվում է, որ նրան ոստիկանության բաժանմունք բերելու իրական պատճառը եղել է նրանից Լ.-ի գործով տեղեկություն ստանալը և հարկադրելը՝ տալու իր բնակարանի բանալիները: Վարչական իրավախախտման մեջ դիմողին մեղադրելն ընդամենն առիթ է եղել վերջինիս հարցաքննելու համար:

83. Այս հանգամանքներում Դատարանը կարող է ձեռնպահ մնալ որոշելուց, թե արդյոք ամբողջ գիշեր տևած դիմողի արգելանքը ամբողջովին ներառվել է 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի ներքո, թե՛ ոչ, քանի որ ամեն դեպքում կկիրառվեն ստորև ներկայացվող գնահատականները:

84. Նախ, Դատարանը նկատում է, որ դիմողի նախնական ձերբակալման և ոստիկանության բաժանմունքում ամբողջ գիշեր պահելու առնչությամբ որևէ փաստաթուղթ չի հայտնաբերվել (տե՛ս վերը՝ կետ 27): Դրանից հետևում է, որ դիմողի ձերբակալումից մոտ քսան ժամ անց գոյություն չի ունեցել որևէ գրառում այն մասին, թե ով է դիմողը, ինչն է եղել նրան անազատության մեջ պահելու հիմքը, որքան է դրա նախատեսված տևողությունը: Եթե նույնիսկ ընդունենք, որ ոստիկանությունը մտադիր էր կազմելու վարչական իրավախախտման համար մեղադրանք, ապա դա չի ազատում նրանց այդպիսի կարևոր ձևականությունները կատարելու պարտականությունից՝ մինչև դիմողին արգելանքի վերցնելը: Այդ փաստն ինքնին պետք է դիտարկվի որպես շատ լուրջ բացթողում, քանի որ Դատարանի ձևավորված ավանդական մոտեցման համաձայն՝ անձի գաղտնի կալանավորումը լիովին հակասում է

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի՝ հիմնարար կարևորության երաշխիքներին և կոպտորեն խախտում է այդ դրույթը: Այնպիսի հարցերի առնչությամբ գրառումների բացակայությունը, ինչպիսիք են կալանավորման ամսաթիվը, կալանքի տևողությունը և վայրը, կալանավորվածի անունը, կալանավորելու հիմքերը և այն կատարող անձի անունը, պետք է դիտվի որպես օրինականության պահանջը և Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի նպատակը խախտող հանգամանք (տե՛ս վերը հիշատակված *Anguelova v. Bulgaria*-ի վճիռը, կետ 154, և *Kurt v. Turkey* 1998թ. մայիսի 25-ի վճիռը, Վճիռների և որոշումների ժողովածու, 1998-III, կետ 125):

85. Ավելին, գանգատն ընդունելի հայտարարելուց հետո Գառավարության պնդումներից կարելի է եզրահանգել, որ ըստ ներպետական օրենսդրության՝ դիմողի ձերբակալումը եղել է անօրինական (տե՛ս վերը՝ 39-40 կետեր):

86. Այս համատեքստում Գատարանը հանգում է այն հետևության, որ մինչև 1999թ. փետրվարի 14-ը դատավորի առջև դիմողի ներկայանալը՝ անագատության մեջ պահվելու ամբողջ տևողությունը չի համապատասխանում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի երաշխիքներին: Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել այս հոդվածի խախտում:

2. Հնգօրյա կալանքը՝ ոստիկանությանը դիմադրություն ցույց տալու մեղադրանքի հիման վրա

87. 1999թ. փետրվարի 14-ին դիմողը բերվել է դատավորի մոտ, ով գտել է, որ դիմողը դիմադրություն է ցույց տվել ոստիկանությանը, կատարել է Վարչական օրենսգրքի 165-րդ հոդվածով նախատեսված իրավախախտում, և որոշում է կայացրել դիմողին հինգ օրով կալանավորելու մասին: 2003թ. մարտի 5-ին այս որոշումը ճանաչվել է անօրինական և վերացվել է: Անհրաժեշտ է պարզել, թե արդյոք վարչական դատավարության արդյունքում նշանակված այս տույժը համապատասխանել է 5-րդ հոդվածին՝ առանց դատողություններ անելու վարչական գործով միևնույն որոշման կապակցությամբ 6-րդ հոդվածի ներքո բերված գանգատի էության վերաբերյալ:

88. Դատարանը հիշեցնում է *Benham v. the United Kingdom* վճռում սահմանված (1996թ. հունիսի 10-ի վճիռը, Ժողովածու, 1996-III, 40-42 կետեր) և այլ գործերում հիշատակված հետևյալ ընդհանուր սկզբունքները (տե՛ս *Lloyd and Others v. the United Kingdom*, 2005թ. մարտի 1-ի վճիռը, թիվ 29798/96, և *Perks and Others v. the United Kingdom*, 1999թ. հոկտեմբերի 12-ի վճիռը, թիվ 25277/94):

40. Տվյալ գործով որոշման ենթակա հիմնական հարցն այն է, թե արդյոք վիճարկվող կալանքը եղել է «օրինական»՝ ներառյալ այն հարցը, թե արդյոք այն համապատասխանել է «օրենքով նախատեսված ընթացակարգին», թե՛ ոչ: Այստեղ Կոնվենցիան ըստ էության հղում է կատարում ներպետական օրենսդրությանը և սահմանում է դրանով սահմանված նյութական և դատավարական կանոններին հետևելու պարտականությունը, սակայն այն պահանջում է նաև, որ ազատության ցանկացած սահմանափակում համապատասխանի 5-րդ հոդվածի կարգադրագրին, այն է՝ անձին պաշտպանի կամայականությունից...

41. Ներպետական իշխանությունների, հատկապես դատարանների, համար առաջնային են ներպետական օրենսդրության մեկնաբանումն ու կիրառումը: Այդուհանդերձ, քանի որ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի ներքո՝ ներպետական օրենսդրությանը չհամապատասխանելը հանգեցնում է Կոնվենցիայի խախտմանը, հետևաբար, Դատարանը կարող է և պետք է օժտված լինի որոշակի իշխանությամբ ստուգելու օրենքի համապատասխանությունը:

42. Կալանքի տևողությունը սկզբունքորեն օրինական կլինի, եթե այն հիմնված լինի դատարանի որոշման վրա: Այն հետևությունը, որ որոշում կայացնելիս դատարանը թույլ է տվել ներպետական օրենսդրության խախտում, անհրաժեշտաբար հետադարձ ուժով չի ազդում կալանքի միջանկյալ տևողության օրինականության վրա: Այս

հիմնավորմամբ Ստրասբուրգի մարմինները մշտապես մերժել են ընդունել գանգատներ այն անձանցից, որոնք դատապարտված լինելով քրեական հանցագործությունների համար՝ գանգատում մատնանշում են, որ իրենց դատապարտումը կամ պատիժը վերադաս դատարանների կողմից ճանաչվել են փաստական կամ իրավական սխալի արդյունք:

89. Դատարանը նկատում է, որ հնգօրյա կալանքն ի կատար է ածվել դատավորի որոշման հիման վրա, ով սկզբունքորեն իրավասու է եղել ընդունելու տվյալ որոշումը: Այս որոշման բովանդակային ճշտությունը, որպես կանոն, դուրս է մնում Դատարանում ստուգման շրջանակից, ինչպես բխում է վերը մեջբերված դատական նախադեպից: Այդուհանդերձ, այս գործը տարբերվում է այն գործերից, որոնցում վիճարկվող որոշումները դատական իշխանությունների կողմից ընդունվել են բարեխղճորեն՝ օրենքով նախատեսված ընթացակարգի հիման վրա: Ի տարբերություն դրանց, տվյալ գործում դատավորն իր իշխանությունն օգտագործել է Կոնվենցիայով նախատեսված երաշխիքներին ակնհայտորեն հակառակ: Ուստի, դրա հիման վրա սահմանված կալանքն անհամատեղելի է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ կամայականությունից պաշտպանելու ընդհանուր երաշխիքին:

90. Դրանից հետևում է, որ դիմողի հնգօրյա կալանքի կապակցությամբ թույլ է տրվել 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

B. Արդար դատաքննության իրավունք

1. 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի կիրառելիությունը

91. Թեև վարչական դատավարության նկատմամբ 6-րդ հոդվածի կիրառելիությունը չի վիճարկվում, Դատարանը սեփական նախաձեռնությամբ անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ այդ հարցին: Ստորև ներկայացված հիմնավորումներով Դատարանը

գտնում է, որ այս դատաքննությունը ներառում է «դիմողի դեմ քրեական մեղադրանք»:

92. Դատարանը գտնում է, որ այն հարցը որոշելիս, թե արդյոք իրավախախտումը որակվում է որպես Կոնվենցիայի իմաստով «քրեական», թե՛ ոչ, նախևառաջ անհրաժեշտ է պարզել, թե պատասխանող Պետության իրավական համակարգում տվյալ իրավախախտումը նախատեսող դրույթը արդյոք պատկանում է քրեակա՞ն օրենսդրությանը, թե՛ ոչ. երկրորդ, պետք է հաշվի առնել «իրավախախտման բնույթը» և նախատեսված պատժի խստությունը (տե՛ս *Oztürk v. Germany*, 1984թ. փետրվարի 21-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 73, էջ 18, կետ 50 և *Demicoli v. Malta*, 1991թ. օգոստոսի 27-ի վճիռը, մաս A, թիվ 210, էջ 15-17, կետ 31-34):

93. Ինչ վերաբերում է ներպետական որակմանը, Դատարանը նախկինում հետազոտել է կոնկրետ իրավական համակարգերում որպես վարչական բնորոշվող բնագավառը և գտել, որ այն ընդգրկում է որոշ իրավախախտումներ, որոնք իրենց բնույթով քրեական են, սակայն չափազանց պարզունակ են քրեական իրավունքով և դատավարությանը կարգավորվելու համար (տե՛ս *Palaoro v. Austria*, 1995թ. հոկտեմբերի 23-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 329-B, էջ 38, 33-35 կետեր): Ռուսաստանյան համակարգում նույնպես դա առկա է:

94. Դատարանը նաև նկատում է, որ ազատությունից զրկելը, որը կիրառվել է որպես իրավախախտման համար պատիժ, սովորաբար պատկանում է քրեական բնագավառին, եթե այն իր բնույթով, տևողությամբ կամ կատարման եղանակով ակնհայտորեն վնասակար չէ (տե՛ս *Engel and Others v. the Netherlands*, 1976թ. հունիսի 8-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 22, կետ 82-83 և *Ezeh and Connors v. the United Kingdom* [Մեծ պալատ], թիվ 39665/98 և 40086/98, 69-130 կետեր, ECHR 2003-X): Տվյալ գործում դիմողը հինգ օրով զրկվել է ազատությունից և այդ ողջ ժամանակաընթացքում գտնվել կալանավայրում: Վերջապես, դիմողի նկատմամբ կիրառված սանկցիայի նպատակը եղել է լիովին պատժիչ:

95. Այս դիտարկումները բավարար են որոշելու, որ իրավախախտումը, որի կատարման մեջ դիմողը մեղադրվել է,

կարող է որակվել որպես Կոնվենցիայի իմաստով «քրեական»: Հետևաբար՝ 6-րդ հոդվածը կիրառելի է:

2. Արդյոք դիմողի նկատմամբ դատաքննությունը արդար է եղել

96. Կառավարությունն ընդունել է, որ խնդրո առարկա վարույթը թերի է եղել ինչպես ներպետական իրավունքի, այնպես էլ Կոնվենցիայի տեսանկյունից: Իսկպես, վերը նշված որոշումը բեկանող դատական ակտում նշվել է, որ «դիմողին դատապարտած դատավորը չի հետազոտել գործի հանգամանքները և չի հաստատել, թե արդյոք դիմողը մեղավոր է եղել վարչական իրավախախտման համար, թե՛ ոչ»: Դա հաստատում են դիմողի հայտարարություններն այն մասին, որ դատավարությունը մրցակցային չի եղել, և որ նույնիսկ դատավարության արտաքին կողմն այն աստիճան է անտեսվել, որ ինքը նույնիսկ հնարավորություն չի ունեցել պարզելու դատավոր Պ.-ի մոտ կարճ ժամանակով իրեն բերելու պատճառը:

97. Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

IV. ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՄԱՆ ՀԱՍԱՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏՎԵԼՈՒ ԴԵՄ ԲՈՂՈՔ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԱՆՀՆԱՐԻՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

98. Դիմողը պնդել է, որ ներպետական օրենսդրության հիման վրա՝ իր վարչական կալանքը թույլատրող որոշումը ենթակա չի եղել բողոքարկման: Այդ հիմքով նա պնդել է, որ այս առումով չի ունեցել իրավական պաշտպանության որևէ արդյունավետ ներպետական միջոց: Նա վկայակոչել է Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը, որն ամրագրում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները

խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնն գործող անձինք»:

Այս գանգատն ընդունելի է հայտարարվել նաև Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ներքո, համաձայն որի.

3. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով գրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է:

99. Կառավարությունն ընդունել է, որ ներպետական օրենսդրությունում նախատեսված չէ նման որոշման բողոքարկման հնարավորություն:

100. Դատարանը, նախ, վկայակոչում է վերը նշված հետևությունը, որ դիմողի վարչական կալանքը թույլատրող որոշումն ընդունվել է «օրենքի հիման վրա ստեղծված դատարանի կողմից» 6-րդ հոդվածի գործողության շրջանակներում ընթացող դատավարությունում (տե՛ս վերը՝ 90 և 95 կետեր):

101. Դատարանը հիշեցնում է, որ սխալ դատական որոշման վերանայում խնդրելու իրավունքը չի ճանաչվում որպես ընդհանուր սկզբունք (տե՛ս *Delcourt v. Belgium*, 1970թ. հունվարի 17-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 11, էջ 14, կետ 25): Թիվ 7 Արձանագրության 2-րդ հոդվածով այս իրավունքը նախատեսված է քրեական գործերի համար՝ բացառությամբ աննշան բնույթ կրող հանցագործությունների: Այդուհանդերձ, դիմողը չի հիմնվել այս հոդվածի վրա և որևէ փաստարկ չի ներկայացրել առ այն, թե իր քրեական մեղադրանքը վերաբերում է «աննշան հանցագործության», թե՛ ոչ: Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում սեփական նախաձեռնությամբ բարձրացնել այս հարցը:

102. 13-րդ հոդվածի վերաբերյալ Դատարանը գտնում է, որ 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը՝ 13-րդ հոդվածի համեմատ, *հատուկ կանոն* է, այլ կերպ՝ 13-րդ հոդվածի պահանջները նվազ խիստ են, քան 6-րդ հոդվածով նախատեսվածները, և դրանք այստեղ ներառված են (վերապահումներով՝ տե՛ս *Kamasinski v. Austria* 1989թ. դեկտեմբերի 19-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 168, էջ 45-47, կետ 110): Որպես կանոն, 13-րդ հոդվածը չի կիրառվում այն դեպքերում, երբ Կոնվենցիայի ենթադրյալ խախտումը տեղի է ունեցել դատական քննության համատեքստում (տե՛ս *Pizzetti v. Italy*, 1993թ. փետրվարի 26-ի վճիռը, Շարք A, թիվ 257-C, էջ 40-41, կետ 41): Այս սկզբունքից միակ բացառությունն են կազմում 13-րդ հոդվածի ներքո զանգատները, որոնք վերաբերում են «ողջամիտ տևողության» պահանջի խախտմանը (տե՛ս *Kudla v. Poland* վճիռը [Մեծ պալատ], թիվ 30210/96, 146-149 կետեր, ECHR 2000-XI): Քանի որ սույն գործով այդ խնդիրն առկա չէ, ուստի 13-րդ հոդվածի առանձին խախտում տեղի չի ունեցել:

103. Իսկ ինչ վերաբերում է 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետին, ապա Դատարանը նկատում է, որ դրա երաշխիքները սկզբունքորեն վերաբերելի չեն 5-րդ հոդվածի 1(a) կետի ներքո կատարված ազատությունից զրկելուն, քանի որ ազատությունից զրկելու նկատմամբ դատական վերահսկողությունը պետք է որ արդեն իրագործված լինի սկզբնական դատապարտմամբ (տե՛ս *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, 1971թ. հունիսի 18-ի վճիռը (ըստ էության), Շարք A, թիվ 12, էջ 40, կետ 76): Անդրադառնալով տվյալ գործի փաստերին՝ դիմողի հնգօրյա կալանքը բացառապես հիմնված է եղել դատավորի կողմից դատապարտվելու վրա, ուստի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը չի պահանջում առանձին դատական մարմնի կողմից այդ որոշման վերանայում:

104. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Դատարանը հանգում է այն հետևության, որ այս զանգատն առանձին խնդիր չի հարուցում Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի կամ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ներքո:

V. ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

105. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն.

Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանն անհրաժեշտության դեպքում որոշում է տուժածին արդարացի բավարարում տրամադրել:

A. Վնասը

106. Դիմողը պահանջել է 100 000 եվրո ոչ նյութական վնասի համար՝ այն վնասվածքների և ապրումների կապակցությամբ, որոնք նա ունեցել է ոստիկանության կողմից իր նկատմամբ ցուցաբերված վատ վերաբերմունքի արդյունքում, այն տառապանքի կապակցությամբ, որը նրան պատճառվել է վարչական դատավարության ու նշանակված կալանքի, ինչպես նաև վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ իր բողոքները իշխանությունների համապատասխան արձագանքին չարժանանալու հետևանքով:

107. Որպես նյութական վնասի հատուցում նա պահանջել է 25 ուրլի՝ իր հնգօրյա կալանքի համար կալանավայրում գանձված գումարը:

108. Կառավարությունը որևէ կերպ չի մեկնաբանել դիմողի պահանջները՝ դա մասամբ պատճառաբանելով վատ վերաբերմունքի առթիվ շարունակվող քննությամբ, մասամբ էլ՝ կալանքի վերաբերյալ զանգատի հետ կապված՝ ներպետական պաշտպանության միջոցները չսպառելու իրենց առարկությամբ:

109. Դատարանը գտնում է, որ վերը պարզվեց, որ իշխանությունները խոշտանգել են դիմողին, այդ կապակցությամբ չեն իրականացրել արագ և հրապարակային քննություն՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածին համապատասխան: Նաև

հաստատվել է, որ նրան ազատությունից զրկել են 5-րդ հոդվածի խախտմամբ և 6-րդ հոդվածին հակասող ընթացակարգով: Եվ վերջապես, դիմողն ամիսներ շարունակ մեծ ջանքեր է գործադրել վատ վերաբերմունքի համար ներպետական միջոցներով փոխհատուցում ստանալու անհաջող փորձերի վրա: Դիմողը պետք է որ մեծապես տառապած և ընկճված լինի այս բոլոր հանգամանքների պատճառով: Հաշվի առնելով վերը նշված նկատառումները՝ Դատարանը վճռում է դիմողին տրամադրել 35 000 եվրո ոչ նյութական վնասի համար և 25 օրվի՝ նյութական վնասի համար՝ հավելած ցանկացած հարկային վճարում, որ կարող է կատարվել այդ գումարից:

B. Ծախսերը և ծախքերը

110. Դիմողը պահանջել է 5 000 օրվի՝ ծախսերի և ծախքերի համար, որոնք ինքը կատարել է ներպետական վարույթներում և Դատարանի առջև՝ ներառյալ զինանշանային տուրքը, թարգմանության, փոստային և գրեմական ծախսերը:

111. Կառավարությունը չի առարկել:

112. Այս պայմաններում Դատարանը գտնում է, որ դիմողի բողոքը պատճառաբանված է, ուստի տրամադրում է նրան 5 000 օրվի՝ ծախսերի և ծախքերի համար՝ հավելած ցանկացած հարկային վճարում, որ կարող է կատարվել այդ գումարից:

C. Տուգանային տոկոսները

113. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ,

2. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ դիմողի արած հայտարարությունների հիման վրա արդյունավետ քննության բացակայության կապակցությամբ,

3. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում՝ վիճարկվող վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ արդյունավետ միջոցների բացակայության առնչությամբ,

4. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում՝ դիմողի ձեռքակալման և ամբողջ գիշեր տևած կալանքի կապակցությամբ,

5. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում դիմողի հնգօրյա կալանքի կապակցությամբ,

6. *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում,

7. *վճռում է*, որ անջատ վիճելի հարցեր չկան Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի և 13-րդ հոդվածի ներքո վարչական իրավախախտման համար տույժ կիրառելու որոշման բողոքարկման իրավունքի բացակայության կապակցությամբ,

8. *վճռում է*, որ՝

(a) պատասխանատու Պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում վճարի դիմողին հետևյալ գումարները.

(i) 25 (քսանհինգ) ռուբլի՝ նյութական վնասի համար,

(ii) 35 000 (երեսունհինգ հազար) եվրո՝ ոչ նյութական վնասի համար, որը կփոխարկվի պատասխանող Պետության արժույթով՝ վճարման օրվա փոխարժեքով,

(iii) 5 000 (հինգ հազար) ռուբլի՝ ծախսերի և ծախքերի համար

(iv) ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել վերը նշված գումարներից,

(b) վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

9. *մերժում է* արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի մնացյալ պահանջները:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2006թ. մարտի 9-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

ՍԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

**ՌԱՍՄԱՀԱՅԸ ԵՎ ԱՅԼՈՔ ԸՆԴՂԵՄ ՆԻԴԵՈՒԱՆՆԵՐԻ գործով
ՎՃԻՌ**

Ստրասբուրգ, 15 մայիսի 2007թ.

Ռամասահայր եւ այլոք ընդդեմ Նիդեռլանդների գործով,

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, որպես Մեծ Պալատ նիստ գումարելով, կազմով՝

նախագահ՝

պրն J.-P. COSTA,

դատավորներ՝

պրն L. WILDHABER,

պրն C.L. ROZAKIS,

սրր Nicolas BRATZA,

պրն P. LORENZEN,

պրն L. LOUCAIDES,

պրն I. CABRAL BARRETO,

տկն N. VAJIĆ,

տկն S. BOTOCHAROVA,

տկն A. MULARONI,

պրն S. PAVLOVSKI,

տկն E. FURA-SANDSTRÖM,

պրն K. HAJIYEV,

պրն D. SPIELMANN,

Տկն D. JOČIENĖ,

պրն D. POPOVIĆ,

Ad hoc դատավոր՝

տկն W. THOMASSEN,

քարտուղարի տեղակալ՝

պրն M. O'BOYLE,

դռնփակ խորհրդակցություն անցկացնելով 2006թ. հոկտեմբերի 18-ին եւ 2007թ. փետրվարի 21-ին, 2007թ. փետրվարի 21-ին ընդունեց հետեւյալ վճիռը:

ՓԱՍՏԵՐԸ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

12. Առաջին երկու դիմողները՝ պրն Ռեմե Գասուտա Ռամսահայը և տկն Միլդրեդ Վիոլա Ռամսահայը, պրն Մորավիա Միդիարտա Գասուտա Ռամսահայի («Մորավիա Ռամսահայ») պապն ու տատը մահացել են: Նրանք երկուսն էլ ծնվել էին 1938թ.: Նրանք իրենց թռան խնամակալներն էին մինչև վերջինիս՝ տասնութ տարեկանում չափահաս դառնալը: Երրորդ դիմողը՝ պրն Ռիկի Մորավիա Գասուտա Ռամսահայը՝ ծնված 1960թ., Մորավիա Ռամսահայի հայրն է:

13. Մորավիա Ռամսահայը ծնվել է 1979թ. դեկտեմբերի 6-ին: Նա մահացել է 1998թ. հուլիսի 19-ին:

A. Գործի հանգամանքները

1. Մորավիա Ռամսահայի մահվան եւ դրան հաջորդող իրադարձությունների հետ կապված հանգամանքները

14. 1998թ. հուլիսի 19-ին, կիրակի օրը, երեկոյան Ամստերդամի Բիժլմերներ շրջանում տեղի ունեցած Կվակոյի փառատոնի (Սուրինամի ներգաղթյալների համայնքի կողմից նշվում էր Սուրինամում ստրկության վերացման 135-րդ տարեդարձը) ժամանակ Մորավիա Ռամսահայը ատրճանակի սպառնալիքով ստիպել է մի մոտոցիկլավարի իրեն հանձնել մոտոցիկլը: Նա կարողացել է մոտոցիկլավարից իլել մոտոցիկլը:

15. Պրն Հոսենին նկատել է հետիոտն շրջող երկու ոստիկանի, ովքեր հափշտակության մասին ռադիոյով զեկուցել են Ֆլիեբրոստրեֆի ոստիկանատուն՝ հերթապահ ոստիկանին: Վերջինս, իր հերթին, այդ մասին հայտնել է այդ տարածքում պարեկություն անող ոստիկաններին: Միաժամանակ, պրն Հոսենին և երկու ոստիկանները փորձել են հետապնդել մոտոցիկլը վարող Մորավիա Ռամսահային, սակայն չեն կարողացել բռնել նրան:

16. Պրն Հոսենիի եւ երկու ոստիկանի հետագա ցուցմունքների միջեւ առաջացել են հակասություններ այն հարցում թե արդյո՞ք պրն Հոսենին հայտնել է, որ Մորավիա Ռամսահայը զինված է եղել: Պրն Հոսենին նշել է, որ ինքը նման տեղեկություն հայտնել է, սակայն իրեն լավ չեն լսել: Երկու ոստիկանները նշել են, որ իրենք իրազեկ չեն եղել այդ փաստին, ուստի չէին կարող ոստիկանատուն նման տեղեկություն հաղորդել:

17. Հինգ րոպե անց երկու համազգեստավոր ոստիկաններ՝ ոստիկան Բրոնսը եւ Բալստրան, որոնք տարածքում պարեկություն էին անում ոստիկանական մեքենայով, «Հիգենբոս» կոչվող շինության կողքին նկատել են մոտոցիկլ, որը վարող անձը համապատասխանում էր Մորավիա Ռամսահայի նկարագրին: Նրանք կանգնացրել են մեքենան եւ դուրս եկել մեքենայից: Ոստիկան Բալստրան վազելով հետապնդել է մոտոցիկլը վարողին, ով հետագայում ճանաչվել է որպես Մորավիա Ռամսահայ, եւ փորձել է ձերբակալել նրան: Տեղի է ունեցել կարճատև ծեծկռտուք, որից հետո Մորավիա Ռամսահային հաջողվել է փախչել:

18. Ոստիկան Բալստրան նկատել է, որ Մորավիա Ռամսահայն ցանկանում է ատրճանակը հանել տաբատի գոտուց: Ոստիկան Բալստրան գետնին է նետել ձեռքի ռադիոն, հանել իր ծառայողական ատրճանակը եւ հրամայել Մորավիա Ռամսահային վայր դնել զենքը: Վերջինս չի կատարել հրամանը: Այնուհետեւ նրանց է մոտեցել ոստիկանական մեքենան վարող ոստիկան Բրոնսը: Նշվել է, որ Մորավիա Ռամսահայը բարձրացրել է իր զենքը եւ պահել ոստիկան Բրոնսի ուղղությամբ, ով եւս հանել է իր ծառայողական ատրճանակը եւ կրակել: Այդ կրակոցով նա վիրավորել է Մորավիա Ռամսահային պարանոցից:

19. Մորավիա Ռամսահայի եւ ոստիկաններ Բրոնսի ու Բալստրայի միջև հակամարտությունը նկատել է միայն մեկ վկա՝ պրն Պետրուս վան դեն Հյուվելը, ով տեսարանին հետեւել էր «Հիգենբոս» կոչվող շինության հինգերորդ հարկից: Սակայն, երբ տեսել է, որ ատրճանակներ են հանվել, պատսպարվել է բազրիքների հետեւում, ուստի կրակոցները չի նկատել:

20. Մի քանի այլ վկաներ հակամարտությունը տեսել են առնվազն տասնհինգ մետր հեռավորությունից: Այս վկաներից որեւէ մեկը

հետագայում չի վկայել Մորավիա Ռամսահայի ձեռքում ատրճանակ տեսնելու մասին:

21. Ժամը 10.03-ին ոստիկաններից մեկը (հետագայում հաստատվել է, որ այդ ոստիկանը պրն Բրոնսն էր) հեռաձայնել է Ֆլիեբրոտդեֆի ոստիկանատուն եւ հայտնել, որ ինքը կրակել է ինչ-որ մեկին եւ խնդրել շտապ օգնություն ուղարկել:

22. Երբ շտապ օգնության ծառայությունը գրեթե ժամը 10.15-ին հասել է դեպքի վայր, Մորավիա Ռամսահայն արդեն մահացել էր:

23. Վերադառնալով Ֆլիեբրոտդեֆի ոստիկանատուն՝ ոստիկան Բրոնսը տեսնվել է Ամստերդամի ոստիկանապետի՝ Վան Ռիեսենի հետ, որը նրան աջակցել է: Դիմողների պնդմամբ, ոստիկանապետ Վան Ռիեսենը հանդես է եկել Դր Թելեգրաֆ օրաթերթում, որում նշել է. «Ես թույլ չեմ տա, որ ստեղծվի որևէ քննչական կոմիտե»:

24. Ամստերդամի՝ սպանությունների հարցերով հետաքննիչը Մորավիա Ռամսահայի աճյունը գննել է մինչև նրան դեպքի վայրից տեղափոխելը: Դատախազին ուղղված իր զեկույցում նա արտահայտել է նախնական կարծիք առ այն, որ մահվան պատճառ է հանդիսացել պարանոցի կենսական օրգանները կամ հյուսվածքները վնասած կրակոցը:

25. Ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան պատահարից մի քանի օր անց անցել են իրենց ծառայողական պարտականությունների կատարմանը:

2. Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի կատարած քննչական գործողությունները

26. Տեղական ոստիկանները ժամանել են դեպքի վայր, շրջափակել այն եւ գրառել պրն Վան դեն Հյուվելի եւ հակամարտության այլ ակնատեսների անունները:

27. Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի դատաբժիշկները հավաստագրել են պատահարը՝ հիմնականում լուսանկարների միջոցով, որոնք հետագայում կցվել են քրեական գործին: Նրանք հայտնաբերել են փամփուշտը, որն անցել էր Մորավիա Ռամսահայի մարմնի միջով եւ վնասել ակնախոռոչը (փամփուշտն այլ հետք չէր թողել): Նրանք հայտնաբերել են նաեւ Մորավիա

Ուսման համարի ատրճանակը, որը լիցքավորված էր եւ կրակելուն պատրաստ:

28. Այդ գիշեր, ավելի ուշ, ժամանել է Ամստերդամի ոստիկանության օպերատիվ խումբը («Արագ գործող խումբ»), որը հարցաքննել է «Հիգենբոս» կոչվող շինության բնակիչներին, ովքեր այդ պահին եղել են իրենց բնակարաններում: Բնակարաններից մեկում եղել է տասներկուամյա մի աղջիկ՝ օրիորդ Սանգետա Էդվինս Պամելա Մանգրան: Վերջինս նշել է, որ երբ վերելակով իջել է առաջին հարկ, վերելակի դռների առջեւ մոտոցիկլ է եղել կանգնած: Վերելակից դուրս գալուց նա լսել է կրակոցի ձայն: Նա տեսել է երկու ոստիկանի եւ լսել, որ նրանցից մեկն ասել է. «Ես կրակեցի»: Նա տեսել է տղամարդ գոհին գետնին ընկած:

29. Մի քանի օրվա ընթացքում Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի ոստիկանները հարցաքննել են տարբեր վկաների, որոնց ցուցմունքները հակիրճ ներկայացվում են ստորեւ:

(a) Պրն Հոսենի

30. Պրն Վինոդկումար Հոսենին իր մոտոցիկլի հափշտակության մասին Ամստերդամի ոստիկանությանը հայտնել է 1998թ. հուլիսի 19-ին:

31. Պրն Հոսենին մոտոցիկլը գնել էր այդ շաբաթվա սկզբին: Հուլիսի 19-ի գիշերը նա մոտոցիկլով գնացել էր Կվակոյի փառատոն՝ հանդիպելու իր ընկերուհուն: Երբ նա վերջինիս հետ էր, նրան է մոտեցել մի անծանոթ եւ ասել. «Իջի՛ր, իջի՛ր, այլապես կկրակեմ»: Պրն Հոսենին զգացել է, որ իր ձախ կողքը ինչ-որ բան է սեղմում: Ներքեւ նայելով՝ տեսել է կոռոջ ատրճանակ: Նա չի ցանկացել թողնել մոտոցիկլը, սակայն ընկերուհին խորհուրդ է տվել այն թողնել, այլապես անծանոթը կկրակի: Այնուհետեւ նա թողել է մոտոցիկլը եւ վազել ոստիկանների հետեւից:

32. Պրն Հոսենին նրանցից մեկին հայտնել է, որ ատրճանակի սպառնալիքի ներքո հափշտակել են իր մոտոցիկլը, եւ նրանք պետք է վազքով հետեւեն իրեն: Նա նկարագրել է մոտոցիկլը եւ այն հափշտակողին: Պրն Հոսենին եւ երկու ոստիկանը վազել են

հափշտակողի հետեւից, սակայն նա մոտոցիկլով արդեն հեռացել էր:

33. Պրն Հոսենին այնուհետև ոստիկանների ռադիոյով լսել է, որ մոտոցիկլը գտնվել է: Ոստիկանների հետ նա վազելով հասել է իր մոտոցիկլի գտնվելու վայրը եւ ճանաչել այն:

(b) Օրինորդ Բոնդո

34. Օր. Անիտա Անջիլնի Բոնդոն՝ պրն Հոսենիի ընկերուհին, հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 19-ին: Նա իր եղբոր հետ գնացել էր Կվակոյի փառատուն, որտեղ հանդիպել է պրն Հոսենիին: Վերջինս նոր էր գնել մոտոցիկլը: Օր. Բոնդոյի եղբայրը գնացել էր իրենց երեքի համար հյուք բերելու: Տասնհինգ րոպե անց նրան եւ պրն Հոսենիին մոտեցել է մի երիտասարդ, որը նայում էր իրեն եւ մոտոցիկլին: Երիտասարդն ասել է պրն Հոսենիին. «Իջի՛ր, իջի՛ր», եւ պրն Հոսենիի որովայնին սեղմել ատրճանակի նման ինչ-որ իր: Սկզբում նրան թվացել է, թե պրն Հոսենիի ընկերներից մեկը կատակում է, սակայն նրա դեմքի արտահայտությունից հասկացել է, որ այդպես չէ:

35. Երբ երիտասարդն ասել է. «Իջի՛ր, իջի՛ր, այլապես կկրակեմ», նա ստիպել է ընկերոջը թողնել մոտոցիկլը: Պրն Հոսենին վազել է օգնություն խնդրելու, իսկ այդ ընթացքում երիտասարդը նստել է մոտոցիկլը եւ հեռացել: Պրն Հոսենին վերադարձել է երկու ոստիկանների հետ եւ նրանք միասին գնացել են փնտրելու երիտասարդին: Օր. Բոնդոն մի պահ միացել է նրանց, բայց եղբայրը նրան հետ է կանչել: Նրանք միասին վազել են ոստիկանների ուղղությամբ: Հասնելով «Հիգենրոս» կոչվող շինությանը՝ նրանք տեսել են մեծ թվով մեքենաներ: Պրն Հոսենին ասել է, որ գողը բռնված է, եւ ոստիկանը կրակոցով վիրավորել է նրան:

(c) Պրն Վան դեն Հյուվել

36. Պրն Պետրուս վան դեն Հյուվելը հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 19-ին: Նա նշել է, որ ապրում է «Հիզենբոս» կոչվող շինության հինգերորդ հարկում:

37. Բազրիքից ներքե նայելիս նկատել է վազող ոստիկաններին: Նա նկատել է նաև մուտքին մոտեցող թխամաշկ եւ սափրած գլխով մի երիտասարդի: Նա տեսել է, թե ոստիկանն ինչպես է ուզում բռնել նրան՝ քաշելով թեւից: Երիտասարդը խույս է տվել, եւ ոստիկանը չի կարողացել բռնել նրան:

38. Թխամաշկ տղամարդն այնուհետեւ իր գրպանից կամ տաբատի գոտուց (պրն Հյուվելը հստակ չի տեսել) հանել է ատրճաճակը: Ձեռքն արծաթաճուխրագույն էր՝ մուգ գույնի ձգանով: Պրն Վան դեն Հյուվելի բնագոյանն արծագանքը եղել է բազրիքի հետեւում թաքնվելը: Հետաքրքրասիրությունից դողված նա հայացք է նետել եւ նրան թվացել է, որ ոստիկանը մի քանի քայլ է արել դեպի մուտքը: Թխամաշկ մարդը դեռեւս ձեռքում պահում էր ատրճաճակը: Նա այն չէր պահել կոնկրետ ուղղությամբ, սակայն դեռեւս ցած չէր իջեցրել: Այս ամենը տեղի է ունեցել շատ արագ, գրեթե վայրկենաբար:

39. Այդ ժամանակ մոտեցել է երկրորդ ոստիկանը: Նա առնվազն չորս անգամ լսել է՝ «Վայր դի՛ր», հրամանը: Թխամաշկ մարդը պետք է որ լսած լիներ, սակայն չի արձագանքել այդ հրամանին: Պրն Վան դեն Հյուվելը լսել է կրակոց եւ տեսել թխամաշկ մարդուն ընկած: Ձեռքն ընկել է գետնին՝ մի քանի մետր այն կողմ: Առաջին ոստիկանը մոտեցել է թխամաշկ մարդուն՝ ստուգելու համար: Երկրորդ ոստիկանը խոսել է ինչ-որ սարքով, որից հետո տեղ է հասել ոստիկանական օգնությունը: Նա փորձել է իր հեռախոսով կանչել ոստիկանների, բայց նրան ասել են, որ շտապ օգնության ծառայությունը ճանապարհին է: Նա մինչեւ ներքե իջնելը եւ որպես վկա իր անունը հայտնելը որոշ ժամանակ կանգնել եւ դիտել է վերեւից:

(d) Ոստիկան Դեբեր

40. Ոստիկան Դեբերը հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 20-ին: Նախորդ գիշեր՝ մոտավորապես 10.05-ին ոստիկան Բունատրայի հետ նա պարեկություն էր անում Կվակոյի փառատոնում:

41. Ոստիկան Դեբերին դիմել է անձանոթ մի երիտասարդ՝ հայտնելով, որ իր մոտոցիկլը մեկ րոպե առաջ հափշտակել են: Նա իրեն է հանձնել մոտոցիկլի ապահովագրության փաստաթղթերը եւ ցույց տվել, թե որ ուղղությամբ է գնացել մոտոցիկլը հափշտակողը: Ոստիկան Դեբերը եւ Բունատրան, երիտասարդի հետ, վազել են վերջինիս ցույց տված ուղղությամբ: Վազելու ընթացքում ոստիկան Դեբերը ռադիոյով մոտոցիկլի նկարագիրը հայտնել է նաեւ այլ ոստիկանների: Այդ պահին նա տեղյակ չի եղել, որ հափշտակողը զինված է. մոտոցիկլի տերն այդ մասին չի նշել: Ոստիկան Դեբերը ենթադրել է, որ հափշտակողը սոսկ ֆիզիկական ուժ է կիրառել. մոտոցիկլի տերը հայտնել է միայն, որ խլել են իր մոտոցիկլը:

42. Երբ հափշտակողը հայտնվել է նրանց տեսադաշտում, նա սկսել է վարել մոտոցիկլը: Նրանք շարունակել են վազել, սակայն հափշտակողն ավելի է արագացրել մոտոցիկլի ընթացքը: Ոստիկան Դեբերը ռադիոյով հայտնել է մոտոցիկլի եւ այն վարողի նկարագիրը, ինչպես նաեւ այն հնարավոր ուղղությունները, որոնցով մոտոցիկլը կարող էր ընթանալ: Նրանք շարունակել են վազել. հետիոտների անցուղի հասնելուն պես ոստիկան Դեբերն իր ռադիոյով լսել է, որ մեկ այլ ոստիկան կրակել է եւ դրանից անմիջապես հետո շտապ օգնություն է խնդրել: Ոստիկան Դեբերի գնահատմամբ՝ իր կողմից մոտոցիկլի նկարագրի մասին հայտնելուց մինչեւ կրակոցի մասին հաղորդումն ընկած ժամանակահատվածը տևել է մեկ րոպե, բայց ինքը համոզված չէր դրանում:

43. Քանի որ ոստիկաններ Դեբերն ու Բունատրան զարմացած կանգնել էին՝ շիասկանալով, թե ինչ կապ կա կրակոցի եւ մոտոցիկլի հափշտակության միջեւ, մոտոցիկլի տերը, որը, հավանաբար, լսել էր ոստիկանների ռադիոյով, նրանց հայտնել է, որ հափշտակողն ուներ արծաթամոխրագույն ատրճանակ:

44. Ոստիկաններ Դեբերն ու Բունատրան եւ մոտոցիկլի տերն ուղղվել են դեպի դեպքի վայրը՝ «Հիզենբոս» կոչվող շինությունը:

Նրանք տեսել են գետնին ընկած մի մարդու, որի կողքին ծնկել էին երկու ոստիկան: Մոտենալով՝ նրանք ճանաչել են մոտոցիկլը:

(e) Ոստիկան Բրամ

45. Ոստիկան Պատուխ Անտոնիուս Բրամը հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 20-ին: Նրա գործառույթն էր երկկողմ ռադիոհաղորդակցության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելը:

46. 1998թ. հուլիսի 19-ին՝ ժամը 9.55-ին, նա պահակետում էր, երբ երկկողմ ռադիոյով լսել է մի հսկիչ ոստիկանի զեկույց այն մասին, որ վերջինս հետետում է մոտոցիկլ հափշտակած մի երիտասարդի: Փոքր-ինչ անց ոստիկանը հեռաձայնել է՝ հայտնելով, որ հափշտակողը մոտոցիկլը քշելով հեռացել է, ինչպես նաև հայտնել է, թե որ ուղղությամբ է մոտոցիկլը տարվել: Ձեկույցը հուզական չէր հնչում՝ ասես այն վերաբերում էր մոտոցիկլի սովորական գողության:

47. Լինելով առանց մեքենայի՝ ոստիկանն օգնության է կանչել մեքենայով գործընկերոջը՝ միաժամանակ նկարագրելով մոտոցիկլը: Ոստիկան Բրամը մեքենա վարող գործընկերոջը խնդրել է գնալ նկարագրված ուղղությամբ:

48. Այն ընթացքում, երբ մեքենա վարող ոստիկանը դուրս է եկել ոստիկանատան բակից, ոստիկան Բրամը լսել է ոստիկան Բալստրայի հաղորդումը. վերջինս հաղորդել է, որ իր ոստիկանական մեքենայից նկատել է մոտոցիկլը եւ հափշտակողին, որը մոտենում էր «Հիզենբոս» կոչվող շինության երրորդ վերելակը տանող մուտքին, եւ հայտնել, որ ինքը կհետեւի նրան: Ոստիկան Բալստրայի հաղորդումը ևս հուզական չէր հնչում:

49. Չորս կամ հինգ լույս անց ոստիկան Բրամը լսել է ոստիկան Բալստրայի ձայնը, որն ասել է. «Կասկածյալը վիրավորված է, եւ շտապ օգնություն եմ խնդրում»: Դարձյալ ոստիկան Բալստրայի ձայնը հնչում էր հանդարտ եւ արհեստավարժ: Այնուհետև ոստիկան Բրամը կանչել է համապատասխան ծառայությունների:

50. Ոստիկան Բրամը չէր լսել, որ ոստիկան Բրոնսը մասնակցել է ռադիոյով խոսակցությանը: Սա արտահայտում էր ընդունված

պրակտիկան, այն է՝ ոստիկանական մեքենան վարողը (տվյալ դեպքում՝ ոստիկան Բրոնսը) իր երկկողմ ռադիոընդունիչը պահում է կենտրոնական գրասենյակի հաճախականության մեջ, իսկ «տղետր» ոստիկան Բալստրայի ռադիոընդունիչը՝ տեղական խմբի կողմից օգտագործվող հաճախականության մեջ:

(f) Ոստիկան Վան Դալ

51. Ոստիկան Ռենատ Քուրինա վան Դալը հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 20-ին:

52. Ոստիկան Վան Դալը համազգեստավոր ոստիկան էր հիմնական ոստիկանական աջակցության անձնակազմում: Նախորդ գիշեր նա եղել է իր պահակետում 8.15-ից մինչև կեսգիշեր: Մինչ կրակոցը՝ գիշերը եղել է հանգիստ: Նա այնտեղ եղել է ոստիկան Բրամի եւ ավագ ոստիկան Կասպեր Սիքինգի հետ:

53. Մոտավորապես ժամը 10-ին նա շրջանային ոստիկանության կողմից օգտագործվող ռադիոյի հաճախականությանը լսել է, որ ոստիկանը հետապնդում է մի մոտոցիկլ, ինչպես նաև լսել է, թե ինչ ուղղությամբ է տարվել մոտոցիկլը: Նա չի հիշել կոնկրետ ասված խոսքերը կամ մոտոցիկլի ընթանալու ուղղությունը:

54. Դրանից քիչ անց նա լսել է ոստիկան Բալստրայի ձայնը, որը նկարագրել է մոտոցիկլը: Երկու րոպե անց ոստիկան Բալստրան գեկուցել է, որ տեսնում է «Հիգենբոս» կոչվող շինությանը մոտեցող մոտոցիկլը:

55. Ավագ ոստիկան Կասպեր Սիքինգը ռադիոյով ձայնել է. «Լավ, տղաներ, բոլորդ դեպի «Հիգենբոս» կոչվող շինություն»:

56. Քիչ անց ոստիկան Բալստրան ասել է. «Ես շտապ օգնության կարիք ունեմ, ես կրակել եմ»: Ավագ ոստիկան Սիքինգը խնդրել է նրան կրկնել ասածը: Ոստիկան Բալստրան կրկնել է. «Ես կրակել եմ»: Ներկա գտնվող ոստիկանների մեծ մասը դուրս է եկել, իսկ ոստիկաններ Վան Դալը եւ Բրամը հեռաձայնել են շտապ օգնության ծառայությանը:

57. Ոստիկան Վան Դալն այնուհետև լսել է ոստիկան Բրոնսին, որն ասել է. «Շտապ օգնությունն անհրաժեշտ է հնարավորինս շուտ, որովհետև կասկածյալը վատ վիճակում է»:

58. Միայն ավելի ուշ ոստիկան Վան Դալը տեղեկացել է այլ ոստիկանից, որ կրակող ոստիկանը եղել է Բրոնսը:

(g) Ոստիկան Վան Դոնգեն

59. Ոստիկան Բրուին Ժան վան Դոնգենը հարցաքննվել է 1998թ. հունիսի 20-ին: Նա աշխատում էր որպես ոստիկանական շներ վարժեցնող, եւ նա իր պարտականությունները կատարում էր Ֆլիեբրոտդեֆի ոստիկանատանը: Նախորդ գիշեր նա հերթապահել է իր ոստիկանական շան հետ:

60. Իր երկկողմ ռադիոյով նա լսել է, որ Կվակոյի փառատոնում մոտոցիկլ է հափշտակվել: Հաղորդվել է, թե որ ուղղությամբ է գնացել է հափշտակողը: Տրվել է վերջինիս նկարագիրը, այն է՝ սեւ հագուստով թխամաշկ մարդ, որը վարում է կարմիր մոտոցիկլ: Ոստիկան Վան Դոնգենը գնացել է նշված ուղղությամբ:

61. Ոստիկան Վան Դոնգենի մեքենան անցել է այն ոստիկանական մեքենայի կողքով, որում գտնվել են երկու ոստիկանները: Նա ճանաչել է մեքենան վարող ոստիկանին՝ Բրոնսին, սակայն չի ճանաչել մեքենայում գտնվող ուղեւորին: Նա տեսել է, թե ինչպես է մեքենան կանգնել, եւ վերջինս շտապ դուրս է եկել մեքենայից:

62. Ոստիկան Վան Դոնգենը եւս կանգնեցրել է իր մեքենան, որպեսզի հետապնդի հափշտակողին: Նա մեքենայից դուրս է բերել ոստիկանական շանը, երբ լսել է կրակոց:

63. Նա շան հետ վազել է կրակոցի ճայնի ուղղությամբ: Հասնելով «Հիգենբոս» կոչվող շինություն՝ նա հանդիպել է իրեն մոտեցող ոստիկան Բրոնսին: Նա տեսել է գետնին պառկած տղամարդու գլխի մոտ ծնկած ոստիկան Բալստրային:

64. Նա ոստիկան Բրոնսին հարցրել է պատահածի մասին: Վերջինս պատասխանել է, որ կրակոց է եղել: Ոստիկան Դոնգենը հարցրել է, թե ով է կրակել: Ոստիկան Բրոնսը պատասխանել է, որ իրենց դեմ ատրճանակ է գործածվել, եւ ոստիկանությունը կրակել է:

65. Ոստիկան Բրոնսը մատնացույց է արել տղամարդու կողքին գետնին ընկած արծաթամոխրագույն ատրճանակը: Ոստիկան Բալստրան առաջին օգնություն էր ցույց տալիս: Ոստիկան Վան Դոնգենը չէր կարողանում տեսնել վնասվածքը: Շան պատճառով

նա ստիպված էր ընկած տղամարդուց որոշակի հեռավորություն պահպանել:

66. Գետնին ընկած տղամարդը համապատասխանում էր մոտոցիկլը հափշտակած մարդու վերաբերյալ հաղորդված նկարագրին: Շենքի մուտքի մոտ կարմիր մոտոցիկլն էր, եւ ոստիկան Վան Դոնգենը հասկացել է, որ գետնին ընկածը հափշտակության մեջ կասկածվող անձն էր:

67. Ոստիկան Վան Դոնգենը լսել է, թե ինչ է ոստիկան Բրոնսը հաղորդում առողջապահության տեղական մարմիններին եւ հերթապահ ավագ ոստիկանին: Ոստիկան Վան Դոնգենը հսկել է տարածքը մինչեւ քննիչների եւ դատական բժիշկների ժամանումը: Նա մնացել է դեպքի վայրում մինչեւ վերջիններիս կողմից իրենց աշխատանքն ավարտելը, եւ կեսգիշերին վերադարձել է ոստիկանատուն:

(h) Ոստիկան Բունատրա

68. Ոստիկան Կլաս Բունատրան հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 20-ին: Նա, ոստիկան Բաս Դեբերի հետ մեկտեղ, նշանակված է եղել պարեկության Կվակոյի փառատոնում. նրանց խնդիրն է եղել հետեւել եւ պահպանել կանխարգելիչ ներկայություն: Մի պահ մի սուրինամցի երիտասարդ մոտեցել է իրենց եւ խնդրել գնալ իր հետ: Քանի որ վերջինիս տեսքից երեւում էր, որ ինչ-որ բան է պատահել, ոստիկանները հետեւել են նրան: Վազելու ընթացքում նա ոստիկան Դեբերին հայտնել է, թե ինչ է տեղի ունեցել: Ոստիկանը նրանց հետեւից գնում էր տասը մետր հեռավորությամբ:

69. Ոստիկան Բունատրան երկկողմ ռադիոյով լսել է, որ մոտոցիկլ է հափշտակվել: Այդ պահին նրա համար միանգամից պարզ չէր, որ մոտոցիկլը պատկանում էր այդ սուրինամցուն:

70. Մի պահ նրանք նկատել են իրենցից երեսուն մետր հեռավորության վրա դանդաղ շարժվող մոտոցիկլը: Ոստիկան Դեբերն ասել է ոստիկան Բունատրային, որ դա հափշտակված մոտոցիկլն է: Մոտոցիկլը վարող երիտասարդը, նկատելով ոստիկաններին, կանգնելու փոխարեն արագացրել է ընթացքը: «Հիգենբոս» կոչվող շինության ուղղությամբ շարժվելիս նրանք

երկկողմ ռադիոյով լսել են, որ կրակոց է եղել: Նրանք այդ պահին կրակոցը չեն կապել մոտոցիկլի հափշտակության հետ, սուրինամցի երիտասարդի հետ շարունակել են վազել դեպի «Հիզենբոս» կոչվող շինություն, եւ այնտեղ հասնելով՝ տեսել են երեք կամ չորս ոստիկանական մեքենա: Սուրինամցին ճանաչել է իր մոտոցիկլը:

(i) Տկն Բոժեղան

71. Տկն Նայմա Բոժեղանը հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 21-ին: Նա աշխատում էր որպես գլխավոր գանձապահ Բուրգեր Քինգ կոչվող ռեստորանում: 1998թ. հուլիսի 19-ին նա գիշերային հերթափոխում էր ժամը 6.30-ից մինչեւ հաջորդ օրվա ժամը 5-ը:

72. Տկն Բոժեղանը 6.30-ին նկատել է ռեստորան մտնող մի երիտասարդի: Ըստ նրա նկարագրության՝ երիտասարդը սուրինամցի էր, տասնութ տարեկան, սեւազգեստ, երկու ոսկե ատամով եւ ոսկե շղթայով: Ժամը 7.30-ից նա անհանգստացնում էր Նանսի անունով մի երիտասարդ գանձապահի:

73. Բացատրելու համար, թե ինչու է շեղվում իր աշխատանքից, Նանսին տկն Բոժեղանին ասել է, որ երիտասարդն իր ընկերն է: Վերջինս բարկացած արձագանքել է՝ ասելով, որ օր Բոժեղանը հանգիստ թողնի Նանսիին:

74. Տկն Բոժեղանը կատակելով Նանսիին ասել է, որ կարող է մի քիչ էլ մնալ: Դրանից հետո նա նկատել է, թե ինչպես է երիտասարդը սեւեռուն հայացքով իրեն նայում. այդ հայացքը վախեցրել է տկն Բոժեղանին, սակայն վերջինս չի ցանկացել ցույց տալ իր երկյուղը: Շրջվելով՝ նա նկատել է, որ երիտասարդն աջ ձեռքը տարել է դեպի տաբատը:

75. Տկն Բոժեղանի քույրը՝ Միմոնտը, ով նույնպես աշխատում էր այդ ռեստորանում, ասել է քրոջը. «Նայմա, նա ուզում է քեզ կրակել»: Տկն Բոժեղանը շրջվելով տեսել է, որ նա տաբատի գոտու ներքեի մասում ինչ-որ բան է պահում: Միմոնտը հետազայում ատրճանակը նկարագրել է որպես արծաթամոխրագույն մոդելի, որը հայտնի է «կնասպան» անվամբ:

76. Սուրինամցի մի աղջիկ իրենց լեզվով հարց է տվել երիտասարդին, եւ վերջինս պատասխանել է նրան: Այնուհետեւ այդ

աղջիկը տկն Բոժեղանին ասել է, որ ինքը երիտասարդին հարցրել է, թե արդյոք զինված է, եւ ստացել է դրական պատասխան:

77. ԹՎում էր՝ երիտասարդը կանեփ էր ծխել, սակայն տկն Բոժեղանը դրանում համոզված չէր:

78. Նա շարունակել է Նանսիին շեղել իր աշխատանքից: Նա մի քանի անգամ գնացել եւ վերադարձել է: Հետո վերադարձել է մոտոցիկլով:

79. Կրկին վերադառնալով՝ նա խոսակցություն է սկսել տկն Բոժեղանի հետ եւ ասել, որ ռեստորանը փակվելուց հետո մտադիր է թալանել դրամարկոլը, եւ պահանջել է իրեն հայտնել դրամարկոլի ծածկագրերը (կողերը). այդ ընթացքում նա աչքը զցել է դրամարկոլի գրանցումների վրա:

80. Մի քանի անգամ նա կրկնել է, որ արդեն ժամը ինն է, եւ տկն Բոժեղանը պետք է փակի Նանսիի դրամարկոլի գրանցումները:

81. Տկն Բոժեղանը սկսել է անհանգստանալ եւ վախենալ, հատկապես նրանից հետո, երբ երիտասարդն ասել է, որ «կկտրի մենեջերի պարանոցը»:

82. Երիտասարդը կրկին բարկացել է ժամը իննին, երբ տկն Բոժեղանը ընդհատել է խոսակցությունը: Այնուհետեւ կն Բոժեղանը փակել է Նանսիի դրամարկոլի գրանցումները: Մոտավորապես ժամը 9.30-ին երիտասարդը Նանսիի հետ մոտոցիկլով հեռացել է:

(j) Պրն Դե Գետրու

83. Պրն Ռոնալդ դե Գետրուն դեպքի վայր էր եկել շենքի մոտ կրակոցը լսելուց հետո: Նա հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 22-ին:

84. 1998թ. հուլիսի 19-ին, կիրակի օրը, ժամը 8.15-ին նա Կվակոյի փառատոնում էր իր կնոջ եւ ընկերների հետ: Նրանց հետեւակողմում կանգնած էին մի խումբ երիտասարդներ, որոնցից մեկը մոտոցիկլով էր: Պրն Դե Գետրուն մոտոցիկլը նկարագրել է որպես կապույտ երանգ ունեցող: Մի պահ երիտասարդը շարժիչը միացրել է, եւ մոտոցիկլը մեծ քանակությամբ զազ է բաց թողել: Սա առաջացրել է պրն Դե Գետրուի խմբի դժգոհությունը: Պրն Դե Գետրուն մոտեցել է երիտասարդին եւ խնդրել՝ կամ անջատել շարժիչը, կամ քշել-գնալ, քանի որ վնասակար ծխով թունավորում է

բոլորին: Երիտասարդն անջատել է շարժիչը եւ մոտենալով պրն Գե Գետրոյին՝ ասել. «Դու ծխում ես, դու ես պատրաստվում ես մեռնել»: Պրն Գե Գետրոն կարծել է, թե երիտասարդը ցանկանում է հարցը քննարկել որպէս ողջամիտ մարդ: Սակայն վերջինս իր տաբատի աջ գրպանից հանել է մետաղական գույնի ատրճանակ եւ ասել. «Ոչ ոք չի կարող ասել, թե ես ինչ պետք է անեմ: Ես անում եմ այն, ինչ ուզում եմ, մենք բոլորս էլ, միեւնոյն է, մահանալու ենք»:

85. Պրն Գե Գետրոյի կիմը, խիստ վախեցած ատրճանակից, նրան մի կողմ է տարել: Երիտասարդը գնացել է դէպի մոտոցիկլը:

86. Նրանց կողքին կանգնած բազմաթիվ մարդկանցից ոչ մեկը նրանց օգնություն չի առաջարկել: Նրանք ակնհայտորեն վախեցած էին ատրճանակի տեսքից:

(k) Պրն Բոնոյո

87. Պրն Սանչայ Կումար Բոնոյոն՝ պրն Հոսենիի ընկերուհու եղբայրը, հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 22-ին:

88. 1998թ. հուլիսի 19-ին, կիրակի օրը, ժամը 8.30-ից մինչեւ 10-ը, նա եղել է Կվակոյի փառատոնում՝ իր քրոջ եւ նրա ընկերոջ հետ: Նա, նրանց մենակ թողնելով, գնացել է հյութ բերելու: Նա լսել է կրակոց եւ տեսել, թե ինչպէս է պրն Հոսենին վազում մի ոստիկանի հետ: Նա վազել է պրն Հոսենիի հետեւից եւ հարցրել, թե ինչ է պատահել: Պրն Հոսենին պատասխանել է, որ հետո կասի: Նա տեսել է, որ քույրն արտասովում է, եւ հարցրել է, թե ինչ է պատահել: Նա պատմել է, թե ինչպէս են զենքի սպառնալիքով խլել պրն Հոսենիի մոտոցիկլը:

3. Պետական քննչական գործակալության խուզարկու, ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդի իրականացրած նախաքննությունը

89. Պետական քննչական գործակալության խուզարկու, ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդը պատասխանատու էր նախաքննության համար: Նրա հետաքննչական զեկույցում արձանագրված է, որ 1998թ. հուլիսի 20-ին ժամը 1.30-ից հետո Ամստերդամի ոստիկանական ուժերը Պետական քննչական գործակալության խնդրանքով Մորավիա Ռամսահայի մահվան

կապակցությամբ իրականացրել են միայն «մակերեսային» նախաքննություն: Նա իր եզրահանգումները ներկայացրել է դատախազ Դե Վրայսին, որը պատասխանատու է Ֆլիեբրոսդեֆի ոստիկանության իրականացրած քրեական նախաքննության համար:

90. Խուզարկու ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդը ցուցմունքներ է վերցրել մի շարք վկաներից, ներառյալ այն անձանցից, որոնցից արդեն ցուցմունքներ էր վերցրել Ամստերդամի ոստիկանությունը: Այդ ցուցմունքները հակիրճ ներկայացվում են ստորև:

(a) Պրն Վան դեն Հյուվել

91. Պրն Վան դեն Հյուվելը երկրորդ անգամ հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 21-ին, այս անգամ խուզարկու, ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդի կողմից:

92. Լրացնելով իր նախկին ցուցմունքը՝ պրն Վան դեն Հյուվելը նկարագրել է, թե ինչ է տեսել բարձրահարկ շենքի հինգերորդ հարկից: Նա տեսել է դեպի մուտքը վազող համազգեստով ոստիկանի: Տեսել է նաև թխամաշկ տղամարդու, որը մուտքի մոտ հանդիպել է ոստիկանին: Թխամաշկ երիտասարդը շատ դանդաղ էր քայլում: Ոստիկանը փորձել է բռնել նրա ձախ ձեռքը: Թխամաշկ մարդը ոստիկանից խուսափելու շարժում է կատարել: Նա բախվել է ոստիկանին, որի հետևանքով վերջինս կորցրել է հավասարակշռությունը, ինչը հնարավորություն է տվել նրան խույս տալ ոստիկանից:

93. Ոստիկանից խույս տալուց հետո թխամաշկ մարդը հանել է ատրճանակը՝ այն պահելով ձախ ձեռքում: Նա ատրճանակը ցած պահած՝ շարունակել է իր ճանապարհը: Պրն Վան դեն Հյուվելը նկատել է, թե ինչպես են երկու ոստիկանները հանել իրենց զենքերը: Վախենալով թխամաշկ մարդու բռնած ատրճանակից եւ չցանկանալով դառնալ պատահական գնդակի զոհ՝ նա թաքնվել է: Ուստի նա կրակոցին ակնատես չի եղել, սակայն մի քանի անգամ լսել է. «Վայր դի՛ր» հրամանը:

(b) Ոստիկան Բրոնս

94. Հանցագործության մեջ կասկածվող Ոստիկան Բրոնսը հարցաքննվել է խուզարկու, ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորտի կողմից 1998թ. հուլիսի 22-ին: Ներկա էին նրա փաստաբանը, ոստիկան Բալստրան եւ պրն Վան Կլիֆը:

95. Ոստիկան Բրոնսը եւ Բալստրան որոշ հանձնարարությունների կատարումն ավարտելուց հետո վերադառնում էին ոստիկանատուն: Նրանք ոստիկանական մեքենայով էին, որը վարում էր ոստիկան Բրոնսը: Նրանք ռադիոյով հաղորդում են ստացել մոտոցիկլի հափշտակության մասին: Նրանց հայտնել են մոտոցիկլի ձեռի եւ գույնի մասին, ինչպես նաեւ հափշտակողի հակիրճ նկարագրի ու այն ուղղության մասին, որով նա շարժվել էր: Նրանց չի ասվել, որ նա գինված է:

96. Վարելով մեքենան՝ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան նկատել են նկարագրված ուղղությամբ, այն է՝ դեպի «Հիգենբոս» կոչվող շինության վերելակի մուտքը շարժվող մոտոցիկլը եւ այն վարողին: Դա գրամացրել է նրանց, քանի որ նրանք ակնկալում էին, որ իրեն հետետող ոստիկանական մեքենան տեսնելիս նա պետք է փորձեր խույս տալ ձերբակալումից:

97. Ոստիկաններ Բրոնսն ու Բալստրան որոշել են, որ մինչ ոստիկան Բրոնսը կկայանի մեքենան, ոստիկան Բալստրան կզնա հափշտակողի հետեւից: Ոստիկան Բալստրան վազել է դեպի շենքի մուտքը՝ ռադիոն ձեռքին: Ոստիկան Բալստրան գտնվում էր մուտքից քսան կամ քսանհինգ մետր հեռավորության վրա, երբ հայտնվել է հափշտակողը եւ վազել կարճ տարածություն: Ոստիկան Բալստրային տեսնելով՝ նա կանգնել է, բարձրացրել ձեռքերը եւ ինչ-որ անհասկանալի բան արտաբերել: Ոստիկան Բալստրան երկու ձեռքով բռնել է հափշտակողին եւ փորձել նրան շրջել դեպի շինությունը: Հափշտակողը, սակայն, դիմադրել է: Ոստիկան Բալստրան ինչ-որ բան է բղավել, սակայն ոստիկան Բրոնսը չի կարողացել լսել:

98. Ոստիկան Բրոնսը հասկացել է, որ հափշտակողը չի հանդարտվի, եւ ոստիկան Բալստրան օգնության կարիք ունի, ուստի նա թողել է մեքենան եւ վազել նրա հետեւից: Նա գտնվել է

արդեն հափշտակողից հինգ մետր հեռավորության վրա, երբ վերջինս ազատվել է ոստիկան Բալստրան ձեռքերից եւ նրանից հեռացել մոտ երեք մետր: Հանկարծ ոստիկան Բրոնսը հափշտակողի ձեռքում նկատել է արծաթագույն զենք: Այն փոքր ատրճանակ էր եւ ցած էր ուղղված: Ոստիկան Բրոնսը չէր նկատել՝ արդյո՞ք ատրճանակը բերված է կրակելու վիճակի: Նրան թվացել է, որ ոստիկան Բալստրան եւս նկատել է ատրճանակը, քանի որ վերջինս մի քանի քայլ հետ է գնացել, հանել իր զենքը եւ պաշտպանական դիրք գրավել: Նա առնվազն երկու անգամ լսել է ոստիկան Բալստրայի ձայնը. «Վայր դի՛ր զենքը, հիմար մի եղիր»:

99. Հափշտակողը զենքը վայր չի դրել: Նկատի ունենալով, որ հափշտակողը զինված է եւ ակնհայտորեն մտադրություն չունի իրեն ուղղված հրամանը կատարելու, ոստիկան Բրոնսը կարծել է, որ ոստիկան Բալստրան սպառնալիքի ներքո է: Ըստ նրա՝ շատ հավանական էր, որ հափշտակողն իր զենքը կգործածի ընդդեմ ոստիկան Բալստրայի: Նա ամբողջովին կենտրոնացել է հափշտակողի վրա: Նա նայել է միայն հափշտակողին, որը զենքը պահել էր ձեռքում՝ մատը ձգանին: Այդ պահին ոստիկան Բրոնսը դեռեւս անհրաժեշտ չի համարել հանելու իր իսկ ծառայողական զենքը, քանի որ հափշտակողին ծածկում էր ոստիկան Բալստրան: Նրա ձեռքը մոտ էր ատրճանակի պատյանին, քայց ոչ դրա վրա:

100. Ոստիկան Բրոնսն այնուհետեւ տեսել է, որ հափշտակողը շրջվել է դեպի աջ՝ իր կողմը՝ հինգ կամ յոթ մետր հեռավորության վրա՝ դիմահայաց դեպի ինքը: Նա տեսել է, որ հափշտակողը բարձրացրել է զենքը եւ պահել իր ուղղությամբ: Վախենալով, որ նա կարող է կրակել, ինքը կայծակնային արագությամբ պատյանից հանել է իր զենքը եւ անմիջապես կրակել հափշտակողի ուղղությամբ: Նա ժամանակ չունեի մարմնի որեւէ կոնկրետ մասի վրա նշան բռնելու համար: Նա համոզված էր, որ եթե ինքն առաջինը չկրակեր, կրակելու էր հափշտակողը:

101. Ոստիկան Բրոնսն այդ պահին կարծել է, թե կրակել է կրծքավանդակի վերին մասին: Միայն հետո է իմացել, որ կրակել է պարանոցին: Սկզբում հափշտակողը ոտքի վրա էր, այնուհետեւ երերացել է եւ ընկել՝ վայր գցելով ատրճանակը: Նա փորձում էր վեր

կենսա: Ոստիկան Բրոնսը ոտքով մի կողմ է հրել ատրճանակը՝ թույլ չտալով, որ գողն այն ճանկի:

102. Ոստիկան Բալստրան մոտեցել է գետնին ընկած գողին: Տեսնելով, որ նա այլևս վտանգ չի ներկայացնում, պահել է իր զենքը:

103. Ոստիկան Բրոնսը երկկողմ ռադիոյով կապվել է ոստիկանատան հետ եւ խնդրել կանչել առողջապահության տեղական ծառայությանը: Տեսնելով, որ վերջինս ուշանում է, նա կրկին կապվել է ոստիկանատան հետ եւ խնդրել շտապել:

104. Ոստիկան Բալստրան անհանգստացել է զոհի համար: Ոստիկան Բրոնսը տեսել է մուտքին մոտեցող մարդու: Ոստիկանը նրան թույլ չի տվել մոտենալ՝ ասելով, որ տարածքը շրջափակված է նախաքննություն անցկացնելու նպատակով:

105. Ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան մի ոստիկանի կողմից տարվել են ոստիկանատուն: Ոստիկան Բրոսն այնտեղ հանձնել է իր զենքը: Ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան օգնություն են ստացել գործընկերներից եւ տեղեկացվել հետագա ընթացակարգի մասին:

106. Ոստիկան Բրոնսը կրակել է միայն մեկ անգամ: Նա հափշտակողին սպանելու որեւէ նպատակ չի ունեցել, միայն ցանկացել է վերջ դնել կյանքին սպառնացող իրավիճակին: Նա հասկացել է, որ այլ ընտրություն չունի: Նա խորապես ցավում էր, որ հափշտակողը մահացել է:

(c) Ոստիկան Բալստրա

107. Ինչպես ոստիկան Բրոնսը, ոստիկան Բալստրան եւս հարցաքննվել է խուզարկու ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդի կողմից 1998թ. հուլիսի 22-ին: Ներկա էր նրա փաստաբան պրն Վան Կլիֆը:

108. Ոստիկան Բրոնսը եւ Բալստրան որոշ հանձնարարությունների կատարումն ավարտելուց հետո վերադառնում էին ոստիկանատուն: Նրանք երկկողմ ռադիոյով լսել են, որ մեկ այլ ոստիկան ոտքով հետապնդում է մոտոցիկլ հափշտակողի: Նրանք լսել են մոտոցիկլի նկարագրի եւ այն ուղղության մասին, որով հափշտակողը տարել էր

մոտոցիկլը: Չէր նշվել, որ նա զինված է: Նրանք սկսել են հետապնդել հափշտակողին:

109. Վարելով մեքենան՝ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան նկատել են նկարագրված ուղղությամբ մոտոցիկլը վարող հափշտակողին եւ որոշել կայանել մեքենան ու ձեռքակալել նրան: Նրանք որոշել են, որ մինչ ոստիկան Բրոնսը կկայանի մեքենան, ոստիկան Բալստրան կգնա հափշտակողի հետեւից:

110. Ոստիկան Բալստրան նկատել է մոտոցիկլ վարող տղամարդուն, որը մոտենում էր շինության մուտքին: Շենքից քսան մետր հեռավորության վրա ոստիկան Բալստրան տեսել է մուտքին մոտեցող տղամարդու: Տեսնելով ոստիկան Բալստրային՝ նա հարցրել է. «Ի՞նչ խնդիր կա, ի՞նչ խնդիր կա»: Նա թափահարել է ձեռքերը: Ոստիկան Բալստրան եւ այդ մարդը մոտեցել են միմյանց: Տղամարդը նայել է աջ ու ձախ՝ փորձելով գտնել փախուստի ուղի: Թվում էր, որ նա ցանկանում է փախչել շենքի միջով, եւ ոստիկան Բալստրան շտապել է կանխել դա: Նա մտադիր էր բռնել նրան եւ ձեռքակալել:

111. Ոստիկան Բալստրան բռնել է նրա թելը եւ հրել դեպի շենքը: Հափշտակողի պահվածքից եւ խոսելից՝ զացվել է, որ ագրեսիվ արտահայտութիւններ է անում եւ մտադիր է դիմադրել ոստիկաններին: Նա ազատվել է ոստիկանի ձեռքից եւ հետ շրջվել: Նա երկու քայլ հետ է գնացել դեպի շենքի մուտքը: Նրա ձեռքերը սեղմված էին մարմնին, եւ նրա պահվածքը սպառնալից էր:

112. Տղամարդն այնուհետեւ ձախ ձեռքը տարել է դեպի իր կրծքավանդակի կամ որովայնի ձախ մասը, ինչպես դա անում է այնտեղից զենք հանելու մտադրություն ունեցող մարդը: Նա նայելով ոստիկան Բալստրայի աչքերի մեջ՝ ասել է. «Ի՞նչ խնդիր կա»: Այդ շարժումը տեսնելով՝ ոստիկան Բալստրան կարծել է, որ նա զենք է հանում: Նրա բանականությունը նրան թելադրել է զգոն լինել: Նա հետ է քայլել եւ ձեռքը տարել դեպի իր ծառայողական զենքը: Նա այն չի հանել, սակայն ձեռքը պահել է այն դիրքում, որ ցանկացած պահի կարող էր հանել զենքը: Չախ ձեռքն ուղղելով դեպի հափշտակողը՝ նա բացականչել է. «Տու՛յց տուր ձեռքերդ: Հիմար մի եղիր»: Այնուհետեւ հափշտակողն իջեցրել է ձեռքը եւ ընդունել իր նախկին կեցվածքը՝ ձեռքերը թափահարելով մարմնի

շուրջ: Նա կրկնել է. «Ի՞նչ խնդիր կա, ի՞նչ խնդիր կա» եւ քայլել ուստիկան Բալստրայից հեռու: Նրա մարմինը դեռ ուղղված էր դեպի ուստիկան Բալստրան եւ աչքերը սեւեռված նրա վրա: Ուստիկան Բալստրան նույն դիրքում էր:

113. Տղամարդը կրկին աջ ձեռքը տարել է դեպի իր մարմինը եւ բռնել ինչ-որ բան: Ուստիկան Բալստրան չէր կարող տեսնել, թե դա ինչ է: Երբ տղամարդը ձեռքը հեռացրել է իր մարմնից, ուստիկան Բալստրան նկատել է, որ նրա ձեռքում արծաթագույն ատրճանակ է:

114. Արդեն իրավիճակն այնքան սպառնալից էր, որ ուստիկան Բալստրան ստիպված էր իրեն պաշտպանելու համար հանել ծառայողական զենքը: Ելնելով տղամարդու վարքագծից՝ նա վախեցել է, որ տղամարդը կկրակի: Ուստիկան Բալստրան, երկու ձեռքով պահելով իր ծառայողական զենքը եւ ընդունելով պաշտպանական դիրք, նշան է բռնել նրա կրծքավանդակին: Նա հիշել էր, որ մի քանի անգամ բացականչել է. «Վա՛յր դիր»: Հնարավոր է, որ նա այլ բառեր ևս բացականչած լիներ, բայց չի հիշել, որ բացականչած լինի այլ բան, քան «Հիմար մի՛ եղիր: Վա՛յր դիր»: Նա տեսել է, որ տղամարդն ատրճանակը պահում է դեպի ներքե՝ փողը գետինին ուղղված: Տղամարդը դեմքով շրջվել է դեպի ուստիկան Բալստրան՝ փոխելով նաեւ ձեռքերի դիրքն այնպես, որ կարող էր փոխվել նաեւ ատրճանակի փողի ուղղությունը: Ատրճանակի փողը, այնուամենայնիվ, դեռեւս ուղղված էր դեպի գետին: Ուստիկան Բալստրան տղամարդու այդ դիրքը գնահատել է որպես կովբոյի դիրք, որն ամեն պահի կարող է կրակել: Նա վախեցել է եւ որոշել կրակել, եթե տղամարդը փողն ուղղի իր կողմը:

115. Այս իրավիճակը տեսել է մոտավորապես չորս վայրկյան, որի ընթացքում նա երկու անգամ հրամայել է զենքը վայր դնել: Տղամարդը չի կատարել հրամանը: Իրադարձությունները զարգացել են շատ արագ. նրա գնահատմամբ տղամարդուն բռնելու եւ ճակատագրական կրակոցի միջեւ ընկած ժամանակահատվածը չէր գերազանցում քսան կամ երեսուն վայրկյանը:

116. Ուստիկան Բալստրան տեսել է, որ տղամարդը հանկարծակի արձագանքել է ինչ-որ բանի: Դեռեւս գտնվելով կովբոյին հատուկ դիրքում՝ տղամարդը քառորդ պտույտ է կատարել դեպի ձախ:

Ոստիկան Բալստրան չի հիշել, թե դա որքան է տեսել, սակայն, պահը շատ կարճ էր: Տղամարդը բարձրացրել է աջ ձեռքը, որում պահել էր ատրճանակը. այդ շարժումը նա մինչ այդ չէր կատարել: Դա ստիպել է ոստիկան Բալստրային խորհել. «Այժմ ես կկրակեմ»: Քանի որ տղամարդը բարձրացրել էր ձեռքը, ոստիկան Բալստրան համոզվել է, որ նա կկրակի. նա ձեռքը տարել է դեպի ձգանը եւ պատրաստվել կրակելու, երբ ձախ կողմից լսել է կրակոցի ձայն: Նա անմիջապես մտածել է. «Ոստիկան Բրոնսը դա արեց»: Ոստիկան Բալստրան այնքան վախեցած էր, որ եթե ոստիկան Բրոնսը չկրակեր, ապա ինքն էր կրակելու:

117. Ոստիկան Բալստրան անմիջապես նկատել է, որ տղամարդը վիրավորված է: Տղամարդը տարօրինակ կերպով շարժել է իր իրանի վերին մասը: Նրա ծնկները ծալվել են, եւ նա ընկել է գետնին: Ընկնելիս նա վայր է գցել ատրճանակը: Նա վեր բարձրանալու անհաջող փորձ է կատարել: Ոստիկան Բալստրան եւ Բրոնսը երկու կողմերից մոտեցել են մարդուն՝ դեռեւս նրան պահելով հսկողության տակ: Մոտենալով մարդուն՝ ոստիկան Բալստրան պահել է իր զենքը եւ բռնել տղամարդու ուսերից: Նա փորձել է կանխել նրա բարձրանալը եւ զենքը կրկին վերցնելը: Նա նստել է տղամարդու կողքին: Տղամարդն ընկած էր՝ պարանոցը դեպի ոստիկան Բալստրայի ծնկները: Այդ պահին ոստիկան Բալստրան նկատել է, որ աջ կողմից իրեն է մոտենում ոստիկան Բրոնսը: Նա չէր հիշում, թե արդյո՞ք այդ պահին ոստիկան Բրոնսի ձեռքին կար ծառայողական զենք: Ոստիկան Բրոնսը ոտքով մի կողմ է հրել մարդու ատրճանակը, որպեսզի վերջինս չկարողանա այն վերցնել:

118. Երկկողմ ռադիոյի միջոցով ոստիկան Բրոնսը ոստիկանատնից խնդրել է ուղարկել շտապ օգնություն: Ոստիկաններ Բալստրան եւ Բրոնսը հեռացել են դեպքի վայրից, քանի որ արդեն ժամանել էր ոստիկանությունը: Ոստիկան Բալստրան, այնուամենայնիվ, զննել է մարդու հագուստը՝ իմանալու համար, թե մարմնի որ մասից է վիրավորվել: Նա վիրավորվել էր պարանոցից, եւ նրա վերնաշապիկն արյան մեջ էր: Ոստիկան Բալստրան ցանկացել է իմանալ նրա անունը, բայց ոչ մի պատասխան չի ստացել: Տղամարդը խռխռում էր: Նա արագ մահացել է:

119. Այլ ոստիկանների ժամանումից հետո ոստիկաններ Բալստրան եւ Բրոնսը տարվել են ոստիկանատուն եւ այնտեղ մնացել, ըստ ոստիկան Բալստրայի՝ երեք ժամ: Ոստիկան Բրոնսից պահանջվել է հանձնել իր ծառայողական զենքը: Նրանք խոսակցություններ են ունեցել մի շարք ոստիկան գործընկերների, այդ թվում՝ ոստիկանապետ Վան Ռիեսենի, ինչպես նաեւ օգնության խմբի (*zelfhulpteam*) հետ:

120. Ըստ ոստիկան Բալստրայի՝ տղամարդը վերահսկել է իրադարձությունները: Նա ցանկացած հնարավորություն ուներ չհանելու իր զենքը, իսկ հանելուց հետո՝ վայր դնելու: Ոստիկան Բալստրան մի քանի անգամ հրամայել է զենքը վայր դնել: Նա չի արձագանքել: Փոխարենը նա դեմ-հանդիման կանգնել էր ոստիկան Բալստրայի առջեւ այնպիսի սպառնալից դիրքով, որ ցանկացած պահի կարող էր կրակել: Ոստիկան Բալստրան չէր կարող կայացնել որեւէ այլ որոշում, քան ինքնապաշտպանության նպատակով հանել իր ծառայողական զենքը: Իրավիճակն այնքան սպառնալից էր, որ ոստիկան Բալստրան ստիպված կլիներ կրակել՝ դրանով վերացնելով ինչպես իր, այնպես էլ, հնարավոր է, այլ անձանց համար ստեղծված վտանգը: Իրադարձությունների զարգացումը վերացրել էր դրա անհրաժեշտությունը, քանի որ ոստիկան Բրոնսը կրակել էր առաջինը:

(d) Տկն Ռիյսել

121. Տկն Հենա Էմելիտա Ռիյսելը՝ հարցաքննված 1998թ. հուլիսի 24-ին, Ամստերդամում բնակվող սոցիալական աշխատող էր:

122. Հուլիսի 19-ին, ժամը 10-ին, նա եւ իր դուստրը փառատոնից տուն էին վերադառնում: Անցուղով անցնելիս նրանք ստիպված են եղել ճանապարհի տալ մի մոտոցիկլավարի, որը, ըստ նրանց նկարագրածի, սեւամորթ էր եւ առանց սաղավարտի: Նա շարժվել է դեպի բարձրահարկ շինության մուտքերից մեկը: Նրանք նկատել են, որ նա անսովոր դանդաղ է վարում մոտոցիկլը, սակայն այդուհետ ուշադրություն չեն դարձրել: Նրանք, այնուամենայնիվ, տեսել են երիտասարդին մուտքից դուրս գալուց, իսկ մոտոցիկլը՝

ներսում: Չնայած որոշ հեռավորությանը՝ նրանք նկատել են, որ մոտոցիկլը մուգ դեղին է:

123. Նրանք տեսել են մուտքից դուրս եկող երիտասարդին եւ նրա հետեւից վազող ոստիկանի: Նրանք նկատել են նաեւ ոստիկանական մեքենա, ինչը մինչ այդ չէին տեսել:

124. Նրանք տեսել են, որ երիտասարդն իր աջ ձեռքը պահել է բլուզի կամ վերնաշապիկի տակ: Նրա ձեռքը ստամոքսի վրա էր, տաբատի գոտու վերեւի մասում: Նրանք որոշել են մոտենալ՝ հասկանալով, որ ինչ-որ բան է կատարվում:

125. Տկն Ռիյսելը տեսել է երիտասարդին դեպի ոստիկանները քայլելիս: Նա տեսել է, որ երիտասարդը ձեռքերը բարձրացրել է այնպիսի շարժումով, կարծես հարցնում է, թե ինչ է պատահել: Ոչ մի խոսք չի հնչել: Նա տեսել է, թե ինչպես է ոստիկանը բռնել երիտասարդի ձեռքից եւ այն շրջել մեջքին: Ըստ նրա տպավորության՝ երիտասարդին ձերբակալում էին: Ոստիկանը նրան փորձել է շրջել դեպի պատը: Սակայն նրան հաջողվել է դուրս պրծնել ոստիկանի ձեռքից:

126. Այնուհետեւ նա տեսել է, որ երիտասարդը ձեռքը կրկին տանում է վերնաշապիկի տակ: Նա չի տեսել, որ երիտասարդն այնտեղից ինչ-որ բան է հանել. նա ընդհանրապես չի տեսել, որ երիտասարդն ինչ-որ բան է հանել:

127. Ոստիկանը կանգնած էր եւ չէր մոտենում երիտասարդին: Տկն Ռիյսելը ոստիկանին չի տեսել զենք հանելիս:

128. Մոտեցել է մեկ այլ ոստիկան եւ կանգնել մոտավորապես վեց մետր հեռավորության վրա: Երիտասարդի ձեռքը դեռեւս իր վերնաշապիկի տակ էր, տաբատի գոտուց վեր: Տկն Ռիյսելն այնուհետեւ տեսել է երկրորդ ոստիկանին, որը հանել է զենքը եւ նշանառել երիտասարդին: Նա լսել է. «Վայր դի՛ր» հրամանը, եւ նրան թվացել է, որ դա այն ոստիկանի հրամանն է, որը ծածկում էր երիտասարդին: Այդ հրամանը հնչել է այն ժամանակ, երբ ոստիկանը զենքով նշանառել էր երիտասարդին: Հրամանը լսելուց անմիջապես հետո նա լսել է կրակոցի ձայն: Երիտասարդն անմիջապես վայր է ընկել:

129. Տկն Ռիյսելը նշել է, որ ինքը որևէ պահի չի նկատել, որ երիտասարդը զենք է ուղղել ոստիկանների դեմ: Նա հիշել է, որ

երիտասարդի ձեռքը վերնաշապիկի տակ էր, տաբատի գոտու վերին մասում: Նա դրանում համոզված էր՝ չնայած իրադարձությունների արագ զարգացմանը:

130. Կրակոցից անմիջապես հետո նա վազել է դեպի այն վայրը, ուր ընկած էր երիտասարդը: Նա բղավել է ոստիկանի վրա. «Ես տեսա, թե դուք ինչ արեցիք: Նա մարդկային էակ է»:

131. Ոստիկանը ստուգում էր երիտասարդի զարկերակը: Նրա ձեռքը թուլացած ընկած էր:

132. Դեպքի վայր են ժամանել մի շարք ոստիկաններ, որոնցից մեկը մտոցիկլով էր, վերջինս խնդրել է իրեն ցուցմունք տալ: Նա հրաժարվել է՝ մտածելով, որ իր ցուցմունքը կարող է օգտագործվել երիտասարդի դեմ եւ սխալ ընկալվել: Նա երկու ոստիկանների, որոնք շրջափակում էին դեպքի վայրը, ասել է, որ կարիք չկա շրջափակելու այդ վայրի տարածքը: Ոստիկաններից մեկը նրան մեղադրել է իրենց խոչընդոտելու փորձի մեջ եւ ասել, որ նա չգիտի, թե ինչն է եղել այդ պատահարի պատճառը: Տկն Ռիյսելը պատասխանել է, որ ինքը չգիտի պատճառը եւ թե ինչ է տեղի ունեցել, սակայն գիտի, որ ոստիկանը մարդուն կրակելուց առաջ պետք է նախազգուշական կրակ արձակի: Նա հուզմունքից դրոզված կարող էր ավելին ասել:

133. 1998թ. հուլիսի 20-ին տկն Ռիյսելը վերադարձել է դեպքի վայր՝ երիտասարդի ընկած տեղում ծաղիկներ դնելու: Այնտեղ նա հանդիպել է երիտասարդի ընտանիքի անդամներին, որոնք ասել են, որ վարձել են փաստաբան պրն Համերին: Տկն Ռիյսելը տվել է իր հեռախոսահամարը: Նա հետագայում կապվել է պրն Համերի հետ, վերջինս նրան խնդրել է ցուցմունք տալ ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդին:

(e) Օրինորդ Լիվելդ

134. Օր. Միրետա Միշել Լիվելդը՝ հարցաքննված 1998թ. հուլիսի 24-ին, 1983թ. ծնված դպրոցական էր եւ տկն Ռիյսելի դուստրը: Նրանք՝ երկուսով, 1998թ. հուլիսի 19-ին, ժամը 10-ին, Կվակոյի փառատոնից տուն էին վերադառնում: Անցուդով անցնելիս ստիպված են եղել ճանապարհ տալ մի սեւազգեստ մտոցիկլավարի: Նա լիովին

սեւամորթ չէր: Նրա գլուխը սափրած էր: Նա առանց սաղավարտի էր: Օր. Լիվելդը չի կարողացել նկարագրել մոտոցիկլը:

135. Երիտասարդը խոտերի վրայով մոտոցիկլը քշել է դեպի շինությունը: Օր. Լիվելդը չի տեսել, որ նա մոտոցիկլը քշել է դեպի մուտքը:

136. Օր. Լիվելդի մայրն ասել է. «Տե՛ս, ոստիկանությունը»: Օր. Լիվելդը տեսել է, որ շինության մոտ, երիտասարդին մոտ, կանգնած է մի ոստիկան: Նա եւ մայրը զնացել են նրանց մոտ: Օր. Լիվելդը տեսել է, թե ինչպես է ոստիկանը փորձում ձեռքակալել երիտասարդին՝ կառչելով նրանից եւ հրելով դեպի պատը: Վերջինս ձեռքերով մի շարժում է արել՝ կարծես ցանկանալով հարցնել. «Ի՞նչ եք ուզում ինձնից»:

137. Երիտասարդը ձեռքը տարել է դեպի տաբատի գոտին: Թվում էր, թե նա ցանկանում էր զենք հանել, սակայն դա, անշուշտ, խաբկանք էր:

138. Վազելով մոտեցել է երկրորդ ոստիկանը: Օր. Լիվելդը լսել է, թե ոստիկաններից մեկն ինչպես է հրամայում. «Վայր դիր»: Նա տեսել է երկու ոստիկանների՝ ձեռքերին ծառայողական զենքեր: Նա տեսել է ծառայողական զենքը ձեռքին այն առաջին ոստիկանին, որը փորձում էր ձեռքակալել երիտասարդին, սակայն այդ ոստիկանը երիտասարդին չէր նշանառել: Նա որեւէ պահի երիտասարդի ձեռքին զենք չի տեսել:

139. Մյուս ոստիկանը եւս ձեռքում պահում էր ծառայողական զենքը: Նա նշանառել էր երիտասարդին: Օր. Լիվելդը կարծել է, որ կրակոցն անմիջապես հետետել է «Վայր դիր» հրամանին: Կրակոցից հետո երիտասարդը շրջվել է եւ վայր ընկել: Նա տեսել է, որ երիտասարդն ինչ-որ բան է վայր գցել. նրա կարծիքով դա հեռախոսն էր: Հետագայում մոտենալով դեպքի վայրին՝ նա գտել է երիտասարդի կողքին ընկած մի հեռախոս. նա ենթադրել է, որ երիտասարդն ընկնելիս վայր է գցել հեռախոսը:

140. Օր. Լիվելդը չէր կարողացել նշել, թե երիտասարդի վայր ընկնելու պահին դեպքի վայրից ինչ հեռավորության վրա է ինքը գտնվել, սակայն, որոշ հեռավորություն, այնուամենայնիվ, եղել է: Իրադարձությունները շատ արագ են զարգացել:

141. Պաշտոնական արձանագրության մեջ նշվել է, որ նա հարցաքննվել է մոր ներկայությամբ՝ հաշվի առնելով նրա հուզված վիճակը:

(f) Պրն Վան Ռիժ

142. Պրն Մերլին վան Ռիժը՝ հարցաքննված 1998թ. հուլիսի 24-ին, 1982թ. ծնված դպրոցական էր եւ բնակվում էր «Հիգենբոս» կոչվող շինությունում:

143. 1998թ. հուլիսի 19-ին մոտավորապես ժամը 10-ին հոր հետ գտնվել է տանը, առաջին հարկի բնակարանի հյուրասարահում: Տար երեկո էր, եւ պատուհանները բաց էին:

144. Մի պահ լսել է ինչ-որ մեկի ձայնը, որը բացականշում էր. «Կանգնի՛ր»: Հաջորդ վայրկյանին նա լսել է շքամուտքի կողմից հնչած կրակոցի նման մի ձայն: Լսելով. «Կանգնի՛ր» հրամանը եւ ենթադրելով, որ այդ հրամանը վերաբերում է հանցագործի՝ նա եզրակացրել է, որ կրակողը ոստիկան էր: Նա ցանկացել է դուրս գալ եւ դիտել, սակայն մայրը թույլ չի տվել՝ անընդունելի համարելով այլ անձանց խնդիրներով հետաքրքրվելը: Այդ գիշեր ավելի ուշ նրա հայրը շանը տարել է դուրս եւ տեսել մեծ թվով ոստիկանների եւ սավանով ծածկված մարդու:

(g) Պրն Օստբորգ

145. Պրն Մեթյու Ժիրի Օստբորգը՝ հարցաքննված 1998թ. հուլիսի 24-ին, 1983թ. ծնված դպրոցական էր:

146. 1998թ. հուլիսի 19-ին, մոտավորապես ժամը 10-ին, նա հոր հետ Կվակոյի փառատոնից գնում էր դեպի Հիգենբոսի շինություն, որտեղ բնակվում էր հոր ընկերուհին: Նրանք նկատել են մոտոցիկլներով ոստիկանների ներկայությունը, որոնք ինչ-որ բան կամ ինչ-որ անձի էին փնտրում:

147. Հետիոտնի անցուղին մտնելիս նրանք լսել են, ինչպես Օստբորգի հայրն է նկատել, որ կրակոցի ձայնը եկել էր «Հիգենբոսի» շինության կողմից: Նրանք նկատել են շինության

կողմը վագոդ ոստիկանների, սակայն բավականին հեռու էին տեսնելու համար, թե ինչ է տեղի ունեցել:

148. «Հիգենրոսի» շինություն տանող ճանապարհին նրանց կանգնեցրել են տարածքը արգելափակող ոստիկանները:

149. Մտնելով շենք տարբեր մուտքերից՝ նրանք գնացել են առաջին հարկ, եւ այրն Օստբորգը նայել է ներքեւ: Նա տեսել է թխամաշկ, ճաղատ գլխով երիտասարդի՝ անշարժ պառկած մուտքի մոտ: Նա երիտասարդի ոտքերի մոտ տեսել է շողացող փոքր ատրճանակ: Նա լսել է, որ ոմանք ասել են, թե իրենք սկզբում կարծել են, թե այն հեռախոս է, եւ ոստիկանները սխալմամբ շփոթել են ատրճանակի հետ: Սակայն այն ակնհայտորեն ատրճանակ էր:

150. Պրն Օստբորգը եւ այլոք կարծել են, որ երիտասարդը ոստիկանների վրա ատրճանակ է նշանառել, եւ ոստիկաններն ստիպված են եղել կրակել:

151. Հետո նրանք տեսել են, թե ինչպես է ժամանում շտապ օգնության ծառայությունը: Ակնհայտ էր, որ երիտասարդը մահացել էր, քանի որ ծածկված էր սավանով:

(h) Ոստիկան Բունստրա

152. Ոստիկան Բունստրան ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդի կողմից հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 27-ին:

153. Նա վկայել է, որ ինքը եւ իր գործընկեր ոստիկան Դեքերը տեղյակ չեն եղել Մորավիա Ռամսահայի զինված լինելու փաստին: Իրեն եւ ոստիկան Դեքերին մոտեցել է թխամաշկ մի երիտասարդ եւ խնդրել հետեւել իրեն: Քանի որ իրենք անմիջապես չեն հետեւել երիտասարդին, վերջինս շրջվել է եւ ձեռքով նրանց կանչել իր հետեւից: Դրանից նրանք ենթադրել են, որ ինչ-որ բան է պատահել եւ շարժվել են նրա հետեւից: Ոստիկան Բուլստրան ավելի մոտ էր գտնվում երիտասարդին, ուստի վերջինս խոսել է նրա հետ: Ոստիկան Դեքերն է ռադիոյով հաղորդել մոտոցիկլի մոտավոր գույնը, իրենց գտնվելու ճշգրիտ վայրը եւ շարժման ուղղությունը, բայց երիտասարդը ոստիկան Դեքերին չի նկարագրել հափշտակողին:

154. Մոտոցիկլն իրենց տեսադաշտից կորցնելուց հետո, նրանք ռադիոյով լսել են հաղորդումն այն մասին, որ «Հիզենբոս» շինության մոտ կրակոց է լավել: Ոստիկան Բունստրան եւ Դեքերը շտապել են այդ ուղղությամբ՝ անհրաժեշտության դեպքում օգնություն ցույց տալու: Չիմանալով, որ մոտոցիկլը հափշտակած անձը զինված է, նրանք կրակոցը չեն կապել հափշտակողի անձի հետ:

155. Միայն այն ժամանակ, երբ նրանք եւ մոտոցիկլի տերը հասել են դեպքի վայր, եւ վերջինս ճանաչել է իր մոտոցիկլը, նրանք մոտոցիկլի տիրոջից ճշգրիտ տեղեկացել են, թե ինչ է պատահել: Այդ ժամանակ էլ մոտոցիկլի տերն ասել է, որ հափշտակողը զինված է եղել, եւ ինքը մոտոցիկլը զիջել է գեների սպառնալիքի ներքո: Ոստիկան Բունստրան ասել է, որ նա այդ մասին պետք է իրենց ավելի շուտ հայտներ:

156. Ոստիկան Դեքերն ավելի ուշ ոստիկան Բունստրային ասել է, որ ինքը եւս տեղյակ չի եղել հափշտակողի՝ զինված լինելու փաստին, եւ զայրացել է, որ իրեն չի ասվել այդ մասին: Երկու ոստիկաններն էլ բարեբախտություն էին համարել, որ իրենք չէին վիրավորվել գողին հետապնդելիս:

(i) Պրն Հոսենի

157. Պրն Հոսենին ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդի կողմից հարցաքննվել է 1998թ. հուլիսի 31-ին: Նրա հարցաքննության միջոցով փորձ է արվել ճշգրտել այն պահը, երբ նա հափշտակողի զինված լինելու մասին հայտնել է ոստիկան Դեքերին:

158. Պրն Հոսենին վկայել է, որ իր մոտոցիկլը հափշտակվել էր Կվակոյի փառատոնի ժամանակ՝ 1998թ. հուլիսի 19-ին, ժամը 9-10-ն ընկած ժամանակահատվածում: Թխամաշկ երիտասարդը ատրճանակի սպառնալիքով ստիպել է իրեն զիջել իր մոտոցիկլը: Նա թիվ տասը նկարում ճանաչել է այդ ատրճանակը: Նա նկատել է, որ ատրճանակը լիցքավորված է եւ կրակելուն պարտաստ: Դա նրան այնքան է վախեցրել, որ զիջել է մոտոցիկլը:

159. Նա երկու ոստիկաններին խնդրել է հետետել իրեն: Նրանք անմիջապես չեն արձագանքել իրեն, բայց, երկրորդ անգամ ձեռքով

անելուց հետո, հետեւել են իրեն: Վազելու ընթացքում նա պատմել է հափշտակության մասին, ոստիկաններին է տվել ապահովագրական փաստաթղթերը, նկարագրել մոտոցիկլը եւ այն հափշտակողին:

160. Պրն Հոսենին հափշտակողի զինված լինելու մասին ոստիկաններին հայտնել է նույն այն ժամանակ, երբ նրանց է մեկնել ապահովագրական փաստաթղթերը:

161. Երբ ոստիկանների երկկողմ ռադիոյով լսել է կրակոցի մասին, նա անմիջապես այդ կրակոցը կապել է իր մոտոցիկլի հափշտակության հետ: Այդ ժամանակ նա ոստիկաններին ասել է, որ հափշտակողն ունեցել է արծաթագույն ատրճանակ:

(j) Պրն Չիտանի

162. Պրն Վլադիմիր Մոհամեդ Աբգել Ալի Չիտանին՝ հարցաքննված ավագ ոստիկան Վան Դեյովենվորթի կողմից 1998թ. օգոստոսի 3-ին, 1945թ. ծնված քաղաքացիական ծառայող էր:

163. 1998թ. հուլիսի 19-ին, մոտավորապես ժամը 10-ին, նա վարում էր իր մեքենան Հանթսմորթֆի երկայնքով: Նա հայելու միջով նկատել է ոստիկանական մեքենան: Մեքենան հանկարծակի կանգ է առել, դրանից դուրս է եկել ոստիկան եւ վազել «Հիզենբոս» շինության ուղղությամբ: Մտածելով, որ ինչ-որ բան է պատահել, պրն Չիտանին եւս կանգնեցրել է մեքենան ու գնացել ոստիկանի հետեւից: Այդ ժամանակ մթնշաղ էր: Ըստ նրա՝ ինքը գտնվել է «Հիզենբոս» շինության մուտքից 75-100 մետր հեռավորության վրա:

164. Նա տեսել է, որ մուտքի մոտ հայտնվել է մոտ քսան տարեկան սեւազգեստ մի մարդ: Նա մուտքի մոտ մոտոցիկլ չի տեսել: Նրա դիմաց, մոտավորապես վեց մետր հեռավորության վրա կանգնած էր մի ոստիկան: Վերջինս զենքը նշանառել էր այդ երիտասարդին: Երիտասարդը ձեռքում պահել էր մուգ գույնի ատրճանակ, որով նշանառել էր ոստիկանին: Ոստիկանը ձեռքի շարժումով ակնհայտորեն նրան հրամայել է վայր դնել զենքը. այդ ընթացքում ոստիկանը մյուս ձեռքում պահել էր երիտասարդին նշանառած զենքը: Նա մեծ հեռավորության պատճառով ոչ մի խոսք չի լսել: Նա

տեսել է, թե ինչպես է երիտասարդն աջ ձեռքից դեմ նետում մի չճանաչված իր:

165. Քանի դեռ առաջին ոստիկանը շարունակում էր երիտասարդին հսկողության տակ պահել, պրն Չիտանին տեսել է երկրորդ ոստիկանին, որը շտապում էր իր գործընկերոջն օգնության: Այս երկրորդ ոստիկանը երկու ձեռքում պահում էր ծառայողական զենքը, որը նշանառել էր երիտասարդին: Նա անմիջապես կրակոց է լսել: Կրակոցը լավել է այն բանից հետո, երբ երիտասարդը ձեռքում եղած իրը դեմ է նետել: Իրադարձությունները խիստ արագ են զարգացել. երիտասարդի ձեռքում գտնվող իրը դեմ նետելը եւ կրակոցը եղել են ընդամենը մի վայրկյանի մի քանի ակնթարթում: Երիտասարդը մի քանի քայլ է արել դեպի լապտերը եւ վայր ընկել:

166. Այդ պահին խուճապ է սկսվել: Դեպքի վայր են ժամանել ոստիկաններ՝ մեքենաներով եւ մոտոցիկլներով: Պրն Չիտանիին մոտեցել են այլ անձինք եւս: Ոստիկանները հրամայել են նրանց հեռանալ. պրն Չիտանին եւ մյուսները հեռացել են: Պրն Չիտանին ոստիկաններից մեկին հարցրել է, թե ինչու շտապ օգնություն չեն կանչում: Պատասխանը եղել է հետեւյալը. «Դա կանենք ավելի ուշ»:

167. Մտնելով «Հիզենբոս» շինությունը եւ տեսարանը դիտելով երկրորդ հարկից՝ նա գոհին տեսել է սպիտակ սավանով ծածկված: Նրա կողքին ընկած որեւէ իր ինքը չի տեսել: Իր կողքին կանգնածներն ասել են, որ երիտասարդը դեմ է նետել հեռախոսը, բայց ինքն այն չէր տեսել:

168. Երկրորդ հարկ բարձրանալը պրն Չիտանիից խլել է վեցից յոթ լոպե: Նա տեսել է, որ լուսանկարում են: Պրն Չիտանին կարծել է, որ այդ պահին երիտասարդը դեռ ողջ է, քանի որ լավում էր այնպիսի խռխուրդ, կարծես նրա կոկորդը լցված էր արյունով:

169. Ըստ պրն Չիտանիի՝ շտապ օգնությունը ժամանել է երեսուն կամ ավելի լոպեի ընթացքում: Նա տեսել է, թե ինչպես է ինչ-որ մեկը՝ բժշկական համազգեստով, դատախազի հետ մեկտեղ հետազոտում գոհին:

170. Ըստ պրն Չիտանիի՝ երիտասարդի ձեռքի իրի դեմ նետվելուց հետո այլևս որեւէ սպառնալիք չկար: Նա չէր տեսել, թե մինչ այդ ինչ է տեղի ունեցել:

(k) Ոստիկան Բրոնս

171. 1998թ. օգոստոսի 3-ին ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդը ոստիկան Բրոնսի եւ պրն Չիտաննի հետ կատարել է առերեսում՝ կապված պրն Չիտաննի այն ցուցմունքի հետ, որ Մորավիա Ռամսահայը ինչ-որ բան է դեն նետել մինչեւ կրակոցը: Ոստիկան Բրոնսը հերքել է այդ փաստը: Վախից դրոպած նրա ողջ ուշադրությունը սեւեռված է եղել հափշտակողի ձեռքերին: Մինչեւ գենքը վայր գցելը նրա ձեռքին ուրիշ ոչինչ չի եղել:

(l) Ոստիկան Դեքեր

172. 1998թ. օգոստոսի 3-ին ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդը ոստիկան Դեքերից պահանջել է տեղեկություն ներկայացնել այն մասին, թե երբ է ինքն իմացել, որ գողությունը կատարվել է գենքի գործադրման սպառնալիքի ներքո:

173. Պրն Հոսենին ասել է, որ իր մոտոցիկլը հափշտակել են, սակայն չի նշել գենքի գործադրման մասին: Ուստի ինքը եւ ոստիկան Բունստրան եզրակացրել են, որ մոտոցիկլը հափշտակվել է միայն ֆիզիկական ուժի գործադրմամբ:

174. Պրն Հոսենին ոստիկան Դեքերին ապահովագրական փաստաթղթերը հանձնել է անմիջապես եւ իր սեփական նախաձեռնությամբ, միաժամանակ նկարագրել է հափշտակողին: Ոստիկաններ Բունստրան եւ Դեքերը միացել են նրան եւ վազել նրա հետեւից: Սակայն ճանապարհին նրանք կորցրել են Հոսենինին, ոստիկան Դեքերը վազել է հափշտակողի փախուստի ենթադրվող ճանապարհով:

175. Իրենց վազելու ընթացքում ոչ մի անգամ պրն Հոսենին չի ասել, որ հափշտակողը զինված է: Նա, այնուամենայնիվ, նկատել է, որ պրն Հոսենին վախեցած է եւ խոսում է մեղմ ձայնով: Ուստի, շատ հավանական էր, որ պրն Հոսենին հիշատակել է այդ մասին, սակայն ինքը վազելու ընթացքում չի լսել:

176. Միայն կրակոցի մասին հաղորդումը լսելուց հետո է պրն Հոսենին ասել. «Նա ուներ արծաթագույն փոքր ատրճանակ»: Նրանք վազել են դեպի «Հիգենբոս» շինությունը: Ոստիկան Դեքերը

հարցրել է պրն Հոսենիին. «Ինչու՞ այդ մասին սկզբում չասացիր»: Այս հարցին պրն Հոսենին չի պատասխանել: Նա շատ մտացրիվ էր երեւում:

177. Դրանից հետո ոստիկաններ Բունստրան եւ Դեքերը բարեբախտություն են համարել, որ չեն վիրավորվել: Եթե պրն Հոսենին ոստիկան Դեքերին ավելի վաղ ասած լիներ հավիշտակողի զինված լինելու մասին, վերջինս այդ մասին կհաղորդեր անմիջապես եւ բոլոր տեղեկություններից առաջ: Բացի այդ, ինքը եւ ոստիկան Բունստրան չէին գնա նրա հետեւից. փառատոնում հսկողություն իրականացնելու նրանց պարտականություններն իրենցից պահանջում էին զենք չկրել:

(m) Ոստիկան Բալստրա

178. 1998թ. օգոստոսի 4-ին ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդը կատարել է ոստիկան Բալստրայի եւ պրն Չիտանի միջև առերեսում: Ոստիկան Բալստրան հրաժարվել է փաստաբանի ներկայությունից:

179. Ոստիկան Բալստրան անհավանական է համարել այն, որ պրն Չիտանին կայանել է իր մեքենան եւ շարժվել դեպի այն վայրը, որտեղից հետեւել է իրադարձություններին այդքան կարճատև ժամանակում: Հենց իրենից՝ ոստիկան Բալստրայից, պահանջվել է տասը վայրկյան իր մեքենան կայանելու եւ Մորավիա Ռամսահայի ու ոստիկան Բրոնսի գտնվելու վայրը հասնելու համար:

180. Ակնհայտ էր, որ պրն Չիտանին ականատես չէր եղել Մորավիա Ռամսահայի դիմադրության տեսարանին. այդ մասին նա իր ցուցմունքում չէր նշել: Դա պետք է որ համապատասխաներ պրն Չիտանի մեքենայի կայանած վայրի եւ դեպքի վայրի միջև հեռավորությանը:

181. Այն տեղեկությունը, որ ոստիկան Բրոնսն իր ծառայողական զենքը բռնել էր մեկ ձեռքով, ճիշտ չէր: Նա զենքը պահել էր երկու ձեռքով՝ պաշտպանական դիրքում: Ոստիկան Բրոնսը շարժմունք (ժեստեր) է արել, սակայն դա տեղի է ունեցել մինչև Մորավիա Ռամսահայի կողմից զենքը հանելը:

182. Մինչև գենքը հանելը Մորավիա Ռ-ամսահայի ձեռքում ուրիշ ոչինչ չի եղել: Նա, այնուամենայնիվ, այն չէր նշանառել ոստիկան Բալստրային, այն պահել էր գետնին ուղղված: Նա շարունակաբար այն պահել է իր ձեռքում: Նա հաստատապես ոչինչ ձեռքից չէր զցել: Նա ատրճանակը զցել է միայն այն ժամանակ, երբ ոստիկան Բրոնսը կրակել է, ընդ որում, միայն այն ժամանակ, երբ նա վայր է ընկել:

183. Ոստիկանական մեքենայից դուրս գալուց հետո ոստիկան Բալստրան երկկողմ ռադիոն պահել էր իր ձախ ձեռքում: Նա այն պահել է ձեռքում մինչև վայր զցելը: Նա չէր հիշել, թե երբ է դա արել, սակայն դա եղել էր ոչ ուշ, քան ծառայողական գենքը հանելը, քանի որ պաշտպանական դիրք զբաղեցնելու համար նա զենքը պետք է բռներ երկու ձեռքով: Նա չէր կարողացել հիշել նաև, թե արդյոք ռադիոն զցել է Մորավիա Ռ-ամսահայի հետ քաշքշուկի ժամանակ: Այնուամենայնիվ, նա այն հետո տեսել է գետնին ընկած, Մորավիա Ռ-ամսահայի կրծքավանդակի ուղղությամբ եւ նրանից մոտ վաթսուն սանտիմետր հեռու: Նա այն թողել էր այնտեղ:

184. Շտապ օգնություն կանչվել էր անմիջապես, ընդ որում, երկու անգամ: Ոստիկան Բալստրան դրա ժամանումը չէր տեսել: Այն տեղ էր հասել այն ժամանակ, երբ ոստիկաններ Բալստրան եւ Բրոնսը, դեպքի վայրում հինգ կամ յոթ թույն մնալուց հետո տարվել էին ոստիկանատուն:

185. Ոստիկան Բալստրան լսել է Մորավիա Ռ-ամսահայի մահվան լուրը: Նա մահացել էր նախքան դեպքի վայրից ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի հեռանալը: Ոստիկան Բալստրային թվացել է, որ Մորավիա Ռ-ամսահայի թոքերը լցվում են արյունով, սակայն նա ոչինչ անել չէր կարող այն կասեցնելու համար:

(n) Պրն Վան դեն Հյուվել

186. Ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդը որոշել էր կրկին հարցաքննել պրն Պետրուս վան դեն Հյուվելին՝ պրն Չիտանիի ցուցմունքի լույսի ներքո: Հարցաքննությունը կատարվել է 1998թ. օգոստոսի 4-ին:

187. Պրն Վան դեն Հյուվելը կրկնել է, որ ինքը կենտրոնացել էր զինված թխամորթ մարդու վրա: Նա պարզորոշ տեսել է, որ վերջինիս ձախ ձեռքում ատրճանակ կա, որը նա ուղղել էր գետնին: Թխամորթ մարդու մյուս ձեռքն ազատ էր:

188. Պրն Վան դեն Հյուվելը կրակոցին ակնաատես չէր եղել՝ թաքնված լինելով բազրիքի հետեւում: Նա միայն կրակոցից հետո է դուրս նայել՝ տեսնելու, թե ինչ եղավ: Դա անմիջապես հաջորդ ակնթարթին էր: Նա թխամորթ մարդու ատրճանակի՝ գետնին ընկնելը չէր տեսել: Նա ատրճանակը տեսել է թխամորթ մարդու կողքին ընկած, ինչպես պատկերված էր դեպքի վայրի լուսանկարում: Լուսանկարում պատկերված ատրճանակը շատ մման էր պրն Հյուվելի տեսածին:

189. Մնացածի կապակցությամբ պրն Հյուվելը կրկնել է իր նախորդ ցուցմունքը:

(օ) Պրն Վան Դոնգեն

190. Ոստիկան Բրուին Ժան վան Դոնգենն ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդի կողմից հարցաքննվել է 1998թ. օգոստոսի 4-ին: Նա, իր ոստիկանական շան հետ, ոստիկանական մեքենան վարում էր Հանթամդրեֆի երկայնքով: Ոստիկան Վան Դոնգենը լսել է, որ Կվակոյի փառատոնի ժամանակ մոտոցիկլ է հափշտակվել, ինչպես նաև լսել է հափշտակողի եւ մոտոցիկլի նկարագիրը: Ոչ մի տեղեկություն չի հաղորդվել այն մասին, որ հափշտակողը եղել է զինված:

191. Ոստիկան Վան Դոնգենի մեքենայի կողքով անցել է մեկ այլ ոստիկանական մեքենա: Նա ճանաչել է մեքենան վարող ոստիկան Բրոնսին: Նա տեսել է, թե ինչպես է մեքենան կանգնել եւ միջից դուրս եկել մեկ այլ ոստիկան:

192. Նա կայանել է իր մեքենան եւ իջել մեքենայից: Մեքենայից իջնելիս նա նկատել է, որ իր մեքենայից դուրս է գալիս նաև ոստիկան Բրոնսը: Շանը դուրս բերելու նպատակով անցնելով մեքենայի հետնամասը՝ նա «Հիգենբոս» կոչվող շինության մոտից կրակոց է լսել: Շունը կատաղի արձագանքել է կրակոցի ձայնին:

Անհրաժեշտ էր շանն առանձնակի զգոնությամբ հետ պահել, քանի որ այդ վիճակում այն կարող էր հարձակվել մարդկանց վրա:

193. Նա հանդիպել է ոստիկան Բրոնսին եւ հարցրել տեղի ունեցածի մասին: Նա պատասխանել է, որ ոստիկանի դեմ զենք է հանվել, եւ ոստիկանությունը կրակել է՝ չնշելով, թե կոնկրետ որ ոստիկանն է կրակել:

194. Ոստիկան Վան Դոնգենը մոտեցել է գետնին ընկած գոհին՝ շան անկանխատեսելի արձագանքը կանխելու նպատակով պահպանելով երկու մետր հեռավորություն: Չոհն անշարժ էր, չնայած նրան, որ մի քանի անգամ բաց ու խուփ էր արել բերանը: Ոստիկան Վան Դոնգենը մահվան մասին չէր իմացել:

195. Երբ ոստիկան Վան Դոնգենը ժամանել է դեպքի վայր, այնտեղ եղել են միայն երկու ոստիկան եւ զոհը: Նա որեւէ այլ մեկի չի տեսել: Եթե որեւէ մեկը ներկա լիներ, շունը կարձագանքներ:

(բ) Օրիորդ Հուփ

196. Օր. Լամբերտինա Հելենա Հուփն ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդի կողմից հարցաքննվել է 1998թ. օգոստոսի 5-ին: Նա Մորավիա Ռամսահայի համար կանչված շտապ օգնության մեքենայի վարորդն էր:

197. Ժամը 10.02-ին շտապ օգնության խումբը ցուցում է ստացել գնալ «Հիզենբոս» շինություն, քանի որ ինչ-որ մեկին կրակել են: Շտապ օգնությունը դուրս է եկել ժամը 10.04-ին եւ տեղ հասել ժամը 10.14-ին, այն է՝ նախատեսված ժամանակին. այն տասնհինգ րոպե է:

198. Օր. Հուփը եւ շտապ օգնության անձնակազմի մեկ այլ անդամ՝ պրն Վան Անդելը, բերել են պատգարակ եւ տվել ոստիկաններին: Օր. Հուփը եւ պրն Վան Անդելն իրենց սարքավորումներով մոտեցել են գոհին: Նրա կողքին ընկած էր արծաթագույն ատրճանակ, որին ինքը եւ պրն Վան Անդելը չպետք է իրենց աշխատանքի ընթացքում դիպչեին:

199. Օր. Հուփը չէր լսել, որ զոհը խոխուսացել կամ որեւէ հնչյուն է արտաբերել: Նա օգնում էր պրն Վան Անդելին, քանի որ առաջին օգնությունը ցույց էր տալիս վերջինս: Նրանք գոհին են միացրել

սրտի մոնիտորը: Պրն Վան Անդելը ստուգել է աչքի բիրի հակազդումը՝ աչքերից յուրաքանչյուրին մոտեցնելով պայծառ լույս, սակայն որևէ հակազդեցություն չի եղել. արձանագրվել է նաև երակազարկի եւ շնչառության բացակայություն: Այդ կարգով ստացված տեղեկությունների հիման վրա պրն Վան Անդելը եզրակացրել է, որ գոհը մահացել է հենց տեղում:

200. Օր. Հուփը եւ պրն Վան Անդելը տեսել են պարանոցի աջ մասում առկա վերքի մեջ գտնվող գնդակը: Նրանք չեն տեսել վերքի ելքը:

201. Օր. Հուփը եւ պրն Վան Անդելը գոհի մարմինը ծածկել են սպիտակ սավանով: Այնուհետև նրանք որոշ ժամանակ խոսել են ոստիկանների հետ: Նրանք դիակը չեն տեղաշարժել. դիակը հետագայում տարվել է հատուկ մեքենայով:

(գ) Պրն Վան Անդել

202. Բժիշկ պրն Լենդերտ վան Անդելը շտապ օգնության անձնակազմի անդամներից մեկն էր: Ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդը նրան հարցաքննել է 1998թ. օգոստոսի 5-ին:

203. Մոտավորապես ժամը 10.02-ին նրանք ցուցում են ստացել գնալ դեպի «Հիգենբոս» կոշվող շինություն, որի մոտակայքում մարդ է վիրավորվել: Նրանք մեկնակետից դուրս են եկել ժամը 10.04-ին: Շարունակաբար միացված են եղել կապույտ առկայծող լույսը եւ ձայնային ազդանշանը: Նրանք տեղ են հասել ժամը 10.14-ին:

204. Օր. Հուփը եւ ինքը շտապ մոտեցել են գոհին: Ոստիկանները տարել են պատզարակը, իսկ ինքն ու օր Հուփը՝ սարքավորումները:

205. Մի ոստիկան ասել է նրան, որ երիտասարդ է վիրավորվել: Նա տեսել է վերքի մուտքը, սակայն ոչ ելքը: Նրանք գոհի կողքին տեսել են ընկած ատրճանակը: Պրն Վան Անդելը չի նկատել գետնին ընկած երկկողմ ռադիոն:

206. Ջոհը կենդանության ոչ մի նշան ցույց չէր տալիս: Պրն Վան Անդելը ստուգել է նրա կենսական գործառնությունները եւ արձանագրել սրտի աշխատանքի ու բիրի հակազդեցության իսպառ բացակայություն: Այս փաստերը եւ զենքից առաջացած վերքը պրն Վան Անդելին հանգեցրել են այն եզրակացության, որ գոհը

մահացել է: Մի ոստիկանի հետ կարճ խոսակցությունից հետո, որի ընթացքում ինքն ասել է, որ ոչինչ անել հնարավոր չէ, օր Հուլիսի հետ զոհին ծածկել են սպիտակ սավանով:

207. Այնուհետև արն Վան Անդելը եւ օր. Հուլիս վերադարձել են եւ ժամը 10.35-ին գեկուցել, որ պատրաստ են ընդունելու հաջորդ կանչը: Դիակը տարվել է ավելի ուշ:

(r) Պրն Փել

208. Պրն Ջոն Փելը, ում ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդը հարցաքննել է 1998թ. օգոստոսի 7-ին, ոստիկանության դատական փորձագետ է: Նրան կանչել են 1998թ. հուլիսի 19-ի գիշերը: Նա ցուցում է ստացել գնալ «Հիզենբոս» կոչվող շինության մոտակայքը, ուր մարդ է վիրավորվել: Նա տեղ է հասել, երբ շտապ օգնության անձնակազմն արդեն վերադարձել էր: Տեղ հասնելով դեպքի վայր՝ նա տեսել է գետնին սպիտակ սավանով ծածկված զոհին եւ նրա կողքին ընկած ատրճանակը:

209. Պրն Փելը եւ նրա գործընկեր Փոփինգն առանձնացրել են իրեղեն ապացույցները եւ մինչեւ լուսանկարումը համարակալել դրանք: Նրանք հետազոտել են զոհի դին եւ, մասնավորապես, նրա ձեռքերը՝ կրակոցի մնացորդային հետքեր հայտնաբերելու նպատակով: Դրա համար անհրաժեշտ էր սավանը հեռացնել դիակի վրայից:

(s) Տկն Ժալինք

210. Տկն Հելեն Միլիան Ժալինքին, ով Մորավիա Ռամսահայի ավագ մորաքույրն էր, ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդը հարցաքննել է 1998թ. օգոստոսի 11-ին:

211. 1998թ. հուլիսի 20-ի գիշերն իրեն հայտնել են, որ Մորավիա Ռամսահայը մոտոցիկլ է հափշտակել եւ այդ պատճառով նա սպանվել է ոստիկանների կողմից: Այդ գիշեր, ժամը վեցից յոթը ինքը եւ այլ հարազատներ աղոթքի հավաք են կազմակերպել դեպքի վայրում:

212. Հավաքի ընթացքում իրենց են մոտեցել երկու անձ եւ ասել, որ իրենք պատահարի վկաներ են: Ըստ նրանց՝ իրենք «Հիզենբոս» շինության կողքին տեսել են բաց դռներով ոստիկանական մեքենա, կանգնած մի ոստիկանի եւ մեկ այլ ոստիկանի, որը վազում էր դեպի այդ շինությունը: Նրանք տեսել են մի երիտասարդի, որը, հավանաբար, դուրս էր եկել մուտքից եւ քայլում էր ձեռքերը վեր պահած: Նրանք չեն ասել, թե ձեռքերը որքան վեր են պահված եղել, միայն ասել են, որ ձեռքերը եղել են վեր պահված: Նրանք չեն ասել իրեն, որ առաջին ոստիկանը զենքը նշանառել էր երիտասարդին: Երկրորդ ոստիկանը, որը վազելով մոտեցել է, կրակոցով գետնին է տապալել երիտասարդին: Նրանք երիտասարդի ձեռքին որեւէ զենք չեն տեսել, եւ դրանում համոզված էին: Նրանք տեսել են, թե երիտասարդն ինչպես է վիրավորվել եւ վայր ընկել: Նրանք երիտասարդին տեսել են սավանով ծածկված:

213. Որոշ ներկաներ մատնանշել են հեռախոսը, որը ոստիկանները ներկայացրել են որպես ատրճանակ:

214. Այդ երկու անձինք, ովքեր գոհի հարազատներին ներկայացել են որպես վկաներ, դիմել են փախուստի, երբ ոստիկանները նրանց առաջարկել են ցուցմունք տալ: Նրանք ավելի հակված էին խոսելու փաստաբանի հետ: Այդ նպատակով հանդիպում է նշանակվել այժմ Դատարանում դիմող կողմին ներկայացնող փաստաբան պրն Համերի հետ, սակայն նրանք խուսափել են այդ հանդիպումից: Տկն Ժալինքն ասել է, որ նրանք մեկնել են Գերմանիա:

215. Այդ երկու անձինք գնչուներ էին, որոնք խոսում էին վատ հոլանդերենով եւ անգլերենով: Տկն Ժալինքը չէր կարող բացատրել, թե ինչու են նրանք խուսափել լիարժեք համագործակցությունից:

(t) Պրն Չիտանի

216. Պրն Չիտանիին ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդը երկրորդ անգամ հարցաքննել է 1998թ. օգոստոսի 17-ին:

217. Պրն Չիտանին կրկնել է, որ ինքը գոհի եւ ոստիկանի միջեւ որեւէ պայքար կամ ծեծկռտուք չի տեսել:

218. Այն հարցին, թե արդյոք տեսել է շան հետ եկած ոստիկանին, նա պատասխանել է, որ ինքը, բացի դեպքի վայրում տեղի

ունեցածից, ուրիշ ոչ մի բանի ուշադրություն չի դարձրել: Նա, այնուամենայնիվ, տեսել է ոստիկանների՝ իրենց շների հետ, որոնց թիվը չէր հիշում: Կային նաև քաղաքացիական անձինք՝ շների հետ: Այն ընթացքում, երբ նա որոշ հեռավորությունից դիտել էր դեպքի վայրը, չէր հիշում, որ իր կողքով որեւէ ոստիկան է անցել իր շան հետ:

219. Պրն Չիտանին հիշել է, որ մի ոստիկան ասել է, որ «իրենք», այսինքն՝ ոստիկանությունը, կորոշի, թե երբ շտապ օգնությունը կգա. ասել է նաև, որ չնայած զոհն այլևս չի կարող խոսել, բայց «իրենք» կարող են: Ասվել է նաև, որ եղել են այլ վիրավորներ եւս, ովքեր փախուստի են դիմել:

220. Պրն Չիտանին տեսել է գնչուների, որոնք ասել են, որ իրենք ամեն ինչ տեսել են: Այնուամենայնիվ, նրանք չեն համագործակցի, քանի որ հանցավոր կազմակերպության անդամներ են:

(ս) Դիմողները

221. 1998թ. օգոստոսի 7-ին ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդը գրուցել է դիմողների հետ: Նրանք ասել են, որ իրենք իրազեկ չեն եղել, որ Մորավիա Ռամսահայը գենք ունի, եւ նույնիսկ դա չեն պատկերացրել: Սակայն նա ուներ հեռախոս, որը չի գտնվել: Երբորդ դիմողն ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդին ասել է, որ ինքը նույնպես լսել է կրակոցին ականատես երկու գնչուի մասին, սակայն Նիդեռլանդներում ապօրինի բնակվելու պատճառով նրանք հրաժարվել են տեղեկություն տրամադրելուց:

4. Դիախերձումը եւ բունարանական փորձաքննությունը

222. Մորավիա Ռամսահայի դիախերձումը կատարվել է 1998թ. հուլիսի 20-ին Ռիյսվիկի դատաբժշկական լաբորատորիայում: Դիախերձողը կազմել է մանրամասն զեկույց, որում արձանագրվել է, որ Մորավիա Ռամսահայը մահացել է պարանոցի շրջանում հայտնաբերված մեկ գնդակից: Գնդակը վնասել է հիմնական արյունատար անոթները եւ օրգանները, ներառյալ՝ շնչերակն ու

երակր, աջ թոքը: Այս վնասվածքները հանգեցրել են Մորավիա Ռ-ամսահայի մահվանը:

223. Թունաբանական փորձաքննության եզրակացության համաձայն (այն կազմվել է 1998թ. դեկտեմբերի 23-ին)՝ Մորավիա Ռ-ամսահայի արյան մեջ հայտնաբերվել է 0.85 միլիգրամ, մեզի մեջ՝ 1.51 միլիգրամ, ձախ աչքի թաղանթի հեղուկում՝ 1.53 միլիգրամ, աջ աչքի թաղանթի հեղուկում՝ 1.55 միլիգրամ ալկոհոլ: Մեզի մեջ ամֆետամինի առկայությունը սկզբնապես ենթադրվել է, սակայն հետագա փորձաքննության արդյունքում չի հաստատվել: Մեզի մեջ հայտնաբերված այլ նյութերը պարունակել են փսիլոսին: Արյան մեջ վերջինիս քանակը չափազանց փոքր է եղել այն որոշելու համար:

224. Քրեական գործում առկա դիախերձման արձանագրությանը որեւէ լուսանկար կամ գծանկար չի կցվել:

5. Այլ քննչական գործողություններ

225. 1998թ. հուլիսի 29-ին ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդը Նիդեռլանդների օդերևութաբանական քազավորական ինստիտուտին հարցում է արել, թե ինչ եղանակային պայմաններ են եղել հուլիսի 19-ի գիշերը: Նրան տրվել է հետևյալ տեղեկությունը. «Տաք օր, գիշերը՝ փոքր-ինչ ամպամած, ժամը 9.45-ին՝ մայրամուտ, ժամը 10-ին՝ մթնշաղ, ժամը 10.30-ին՝ մութ»:

226. 1998թ. հուլիսի 30-ին ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդը հարցաքննել է տասներկուամյա օր. Մանգետա Էդվիան Պամելա Մանգրային: Նա հաստատել է այն ամենը, ինչ հուլիսի 19-ի գիշերն ասել էր հատուկ օպերատիվ խմբի անդամներից: Նա հավելել է, որ ինքը դուրս է նայել կրակոց լսելուց հետո: Մորավիա Ռ-ամսահայն արդեն ընկած էր գետնին: Նա ոստիկաններին հստակ չի տեսել: Նա հետ է եկել, նայել յոթերորդ հարկից եւ ներս մտել:

227. Ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդը վերադարձել է դեպքի վայր տեղ Ռ-իյսելի եւ օր. Լիվելդի, այրն Չիտանի եւ նրա կնոջ հետ՝ նրանց ցուցմունքները վերցնելուց հետո: Նրանք ցույց են տվել, թե որտեղ են կանգնած եղել, եւ ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվորդը

չափել է այդ տեղի եւ Մորավիա Ռ-ամսահայի ընկած տեղի միջեւ հեռավորությունը: Տկն Ռ-իսելի եւ օր. Լիվելդի պարագայում՝ դա մոտավորապես 57 մետր էր, իսկ պրն Չիտանիի եւ նրա կնոջ պարագայում՝ 58 մետր:

228. Ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդը դեպքի վայր է գնացել նաեւ ոստիկան Բալստրայի հետ, որպեսզի վերջինս ցույց տա, թե, ըստ նրա՝ որտեղ էր իր մեքենան կայանել ոստիկան Բրոնսը: Ջոնի ընկնելու վայրից մինչև կայանատեղը 48 մետր էր: Նա խնդրել է ոստիկան Բալստրային վազել այդ տարածությունը եւ ժամացույցով չափել է ժամանակը: Այն տեսել է 9.4 վայրկյան: Ավագ ոստիկան Վան Դյուվենվուրդն իր գեկույցում արձանագրել է, որ մեքենայի կայանատեղից հեռավորությունը փաստացիորեն չափվել է կրակոցի գիշերը, եւ այդ հեռավորությունը կազմել է 56 մետր:

6. Ոստիկանական այլ արձանագրություններ

229. Ավագ խուզարկու Յակոբ Քորնելիս Պետեր Շուլտցը, որը ծառայում էր Ֆլիեբրոտդրեֆի ոստիկանատանը, գոհի ինքնությունը պարզել է ժամը 10.02-ին՝ ըստ Մորավիա Ռ-ամսահայի գրպանում եղած փաստաթղթերի: Համաձայն հետագա պաշտոնական արձանագրության, ինչպես նաեւ ըստ ավագ խուզարկու Շուլտցի՝ դիակը ցույց է տրվել Մորավիա Ռ-ամսահայի մորը եւ զարմիկին 1998թ. հուլիսի 20-ին, ժամը 2.15-ին: Նրանք երկուսն էլ ճանաչել են դիակը եւ նույնականացրել Մորավիա Ռ-ամսահայի հետ:

230. Քննիչ-փորձագետների՝ Ջոն Պելի եւ Ժան Փոփինգի կազմած արձանագրությունում նկարագրվել են պատահարից հետո տեղի ունեցած գործողությունները՝ ապահովելու համար դեպքի վայրում եղած տեղեկությունների եւ ապացույցների պահպանումը: Այդ արձանագրությունն ամրագրել է դիակի դիրքը: Դիակի կողքին ընկած է եղել 6.35 տրամաձափի Բերետտա 950 Բ լիցքավորված ատրճանակ: Նրանք նաեւ հայտնաբերել են կրակված պարկուճ: Նրանք շինության մուտքի մոտ հայտնաբերել են մոտոցիկլ: Մուտքի մոտ կար աստիճանավանդակ, որը ներսից փակված էր հաստ ապակիներով: Այդ ապակիներից մեկի վրա նրանք հայտնաբերել

են գնդակից առաջացած անցք: Այդ անցքի տակ՝ գետնին, նրանք հայտնաբերել են մի գնդակ: Հետաքննչքի (ռիկոշետի) ոչ մի հետք չի հայտնաբերվել: Դա անհնարին էր դարձնում գնդակի թռիչքի կորագիծը հստակորեն որոշելը: Կատարվել է քսանինը լուսանկար, որոնք կցվել էին դատական գործին:

231. 1998թ. օգոստոսի 4-ին Ամստերդամի ոստիկանության ավագ ոստիկան Ռոնալդ Գրոենավեգենը կազմել է արձանագրություն, որում նկարագրել է իր տեսած իրադարձությունները: Նա 1998թ. հուլիսի 19-ին համազգեստով եղել է դրսում եւ պատասխանատու է եղել Կվակոյի փառատոնում հսկողություն իրականացնելու համար: Ժամը 9.55-ին նա իր երկկողմ ռադիոյով լսել է, որ երկու ոստիկան հետապնդում են մոտոցիկլ հափշտակած մի երիտասարդի: Հետագա հաղորդումներից նա եզրակացրել է, որ երկու այլ ոստիկան են՝ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան, ոստիկանական մեքենայով հետապնդում են հափշտակողին: Մոտավորապես ժամը 10-ին ավագ ոստիկան Գրոենավեգենը լսել է, որ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան հետապնդում են հափշտակողին «Հիգենբոս» կոչվող շինության ուղղությամբ: Դրանից քիչ անց նա լսել է, որ կրակոց է եղել եւ շտապ օգնություն կանչվել: Ավագ ոստիկան Գրոենավեգենն անմիջապես ուղեւորվել է դեպի այդ շինությունը: Տեղ հասնելով՝ նա տեսել է գետնին ընկած, պարանոցից վիրավորված մարդուն: Նա տեսել է վերջինից մոտ մեկ մետր հեռավորության վրա ընկած արծաթագույն մի ատրճանակ: Նա նկատել է նաեւ ընկած մարդուց մեկ մետր հեռավորության վրա գետնին ընկած ոստիկանական երկկողմ ռադիո: Շտապ օգնությունը ժամանել է մոտավորապես ժամը 10.20-ին եւ դրա անձնակազմը, պատգարակը ձեռքներին, շտապել է դեպի ընկած մարդը: Դրանից քիչ անց ինչ-որ մեկն ավագ ոստիկան Գրոենավեգենի ձեռքերի մեջ է դրել մի երկկողմ ռադիոընդունիչ՝ ասելով, որ դա ոստիկան Բալստրայինն է: Ավագ ոստիկան Գրոենավեգենը հասկացել է, որ դա այն ռադիոընդունիչն էր, որը նա տեսել էր գետնին ընկած:

232. Գործում առկա էր այն խոսակցությունների ձայնագրառման եւ առգրավման արձանագրությունը, որոնք երկկողմ ռադիոյի միջոցով տեղի են ունեցել 1998թ. հուլիսի 19-ի գիշերը, եւ այդ

խոսակցությունների վերծանումը: Ըստ վերծանման՝ ոստիկան Դեբերը զեկուցել է մոտոցիկլի հափշտակության մասին՝ տալով մոտոցիկլի եւ հափշտակողի ընթանալու ուղղության նկարագիրը: Այդ զեկույցին արձագանքել են մոտոցիկլով մի՝ ինքնությունը չպարզված ոստիկան եւ ոստիկան Բալստրան: Ոստիկան Բալստրան իր երկկողմ ռադիոյով հաղորդել է, որ տեսել է գողին նկարագրված ուղղությամբ շարժվելիս: Պարզվել է, որ կրակոցի մասին զեկուցած եւ շտապ օգնություն խնդրած ոստիկանը եղել է ոստիկան Բրոնսը:

233. Մեկ այլ արձանագրության մեջ նշվել է, որ Բուրգեր Քինգ ռեստորանում կատարված տեսագրությունները վկայում են, որ մինչ կրակոցն ընկած ժամանակահատվածում Մորավիա Ռամսահայն անկարգություններ է թույլ տվել:

234. Ոստիկանների կազմած մյուս արձանագրություններում նկարագրվել են Մորավիա Ռամսահայի կրած իրերը՝ հագուստը, ոսկեղենը, գրպանների պարունակությունը, դրանք Ռամսահայի մերձավոր ազգականներին վերադարձնելը, մոտոցիկլը Վինոդկումար Հոսենիին վերադարձնելը եւ գործը վարելու համար ժամանակավոր գրանցամատյան բացելը:

235. Գործում առկա էր նաեւ մեկ տարի առաջ ոստիկան Բրոնսի՝ հրաձգարանում անցած վերապատրաստման դասընթացի արդյունքները հավաստող փաստաթուղթ: Ըստ վերջինի՝ ոստիկան Բրոնսը կատարել է 390 փորձնական կրակոց՝ հավաքելով 88.80% ընդհանուր արդյունք, եւ կրկին վերապատրաստվել է 1998թ. հուլիսի 10-ին:

236. Գործում չի եղել որեւէ արձանագրություն՝ խնդրո առարկա ժամանակահատվածում ոստիկանների Բրոնսի եւ Բալստրայի կողմից կրվող ծառայողական զենքերի, ինչպես նաև դեպքի վայրում հայտնաբերված պարկուճի և գնդակի զննության մասին:

Բ. Դիմողների կողմից հարուցված վարույթը

237. Մեպտենբերի 11-ին դատախազը նամակով տեղեկացրել է Մորավիա Ռամսահայի մորը, որ ինքը հանգել է այն եզրակացության, որ կրակոցը եղել է ինքնապաշտպանության

արդյունք, ուստի ինքը հարկ չի համարում քրեական հետապնդում սկսել ընդդեմ ոստիկան Բրոնսի: 1998թ. սեպտեմբերի 23-ին պրն Համերը նամակով տեղյակ է պահել դատախազին, որ երրորդ դիմողը ցանկանում է ստանալ դատական հրաման ոստիկան Բրոնսի դեմ քրեական հետապնդում սկսելու համար:

238. Դիմողներին թույլատրվել է ծանոթանալ գործի նյութերին: 1998թ. հոկտեմբերի 2-ին նման որոշում ստանալու նպատակով նրանք դիմել են Ամստերդամի վերաքննիչ դատարան (*gerechtshof*). դատարան է ներկայացվել զանգատ ընդդեմ հետապնդում սկսելու պահանջի մերժման (տե՛ս ստորեւ՝ Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդված):

Գանգատը ստորագրել էին պրն Համերը՝ որպես դիմողների ներկայացուցիչ, եւ դիմողներից յուրաքանչյուրը: Ըստ նրանց՝ առկա տեղեկատվությունը թույլ չի տալիս եզրակացնել, որ ոստիկան Բրոնսի կողմից Մորավիա Ռամսահային կրակելը չի եղել բավարար չափով արդարացված: Նրանք նշել են նաեւ, որ կրակոցին հետեւած ժամանակահատվածի կապակցությամբ նախաքննության որոշ առանցքային մասեր իրականացվել են Ամստերդամի ոստիկանության, այն է՝ ոստիկան Բրոնսի գործընկերների կողմից, հետեւաբար, նման նախաքննությունը չէր կարող լինել «արդյունավետ» եւ «անկախ»: Նրանց զանգատը վերաբերել է նաեւ նրան, որ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան հարցաքննվել են միայն դեպքից մի քանի օր անց, չեն հարցաքննվել բոլոր այն ոստիկանները, ովքեր կրակոցից հետո ժամանել էին դեպքի վայր, չի որոշվել գնդակի ճշգրիտ ուղղությունը (ինչը, ըստ դիմողների, հնարավոր էր), ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի ձեռքերից չեն վերցվել կրակոցի մնացորդային նյութի նմուշներ, չի վերականգնվել դեպքի տեսարանը, դիախերձման արձանագրության մեջ բացակայել են գնդակի առաջացրած վերքի մուտքն ու ելքը պատկերող լուսանկարներ: Հղում է կատարվել նաեւ Դե Թելեգրաֆ օրաթերթում ոստիկանապետ Վան Ռիեսենի հայտարարությանն այն մասին, որ թույլ չի տա որեւէ անկախ նախաքննության իրականացում, եւ այն փաստին, որ նախաքննության ողջ պատասխանատվությունը եւ հետապնդում իրականացնելու

պատասխանատվությունը Ամստերդամի գլխավոր դատախազինն է:

239. 1999թ. հունվարի 8-ին Ամստերդամի վերաքննիչ դատարանում գործող գլխավոր դատախազը պատասխանել է դիմողների՝ ոստիկան Բրոնսի դեմ հետապնդում չսկսելուն վերաբերող գանգատին: Ըստ նրա՝ առկա ապացույցներից բավարար հստակությամբ երևում է, որ ոստիկան Բրոնսը գործել է ինքնապաշտպանության շրջանակներում, եւ որ ինքը համոզված չէ, որ հետապնդում չսկսելու մասին որոշում կայացրած դատախազ Դե Վրիեսը անաչառ չի եղել: Թեեւ ոմանք կցանկանային, որ հետապնդում չսկսելու մասին որոշումը կայացվեր Ամստերդամի ոստիկանության հետ կապ չունեցող պաշտոնական մարմնի կողմից, սակայն դա ցանկություն է, ինչը դատարանների կողմից հաշվի առնելը պարտադիր չէ: Հետեւաբար, ըստ նրա՝ դիմողների 1998թ. հոկտեմբերի 8-ի գանգատն անհիմն է:

240. 1999թ. փետրվարին պրն Համերը, տեղեկանալով դիմողների գանգատի քննության նպատակով գումարվող լուսմների օրվա մասին, դատարանից խնդրել է լուսմներն անց կացնել դռնբաց:

241. Նույն օրը պրն Համերը գրել է Ամստերդամի վերաքննիչ դատարանում գործող գլխավոր դատախազին այն մասին, որ այդ դատարանի քարտուղարությունն իրեն չի տրամադրել ամբողջ գործի պատճենը, եւ խնդրել է շտկել վիճակը: Միեւնույն խնդրանքով նա դիմել է նաեւ վերաքննիչ դատարանի նախագահին:

242. Վերաքննիչ դատարանի քարտուղարությունը 1999թ. փետրվարի 24-ին պատասխանել է, որ քննության ենթակա հարցը վերաբերում է դռնբաց լուսմներ անցկացնելուն, ուստի նման հանգամանքներում հարկ է, որ մասնակիցներին թույլատրվի ծանոթանալ գործին, սակայն զգուշության համար պատճենների տրամադրումը մերժվում է: Միեւնույն օրը մեկ այլ նամակով քարտուղարը պրն Համերին տեղեկացրել է, որ լուսմները դռնբաց չեն լինելու, սակայն պրն Համերը կարող է հարցը, ցանկության դեպքում, բարձրացնել լուսմների ժամանակ:

243. Գործող գլխավոր դատախազը 1999թ. փետրվարի 25-ին պատասխանել է, որ ինքը վերքաննիչ դատարանի քարտուղարի որոշումները վերանայելու համար իրավասու վերաքննիչ մարմին չէ:

Ամեն դեպքում, պրն Համերը կարողացել է ծանոթանալ գործում առկա բոլոր փաստաթղթերին:

244. Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի վրա հիմնված՝ դիմողների գանգատը լսվել է պալատներում «պատվիրակ դատավորի» կողմից 1999թ. մարտի 1-ին: Պրն Համերը դիմողների անունից ներկայացրել է ծավալուն բանավոր բացատրություններ:

245. 1999թ. մարտի 19-ին գործի համար պատասխանատու գլխավոր փաստաբանի համաձայնությամբ պրն Համերը գրել է վերաքննիչ դատարանի պալատում նախագահող՝ հետապնդում չիրականացնելու վերաբերյալ դիմողների գանգատը քննող դատավորին՝ նշելով, որ հակասություններ են եղել ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի ցուցմունքների, ինչպես նաեւ մյուս ոստիկանների ցուցմունքների միջեւ, ինչը պետք է հարթվեր հետագա նախաքննության ընթացքում:

246. 1999թ. ապրիլի 26-ին վերաքննիչ դատարանը մերժել է դիմողների գանգատն ընդդեմ դատախազի՝ հետապնդում չսկսելու մասին որոշման: Իր պատճառաբանության մեջ այն հաստատել է «պատվիրակ դատավորի»՝ հրապարակային լսումներ չանցկացնելու մասին որոշումը: Այն գտել է, որ կիրառելի օրենսդրական դրույթների լույսի ներքո, դատական մարմինների իրավասությունից վեր է օրենսդրությունն այնպես զարգացնելը, որ անձի դեմ հետապնդում սկսելու հարցի քննության նպատակով լսումներն անցկացվեն հրապարակավ: Ավելին, այդ մոտեցումն իրավաբանական ուժից կզրկի կիրառելի օրենսդրական դրույթները:

247. Ինչ վերաբերում է ըստ էության գործին, ապա վերաքննիչ դատարանը հիմնավոր է համարել, որ ոստիկան Բրոնսը գործել է զենքի սպառնալիքի վտանգը կանխելու թելադրանքով եւ օրինական ինքնապաշտպանության շրջանակներում: Այն այս եզրահանգումը հիմնավորել է ոստիկաններ Բրոնսի, Բալստրայի եւ պրն Վան դեն Հյուվելի ցուցմունքներով: Դատարանը հավելել է, որ եթե ավելի շատ ժամանակ լիներ, հնարավոր կլիներ խուսափել մահացու վերք հասցնելուց. այն հանգամանքներում, երբ Մորավիա Ռամսահայի զենքն արդեն բերված է եղել կրակելու դիրքի, անհրաժեշտ էր շտապ հակազդեցություն: Այս եզրահանգումը հիմնվել է այն տեղեկության վրա, որ այդ օրը նա զենքի սպառնալիքի ներքո հափշտակել է

մոտոցիկլ, նաև ատրճաճակը սպառնալից կերպով օգտագործել է եւս մեկ այլ առիթով, ինչպես նաև այն տեղեկության վրա, որ Մորավիա Ռամսահայի մարմնում հայտնաբերվել են ակրոհոլի եւ պատրանքածին (հայուցինագեն) թունավոր սնկի հետքեր: Մնացած ցուցմունքներն ակնհայտորեն եղել են ոչ ճիշտ (ինչպես պրն Չիտանիի եւ տկն Ռիյսելի դեպքերում) կամ չեն վերաբերել գործին, կամ էապես չեն ազդել վերոհիշյալ եզրահանգման վրա:

248. Թեև վերաքննիչ դատարանը համաձայնել է դիմողների հետ, որ իրադարձության պատկերի վերականգնումը ցանկալի կլիներ, սակայն ոչինչ չի գտել ի պատասխան այն պնդման, որ առկա ապացույցները բարեխղճորեն չեն ուսումնասիրվել: Որեւէ բացատրություն չի տրվել այն փաստին, որ դիմողներին եւ նրանց փաստաբանին մերժվել է ծանոթանալ որոշ փաստաթղթերի:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

A. Քրեական դատավարություն

249. Խնդրո առարկա իրադարձությունների ժամանակ գործող Քրեական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան դրույթները նախատեսում էին.

Հոդված 12.

«1. Եթե քրեական օրենսգրքով նախատեսված արարք կատարած անձը չի հետապնդվում կամ հետապնդումը չի հասցվում իր ավարտին, ապա ուղղակի շահագրգիռ անձը կարող է զանգատ ներկայացնել վերաքննիչ դատարան, որի իրավագործության տարածքում ընդունվել է հետապնդում չսկսելու կամ հետապնդումն իր ավարտին չհասցնելու մասին որոշումը: ...»

Հոդված 12d.

«1. Վերաքննիչ դատարանը չի կարող որոշում կայացնել առանց զանգատ բերողներին լսելու կամ առնվազն նրանց պատշաճ կերպով ծանուցելու...»

Հոդված 12e.

«1. Վերաքննիչ դատարանը կարող է դատակոչել այն անձին, ում նկատմամբ հետապնդումը հայցվում է, որպեսզի նրան հնարավորություն տրվի ներկայացնելու բացատրություններ զանգատում ամրագրված պահանջի եւ վերջինիս հիմքերի վերաբերյալ: Դատական ծանուցագրին պետք է կցվի կամ զանգատի պատճենը, կամ պետք է նշվեն այն փաստերը, որոնց զանգատը վերաբերում է:

2. Չի կարող ընդունվել հոդված 12i-ում հիշատակված որեւէ հրաման, քանի դեռ անձը, ում նկատմամբ հետապնդումը հայցվում է, չի լսվել վերաքննիչ դատարանի կողմից կամ առնվազն պատշաճ կերպով չի ծանուցվել»:

Հոդված 12f.

«1. Պալատի դատավորների առջեւ հանդես եկող զանգատ ներկայացնողը եւ այն անձը, ում նկատմամբ հետապնդումը հայցվում է, կարող են ունենալ պաշտպանություն: Նրանց կարող է ներկայացնել փաստաբան...

2. Վերաքննիչ դատարանի նախագահը կարող է թույլատրել զանգատ ներկայացնողին նաեւ այն անձին, ում նկատմամբ հետապնդումը հայցվում է, ինչպես նաեւ նրանց փաստաբանին կամ օրինական ներկայացուցիչներին ուսումնասիրել գործը, եթե այդ կապակցությամբ խնդրանք է ներկայացվում: Այդ ուսումնասիրությունը կատարվում է նախագահի սահմանած կարգով: Նախագահը կարող է իր նախաձեռնությամբ կամ գլխավոր դատախազի խնդրանքով ուսումնասիրությունից բացառել որոշ փաստաթղթեր՝ ելնելով անձնական կյանքի անձեռնմխելիության, նախաքննության, քրեական արարքների հետապնդման շահերից, կամ կարեւոր ընդհանուր շահերից»:

Հոդված 12g.

«Անձը, ում նկատմամբ հետապնդումը հայցվում է, պարտավոր չէ պատասխանել պալատներում իրեն ներկայացվող հարցերին: Այդ մասին նա պետք է տեղեկացվի լսումները սկսվելուց առաջ եւ այդ փաստը պետք է արձանագրվի պաշտոնական արձանագրության մեջ»:

Հոդված 12i.

«1. Եթե գանգատը վերաքննիչ դատարանի իրավագործության շրջանակում է, գանգատը կարող է ընդունվել, եւ եթե վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ հետապնդումը պետք է իրականացվեր կամ ավարտին հասցվեր, ապա կարգադրում է գանգատում նշված փաստերի առնչությամբ հետապնդման հարուցում:

2. Վերաքննիչ դատարանը կարող է նաեւ մերժել նման կարգադրության տրամադրումը՝ ընդհանուր շահերով պայմանավորված պատճառներով:

3. Այդ կարգադրությունը կարող է նաեւ ներառել դատախազին ուղղված ցուցում, ըստ որի՝ վերջինս պետք է ներկայացնի 181-րդ հոդվածում կամ 237 հոդվածի 3-րդ կետում նշված խնդրանքը՝ նախնական դատական նախաքննություն սկսելու կամ այն շարունակելու վերաբերյալ կամ այն անձին դատակոչելու վերաբերյալ, ում նկատմամբ հետապնդումը հայցվում է: Առաջինը նշված կարգադրությունը վերաքննիչ դատարանի կողմից կարող է տրվել նաեւ այն դեպքում, երբ դատախազն արդեն այն անձին, ում նկատմամբ հետապնդումը հայցվում է, պաշտոնապես ծանուցել է նախնական դատական նախաքննությունն ավարտելու մասին կամ արդեն լրացել է 237-րդ հոդվածի 3-րդ կետում նշված ժամկետը:

4. Մնացած այլ դեպքերում վերաքննիչ դատարանը ... մերժում է գանգատը»:

Հոդված 24.

«1. Պալատների կողմից ընդունված ցանկացած որոշում պետք է լինի պատճառաբանված: Եթե պալատներում լսումները կազմակերպվում են դռնբաց ընթացակարգով, ապա նման որոշումը պետք է տրվի դռնբաց դատական նիստում:

...

4. Եթե այլ բան նախատեսված չէ, որոշման պատճենը պետք է անհապաղ ուղարկվի մեղադրյալին եւ դատավարության մյուս մասնակիցներին»:

B. Դատախազությունը

1. Դատարանակազմության մասին օրենքը

250. Խնդրո առարկա իրադարձությունների ժամանակահատվածում Դատարանակազմության մասին օրենքը նախատեսում էր.

Քաժին 4.

«Դատախազության բացառիկ պատասխանատվությունն է օրենքների պահպանումը, բոլոր քրեական արարքների հետապնդումը եւ քրեական գործերով դատավճիռների կատարման ապահովումը...»

Քաժին 5.

«Դատախազության պաշտոնատար անձինք պետք է հետեւեն իրենց պաշտոնական պարտականությունների ընթացքում Սիւսպետի անունից իրավասու մարմնի արած կարգադրություններին»:

Քաժին 5a.

«...Դատախազները եւ վարույթն իրականացնող դատախազները, իրենց պաշտոնական պարտականությունները կատարելու ընթացքում, զեկուցում են դատախազության այն բաժնի ղեկավարին, որտեղ կատարում են իրենց պարտականությունները»:

2. Քրեական դատավարության օրենսգիրքը

251. Քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ գործին առնչվող դրույթները նախատեսում էին.

Հողված 140.

«1. Վերաքննիչ դատարանում գլխավոր դատախազը, վերաքննիչ դատարանի իրավագործության այն տարածքում, որտեղ նա նշանակվել է, պետք է իրականացնի շրջանային կամ մարզային դատարանների կողմից քննության ենթակա քրեական արարքների պատճառ նախաքննություն...»

2. Այդ նպատակով նա կարգադրություններ է անում շրջանային դատարաններում նշանակված՝ հանրային հետապնդման բաժինների դատախազներին»:

Հողված 148.

«1. Դատախազի պարտականությունն է այն շրջանային դատարանի կողմից քննության ենթակա հանցագործության առնչությամբ նախաքննությունը, որտեղ նա նշանակվել է, ինչպես նաև այն մարզային դատարանի կողմից քննվելիք քրեական գործով հետապնդումը, որը գտնվում է տվյալ շրջանային դատարանի իրավագործության տարածքում: Դատախազի պարտականությունն է նաև տվյալ շրջանային դատարանի իրավագործության տարածքի շրջանակում գտնվող արարքի կապակցությամբ նախաքննությունը, որի վերաբերյալ գործը քննության է ենթակա այլ շրջանային կամ մարզային դատարանում:

2. Այդ նպատակով նա կարգադրություններ է անում նախաքննության համար պատասխանատու այլ անձանց...»:

C. Ոստիկանության գործունեությունը վերահսկող մարմինը

252. Ոստիկանության մասին 1993թ. օրենքը նախատեսում է.

Բաժին 12.

«1. Եթե ոստիկանությունը մունիցիպալիտետում գործում է հասարակական կարգը պահպանելու եւ հանրությանն աջակցելու իր խնդիրը կատարելու համար, ապա այն գտնվում է քաղաքապետի իշխանության ներքո:

2. Քաղաքապետն իրավասու է ցուցումներ տալու ոստիկաններին առաջին կետում նշված իրենց խնդիրները կատարելու կապակցությամբ»:

Բաժին 13.

«1. Եթե ոստիկանությունը գործում է քրեական իրավունքի կիրառմամբ իրավակարգը պահպանելու համար կամ կատարում է այնպիսի պարտականություններ, որոնք կապված են արդարադատության իրականացմանն աջակցելու հետ, ապա այն գտնվում է դատախազի իշխանության ներքո:

2. Դատախազն իրավասու է ցուցումներ տալու ոստիկաններին առաջին կետում նշված իրենց խնդիրները կատարելու կապակցությամբ»:

D. Ոստիկանության կողմից ուժի գործադրման կարգավորումը

1. Ոստիկանության մասին 1993թ. օրենքը

253. Ոստիկանության մասին 1993թ. օրենքի 8-րդ բաժնի 1-ին կետը նախատեսում է.

«Ոստիկանական ուժերի խնդիրներ կատարելու համար նշանակված ոստիկանն իր պարտականություններն օրինականորեն կատարելիս կարող է կիրառել ուժ, եթե դա արդարացված է պաշտպանվող նպատակով, ինչպես նաև հաշվի առնելով մման ուժի կիրառման հետ կապված վտանգները, եւ եթե այդ նպատակը չի կարող ապահովվել որեւէ այլ կերպ: Ուժի գործադրմանը, հնարավորության դեպքում, պետք է նախորդի նախազգուշացումը»:

2. 1994թ. Կանոնակարգը

254. 1994թ. Կանոնակարգը Թագավորական ոստիկաններին օժտել էր որոշակի քննչական լիազորություններով: Գործին առնչվող մասով այն նախատեսում է.

Քաժին 7.

«1. Հրագենի օգտագործումը՝ բացառությամբ ինքնաձիգ կամ երկարատե կրակ արձակող հրագենի, թույլատրվում է միայն.

- (a) ձերբակալելու համար այն անձին, ով զինված վտանգ է ներկայացնում;
- (b) ձերբակալելու համար այն անձին, ով փորձում է փախուստի դիմել կամ իրավասու մարմնի առջև ներկայացվելու նպատակով ձերբակալված լինելով՝ դիմել է փախուստի, կամ կասկածվում է կամ դատապարտվել է ծանր դատապարտելի արարքի համար, որը, ի լրումն, պետք է համարվի իրավակարգին սպառնացող լուրջ վտանգ:

...

3. (a) եւ (b) կետերում հիշատակված դեպքերում հրագեն չպետք է օգտագործվի, եթե ձերբակալման ենթակա անձի ինքնությունը հայտնի է եւ ողջամտորեն կարող է ակնկալվել, որ ձերբակալման հետաձգումը չի վնասի իրավակարգին այն կերպ, որը կարող է անընդունելի լինել...»:

Քաժին 12.

«1. Հրագեն օգտագործելուց անմիջապես առաջ՝ բացառությամբ ինքնաձիգ կամ երկարատե կրակ արձակող հրագենի, ոստիկանը պետք է նախազգուշացնի բարձրաձայն կամ այնպիսի այլ ձեով, որ հստակ հասկացվի. հրագենը կարող է գործի դրվել, եթե հրամանն անհապաղ չի կատարվում: Նման նախազգուշացումը, որը, անհրաժեշտության դեպքում, կարող է փոխարինվել նախազգուշական կրակոցով, կարող է չկատարվել միայն, եթե հանգամանքները նման նախազգուշացում թույլ չեն տալիս:

2. Նախազգուշական կրակոցը պետք է արձակվի՝ հնարավորինս խուսափելով անձանց կամ գույքը վնասելուց»:

3. 1994թ. Ոստիկանական զենքի կանոնները

255. Իր պարտականությունները կատարելու ընթացքում Նիդեռլանդներում համազգեստով ոստիկանը կարող է կրել կիսաինքնաձիգ ատրճանակ: Ոստիկաններից պահանջվում է ունենալ զենք գործածելու պատշաճ պատրաստականություն, այլապես նրանց չի թույլատրվում զենք կրել:

E. Պետական քննչական գործակալությանը վերաբերող դրույթները

1. 1993թ. Ոստիկանության մասին օրենքը

256. Ոստիկանության մասին օրենքի 43-րդ բաժինը նախատեսում է.

«1. Արդարադատության նախարարի կողմից որոշված խնդիրների համար, Ներքին գործերի նախարարի հետ խորհրդակցելուց հետո, գլխավոր դատախազն ... իր տրամադրության տակ ունի հատուկ նշանակության ոստիկաններ:

2. Արդարադատության նախարարը պատասխանատու է առաջին կետում նշված ոստիկանների գործունեության կառավարման համար: Այդ ոստիկանները... նշանակվում, առաջ են քաշվում, հեռացվում են աշխատանքից Արդարադատության նախարարի կողմից»:

2. Դատախազության օպերատիվ ստորաբաժանումների կազմավորումը կանոնակարգող նորմեր

257. Դատախազության օպերատիվ ստորաբաժանումների կազմավորումը կարգավորող կանոնակարգի առաջին կանոնի համաձայն՝ Պետական քննչական գործակալությունը համապետական ծառայություն է՝ վերաբնիչ դատարանում գլխավոր դատախազների անմիջական կոլեկտիվ պատասխանատվության ներքո: Ամենօրյա աշխատանքը կառավարվում է Տնօրենի կողմից, ով հաշվետու է գլխավոր դատախազին (կանոն 3-րդ):

F. Ներպետական իրավական զարգացումները մինչև պալատի վճիռը

1. Խորհրդարանական հարցապնդումներ

258. Պալատի վճիռը մեծ արձագանք է գտել Նիդեռլանդների մամուլում: 2005թ. նոյեմբերի 23-ին Խորհրդարանի ստորին պալատի երկու անդամ՝ պրն Սթրաբը եւ պրն Ա. Վոլֆսենը, խնդրել են Արդարադատության նախարարին իր տեսակետները ներկայացնել Պալատի վճռի եւ ներպետական օրենսդրության մեջ ու պրակտիկայում հետագայում փոփոխություններ կատարելու անհրաժեշտության վերաբերյալ:

259. Արդարադատության նախարարի պատասխանը Խորհրդարանում ստացվել է 2005թ. դեկտեմբերի 16-ին: Ստորեւ ներկայացվում է դրանից քաղվածք.

«2. Կարելի է նշել, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի նյութական պահանջների խախտման հարց չի առաջանում: Դատարանը միաձայն է այն հարցում, որ ոստիկանը գործել է ինքնապաշտպանության նպատակով: Դատարանը եզրակացրել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի դատավարական պահանջների խախտում, ինչը դրսեւորվել է հետեւյալում. Պետական քննչական գործակալությունը գործում ներգրավվել է բավականին ուշ, եւ ոստիկանի դեմ քրեական հետապնդում չսկսելու մասին՝ Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12 հոդվածի հիման վրա որոշումը չի կայացվել դռնբաց դատավարությունում: Պետական քննչական գործակալության ուշ ներգրավման կապակցությամբ կարելի է նշել մի քանի պատճառ: Դատարանը չի քննադատում Պետական քննչական գործակալության՝ ոստիկանության նկատմամբ ունեցած դիրքը. ըստ Դատարանի՝ այդ դիրքը համատեղելի է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով պահանջվող անկախության պայմանի հետ: Այնուամենայնիվ, այս դեպքում կրակոցի առնչությամբ նախաքննությունն առաջին տասնհինգ ժամերի ընթացքում իրականացրել են այն նույն ոստիկանական ուժերին պատկանող ոստիկանները, որի կազմում է գործել նաեւ մահացու կրակոցն արձակած ոստիկանը: Միայն դրանից հետո նախաքննության

իրականացումն ստանձնել է Պետական քննչական գործակալությունը: Դատարանը գտել է, որ տվյալ գործում Պետական քննչական գործակալությունը ներգրավվել է բավականին ուշ: *Մերկատորայլեյնի գործով* (գրավոր հրապարակված չէ) Անստերդամի վերաքննիչ դատարանի 2004թ. հունիսի 23-ի որոշումից ի վեր Պետական քննչական գործակալության պարտականությունների համակարգը կատարելագործվել է այն հաշվով, որ դրա ներկայացուցիչները դեպքի վայրում լինեն ավելի վաղ: Այժմ Պետական քննչական գործակալության ծառայողները դեպքի վայր են հասնում դեպքի մասին զեկուցելուց հետո մոտ մեկից մեկուկես ժամվա ընթացքում: Ուստի այլևս հնարավոր չէ եզրակացնել, որ Նիդեռլանդներում ոստիկանների կողմից մահ պատճառող կրակոցների կապակցությամբ ներկայումս իրականացվող նախաքննությունների ընթացակարգը չի համապատասխանում Կոնվենցիային: Ուստի, ես կարծում եմ, որ գոյություն ունեցող ընթացակարգերի կառուցվածքային փոփոխությունների անհրաժեշտություն չկա: Այնուամենայնիվ, օգտակար կլինի որոշ հարցերում ընթացակարգը դարձնել ավելի հստակ, մասնավորապես, երբ խոսքը վերաբերում է Պետական քննչական գործակալության ներգրավմանը: Այժմ գլխավոր դատախազների կողմից մշակվում է նոր ուղեցույց (այսուհետև՝ «Ուղեցույց») այն մասին, թե ինչպես պետք է գործել ոստիկանի կողմից ուժի գործադրման դեպքում. Ուղեցույցը կփոխարինի նախկին ուղեցույցին: Ուղեցույցը հստակորեն ամրագրում է, որ ոստիկանի կողմից ուժի գործադրման դեպքի մասին անհապաղ պետք է հայտնվի Պետական քննչական գործակալությանը, եւ Պետական քննչական գործակալության հերթապահ ոստիկանը պետք է դեպքի վայր ժամանի հնարավորինս շուտ: Մինչև նրա՝ դեպքի վայր ժամանելը տեղական ոստիկանը կարող է միայն սառեցնել իրավիճակը, օրինակ՝ տեղանքը շրջափակելու միջոցով: Այնուամենայնիվ, տեղական ուժերը սկզբունքորեն չեն կատարելու որևէ քննչական գործողություն: Նախատեսվում է, որ այդ Ուղեցույցն ուժի մեջ կմտնի մյուս տարվա սկզբին:

3. Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդվածով նախատեսված որոշման մեջ դիմողների՝ հրապարակային լուսմների կապակցությամբ ունեցած շահը հակադրության մեջ է գտնվել այն անձի գաղտնիության պահպանման շահի հետ, ում նկատմամբ հետապնդումը հայցվում էր: Ելակետն այն է, որ այն փուլում, երբ դեռևս չի ընդունվել որոշում տվյալ անձի նկատմամբ հետապնդում սկսելու մասին, հրապարակայնությունից խուսափելու հարցում այդ անձի շահը գերակայում է դիմողների՝ հրապարակային լուսմների կապակցությամբ ունեցած շահին: Քանի որ Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի հիման վրա ընդունվող որոշումը չի վերաբերում «քրեական մեղադրանքին»՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի իմաստով, նման որոշումների կայացման հրապարակայնության պահանջը չի բխում այդ հոդվածից: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճռում, այնուամենայնիվ, հրապարակայնության պահանջը բխել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածից: Դատարանն այն կարծիքին է, որ որոշումը պետք է ընդունվեր հրապարակայնորեն՝ հաշվի առնելով գործի լրջությունը եւ այն փաստը, որ այդ գործում ներգրավված է եղել հանրային իշխանության ներկայացուցիչ: Այդ վճռին հնարավոր չէ ուժ հաղորդել՝ առանց փոփոխելու Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդվածը:

Այս պահին մենք քննարկում ենք Կոնվենցիայի 43-րդ հոդվածի հիման վրա գործը Մեծ պալատին փոխանցելու վերաբերյալ խնդրանքի հարցը: Արդյունքների մասին ձեզ տեղյակ կպահենք մյուս տարվա սկզբին:

4. Դատարանը գտել է, որ Պետական քննչական գործակալության դիրքը ոստիկանության նկատմամբ բավարար չափով անկախ է: Այն փաստը, որ ոստիկանությունը դատախազին տրամադրում է տեղեկություններ եւ աջակցություն, չի վտանգում այդ անկախությունը: Դատարանը նկատում է, որ դատախազի գործողությունները ենթակա են դատարանների կողմից անկախ վերահսկողության: Այս դեպքում գործի համար պատասխանատու դատախազն այն դատախազն է, որը որոշակիորեն պատասխանատու է այն տարածքի համար, որի շրջանակներում կատարվում է Ֆլիեբրոտրեֆի ոստիկանատան աշխատանքը,

որտեղ աշխատում էր տվյալ ոստիկանը: Ես կիսում եմ Դատարանի այն կարծիքը, որ ցանկալի չէ, որ դատախազը նման սերտ կապեր ունենա այն ոստիկանական ուժերի հետ, որոնց կազմի մեջ են մտնում խնդրո առարկա ոստիկանները: Այս կապակցությամբ ես ցանկանում եմ հղում կատարել Գլխավոր դատախազների խորհրդի ուղեցույցին: Այս Ուղեցույցը նախատեսում է, որ սույն գործին համանման գործերում նախաքննությունը ոչ մի դեպքում չի ղեկավարվի այն դատախազի կողմից, ով սերտ կապեր ունի այն մարզի հետ, որտեղ ոստիկաններն աշխատում են: Ի լրումն՝ ես նշում եմ, որ Ոստիկանության կողմից հրազենի օգտագործման խորհրդակցական խորհուրդը տալիս է խորհուրդ այն նախաքննության կապակցությամբ, որը վերաբերում է ոստիկանի կողմից հրազենի կիրառման դեպքին եւ երբ այդ նախաքննությունը փաստացիորեն իրականացվում է միայն Պետական քննչական գործակալության կողմից: Ավագ դատախազը պարտավոր է այդ Խորհրդակցական խորհրդին ներկայացնել այն որոշումը, որը նա ցանկանում է ընդունել: Այս ձեռով նման գործերում ապահովվում է «երկրորդ կարծիքի» առկայությունը:»

2. Յուրում առ այն, թե ինչպես պետք է վարվել ոստիկանի կողմից ուժ գործադրվելու դեպքում

260. Գլխավոր դատախազների խորհրդի նոր ուղեցույցը հրատարակվել 2006թ. հուլիսի 26-ին: Գլխավոր դատախազների խորհուրդը Դատախազության բարձրագույն ղեկավար մարմինն է եւ իր նախագահի միջոցով հաշվետու է Արդարադատության նախարարին:

261. Բացատրագրում նշված է, որ Ուղեցույցն ընդունվել է ի լրումն, ի թիվս այլոց, Ռամսահայի գործով Պալատի վճռի՝ Պետական քննչական գործակալության նախաքննական գործառույթները եւ տեղական ոստիկանական ուժերի դերն ավելի հստակեցնելու նպատակով:

262. Ուղեցույցը վերաբերում է ոչ միայն ոստիկաններին, այլ նաեւ ոստիկանական ուժերի այլ աշխատակիցների, ներառյալ՝ Թագավորական զինվորական կոնստաբլները եւ ոստիկանական

գործառույթներ իրականացնող զինված ուժերի անդամները: Այն կիրառելի է մահ կամ վնասվածք առաջացրած՝ զենքի օգտագործման դեպքերին, ինչպես նաև այլ դեպքերի, երբ ուժի գործադրումն առաջացրել է մահ կամ վնասվածք:

263. Բոլոր այն դեպքերում, երբ Ուղեցույցը կիրառելի է, նախաքննությունն իրականացվում է Պետական քննչական գործակալության կողմից: Շրջանային ոստիկանական ուժերը պարտավոր են պատահարի մասին անհապաղ տեղեկացնել Պետական քննչական գործակալությանը: Պետական քննչական գործակալության հերթապահ սպան պետք է հնարավորինս շուտ ժամանի դեպքի վայր: Տեղական ոստիկանությունը պետք է կատարի ցանկացած անհետաձգելի միջոցառում, մասնավորապես, տեղանքի շրջափակում եւ վկաների անունների արձանագրում. նրանք չեն կարող անձամբ իրականացնել որեւէ քննչական գործողություն, բացառությամբ այն դեպքերի եւ այն ծավալով, երբ նրանց ներգրավումն անխուսափելի է:

264. Ցանկացած նախաքննություն, որը չի կարող իրականացվել Պետական քննչական գործակալության կողմից, իրականացվում է տվյալ ոստիկանական շրջանի Ներքին քննչական բյուրոյի կամ հարեւան ոստիկանական ուժերի կողմից: Ցանկացած տեխնիկական նախաքննության համար հայցվում է մեկ այլ ոստիկանական շրջանի դատական քննիչների աջակցությունը:

265. Կանխավարկածն այն է, որ իր պարտականությունները կատարելիս ուժի դիմելու անհրաժեշտություն ունեցող ոստիկանն իրավունք ունի արդարացնելու իր գործողությունը վերադասի հրամանով կամ ինքնապաշտպանության նպատակով: Ուստի նման վիճակում հայտնված ոստիկանը չի համարվում քրեական հանցագործության կասկածյալ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ սկզբնապես այս կապակցությամբ հստակորեն առկա է լինում ողջամիտ կասկած. նա հարցաքննվում է որպես վկա՝ նախազգուշացվելով այն մասին, որ չի կրում իր դեմ ցուցմունք տալու պարտականություն:

266. Ավագ դատախազը, որը վերջնական պատասխանատվություն է կրում նախաքննության եւ հետապնդում սկսելու կամ չսկսելու որոշման համար, պետք է ապահովի, որ նախաքննությունը ոչ մի

դեպքում չվերահսկվի այն ոստիկանական միավորի հետ սերտ կապեր ունեցող դատախազի կողմից, որի կազմում գործում է տվյալ ոստիկանը. կախվածության ցանկացած դրսեւորում պետք է բացառվի:

267. Հրազենի կիրառման դեպքում հետապնդում սկսելու կամ չսկսելու կապակցությամբ որոշում կայացնելուց առաջ ավագ դատախազը պետք է որոշուման նախագիծը եւ դրա հիմքում ընկած փաստաթղթերը ներկայացնի Ոստիկանության կողմից հրազենի օգտագործման խորհրդակցական խորհդին, որը յոթ աշխատանքային օրվա ընթացքում տալիս է խորհրդատվական կարծիք:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

268. Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«1. Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով:

Ոչ ոքի չի կարելի դիտավորությանը գրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կապակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ պատիժը:

2. Կյանքից գրկելը չի համարվում սույն հոդվածի խախտում, եթե այն հետևանք է ուժի գործադրման, ինչը բացարձակապես անհրաժեշտ է՝

a) ցանկացած անձի անօրինական բռնությունից պաշտպանելու համար,

b) օրինական ձեռքարկում իրականացնելու կամ օրինական հիմքերով կալանավորված անձի փախուստը կանխելու համար,

c) խռովությունը կամ ապստամբությունը ճնշելու նպատակով օրենքին համապատասխան գործողություն ձեռնարկելու համար»:

269. Դիմողները Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի հիման վրա ներկայացրել են մի քանի խնդիր:

270. Առաջին հերթին նրանք նշել են, որ Մորավիա Ռամսահայի մահը բացարձակապես անհրաժեշտ չի եղել այդ հոդվածի երկրորդ կետում նշված որեւէ նպատակի համար:

Երկրորդ՝ Մորավիա Ռամսահայի մահվան կապակցությամբ իրականացված նախաքննությունը եղել է անբավարար: Ավելի կոնկրետ՝ նրանք նշել են.

(a) նախաքննությունը չէր կարող համարվել «անկախ», քանի որ դրա էական մասն անց է կացվել Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի կողմից՝ այն ուժերի, որին պատկանում է ոստիկան Բրոնսը;

- (b) «Հիգենբոս» շինության մոտ վկաներ փնտրելուց հետո որեւէ հետագա փորձ չի կատարվել գտնելու քաղաքացիական անձանցից վկաներ, եւ փաստորեն որոշ վկաներ նույնիսկ չեն հարցաքննվել,
- (c) ոստիկան Բրոնսը եւ Բալստրան հարցաքննվել են միայն դեպքից մի քանի օր անց, եւ այդ ժամանակահատվածում նրանք հնարավորություն են ունեցել պատահարը քննարկել միմյանց եւ այլոց հետ,
- (d) չեն կատարվել մնան դեպքերում տրամաբանորեն ակնկալվող մի քանի դատական քննչական գործողություններ. մասնավորապես, որեւէ փորձ չի կատարվել պարզելու համար գնդակի ճշգրիտ ուղղությունը, ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի ձեռքերից չեն վերցվել կրակոցի հետքերի նմուշներ, չի կազմվել որեւէ արձանագրություն ոստիկան Բրոնսի զենքի եւ զինամթերքի մասին կամ օգտագործված փամփուշտի մասին, ինչպես նաեւ տեղի չի ունեցել պատահարի տեսարանի վերականգնում.
- (e) ոստիկանապետ Վան Ռիեսենի՝ որեւէ նախաքննության աջակցելու մերժումը սուբյեկտիվ կողմնակալության դրսևորում է,
- (f) Պետական քննչական գործակալությունը չի կարող համարվել անկախ եւ անկողմնակալ, քանզի այդ ժամանակ այն կախվածություն է ունեցել տեղական ավագ դատախազից, որը պատասխանատու էր նաև տեղական դատախազության եւ տեղական ոստիկանության համար;
- (g) ոստիկաններ Բրոնսին եւ Բալստրային պաշտպանել է միեւնույն փաստաբանը, ինչն ընդունված պրակտիկա չէր Նիդեռլանդներում;
- (h) ոստիկան Բրոնսի նկատմամբ հետապնդում չսկսելու մասին որոշումը կայացվել է Ամստերդամի դատախազի կողմից, որը որոշակիորեն պատասխանատու է Ֆլիերքոսդեֆի ոստիկանության կողմից իրականացվող աշխատանքի համար, եւ այդ ոստիկանության ոստիկանները նրանից կախվածության մեջ էին:

271. Դիմողները Կոնվենցիայի 2-րդ եւ 6-րդ հոդվածների հիման վրա պնդել են, որ նախաքննությունը չի եղել անկախ եւ արդյունավետ: Նրանք վերաքննիչ վարույթի կապակցությամբ բարձրացրել են հետեւյալ հարցերը.

(a) լսումները եղել են ոչ հրապարակային, եւ որոշումը չի հրապարակվել դռնբաց նիստում,

(b) նրանց մերժվել է որոշ փաստաթղթերի տրամադրումը, ներառյալ՝ դատախազի պաշտոնական գեկույցը, որը, սակայն, իրենց տրամադրության տակ ունեցել են վերաքննիչ դատարանում գործող գլխավոր դատախազը եւ ինքը՝ վերաքննիչ դատարանը,

(c) ոստիկաններ Բրոնսին եւ Բալստրային հրապարակավ քննելու, ոստիկան Բրոնսի անձնական գործին ծանոթանալու եւ պատահարի տեսարանի վերականգնման պահանջները հաշվի չեն առնվել,

(d) վերաքննիչ դատարանը չի իրականացրել իր սեփական անկախ նախաքննությունը, այլ հիմնվել է Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի եւ Պետական քննչական գործակալության ներկայացրած տեղեկությունների վրա,

(e) լսումներն անցկացվել են միայն մեկ դատավորի ներկայությամբ, մինչդեռ որոշումը կայացվել է երեք դատավորի կողմից;

(f) հաստատվել է, որ վերաքննիչ դատարանում դատական նիստի արձանագրությունը չի պահվել, ինչն ինքնին օրենքի խախտում է:

272. Կառավարությունը հերքել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի զանկացած խախտում:

A. Մորավիա Ռամսահայի մահը

1. Փաստերի հաստատումը

273. Ապացույցները զնահատելիս Դատարանը կիրառում է «ողջամիտ կասկածից վեր» սպացուցման չափորոշիչը:

Այնուամենայնիվ, մնան ապացուցումը կարող է բխել բավարար ապացուցողական ուժ ունեցող, հստակ եւ համատեղելի ապացույցների համակցությունից կամ փաստի անհերքելի կանխավարկածներից (տես, ի թիվս այլոց, *Salman v. Turkey* [Մեծ պալատ] գործը, թիվ 21968/93, կետ 100, ՄԻԵԴ 2000-VII, եւ *Cyprus v. Turkey* [Մեծ պալատ] գործը, թիվ 25781/94, կետեր 112-113, ՄԻԵԴ-IV):

274. Պալատը Մորավիա Ռամասհայի մահվան հետ կապված փաստերը հաստատել է հետեւյալ կերպ (Պալատի վճռի 356-371 կետեր).

«356. Գատարանի համար անհրաժեշտ է հաստատել Մորավիա Ռամասհայի մահվան հետ կապված փաստերը:

357. Գատարանը կաշկանդված է իր դերի սուբսիդիար բնույթով եւ ընդունում է, որ պետք է զգուշանա առաջին ատյանի դատարանի՝ փաստի դատարանի դեր ստանձնելուց, երբ դա անխուսափելի չէ կոնկրետ գործի հանգամանքներից ելնելով: Այնուամենայնիվ, երբ խոսքը վերաբերում է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածին, Գատարանը պետք է կիրառի որոշակի խոր ուսումնասիրություն, եթե նույնիսկ արդեն տեղի են ունեցել ներպետական վարույթներ եւ նախաքննություն (տես *Aktas v. Turkey*, թիվ 24351/94, կետ 271, 2003թ. ապրիլի 24):

358. Առանց 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի առնչությամբ իր եզրահանգումների համար նախադատելիության՝ Գատարանը պետք է նշի, որ խնդրո առարկա իրադարձությունների կապակցությամբ իրականացված պաշտոնական նախաքննությունը կատարվել է լրիվ ու բազմակողմանի, եւ դրա արդյունքները մանրամասնորեն արձանագրվել են: Նախաքննությունը ներառել է ոստիկանների եւ մի շարք քաղաքացիական անձանց հարցաքննություններ, ներառյալ նրանց, ում ներկայացրել են դիմողները: Գատարանը գործի իր սեփական ուսումնասիրությունը կկատարի այն փաստական տվյալների հիման վրա, որոնք առկա են ներկայացված այն պաշտոնական փաստաթղթերից, որոնք ստուգվել են՝ այլ աղբյուրներից ստացված տվյալներով:

359. Ապացույցները վկայում են, որ, մինչև մահացու կրակոցը, Մորավիա Ռամսահայը երկու անգամ անկարգ վարքագիծ է դրսևորել՝ ատրճանակի կիրառմամբ: Առաջին նման միջադեպը տեղի էր ունեցել Բուրգեր քինգ ռեստորանում, երբ Մորավիա Ռամսահայը զենքն ուղղել էր օր. Նայմա Ռոժեդանի դեմ: Երկրորդը տեղի էր ունեցել Կվակոյի փառատոնում, երբ նա զենքի սպառնալիքով հափշտակել էր պրն Հոսենիի մտտոցիկլը:

360. Պրն Հոսենին իր մտտոցիկլի հափշտակության մասին հայտնել է առաջինը հանդիպած ոստիկաններին՝ ոստիկան Դեքերին եւ Բունստրային, որոնք հսկողություն էին իրականացնում եւ անգեմ էին: Երեքով հետապնդել են հափշտակողին: Սակայն մտտոցիկլը բավականին արագ է ընթացել, որպեսզի նրանք կարողանային բռնել նրան: Նշված ոստիկաններն այնուհետեւ հափշտակության մասին ռադիոյով հայտնել են տեղական ոստիկանատուն՝ նկարագրելով ենթադրյալ հափշտակողին, մտտոցիկլը եւ նրանց ընթանալու ուղղությունը: Հերթապահ ոստիկանն անմիջապես կարգադրել է ծառայության մեջ գտնվող բոլոր ոստիկաններին հետապնդել նրան:

361. Դրանից հետո ոստիկաններ Դեքերը եւ Բունստրան վկայել են, որ պրն Հոսենին սկզբում չի հայտնել ենթադրյալ հափշտակողի զինված լինելու մասին. եթե նրանք այդ մասին ավելի վաղ իմանային, ապա, անգեմ լինելով՝ չէին հետապնդի նրան եւ անպայմանորեն կտեղեկացնեին իրենց գործընկերներին: Պրն Հոսենին, սակայն, վկայել է, որ ինքը հիշատակել է ատրճանակի մասին, բայց իր ասածը չեն լսել: Ինչ ճշգրտություն էլ ունենա պրն Հոսենիի վկայությունը, Դատարանն ընդունում է, որ ոստիկաններ Դեքերն ու Բունստրան չեն լսել, որ Մորավիա Ռամսահայը զինված է եղել:

362. Ոստիկաններից առաջինները, ովքեր կարողացել են արձագանքել կարգադրությանը, եղել են Բալստրան եւ Բրոնսը, որոնք պարեկություն էին անում ոստիկանական մեքենայով: Նրանք նկատել են դեպի «Հիզենբոս» շինություն մտտոցիկլը վարող Մորավիա Ռամսահային եւ սկսել հետապնդումը:

363. Ոստիկաններ Բալստրան եւ Բրոնսը տեսել են, որ Մորավիա Ռամսահայը մտտոցիկլը վարում է դեպի շինության մուտքը:

Մեքենան վարող ոստիկան Բրոնսը կայանել է մեքենան: Նույն ժամանակ ոստիկան Բալստրան իջել է մեքենայից եւ վազել դեպի մուտքը: Նրա ձեռքին եղել է երկկողմ ռադիո:

364. Մորավիա Ռամսահայն անհնազանդություն է դրսեւորել եւ ընդդիմացել ձեռքակալմանը: Նա փորձել է փախուստի դիմել: Ոստիկան Բալստրան փորձել է բռնել նրան: Տեղի է ունեցել կարճատեւ քաշքշուկ, որից հետո Մորավիա Ռամսահային հաջողվել է փախչել: Ոստիկան Բալստրայից մի քանի մետր հեռավորության վրա Մորավիա Ռամսահայն ընդունել է սպառնալից դիրք եւ հանել իր ատրճանակը:

365. Դատարանը հաշվի չի առնում այն քաղաքացիական անձանց վկայությունները, որոնք նշել են, որ Մորավիա Ռամսահայը զինված չի եղել: Ակնհայտ է, որ այդ անձինք պատահաբար դիտել են որոշակի հեռավորությունից եւ աղոտ լույսի պայմաններում: Ավելին, այդ վկայություններն անհամատեղելի են հետազայում այդ ատրճանակի հայտնաբերման փաստի հետ, ինչպես նաեւ այն սպացույցի հետ, որը վկայում է Մորավիա Ռամսահայի կողմից այն ատրճանակը հանելուն, որը համապատասխանել է մինչեւ մահացու կրակոցը երկու այլ անձանց դեմ հանված ատրճանակի նկարագրին, ինչպես նաեւ պրն Վան դեն Հյուվելի վկայությանը, որը դեպքը տեսել է ավելի մոտիկից:

366. Տեսնելով Մորավիա Ռամսահայի ատրճանակը եւ վախենալով ոստիկան Բալստրան վայր է գցել իր երկկողմ ռադիոն, հանել իր ծառայողական ատրճանակը եւ առնվազն մեկ անգամ բարձրաձայն հրամայել Մորավիա Ռամսահային զենքը վայր դնել: Մորավիա Ռամսահայն այնուհետեւ իր ատրճանակն ուղղել է գետնին, սակայն այնպես, որ ոստիկան Բալստրան դա համարել է սպառնալից եւ փորձել է մի կողմ քաշվել:

367. Այս ընթացքում ոստիկան Բրոնսը կայանել է իր մեքենան, փակել դռները եւ շտապել օգնելու ոստիկան Բալստրային: Նա Մորավիա Ռամսահային տեսել է ատրճանակը ձեռքին, որը, ի պատասխան զենքը վայր դնելու հրամանի, վայր չի դրել այն:

368. Մորավիա Ռամսահայի ձեռքում գտնվող զենքը եղել է լիցքավորված հինգ փամփուշտով, որոնցից մեկը բերված էր կրակելու վիճակի:

369. Եվ ոստիկան Բալստրան, եւ ոստիկան Բրոնսը տեսել են, թե ինչպես է Մորավիա Ռամսահայը շրջվել եւ վեր բարձրացրել ատրճանակը բռնած ձեռքը: Ոստիկան Բրոնսը տեսել է, որ Մորավիա Ռամսահայը գեմքն ուղղում է դեպի իր կողմը: Ուստի նա հանել է իր ծառայողական ատրճանակը, որը մինչ այդ չէր արել, եւ միանգամից կրակել:

370. Ոստիկան Բրոնսը սպանելու մտադրություն չի ունեցել. նա չի նշանառել մարմնի որեւէ կոնկրետ մասի: Նրա խնդիրն է եղել անմիջապես վերջ դնել սպառնալից վիճակին:

371. Ոստիկան Բրոնսի արձակած գնդակը վնասել է Մորավիա Ռամսահայի կարճագլուխ (բրախիցեֆալ) զարկերակը, որը սկիզբ է առնում աորտայի աղեղից եւ մատակարարում գլխուղեղի արյան կեսը, ինչպես նաեւ պարանոցի հիմնական երակը: Մորավիա Ռամսահայը գիտակցությունը կորցրել է վայրկյանների ընթացքում եւ մահացել լուպեների ընթացքում»:

275. Ինչպես կոլիտարկվի ստորեւ, Դատարանը շահագրգիռ է Մորավիա Ռամսահայի մահվան կապակցությամբ հետքանոտքան անկախության եւ որակի հարցում: Մասնավորապես, ակնհայտ հակասություն կա, մի կողմից՝ ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի (որոնք ասել են, որ մահացու կրակոցը կատարել է ոստիկան Բրոնսը), մյուս կողմից՝ ոստիկանական ռադիոյի խոսակցությունները հսկող ոստիկաններ Բրամի եւ Վան Դալի վկայությունների միջեւ. ըստ վերջիններիս վկայության՝ ոստիկան Բալստրան ռադիոյով հայտնել է, որ ինքն է կրակել, եւ շտապ օգնություն է կանչել: Ավելին, նախնական քննության սկզբնական փուլերն իրականացվել են Ամստերդամի ոստիկանական ուժերում ծառայող ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի գործընկերների կողմից:

276. Այնուամենայնիվ, Պալատի կողմից փաստերի հաստատումը լրջորեն չի առարկվել. Կառավարությունը դրանց կապակցությամբ մեկնաբանություններ չի ներկայացրել, իսկ դիմողները հղում են կատարել Պալատին ներկայացրած՝ փաստերի իրենց շարադրանքին՝ առանց նշելու փաստերի կապակցությամբ

Պալատի եզրահանգումների որեւէ անճշտություն կամ առաջարկելու իրադարձությունների այլընտրանքային տարբերակ:

277. Մորավիա Ռամսահայի վարքագծի մասին ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի վկայությունները համընկնում էին Բուրգեր Քինգ ռեստորանում Մորավիա Ռամսահայի կողմից ատրճանակ հանելու եւ ատրճանակով պրն Դե Գետրուին ահաբեկելու ու պրն Հոսենիի մոտոցիկլը հափշտակելու հաստատված փաստերին: Այդ վկայությունները համատեղելի են նաեւ վկա պրն Վան դեն Հյուվելի ցուցմունքների հետ:

278. Ուստի Դատարանը ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի վկայությունները կասկածի տակ դնելու պատճառ չի տեսնում: Դատարանն ընդունում է, որ ոստիկան Բալստրան վայր է գցել երկկողմ ռադիոն եւ հանել ծառայողական ատրճանակը: Հնարավոր է, որ ոստիկաններ Բրամը եւ Վան Դալը ճիշտ չեն լսել, եւ շտապ օգնությունը կանչել է ոստիկան Բրոնսը: Այն փաստը, որ մինչեւ կրակոցի հաջորդ օրվա կեսօրը նախնական քննությունը կատարվել է Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի կողմից, կքննարկվի ստորեւ:

279. Առկա հանգամանքներում եւ հաշվի առնելով Պալատի կողմից փաստերի հաստատման առնչությամբ կողմերի դիրքորոշումը, Դատարանը գործը կքննի այդ փաստերի լույսի ներքո:

2. Պալատի վճիռը

280. Պալատը գտել է, որ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան լիովին անտեղյակ են եղել, որ Մորավիա Ռամսահայը զինված է, ուստի նրանք կարծել են, որ իրենցից որևէ այլ բան չի պահանջվում, բան սովորական ձեռքակալում:

281. Պալատը գտել է, որ ոստիկան Բալստրան իր ծառայողական զենքը հանել է միայն այն ժամանակ, երբ Մորավիա Ռամսահայը հանել է իր ատրճանակը, եւ ոստիկան Բրոնսը հանել է իր ծառայողական զենքը եւ կրակել միայն այն բանից հետո, երբ Մորավիա Ռամսահայը, անտեսելով զենքը վայր դնելու կարգադրությունը, սկսել է ձեռքի զենքը բարձրացնել իր ուղղությամբ:

282. Փաստերը հաստատելով այս կերպ՝ Պալատը չէր կարող եզրակացնել, որ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան պետք է ձեռք բերեին ավելի շատ տեղեկություն կամ կանչեին լրացուցիչ օժանդակ ուժեր: Պալատը նաեւ ընդունել է, որ զենքի կիրառումը չի գերազանցել այն սահմանը, որը «բացարձակապես անհրաժեշտ էր» Մորավիա Ռամսահայի ձեռքակալումն իրականացնելու եւ ոստիկաններ Բրոնսի ու Բալստրայի կյանքի պաշտպանության նպատակների համար, եւ որ Մորավիա Ռամսահային կրակելը չի հանդիսացել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:

3. Կողմերի ներկայացրած բացատրությունները

(a) Դիմողները

283. Ըստ դիմողների բացատրության՝ թեւէ ընդունելով, որ Մորավիա Ռամսահայի դեմ կիրառված բռնության նպատակը եղել է նրա «օրինական ձեռքակալումը», ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան գործել են առանց գործողությունների պատշաճ ծրագրման: Նրանք հարկ չեն համարել խնդրելու համապատասխան տեղեկություն, հետագա ցուցումներ կամ օժանդակ ուժեր, ինչը մեծապես կնվազեցներ կյանքի դեմ ուղղված վտանգը:

(b) Կառավարությունը

284. Կառավարությունը հիմնվել է Ամստերդամի վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումների վրա: Այդ դատարանը գտել է, որ Մորավիա Ռամսահայը վախեցրել է ոստիկան Բրոնսին զենքով՝ լիցքավորված ատրճանակով, եւ դրանով ստեղծել է մի իրավիճակ, երբ ուժի գործադրումը, նույնիսկ հրազենի կիրառումը, դարձել է բացարձակ անհրաժեշտություն:

285. Կառավարությունը նաեւ նշել է, որ պատշաճ ուշադրություն է դարձվել ապահովելու համար, որ կյանքին սպառնացող ցանկացած վտանգ հասցվի նվազագույնի, եւ որ ոստիկաններն իրենց գործողությունների ընթացքում անփույթ չեն գտնվել:

4. Դատարանի գնահատականը

286. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի երկրորդ կետում նշված բացառությունները ցույց են տալիս, որ այդ դրույթը տարածվում է դիտավորյալ սպանությունների վրա, սակայն չի սահմանափակվում բացառապես դրանցով: Հոդված երկրորդն իր ամբողջության մեջ վկայում է, որ երկրորդ կետը հիմնականում չի սահմանում այն դեպքերը, երբ անձին թույլատրվում է սպանել դիտավորությամբ, այլ նկարագրում է այն իրավիճակները, երբ թույլատրվում է «ուժ կիրառել», ինչը՝ որպես չկանխամտածված արդյունք, կարող է հանգեցնել կյանքից զրկելուն: Կիրառվող ուժը, այնուամենայնիվ, պետք է լինի ոչ ավելին, քան «բացարձակապես անհրաժեշտ»՝ (a), (b) եւ (c) ենթակետերում նշված նպատակներից մեկին հասնելու համար (տես, *Oğur v. Turkey* [Մեծ պալատ] գործը, թիվ 21594/93, կետ 78, ՄԻԵԴ 1999-III):

287. Այս կապակցությամբ 2-րդ հոդվածում «բացարձակապես անհրաժեշտ» հասկացությունը ցույց է տալիս, որ պետք է կատարել անհրաժեշտության հստակ եւ խիստ ստուգում՝ որոշելու համար, թե արդյոք պետության գործողությունը եղել է «անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում»՝ Կոնվենցիայի 8-11-րդ հոդվածների երկրորդ կետերի հիման վրա: Մասնավորապես, կիրառված ուժը պետք է հստակորեն համաչափ լինի 2-րդ հոդվածի երկրորդ կետի (a), (b) եւ (c) ենթակետերում նշված նպատակներին:

288. Դատարանն արդեն որոշել է Մորավիա Ռամսահայի սպանության հետ կապված փաստերը հիմք ընդունել այնպես, ինչպես հաստատվել են Պալատի կողմից: Այդպիսով, Դատարանը չի կարող չընդունել Պալատի այն եզրահանգումը, որ ոստիկան Բրոնսի կրակոցը եղել է «ոչ ավելին, քան բացարձակ անհրաժեշտություն»՝ ինչպես այդ հասկացությունը պետք է հասկանալ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի նպատակների համար:

289. Ուստի Դատարանն ընդունում է, որ Մորավիա Ռամսահայի սպանությունը չի հանդիսացել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:

A. Կրակոցին հաջորդած նախաքննությունը

1. Պալատի վճիռը

(a) Նախաքննության արդյունավետությունը

290. Պալատը հաստատված չի համարել այն փաստը, որ ներպետական իշխանությունները թերացել են այնպիսի վկաներ հայտնաբերելու հարցում, ովքեր կարող էին ճշգրիտ եւ վերաբերելի տեղեկություն հավելել քրեական գործին:

291. Պալատը համաձայնել է, որ որոշ քննչական միջոցառումներ, որոնց արձանագրությունները բացակայում են քրեական գործում, այն է՝ մահացու գնդակի ճշգրիտ ուղղությունը որոշելը, ոստիկանների ձեռքերից կրակոցի մնացուկների մուշ վերցնելը, օգտագործված զենքի եւ փամփուշտի հետազոտումը, պատահարի տեսարանի վերականգնումը, որպես կանոն, հանդիսանում են մահվան դեպքերի նախաքննության բաղկացուցիչներ: Սակայն սույն գործում կասկածյալի ինքնության հետ կապված որեւէ կասկած չի եղել, եւ պատահարի հանգամանքները կարող էին բացահայտվել առանց այդ միջոցառումների. ուստի դրանց բացակայությունը չի ազդել նախաքննության արդյունավետության վրա:

292. Պալատը համաձայնել է, որ ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի ցուցմունքները կարող էին եւ պետք է վերցվեին ավելի շուտ՝ այնպես, որ հնարավոր լիներ դրանք ստուգել մեկը՝ մյուսով եւ այլ ապացույցներով: Սակայն, դրանով հանդերձ, հնարավոր չէ եզրակացնել, որ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան համաձայնության են եկել միմյանց կամ այլ ոստիկանների հետ՝ նախաքննության պատշաճ ընթացքին խոչընդոտելու կապակցությամբ:

293. Ի ամփոփումն, Պալատը չի գտել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում այնքանով, որքանով դա վերաբերում է նախաքննության արդյունավետությանը:

(b) Նախաքննության անկախությունը

294. Պալատն ընդունել է, որ Պետական քննչական գործակալությունը, որը ենթակայության իր սեփական շրթայով եւ երկրի բարձրագույն դատախազական իշխանության առջեւ պատասխանատու համապետական ծառայություն է, ունի բավարար անկախություն՝ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի իմաստով:

295. Այն գտել է, այնուամենայնիվ, որ նախաքննության էական հատվածները կատարվել են ենթակայության իր սեփական շրթայի ներքո գործող միեւնույն ուժերի կողմից, որոնց շարքերում գտնվում էին ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան՝ Անստերդամի ոստիկանական ուժերի կողմից: Մասնավորապես, այդ ուժերի կողմից կատարվել են կրակոցի վայրի փորձագիտական հետազոտություն, վկաների, ներառյալ՝ Անստերդամի ոստիկանական ուժերի կազմում գտնվող ոստիկանների, որոնումն ու նրանց առաջին հարցաքննությունը: Պալատը նշել է նաեւ, որ նախաքննության մնացած միջոցառումները կատարվել են Պետական քննչական գործակալության կարգադրության հիման վրա՝ Անստերդամի ոստիկանական ուժերի կողմից:

296. Ելնելով վերոգրյալից եւ գտնելով նաեւ, որ նույնիսկ անկախ մարմնի վերահսկողությունը բավարար չէ լիարժեք անկախություն ապահովելու համար, Պալատը գտել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում՝ ընթացակարգային կտրվածքով:

(c) Դիմողների ներգրավումը

297. Պալատը գտել է, որ ոստիկանական արձանագրությունների եւ քրեական գործի նյութերի հրապարակումը կարող էր վերաբերել նուրբ հարցերի, որոնք կարող էին մասնավոր անձանց մոտ կամ այլ նախաքննություններով նախադատություն առաջացնել: Ուստի չի կարելի 2-րդ հոդվածի պարտադիր պահանջ համարել այն, որ մերձավոր ազգականներին պետք է թույլատրվի հետեւել նախաքննությանը, քանի դեռ այն ընթացքի մեջ է: Նմանապես, քննությունն իրականացնող մարմիններից չի կարող պահանջվել

բավարարել քննչական գործողությունների վերաբերյալ մերձավոր ազգականների ցանկացած ցանկություն: Ամեն դեպքում, Պալատը գտել է, որ Մորավիա Ռամասահայի մահվան կապակցությամբ նախաքննությունը եղել է բավարար չափով արդյունավետ:

298. Պալատը հաստատված չի համարել այն փաստը, որ դիմողներին չի թույլատրվել ծանոթանալ որոշ փաստաթղթերի:

299. Հետեւաբար, Պալատը գտել է, որ դիմողներին թույլատրվել է ծանոթանալ նախաքննության արդյունքներին այն չափով, որը բավարար էր ապահովելու համար նրանց արդյունավետ մասնակցությունն այն վարույթին, որի նպատակն էր ոստիկան Բրոնսի նկատմամբ հետապնդում չսկսելու մասին որոշման վիճարկումը:

(d) Վարույթը վերաքննիչ դատարանում

300. Պալատը գտել է, որ վերաքննիչ դատարանում վարույթը չպետք է ներառեր հրապարակային լուսմներ: Այն համաձայնել է Կառավարության հետ այն հարցում, որ անձին, ով ենթակա չէ դատարանի կողմից դատվելու, պետք է պաշտպանել հրապարակային ներկայացման տեղափոխումներից:

301. Այլև վերաքննիչ դատարանի որոշումը դռնբաց նիստում չհրապարակելու խնդիրը: Երբ որոշվում է, որ հանրային իշխանությամբ օժտված անձը, ում ձեռքով մարդկային էակ է մահացել, չպետք է քրեական պատասխանատվության ենթարկվի, 2-րդ հոդվածը պահանջում է, Պալատի կարծիքով, որ այդ որոշումը բաց լինի հանրության հետաքրքրությունը բավարարելու համար:

(e) Դատախազի դերը

302. Պալատը մտահոգություն է հայտնել այն փաստի կապակցությամբ, որ կրակոցի առնչությամբ նախաքննության նկատմամբ հսկողություն իրակացնող է նշանակվել այն նույն ոստիկանատան հետ կապված դատախազը, որի շարքերում գործել են ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան: Նույնիսկ այս դեպքում, Պալատը գտել է, որ դատախազի անկախության չափը

դիտարկելով դիմողների՝ հետապնդում չսկսելու վերաբերյալ որոշումը վերաքննիչ դատարան բողոքարկելու հնարավորության հետ, բավարարել է 2-րդ հոդվածի պահանջը:

2. Կողմերի ներկայացրած բացատրությունները

(a) Դիմողները

303. Դիմողները հիմնականում արտահայտել են այն նույն դիրքորոշումը, ինչ Պալատի առջեւ:

304. Ըստ դիմողների՝ 2-րդ հոդվածի ընթացակարգային խախտում է հանդիսացել այն, որ վերաքննիչ դատարանը ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի եւ պրն Վան դեն Հյուվելի ցուցմունքներից բացի այլ ցուցմունքներ հաշվի չի առել: Պրն Վան դեն Հյուվելը փաստացի չի էլ տեսել կրակոցը: Չնայած դիմողների խնդրանքին՝ վկայություն չի վերցվել այլ վկաներից, մասնավորապես, օր. Լիվելդից, տկն Ռիյսելից, պրն Չիտանիից եւ պրն Վան Ռիժից, եւ նրանց վկայություններն անտեսվել են:

305. Բաց են թողնվել որոշ քննչական գործողություններ, որոնք սովորաբար կատարվում են նմանատիպ դեպքերում. մասնավորապես, չի որոշվել գնդակի ճշգրիտ ուղղությունը, ոստիկանների ձեռքերից չեն վերցվել կրակոցի մնացուկի նմուշներ, չի վերականգնվել դեպքի տեսարանը, բացակայել են գնդակի առաջացրած վերքի մուտքն ու ելքը պատկերող լուսանկարները:

306. Քննչական հիմնական գործողությունները, ներառյալ նրանք, որոնք այլեւս հետազայում կրկնվել չէին կարող, կատարվել են ոչ միայն միեւնույն ոստիկանական ուժերի, այլ նաեւ միեւնույն ոստիկանատան կողմից, որին պատկանում էին ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան: Այս հանգամանքը, ըստ դիմողների, եղել է առավել ցավալի, քանի որ դեպքի վայր ժամանած ոստիկանները հեռացրել են կարեւոր վկաներին՝ տկն Ռիյսելին եւ օր. Լիվելդին, ու հնարավոր է այլ անձանց, ում անունները չեն արձանագրվել: Դիմողներին եւ նրանց փաստաբանին է թողնվել հետազայում նրանց գտնելու գործը:

307. Ինչ վերաբերում է Պետական քննչական գործակալությանը, Մեծ պալատի առջև դիմողներն ընդունել են, որ այն գտնվում է բարձրագույն դատախազական մարմինների իշխանության ներքո և դրա անկախությունն Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի հետ հարբերություններում չի վիճարկվում: Այնուամենայնիվ, Պետական քննչական գործակալության նախաքննությունը չի իրականացվել Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի հետ կապ չունեցող դատախազական մարմնի պատասխանատվության ներքո: Այն իրականացվել է դատախազ Դե Վրիեսի պատասխանատվության ներքո, որի հարաբերությունը Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի հետ դժվար թե կարելի է անկախ համարել:

308. Ճշմարիտ է, որ Պետական քննչական գործակալությունը հարցաքննել է ոստիկաններ Բրոնսին և Բալստրային: Սակայն դա կատարվել է բավականին ուշ և այն բանից հետո, երբ նրանք հնարավորություն են ունեցել դեպքը քննարկել այլոց հետ, ներառյալ՝ ոստիկանապետ Վան Ռիեսենի հետ: Ի լրումն, ոստիկաններ Բրոնսին և Բալստրային թույլատրվել է անցնել իրենց պարտականությունների կատարմանը, երբ նախաքննությունը դեռևս ընթացքի մեջ էր և կարեոր տեղեկությունները դեռևս արձանագրվում էին միեւնույն ոստիկանատան ոստիկանների կողմից:

309. Այն ընթացքում, երբ նախաքննությունը շարունակվում էր, դիմողների համար մատչելի չեն եղել նախաքննության նյութերը՝ չնայած որ նրանց անունից փաստաբանը միջնորդություններ է ներկայացրել: Այս վիճակը շարունակվել է մինչ այն պահը, երբ դատախազը որոշում է կայացրել հետապնդում չսկսելու մասին: Ավելին, այդ որոշման մասին դիմողներին ծանուցելուց հետո է միայն դատախազը համաձայնել տեսնվել դիմողների հետ:

310. Դիմողները բավարար չափով չեն ներգրավվել վերաքննիչ դատարանի վարույթում, որպեսզի կարողանային պաշտպանել իրենց շահերը: Մերժվել են առանձին փաստաթղթերի և քննչական գործողությունների արձանագրությունների պատճեններն ստանալու ողջամիտ միջնորդությունները: Միաժամանակ, պարզ չի եղել, թե ինչու է մերժվել հրապարակային լսումների վերաբերյալ միջնորդությունը:

(b) Կառավարությունը

311. Կառավարությունը նշել է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը չի բովանդակում պետության ներկայացուցիչների ձեռքով պատճառված մահվան կապակցությամբ արդյունավետ եւ անկախ նախաքննության ինքնուրույն պահանջ՝ այն իմաստով, որ ընթացակարգային չափորոշիչները պետք է քննարկվեն մահվան դեպքից անջատ:

312. Ամեն դեպքում, Պալատի եզրահանգումը, որ Մորավիա Ռ-ամսահային կրակելը չի հանդիսացել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում, հիմնված լինելով ոստիկանության անցկացրած նախաքննության արդյունքների վրա, վկայում է այն մասին, որ այդ նախաքննությունը չի եղել այն աստիճան թերի, որ չբավարարի այդ հոդվածով նախատեսված ընթացակարգային չափորոշիչները:

313. Մորավիա Ռ-ամսահայի մահվանից հետո կատարված նախաքննությունը եղել է բարեխիղճ եւ մանրազնին: Տեղական ոստիկանությունն անմիջապես պահպանել է դեպքի վայրում առկա ապացույցները, հավաքել անհրաժեշտ տեղեկություններ: Պալատի եզրահանգումն առ այն, որ քննչական գործողությունները տեղական ոստիկանական ուժերի կողմից կատարվելու արդյունքում խախտվել է 2-րդ հոդվածը, անտեսել է այն փաստը, որ դա պայմանավորված է եղել պատահարից անմիջապես հետո դեպքի վայրում ապացույցների պահպանման խիստ կարեւորությամբ: Եթե տեղական ոստիկանությունը սպասեր Պետական քննչական գործակալության ժամանմանը, կարող էին կորել կարևոր տեղեկությունները. դեպքի վայրից կարող էին հեռանալ վկաներ, որոնց ինքնությունը կմնար անհայտ, հետքերը կարող էին վերանալ՝ եղանակային պայմանների կամ պարզապես մարդկանց ոտնահետքերի հետևանքով:

314. Քանի որ հիմնականում տեղական ոստիկանությունը կարող է դեպքի վայր հասնել Պետական քննչական գործակալությունից առաջ, ուստի ընդունված պրակտիկա է, որ առկա ապացույցները պահպանում է տեղական ոստիկանությունը և դրանից հետո Բաժանմունքի ոստիկանների ժամանելուն պես նախաքննությունը

փոխանցում է Բաժանմունքին: Հետագա անհրաժեշտ միջոցառումներն իրականացնում է Բաժանմունքը:

315. Պետական քննչական գործակալությունն օգտագործել է այն տեղական ոստիկանական ուժերի կազմած քննչական գործողությունների արձանագրությունները, որոնց շարքերում գործում էր ոստիկան Բրոնսը: Այնուամենայնիվ, Պետական քննչական գործակալությունն ինքնուրույն իրականացրել է ծավալուն լրացուցիչ նախաքննություն և տեղական ոստիկանության աշխատանքը կրկնել այնքանով, որքանով դա եղել է անհրաժեշտ:

316. Հավաստի է, որ Քրեական դատավարության օրենսգրքի հիման վրա հարուցված բողոքարկման վարույթը չի եղել հրապարակային: Ըստ Կառավարության՝ դա պայմանավորված է այն անձանց հրապարակայնորեն վարկաբեկելուց պաշտպանելու անհրաժեշտությամբ, որոնց նկատմամբ դատախազական մարմինները մտադիր չեն հետապնդում սկսելու, և որոնք, ամենայն հավանականությամբ, չեն հետապնդվի և նույնիսկ սխալ են մեղադրվել: Մասնավորապես, հաշվի առնելով անմեղության կանխավարկածը, ողջամիտ է, որ հետապնդում հայցողի և կասկածյալի շահերի միջև շահերի հավասարակշռությունը հանգուցալուծվի հօգուտ վերջինիս:

317. Այս մոտեցումը հիմնականում կիրառելի է այն դեպքերում, երբ խոսքը վերաբերում է հանրային ծառայողներին: Վերջիններիս առնչությամբ Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի հիման վրա հարուցված վարույթի արդյունքների հրապարակայնության ապահովման օրենսդրական պարտականությունը կարող է վնասել այդ վարույթի արդյունավետությունը:

318. Հրապարակայնության ցանկացած պահանջ հանգեցնում է վարույթին՝ դիմողների ներգրավմանը եւ նրանց կողմից խնդիրը հանրության քննարկման առարկա դարձնելու հնարավորությամբ:

319. Հավաստի է, որ չի կատարվել ոչ իրադարձությունների պատկերի վերականգնում, ոչ ձգաբանական փորձաքննություն: Սակայն, դրանցից ոչ մեկն էլ անհրաժեշտ չի եղել: Հաստատվել է, որ Մորավիա Ռ-ամսահային սպանած գնդակն արձակվել է

նստիկան Բրոնսի ատրճանակից. ոստիկան Բրոնսը երբեւէ չի հերքել այն փաստը, որ մահացու կրակոցն ինքն է կատարել: Իրադարձությունների պատկերի վերականգնման եւ ձգաբանական փորձաքննության բացակայությունը չի խոչընդոտել վերաքննիչ դատարանին եզրակացնելու, որ ոստիկան Բրոնսը կրակել է ինքնապաշտպանական նկատառումներից դրդված:

320. Անժխտելի է, որ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բլաստրան հարցաքննվել են դեպքից երկու օր անց: Բանն այն է, որ որոշվել է նրանց հարցաքննել այն բանից հետո, երբ առկա կլինի դատաբժշկական փորձաքննության եզրակացությունը եւ կհարցաքննվեն առաջին վկաները: Անհրաժեշտության դեպքում, կարելի կլիներ դրանից հետո այդ երկու ոստիկանների ցուցմունքներն ավելի արդյունավետորեն համադրել այդ ապացույցների հետ: Ամեն դեպքում, չկա որեւէ պատճառ ենթադրելու, որ ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բլաստրան խուսափել կամ հրաժարվել են հարցաքննությունից:

3. Դատարանի գնահատականը

(a) Կիրառելի սկզբունքներ

321. Դատարանը նշել է կիրառելի հետեւյալ սկզբունքները (տե՛ս, որպես վերջին աղբյուր, *Nachova and Others v. Bulgaria* [Մեծ պալատ] գործը, թիվ 43577/98 եւ 43579/98, կետեր 110-113, ՄԻԵԴ-2005-VII).

«110. Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով նախատեսված կյանքի իրավունքի պաշտպանության պարտականությունը մեկնաբանելով Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածով նախատեսված «իր իրավագործության տակ գտնվող յուրաքանչյուրի՝ Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքների եւ ազատությունների ապահովման»՝ պետության հիմնական պարտավորության համատեքստում, պահանջվում է, որ լինի որոշակի արդյունավետ պաշտոնական նախաքննություն, երբ ուժի գործադրման արդյունքում մարդ է սպանվում...: Նման նախաքննության էական նպատակն է ապահովել կյանքի

իրավունքը պահպանող ներպետական օրենսդրության արդյունավետ կիրառումը եւ, պետության ներկայացուցիչների կամ մարմինների ներգրավվածության դեպքում, ապահովել նրանց պատասխանատվությունն իրենց ենթակայության ներքո տեղի ունեցած մահվան դեպքերի համար:

112. Որպեսզի պետության ներկայացուցիչների կողմից անօրինական սպանության կապակցությամբ նախաքննությունը համարվի արդյունավետ, նախաքննության եւ դրա անցկացման համար պատասխանատու անձինք պետք է լինեն անկախ եւ անաչառ՝ եւ ըստ օրենքի, եւ ըստ պրակտիկայի (...):

113. Նախաքննությունը պետք է լինի նաեւ արդյունավետ այն իմաստով, որ այն հնարավորություն տա պարզելու, թե արդյոք ուժի գործադրումը տվյալ հանգամանքներում եղել է արդարացված, ինչպես նաեւ հանգեցնի պատասխանատու անձի ինքնության ճանաչմանը եւ պատժին (...): Իշխանությունները պետք է իրականացնեն առկա բոլոր ողջամիտ քայլերը՝ ապահովելու համար պատահարի հետ կապված ապացույցները, այդ թվում՝ ակնատես վկաների ցուցմունքները եւ փորձագիտական եզրակացությունները: Նախաքննության եզրահանգումները պետք է հիմնվեն բոլոր ապացույցների լրիվ, բազմակողմանի, օբյեկտիվ եւ անաչառ վերլուծության վրա, եւ պետք է կիրառվի Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով պահանջվող «ոչ ավելին, քան բացարձակապես անհրաժեշտ» չափորոշիչի հետ համեմատելի չափորոշիչ: Նախաքննության ցանկացած թերություն, որը կխոչընդոտի գործի հանգամանքները պարզելուն կամ պատասխանատու անձի ինքնությունը հաստատելուն, կարող է խաթարել արդյունավետության պահանջվող չափը (...):

ինչպես նաեւ հետեւյալը (տե՛ս *Angelova v. Bulgaria* գործը, թիվ 38361/97, կետ 140, ՄԻԵԳ 2002-IV).

«140. Պետք է առկա լինի նախաքննության կամ դրա արդյունքների նկատմամբ հանրության ուշադրության բավարար տարր՝ ապահովելու համար հաշվետու լինելը՝ գործնականորեն եւ տեսականորեն, պահպանելու համար իրավունքի գերակայությանն իշխանությունների հավատարմության նկատմամբ

հասարակության վստահությունը եւ կանխելու համար անօրինական գործողությունների կապակցությամբ գաղտնի համաձայնության կամ հանդուրժողականության ցանկացած դրսեւորում: Հասարակության ուշադրության աստիճանը կարող է տարբերվել ըստ գործերի: Ամեն դեպքում, զոհի մերձավոր ազգականները պետք է ներգրավվեն վարույթում այն չափով, որն անհրաժեշտ է իրենց օրինական շահերի պաշտպանության համար (...):»

322. Գատարանը գտնում է, որ ուժի կիրառման արդյունքում մահվան դեպքի կապակցությամբ արագ եւ արդյունավետ նախաքննության պարտավորությունը կախված չէ նրանից, որ այդ ուժի կիրառումն ինքնին ճանաչվել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:

(b) Նախաքննության արդյունավետությունը

323. Գատարանը նպատակահարմար է համարում հստակեցնել իր կողմից նախաքննության արդյունավետության ուսումնասիրության ծավալն ու բովանդակությունը:

324. Որպեսզի պայմանավորվող պետության պատասխանատվությունն առաջացնող մահվան կապակցությամբ նախաքննությունը համարվի «արդյունավետ»՝ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի իմաստով, առաջին հերթին անհրաժեշտ է, որ այդ նախաքննությունը լինի պատշաճ: Այն է՝ մնան նախաքննությունը պետք է կարողանա հանգեցնել պատասխանատու անձանց ինքնությունը պարզելուն եւ նրանց պատժին: Իշխանությունները պետք է իրականացնեն առկա բոլոր ողջամիտ քայլերը՝ ապահովելու համար պատահարի հետ կապված ապացույցները: Նախաքննության ցանկացած թերություն, որը կխոչընդոտի արարքը կատարած անձի ինքնությունը հաստատելուն, կարող է խաթարել այս չափորոշիչը (*Tahsin Acar v. Turkey* [Մեծ պալատ] գործը, թիվ 26307/95, կետ 223, ՄԻԵԳ 2004-III):

325. Երկրորդ՝ որպեսզի նախաքննությունն այս իմաստով լինի «արդյունավետ», ընդհանուր առմամբ անհրաժեշտ է համարվում, որ

դրա եւ դրա անցկացման համար պատասխանատու անձինք անկախ լինեն պատահարում ներգրավված անձանցից: Սա նշանակում է ոչ միայն ենթակայության կամ ինստիտուցիոնալ կապի բացակայություն, այլ նաեւ գործնական անկախություն (տե՛ս *Tahsin Acar*-ի գործը, կետ 222): Խնդրի առանցքում հասարակության վստահությունն է պետության կողմից ուժի կիրառման մենիշխանության նկատմամբ:

(i) Նախաքննության պատշաճությունը

326. Դիմողները իրավացիորեն նշել են, որ չեն կատարվել այնպիսի քննչական գործողություններ, որոնք սովորաբար կատարվում են նման դեպքերում, այն է՝ փորձ չի արվել որոշելու գնդակի ճշգրիտ ուղղությունը (ինչը, ըստ դիմողների, հնարավոր էր), ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի ձեռքերից չեն վերցվել կրակոցի մնացուկի նմուշներ, չի ուսումնասիրվել ոստիկան Բրոնսի ծառայողական զենքը եւ զինամթերքը, չի վերականգնվել դեպքի տեսարանը, դիահերձման եզրակացությունում բացակայել են գնդակի առաջացրած վերքի մուտքն ու ելքը պատկերող լուսանկարներ: Եվ վերջապես, ոստիկան Բրոնսը եւ Բալստրան հարցաքննվել են միայն դեպքից մի քանի օր անց, եւ այդ ժամանակահատվածում նրանք հնարավորություն են ունեցել պատահարը քննարկել միմյանց եւ այլոց հետ:

327. Անհերքելի է, որ որեւէ փորձ չի կատարվել գնդակի ուղղությունը պարզելու համար: Կարող է հարց առաջանալ, արդյո՞ք դա կարող էր որոշվել առկա տեղեկության հիման վրա, քանի որ Մորավիա Ռամսահային կրակելուց հետո գնդակը չի թողել որեւէ հետք՝ բացառությամբ կոտրված պատուհանը (տե՛ս վերը՝ կետ 230):

328. Այնուամենայնիվ, Դատարանը գտնում է, որ դիմողների մատնանշած մյուս թերությունները խաթարել են նախաքննության պատշաճությունը: Այս հարցի առնչությամբ Դատարանի եզրահանգումը տարբերվում է Պալատի եզրահանգումից:

329. Ոստիկանների ձեռքերից կրակոցի մնացուկի նմուշներ չվերցնելու, ոստիկան Բրոնսի ծառայողական զենքը եւ զինամթերքը փորձաքննության չենթարկելու (տես վերը՝ կետ 236), դեպքի

տեսարանը չվերականգնելու եւ Մորավիա Ռ-ամսահայի մարմնին գնդակով պատճառված վերքի պատշաճ լուսանկարի բացակայության (տես վերը՝ կետ 224) փաստերին որեւէ բացատրություն չի տրվել:

330. Ավելին, ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան դեպքից հետո չեն պահվել իրարից մեկուսի եւ չեն հարցաքննվել գրեթե երեք օր (տես՝ վերը՝ 94 եւ 107 կետեր): Չնայած, ինչպես արդեն նշվել է, չկա որեւէ ապացույց առ այն, որ նրանք գաղտնի համաձայնության են եկել միմյանց կամ Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի իրենց գործընկերների հետ, այնուամենայնիվ, միայն այն փաստը, որ չեն ձեռնարկվել նման համաձայնության վտանգի նվազեցմանն ուղղված համապատասխան քայլեր, հանդիսանում է նախնական քննության պատշաճության ապահովման էական թերություն:

331. Նախաքննության այս բացթողումներն առավել ցավալի են դառնում այն փաստը հաշվի առնելով, որ բացի ոստիկաններ Բրոնսից եւ Բալստրայից, չկան մոտ տարածությունից կրակոցի ականատես վկաներ: Դատարանն արդեն արձանագրել է նրանց եւ ոստիկաններ Բրամի ու Վան Դալի ցուցմունքների միջեւ եղած հակասությունները. ըստ վերջիններիս՝ իրենք լսել են, որ ոստիկան Բալստրան հաղորդել է, որ ինքն է կրակել, եւ շտապ օգնություն է խնդրել: Մինչդեռ, ըստ ոստիկաններ Բրոնսի եւ Բալստրայի՝ կրակել է ոստիկան Բրոնսը (տես՝ վերը՝ կետ 275):

332. Հետեւաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում, ինչը դրսեւորվել է նրանում, որ Մորավիա Ռ-ամսահայի մահվան հետ կապված հանգամանքների կապակցությամբ նախաքննությունը եղել է ոչ պատշաճ:

(ii) Ոստիկանական նախաքննության անկախությունը

333. Պետական քննչական գործակալության անկախությունը Մեծ պալատի առջեւ չի վիճարկվել, ուստի Մեծ պալատը չի գտնում որեւէ պատճառ այս հարցի կապակցությամբ հանգելու Պալատի եզրահանգումից տարբերվող եզրահանգման:

334. Այնուամենայնիվ, մինչեւ Պետական քննչական գործակալության՝ նախաքննության մեջ ներգրավումն անցել է

տասնհինգ ժամ (տե՛ս վերը՝ կետ 89): Այս ձգձգման կապակցությամբ որեւէ բացատրություն չի տրվել:

335. Անվիճելի է, որ նախաքննության էական հատվածն իրականացվել է այն նույն ոստիկանական ուժերի՝ Անստերդամի ոստիկանական ուժերի կողմից, որին պատկանել են ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան: Այդ ուժերի կողմից է իրականացվել դեպքի վայրի զննությունը, վկաների, ներառյալ՝ Անստերդամի ոստիկանական ուժերին պատկանող ոստիկանների որոնումը եւ նրանց սկզբնական հարցաքննությունը (տե՛ս վերը՝ 26-88 կետեր):

336. Այն բանից հետո, ինչ նախաքննության մեջ ներգրավվել էր Պետական քննչական գործակալությունը, հետագա նախաքննությունը շարունակվել էր իրականացվել Անստերդամի ոստիկանական ուժերի կողմից, չնայած նրան, որ վերջնիներս գործել էին Պետական քննչական գործակալության կարգադրության հիման վրա եւ այդ Բաժանմունքի պատասխանատվության ներքո (տե՛ս վերը՝ կետ 89):

337. Դատարանն առիթ է ունեցել ճանաչելու 2-րդ հողվածի խախտում՝ ընթացակարգային տեսանկյունից, ինչը դրսևտրվել է նրանում, որ հանրային իշխանության պատասխանատվություն առաջացնող հանգամանքներում մահվան կապակցությամբ նախաքննությունն իրականացվել է ներգրավված անձանց անմիջական գործընկերների կողմից (տե՛ս վերը հիշատակված *Aktaş*-ի գործը, կետ 301): Այլ մարմնի կողմից վերահսկողությունը, եթե նույնիսկ այդ մարմինն անկախ է, նախաքննության անկախության բավարար երաշխիք չէ (տե՛ս վերը հիշատակված *Hugh Jordan*-ի գործը, կետ 120 եւ *McKerr*-ի գործը, կետ 128):

338. Չնայած ընդունելի է, որ մինչ անկախ քննիչների ժամանելը նախաքննությանը տեղական ոստիկանությանը չներգրավելը կարող էր հանգեցնել կարելուր ապացույցների կորստի կամ ոչնչացման, այնուամենայնիվ, Կառավարությունը չի մատնանշել որեւէ կոնկրետ հանգամանք, որը սույն գործում հանգեցրել է տեղական ոստիկանական ուժերի անհասպաղ գործողության անհրաժեշտությանը. բացառություն է հանդիսանում տեղանքի շրջափակումը: Դատարանը կարիք չունի այս հարցի վերացական քննարկման:

339. Ավելին, Դատարանի կողմից քննության առնված մեկ այլ գործում, կրկին ընդդեմ Նիդեռլանդների, Պետական քննչական գործակալությունը դեպքի վայր էր ժամանել կրակոցից չորսուկես ժամ անց (տե՛ս *Romijn v. the Netherlands*-ի գործով որոշումը, թիվ 62006/00, 2005թ. մարտի 3): Ի լրումն, ինչպես Արդարադատության նախարարը նշել է Պառլամենտին ուղղված իր գրության մեջ, Պետական քննչական գործակալությունը կարող է դեպքի վայրում հայտնվել ոչ ավելի, քան մեկուկես ժամվա ընթացքում: Ուստի տասնհինգուկես ժամվա ուշացումն անընդունելի է:

340. Ինչ վերաբերում է Պետական քննչական գործակալության ներգրավումից հետո Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի նախաքննությանը, Դատարանը գտնում է, որ Բաժանմունքի հետագա ներգրավումը բավարար չէր անկախության պահանջի կատարումն ապահոված համարելու համար:

341. Այս հիմքերով Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոմվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում, ինչը դրսևորվել է նրանում, որ ոստիկանության նախաքննությունը բավարար չափով անկախ չի եղել:

(iii) Դատախազի դերը

342. Ոստիկանական նախաքննությունը կատարվել է Ամստերդամի դատախազի վերահսկողության ներքո, որը պատասխանատու է Ֆլիերբոսդրեֆի ոստիկանատանն իրականացված ոստիկանական աշխատանքի համար (տե՛ս վերը՝ կետ 89): Միեւնույն դատախազը, ում լիազորությունը պատվիրակվել էր ավագ դատախազի կողմից, որոշում է կայացրել ոստիկան Բրոնսի դեմ հետապնդում չսկսելու մասին (տե՛ս վերը՝ կետ 237):

343. Նիդեռլանդներում Դատախազությունը, որը թեև չունի լիակատար իրավական անկախություն (տե՛ս վերը՝ կետ 250), ունի իր ինքնուրույն ոստիկանությունից անջատ, աստիճանակարգային կառուցվածքը: Ոստիկանությունը քրեական իրավունքի օպերատիվ հարցերում եւ արդարադատության իրականացման հարցերում ենթակա է այդ ծառայությանը (տե՛ս վերը՝ 251 եւ 252 կետեր):

344. Գատախազներն անխուսափելիորեն հիմնվում են ոստիկանության տեղեկատվության եւ աջակցության վրա: Դա ինքնին բավարար չէ եզրակացնելու համար, որ ոստիկանության հետ հարաբերություններում նրանք չունեն բավարար անկախություն: Հիմնախնդիրը կարող է, այնուամենայնիվ, ծագել այն ժամանակ, երբ տվյալ դատախազը սերտ աշխատանքային հարաբերություններ ունի կոնկրետ ոստիկանական ուժերի հետ:

345. Սույն գործում նախընտրելի կլիներ, որ նախաքննությունը վերահսկվեր Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի հետ կապ չունեցող դատախազի կողմից՝ հատկապես հաշվի առնելով Ամստերդամի ոստիկանական ուժերի ներգրավվածությունը նախաքննությանը: Նույնիսկ այս պարագայում, պետք է հաշվի առնվի Նիդեռլանդների Գատախազության անկախության աստիճանը եւ այն փաստը, որ նախաքննության համար վերջնական պատախաճանատվությունը կրում է ավագ դատախազը: Ավելին, առկա է նաեւ անկախ դատական ատյանի կողմից վերանայման հնարավորություն, որից եւ օգտվել են դիմողները:

346. Ուստի այս կապակցությամբ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել:

(c) Դիմողների ներգրավումը

347. Ոստիկանական արձանագրությունների եւ քրեական գործի նյութերի հրապարակումը կարող էր վերաբերել նուրբ հարցերի, որոնք կարող էին մասնավոր անձանց մոտ կամ այլ նախաքննություններով նախադատություն առաջացնել: Ուստի 2-րդ հոդվածի պարտադիր պահանջ չի կարելի համարել այն, որ մերձավոր ազգականներին թույլատրվի հետեւել նախաքննությանը, քանի դեռ այն ընթացքի մեջ է: Հանրության եւ գոհի հարազատների անհրաժեշտ ներգրավումը կարող է ապահովվել վարույթի այլ փուլերում (ի թիվս այլոց, տե՛ս վերը հիշատակված *McKerr*-ի գործը, կետ 129):

348. Գատարանը գտնում է, որ 2-րդ հոդվածը քննչական մարմիններին չի պարտավորեցնում նախաքննության ընթացքում

բավարարել քննչական գործողությունների վերաբերյալ գոհի հարազատների ցանկացած պահանջ:

349. Պալատը գտել է, որ դիմողների համար նախաքննությամբ ձեռք բերված տեղեկությունների մատչելիությունն ապահովվել է այնչափով, որչափով դա բավարար էր ոստիկան Բրոնսի դեմ հետապնդում չսկսելու մասին որոշումը վիճարկելու նպատակով հարուցված վարույթին նրանց արդյունավետ մասնակցության համար: Դատարանը նկատել է, որ կողմերից ոչ մեկն այս հարցի կապակցությամբ նոր փաստարկ չի ներկայացրել: Ոստի այս հարցում Դատարանը համաձայնում է Պալատի հետ եւ չի գտնում որեւէ պատճառ հանգելու այլ եզրակացության:

350. Ոստի այս կապակցությամբ 2-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել:

(d) Վարույթը վերաքննիչ դատարանում

351. Մեծ պալատին ներկայացված փաստարկները վերաբերում էին նրան, թե արդյոք վերաքննիչ դատարանում վարույթը եւ նրա ընդունած որոշումը պետք է լինեին հրապարակային:

352. Ստորեւ Դատարանը կանդրատառնա այն հարցին, թե արդյոք Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը կիրառելի է Նիդեռլանդների Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի հիման վրա հարուցված վարույթի նկատմամբ: 2-րդ հոդվածի նպատակների համար, այնուամենայնիվ, Դատարանը համաձայն է Պալատի հետ, որ այդ վարույթը չպետք է նույնացվի հետապնդման հետ, այլ պարզապես նպատակ ունի թույլատրել հետապնդում չսկսելու մասին որոշման վիճարկումը:

353. 2-րդ հոդվածն այնքան տարածական չէ, որպեսզի պահանջի, որ մահվան կապակցությամբ քննության բոլոր փուլերը լինեն հրապարակային: Ինչպես նշված է, մասնավորապես, *Anguelova*-ի գործում (տե՛ս վերը՝ կետ 321), պետք է ստուգվի, թե արդյոք առկա է նախնական քննության կամ դրա արդյունքների նկատմամբ հանրության հետաքրքրության բավարար տարր՝ ապահովելու համար հաշվետու լինելը՝ գործնականորեն եւ տեսականորեն, պահպանելու համար իրավունքի գերակայությանն

իշխանությունների հավատարմության նկատմամբ հասարակության վստահությունը եւ կանխելու համար անօրինական գործողությունների կապակցությամբ գաղտնի համաձայնության կամ հանդուրժողականության ցանկացած դրսեւորում: Այս կապակցությամբ պետք է ընդունել, որ հասարակության հետաքրքրության աստիճանը կարող է տարբերվել ըստ գործերի:

354. Անդրադառնալով սույն գործի փաստերին՝ Դատարանը համաձայն է Պալատի հետ այն հարցում, որ անհրաժեշտ չէր, որ վերաքննիչ դատարանում վարույթը լիներ հրապարակային: Ի տարբերություն Պալատի, սակայն, Դատարանը գտնում է, որ հրապարակայնության պահանջ չի կարող ներկայացվել նաեւ այդ վարույթի արդյունքում ընդունված որոշմանը: Դիմողներին թույլատրվել է լիարժեք ծանոթանալ նախաքննության գործի նյութերին, եւ նրանք կարողացել են արդյունավետորեն մասնակցել վերաքննիչ դատարանի վարույթին. նրանց տրամադրվել է պատճառաբանված որոշում: Ուստի, գրեթե անհավանական է, որ գործում ներգրավված որեւէ մարմին կարող էր համապատասխան տեղեկությունը թաքցնել վերաքննիչ դատարանից կամ դիմողներից: Ի լրումն, հաշվի առնելով, որ դիմողների համար չկար որեւէ խոչընդոտ անձամբ որոշումը դարձնելու հրապարակային, Դատարանը գտնում է, որ հրապարակայնության պահանջը բավարարված է այն ծավալով, որ բավարար է խուսափելու Նիդեռլանդների իշխանությունների կողմից որեւէ բան թաքցնելու վտանգից:

355. Ուստի 2-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված վերաքննիչ դատարանում վարույթի հետ, տեղի չի ունեցել:

(e) Եզրահանգում

356. Կիրառելի չափորոշիչներին Մորավիա Ռ-ամսահայի մահվան հետ կապված նախնական քննության անհամապատասխանությունը դրսևորվել է նրանում, որ այն չի բավարարում նախնական քննության պատշաճության պահանջը (տե՛ս վերը՝ կետ 332), եւ այն կատարվել է այն ոստիկանական ուժերի կողմից, որոնց պատկանում էին ոստիկաններ Բրոնսը եւ Բալստրան (տե՛ս վերը՝ կետ 341): Այդպիսով, այդ նախաքննությունը չի համապատասխանել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ընթացակարգային պարտավորությանը:

357. Այնուամենայնիվ, 2-րդ հոդվածի խախտում չի հանդիսացել այն, որ նախաքննությունը վերահսկվել է այն դատախազի կողմից, ում ենթակայության տակ գտնվել են ոստիկաններ Բրոնսն ու Բալստրան եւ նրանց գործընկերները (տե՛ս վերը՝ կետ 346), դիմողների համար նախաքննության մատչելիության պայմանները (տե՛ս վերը՝ կետ 350), Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի հիման վրա հրապարակային դատավարության բացակայությունը, ինչպես նաեւ այն փաստը, որ վերաքննիչ դատարանի 1999թ. ապրիլի 26-ի որոշումը չի եղել հրապարակային (տե՛ս վերը՝ կետ 355):

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

358. Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը գործին առնչվող մասով նախատեսում է.

«1. Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները, նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքը, ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ եւ անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի եւ հրապարակային լսումների իրավունք: Վճիռը հայտարարվում է հրապարակավ, սակայն մասնույի ներկայացուցիչների ներկայությունը կարող է չթույլատրվել ամբողջ դատաքնության կամ դրա մի մասի ընթացքում՝ ժողովրդավարական հասարակության մեջ բարոյականության, հասարակական կարգի կամ պետական անվտանգության շահերից ելնելով, երբ դա են պահանջում անչափահասների շահերը կամ կողմերի մասնավոր կյանքի պաշտպանությունը, կամ այնքանով, որքանով դա, դատարանի կարծիքով, հատուկ հանգամանքների բերումով խիստ անհրաժեշտ է, եթե հրապարակայնությունը կխախտեր արդարադատության շահերը...»:

1. Պալատի վճիռը

359. Պալատը գտել է, որ Նիդեռլանդների Քրեական դատավարության օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի հիման վրա հարուցված վարույթում չեն որոշվել քաղաքացիական իրավունքներ կամ պարտականություններ, եւ այն չի վերաբերել քաղաքացիական գործ հարուցելու՝ դիմողի ցանկությամբ: Ուստի 6-րդ հոդվածը կիրառելի չէ այդ հոդվածի քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների մասով: Այդ հոդվածը կիրառելի չէ նաեւ դրա քրեաիրավական հարաբերությունների մասով. «ընդդեմ նրա» արտահայտությունը վկայում է, որ քրեական գործերում այդ

հողվածի երաշխիքները կիրառվում են այն անձի առնչությամբ, ում դեմ քրեական մեղադրանք է առաջադրված:

2. Դատարանի որոշումը

360. Ո՛չ դիմողները, ո՛չ Կառավարությունը որեւէ փաստարկ չեն ներկայացրել Մեծ պալատին: Ուստի Դատարանը չի գտնում որեւէ պատճառ շեղվելու Պալատի որոշումից եւ, հետեւաբար, գտնում է, որ 6-րդ հողվածը կիրառելի չէ:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԳՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

361. Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

1. Պալատի վճիռը

362. Պալատը գտնելով, որ այս դրույթի վրա հիմնված՝ դիմողների գանգատը համընկնում է 2-րդ հոդվածի վրա հիմնված գանգատի հետ՝ կապված ընթացակարգի հետ, սահմանափակվում է վերջինիս վերաբերյալ իր եզրահանգումներով: Այն գտնում է, որ 13-րդ հոդվածի հիման վրա առանձին հարց չի առաջանում:

2. Դատարանի որոշումը

363. Ինչպես Պալատը, Դատարանը եւս գտնում է, որ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի հիման վրա առանձին հարց չի առաջանում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

364. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի բավարարում է տրամադրում:»

A. Վնասը

1. Պալատի վճիռը

365. Որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում՝ Պալատն ընդհանուր առմամբ տրամադրել է 20 000 եվրո:

2. Դիմողների պահանջը

366. Ինչպես Պալատի առջև, դիմողները պահանջել են 30 000 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում: Նյութական վնասի կապակցությամբ նրանք պահանջ չեն ներկայացրել:

367. Կառավարությունը դիմողների պահանջը համարել է չափազանցված: Կառավարությունը բավականին մեծ է համարել նաև Պալատի տրամադրած գումարի չափը՝ հաշվի առնելով, որ խախտումը կրել է միայն ընթացակարգային բնույթի:

3. Դատարանի որոշումը

368. Որոշում կայացնելով արդարության հիմքով, Դատարանը որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում դիմողներին տրամադրել է 20 000 եվրո՝ հավելած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել այդ գումարից:

B. Ծախսեր եւ ծախքեր

1. Պալատի վճիռը

369. Պալատը դիմողներին տրամադրել է 8 000 եվրո, որը նվազեցվել է 701 եվրո գումարով, ինչը նրանք որպես իրավաբանական օգնություն ստացել էին Եվրոպայի խորհրդից, հավելած ցանկացած հարկ, որը կարող է զանձվել այդ գումարից:

2. Դիմողների պահանջները. Մեծ պալատին ներկայացված փաստարկները

370. Դիմողները պահանջել են 1 818.18 եվրո, ներառյալ՝ ավելացված արժեքի հարկը, կապված ներպետական վարույթների հետ, այսինքն՝ այն գումարը, որը ծախսվել է մինչև վերաքննիչ դատարանի որոշման կայացումը: Պալատում վարույթի համար նրանք պահանջել են 11 872.10 եվրո, ներառյալ՝ ավելացված արժեքի հարկը, նվազեցված 701 եվրո գումարով, ինչը նրանք որպես իրավաբանական օգնություն ստացել էին Եվրոպայի խորհրդից:

371. Ի լրումն, նրանք պահանջել են 1 800 եվրո Պալատում վարույթի ընթացքում փաստաբանին վարձատրելու համար, եւ եւս 900 եվրո՝ որպես ճանապարհածախս եւ բնակության ծախս, որոնք կատարվել են Մեծ պալատի լսումներին ներկայանալու համար:

372. Պահանջվող ընդհանուր գումարը կազմել է 15 682.28 եվրո, որը նվազեցվում է Պալատի եւ Մեծ պալատում վարույթների ընթացքում Եվրոպայի խորհրդից որպես օգնություն ստացված գումարներով:

373. Կառավարությունն այս կապակցությամբ մեկնաբանություններ չի ներկայացրել:

3. Դատարանի որոշումը

374. Դատարանը հաստատում է մինչև Պալատի վճռի կայացումը կատարված ծախսերի եւ ծախքերի դիմաց Պալատի տրամադրած գումարի չափը:

375. Դատարանի Կանոնակարգի 60-րդ կանոնը գործին առնչվող մասով նախատեսում է.

«...»

2. Առաջադրվող բոլոր պահանջները ներկայացվում են առանձին կետերով՝ մանրամասնված, հաստատող փաստաթղթերի հետ մեկտեղ՝ գործի հանգամանքների վերաբերյալ դիմողի բացատրությունները ներկայացնելու համար սահմանված ժամկետում, եթե Պալատի նախագահին այլ բան չի կարգադրում:

3. Եթե դիմողը չի կատարում նախորդ կետում նշված պահանջները, Պալատը կարող է ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն մերժել պահանջների բավարարումը: ...»

376. Դիմողների պահանջները Մեծ պալատում վարույթի առնչությամբ կատարած ծախսերի վերաբերյալ ներկայացվել են 60-րդ կանոնի 2-րդ կետով սահմանված ժամկետը լրանալուց հետո: Այդ ժամկետը բաց թողնելու վերաբերյալ որևէ պատճառաբանություն չի ներկայացվել: Դատարանը մերժում է այդ պահանջը:

377. Ուստի բավարարումը կարող է կատարվել միայն մինչև Պալատում վարույթը կատարված ծախսերի կապակցությամբ: Դատարանը Պալատի տրամադրած գումարը, այն է՝ 8000 եվրո (նվազեցված որպես իրավաբանական օգնություն ստացած 701 եվրո գումարով), համարել է ողջամիտ: Պետք է հաշվի առնվի, որ դիմողներն իրավաբանական օգնություն են ստացել նաև սույն վարույթի ընթացքում:

378. Վերոգրյալի հիման վրա՝ Դատարանը տրամադրում է 7 299 եվրո՝ ծախսերի եւ ծախքերի դիմաց՝ հավելած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել դրանից:

C. Տուգանային տոկոսները

379. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույթի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ

1. միաձայն *վճռում է*, որ Մորավիա Ռամսահային կրակելը չի հանդիսացել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում,
2. տասներեք ձայնով՝ ընդդեմ չորսի, *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում, ինչը դրսեւորվել է նրանում, որ Մորավիա Ռամսահայի մահվան կապակցությամբ նախաքննությունը եղել է ոչ պատշաճ,
3. տասնվեց ձայնով՝ ընդդեմ մեկի, *վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում, ինչը դրսեւորվել է նրանում, որ Մորավիա Ռամսահայի մահվան կապակցությամբ նախաքննությունը եղել է ոչ բավարար չափով անկախ,
4. տասներեք ձայնով՝ ընդդեմ չորսի, *վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել՝ կապված Մորավիա Ռամսահայի մահվան կապակցությամբ ոստիկանական նախաքննության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող դատախազի դիրքի հետ,
5. միաձայն *վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել՝ կապված նախաքննությանը Մորավիա Ռամսահայի հարազատների ներգրավվածության ծավալի հետ,
6. տասնհինգ ձայնով՝ ընդդեմ երկուսի, *վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել՝ կապված վերաքննիչ դատարանում վարույթի հետ,
7. տասներեք ձայնով՝ ընդդեմ չորսի, *վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը կիրառելի չէ,
8. միաձայն *վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի հիման վրա առանձին հարց չի առաջանում,
9. տասնվեց ձայնով՝ ընդդեմ մեկի, *վճռում է*, որ.
 - (a) Պատասխանող պետությունը պետք է դիմողներին երեք ամսվա ընթացքում վճարի հետեւյալ գումարները.
 - (i) 20 000 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում,
 - (ii) 7 299 եվրո՝ կապված ծախսերի եւ ծախքերի հետ,
 - (iii) ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել վերոհիշյալ գումարներից,

(b) վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

10. միաձայն *մերժում է* դիմողների՝ արդարացի բավարարման հետ կապված մնացած պահանջները:

Կատարվել է անգլերենով ու ֆրանսերենով և գրավոր հրապարակվել Ստրասբուրգում՝ Մարդու իրավունքների պալատում, դռնբաց նիստում, 2007թ. մայիսի 15-ին: